
DOMI MINA
NUS TIO
ILLU MEA
Taylor Institution.

De tre nordiske Rigers

Historie

under

Hans, Christiern den Anden, Frederik den Første, Gustav Vasa, Grevefeiden.

1497–1536.

Af

C. F. Allen.

Første Bind.

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandel (F. Hegel).

Thieles Bogtrykkeri.

1864.

Budtz Müller & C° phot. Gyldendalske Boghs Forlag.

C. F. Allen.

HANS,

Konge i Danmark, Norge, Sverrig;

CHRISTIERN DEN ANDEN,

udvalgt Konge, deeltagende i Regjeringen.

1497—1513.

Af

C. F. Allen.

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandel (F. Hegel).

Thieles Bogtrykkeri.

1864.

Fortale.

Jeg har i dette Værk, hvis første Deel herved fremlægges for Almeenheden, forsøgt i en udførlig Behandling at fremstille et vigtigt og omfattende Parti af de tre nordiske Rigers Historie betragtet under Eet. Hvert Rige er behandlet med samme Udførlighed og efter samme Maalestok, Sverrig og Norge ikke mindre fuldstændigt end Danmark, uden for saavidt Kildernes større eller mindre Rigdom til enkelte Tider kan medføre nogen Forskjel snart i det ene, snart i det andet Rige. Man har et Par Forsøg paa i en kortfattet Lærebog at fremstille alle tre Rigers Historie i Sammenhæng, men man har hidtil ikke forsøgt at gjøre noget større eller mindre Tidsrum af Nordens Fælledshistorie til Gjenstand for udførlig Behandling. Dette gjælder selv om Unionstidens Historie; thi Jahns bekjendte Værk anmelder sig selv med Rette som »Danmarks« Historie under Unionskongerne, og Granbergs ubetydelige Arbeide holder sig nærmest til Sverrig. Denne Splittethed i Behandlingen af Nordens Historie finder rigtignok for en Deel sin Forklaring i den politiske Søndring, men er alligevel paafaldende og beklagelig, da den samlede Behandling vilde medføre store historiske Fordele. Dette gjælder nu ikke blot om det Tidsrum, som her er valgt til Fremstilling, den sidste Deel af Unions-

tiden og den derefter nærmest følgende Tid, i hvilken Forhold og Begivenheder i alle tre Riger slynge sig i hinanden og udvikle sig af hinanden som Grenene af eet stort Træ; men ogsaa om mangfoldige andre vigtige Partier af Nordens Historie. Og selv til Tider, baade i Middelalderen og den nyere Tid, hvor Rigerne fulgte forskjellige Retninger og syntes hvert at ville gaae sine Veie, er der alligevel mangfoldige Berøringspunkter, som gjøre en samlet Behandling ønskelig og nyttig; og man har til enhversomhelst Tid en Fornemmelse af en Fælledsaand, som hviler over det Hele, og en Røst, som lyder gjennem Tiden og meer eller mindre tydelig udsiger, at Skjæbnen dog er fælleds og intet af Folkene tør være ligegyldigt ved det andets Vee og Vel. — At Fordelene ved en Fælleds-Behandling af Nordens Historie ville være store, er let indlysende. Mangt et Forhold, baade ydre og indre, mange Begivenheder, som fra et blot dansk, eller norsk, eller svensk Synspunkt ville være uforstaaelige eller halvt forstaaelige, ville klare sig under det Lys, som strømmer fra Betragtningen af hele Nordens Historie; megen Hildethed og Ensidighed vil svinde, og for mangfoldige Forhold vil man vinde et nyt og rigtigere Syn, naar det enkelte Lands Historie ikke blot behandles af den indfødte Historieskriver, men Frændelandenes Historikere tillige drage den ind under deres Forskning og gjøre den til Gjenstand for Fremstilling. Selve Kildernes Beskaffenhed opfordrer hertil, idet de jævnligen oplyse alle tre Rigers Historie; og til det Samme leder den Maade, hvorpaa Kilderne, navnlig de utrykte, ere blevne samlede og bevarede: Kilderne for en stor Deel af Danmarks Historie maae søges i svenske Arkiver, for en stor Deel af Norges og Sverrigs i danske.

De Grunde, som tale for en Fælleds-Behandling af Nordens Historie, ere, som anført, hentede fra denne Histories egen Be-

skaffenhed og fra Folkenes og Landenes naturlige Sammenhørighed; Virkningen deraf og Indflydelsen paa den Enkelte kan understøttes ved hvad man kalder skandinaviske Sympathier; men denne Understøttelse behøves ikke, den historiske Interesse alene er tilstrækkelig. Og det er heldigt, at det er saa, thi efter vore Dages bittre Erfaringer synes det, at ligesom i den gamle Tid Tvedragtens onde Aand, saa skal i Nutiden den kolde Egoismes og den snæverhjærtede kortsynede Beregnings fordømmelige Aand være den »skandinaviske Tankes« Forbandelse, mægtig til at qvæle den, naar den vil hæve sig.

Forberedelsen og Forarbeiderne til dette Værk have sysselsat mig i en lang Række Aar, i en ikke ubetydelig Deel af den Tid, i hvilken det sædvanlig er Mennesket beskikket at virke. Forskjellig Virksomhed og andre litterære Arbeider have gaaet ved Siden, eller afbrydende traadt imellem; men i ikke faa Aar har dog Forberedelsen til dette Arbeide udgjort min Hovedsyssel. At det tog saa lang Tid, laae for en Deel i Værkets Omfang ikke blot med Hensyn til Tidsrummets Udstrækning, men ogsaa fordi Fremstillingen skulde omfatte alle tre Rigers Historie; derved er Arbeidet blevet, om ikke tredobbelt, saa dog vel dobbelt saa stort, som det vilde være blevet, hvis Skriftet alene skulde have omfattet Danmarks Historie i den samme Tid. Baade Arbeidet og Omfanget forøgedes ogsaa i mærkelig Grad derved, at dette Tidsrum er saa ualmindelig rigt paa Begivenheder, mærkelige Personligheder, store Omvæltninger; der er en bestandig Bevægelse, en evig Uro; Handlingen hviler aldrig, det ene nye Forhold afløser det andet, saa der er næppe nogen nok saa kort Tid, som Historieskriveren med Taushed kan glide hen over. Men Hovedaarsagen til Arbeidets langsomme Fremskriden laae dog i det historiske

Materiales Beskaffenhed, i den Plan, jeg havde lagt for Arbeidet, og i de Fordringer, jeg meente, jeg baade selv og Andre burde kunne stille til det. Ved Materiale tænker jeg her ikke paa de let tilgjængelige og let haandteerlige trykte Kilder, som naturligviis ere benyttede, men paa de utrykte, som ere spredte paa mange Steder, og langt vanskeligere at benytte og behandle. Jeg vilde saavidt muligt ikke lade ubenyttet noget haandskrevet Kildebidrag, der kunde give Oplysning til Tidsrummets Historie, og har derfor gjennemgaaet de store Masser af samtidige Brevskaber og andre Papirer, som findes baade i vore egne og de andre Rigers Arkiver og Bibliotheker og i flere af Udlandets. Dette kunde ikke andet end medføre et møisommeligt og langvarigt Arbeide. Det har imidlertid været lønnende. Thi de talrige skrevne Kilder, som findes til denne Periode, have, naar man undtager Grevefeidens Historie og enkelte Monografier, hidtil været deels meget løseligt og for en stor Deel slet ikke benyttede, og en omhyggelig Gjennemgaaen af dem maatte derfor give rigeligt Udbytte. Jeg haaber ogsaa, at baade nærværende Deel og de følgende ville vise, at det ved en saavidt muligt fuldstændig Benyttelse af Tidens Papirer og Optegnelser og ved fra de forskjelligste Kanter at hente de Oplysninger, som kunde findes, er lykkets mig at bringe Fylde og Sammenhæng i mange Begivenheder, som før stode magre og usammenhængende, og finde et rigtigere Synspunkt for mange Forhold og en sandere Bedømmelse af mange Personligheder, end før var muligt, fordi man ikke gjorde sig den Uleilighed at raadspørge de Kilder, der alene kunde give de Oplysninger, som behøvedes. Men foruden at det laae i min Plan at behandle den ydre Historie paa den angivne Maade, ønskede jeg ogsaa at skjænke den indre al den Opmærksomhed, den fortjener. Det var mig om at gjøre at kunne fremstille for Læseren ikke blot Samfunds-

forholdenes Historie i deres Almindelighed (hvilket ikke er saa vanskeligt), men tillige give et Billede af Liv og Tankegang, Sæder og Levemaade, daglige Væsen og Vilkaar hos de forskjellige Stænder, og navnlig ogsaa hos det menige Folk, Almuen. Jeg kunde i den Henseende ikke tage det saa let, som Tilfældet er med adskillige historiske Skrifter, paa hvis Tittel der vel loves »Folkets« Historie, medens der i Indholdet findes meget lidet om Folket. At tilveiebringe Materialet til slige Skildringer, navnlig i en saa langt tilbageliggende Tid, som den til Behandling valgte, er imidlertid noget af det Vanskeligste og Møisommeligste. Det er aldrig faldet nogen Samtidig ind, med Forsæt at skrive Noget om slige Ting eller give Oplysning om Noget, som Alle kunde see for deres Øine, og som i sig selv syntes at kunne være temmelig ligegyldigt. Det nødvendige Materiale maa derfor søges i uforsætlige og tilfældige Yttringer paa mange forskjellige Steder, ofte hvor man mindst skulde vente dem, i de tørreste Dokumenter, som Kjøbs- og Salgsbreve, i Domme og andre Retsdokumenter, i Lovene, i Privatbreve, som handle om ganske andre Ting, i Testamenter, i Fortegnelser over Eiendele, Klæder og Bohave, i offentlige og private Regnskaber, Familieoptegnelser o. s. v., og hvad man paa hvert Sted finder, er sædvanlig et ganske lille Bidrag, en Stump, en Smule. Disse tusinde og atter tusinde Brudstykker skulle derefter ordnes og derpaa af dem om muligt dannes et Billede. Med Tidsrummets mærkelige Personligheder forholder det sig for en stor Deel ikke synderlig anderledes: de maae saa at sige graves ud af Dokumenternes støvede Masser. Men de komme ikke frem i fuld Skikkelse, kun i Stumper og Stykker, som siden skulle forbindes. Dette er tilvisse et møisommeligt og brydsomt Arbeide, og Veien fra Forberedelse til Fuldførelse unægtelig lang. Men Vilkaarene ere ikke anderledes

givne. Hertil komme endnu de Vanskeligheder fra Formens Side, som frembyde sig og skulle overvindes, naar Fremstillingen af den indre Historie skal forbindes med den ydre. — Dette til Forklaring, hvorfor jeg ikke har kunnet skrive hurtig Historie.

Da nu imidlertid den allerstørste Deel af Materialet er samlet og ordnet, haaber jeg, hvis ikke uforudseete Hindringer træde imellem, at de følgende Dele ville følge temmelig hurtig efter hinanden. Anmærkninger og Beviissteder har jeg anseet det for hensigtsmæssigt at hensætte bag i Bogen. Ved det tilføiede Sidetal og Numer vil det være let at finde den Anmærkning, til hvilken i Texten henvises.

2den Juni 1864.

C. F. Allen.

Indhold.

Første Bog,

Indledning.

Anden Bog.

Side

Tredie Bog.

Fjerde Bog.

Side

Femte Bog.

Sjette Bog.

Første Bog.

Indledning.

I.

Den nordiske Union, dens Vanskeligheder. Den stærke nationale Selvstændighedsfølelse. Tilstanden i Sverrig i den nærmeste Tid før Unionen. Unionskongerne. Den svenske Adel, de store Slægters Ærgjærrighed og urolige Aand; de skiftende Partistillinger. Geistlighedens Forhold til Unionen. Den svenske Almue.

Den Tid, hvis Historie skal være Æmnet for nærværende Værk, er en Overgangstid. Det Gamle bestaaer endnu tilsyneladende i fuld Kraft og i sine faste Skikkelser, hvilende paa den Grund, som Middelalderen havde lagt. Den katholske Kirke, med sit hele Udstyr af verdslig Vælde, umaadelige Rigdomme, Herredømme over Sjælene, sidder i rolig Majestæt, tryg, som om dens Magt skulde vare evig. Unionen, skjøndt allerede mindre fast, bestaaer endnu, dens Strid og Forvirring, vældige Lidenskaber og kjæmpende Interesser følge os et langt Stykke ned i Tiden. Alle Samfundsforhold ere skarpt afgrændsede, stivnede i Baand, som have Aarhundreders Hævd. Den store Mængde af Landets Indvaanere, Bønder og Borgere, for længe siden trængt tilbage fra gammel Magt og Indflydelse, er afhængig af Landets Mægtige, de adelsbaarne Jorddrotter og Kirkens Prælater; Mængden er nedtrykt, men endnu ikke sløvet; den sukker efter Befrielse og forventer dens Time. Kongen føler ligesom

Folket Trykket af Adelens og Geistlighedens Vælde. Disse tvende Stænder, i Besiddelse af Landets bedste Jordegods og udrustede med store Særrettigheder, herske i Staten; de ere Kongens Raadgivere, men bydende Raadgivere. Ogsaa den indre Driftighed, Handel, Næringsveie og andre Idrætter, hvis frie Bevægelse er en Betingelse for almindelig Velstand, Kraft og Velvære, hæmmes og lammes af Lænker, der bære lange Tiders Rust paa sig, paalagte snart formedelst Tidens Uforstand og Indskrænkethed, snart til Bedste for hine to begunstigede Stænder, snart ogsaa til Fordeel for en udenlandsk Magt, den tydske Hanse, som havde vidst at gjøre sig til Herre over Landets Handel og Næringskilder og udsugede dets bedste Kraft og Fedme. Det aandelige Liv var stillestaaende og fattigt, indskrænket til overleverede Forestillinger, indenfor hvis snævre Kreds Tankerne bevægede sig, uden Evne eller Drift til at gaae ud over de satte Grændser. Men i den døde Masse med de stivnede Former begynder omsider et nyt Liv at røre sig; det skrider snart frem i Kraft og stræber at sprænge de gamle Skranker. Stødet til denne Bevægelse udgaaer fra en mægtig og kraftig Personlighed, i hvis Sjæl der var Rum for alle Tidens nye Bestræbelser, og Villie til at føre dem igjennem; udenfra føres Gjæringsstof til i Mængde, som forøger Tidens Uro og Spaltning. Mange af de gamle Baand briste; men det Bestaaende, som trues med Fald, samler sine sidste Kræfter og reiser sig til Modstand. En voldsom Kamp paafølger, hvoraf som af Chaos en ny Tid oprinder. Den mægtige Kirkebygning, som Middelalderen havde reist, og som saa længe havde givet Ly for Folket og skygget over Staten, brydes ned, fordi den tilsidst var bleven et Fængsel for hiint, og en hæmmende Hindring for denne. Den nordiske Union opløses for aldrig at vende tilbage i den Skikkelse;

det ene af Nordens Riger gjenvinder efter en kraftfuld Anstrængelse sin Selvstændighed, det andet, tidligere svækket og lammet, mister den næsten uden Modstand. Den tydske Hanse, der i den sidste Stund prøver meer, end den kan magte, styrter sammen af Overanstrængelse, og maa slippe det Bytte, den i Aarhundreder har fastholdt. Dens Magt er brudt for stedse i Norden. Nye Baner aabne sig, efterat Bevægelsen har sat sig, for Nordens Riger i Stat og Kirke og Politik.

Men langtfra ikke Alt, hvad der blev forsøgt, gik seirrigt frem. Den, der havde været Begynderen, begraves under Ruinerne af sit eget Værk, og hans Forbundsfælle, det menige Folk, ligger under i Kampen. Folket, der havde reist sig for at udfrie sig af langvarig Fornedrelse, gjør et dybere Fald; og Herrerne, hvis Magt et Øieblik havde vaklet, bygge den paa en fastere Grundvold end nogensinde før. Først seent, efter lange Tiders haarde Tryk og flere Aarhundreders stille Kamp, skifte atter Fald og Seir.

I sin Udgang er dette Tidsrum temmelig afsluttet — saavidt der overhoved kan være Tale om Afslutning i Tiden, hvis Strøm rinder uafladelig, væltende Bølge paa Bølge — men i sin Begyndelse, skjøndt Kalmarunionens Fornyelse 1497 danner et Udgangs- og Holdepunkt, griber det dybt over i den foregaaende Tid. En Mangfoldighed af Forhold slynge sig fra den ældre Tid ind i den, vi skulle behandle. Vi skulle efterhaanden, som Fortællingens Gang fører det med sig, optage Traadene; men forinden vil det være hensigtsmæssigt at kaste et Blik paa de almindelige Forhold, som i de nærmest foregaaende Menneskealdre vare herskende i Nordens Lande baade mellem Rigerne indbyrdes og til Udlandet.

Der var fra først af i den nordiske Union en Dobbelthed, for ikke at sige en Modsætning, i Formaal og Betingelser, paa hvis lykkelige Udjævning det beroede, om den skulde trives, blive varig og opfylde de lysende Forjættelser om Fremtids Storhed for Norden, som dens Stifterinde i sin Tanke knyttede til den. Den ene Side var, at Folkene skulde slutte sig sammen, understøtte og hjælpe hinanden, samvirke for fælleds Maal, først og fremmest til fælleds Forsvar mod ydre Fjender, men ogsaa til andre Formaal, som Tiderne førte med sig, ved hvilke der behøvedes en Forening af Kræfterne for at udrette noget betydeligt. Folkene skulde nærme sig hinanden, og som de allerede ved Sprog og Sæder og Stambyrd udgjorde et stort Hele, saaledes efterhaanden lade de Skillevægge falde, som Tiderne havde reist, lære at betragte hinanden som Landsmænd. Men ikke mindre bestemt lød der paa den anden Side gjennem Tiden den Fordring, at Nationaliteten skulde holdes i Hævd, Selvstændighed bevares i Styrelse og Lovgivning, hvert Rige offre saa Lidet som muligt af sit Eget for det Fælleds. Kunde det lykkes at holde Ligevægt mellem disse forskjellige Fordringer og udjævne Modsætningen, vilde den største Vanskelighed være overvunden for Unionen. Men den Fristelse laae nær, at give enten den ene eller den anden Side Overvægten. Unionskongen, der repræsenterede Enheden i de tre Riger, maatte være tilbøielig til baade af Hensyn til Statens Styrke og sin egen Magtforøgelse at arbeide paa at gjøre Forbindelsen saa inderlig som mulig, kræve Offre af de enkelte Riger til det Heles Bedste og en kraftig Samvirken; han vilde ogsaa i det samme Øiemed let komme til at sætte sig ud over den strænge Paaagtelse af Nationalitetsforskjellen, og uden Hensyn til i hvilket Rige en Mand var født, ansætte den, der havde hans Tillid og hvis Dygtighed han kjendte,

i vigtige Poster i hvilketsomhelst Rige. Retten hertil var i den første Unionsakt heller ikke udtrykkelig Kongen forment, og baade Margrete og Erik af Pommern gjorde stærkt Brug af den. Men denne Retning vilde, naar den strængt forfulgtes, føre til Nationalitetens Fortrængen og Selvstændighedens Ophævelse. Den vilde lede til Folkenes Sammensmeltning og til Dannelsen af een Stat, ikke til en Union af tre Riger. Men dette var ikke Folkenes Tanke, da de indgik Unionen. Folkene fulgte i dette Forhold en Retning, der var Kongens modsat. Der var ringe Lyst til Offre af det ene Rige til Bedste for de andre; man var mere tilbøielig til at holde hver paa Sit end samvirke med de Andre, hellere afslutte sig for sig selv, end slutte sig sammen med de øvrige; man hævdede Selvstændigheden til det Yderste og følte sig krænket ved enhver Tilsidesættelse af Nationaliteten. Naar denne Retning trængte igjennem, maatte den føre til Unionens Opløsning og Gjenoprettelsen af de enkelte Rigers særlige Selvstændighed. Og der var Fare for, at denne Retning skulde vinde Overhaand; thi Nationalitetsfølelsen var i hine Tider levende og Selvstændighedsfølelsen stærk. Selv indenfor de enkelte Riger, og i Sverrig mere end i de andre, bestode store Forskjelligheder og Modsætninger. Landskaberne vare Heelheder for sig, med egen Lovgivning, særlig Bestyrelse og stærkt udprægede folkelige Eiendommeligheder. Over denne Selvbestaaen vaagede man med Skinsyge ligeoverfor de andre Landskaber og ligeoverfor Staten. »Landsmænd« kaldte kun Landskabets egne Beboere sig, Rigets øvrige Indbyggere vare dem meer eller mindre Fremmede. Statsmagten maatte under disse Omstændigheder være svag, og det Baand, som omsluttede det Hele, slapt og bøieligt; strammedes det for stærkt, var det udsat for at rives sønder eller hugges over. Men medens

denne Lyst til Sondring og Selvbestaaen, denne stærke Selvstændighedsfølelse gik igjennem det Hele og de enkelte Dele, kom nu den Fordring, at man skulde lade sig paalægge et nyt Baand, lyde andre Myndigheder end de vante, underordne sig nye Forhold, offre Blod og Penge for Formaal, der hidtil vare fremmede. Det var Noget, som Tiden efter sin hele Tankegang og Følelse havde ondt ved at gjøre sig fortrolig med, og hvis Nytte og Hensigtsmæssighed den vanskelig kunde fatte. Egenvillien stræbte imod, og Synskredsen var indskrænket. Og dog var denne Fordring, naar Unionen skulde have Noget at betyde og opfylde sit Formaal, at skabe et mægtigt og stærkt Norden, uafviselig og ligesaa gyldig som Kravet paa Selvstændighed. Man søgte længe at finde en Form, hvorunder de modsatte Fordringer kunde fyldestgjøres og forsones. Det lykkedes ikke; og vi kunne ikke undres over, at hiin Tid, der var saa uerfaren og uhjælpsom, naar noget Nyt skulde bygges og ordnes, ikke kunde løse denne Opgave, naar vi see, hvor vanskeligt det falder selv den nyere Tids Statskløgt, der dog har saa mange Aarhundreders Erfaring at bygge paa, at finde en Form, der baade tilfredsstiller Folkenes berettigede Krav paa Selvstændighed og tilveiebringer en inderlig Forbindelse og kraftig Samvirken. Efter det første famlende Forsøg i Akten af 1397 blev Grundloven for Rigernes Forening gjentagne Gange omdannet; men man følte sig paa ingen af Siderne tilfredsstillet ved den nye Skikkelse, den fik. Som Aarene skrede frem, blev Striden hæftigere og Modsætningen skarpere. Da man ikke kunde løse Knuden, huggede man den over med Sværdet. Personlig Ærgjærrighed og private Interesser blandede sig ind med, forøgede Forvirringen og gjorde Forsoning umulig.

Men foruden denne indre Vanskelighed, der var grundet i Unionens Natur, var der ydre Vanskeligheder, der spaaede Unionen en usikker Fremtid og et stormfuldt Liv. De udgik fornemmelig fra Sverrig, fra den Tilstand, hvori dette Rige befandt sig ved Unionens Begyndelse, og hvori det i flere Menneskealdre havde befundet sig. Siden Midten af det trettende Aarhundrede og indtil Unionen traadte i Kraft var det kun Een af de sex eller syv, som i denne Tid bare Kongenavnet, hvem det lykkedes, seirende over Partierne, i sine sidste Aar at føre en rolig Regjering og døe i uomtvistet Besiddelse af den Krone, som han selv havde fravristet sin Broder. Alle de øvrige enten nedstege fra Thronen til Fængslet eller dreves i Landflygtighed. Flere af Kongehuset døde en utimelig og voldsom Død, Brødre stode imod hinanden, ja Søn imod Fader. Den haabløse Forvirring tiltog med hver Menneskealder og var størst i den nærmeste Tid før Unionens Stiftelse. Under Kongehusets Splid og de idelige Omvæltninger hævede de store Slægter sig til Vælde i Staten. De tilegnede sig al Ret og al Magt, satte Konger af Thronen og paa Thronen og fyldte Landet med Uro. Selv Kirkens mægtige Prælater vare ikke sikkre for voldelig Medfart af de tøilesløse verdslige Stormænd; end værre gik det det menige Folk, Borger og Bonde. De vare et Bytte for Udsugelse, Undertrykkelse og alskens Uretfærdighed, og maatte uden Haab om Opreisning see deres Eiendomme plyndrede og lagte øde, naar Herrerne, feidende paa hverandre, droge igjennem Landet med deres tøilesløse Skarer. Ingensteds var der Værn for den Svage: Kirken var magtesløs, og Kongerne kunde næppe værge for sig selv, end mindre for Folket. Den sidste Konge før Unionen, Albrecht af Meklenborg, var kun en Konges Skygge. En Undersaat, Bo Jonsen, gjaldt ved den Myndighed, der var ham over-

dragen, ved sine rige Indtægter og sine Besiddelsers Storhed, langt mere end den, som bar Kongenavnet. Da Albrecht omsider prøvede paa at bryde Aaget, gik det ham som hans Forgjængere: de Store gjorde Opstand og overdroge Thronen til en Anden. De gave den til Margrete, uden Tvivl i den Mening, at de ikke vilde have mindre let Spil under en Qvinde end under en Mand. Disse Forhold maa man vel holde for Øie, naar man vil forstaae Unionstiden og bedømme de Styrende retfærdigt. Naar Alt var opløst, naar Magt var bleven til Ret og Lovene ustraffet traadtes under Fødder, naar Kronen var nedværdiget og Stormændene uenige om alt Andet end det, ikke at ville lyde Nogen over sig: saa var det en Daarlighed at vente, at med Unionen skulde alle onde Lidenskaber dysses, Fred og Samdrægtighed herske, borgerlig Orden trives under Lydighed under Loven; og en Uretfærdighed at paastaae, at det var Unionskongerne, som ved deres Uduelighed fordærvede Alt og forspildte Unionens Fremtid. Kun een af dem, Erik af Pommern, kan med Rette kaldes uduelig; de øvrige vare, om end ikke udmærkede Personligheder, saa dog heller ikke saa slet udrustede til deres Kald, at de jo uden Vanhæder kunde have baaret deres Krone, hvis ikke Forholdene i Sverrig havde været saa vanskelige, at der hørte en Viisdom og Kraft til for at magte dem, som, naar den findes, maa regnes blandt de sjældne Undtagelser, og som man ikke kunde vente skulde gjentage sig i en heel Række af Fyrster, der afløste hinanden paa Nordens Throne. Det var som et Vidunder, og et stort Vidnesbyrd om Margretes overlegne Aand, at hun for en Tid formaaede at kue de onde Aander og med sin Qvindehaand føre den ustyrlige og i meer end hundrede Aar til enhver Ave uvante svenske Adel til det Maal, hun vilde. Hun havde imidlertid en Med-

hjælper i den Træthed og Udmattelse, der fulgte ovenpaa den vilde Uro, og det var at vente, at naar Kræfterne havde faaet Tid til at styrke sig, vilde Skyerne samle sig igjen og Stormen bryde løs paany. Det varede heller ikke længe.

Det uroligste i det urolige Sverrig var Adelen. Den kunde ligesaalidt finde sig i en indfødt Herres Styrelse som i en fremmed Konges Magt. Bonde-Slægten, Nat- og Dag-Slægten, Vaserne, Bjelkerne, Oxenstjernerne, Eka-Slægten, de to Sture-Ætter, Thotterne, Griperne, Trollerne fylde Tiden, saalænge Unionen varer, med Strid og Vaabenbulder. Den Ene undte ikke den Anden Nydelsen af Magten; hos Nogle oprørte Nationalfølelsen sig mod at lyde en fremmed Fyrste, men dem Alle var det utaaleligt at beherskes af en Ligemand. Paa den ene Side løftede man Fanen for Sverrigs Selvstændighed, paa den anden Side for Unionen; men det var som oftest baade i dette og hiint Tilfælde kun et Navn, der tjente til Dække for Ærgjærrighed, Familiehad, Misundelse og Egennytte. En ringe Ting, som at et Len nægtedes, eller en Belønning bødes, der ikke svarede til det Maal, man tillagde sine egne Fortjenester, var ofte tilstrækkelig til at drive En over fra det ene Parti til det andet. Det kunde derfor under dette Spil af Lidenskaber og Egennytte hændes, ikke blot at den samme Slægt til forskjellige Tider, men den samme Mand den ene Dag kjæmpede under hiin, den anden Dag under denne Fane. Der var en evig Uro hos den Tids Slægter. Det synes som Noget af den gamle Vikinge Aand endnu levede hos dem, saa de fandt Lede ved Hvilen i Hjemmet og fredelige Sysler, og blot af Lyst søgte Kamp og Strid. Derfor opløser sig stundum Alt i Forvirring, og Krigslarmen lyder fra hver en Vraa i Riget, derfor indtræde undertiden voldsomme Rystelser, pludselige og uventede

som Jordskjælv, der i et Nu forandre hele den politiske Stilling og vende op og ned paa Alting. Forbindelser indgaaes i Dag og brydes i Morgen. Gustav Vasa siger om den Tids Svenske, saaledes som han af egen Erfaring kjendte dem fra Slutningen af Unionstiden og sin egen Tid: »De äre ombytelige, orolige och klandre gärne och afundes hvarandre« [1].

Næsten hver af de store Ætter har efter Tidens Leilighed kjæmpet snart for Unionen, snart for Selvstændigheden. Dog er der visse Slægter, som for et længere Tidsrum have holdt sig til den Fane, under hvilken de engang have stillet sig. Saaledes have Vaserne, Bjelkerne, Oxenstjernerne, Trollerne i en ikke kort Aarrække kjæmpet og arbeidet for Unionens Bevarelse, fordi det saaledes passede til deres Parti-Interesser, og fordi deres personlige Modstandere stode paa den modsatte Side. Vaserne have i lang Tid viist stor Bestandighed for Unionens Sag. Gjennem tre Slægtled, Fader, Sønner og Sønnesønner, kjæmpede denne Æt med Iver og Udholdenhed for Bevarelsen af den Union, som det var forbeholdt en Ætling af denne Slægt, der kom til at høste, hvor den ikke havde saaet, aldeles at bryde. Bonderne og de to Sture-Ætter stode næsten stadigen paa den Side, som kjæmpede mod Unionen og for Uafhængigheden: intet Under, thi deres personlige Magt og Indflydelse var knyttet til Unionens Opløsning: en svensk Konge og tre Rigsforstandere udgik fra disse Slægter. Og dog vare Lidenskaberne saa stærke, at selv en af Sturerne, om end kun for en kort Tid, kunde glemme alle sin Families Traditioner, og kaste sig i Armene paa den danske Konge for at faae Hævn over sin Modstander.

Unionskongerne vare ilde stædte under det sædvanlige Spil af Partierne. Rigtignok havde de altid et Parti for sig, der støttede deres Sag; men Vennerne vare

ustadige; Kongerne kunde aldrig gjøre Regning paa den Dag i Morgen. Vennerne gjorde saa mange Krav, at det var umuligt at tilfredsstille dem alle, og søgte Kongerne nu ogsaa at vinde Modstanderne ved Benaadninger med Len, Indtægter og høie Embedsstillinger, saa opstod en saadan Kamp af stridige Interesser, at det sædvanlig endte med, at Kongerne lagde sig ud med Alle. Den almindelige Stemning vendte sig stedse mere bort fra Unionen, og Striden antog efterhaanden en anden Charakteer, end den oprindelig havde havt. I den første Tid gik man ud fra Unionen som den, der skulde bestaae og vedblive, og Tvisten dreiede sig nærmest om at faae Forholdet saaledes ordnet, at det kunde blive til Tarv for alle Riger og sikkre alles lige Ret; men allerede fra Midten af femtende Aarhundrede forrykkedes Standpunktet og forvanskedes Spørgsmaalet. Unionen traadte hos de Svenske i Baggrunden; de kjæmpede for Frihed og Selvstændighed uden Tanke om at vende tilbage til Unionen under nogensomhelst Form: de danske Kongers Bestræbelser for at opretholde og fornye Unionen maatte derved faae Præget af Erobringskrige, der gik ud paa at gjøre Sverrig til et Lydland under Danmark. Striden blev saa meget bittrere, som man paa begge Sider mente at have den fulde Ret: her paakaldte man Traktaternes Ord og Helligheden af indgangne Forpligtelser; hist gjorde man gjældende et gammelt Riges hævdede og uantastelige Selvstændighed, og stemplede som Forrædere mod Fædrelandet de Svenske, der endnu vedbleve at holde paa Unionen som den lovlige Statsorden.

Den høie Geistlighed i Sverrig stod i Almindelighed paa Unionens Side. En Forklaring af dette temmelig gjennemgaaende Træk har man villet finde deri, at Kirkens høie Embedsmænd ved den fleersidige og mere omfattende Dannelse, hvoraf de vare i Besiddelse, bedre

skulle have været istand til at vurdere Unionens Betydning og Gavn for Norden, og at de som Medlemmer af et Samfund, der ikke var bundet ved de enkelte Staters politiske Grændser, med Lethed have kunnet hæve sig over de nationale Fordommes Indskrænkethed. Et Blik paa Norge i Unionstiden viser, at dette ikke forholder sig saa. I Norge var det netop den høie Geistlighed, og næsten den alene, som beredte Unionen Vanskelighed. Sagen er, at i Sverrig hørte de, der beklædte Kirkens høie Embeder, selv til Landets store og mægtige Ætter og droges derved naturligen ind i Partiernes Strid. Med den verdslige Dragt aflagde de hverken deres Slægts arvede Fjendskaber og gamle Nag eller det djærve Mod og urolige Sind, der er et Særkjende for alle den Tids Slægter. Ikke faa af Sverrigs Prælater have byttet Bispekaaben med Harnisket og grebet Sværdet for Krumstaven, og i Spidsen for de vildeste Bevægelser med Lyst deeltaget i Feltslag og Beleiringer. Det var vel ikke altid og under alle Omstændigheder, at de kjæmpede for Unionen — en af de bittreste og farligste Fjender, som Unionen nogensinde har havt i Sverrig, var en Prælat; men i Almindelighed stode de dog paa Unionskongens Side. Valget bestemtes deels af personlige Forhold og den Stilling, deres Slægt i Fortiden havde indtaget, deels og fornemmelig af Kirkens Interesser. Bispernes Sag var det at forsvare Kirkens Rettigheder, værne om dens Gods og hævde dens erhvervede politiske Magt. Den, der truede disse, var deres Fjende og Modstander; den, af hvem de kunde vente Beskyttelse for Kirken og Agt for dens Rettigheder, var deres Ven og Forbundsfælle. I de forvirrede Tider, som gik forud for Unionen, havde Kirkens Personer jævnlig været udsatte for Vold og Forurettelse, og Fristelsen til at forgribe sig paa dens rige Gods ofte været for stærk for de lovløse Stormænd, til at de kunde

modstaae den. Med Unionen indtraadte strax en heel Forandring. Margrete viste sig som Kirkens hulde Beskytterinde, skaffede den Sikkerhed og beskjærmede den i sin Ret. At hun ogsaa hævdede Kronens Ret og tilbagetog; hvad med Urette var kommet fra den, forstyrrede ikke det gode Forhold, saameget mindre som hun jævnlig ved nye Benaadninger gavmildt forøgede Kirkens Besiddelser. Da Urolighederne udbrøde paany, og Karl Knudsen Bonde hævede sig til Magten, indtraadte for en Deel igjen det gamle Forhold. Med den Letsindighed og Overilelse, som var ham egen, styrtede han sig ubetænksom i Kamp med Kirken og tillod sig voldsomme Overgreb. Han maatte derfor tvende Gange nedstige fra Thronen og vende Sverrig Ryggen, fordreven af Prælaterne. Kirkens Had gik over paa Bondeslægtens Forbundsfæller, de tvende Sture-Ætter, og forøgedes ved den Myndighed og Hensynsløshed, hvormed disse flere Gange optraadte mod Kirkens høie Foresatte. Saaret kunde saameget vanskeligere læges, som de tvende Slægter, hvis Medlemmer i en lang Række af Aar beklædte Ærkesædet, Oxenstjernerne og Trollerne, tillige med største Forbittrelse kjæmpede med Sturerne om det politiske Herredømme. Unionskongerne førte sig dette Forhold til Nytte, og deres og Prælaternes Seir blev vunden i Fælledskab.

Naar man kun med blandede Følelser kan betragte de svenske Stormænds Færd i Unionstiden, hvor under Fædrelandskjærlighedens Kaabe ofte skjuler sig Avind, Herskesyge og andre onde Lidenskaber, dvæler Blikket derimod for det Meste med udeelt Behag ved Sverrigs Bondestand og menige Folk. Den fattige, men krigerske og haardføre Landalmue var altid rede, naar Fædrelandet kaldte, til at møde til dets Forsvar. Den søgte ingen Løn og havde ingen at haabe; rige Indtægter, anseelig Stilling, Magt og Indflydelse blev Herrernes Løn; Bonden

vendte tilbage til sin fattige Arne og vanlige Dont, efter at have sat Livet i Vove og udgydt sit Blod for det dyrebare Fædreland. Mangfoldige Gange under den næsten hundredaarige Strid har Almuen reist sig over hele Sverrig, skjøndt oftest i Dalarne og Landskaberne omkring Mælaren, væbnet med Bue og Piil, Øxe og Spyd, for at følge dem, som sagde, at de vilde føre dem mod Fædrelandets Fjender. Det kan ikke nægtes, at Almuens Troskyldighed og Ukyndighed ofte misbrugtes af Magthaverne. Sturerne vare lidet samvittighedsfulde i de Budskaber, de lode udgaae til Landskaberne, naar det gjaldt om at ægge Almuen, der stundum kunde blive træt af den uendelige Kamp, og lidet nøieregnende med Sandheden i deres Fortællinger om de danske Kongers Misgjerninger og uhørte Grusomheder. Det kan vel ogsaa være, at der stundum i Almuens Forestillinger om Kampens Grund og Maal blandede sig Misforstaaelser, idet den til Unionen henførte trykkende Forhold, der skreve sig fra en ældre Tid, og lod Unionen være Syndebuk for alle mulige Onder, hvoraf Tiden led, ligesom den af dens Opløsning ventede sig en Fremtid fuld af Herlighed, der ikke kom. Men Sandhed bliver det alligevel, at uegennyttig Kjærlighed til Fædrelandet og en levende Selvstændighedsfølelse, der ikke kunde finde sig i Vilkaarlighed og Undertrykkelse, var det, som drev Sverrigs Almue i Kampen, og at Sverrig har denne Stands utrolige Opoffrelser at takke for Befrielsen fra en Forening, som ved Manges Brøde, ikke blot Unionskongernes, omsider var bleven et utaaleligt Aag.

Sverrigs Bondestand søgte ingen Løn, men fik alligevel en meget stor. I det urolige og lovløse Aarhundrede, som gik forud for Unionen, havde den forsvarsløse Landalmue været et Bytte for de udenlandske og indenlandske Herrers Voldsomhed og Vilkaarlighed. Undertrykkelsen

skred stedse videre frem. Bondestanden fortrængtes ikke blot mere og mere fra Udøvelsen af de politiske Rettigheder, der baade efter gammel Vedtægt og Lovens Ord tilkom den i Samfundet, men i dens Eiendomsforhold og personlige Stilling begyndte de uheldigste Forandringer at indtræde. Ved Overgangen fra det fjortende til det femtende Aarhundrede, eller i Unionens første Tid, var Hoveriet og de forskjellige Ydelser, som Fæstebonden havde at svare til Jorddrotten, overordentlig forøgede mod hvad de havde været i ældre Tid, og de syntes at voxe med Aarene. Ikke blot det, men ogsaa Stavnsbaandets uhyggelige Aag truede med at lægge sig paa den hidtil frie svenske Fæstebondes Skuldre. Det var i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede allerede kommet meget vidt. Det var lovbestemt, at Jorddrotten kunde behandle den Fæstebonde, der forlod sit Fæste, inden Tiden var udløben, som Rømningsmand, og med Magt føre ham tilbage til Godset. Tidens Tilstand fremgaaer end tydeligere af de Forbud, man fandt det fornødent at udstæde mod Misbrug af Jorddrottens Magt. Det forbødes saaledes at tilbageholde Fæstebonden paa Godset, naar Fæstetiden var udløben og Fæsteren havde opfyldt sin Skyldighed. End stærkere viser et andet Forbud, til hvilken Høide Undertrykkelsen var stegen: det fandtes fornødent at indskjærpe, at Børn af Bønder og Fæstebønder ikke maatte skilles fra deres Fader og Moder, og paa ingen Maade forholdes dem[2]. I en Deel af Danmark, Sjælland og omliggende Øer, havde til samme Tid lignende Forhold begyndt at udvikle sig, skjøndt det endnu ikke var kommet saavidt, som hine Lovbud vise, Tilfældet var i Sverrig. Men i Løbet af det femtende Aarhundrede forværrede den sjællandske Landalmues Kaar sig i den Grad, at personlig Ufrihed for Mandkjønnet blev almindelig herskende, og Fæste-

bonden i sin hele Stilling priisgiven for den største Vilkaarlighed. Dersom det i Sverrig var vedblevet at gaae frem i den Retning, som det tegnede til i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede, er der intet Spørgsmaal om, at en stor Deel af Bondestanden ved dets Udgang vilde have befundet sig i samme elendige Tilstand, som blev den sjællandske Landalmues Lod, og som var almindelig i en stor Deel af Europas Lande. Men fra denne Ulykke frelstes den svenske Bondestand ved Unionskampene. Den spillede heri en altfør stor Rolle og var en altfor uundværlig Støtte for de Herskende, til at der længer kunde være Tale om at undertrykke den eller nægte den sin politiske Plads i Samfundet. Den fik endog i de indre Forhold en større Betydning end nogensinde før. Dens Stemme paa Rigsmøderne har, ikke mindre end dens Vaaben paa Valpladsen, meer end een Gang afgjort Sverrigs Skjæbne. Sturerne droge med Overlæg Borger- og Bondestanden frem; thi de behøvede dem ikke blot mod Unionskongernes Angreb, men ligesaa meget mod Herrernes og Prælaternes Avind og Trods mod deres Herredømme.

II.

Stillingen i Norge; dette Riges svækkede Tilstand, allerede da det indtraadte i Unionen. Norges Udviklingsgang forskjellig fra de to andre Rigers. En stærk og arvelig Kongemagt uddanner sig, efterat de gamle mægtige Ætter ere gaaede til Grunde i Borgerkrigene; den nye Adel afhængig af Kongerne, og det menige Folk trængt tilbage fra Indflydelse i Staten. I de sidste Menneskealdre før Unionen indtræder efterhaanden under Indflydelse af den almindelige europæiske Udvikling og de andre Rigers Exempel en Forandring i Forfatningen og en Tilnærmelse til den, som fandtes i Sverrig og Danmark. Grundene til Norges Svækkelse: Borgerkrigene, Hansestædernes Udsugelser, den sorte Døds Ødelæggelser; dertil Rigets naturlige Splittethed og Savnet af et Enhedspunkt. Den høie Geistlighed den stærkeste Magt

i Norge; dens Stilling til Unionen modsat den svenske Geistligheds. Den norske Adel, svag i sig selv og snart overfløiet af den indvandrede danske Adel, hensygner hurtigt.

Vender man sig fra Sverrig med dets døvende Bulder af Strid og Uro, der lyder næsten uafladelig gjennem Aarenes Række, til Norge, da overraskes man ved den Stilhed, som her forholdsviis hersker. Her er ingen Engelbrecht, ingen Sturer, ingen Vaser, ingen almindelig Reisning af det hele Folk. Der gjøres vel ogsaa flere Gange Forsøg paa Modstand mod Unionskongernes Overgreb, men Kampen føres ikke med den Kraft og Energi og med den almindelige folkelige Deeltagelse som i Sverrig. Stødet til Bevægelserne i Norge udgaaer som oftest fra Sverrig, og Striden føres ikke mellem et dansk og norsknationalt Parti, men mellem et dansksindet og svensksindet, og dette sidste betragtes i Almindelighed som Forsvarer af den nationale og fædrelandske Sag imod det overmægtige danske Parti, der truede Selvstændigheden med Undergang. Det menige Folk, som en enkelt Gang lader sin Røst høre, og hverken vil være dansk eller svensk, men norsk, taler saa sagte, at det under hine Partiers larmende Raab næppe kan finde Lyd eller komme til Orde. Saaledes vaklende i sig selv, uden Sammenhold og Styrke, kan Norge kun lægge et svagt Lod i Unionens vippende Vægtskaal. Det er fornemmelig de to andre Riger, som brydes og udføre Striden, Sverrig uroligt og modstridende, Danmark stræbende at kue Uroen og skaffe sig Magt.

En saadan Stilling af Norge i Unionen forudsætter, at store og uheldige Forandringer ere foregaaede i dets Kaar siden den tidligere Middelalders kraftfulde Dage. Det var ikke længer den Tid, da Norge, stærkt og blomstrende, baade i Krig og Fred indtog en udmærket Plads blandt Nordens Riger, da fremmede Lande, fjærnt

og nær, følte dets Arm, da dets Sønner med ungdomsfrisk Mod færdedes paa alle bekjendte Have, og selv vovede sig ud paa ubekjendte, stiftede Kolonier og underlagde sig Skattelande. Det var ikke det gamle kraftfulde Norge, der traadte ind i Unionen. Dets Kraft var allerede brudt og dets Styrke lammet. Dets prægtige Søskib havde allerede for længe siden rebet Seilene, sagtnet sin Fart og syntes næsten at ligge stille. Vi skulle paapege nogle af de Omstændigheder, der bragte Norge i en Stilling, der saa lidet svarede til den Rolle, det tidligere havde spillet. Det vil deraf fremgaae, at Folket var angerløst: det kunde ligesaa lidet standse Tingenes nødvendige historiske Udvikling som hindre Naturens Ulykker.

Skjøndt Norges Statsforfatning henimod Unionstiden havde vundet omtrent samme Skikkelse som Danmarks og Sverrigs, med en Konge, et Rigsraad, der stod ved Kongens Side og deeltog i Landets Styrelse, en mægtig Geistlighed, en privilegeret Adel, havde Udviklingsgangen dog været ikke lidet forskjellig. I den tidligere Middelalder, før Borgerkrigene, fandtes i Norge en Mængde mægtige Høvdingeslægter, som, uden at være i Besiddelse af bestemte Særrettigheder, formedelst deres Byrd og Rigdomme nøde en nedarvet Anseelse og øvede en betydelig Indflydelse paa Statens Styrelse. Disse Høvdinger eller Lendermænd, som de kaldtes, øvede en patriarkalsk Myndighed over Bønderne og det menige Folk, de førte Ordet paa Thinge, og forsvarede Landets Rettigheder ligeoverfor Kongen. Deres Magt og Indflydelse var saa stor, at Kongerne ikke turde misagte deres Raad og Indsigelse. De dannede saaledes en Skranke mod Misbrug af Kongemagten og et Værn for Folkefriheden. Havde Tingene gaaet deres uforstyrrede Gang, vilde uden Tvivl heraf i Tidens Løb ligesom i de to andre nordiske

Riger have uddannet sig et mægtigt Aristokrati, som hævende sig over de øvrige Stænder tilegnede sig den Myndighed i Staten, som før havde tilhørt det hele Folk, tiltvang sig Særrettigheder og beherskede Kongerne. Men den begyndende Udvikling blev standset og knækket. I de blodige meer end hundredaarige Borgerkrige, hvoraf Norge blev hjemsøgt, gik største Delen af de gamle Ætter til Grunde, og paa Ruinerne af deres sammenstyrtende Magt byggedes et stærkt Kongedømme. Det blev stærkt ikke blot, fordi de, der tidligere dannede Modvægten, for største Delen vare borte, men ogsaa fordi det var arveligt. Thronens Arvelighed var nøie bestemt ved Lov og fast grundet i Folkets Forestillinger, saa fast, at senere i Unionstiden, da Norge var blevet et Valgrige ligesom Danmark og Sverrig, havde Folket ondt ved at løsrive sig fra den vante Forestilling. Denne Thronens strænge Arvelighed danner en væsentlig Forskjel mellem Danmarks og Norges Forfatning, og er af stor Betydning. Thronen gik efter Kongens Død uden videre over til den nærmest Arveberettigede uden Stridigheder og Partispaltninger; og Thronskiftet kunde ikke som i Danmark og tildeels i Sverrig benyttes af verdslige og geistlige Stormænd til at indskrænke Kongens Magt og udvide deres egen ved Erhvervelse af nye Fordele og Rettigheder. Haandfæstninger og lignende bindende Forpligtelser for Kongen vare ukjendte i Norge indtil Unionstiden. Kongerne af Sverres Æt benyttede ogsaa med stor Klogskab og Udholdenhed den gode Leilighed til Magtens Udvidelse og Befæstelse, som efter Borgerkrigenes Slutning var dem given. De samlede paa det verdslige Omraade — thi med Kirken var det i Norge som allevegne en anden Sag — hele Magtens Fylde hos sig, trængte Folket, som var mat og træt af de foregaaende langvarige Uroligheder, meer og meer

tilbage fra Deeltagelse i Statens Anliggender og holdt den nye Adel under en fast Tugt og Ave. Thi en ny Adel dannede sig igjen. Den bestod deels af enkelte af de gamle Ætter, som havde undgaaet det almindelige Skibbrud under Borgerkrigenes Storme og nu bøiede sig for den nye Tingenes Orden, deels og for en langt større Deel af nye Mænd, som uden at kunne rose sig af høi Byrd eller besidde Gods og Rigdomme havde udmærket sig i den seirende Kongeslægts Tjeneste. De belønnedes af Seirherren med Gods, hvorpaa der ingen Mangel var, da saa mange af det overvundne Parti havde forbrudt deres Eiendomme til Kronen, og aflagdes med Embeder og tilhørende indbringende Len. Af denne nye Adel, Hirdmændene eller Kongens haandgangne Mænd, valgte Kongerne de Mænd, de behøvede til forskjellige Bestillinger ved Hoffet, til Landets verdslige Styrelse og til Befalingsmænd i Krigen. Naar Krig udbrød, vare de alle desuden forpligtede til at følge Kongen i Felten. Det var en Tjeneste-Adel eller personlig Adel, der til Vederlag for sin Tjeneste nød Indtægter af Len, hvis Størrelse svarede til Embedets Vigtighed: den havde endnu ingen betydelige Forrettigheder og var ikke arvelig. Saaledes afhængig af Kongerne, der paa en Maade selv havde skabt den, og ikke rodfæstet i Folket saaledes som de gamle Høvdinge-Ætter, var den snarere et Redskab og en Støtte for Kongemagten end en Fare for den. Men denne Tjenesteadel, svag i sig selv ligeoverfor Kongemagten, havde udenfor sig en mægtig Forbundsfælle, der gjorde den stærk og drev den frem. Det var den almindelige europæiske Udvikling, som allevegne førte til en mægtig med arvelige Særrettigheder udrustet Adel, der i Forbindelse med Kirkens Prælater fik den største Indflydelse paa Statens Styrelse og trak stedse snævrere Grændser for Kongemagten. Norge stod i disse

Aarhundreder i levende, snart fjendtlig, snart fredelig Forbindelse med de nordiske Naboriger, hvor Adelens Magt var vidt fremskreden, og i nøie og hyppigt Samqvem med England og Skotland, hvor det Samme var Tilfældet. Det var ikke let muligt at modstaae det Tryk, som den almindelige Udvikling og nærliggende Landes Exempel udøvede paa de norske Forhold; der maatte da flere Mænd af Sverres og Hagen den Gamles Art have afløst hinanden paa Norges Throne, og selv for slige Mænd vilde det have været vanskeligt at standse Strømmen. Men de Konger, som herskede i denne Tid, skjøndt flere af dem besade fortrinlige Egenskaber, hævede sig dog i det Hele ikke over Dygtighedens Jævnmaal. Det varede heller ikke mere end et Par Menneskealdre, inden vi see den norske Adel opnaae en af de vigtigste adelige Særrettigheder, Skattefrihed, vel ikke en ubegrændset, men dog meget betydelig Skattefrihed, forskjellig efter de forskjellige Klasser, hvori Adelen var deelt. Den samme Konge, under hvem denne Rettighed blev indført eller anerkjendt, Magnus Lagabøter, gav tillige Adelsvæsenet i sin ydre Skikkelse Lighed med det, som var herskende i andre Lande, navnlig i England og Skotland. Den gamle norske Benævnelse Lendermand afløstes af Baronværdigheden, den næste Klasse fik Tittel af Riddere og den tredie kaldtes, som det synes, ligesom i Danmark og Sverrig, Væbnere; Besidderne af de tvende første Værdigheder hædredes tillige med Navn af Herrer. Saaledes havde den norske Adel nu allerede ved sin Indretning og sine Værdighedsnavne en Mindelse om den Stilling, som dens Standsfæller indtoge i England og Skotland, og ligesom en Opfordring til at træde i deres Spor for at opnaae en lignende Stilling og lignende Rettigheder[3]. Den undlod heller ikke ved given Leilighed at arbeide i denne Retning. Den norske Adel

var en ny Adel, men det var en Mangel, som Tiden afhjalp. Naar nogle Slægter vare gaaede, begyndte den nye Adel at blive gammel og faae et fastere Hold. Nu begyndte Forestillingen om Arvelighed at indfinde sig. Skjøndt Arvelighed af adelig Ret og Værdighed aldrig blev erkjendt af Loven, udviklede den sig dog uundgaaelig af sig selv ved Forholdenes egen Magt. Den rige og anseete Mand, som selv havde hørt til Kongens Mænd, været aflagt med Len, beklædt et høit Embede og nydt de dermed forbundne Rettigheder, havde ikke vanskeligt ved at faae sin Søn indført i en lignende Stilling. Naar det saaledes var gaaet i et Par Slægtled, gik det bestandig lettere, og Tingen fik Hævd for sig. Saaledes kom disse begunstigede Mænd efterhaanden til at udgjøre en Klasse for sig, adskilt fra de øvrige Stænder, over hvilke de hævede sig ved vigtige Forrettigheder, høiere Rang og Værdighed, Rigdom af Gods og den Hævd, de efterhaanden fik paa at beklæde de vigtigste Poster i Staten. De øvede som Embedsmænd og Kongens Raadgivere en afgjørende Indflydelse paa Statens Styrelse. Heri laae en Fare for Kongemagten. Den blev ikke upaaagtet af Kongerne. Hagen Magnussen viste ved en mærkværdig Forordning af 1308, at han havde Øie for den. Han afskaffede for bestandig Baron- eller Lendermandsværdigheden i Norge, og erklærede det for Landsforræderi, hvis Nogen for Fremtiden vilde raade en ung Konge til at gjøre Andre til Høvdinger i Norge end dem, som vare af Konge-Ætten. De, der for Tiden vare Lendermænd, fik dog Lov til for deres Livstid at beholde deres Ret og Værdighed. Han indførte tillige en stræng Kontrol med de høie Embedsmænd og traf flere Bestemmelser for at sikkre Kronens Indtægter mod Forringelse og den forsvarsløse Almue mod Embedsmændenes Vilkaarlighed og Undertrykkelse. Men Hagen

Magnussen levede for kort efter den Tid til at see sit Værk fuldbyrdet, og det er et Spørgsmaal, om han, selv hvis et længere Liv var blevet ham forundt, vilde have været istand til at gjennemføre sin Plan og trænge Stormændene tilbage fra de Grændser, som de vare ifærd med at overskride. Han gav selv endog i den Forordning, hvorved han afskaffede Lendermandsværdigheden, Arveligheden af Sysselmandsposterne, der hørte til de anseeligste i Riget og gjerne beklædtes af de fornemste Mænd, et Slags Hævd, idet han erklærede, at naar en Mand tilbørligen røgtede dette Embede, skulde han beholde det for sin Livstid og hans Sønner være nærmest til at faae det efter ham[4]. Dette havde meget at betyde paa en Tid, hvis hele Bevægelse begunstigede de personlige Rettigheders Overgang til arvelige. Ogsaa Skattefrihedsprivilegiet lod han staae urørt.

Efter Hagen Magnussens Død (1319) indtraadte Foreningen med Sverrig, der saavel i andre Henseender, som med Hensyn til de verdslige Stormænds Stilling i Staten, blev saa skjæbnesvanger for Norge. Norge bøier nu stedse tydeligere og bestemtere af fra den Statsudvikling, som begyndte med Sverre og forudsatte en stærk og fast Kongemagt, og betræder en ny Bane, hvorved det nærmer sig den Tingenes Orden, som var gjældende i de to andre nordiske Riger. I Sverrig var dengang Adelens Vælde paa sit Høieste; Stormændene nedværdigede Kongemagten og begyndte at spille Boldt med Kronen. I Danmark opkommer paa samme Tid Haandfæstningsregimentet. Den nøie Forbindelse og de stadige Berørelser, som i Foreningstiden fandt Sted med den mægtige og urolige svenske Adel, kunde ikke andet end have en smittende Virkning paa de norske Stormænd. I Danmark, med hvilket Rige Samqvemmet hele denne Tid ogsaa var særdeles levende,

stod Adelen i tøilesløs Voldsomhed og Trods mod Kongemagten, ikke blot under den svage og uduelige Christoffer, men ogsaa under den kloge og kraftige Valdemar Atterdag, ikke synderlig tilbage for den svenske. Tilfældige Omstændigheder, som svage Konger og gjentagne Formynderregjeringer, lettede i Norge Overgangen til den nye Tilstand. Rigsraadet udvidede sin Myndighed, og Stormændene, paa hvilke Kongemagtens tunge Haand længe havde hvilet, følte at Trykket lettedes; de begyndte at røre sig friere og løfte Hovedet stoltere i Veiret. Der skete vel ikke ved formelige Bestemmelser nogen Forandring i Rigets Forfatning; men som det sædvanlig gaaer med slige Forhold, Forandringerne udviklede sig faktisk og gjorde sig gjældende i Livet, længe før Loven paatrykte dem sit Stempel. Da Hagen Magnussèn døde, var hans Dattersøn og Efterfølger Magnus Eriksen, med Tilnavnet Smek, kun tre Aar gammel. Rigets Styrelse førtes derfor af en af Morfaderen udnævnt Formynderregjering. Men de misfornøiede norske Høvdinger styrtede efter fire Aars Forløb den bestaaende Regjering og valgte En af deres Midte til Rigsforstander, som derpaa i Forening med et Raad af de Store styrede Landet. Allerede et Par Aar efter var der Strid og Feide mellem Partierne, hvis Sammenhæng dog ikke nærmere kjendes. I Aaret 1332 tiltraadte Magnus Eriksen som myndig selv Regjeringen; han var da kun 16 Aar, men naaede aldrig, ihvor gammel han blev, Mands Modenhed. Fra Begyndelsen af hans Regjering findes en Forordning, hvori der forekommer Udtryk, som give et mærkeligt Billede af Tilstanden i Landet. Han bebreider de Store, at de holde Krigssvende og lade dem sværge sig Troskabsed, som de vare Konger eller Høvdinger. Deraf, siger han, er kommen Ufred og Lovbrud i Landet; thi disse Krigssvende sidde hjemme, uden at yde Kongen

og Kronen Skyld, og nægte at staae Nogen til Rette for deres ulovlige Gjerninger; de true strax med deres Herre, naar Nogen træder op imod dem. Samler der sig Ildgjerningsmænd i Landet, saa ere de de første til at slutte sig til dem og røve og plyndre Kongens Undersaatter[5]. Man skulde troe, at Talen her var om Sverrig, og ikke om Norge. Magnus Eriksen havde ikke siddet paa Thronen længre end et Aar, før den forrige Rigsforstander Erling Vidkunsen i Forbindelse med flere af de mægtigste Stormænd i Rigets sydlige Egne reiser aabenbar Opstand mod Kongen (1333). Faa Aar efter (1338—39) udbryder en ny Opstand, ligeledes ledet af de meest anseete verdslige Herrer, der denne Gang havde den vigtige Fæstning Agershuus, ligesom forrige Gang det faste Slot Tønsbergshuus, i deres Vold. Det hedder endog, at man tænkte paa aldeles at skille Magnus ved Riget og vælge en anden Konge, og dette Sagn vinder nogen Sandsynlighed derved, at tvende med Kongehuset nærbeslægtede Herrer vare blandt Hovedmændene for Opstanden. Ikke uden store Ydmygelser for Magnus bleve disse Uroligheder stillede. Forholdene i det hidtil saa rolige og velordnede Norge havde saaledes i de sidste tyve Aar faaet en ikke ringe Lighed med de svenske. Faa Aar efter indtraadte en vigtig Forandring, som atter var et Værk af de verdslige Stormænd i Forbindelse med Prælaterne. Det stadige Misnøie med Magnus Eriksen, som under jævnlig Fraværelse i Sverrig udøvede Regjeringsmagten fraværende eller maatte overlade den til Kantsler og Rigsraad, voxede saa stærkt, at han fandt det raadeligt for at undgaae nye Uroligheder og Farer at føie sig efter de Stores Begjæring og udnævne sin Søn Hagen, den Gang tre eller fire Aar gammel, til Konge (1343), saaledes at denne, saasnart han blev myndig, skulde tiltræde Re-

gjeringen endnu i sin Faders Live. Magnus selv var den Gang kun 27 Aar gammel. Det var Herrerne, som afgjorde Sagen; den Indflydelse, som det menige Folk, Borger- og Bondestand, havde paa denne vigtige og usædvanlige Bestemmelse, indskrænkede sig til at samtykke og stadfæste, hvad Herrerne havde besluttet. Nu paafulgte atter en lang Tid (1343—55), i hvilken Rigets Styrelse, da Magnus herefter kun greb lidet ind i Regjeringen og meest opholdt sig i Sverrig, var i Hænderne paa Rigsraadet under Ledelse snart af en Rigsforstander med Tittel af Drost, snart af en Kantsler. Da Hagen Magnussen endelig som myndig i sit 15de Aar selv tiltraadte Regjeringen, ophørte for saavidt Forbindelsen med Sverrig, som Kongefælledskabet ophævedes; men Hagen kunde dog ikke undgaae i en lang Række af Aar at blive dybt indviklet i de Uroligheder, som de svenske Stormænd vakte mod hans Fader, og som omsider skilte denne ved Kronen og for en Tid ved Friheden. Hagen selv var en redelig og veltænkende Mand, men i sin unge Alder lidet erfaren og derfor afhængig af Andre, desuden bøielig og eftergivende af Charakteer, og saaledes lidet skikket til under de forvirrede Forhold, hvorunder hans Regjering faldt, at give Kronens Magt den Styrke og Fasthed, som den saalænge havde savnet. Udtryk, der forekomme i kongelige Forordninger, som dette, at en given Bestemmelse ikke maatte ophæves eller forandres *uden med Raad og Samtykke af hele Rigets Raad*[6], lægge det bestaaende Forhold klart nok for Dagen, og vise, hvorledes den kongelige Myndighed var begrændset ved de mægtige Herrer, verdslige og geistlige, som havde Sæde i Raadet. Da Hagen ved sin tidlige Død (1380) kun efterlod en umyndig Søn, den tiaarige Oluf, fulgte atter en Mindreaarigheds-Regjering, den tredie i Løbet af omtrent 60 Aar, i hvilken

Rigsraadet med en Kantsler og Drost i Spidsen styrede Landet. At den Stilling, som Rigsraadet nu i et Par Menneskealdre havde indtaget under umyndige eller svage Konger og en Tidlang under Rigsoverhovedets jævnlige Fraværelse i et andet Rige, ikke var bleven uden Indflydelse paa Begrebet om den Myndighed, det baade selv troede sig berettiget til og uden Modstand fra nogen Side kunde gjøre gjældende, viste sig paa en paafaldende Maade efter Kong Olufs Død (1387). Det teede sig da, som om det var Indehaver af den hele Magtfylde og som der udenfor det ikke var Nogen, Høi eller Lav, der burde have Stemme om Rigets vigtigste Anliggender. Det udnævnte egenmægtigen Margrete til Norges Regentinde for hendes Livstid, udskrev ved samme Leilighed en Skat af Riget, erklærede endvidere, uden Hjemmel i Rigets Arvelov, Margretes Søsterdattersøn, Erik af Pommern for Arving til Riget efter Margrete; og endelig forandrede det nogen Tid efter, uden Tvivl efter Margretes eget Ønske, de første Beslutninger ved at udnævne Erik af Pommern til Konge, saaledes at Margrete kun skulde forestaae Regjeringen, saalænge han var umyndig. Alt dette gjorde Rigsraadet baade Folket og den menige Adel uadspurgt. Det norske Rigsraad udøvede herved en Myndighed, som var langt større end det danske Rigsraad ved samme Tid og Leilighed tiltog sig, eller kunde tænke paa at tiltage sig. Saaledes havde Norge ved sin egen Udvikling, skjøndt rigtignok i de sidste Menneskealdre ikke uden stærk Paavirkning af Sverrigs Exempel, endnu før Kalmarunionen naaet det samme Punkt i Statsforfatningen som de to andre Riger, og var i en vis Henseende, nemlig med Hensyn til Rigsraadsregimentet, skredet videre frem end Danmark. Forandringen i Forholdene var altsaa ikke en Følge af Kalmarunionen, men foregaaet, før denne traadte i Virk-

somhed. Derefter gik Udviklingen videre i samme Retning, og fik ved Haandfæstningerne, der bleve fælleds for Norge med de andre Riger, sin Befæstelse og sit Stempel. Den stærke Kongemagt, som Norge en Tidlang havde, og som det, for at bøde paa Splittethed og mangehaande Svækkelse, saa høiligen behøvede, opfyldte ikke de Forjættelser, der knyttede sig til dens Opkomst. Denne Kongemagt, som Norge kjøbte med dyre Offre, formaaede ikke at holde Stand mod det Tryk, som den almindelige europæiske Udvikling og nærliggende Landes Indflydelse, understøttet af tilfældige Omstændigheder, udøvede paa den. Norge var i en vis Henseende vendt tilbage til samme Punkt af Udviklingen som før Borgerkrigene. Den Retning, som var begyndt til Uddannelse af et stærkt Kongedømme, var bleven standset og afbrudt, og Høvdingevælden, som Borgerkrigene havde knækket, begyndte igjen. Thronen var atter omgivet af mægtige Slægter, som indskrænkede og lammede Kongemagten. Det var ikke Rigets menige Adel, thi denne var, som vi skulle see, i sig selv uden Styrke, men et Antal høibyrdige og rige Slægter, som i Forbindelse med Bisper og Prælater deelte Magten med Kongen. Men der var den store Forskjel mellem hiin ældre Tid og den nuværende, at Folket nu var blevet umyndigt og Riget svagt, medens i hiin Tid Folket var politisk vaagent og virksomt og Riget stærkt og blomstrende.

Medens det ikke lykkedes Kongerne at holde den paany sig fremtrængende Stormandsvælde tilbage, vare de derimod saa meget heldigere med at tilbagetrænge det menige Folk fra den politiske Indflydelse, dette i tidligere Dage havde øvet, eller rettere sagt, da der ingen Anledning er til i denne Henseende at tillægge Kongerne en bestemt Plan, det fulgte af sig selv ved Tingenes egen Gang. Almuen stod efter Borgerkrigene

ene paa Thinge, uden de mægtige gamle Ætter, som, skjøndt de hævede sig over den ved Byrd og Rigdomme, dog stode den nær ved Lighed i Sysler og Sædernes Jævnhed. Disse Høvdinger havde været Almuens Ledere, Ordførere paa Thinge og ved deres Nærværelse givet det menige Folks Deeltagelse i de offentlige Anliggender Liv og Styrke. Dette blev nu anderledes. Den om sig gribende Kongemagt mødte nu ingen synderlig Modstand, og tiltog sig selv efterhaanden eller overlod til sine Embedsmænd den Myndighed, Folket tidligere havde udøvet. Et eiendommeligt Forhold i Norge fremskyndede Folkets Umyndiggjørelse og lettede Kongemagten Seiren. Den norske Konge stod aldrig, saaledes som den danske og svenske, overfor en Rigsdag eller Forsamling af Fuldmægtige fra det hele Rige og dets samtlige Stænder. Norge var deelt i fire Lovomraader, og med Hensyn til en saadan Deling ikke forskjelligt fra de andre Riger, men der holdtes kun Thing eller Forsamlinger særskilt i hvert af disse Lagdømmer, svarende omtrent til Landsthingene i de andre Riger; der var ingen Fælledsforsamling for hele Riget. Der var vel almindelige Høvdingemøder, skjøndt disse ogsaa meget ofte, paa Grund af de store Afstande i Riget, antoge Charakteren af Landskabsmøder; men der var ingen Fælledsmøder for alle Stænder. Det er indlysende, at denne Deling i høi Grad maatte svække Folkets Indflydelse, gjøre dets Stemme betydningsløs og give Kongerne den bedste Leilighed til at grunde deres altoverveiende Magt. Virkelig havde ogsaa i den her omhandlede Tid, det trettende og fjortende Aarhundrede, det menige norske Folk en langt ringere Indflydelse paa de offentlige Anliggenders Styrelse end det danske. Men med den selvvirksomme Deeltagelse i det offentlige Liv forsvandt ogsaa, tillige under Medvirkning af adskillige andre meget uheldige

Omstændigheder, som vi snart skulle omtale, en Deel af Folkets gamle Dyder. Dets Følelse for det almindelige Vel og for national Selvstændighed sløvedes. Der var ikke længer den kraftige og aarvaagne Fædrelandskjærlighed, der kalder hver Mand under Vaaben, naar Fædrelandet trues, der intet Offer skyer, naar det gjælder at værne om Fædrelandets Ret mod fremmed Anmasselse. Man tænkte kun paa sin Bygd, eller, naar det kom høit, paa Landskabet, ikke paa Fædrelandet i det Hele. Og dog var under de Forhold, som indtraadte med Unionen, Aarvaagenhed, Mod og Kraft hos Folket saa høist fornøden, om Norge skulde hævde sig mod de andre Riger og navnlig mod Danmark, og bevare sin Selvstændighed. Vel havde Norge paa Grund af denne Folkets Uvirksomhed og Mangel paa national Interesse, en forholdsviis rolig Tid og blev fri for de voldsomme vedvarende Kampe og Brydninger, som Unionen fremkaldte mellem Sverrig og Danmark, ligesom det bittre Had, man i Sverrig nærede mod Unionen, blev fremmed for Norge. Dette var forsaavidt et Gode; men bedre havde det været, om Roligheden havde hvilet paa en sig selv sikker Kraft, istedenfor paa Udmattelse og Ligegyldighed. Et Held var det endda, at Folket, da det trak sig tilbage i sig selv, medens Statsbygningen for største Delen styrtede sammen, bevarede en sund Kjærne, som under flere Aarhundreders langsomme trykkende Gang holdt sig frisk og ufordærvet, og omsider engang igjen gjorde sig gjældende i Staten. Den norske Bonde var baade under og efter Unionstiden ikke mindre djærv end den svenske, og havde en ikke mindre stærk Følelse for personlig Selvstændighed og Frihed. Han taalte ingen Undertrykkelse og var ikke seen til Selvtægt. Mangen Foged, der regjerede haardt og vilkaarligt eller inddrev Skatter med ubillig Strænghed, faldt som et Offer for den kræn-

kede Almues Vrede. Der er en heel Række af mindre Bevægelser og smaae Opstande, snart paa et Punkt, snart paa et andet, der noksom vidne om, hvor utaalmodig den norske Almue var mod enhver Undertrykkelse, og hvor hurtig til at skaffe sig selv Ret. Men hvor det gjaldt det Almindelige, der bristede det. Sandsen var levende for Ret og Frihed, men den havde vendt sig bort fra Statens Omraade til de mere private Forhold.

Den Vanmagt, hvori Norge henimod Unionstiden var nedsunket, og den Slappelse, som Folket viste, hvor det gjaldt Statens Anliggender, var dog ikke blot en Følge af de allerede skildrede Omstændigheder, men havde tillige sin dybe Grund i visse uheldige historiske Forhold og i en stor og fordærvelig Natur-Ulykke, der ramte Landet. Disse Ting forenede sig i deres Virkning med hine og fuldstændiggjorde Ondet, og først ved tillige at tage dem i Betragtning begriber man ret, hvorledes Norges Velmagt kunde synke saa dybt, og Folket falde i saadan Slaphed og Udmattelse. En Hovedaarsag var de oftere nævnte blodige meer end hundredaarige Borgerkrige, der fra det tolvte Aarhundrede strakte sig ind i det trettende. Disse Krige, der i Førstningen nærmest førtes mellem de forskjellige Kronprætendenter og deres Krigsfølge, men siden antoge en vildere Charakteer og rasede med al den ubønhørlige Forbittrelse, som pleier at ledsage en Kamp af Landsmænd mod Landsmænd, med idelige Blodsudgydelser, Brand og Ødelæggelser: disse Krige kunde ikke andet end have dybt indgribende sørgelige Følger for en lang Eftertid. En langvarig Afbrydelse af offentlig Ro, Orden og Sikkerhed, en Forstyrrelse af Handel og Næringsveie og al Slags fredelig og nyttig Idræt, en Usikkerhed i ethvert Foretagende, enhver Beregning paa Fremtiden, en Omvæltning af Eiendomsforholdene, ikke en enkelt Gang,

men flere Gange, eftersom Seir og Nederlag skiftede mellem de stridende Partier, ere nogle af de uundgaaelige Følger af en saadan gjennem flere Menneskealdre fortsat Tilstand. Dette er i sig selv ikke noget Ubetydeligt; men dertil kommer endnu det umaadelige Blodtab, som Norge led, og som det med sin tynde Befolkning, sin strænge og lidet frodige Natur umulig kunde taale. Tusinder af gjæve Mænd i den blomstrende og meest kraftfulde Alder bedækkede de mange Valpladser rundt omkring i Riget. Og det var ædelt Blod, som ødsledes bort; ikke blot det menige Folk faldt hobeviis som Offre for Borgerkrigens Rasen, men Blomsten af Nationen, mangfoldige af de store Eiendomsbesiddere, de berømte og anseelige Høvdinge-Ætter, der skulde have været Statens Støtter i de kommende Tider, meiedes bort. Det lader sig ikke nægte, at Borgerkrigene gav Norge et Knæk, som siden aldrig forvandtes. Det kunde vel synes, naar man seer hen til den glimrende Regjering, som Hagen den Gamle førte efter Borgerkrigenes Slutning, at disse Kriges Følger dog ikke have været saa fordærvelige. Men det synes ogsaa kun saaledes. Vistnok regjerede denne Konge med stor Anseelse baade hjemme og ude, borgerlig Orden fornyedes, Handel og Velstand begyndte efter den forstyrrede Tid at tage Opsving, og Landet kom igjen paa Fode. Men een Ting er den virkelige Kraft, som findes i et Rige, og som er Betingelsen for en varig Blomstring, en anden den Kongedygtighed, der forstaaer at bøde paa forhaanden værende Onder og dække de Brøst, der findes. Hagen den Gamle kunde ved sin vise og kraftige Styrelse igjen bringe Orden tilveie i Riget, han kunde læge de dybe Saar, saa de ikke udvortes viste sig, men de ædle og kostbare Kræfter, som vare spildte, kunde han, ligesaalidet som nogen Læge, erstatte eller bringe tilbage. De kunde i ethvert Tilfælde

ikke fornyes i saa kort en Tid. Da han faldt fra, viste sig ogsaa Svaghedens Kjendemærker igjen. Det viste sig, at den gamle Kraft og den Fortrøstning, som pleier at følge med Kraften, ikke var gjenvakt med Hagen den Gamle, saaledes at den kunde vare udover hans Tid. Strax efter hans Død afstod Norge, mod en Pengegodtgjørelse, til en lidet mægtig Nation, Skotterne, sine Skattelande Man og Syderøerne. Hagen den Gamle havde ikke villet gjøre det, og foretog i sin sidste Tid et mægtigt Krigstog for at tilbagevise Skotternes Anmasselser. Men saasnart Hagen var død og borte, fik Skotland sin Villie. Det betegner et Vendepunkt i Norges Historie. Først havde det været erobrende, siden med Kraft fastholdt det Vundne, nu begyndte Afstaaelserne.

Der er imidlertid i en Nation en vidunderlig Kraft til Fornyelse, saa at sige en udødelig Natur. Man kan derfor ikke sige, at det vilde have været umuligt, at Norge i Tidernes Løb ved de foryngende Kræfter, som boede i Nationen, kunde have overvundet den dybe Svækkelse, som var indtraadt. Men da maatte ogsaa Forholdene have begunstiget Fremgangen, og nye fordærvelige Onder maatte ikke være traadte til for at forøge Vægten af de tidligere Ulykker og mangfoldiggjøre deres sørgelige Følger. Men dette blev netop Tilfældet. Den tydske Hanse fik fast Fod i Norge og blev en tærende Kræftskade. I Begyndelsen tilsyneladende lidet farlig, greb den snart mere og mere om sig som et snigende Onde, der tærede paa Rigets Kraft og undergrov dets Velstand. Norges Konger gjorde en Tid Modstand og søgte at holde de gridske Hansekjøbmænd indenfor de tilbørlige Skranker, men med Vindesygens Klogskab og Udholdenhed arbeidede disse sig stedse videre frem. Snart bleve de ogsaa ved Hanseforbundets stigende Vælde istand til at sætte deres Fordringer igjennem med Magt.

Efterat de først havde gjort sig til Herrer over Handelen, bleve de uundværlige og bragte Landet i den største Forlegenhed, naar de under Tvistigheder pludselig afbrøde alt Handelssamqvem. Hagen den Gamle, under hvem de fik deres første Privilegier, vidste at holde dem Stangen. Ikke saaledes hans Efterkommere. Allerede Sønnen Magnus Lagabøter tilstod dem Rettigheder, der, skjøndt af langt ringere Omfang end de, de siden fik, dog virkede skadeligt for Handelsdriftigheden hos Landets egne Borgere. Under Sønnesønnen Erik Præstehader, endnu i det trettende Aarhundrede (1284—85), var det kommet saavidt, at Hansestæderne, ved at unddrage Norge den vanlige Tilførsel af Livsfornødenheder og med deres Udliggere hindre andre Nationer fra at bringe slige Varer til Norge, kunde fremkalde Hungersnød i Landet og derved tvinge Kongen til en høist ugunstig Fred[7]. Den var saa fordeelagtig for dem, at de selv betragtede den som Grundvolden for deres Handelsvælde i Norge og ved følgende Forhandlinger gik ud fra den, som den rette Begyndelse. Den følgende Konge Hagen Magnussen, ligesom han stillede sig mod den begyndende Stormandsvælde, søgte ogsaa at standse Hansevældens rivende Strøm, men udrettede intet Varigt. Thi under de forvirrede og ulykkelige Tider, der indfaldt, da han døde 1319 som den sidste af Sverres Mandsstamme, og som fyldte det Meste af det fjortende Aarhundrede, lagde Hansen Handelsaaget tungere og tungere paa Norge. Snart ved Feide, snart ved Underhandlinger og klog Benyttelse af Omstændighederne udvidede Hansestæderne deres Rettigheder i det Uendelige og trælbandt al Virksomhed og Driftighed hos Landets egne Børn[8]. En Magt som allerede havde en Fod i Riget, som bød over en vældig Orlogsflaade, medens Norges var forfalden, og i hvis Haand det stod at unddrage Landet Tilførselen af

de uundværligste Livsfornødenheder, var det vanskeligt at nægte Noget. Hansekjøbmændene bemægtigede sig ikke alene Udenrigs- men ogsaa Indenrigs-Handelen. De kjøbte ikke de Varer, de agtede at udføre, af de indfødte Kjøbmænd i Stæderne, men reiste ud paa Landet og opkjøbte Varerne fra første Haand hos Bønderne, til hvilke de igjen solgte, hvad de behøvede. De gjorde store Oplag i Stæderne, og udsolgte derfra i smaae og store Partier til de Indfødte, ja selv til fremmede Kjøbmænd, som kom til de norske Søstæder. Disse maatte tage Udførselsvarerne hos Hansekjøbmændene, som alene havde Forraad, og overlade dem den medbragte Ladning, hvilken Hansekjøbmændene saa igjen udhøkrede. Handelen var i deres Magt og hele Fordelen deres, saa de Indfødte knap fik Lov at nyde Smulerne. Skjøndt Kongerne ved forskjellige Forbud og Indskrænkninger søgte at forhindre deres stadige Ophold i Kjøbstæderne, satte de sig dog fast i Norges bedste Søstæder, Bergen, Tønsberg, Oslo, og overalt hvor Fordeel vinkede. Især var Bergen med dets livlige Handelsrøre og den lette Fart til England og Nederlandene, deres Yndlingsstad og udkaarne Plads. De indvandrede og bosatte sig her i talrig Mængde og ordnede sig allerede ved Midten af fjortende Aarhundrede[9] til et afsluttet Samfund med egne Love og egen Styrelse. Ved Siden af Kjøbmændene og Kjøbsvendene nedsatte sig ligeledes som faste Nybyggere Skarer af tydske Haandværkere, der ligesom hine vare i Besiddelse af store Friheder og Rettigheder, saa at nu ikke blot Handelen, men ogsaa Haandværksdriften truede med at unddrages Byens indfødte Borgere. Saaledes voxede Hansen og bredte sig som en uhyre Snylteplante over Norge, sugende Jordens Kraft og Fedme i sig. Dette Onde blev saa meget fordærveligere for Norge, som Handel og Skibsfart netop her, endnu i høiere Grad

end i de tvende andre nordiske Riger, havde været en af de væsentligste Nærings- og Velstands-Kilder for Indbyggerne. Aaget var ogsaa tungere og Afhængigheden af Hansekjøbmændene større i Norge, end det nogensinde blev Tilfældet i de andre Riger.

Hansestædernes fredelige Udsugelser fulgte snart efter den blodige Udtømmelse ved Borgerkrigene, og medens Norge led af Virkningerne af begge disse Onder, fik det en grusom Hjemsøgelse af en Landeplage, der vel ikke varede saa længe, men i den Tid den rasede, var desto mere fordærvelig og ødelæggende. Den sorte Død kom paa sin hærjende Vandring ogsaa til Norge. De Ødelæggelser, denne Sot anrettede i dette Rige vare forfærdelige, og her mere følelige og uheldbringende end i de fleste andre Lande, der i sig selv besade rigere og frodigere Kræfter til Fornyelse. De gamle Aarbøger meddele flere Træk, der give en Forestilling om, hvor ubarmhjærtigt denne Plage hærjede Norge. I Bergen blev der paa een Dag og paa en enkelt Kirkegaard begravet fjorten Præster og sex Degne; hele Domkapitlet i Throndhjem uddøde paa Een nær. Ærkebispen døde ogsaa, og alle Norges Bisper, undtagen den osloske, bortreves af Soten; der var efter Sygdommens Ophør en saadan Mangel i Norge paa Geistlige, at man maatte vie unge Mennesker paa 18 Aar til Præster, uagtet den Alder, som Kirkeloven krævede for den, der skulde præstevies, var 30 eller i Nødsfald 25 Aar. De Geistlige vare vel ifølge deres Kald som de Syges Trøstere og Hjælpere mere udsatte for Smitte end Andre; men de Angivelser, man har om Dødeligheden blandt dem, vise dog, at Smitsoten har været forfærdelig, og tillade at slutte tilbage paa de almindelige Forhold. Desuden nævnes ogsaa exempelviis, at blot paa Agder bleve i kort Tid hele 7 Kirkesogne aldeles øde, og der siges, at »Soten foer

over alt Norge og dræbte saa, at ikke en Trediedeel af Folket i Landet overlevede den«. Skjøndt en Angivelse som denne naturligviis kun kan beroe paa et Skjøn og sagtens er overdreven, saa maa dog en Sygdom, der hos Beskriveren fremkalder saadanne Udtryk og en saadan Vurdering af dens Virkninger, i en frygtelig Grad have været ødelæggende og dræbende. Selv efter Ophøret af den sorte Død eller »store Mandedød« indfaldt i en Række af Aar flere meget dødelige og ødelæggende Smitsoter. Efter det almindelige Indtryk at dømme, som man faaer af Beretningerne om den sorte Døds Optræden i de nordiske Riger, synes den at have hjemsøgt Norge haardest; Danmark og Sverrig vare i alt Fald efter deres naturlige Forhold bedre istand til at bøde paa Ulykken og overvinde den Svækkelse og Forstyrrelse, som fulgte af den ødelæggende Sygdom.

Det er disse Vanheld i Forening, som forklare den Svækkelsestilstand, hvori Norge ved Kalmar-Unionens Stiftelse befandt sig. Det var ikke Borgerkrigene alene med deres Følger, ikke den sorte Døds Landeplage alene, ikke Hansestædernes Udsugelser alene, men Foreningen af disse tre store Onder, sammentrængte indenfor Grændsen af ikke mange Menneskealdre, som brød Norges Kraft. De traf ikke et frugtbart, folkerigt, med rige Hjælpekilder udstyret Land; men de ramte et Land, som i sig selv var slet udrustet til at taale saadanne haarde Stød, det ene ovenpaa det andet, et Land, som Naturen kun lidet rundeligt havde betænkt med sine Gaver, hvis Befolkning var tynd og vidt spredt, hvis Hjælpekilder vare faa og indskrænkede. Det havde paa den Tid endnu ikke lært at benytte de store Rigdomskilder, der laae skjulte i dets Skjød. Med Undtagelse af Myrejernet, som man forstod at drage sig til Nytte, var den Overflod af Jern og Kobber, som Jorden gjæmte, endnu en død Skat, uagtet man i Naboriget Sverrig

allerede i trettende Aarhundrede, og maaskee før, havde Bjergværksdrift baade for Jern og Kobber[10]. Virkningen af de Vanheld, som fulgte efter hinanden, maatte under slige Omstændigheder blive ualmindelig stærk og for lange Tider ubodelig.

Men der var i Norge desuden visse andre Misforhold, baade naturlige og historiske, som i Rigets Velmagtsdage havde været lidet følelige, men som under forandrede Forhold bleve af ikke ringe Betydning. Norge var af Naturen ved de mægtige Bjergkjeder, som drage sig igjennem Landet, splittet i flere Dele, og det havde en umaadelig Udstrækning fra Syd til Nord, fra Vigens sydligste Grændse til Nordkap; og paa dette store Rum fordeeltes en ikke talrig Befolkning. Heraf fulgte en langsom og besværlig Forbindelse mellem Rigets forskjellige Egne, Isolering paa mange Punkter, og en Vanskelighed ved at samle og hurtig forene Rigets Styrke, naar det behøvedes. Almindelige Rigsdage kunde have dannet et Foreningspunkt; men isteden herfor understøttedes tværtimod den naturlige Splittethed ved Delingen i de fire Lagthing og de hertil knyttede Landskabsforsamlinger. Kongen skulde da danne Foreningspunktet og gjorde det en Tid, men Kongemagten svækkedes, eftersom Rigsraadet blev stærkt. Dette var allerede Tilfældet før Unionen og tiltog efter denne. En Hovedstad, liggende saaledes i Riget, at Forbindelsen med de forskjellige Dele var nogenlunde let, vilde have været et andet Foreningsmiddel. Men Norge havde ikke som Danmark i Kjøbenhavn eller Sverrig i Stokholm, en enkelt Stad, i hvilken Rigets vigtigste Interesser samlede sig som i et Enhedspunkt, men flere saadanne Punkter. Throndhjem, Bergen, Oslo vare den Gang, som tildeels endnu, Stæder af omtrent lige stor Vigtighed, om end af forskjellige Grunde. Dette havde unægtelig i andre

Henseender sine store Fordele; men for en Samvirken af de spredte Kræfter og for Styrkelsen af Enhedsfølelsen i Folket var det visselig ikke gunstigt. Fra Slutningen af det trettende eller Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede, da Forbindelsen med de tvende andre Riger blev saa levende og nøie, blev Oslo, der af de større Stæder efter de nye Forhold havde den beqvemmeste Beliggenhed, mere og mere stadigt Kongernes Sæde og at betragte som Rigets Hovedstad. Øster- og Sønderlandet blev herefter fornemmelig Skuepladsen for de Begivenheder, som afgjorde Norges Skjæbne. De Dele af Norge, som ligge vesten og østen og norden omkring den store Bugt og Fjord, som strækker sig op til Oslo, kom til at spille Hovedrollen. Men dette havde igjen den skadelige Følge, at Thrøndelagen, der udgjorde en Deel af Norges bedste Styrke, og som i tidligere Dage ofte havde lagt et afgjørende Lod i Vægtskaalen, nu, da det var saa fjærnt fra det nye Midtpunkt og Begivenhedernes Hovedskueplads, ikke fik den Betydning og Indflydelse, som svarede til dets virkelige Magt. Det var først i Unionens sidste Dage, at det igjen for en Tid optog sin gamle Rolle. Det Samme gjælder tildeels om Vesterlandet. Der er endnu en Omstændighed, som ikke maa tabes af Syne. Havet har altid været den Mark, som Nordmændene helst have pløiet, og hvor de have vundet deres skjønneste Triumfer. Men Handelsflaaden blev til Intet ved Hansestædernes Overvælde, og Orlogsflaaden forfaldt endnu før Unionstiden, idet det gamle Sø-Ledingsvæsen opløstes, og Tjeneste tillands blev det Overveiende i Krigene, tilmed Tjeneste til Hest, som efter den forandrede Krigsmaade fik en særdeles Betydning. Dette havde i dobbelt Henseende en skadelig Virkning. Tidligere, da i de mangfoldige Fjorde og Vige langs Norges hele Kyststrækning, Snekker og Ledings-

skibe laae færdige, rede til med kort Varsel at fare ud med kamprustet Mandskab, var det let at samle en betydelig Styrke til Forsvar eller Angreb; anderledes var det nu, da Landtropper blev Hovedsagen; Afstandene fik nu en ganske anden Betydning. Dernæst var den nye Krigsførelse for en betydelig Deel af Befolkningen noget Uvant og lidet stemmende med dens Tilbøielighed, og Dannelsen af en Rytterhær mødte store Vanskeligheder i Landets Naturbeskaffenhed. Alt dette kunde ikke andet end betydelig svække Norges Krigsstyrke og stille det i et ugunstigt Forhold ved Sammenstød med de andre Riger.

Skal man nævne Noget i Norge, der var stærkt og bevarede sin Styrke i det Mindste ligesaa godt som i Danmark og Sverrig, saa var det Kirken og den høie Geistlighed. Norge har havt sine Kampe mellem Kongemagt og Præstevælde fuldt saa voldsomme som Danmark. De begyndte noget tidligere og endte noget før i Norge end i Danmark. Ærkebisperne Eystein Erlandsen, Erik Ivarsen, Jon Røde og Bisp Nikolaus af Oslo vare værdige Brødre til de danske Kirkehøvdinger Jakob Erlandsen, Jens Grand, Esger Juel og Bisp Peder Bang af Roeskilde. De norske Prælater benyttede i deres Kamp med Kongerne de samme Midler som de danske, Forbindelse med indenlandske og udenlandske Fjender af Kongehuset, Borgerkrig og Paakaldelse af Bandstraale og Interdikt fra Rom, og maatte ligesom de danske taale drøie Modslag af Kongerne under Forfølgelse og Landflygtighed. De kjæmpede begge for det samme Maal, at skaffe deres Lands Geistlighed samme Rettigheder og samme Uafhængighed af den verdslige Magt, som deres Standsfæller allerede havde opnaaet i andre christne Lande; og Maalet lykkedes for dem begge. De norske Prælater gik endnu et Skridt videre, idet de søgte

at gjøre den verdslige Magt til en Vasal af den geistlige, og dennes høiere Myndighed undergiven. Heri kom de vel tilkort ligeoverfor Kongerne; men de opnaaede dog en Stilling i Staten, der var fuldt saa stærk som den, de danske og svenske Ærkebisper og Bisper nogensinde naaede. De norske havde det forud for deres Brødre i Sverrig og Danmark, at de ikke ligeover for sig havde en saa mægtig Adel, der kunde holde dem Stangen og stille dem i Skyggen. Det var dem, som gave Rigsraadet Holdning og Styrke og lettede dets Overgreb paa Kongemagtens Omraade og Tilegnelsen af den Myndighed, som tilkom den menige Adel og det hele Folk. Ærkebispen og alle Rigets Bisper vare ifølge deres Stilling selvskrevne Medlemmer af Raadet, de eneste, hvem Kongen ikke kunde vise Gunst ved at vælge, eller frie sig for ved at vrage. Den Magt, som baade Loven og længevunden Hævd gav dem, støttede sig tillige til Besiddelsen af umaadelige Rigdomme baade i Indtægter og faste Eiendomme. Og Geistligheden havde ikke i Norge, saaledes som i de urolige Tider i Sverrig, nogen Formindskelse af sit Gods at frygte ved voldsomme Indgreb af lovløse Stormænd eller vilkaarlige Reduktioner af Kongerne. Dens Rigdomme vare derfor i stadig Voxen; hvad der engang var kommet i Kirkens Besiddelse, kom under »den døde Haand«; det deeltes ikke og skiftedes ikke ved Arv, det afhændedes ikke ved Salg, uden naar bedre Gods kunde vindes derved. Kirkens Besiddelser bleve efterhaanden saa betydelige, at man har antaget, at dens Jordegods tilsidst vel udgjorde den overveiende Deel af Norges Grundeiendomme, altsaa mere end Kronens, Adelens og den selveiende Bondestands Besiddelser[11]. Fra den geistlige Stand, og ikke fra Adelen, hvilken den langt overskyggede i Rigdomme og fastgrundet Magt, var det derfor ogsaa, at den Modstand udgik, som Unionen

fandt i Norge. Prælaterne overtoge i Norge den Rolle, som i Sverrig udførtes af Adelen: de vare Sjælen i Modstanden og Hoved-Elementet i Tidens Uro. Rigtignok undlode ikke Unionskongerne, benyttende sig af gunstige Omstændigheder, at sørge for at bringe danske Elementer ind i den høie Geistlighed. Men alligevel blev det nationale Parti det overveiende blandt den norske Kirkes Prælater; hos disse mødte Unionskongerne den kraftigste Modstand mod deres Overgreb, og Selvstændigheden fandt i dem sine nidkjæreste Forsvarere.

Adelen dannede ikke Norges Styrke under Unionsstridighederne. En Deel af de fornemste Slægter, der ragede frem over den menige Adel ved Byrdens Høihed og Besiddelsernes Storhed, formaaede vel som Medlemmer af Rigsraadet i Forbindelse med Prælaterne at vinde en afgjørende Indflydelse i Staten paa Kongemagtens Bekostning og med Udelukkelse baade af deres mindre anseete Standsfæller og det menige Folk; men som Heelhed var Adelen uden Styrke. Den kunde ikke maale sig med den kraftige og blomstrende Adel i Danmark og Sverrig, som under Unionskampene spillede Hovedrollen, og som syntes at voxe i Magt og Betydning, jo mere urolige og krigeriske Tiderne bleve. Den kunde ikke som den svenske, under de Storme som udbrød, lægge et tungt Lod i Afgjørelsens Vægtskaal og danne et fast Værn mod de Farer, som bleve stedse mere truende for Rigets Selvstændighed. Norge var efter sin hele naturlige Beskaffenhed kun lidet gunstigt for Udviklingen af en adelig Krigerstand, der efter den Vending, Krigsførelsen havde taget, skulde gjøre Tjeneste som sværtrustet Rytteri. Der fattedes ogsaa efter den Maade, hvorpaa Eiendomsforholdene havde ordnet sig, naar man tillige betænker, at Landet kun var lidet frugtbart og rigt, i ikke ringe Grad Betingelsen for Uddannelsen af en mægtig og talrig

Adel. Naar Kirken efterhaanden satte sig i Besiddelse af den større Deel af Rigets Jordegods, naar Kronens Gods tillige var overmaade stort, og Bondestanden, om end en stor Deel af den i Tidens Løb gik over til at blive Leilændinger[12], dog endnu besad en Deel Selveiendom, saa blev der ikke stor Leilighed eller Mulighed for Adelen til ved Erhvervelse af udstrakt og rigeligt Jordegods at vinde den Grundvold for Magt og Vælde og sikker Bestaaen under Tingenes Omskiften, som til alle Tider har været en af de væsentligste Betingelser for en Adelstands Styrke og Blomstren. Der kunde under de givne Forhold vel blive en Deel rige og mægtige Slægter, men ikke en heel rig og mægtig Stand. Den største Deel af den menige norske Adel har sikkert været lidet bemidlet. Adelens virkelige Styrke maatte desuden staae i Forhold til Statens. Det kunde ikke være andet, end at de store Ulykker, som ramte Riget, de tærende Onder, som udsugede dets Kraft, ogsaa maatte yttre deres Indflydelse paa Adelen, og ikke mindst paa denne, der efterhaanden var bleven en bestemt afsluttet Samling af Slægter, hvor Afgangen maatte være føleligere og vanskeligere kunde erstattes end i de andre mere flydende og bevægelige Stænder; og det bliver da let forklarligt, at den norske Adel, allerede da Unionen stiftedes, maatte mangle indre Styrke og Holdning, og at den under Tidernes Fremskriden og fortsat Paavirkning af ugunstige Forhold maatte blive svagere og svagere. Og selv om Adelen i sig selv havde været stærkere, end den virkelig var, vilde den dog under Sammenstødet mellem Rigerne ikke have udrettet synderligt, fordi den ikke som den svenske havde bagved sig et vaagent og kraftigt Folk, der lød dens Kald. Dette var ogsaa Grunden til, at Kirkens Prælater, naar de kjæmpede for Selvstændigheden eller snarere for en anden Politik, en Tilslutning

til Sverrig, udrettede saa lidet: de svigtedes af Folket, og Evnen kom ikke til at svare til Villien.

Kalmar-Unionen skabte nye Farer for den norske Adel. Allerede i længre Tid før Unionen havde de tre Rigers Adel begyndt at blande sig ved Indvandringer og indbyrdes Giftermaal. Denne Blanding tiltog stærkt, da Rigerne ved Foreningen kom i nærmere og jævnlig Berøring med hinanden. Giftermaalene og Indvandringerne fra det ene Rige til det andet bleve hyppigere, ved Arv og Kjøb erhvervedes Gods i de forskjellige Riger. De indfaldende urolige Tider forøgede Omflytningen; misfornøiede eller fordrevne svenske Adelsmænd søgte Tilflugt i Danmark, og i de svenske Rigsforstanderes Leir saaes Mænd af berømte danske Slægter. Det var dog fornemmelig den danske Adel, der den Gang blomstrede og svulmede af Kraft, som afgav talrige Elementer saavel til Sverrig som især til Norge; den svenske langt mindre til Danmark og Norge, og den norske endnu mindre til de andre Riger. Men da Sverrig selv havde en Adel, der var stærk og talrig og kraftig, kom den indvandrede danske Adel ikke til at yttre nogen mærkelig Indflydelse eller gjøre sig gjældende som dansk, men smeltede sammen med den indfødte og tabte sig i dens Mængde. Anderledes var det i Norge. Her kunde den danske Adel næsten uden Hindring følge sin Udvidelsesdrift. Riget var udmattet og den indfødte Adel uden Modstandkraft; istedenfor som den overlegne og i Landet rodfæstede at sammensmelte den fremmede Adel med sig, gik den op i den fremmede eller fortrængtes af den. Indvandringen lettedes, da Unionskongerne efter Omstændighederne ikke gjorde sig Betænkelighed ved at overdrage norske Len til danske Adelsmænd, saa lidet som ved at skaffe danske Geistlige Adgang til norske Bispesæder. Da Forholdet havde bestaaet en Tid, gjordes

der Modstand fra norsk Side mod de ukjærkomne Fremmede; men Modstanden sagtnedes snart og tabte sig siden næsten ganske, i det Mindste naar een Betingelse opfyldtes, som den danske Adel slet ikke var uvillig til. Den første Modstand, og i Grunden den eneste i hele Unionstiden, som ligefrem var rettet imod Udlændingenes Anmasselse, aabenbarede sig i de Uroligheder, der i Erik af Pommerns sidste Tid (1436—37) fandt Sted i de sydøstlige Dele af Norge, og som uden Tvivl stode i Forbindelse med Bevægelsen i Sverrig i Aaret 1436, da Engelbrecht Engelbrechtsen anden Gang gjennemdrog Sverrig lige op til den norske Grændse, fordrivende de danske Fogeder og Lensmænd. Opstanden, der som sagt fornemmelig var rettet imod Udlændingene, som havde faaet Len og Embeder i Riget, udgik fra Almuen, medens Rigsraadet søgte at læmpe og stille tilfreds; den havde saaledes ganske samme Charakteer som den noget tidligere Bevægelse i Sverrig. Ved Rigsraadets Mægling tilveiebragtes et Forlig, hvori Rigsraadet blandt andet lovede at ville opfordre Kongen til herefter ikke at indsætte i Norge udenlandske, det vil efter Forholdene sige, danske Embedsmænd, hverken geistlige eller verdslige; de, der hidtil havde været der, skulde være forviste, undtagen de, der havde giftet sig i Norge; disse maatte vel blive, men intet Embede beklæde [13]. Det er imidlertid et stort Spørgsmaal, om denne Overeenskomst har havt nogensomhelst Følger. Man finder i det Mindste, at en dansk, eller rettere holsteensk, Adelsmand, Hartvig Krummedige, blot 6 Aar senere (1443) eller rimeligviis endog tidligere, var kongelig Embedsmand i den samme Egn, som havde været Skueplads for Opstanden, og at han havde det vigtige Slot Agershuus i Befaling. Han giftede sig med en rig norsk Dame, fik en god Medgift med hende og kjøbte sig desuden Gods rundt omkring i

Landet[14]. Ikke længe efter kom dette Spørgsmaal igjen frem og fik et Slags Afgjørelse i Christiern den Førstes Haandfæstning 1449. Heri bestemmes, »at Kongen maa ingen Udlændinge have i Norges Raad, uden dem, som nu inde ere, eller som herefter ved Giftermaal kunne indkomme i Riget«[15]. Denne Bestemmelse toges under Trykket af Christiern den Førstes heldige Fremgang i Valgkampen mod Karl Knudsen. Dog synes der i den dansksindede Deel af Rigsraadet, som vedtog Haandfæstningen, ikke at have været mere end tvende danskfødte Mænd, men som rigtignok vare af en meget virksom Charakteer, Bisp Jens af Oslo og den nysnævnte Hartvig Krummedige. Det var kun et slet Værn, som her opstilledes mod Udlændingenes Indtrængen. For den danske Adel var den Udsigt, som herved aabnede sig for den i Norge, meget indbydende: en dansk Adelsmand behøvede blot at ægte en norsk Qvinde, helst en rig Arving, som Hartvig Krummedige nylig havde givet Exempel paa, for at vinde Adgang til de høieste Værdigheder i Riget. Den undlod ikke at benytte sig heraf. Der dannede sig siden endog et eget Ord for at betegne slige Mænd, der uden at være Landets Børn i statsretlig Henseende stilledes aldeles lige med de Indfødte: man kaldte dem Indgiftede[16]. Af svenske Adelige indkom adskillige, men forholdsviis faa. Men ikke umærkeligt er det, at en af de uroligste Adelsslægter i Norge, og den, som voldte Unionskongerne det største Bryderi, Slægten »tre Roser«, netop var af svensk Æt. Den norske Adel hensygnede nu snart. Flere af de fornemste Slægter uddøde i Løbet af faa Menneskealdre, en større Deel, navnlig af den mindre bemidlede Adel, sank ned i Bondestanden, især da den tabte det Hold for sin Stilling, som den hidtil havde havt ved at aflægges med større eller mindre kongelige Embeder og offentlige Be-

stillinger, i hvilke den mere og mere maatte vige Pladsen for de Fremmede. Skjøndt den norske Adel var svag i sig selv, forbauses man dog over den Hurtighed, hvormed den ligesom visnede bort. Den synes ikke at have kunnet taale Berøringen med den frodige og kraftige danske Adel. Det gik den som en Skov, hvor en kraftigere Plante, naar den først vinder Indgang, efterhaanden fortrænger hele den ældre Væxt. Skjøndt der i den første Deel af det femtende Aarhundrede forekommer ikke saa faa adelige norske Slægter, saa var det dog i Begyndelsen af det sextende (1513) kommet saavidt, at Christiern den Anden, da det norske Rigsraad under Forhandlingerne om Haandfæstningen begjærede, at Kongen vilde forsørge Norges Raad og indfødte Ædlinge med Rigets Slotte og Len, kunde lade sin Kantsler svare, at dette ikke lod sig gjøre, »efterdi Adelen udi Norge er fast uddød«[17]. Om Rigtigheden af dette Udsagn, fremført til selve det norske Rigsraad, som bedst maatte vide Besked om Forholdene, kan der ikke tvivles. Der er desuden et andet samtidigt Vidnesbyrd, kun elleve Aar senere, som gaaer ud paa det Samme. I et Skrift, som Frederik den Første lod udgaae 1524, siger han, at der nu ikke var flere tilbage af den norske Adel end maaskee fire. Dette er vel, selv om man blot tænker paa de rige og høibyrdige Slægter, som kunde afgive Medlemmer til Rigsraadet, næppe ganske rigtigt; men det giver dog en Forestilling om, hvor stærkt den indfødte norske Adel til den Tid maa være svunden ind[18].

En Sammenkjedning af mangehaande Omstændigheder havde, som i det Foregaaende viist, bragt Norge i en sørgelig Svækkelsestilstand, allerede før den Tid det indtraadte i Unionen. Det var en Ulykke først og fremmest for Norge, men ogsaa i en ikke ringe Grad for de andre Riger og for selve Unionen. Denne var beregnet

paa en Forening af trende Riger, men kom til at savne den Holdning, som det tredie Rige ved sin Magt skulde have givet den. Var Norge traadt ind i Unionen som et kraftigt Rige med befæstede Samfundsforhold, hvis Orden og Ro grundede sig ikke paa Træthed og Udmattelse, men paa en sund og lykkelig Udvikling, da er det sandsynligt, at det ved sin Indflydelse kunde have bragt større Ligevægt ind i Forholdet mellem Rigerne og læmpet mellem Danmark og Sverrig, saa de ikke kom til at fortære deres Kræfter i en evindelig Kamp — eller, hvad der ogsaa var muligt, Unionen vilde voldsomt være brudt tidligere end det skete; men selv dette vilde været at foretrække for et ulykkeligt og krampagtigt Samliv. Som Forholdene nu ulykkeligviis vare, forøgede Norge kun Unionstidens Forvirring, uden at gjøre noget Udslag. Unionen fik for Norge en Udgang, som selv i vore Dage ingen Normand kan tænke paa uden billig Harme: den førte til Undergang af Rigets politiske Selvstændighed. Det var en Brøde og Uretfærdighed fra Danmarks Side. Men at det kunde komme dertil, finder sin Forklaring i hele den foregaaende Tilstand. Og ikke blot Muligheden for en saadan Udgang laae i de givne Forhold, men ogsaa — naar man betænker, hvad Historien lærer paa hvert sit Blad, at i Politikken gjælder Ret uden Magt Lidet eller Intet — dens Uundgaaelighed.

III.

Rigernes indbyrdes Forhold indtil Kong Hans med Magt gjennemfører Unionens Fornyelse. Engelbrecht Engelbrechtsens Opstand mindre rettet mod Unionen selv end mod den almindelig herskende Undertrykkelse af Almuen. Karl Knudsen Bonde i Kamp med Vaserne, Slægten Nat og Dag o. fl. viger for Christoffer af Bayern, Norge erkjender ogsaa denne Konge, skjøndt det nødig opgiver Erik af Pommern. Efter Christoffer af Bayerns Tid Unionen idelig afbrudt

og Striden herefter mere bitter og uforsonlig. Christiern den Første, Karl Knudsen, Oxenstjernerne. Christierns og Karls Strid om den norske Krone; Aslak Bolt, Hartvig Krummedige. Karl Knudsens Skuffelse, Mødet i Halmstad; Foreningen i Bergen 29 August 1450 mellem Norge og Danmark. Partikampen i Sverrig, Karl Knudsens gjentagne Fordrivelse; Jens Bengtsen Oxenstjerne, Iver Axelsen Thott og hans Brødre; Steen Sture den Ældre valgt til Rigsforstander; Slaget paa Brunkebjerg. Efter Kong Hanses Tiltrædelse til Regjeringen i Danmark bliver Steen Stures Stilling vanskeligere i Sverrig; Tegn til et begyndende Omslag i Stemningen. Vanskeligheder ved Kong Hanses Valg i Norge, Ærkebisp Gaute; det norske Rigsraads Klager og Henvendelse til Sverrig. Steen Stures snilde Vendinger Hans antaget til Konge i Norge paa Mødet i Halmstad, og til Konge i Sverrig paa Mødet i Kalmar 1483; men Steen Sture forstaaer med List og Omsvøb at hindre hans Thronbestigelse i Sverrig. Iver Axelsen Thotts Fald. Voxende Misstemning i Sverrig mod Steen Sture.

Naar vi til de almindelige Bemærkninger føie nogle Træk af Rigernes Samliv under Unionen, især af Begivenhederne ved Thronskifterne, i hvilke Unionsforholdene træde klarest frem, vil det Almindelige vinde større Anskuelighed og Bestemthed, og det vil vise sig, at det Ydre ganske svarede til det Indre.

Det er ikke ganske med Rette, naar man betragter de Bevægelser, Engelbrecht Engelbrechtsen vakte, som rettede mod Unionen selv. Det var mere et Udbrud af Almuens Forbittrelse over den tidligere beskrevne haarde Undertrykkelse af Jorddrotter og Fogeder, der i de sidste Menneskealdre havde taget Overhaand og Aar for Aar lagde sig tungere og tungere paa Folket. Naar det reiste sig for at afryste Aaget, kunde imidlertid Unionen, som det Nye og Fremstaaende i Tiden, ikke gaae Ram forbi, saa meget mindre som mange af de Fogeder og Slotsbefalingsmænd, over hvilke Almuen beklagede sig, vare indsatte af Unionskongen og Udlændinge. Dog var Reisningen i det Hele meest rettet mod den almindelige Misbrug af Herremagten baade hos Indfødte og Frem-

mede. Der var en lignende Bevægelse strax efter i Norge, og ikke længe efter en endnu voldsommere i Jylland og flere Steder i Danmark. Det var derfor ogsaa Rigets Herrer, som modarbeidede Bevægelsen, og tilsidst bemægtigede sig den og vendte den til deres egen Fordeel. Erik af Pommern fremkaldte imidlertid ved sin Uduelighed og holdningsløse Personlighed, i hvilken Halstarrighed i enkelte, ofte uvigtige, Punkter var forenet med Vaklen og Raadløshed i alt det Øvrige, en almindelig Forvirring i Rigerne og en Misfornøielse, der førte til hans Afsættelse i Sverrig og Danmark.

I Danmark indkaldte man Christoffer af Bayern og valgte ham til Konge. I Sverrig havde Karl Knudsen Bonde under Tittel af Rigsforstander hævet sig til den øverste Magt. Unionstanken var dog endnu for stærk og levende, til at man ikke skulde gjøre Forsøg paa en Fornyelse og Befæstelse af Rigernes Forbindelse. Karl Knudsens Stilling i Sverrig var den fornemste Hindring, som maatte ryddes af Veien. Denne mægtige Mand hørte paa fædrene Side til en af Sverrigs berømteste Slægter, Bonderne, hans Moder var af Sparrernes anseelige Æt, og til Bjelkerne og den paa hiin Tid mægtige og talrige Slægt Nat og Dag var han ligeledes ved Familiebaand nær knyttet. Ved sine Forbindelser og ved et Mod, der var dristigt til at vove, om end ikke til at holde ud, i Forening med en Hensynsløshed i Midlerne, der har kastet enkelte Stænk paa hans Minde, havde han svunget sig op til Magten og kastet sine Modstandere til Jorden. Men skjøndt for Øieblikket seirende, følte han dog ikke Grunden under sig sikker. Det menige Folk var ham ugunstigt; det nærede en mørk Mistanke om, at han hemmelig havde været deelagtig i det skjændige Mord paa den dyrebare Folkehøvding Engelbrecht Engelbrechtsen. Mistanken formindskedes ikke, og Hadet

voxede, da Karl Knudsen siden ved voldsomme Midler befriede sig for tvende Modstandere, der traadte i Engelbrechts Spor som Folkets Høvdinger. Hele den høie svenske Geistlighed var afgjort stemt for Unionens Bevarelse og derfor en Modstander af Karl Knudsens ærgjærrige Planer. Han havde nylig maattet udholde en voldsom Kamp med de misfornøiede Store, i Spidsen for hvilke stode Vasernes og Nat og Dags mægtige Slægter. Til hiin hørte Rigsdrost Christer Nielsen, en sindig og maadeholden Mand, der under de foregaaende Uroligheder havde udmærket sig ved sine Bestræbelser for Fredens og Unionens Bevarelse; Nat og Dag Slægten derimod havde selv hjulpet Karl Knudsen til Magten og En af denne Familie var endog gift med hans Søster; men nu havde de alle, misfornøiede med hans udelukkende Indflydelse og ikke tilfredse med de modtagne Belønninger, reist sig i Vaaben imod ham. Karl gik vel seirrig ud af denne Kamp, men de overvundne Modstandere bevarede Naget imod ham, og mellem Bondeslægten og Vaserne lagdes Grunden til et dødeligt Had, da Karl Knudsen voldelig overfaldt Rigsdrosten paa hans Gaard, tog ham tilfange, og, efter at have aftvunget den gamle Mand ydmygende Forpligtelser, skikkede ham bort til Finland, fjærn fra al Indflydelse. Karl følte vel, at om han end var Øieblikkets Herre, bar dog Fremtiden Farer i sit Skjød, og, da Christoffer af Bayern lod ham foreslaae som Priis for Nedlæggelsen af Rigsforstanderværdigheden livsvarig Besiddelse af hele Finland og desuden Pantegods i Slotte og Len til Værdi af 40,000 Mark, samt Fritagelse for ethvert Ansvar for hvad der var skeet, medens han forestod Rigsstyrelsen, kunde han ikke modstaae et saa lokkende Tilbud, der bød saa meget Vist for det Uvisse. Han behøvede desuden, efter det Kjendskab han havde til sine letbevægelige og urolige

Landsmænd, heller ikke derfor ganske at opgive Haabet om endnu engang at komme til Magten. Christoffer af Bayern blev nu uden Vanskelighed tagen til Konge i Sverrig.

Norge kom i en egen Stilling, da de tvende andre Riger afsatte Erik af Pommern fra Regjeringen. I Norge havde man vel heller ikke været synderlig tilfreds med Kong Erik; der havde endog været adskillige Uroligheder; men i det Hele var Misfornøielsen dog ikke saa stor eller almindelig som i Danmark og Sverrig. Han var fra Begyndelsen af erkjendt for Arvekonge i Norge (1389), og, skjøndt Unionen havde medført Kongernes Valgbarhed, saa vedbleve Nordmændene dog at betragte ham som deres Arveherre; hos dem kunde derfor hans Bestræbelser for at faae sin pommerske Fætter antagen til Thronfølger, hvilket i Danmark og Sverrig foraarsagede saa megen Forargelse, slet intet Anstød vække. Det var derfor ogsaa saa langt fra, at Nordmændene vare tilbøielige til at følge det af de andre Riger givne Exempel med at opsige Kongen Huldskab og Troskab, at de tværtimod i denne sidste Tid lagde for Dagen en Hengivenhed for hans Person, hvortil han i Fortiden kun lidet havde gjort sig værdig, og heller ikke gjorde sig nu. De trykkede sig saa længe som muligt ved at tiltræde det Valg af Christoffer, som de andre Riger havde gjort, og hvortil baade det danske og svenske Rigsraad stærkt opfordrede dem; det norske Rigsraad sendte ogsaa Breve med indstændige Anmodninger til Kong Erik om at komme sine troe Undersaatter til Hjælp og værne om sin egen Ret; men disse Bønner naaede maaskee ikke engang Erik paa det fjærne Gulland, hvor han havde taget sit Ophold; og han selv synes i to, tre Aar, medens Spørgsmaalet stod uafgjort, ikke at have ladet Norge høre fra sig. Tingene gik deres Gang. Da Christoffer var antagen i

Danmark og baade valgt og kronet i Sverrig, tiltraadte Nordmændene, uvillige og nølende, et Valg, der var dem saa meget imod (1442).

Kong Christoffers Regjering har den Mærkelighed, at den er den eneste, efter Margretes, i hvilken ikke Forbindelsen mellem Rigerne forstyrredes ved blodige Tvistigheder. Det skyldes vel for en Deel Kortvarigheden af hans Regjering — i Norge og Sverrig kun 5 til 6 Aar; men for en Deel ogsaa hans Personlighed. Det var en godlidende og venlig Herre, munter og føielig, der let vandt de Mennesker, han kom i Berørelse med, og ingen stødte fra sig; derhos noget letsindig og ikke tilbøielig til at tage sig Verden for nær.

Efter Christoffer af Bayerns tidlige Død (Jan. 1448) antage Unionsforholdene en fra den foregaaende Tid noget forskjellig Charakteer: Afbrydelserne i Forbindelsen mellem Danmark og Sverrig blive hyppigere og langvarigere, Stridighederne bittrere og Kampen blodigere; Modstanden mod Unionen, hidtil nærmest udgaaet fra et mægtigt Parti blandt de verdslige Stormænd, sænker sig dybere ned og faaer en bredere Grundvold, idet hos det menige Folk alt meer og meer en uvillig Stemning mod Forbindelsen med Danmark slaaer Rod og efterhaanden fastner sig til varigt Fjendskab; Spørgsmaalet mellem Danmark og Sverrig træder stedse mere nøgent frem som et Spørgsmaal om Underkastelse eller Selvstændighed. Norge vakler fremdeles mellem Modstand og en halv villig halv uvillig Givenefter.

Under Christoffer af Bayerns Regjering havde Oxenstjernernes Slægt udøvet den største Indflydelse, og de tvende Brødre Bengt og Niels Jensen under Kongens Fraværelse flere Gange styret Landet som Rigsforstandere. Da Tidende kom om Kongens pludselige og uventede Død, overdrog Rigsraadet dem den samme Værdighed.

De haabede under en ny Unionskonge at bevare deres gamle Indflydelse, og deres Interesse var derfor knyttet til Unionens Vedligeholdelse. Til deres verdslige Anseelse føiede Oxenstjernernes Æt endnu den Magt, som Besiddelsen af den første Plads i Kirken maatte give, idet den ovennævnte Bengts Søn, Jens Bengtsen Oxenstjerne, nylig var bleven valgt til Ærkebisp. Til denne Slægt sluttede sig de haardt fornærmede Vaser, og det var ikke blot det fælleds Had mod Bonderne, der forenede dem; de knyttedes ogsaa sammen ved Blodets Baand: Rigsforstanderen Bengt Oxenstjerne var gift med en Vasa, Datter af den gamle mishandlede Rigsdrost, og hun var Moder til Ærkebispen. I hans Bryst samledes i dyb Forening Partilidenskaben og Familiehadet. Det varede imidlertid ikke længe, inden Karl Knudsen i Finland lod høre fra sig. Han havde levet her i flere Aar inderlig misfornøiet. Savnet af Magten faldt ham tungt, tungere end han havde forestillet sig, da han nedlagde den; de ham givne Løfter vare heller ikke ganske blevne holdte og hans gamle Fjender havde triumferet over ham. Han lagde ikke Dølgsmaal paa sit Had mod de Danske, hvem han i sine Skrivelser kaldte gamle Kongefordærvere og Kattebidere. Aldrig saasnart havde han spurgt, at Christoffer var død, før han beredte sig til at reise til Stokholm. Han ankom til denne Stad i fyrstelig Pragt ledsaget af 800 fuldrustede Riddere. Der paafulgte nu en hæftig Brydning mellem Partierne, som vendte sig til hans Fordeel baade formedelst den Magt, han førte med sig, og ved den Forandring, der var foregaaet i Stemningen. Han var under den lange Fraværelse i Finland blevet en ny Mand for Folket, det havde glemt sin tidligere Uvillie; hans anseelige Person, glimrende Veltalenhed og prægtige Optræden gjorde et stærkt Indtryk paa det menige Folk, Rygter fløi omkring i Landet, at det for

længe siden var spaaet og sagt, at han var bestemt til at bære Sverrigs Kongekrone, ligesom han og ene var værdig dertil; Sverrig behøvede ikke at laane Konger fra andre Lande. De Stores Stemning gik i samme Retning; deres Misundelse havde nu faaet til Maal de mægtige Oxenstjerner, der stillede alle andre i Skyggen, og deres Hu vendte sig mod den tilsidesatte og forurettede Karl Knudsen. Oxenstjerner og Vaser søgte forgjæves at arbeide imod Strømmen; Karl Knudsen valgtes næsten med Eenstemmighed til Konge, og hans Fjender maatte gjæmme deres Harme til bedre Tider.

Karl Knudsen tænkte strax ved tvende store Foretagender at styrke sin Magt og kaste Hæderens Glands over sin nye Kongekrone. Han vilde føie Norges Krone til Sverrigs og tilbagevinde Gulland, som den afsatte Konge Erik nu havde i Besiddelse, og hvis Tab gik alle Svenske saa nær til Hjerte. Han forsøgte paa een Gang at løfte tvende Byrder, af hvilke een kunde have været tung nok. Begge Dele sloge ham feil. Et Krigstog foretoges til Gulland, hvor Kong Erik sad enlig paa sit faste Slot Visborg, som han selv for mange Aar siden havde bygget, den Gang ikke anende, at det skulde blive hans sidste Tilflugtssted, efterat tre Riger vare gledne ham af Haanden. Han saae, at han ikke kunde holde Øen mod de Svenske, men hellere end at overgive Land og Fæstning til sin gamle forhadte Modstander Karl Knudsen, undte han Danmark denne vigtige Besiddelse. Han overgav Visborg til Kong Christiern den Første, som paa hans Opfordring var kommen til Gulland med en mægtig Hær og Flaade. Kong Karl kunde ikke hindre det. I sin Stræben efter Norges Krone var han ikke heldigere.

I Norge kaldte Christoffer af Bayerns Død og den følgende Strid mellem de tvende kongelige Medbeilere

forskjellige Stemninger til Live. Den mægtigste Mand i Norge var Ærkebispen af Throndhjem, Aslak Bolt, en høit bedaget Mand, der allerede for meer end 40 Aar siden var bleven viet til Bisp; men skjøndt han gik paa Gravens Bred, besad han Ungdommens Hæftighed og Lidenskab og noget af dens Ustadighed. Han tilligemed flere af den høie Geistlighed var svensksindet og arbeidede for Karl Knudsens Valg. Kun lidet mindre mægtig end Ærkebispen var imidlertid en verdslig Stormand, den oftere nævnte Hartvig Krummedige, Befalingsmand paa Agershuus, Dansk eller Holstener af Fødsel, til hvem den danskfødte Bisp Jens af Oslo sluttede sig. De søgte at fremme Kong Christierns Valg, og i Landets sydlige Egne havde dette, i det Mindste for en betydelig Deel, Stemningen for sig, medens derimod i det Nordenfjeldske og paa Oplandene Stemningen under Ærkebispens Indflydelse var overveiende for Karl Knudsen. Dog var der ogsaa en Strømning i Folket, som hverken gik i svensk eller dansk, men i reent fædrelandsk norsk Retning. Paa et Møde, som Ærkebispen holdt med Almuen Nordenfjelds, gik man ikke ubetinget ind paa Forslaget om Karl Knudsen til Konge. Almuen erklærede Ærkebispen, at den helst vilde have Hr. Sigurd Jonsen til Konge — han var indfødt Nordmand, paa mødrene Side beslægtet med Norges gamle Kongehuus og havde tidligere beklædt Rigsdrostens vigtige Embede — kunde dette ikke lade sig gjøre, da ønskede man helst den gamle Herre Kong Erik, hvis han strax vilde komme ind i Riget; kunde ingen af Delene skee, da vilde man have Kong Karl af Sverrig til Konge; men en dansk eller tydsk Konge vilde man slet ikke have [19]. Men Sigurd Jonsen var for det reent norske Parti en ubrugelig Kandidat, da han var afgjort dansksindet og arbeidede for Christierns Valg, og om Erik af Pommern, som be-

leiredes paa Visborg, kunde der ikke for Alvor blive Tale. Den nordenfjeldske Almues Erklæring blev saaledes kun et Udtryk for dens Forkjærlighed for en indfødt Hersker og dens Hengivenhed for Arvekongen; men i Virkeligheden blev den kun til Fordeel for Karl Knudsen, hvad Ærkebispen vel ogsaa ønskede. Imellem Karl og Christiern deelte sig ogsaa de øvrige Medlemmer af det Norske Rigsraad, eftersom deres Interesser eller Stemning og Overbeviisning førte dem til den ene eller anden Side. Men da Landets egen Stemning enten for den ene eller anden Thronkandidat ikke i nogen kraftig og afgjørende Handling lagde sig for Dagen, saa maatte Valgets Udfald nærmest komme til at beroe paa de tvende Kongers og deres hengivneste Venners større eller mindre Virksomhed og Kløgskab.

Ærkebispen begav sig imidlertid ned til Oslo, hvilket var noget ubetænksomt, da det ikke kunde være ham ubekjendt, at blandt de her forsamlede Rigsraader, under Ledelse af Sigurd Jonsen, som var bleven udnævnt til Rigsforstander, Hartvig Krummedige og Bisp Jens, det danske Parti var det ganske overveiende. Ærkebispen synes tilsidst endog selv at være bleven paavirket af disse Omgivelser og vaklende i sit Forsæt. I det Mindste forblev han i Oslo uden at slutte sig til 7 norske Rigsraader, der i Bahus optraadte utvetydigt og bestemt som Talsmænd for den svenske Konges Valg og derom udstædte en offentlig Erklæring (26 Febr. 1449), i hvilken de om Ærkebispen blot sige, at de havde hørt af ham, at han var af deres Mening[20]. Men just paa samme Tid gjordes der af Rigsraaderne i Oslo et Skridt, der gik i en anden Retning: man indlod sig i Underhandling med Christiern den Første og sendte tvende Rigsraader ned til ham. Hvor vid eller indskrænket disses Fuldmagt har været — herom tvistedes senere — saa bliver

dog i ethvert Tilfælde Valget af de Mænd, man sendte, Hartvig Krummedige og Bisp Jens af Oslo, begge danske og erklærede Førere for det Parti, som vilde have Christiern den Første til Konge, et utvetydigt Vidnesbyrd om den hos de i Oslo forsamlede Rigsraader herskende Stemning. Hensigten med disse Mænds Sendelse til Danmark under de stedfindende Omstændigheder, da et modsat Parti havde opstillet en svensk Thronkandidat, lader sig ikke miskjende. Det var et Svar og en Protest mod de syv svensksindede Rigsraaders Erklæring i Bahus, der tilsagde Karl Knudsen Norges Krone[21]. Saasnart Christiern af de tvende Sendebud var bleven underrettet om Stillingen i Norge, tøvede han ikke med at sende tvende af sine Mænd op til Rigsraadet i Oslo for at underhandle om sin Udvælgelse til Konge. Tillige skikkedes en Krigsmagt, der dog efter Modpartiets eget Udsagn[22] ikke beløb sig til mere end vel 2000 Mand, op til Norge for at støtte hans Sag. Hans Udsendinge fik et aldeles tilfredsstillende Svar. Ærkebispen og de øvrige tilstædeværende Rigsraader erklærede (3 Juni 1449), at »de vilde holde og have ham og ingen Anden for deres rette Herre og Konge«, og fastsatte tillige en Tid, da de vilde indfinde sig i Marstrand for at hylde ham og afhandle det Øvrige. Mødet fandt Sted en Maaned efter i Marstrand, hvor Kongen udstædte sin Haandfæstning og modtog Hylding af Rigsraadet, til hvilket det lader til, at tre af de 7 Mænd, der tidligere havde sondret sig og udstædt den omtalte Erklæring fra Bahus, nu ogsaa havde sluttet sig[23]. Kongen maatte strax efter Valget forlade Norge for at begive sig til Danmark, hvor de gullandske Sager krævede hans Nærværelse. Til at styre Norge under sin Fraværelse indtil St. Hans Dag næste Aar, da han vilde komme til Throndhjem for at krones, beskikkede han Ærkebisp Aslak og Sigurd

Jonsen. Ærkebispen maa altsaa nu have staaet paa en meget god Fod med Kongen og bifaldet, hvad der var skeet, siden Kongen ikke tog i Betænkning at betroe ham en saadan Tillidspost.

Strax efter Mødet i Marstrand og paa Tilbagereisen derfra kom imidlertid Ærkebisp Aslak i en hæftig personlig Tvist med Hartvig Krummedige, der forgjæves tilbød ham fuld Opreisning for det, han klagede over. Ærkebispen overlod sig ganske til sin Lidenskab og udraabte, idet han svor høie Eder, »jeg skal lære Hr. Hartvig, saa man skal vide at fortælle om, hvorledes en Nordmand farer med en Holstener og en Udlænding; mine Svende og Tjenere skal gjøre den Holstener hans Ret«. Det kom til Haandgribeligheder mellem begges Folk; men nogle af de andre Rigsraader lagde sig imellem og fik mæglet et foreløbigt Forlig. Men Ærkebispen foer den næste Morgen bort i Vrede[24]. Hvad enten det nu var for den Tvistes Skyld, eller fordi han i Hjertet aldrig havde været stemt for Kong Christierns Valg, hvem han dog nu havde svoret Troskabsed, saa optraadte han fra nu af aabenlyst for Karl Knudsen og søgte at skaffe ham den Throne, som allerede var overdragen en Anden, og hvortil han selv havde medvirket. Karl Knudsen havde imidlertid ved Bud og Breve og ved sine Venner i Norge været virksom for at bearbeide Stemningen til sin Fordeel, og fra flere Egne, navnlig fra Thrøndelagen, Oplandene og Vors i Bergens Stift faaet gunstige Erklæringer. Omsider kom han selv, havende med sig til sin Understøttelse, ligesom Christiern den Første, en lille Krigsmagt, 500 svenske Ryttere. Efter at være hyldet i Oplandene, drog han til Throndhjem, hvor Ærkebisp Aslak den 20 November paasatte ham Kronen. Ærkebispen maa imidlertid have følt, at den Dobbelthed, han havde viist, og det Brud paa indgangne

Forpligtelser, han havde gjort sig skyldig i, behøvede en Undskyldning, en Retfærdiggjørelse, eller i det Mindste en Forklaring. Dette er uden Tvivl Anledning til et Brev, som fjerde Dagen efter Kroningen udgik fra Throndhjem i Almuens Navn, stilet til Christiern. Foruden at man i Brevet reent ud erklærer, at man Intet vilde have med Kong Christiern at gjøre, men erkjendte Karl Knudsen for den rette og lovlige Konge, er det især lagt an paa at fremstille Alt, hvad der var gaaet forud, paa en saadan Maade, at Ærkebispen stod aldeles reen og som et Offer for Vold og Rænker[25]. Det følger imidlertid af sig selv, at et saadant Partiskrift, udgivet i et politisk Øiemed og beregnet paa en vis Virkning, ikke kan bruges som et gyldigt historisk Vidnesbyrd.

Samme Dag som dette Brev var udgaaet, forlod Karl Knudsen Throndhjem og vendte efter sin hurtige Kongereise (Oktober-November) tilbage til Sverrig. Næste Foraar, efter nogle foregaaende mindre betydelige Fjendtligheder i det Søndenfjeldske, sluttedes en Vaabenstilstand, indtil alle Sager paa et forestaaende Møde i Halmstad ved Fuldmægtige fra begge Konger endeligen kunde ordnes.

I Halmstad forsamlede sig i Begyndelsen af Mai 1450 fire og tyve svenske og danske Rigsraader, 12 fra hvert Rige, som efter nogle Dages Forhandling kom til Beslutninger, der maatte være overraskende for Alle, men for Ingen mere end for Karl Knudsen. Han kom til at føle, at den gyldne Ring, som nys havde smykket hans Hoved i Throndhjems Domkirke, var forvandlet til en Tornekrone, og maatte erfare, at de svenske Stormænd, som næppe kunde finde sig i, at en Ligemand var bleven deres Konge, end mindre vilde tillade, at han ved Erhvervelsen af et nyt Rige vandt en Styrke og Uafhængighed, der maatte forekomme deres Skinsyge

høist betænkelig. De 24 Herrer fastsatte først, at der fra nu af mellem begge Riger skulde bestaae stadig Fred og Endrægtighed, og dernæst at Unionen skulde fornyes, enten naar den ene af Kongerne var død, da den længstlevende saa skulde tages til Konge i begge Riger, eller om man var utilbøielig hertil, Gjenforening i alt Fald skee, naar begge vare døde; thi da skulde Fuldmægtige fra de tvende Riger træde sammen og vælge en af Kongesønnerne, om der var nogen, til Fælledskonge, eller hvis Kongesønner ikke fandtes, en indfødt svensk eller dansk Mand, men ingensinde en Udlænding; og saa skulde Sverrig og Danmark i al Fremtid aldrig skilles ad. Norge kunde tiltræde denne Overeenskomst, om det vilde. At denne tilsyneladende upartiske Afgjørelse var høist ugunstig for Karl Knudsen, bliver indlysende, naar man erindrer, at han var 17 Aar ældre end Christiern og ingen levende ægtefødte Sønner havde. Men der blev tagen en anden for denne Konge endnu mere nærgaaende og krænkende Bestemmelse. De svenske Herrer erklærede nemlig — og heri kunde de danske Fuldmægtige sagtens være enige — at Karl Knudsen skulde opgive al sin Ret til Norge og ingen Hinder gjøre Christiern paa dette Rige, ja de forpligtede ham til, inden St. Olufs Dag, 29 Juli, at indsende til Helsingborg en formelig skriftlig Frasigelse af Norges Rige; og vilde han ikke det, saa lovede de alle personlig at drage ind i Helsingborg og blive der som Fanger (i Indlager), saa længe Kong Christiern vilde have det. Det var dog ikke aldeles vilkaarligt, at de svenske og danske Herrer tiltoge sig en saadan Myndighed. Efter den Anskuelse, der efterhaanden i Unionstiden havde uddannet sig og med Aarene vandt større Fasthed, betragtede de forskjellige Rigers Raad sig som en øverste Domstol, en Høiesteret, hvilken det tilkom at give en sidste og endelig Kjendelse i de Stridigheder,

som opkom mellem Rigerne eller mellem Kongen og et af Rigerne. Denne Betragtning ligger til Grund for Rigsraadets Optræden ved denne og mange andre Leiligheder; men den Myndighed, man saaledes tillagde sig selv, var ingensinde før kommen til Anvendelse i saa vid en Udstrækning.

Kong Karl modtog med Overraskelse og Vrede disse Beslutninger af sine Rigsraader. Han forelagde Sagen for en Forsamling af Rigets Herrer; men da de tilstedeværende 41 geistlige og verdslige Stormænd alle »under deres Ed og Troskab« raadede ham til at underkaste sig Halmstads Beslutningen[26], saa maatte han bide i det sure Æble, og, inden Fristen udløb, indsende den begjærede Frasigelse til Helsingborg; dog forbeholdt han sig den tomme Tittel af Konge i Norge, som man under disse Omstændigheder snarere skulde synes maatte være for ham en forhadt og ydmygende Erindring.

Ærkebisp Aslak var død nogen Tid før disse Begivenheder, og da denne lidenskabelige og uberegnelige Mand, der havde været Drivhjulet i Tidens Uro, ikke længer var til, og da Karl Knudsen var bleven magtesløs, saa viste sig, hvor liden indre Styrke og egen Livskraft den hele Bevægelse i Norge havde havt: Alt føiede sig nu uden Modstand og som af sig selv for Christiern den Første. Han begav sig om Sommeren 1450 op til Throndhjem, hvor det talrigt forsamlede norske Rigsraad — 24 Medlemmer vare tilstæde — den 1 August udstædte en Erklæring, der var et Modstykke til hiin fra Thrøndelagen af 24 November forrige Aar, og som i historisk Beviiskraft har ligesaa meget eller ligesaa lidet at betyde som hiin. Heri siges, at Ærkebispen med det øvrige Rigsraad havde deeltaget i Christierns Valg i Oslo og i Hyldingen og Edsaflæggelsen i Marstrand og bestemt Tiden for hans Kroning i Throndhjem; men at Karl Knudsen

siden havde trængt sig ind i Riget og med Magt tvunget Ærkebispen til at krone sig. Karls Valg og Kroning erklæres som Følge heraf for en ulovlig og i enhver Henseende ugyldig Handling[27]. Efterat denne Erklæring var udstædt, kronedes Christiern den Første som Norges Konge. Man lod det ikke blive herved. Nogle Uger efter, den 29 August, sluttede Fuldmægtige fra det norske og danske Rigsraad den mindeværdige Forening i Bergen mellem Danmark og Norge. Det vedtoges her, at Danmark og Norge til evig Tid skulde være forenede under een Konge og med lige Ret, saa at intet Rige var det andets Overmand; naar Kongen døde og efterlod en eller flere ægte Sønner, skulde begge Rigers Raad komme sammen i Halmstad og vælge den ene eller een af de flere til hans Efterfølger; havde Kongen ingen ægte Sønner, skulde man vælge en Anden, som syntes bedst skikket, og ikke skilles ad, før man havde truffet et fælleds Valg[28]. — Norge blev herved et indskrænket Valgrige, da det havde bundet sig til Christiern den Førstes Efterkommere[29]. Den samme Indskrænkning gjaldt for Danmark; men her vilde man ikke let være fristet til at gaae bort fra Kongestammen.

Dette var Udgangen paa denne Valgstrid, den vigtigste og betydningsfuldeste for Norge i hele Unionstiden.

Efter de Beslutninger, der i Halmstad vare tagne mellem Danske og Svenske, og i Bergen mellem Danske og Norske, skulde man troe, at Unionen og Freden i Norden havde den lyseste Fremtid for sig; men det viste sig snart, for Sverrigs Vedkommende, at hvad der for største Delen ved personlige og tilfældige Forhold var kommet istand, ogsaa let kunde løses paa samme Maade. Karl Knudsen brændte af Vrede. Han hævnede sig først paa nogle af sine troløse Raader, og lod derpaa sin

fnysende Harme mod sin lykkelige Medbeiler udgyde sig i et vildt Ødelæggelsestog mod de danske Grændselandskaber, Skaane og Bleking, hvis Spor endnu mange Aar efter saaes i mange, milevide øde Strækninger og i Kjøbstæders og Landsbyers sorte Brandtomter. En saadan Krigsførsel mellem Svenske og Danske var noget Nyt; efter den Tid blev den intet Usædvanligt.

Karl Knudsen beholdt imidlertid heller ikke længe Sverrigs Krone. Han var uforsigtig nok til at gribe ind i Kirkens Eiendomsforhold og derved vække Prælaternes Forbittrelse og oppuste til ny Gløde det Had, som Ærkebisp Jens Bengtsen Oxenstjerne allerede nærede imod ham som den, der havde krænket hans mødrene Slægt og trængt hans Fader og Farbroder fra Magten. Ærkebispen greb til Vaaben. Han traadte frem for Høialteret i Upsala Domkirke, afførte sig sin Kaabe og nedlagde sine ærkebispelige Prydelser paa Alteret, og svor en høitidelig Ed, at han ikke skulde nedlægge det Sværd, hvormed han nu omgjordede sig, før han havde fordrevet Kirkens Tyran. Det blev ingen tom Trusel. Flere Landskaber reiste sig paa Ærkebispens Bud til Opstand mod Kongen. Ærkebispen seirede i Kampen. Det Hele var en Maaneds Sag — saa hurtig gik Tingene i Sverrig. Den 26 Januar 1457 forkyndte Ærkebispen Kongen Feide, og den følgende 27 Februar kom Karl Knudsen som Flygtning til Danzig, hvor han i 7 Aar havde Tid til at tænke over sine Landsmænds Ustadighed og sin foranderlige Lykke. Paa Karl Knudsens Fald fulgte Christierns Opløftelse paa Sverrigs Throne. Flere verdslige Stormænd forenede sig med Ærkebispen om at indkalde Christiern. Han kom og blev snart erkjendt for Herre af hele Riget. Den 29 Juni kronedes han i Upsala Domkirke. Alt skulde nu være godt. Unionen fornyedes, idet man stadfæstede »de gode gamle Bebindelser, som

imellem disse Riger Sverrig, Danmark og Norge ere gjorte«; og baade det norske og svenske Rigsraad valgte paa et Møde i Skara den unge Hans, Kong Christierns Søn, til sin Faders Efterfølger.

Alt gik ogsaa godt, i hele syv Aar, saalænge nemlig som Kongen bevarede den gode Forstaaelse med Ærkebispen og hans Venner; men da han brød med Ærkebispen og paa en grundet eller ugrundet Mistanke fængslede ham og førte ham som Fange bort med sig til Danmark, saa brast Riget og Magten ud af hans Haand. Sverrigs Almue reiste sig med krigerske Prælater til Anførere og Bondernes ydmygede Slægt løftede igjen Hovedet. Sverrig saae et nyt Skuespil: Familiehadet mellem Oxenstjernerne, Vaserne og Bonde-Ætten dulmede et Øieblik, medens de forenede deres Kræfter mod en fælleds Fjende. Karl Knudsen kom tilbage fra Landflygtigheden og besteg atter Sverrigs Throne. Men Christiern den Første saae ogsaa, hvad han nu havde at gjøre: han forsonede sig med Ærkebispen og slap ham løs imod Karl Knudsen. Nu paafulgte et mægtigt Omslag. Karl Knudsen maatte efter et halvt Aars Forløb anden Gang vige for Prælaterne og det danske Parti og frasige sig Thronen (1465). Han fik nogle Len i Finland og begav sig til dette Landskab, hvor han henlevede en kummerfuld Tid. Men Sverrigs Krone blev derfor ikke Christierns. Partierne reise sig paany med Vælde, der paafølger en høist urolig Tid, den vildeste Strid; havde det før været Storm, saa blev det nu en hvirvlende Orkan. Sturer, Thotter, Vaser, Bjelker, Oxenstjerner ere de Navne, som lyde høiest gjennem Forvirringens Døn fra det sønderrevne Sverrig. Karl Knudsen kommer, efter gjentagne Anmodninger, nølende og halv uvillig tilbage fra Finland; han, hvem Partiernes Bølgegang alt tvende Gange havde løftet paa Thronen

og atter ned fra den, døer dog, tredie Gang hævet i Veiret, som Sverrigs Konge, medens Krigen rasede og Vaabenlarmen buldrede i alle Sverrigs Landskaber. Ærkebispen havde maattet vige for overlegne Fjender og troløse Venner, og døer forladt.

Efter Karl Knudsens Død (Mai 1470) havde Steen Sture den Ældre, af den gamle svenske Sturcslægt, den største Udsigt til at komme til Magten. Hans Moder var Halvsøster til Karl Knudsen, og denne havde i sit Testamente overdraget Rigets Styrelse til ham. Han var ogsaa baade tapper og klog, og ved en Statsmandsdygtighed, der hævede ham over alle hans Samtidige, de vanskeligste Forhold voxen. En stor Deel af det menige Folk hængte med Kjærlighed ved ham, og han havde blandt de Store mægtige Slægtforbindelser og tappre Venner. De sidste Aars Uroligheder havde bragt nye Mænd frem paa Skuepladsen eller givet tidligere bekjendte en ny Betydning. Hertil hører først og fremmest Niels Bosen Sture, af den yngre, paa Qvindesiden danske, Sture-Æt. Han var paa fædrene Side af Slægten Nat og Dag, men aflagde dette Navn, til hvilket uhyggelige Minder knyttede sig, siden Mogens Bengtsen, der var af denne Familie og Niels Bosens Sødskendebarn, havde snigmyrdet den elskede Folkehøvding Engelbrecht Engelbrechtsen. Han antog Slægtnavn efter sin Moder Karen Sture, der hørte til de sønderjydske Sturers Æt. Denne Slægt gav Sverrig de to følgende Rigsforstandere, Svante Nielsen Sture og Steen Sture den Yngre, Søn og Sønnesøn af Niels Bosen. Selv var han gift ind i Bondeslægten. Han havde i de sidste Aar ved sin Tapperhed og Krigsdygtighed været en Hovedstøtte for Karl Knudsens vaklende Throne, og blev siden i sit hele Liv en virksom og trofast Ven af Steen Sture den Ældre. Næst efter ham spillede Thotterne den vigtigste Rolle,

om end ikke med saa megen Ære og et saa uplettet Rygte. Thotterne vare den Gang den mægtigste, rigeste og anseeligste Slægt i Norden. De ni Axelsønner Thott, saa mange Brødre var der paa eengang, vare Sønner af den danske Adelsmand Axel Pedersen, der var rig paa Gods og hæderlig bekjendt for den ædelmodige Troskab, hvormed han holdt fast ved Erik af Pommerns faldne Sag, da alle de Andre havde svigtet. Sønnerne lignede ikke Faderen i dette Træk. De bredte sig ud over Danmark og Sverrig, i hvilket Rige flere af dem snart ved deres Rigdomme, anseete Navne og medfødte Driftighed og Bevægelighed kom i de vigtigste Forbindelser. I Letfærdighed til at skifte Parti efter Omstændighederne kunde de maale sig med hvilkensomhelst af den Tids Slægter. En af Brødrene Oluf Axelsen havde, da Erik af Pommern 1449 overgav Gulland til Danmark, faaet denne vigtige Ø som et Pante-Len af Christiern den Første, og ved hans Død fulgte Broderen Iver Axelsen ham i denne Besiddelse. En tredie Broder Erik Axelsen blev gift med en Søster af Steen Sture den Ældre, og fik store Forleninger i Finland af Karl Knudsen; Steen Sture selv var gift med en Datter af Aage Axelsen Thott. Erik Axelsen havde været virksom ved Karl Knudsens tvende første Fordrivelser og staaet paa Ærkebispens Side; men tilsidst fandt han sin Regning ved at forene sig med de to Sture-Ætter for at sætte Karl igjen paa Thronen. Broderen Iver paa Gulland fandt nu ogsaa, at det var Tid for ham at skifte Parti; han forlod Christiern den Første, forenede sig med sin Broder og Sturerne, og ægtede Magdalene, Karl Knudsens Datter.

Havde nu end Steen Sture i hine Mænd en mægtig Støtte, saa havde han dog ogsaa frygtelige Modstandere i det Parti, som kjæmpede for Unionen eller for at gjen-

vinde deres tabte Indflydelse og hævne sig paa forhadte Fjender. Vaserne, Oxenstjernerne, Bjelkerne, Trotte Karlsen af Eka-Slægten og Iver Green havde i Karl Knudsens sidste Aar staaet i Spidsen for Kampen imod ham, og fortsatte efter hans Død haardnakket Striden med Steen Sture. Men skjøndt de blandt deres Anførere havde Mænd som den krigsdjærve Trotte Karlsen og den hurtige, dristige, utrættelige Erik Karlson Vasa, endte dog Kampen uheldigt for dem; overvundne og fordrevne, søgte de Fleste af Partiet Tilflugt i Danmark hos Kong Christiern. Derefter blev Steen Sture den Ældre, Mai 1471, uden Modstand valgt til Sverrigs Rigsforstander; det menige Folk, der var blevet dybt inddraget i de Stores Strid og haardest havde lidt derunder, var glad ved omsider atter at kunne samles under een Høvding. Men Christiern den Første, som tidligere havde giort flere mindre Indfald i Sverrig for at støtte sine Tilhængere, samlede nu, da han saae sit Haab om, at Karl Knudsens Død skulde aabne ham Veien igjen til Thronen, saa bitterlig skuffet, alle Kræfter for at føre et afgjørende Slag. Han kom med en Flaade og Hær til Stokholm; med ham fulgte baade Vaser og Bjelker og Oxenstjerner, Trotte Karlsen og Iver Green. Men Seiren fulgte ikke Unionens Fane i den mindeværdige Kamp paa Brunkebjerg udenfor Stokholm den 11 Oktober 1471. Begge Folk kjæmpede med en Tapperhed, som var bleven øvet og hærdet i saa mangen foregaaende Strid, og med den Forbittrelse, som Mindet om mangen lidt Uret og mangehaande Krænkelser paa begge Sider naturligen maatte fremkalde. Christiern den Første styrtede sig midt ind i Kampen, deelte en menig Soldats Farer, og førtes saaret bort; omkring Dannebrog, som var plantet paa Høiden af Brunkebjerg, laae Dynger af Liig af tappre Mænd. Men Slaget tabtes fuldstændigen. Trotte Karlsen

af Eka og flere anseete Svenske faldt kjæmpende i de Danskes Rækker mod deres Landsmænd; Niels Christersen Vasa og Ture Turesen Bjelke vare iblandt de Fanger, som førtes frem for Seirherren Steen Sture.

Efter Nederlaget paa Brunkebjerg forsøgte Christiern den Første ikke oftere Vaabenkamp med Sverrig, og under Steen Stures kloge og dygtige Styrelse nød dette Rige i de følgende ti Aar en Ro og en Lykke, som det længe ikke havde kjendt. De indre Storme stillede af, idet Familiehadet under Indflydelsen af den forsonlige Aand, hvori han en Tidlang førte Regjeringen, tabte sin Bitterhed, og de Ærgjærrige, villigt eller uvilligt, bøiede sig for hans Overlegenhed. Mellem Rigerne holdtes i disse Aar en Række af Møder og Underhandlinger om Gjenoprettelse af Foreningen; men den snilde Rigsforstander vidste at gjøre dem alle frugtesløse. Det var imidlertid kun for en Tid, at Steen Stures Klogskab, understøttet ganske vist af en Træthed, der var saa naturlig efter meer end 20 Aars Kamp, formaaede at beherske de urolige Aander og den lurende Skinsyge. Vanskeligheder begyndte at dukke op, som med Aarene tiltoge, og, skjøndt han længe holdt igjen, omsider voxede ham over Hovedet.

Christiern den Første døde i Aaret 1481, og dette Dødsfald blev ikke uden mærkelig Indflydelse paa Stemningen i Sverrig. Da den gamle Konge, med hvem man havdeført saa bitter en Strid, var borte, og hans Søn, der Intet havde at hævne eller glemme og desuden havde Ord for at være en from og mild Herre, gjorde en venlig Begjæring om at blive erkjendt for Sverrigs Konge: vaagnede Unionstankerne igjen med Styrke, og Mange huskede nu, at Sverrigs Rigsraad for længe siden, i Aaret 1458, havde tilsagt Hans Thronfølgen, naar hans Fader døde. En Ligemands ubehagelige Herredømme

havde man nu længe nok fundet sig i; det burde ikke vare evigt, Sverrig var et Kongerige, hed det, og ikke et Høvdingdømme under en bestandig Rigsforstander. Steen Sture vedblev heller ikke, da han i en halv Snees Aar havde styret Sverrig og følte sig fast i Sadelen, at vise sig saa hensynsfuld som tidligere: han begyndte mere at regjere paa egen Haand. Ærkebisp Jakob Ulfsen og de andre Bisper og Herrer bleve ikke saa hyppigt spurgte til Raads; Rigsforstanderen afgjorde selv mange Sager, som ellers pleiede at komme for Raadet. Denne Tilsidesættelse forøgede de Stores Lede ved hans lange Regimente og deres Længsel efter Unionens Fornyelse. Spaltningen begyndte allerede nu, skjøndt det først efter en Række af Aar kom til aaben Strid. Og selv nu var der enkelte mægtige Herrer, som bøde ham aabenbar Trods. Dette var navnlig Tilfældet med Thotterne, af hvilke de tre Brødre Erik, Lars og Iver havde store Besiddelser i Sverrig. Steen Sture havde tildeels svunget sig til Magten ved deres kraftige Hjælp; saadanne Hjælpere vare meget nyttige under Striden, men heelt ubeqvemme efter Seiren. Iver Axelsen forenede ved sine Brødres Død deres Besiddelser og var Herre over Gulland, næsten hele Finland og vigtige Slotte og Borge i Sverrig. Just paa samme Tid som hiint Omslag i Stemningen skete i Sverrig i Anledning af Kong Christierns Død og Kong Hanses Fremtræden med Fordring paa Sverrigs Krone, var Steen Sture i den hæftigste Strid med Iver Axelsen, som trodsede ham og truede med at kalde Russerne til Hjælp. Han redede sig dog ud af Forlegenheden. De Forhold, som paa samme Tid opstode i Norge, gave ham nogen Luft, og Kong Hanses Godtroenhed og Ulyst til ad en blodig Vei at naae Sverrigs Throne blev ham et Middel til i det Mindste at trække Tiden ud.

Dersom Ret skulde gjælde Noget, kunde der ikke være Tvivl om, at Kong Hans strax og uden noget foregaaende Valg burde tiltræde Regjeringen i Norge. Thi det norske Rigsraad (ligesom ved samme Tid det svenske) havde paa et Møde i Skara 19 Januar 1458, hvor 23 af dets Medlemmer vare tilstæde, i de bestemteste og utvetydigste Udtryk og med den erklærede Hensigt at forebygge, at ikke Uroligheder efter Kong Christierns Død skulde opstaae og en Uberettiget trænge sig til Thronen, antaget Kongens ældste Søn til Thronfølger, saaledes at de strax efter Faderens Død vilde annamme ham til Norges rette Herre og Konge og tjene ham med al Troskab og Lydighed[30]. Denne Beslutning stod endnu i sin fulde Kraft[31]. Og vilde man gaae ud fra, at Norge var et Arverige, hvilken Forestilling, skjøndt urigtig, var meget udbredt og ogsaa var kommen frem ved Kong Christierns Hylding 1449, saa kom man til det samme Resultat. Men saaledes tænkte ikke Ærkebispen af Throndhjem, paa hvis Stemme efter Forholdene saa meget kom an. Den daværende Ærkebisp Gaute var svensksindet, ilde stemt mod Danmark og dets voxende Indflydelse, og stod i Forbindelse med Steen Sture. Han handlede, som om Thronen var ledig, og stillede sig i Spidsen for Statsstyrelsen, senere i Forbindelse med en Rigsforstander Johan Smør. Strax efter Christierns Død havde det danske Rigsraad, i Overeensstemmelse med de imellem Rigerne bestaaende Forbund, faaet vedtaget et Fælledsmøde i Halmstad. Den svenske Rigsforstander Steen Sture lod til at være meget villig, han begav sig selv paa Reisen til Halmstad, men saa blev han pludselig syg — han fik ondt i Øinene, og dermed blev han hjemme. Mødet i Halmstad blev uden Frugt, uden al Tvivl fordi Steen Sture havde affattet de svenske Sendebuds Fuldmagter saaledes, at de Intet afgjørende

kunde beslutte. Derimod indledede han ved tvende Medlemmer af det svenske Rigsraad, som han i Januar 1482 sendte til Oslo, særskilte Underhandlinger med Norge. Som Følge heraf sluttedes et i en mod Danmark meget fjendtlig Aand affattet Særforbund mellem Sverrig og Norge; og det vedtoges tillige, at man ved det forestaaende Kongevalg skulde gjøre fælleds Sag, og Norge heri Intet beslutte uden Sverrig, og Sverrig Intet uden Norge. Dette var en for Steen Sture meget brugelig Bestemmelse; thi lykkedes det ham nu blot at forhindre Tilstædeværelsen af Rigsraaderne fra eet af Rigerne, saa vare derved de andre Rigers Raad gjorte udygtige til at tage nogen Beslutning. Det norske Rigsraad overgav ved samme Leilighed de to svenske Sendebud en heel Række af Klager og Besværinger over den Maade, hvorpaa Norge i den foregaaende Tid var blevet regjeret, hvilke de ved Steen Stures og det svenske Raads Bistand vilde have afhjulpne, inden Kong Hans toges til Konge[32]. Samme Aar var et Møde af alle tre Rigers Raad berammet at skulle holdes i Kalmar; men det norske Raad ønskede, at istedenfor det fjærne Kalmar, Ny Lødøse, nær den norske Grændse, maatte vælges til Mødested; herom underrettedes Steen Sture meget betimelig (1 Februar), et halvt Aar forud. Kong Hans og det danske Rigsraad vare ganske villige til at antage det foreslaaede Mødested, idet de erklærede, at Mødet kunde holdes i Lødøse, selv om de Svenske ikke indfandt sig der. Dette sidste vilde de Norske dog, af de nys anførte Grunde, ikke gaae ind paa. Mødet i Kalmar fandt imidlertid alligevel Sted; men Steen Sture underrettede de Norske saa seent derom, at det var aldeles umuligt for dem at komme til Kalmar til den berammede Tid[33]. Saaledes skete det, at Mødet i Lødøse gik aldeles overstyr, fordi ingen Svensk kom, og at i Kalmar ingen

afgjørende Beslutninger kunde tages formedelst — Nordmændenes Fraværelse. Saaledes var det netop, at Steen Sture vilde Tingene skulde gaae. I Kalmar stadfæstedes de gamle Forbund om de tre Rigers vedvarende Forening; men intet Kongevalg gjordes. Det vedtoges kun, at svenske Rigsraader skulde begive sig til Kjøbenhavn — ikke for i Samraad med Norske og Danske at foretage Kongevalg, men — for at aftale Tid og Sted til et nyt Møde, hvor Valget saa skulde skee. Det blev da her besluttet, at alle tre Rigers Raad skulde indfinde sig i Halmstad i Januar 1483 for at bringe Sagen til Endelighed.

Den overveiende Deel af Sverrigs Rigsraad var imidlertid paa den Tid afgjort stemt ikke blot for Bevarelsen af Freden mellem Rigerne, men ogsaa for Vedligeholdelsen af Unionen, naar man blot kunde enes om Betingelserne. Steen Sture kunde derfor vel i det Uendelige forhale og forhindre en Afgjørelse; men han maatte dog gaae varlig frem og vogte sig for ligefrem Modstand, og endnu mere for hvert Skridt, der kunde lede til Fjendtligheder med Danmark. Det kunde let blive farligt for ham selv. Den Stemning, der herskede i det svenske Rigsraad og Steen Stures Afhængighed deraf, forklarer vistnok den Holdning, Sverrig iagttog under de mellem Kong Hans og det norske Rigsraad opkomne Stridigheder. I Vigen vare nemlig alvorlige Uroligheder udbrudte. Befalingsmanden paa Bahus Jørgen Laurssøn, uden Tvivl en Dansk, betragtede Kong Hans som den lovlige Herre og Konge, og nægtede at erkjende det norske Rigsraads Myndighed. Rigsraadet derimod, uden Hensyn til at Hans ved det tidligere Valg allerede var antagen til Norges Konge efter sin Faders Død, betragtede Thronen som ledig, og fordrede, at Jørgen Laurssøn ligesom Rigets øvrige Slotshøvedsmænd skulde give det Slot, han havde i Værge,

under dets Haand. Desuden klagede Almuen i Lenet haardt over Jørgen Laurssøn og nægtede ham al Lydighed. Det kom saavidt, at den nyvalgte Rigsforstander Johan Smør lagde sig med en Hær for Bahus og begyndte at beleire Slottet, uden at bryde sig om Kong Hanses og det danske Rigsraads Bebreidelser og alvorlige Paamindelser om, ikke at bryde Freden mellem Rigerne. Det norske Rigsraad tvivlede ikke paa at finde Støtte hos Steen Sture og det svenske Rigsraad. Det skrev gjentagne Gange til dem fra Leiren ved Bahus, fremsatte sine Besværinger, bad om Krigshjælp fra Sverrig, og yttrede, at den i Kalmar stadfæstede Bestemmelse, at de tre Riger skulde for bestandig staae under een Konge, var meget mislig og betænkelig[34]. Men det svenske Rigsraad, enten med eller mod Steen Stures Villie, svarede i en Tone, der, efter Alt hvad der var gaaet forud, kom Nordmændene heel uventet. Langtfra at love Krigshjælp eller bifalde Yttringen om det Mislige i en fælleds Konge for alle tre Riger, formanede de det norske Raad indstændigen til Fredsommelighed, til at indgaae Forlig med Jørgen Laurssøn, selv om han ikke overgav Bahus, og til at møde til Kongevalg i Halmstad Januar 1483[35].

Dette Svar synes at have gjort Nordmændene mere tilbøielige til at nærme sig til Danmark. Det norske Rigsraad mødtes til den berammede Tid med det danske i Halmstad. Steen Sture, som ved sine Kunster havde forspildt tre Møder mellem Rigerne, forsøgte nu her det Samme fjerde Gang. De svenske Sendebud, kun fire i Tallet, ankom først da Mødet var ved at sluttes, og uden Fuldmagt til at vedtage noget Kongevalg, men med Forslag om et nyt Møde til Sommer. Steen Stures Plan lykkedes dog kun halvt; Mødet blev ikke forgjæves, saavidt Norge angik. Uagtet Særforbundet i Oslo 1482

mellem Norge og Sverrig, antoge nu de Norske Hans til Konge, og han udstædte en Haandfæstning, der gav Rigsraadet og de privilegerede Stænder overordentlige Rettigheder. Hermed var Sagen til Ende for Norges Vedkommende.

Men Steen Sture formaaede nu heller ikke længer at hindre Kong Hanses Valg i Sverrig; han maatte give efter for Trykket af den herskende Stemning. Den 7 September 1483 valgte det svenske Rigsraad paa et Møde i Kalmar Hans til Sverrigs Konge, og en Haandfæstning vedtoges, som for det Meste stemmede med den halmstadske. Men Steen Sture havde benyttet Mellemtiden til at træffe sine Anstalter. Han havde lovet sig selv, at om han maatte give sit Minde til Kongevalget, saa skulde han sørge for, at der blev et langt Skridt for Kong Hans at gjøre mellem Kongevalg og Thronbestigelse. Han holdt fuldkommen Ord. Kong Hans maatte i fjorten lange Aar vente paa Sverrigs Throne, og tilsidst dog gribe til Sværdet. Da Steen Sture saae, at Rigsraadet ikke længer vilde lade sig afholde fra Kongevalg, havde han, et Par Maaneder (20 Juni 1483) før Mødet i Kalmar sluttet Forlig med sin mægtige Modstander Iver Axelsen Thott, hvorved denne vel afstod det Meste af Finland, men i Besiddelser paa Sverrigs Fastland og i hele Øland med Fæstningen Borgholm fik rigeligt Vederlag. Herved opnaaede Steen Sture ikke blot at stille en farlig Fjende tilfreds, men havde tillige udfundet et Middel til for lang Tid at gjøre Kong Hanses Valg til Konge aldeles betydningsløst. I Akten af 7 September 1483, under hvilken ogsaa Steen Sture, men, som han selv siden offentlig sagde, kun nødtvungen hængte sit Segl[36], var nemlig blandt andre Betingelser ogsaa den optagen, at Kong Hans skulde hjælpe Sverrig til sin Ret med Hensyn til Gulland; men denne Ø var i Iver Axelsens

Besiddelse, og Steen Sture kunde efter det Forlig, han nylig havde sluttet med Iver, stole paa, at han ikke vilde overgive Øen til Kong Hans, og denne saaledes blive ude af Stand til at opfylde en Betingelse, som de Svenske lagde saa megen Vægt paa. Saaledes saae han med Tryghed Fremtiden imøde; Kong Hans kunde gjerne have Navnet, naar han kun selv havde Magten.

Steen Sture fortsatte nu i lang Tid den kløgtige Politik, hvorpaa han i de tre sidste Aar havde givet saa smukke Prøver. Han nægtede aldrig Kong Hanses Ret til Thronen, undslog sig aldrig for at holde Møder og underhandle; men han var uudtømmelig i Udflugter, naar der blev Spørgsmaal om at bringe Sagen til Udførelse. Han var den vanskeligste Modstander. Han snoede sig smidig og behændig udaf det fasteste Greb, og var aldrig stærkere, end naar han syntes at vige og give efter; thi han gjorde det blot for i det Samme at indtage en fastere og sikkrere Stilling. Imidlertid blev hans egen Bane i Sverrig stedse mere tornefuld. Spændingen med Rigsraadet tiltog saaledes, at der allerede næste Aar gjordes et Forsøg paa at fortrænge ham fra Magten og udnævne Iver Axelsens Svigersøn, Arvid Trolle, til Rigsforstander; og ikke længe efter viste en Bondeopstand i Vestergøtland, som dæmpedes med stor Strænghed, at Misfornøielsen og Stridigheden strakte sig videre end til Herrerne i Raadet[37]. Iver Axelsen Thott paa Gulland blev under disse Omstændigheder mere besværlig og utaalelig end nogensinde. Men denne Mand, der trodsede paa sit Sværd og sine Borge, men stod uendelig langt under Rigsforstanderen i Kløgt og snild Beregning, fik Steen Sture omsider fuldkommen Bugt med, og styrtede ham fra sin høie Tinde i det dybeste Fald. Ved dette Held befæstede han atter sin Stilling for nogle Aar. Iver Axelsen, hovmodig af sit Giftermaal med en Konge-

datter, sine store Besiddelser, og den Vigtighed, Forholdene mellem Danmark og Sverrig gave ham, trodsede begge Riger; de Svenske truede han med Danmark, de Danske med Sverrig. Men tilsidst var han saa uforsigtig, ved Røverier, som han tillod sig fra sine Søborge paa Gulland og Øland og i Finland, at fremkalde alvorlige Klager fra Hansestæderne, hvis Venskab var Sverrig saa vigtigt. Af den Bekymring og Forbittrelse, som herved vaktes hos Rigsraadet, benyttede Steen Sture sig til at opgjøre sin Regning med Iver Axelsen. Han angreb ham, indtog hans Slotte i Sverrig og Finland, og begyndte Beleiringen af Borgholm paa Øland; derefter skulde det gjælde Gulland; og Steen Sture smigrede sig allerede med, at skulle indlægge sig en evig Fortjeneste af Sverrig ved at gjenvinde denne vigtige Ø. Men Kong Hans var ved Haanden. Saasnart Vandet var aabent, seilede han fra Kjøbenhavn, og i Mai 1487 laae han udenfor Visby med en mægtig Flaade og Hær. Iver Axelsen, som kun havde to Kaar at vælge imellem, overgav Øen til Kong Hans, hellere end til sin forhadte Svoger Steen Sture. Det var anden Gang i et kort Tidsrum, at denne Østersøens Perle reves ud af Hænderne paa Sverrig, just som det udstrakte dem for at gribe den. Vi skulle see det gjentage sig en tredie Gang. Men Iver Axelsen havde endnu Borgholm paa Øland, som Steen Sture beleirede. Det havde ikke været vanskeligt for Kongen med den Magt, han havde, ogsaa at gjøre sig til Herre over denne Ø; men han foretrak at underhandle. Han begav sig derhen og havde en Sammenkomst med Rigsforstanderen. Den listige Steen Sture besnærede aldeles den troskyldige Kong Hans. Han forestillede ham, at hvis han tog Øland, vilde det være aaben Fjendtlighed mod Sverrig, et Brud paa Kalmar-Recessen, og en Hindring for, at han kunde

komme til Regjeringen i Sverrig; derimod — hvis han overlod denne Ø til Sverrig, vilde han vinde Folkets Stemning for sig, og saaledes den eneste Hindring for Kalmar-Recessens Fuldbyrdelse, Folkets Fordomme og Uvillie, som Rigsforstanderen hidtil forgjæves havde arbeidet paa at overvinde, ryddes bort og Veien være jævnet til Sverrigs Throne. Kong Hans blev overbeviist ved denne Veltalenhed, tog ham i Favn, og lovede, at Iver Axelsen skulde overgive Borgholm og Øland til Sverrig. De skiltes i stort Venskab fra hinanden. Iver Axelsen maatte derefter, paa Kongens Befaling, saa nødig han vilde, selv endog begive sig ind paa Borgholm og befale sine Folk at overgive Slottet til Steen Sture. Efter at have mistet alle sine Besiddelser i Sverrig, begav han sig med sin Hustru Magdalene, Kong Karl Knudsens Datter, til Danmark til sin Gaard Lillø i Skaane. Men han overlevede ikke længe sit dybe Fald og denne store Ydmygelse; han døde allerede det næstfølgende Aar, men efterlod i Sverrig sin Svigersøn Arvid Trolle som en Hævner i Fremtiden. Steen Sture blev det regnet til Fortjeneste, at have vundet, om ikke Gulland, saa dog Borgholm og Øland for Sverrig; han styrkede derved sin Magt og Anseelse, og sværtede Kong Hans hos det svenske Folk ligesaa stærkt som før[38].

Kong Hans maatte snart indsee, at han var ført bag Lyset af Steen Sture, og da man næste Gang fordrede Afstaaelsen af Gulland, som nu var i Kongens Værge, afslog han det bestemt, saa meget mere som han meente at have Ordlyden af Kalmar-Recessen for sig. Thi i denne Akt hed det, at Sverrig skulde komme til sin Ret med Hensyn til Gulland, »naar de Os i Sverrig annammende vorde for Herre og Konge«[39]. Men det svenske Rigsraad, eller Steen Sture, paastod, at denne Betingelse allerede var opfyldt derved, at de i Kalmar havde

erkjendt ham for Konge, hvorimod Kong Hans indvendte, at han ikke var »annammet for Konge«, før han var hyldet og sat i Besiddelse af Regjeringen.

Forholdet mellem Kong Hans og Rigsforstanderen antog nu en afgjort fjendtlig Charakteer. Kongen udvirkede 1488 i Rom en Bandbulle mod Steen Sture, fordi han forholdt Dronning Dorothea det hende tillagte Enkegods i Sverrig; Rigsforstanderen indgik 1490 Forbund med Lybek og flere Hansetæder, og fornyede det 1493; Kong Hans sluttede samme Aar Forbund med Storfyrsten af Moskov, der længe havde ligget i Feide med Sverrig; Rigsforstanderen, om ikke fremkaldte, gav dog ved de evige Forhalinger af Thronspørgsmaalets Afgjørelse Anledning til, at flere Medbeilere til den svenske Throne fremstode, som Kong Hanses egen Broder Hertug Frederik[40] og Ærkehertug Ferdinand af Østerrig: de vare Steen Sture velkomne som nye Hindringer for Kong Hans.

Saaledes sled Tiden hen endnu i nogle Aar, indtil voxende Splid mellem de store Slægter, Forglemmelse i Lidenskabens Hede af den vanlige rolige Klogskab og endelig den haardtfornærmede Kong Hanses seentdragne Sværd omsider styrtede den mægtige og snilde Rigsforstander, og atter for en stakket Stund lod Unionen træde i Virksomhed.

IV.

Hanseforbundet, dets Magt og vide Udstrækning; Maaden, hvorpaa Stæderne dreve deres Handel. Hvorledes de fik Fodfæste i de nordiske Riger; de Særrettigheder, som tilstodes dem; Følgerne af deres Udsugelser. Stædernes Forhold til Unionen. Hansens Svækkelse i den første Halvdeel af det femtende Aarhundrede ved et Brud mellem Østersøstæderne og Stæderne i Holland, Zeeland og Friisland. Stæ-

derne i Preussen og Lifland. De sex vendiske Stæder. De danske Kongers ulige Politik mod Forbundet, Christoffer af Bayern, Christiern den Første, Kong Hans.

Vende vi Blikket mod Syden, da møder os en Magt, der meer end een Gang har grebet dybt ind i Danmarks og det øvrige Nordens Historie, en Magt af en egen Beskaffenhed, ikke en sammenhængende Stat, men et Forbund af Stæder, nogle aldeles uafhængige, andre kun lidet indskrænkede i deres Frihed ved en Landsherres vaklende og ubestemte Overherredømme, alle sammenknyttede ved de materielle Interessers stærke Baand og mægtige ved Kræfternes Forening. Forbundet omfattede i den gode Tid alle Stæder paa Østersøens vidtstrakte sydlige Kyst; østligst Novgorod, derefter følgende hele Kystens Bue samtlige Stæder indtil Kiel som det nordlige Endepunkt; derpaa fra Hamborg langs Nordsøen, Stæderne i Friisland, Holland, Zeeland og Flandern, lige til Frankrigs Grændse. Ikke blot Søstæderne hørte dertil, men ogsaa Stæder dybt inde i Landet, naar de laae ved en Flod, der aabnede Forbindelse med Havet, og selv uden at denne Betingelse var forhaanden, rene Landstæder. Men Søhandelen var dog det egentlige Element, og Søstæder altid de, som havde den største Betydning for Forbundet. Deres Skibe, som udgik til visse bestemte Tider, i samlede Flaader, sædvanlig for Sikkerheds Skyld ledsagede af Orlogsskibe, bedækkede med deres kostbare Ladninger Østersøen, Kattegat, Nordsøen og Atlanterhavet, farende til Frankrigs og Portugals Kyster mod Syd saavel som til Europas nordlige og østlige Egne, driftige Mellemhandlere mellem Nord og Syd, Øst og Vest. Middelhavet maatte de dog for største Delen overlade til Italiens frie og blomstrende Søstæder, der besørgede Handelen baade med deres eget kunstfærdige og vindskibelige Lands Frembringelser og Indiens Kryderier og øvrige kostbare Varer; men de sparede Italienerne Halvveien med at

føre Varerne omkring, idet de mødte dem i Brygge og London. De havde til Omsætningens Lettelse deres velvalgte Stapelpladser, Kontorer, Faktorier. Brygge var Mellemplads for Vest- og Syd-Europa, Bergen for Norge, Falsterbo og Skanør for de sydligere Egne af Norden, Novgorod for det østlige Europa, ogsaa Visby, indtil Valdemar Atterdag knuste det, og i England London for dette Lands vigtige Frembringelser, Tin og Uld og andre Varer. Paa disse Steder opdyngedes til Udførsel Landenes egne Frembringelser, og didhen bragtes de fremmede Varer for at afsættes til Indvaanerne, eller for blot midlertidigen at samles og lægges i Forraad og siden føres videre af andre Skibe, der seilede i en bestemt Fart. Her var den livligste Omsætning, et ideligt Røre og en usigelig Vinding for de kloge og driftige Hansekjøbmænd, der tillige i deres Virksomhed understøttedes ved en Mængde Særrettigheder, som Landenes Fyrster med ubetænksom Rundhaandethed havde givet dem. Om den Handelsvirksomhed, der herskede paa slige Pladser, faaer man en Forestilling, naar man veed, at der i Brygge fandtes Kjøbmandsforeninger tilhørende femten forskjellige Nationer, at der til Kontoret i Bergen i dets Velmagtstid hørte 3000 Mennesker, Kjøbmænd, Svende og Betjente under en fælleds Bestyrelse, og at Kontoret i Novgorod efter Beskrivelsen at dømme ikke stod meget tilbage for Bergen.

Det kunde være et lysteligt og frydeligt Skue at see, hvad smaae Kræfter, naar de forenes, formaae at udrette, hvorledes Mod, Driftighed, Udholdenhed, gaaende ud fra en ringe Begyndelse, efterhaanden kronedes med Held og store Resultater, hvorledes nogle faa Stæder, lidt efter lidt forøgende deres Kjede, svingede sig op til en stor politisk Magt, hvorledes Velstand og Velvære, borgerlig Frihed, Selvstændighed og Selvfølelse hos de

Enkelte udviklede sig i en Mængde lykkelige og blomstrende Stæder — naar kun ikke al denne Herlighed havde været bygget paa de omboende Folks Ruin. Disse maatte skatte og trælle, arbeide og savne, for at Hansestæderne kunde svømme i Overflødighed. I de Lande, over hvilke Hansestæderne udbredte deres Handelsnæt, lammedes al egen og selvstændig Virksomhed; de taalte ingen Næringsvei at komme op, hvoraf Fordelen ikke blev deres; de gjorde sig al Driftigheden i Landet underdanig og overfløiede ved deres store Kapitaler og udstrakte Forbindelser Enhver, der forsøgte Noget paa egen Haand. Skjøndt de opholdt sig mange Aar i et Land, holdt de sig dog bestandig for sig selv, giftede sig ikke og indgik intet Samfund med de Indfødte; efter at have beriget sig, vendte de tilbage til den Hansestad, hvorfra de vare gangne ud, for her at fortære deres Rigdømme, sendende Andre i deres Sted, som optoge det samme Arbeide forfra.

Hanseforbundets Stiftelse falder i den Tid, da Danmark af Valdemar Seirs glimrende Erobringer ikke havde stort mere end et hæderfuldt Minde tilbage, da Norge følte Svækkelsen af en hundredaarig Borgerkrig, og da Sverrig havde en kun altfor kort Stilstand i evindelige, snart fornyede Uroligheder. Og det voxede en mægtig Væxt i de følgende 150 Aar, i hvilke alle tre nordiske Riger, under indre Kampe, vakte snart af ærgjærrige Prindser, snart af en herskesyg Geistlighed, snart af en urolig Adel, snart af en mishandlet Bondestand, under Konger, der for største Delen vare svage eller uduelige, under Ødslen af Kræfterne paa ufrugtbare eller uopnaaelige Formaal og under Hjemsøgelse af frygtelige Landeplager, nedsank i den sørgeligste Vanmagt. Den samme Tid betegnedes saavel i Danmark som i Sverrig og Norge ved Forfaldet af det Værn, som ene havde

været istand til at sætte en Skranke for de sømægtige Hansestæders Anmasselser, den vældige Orlogsflaade, der hvilede paa det gamle Ledingsvæsen og tilveiebragtes af den hele Befolkning i Rigernes udstrakte Kystlandskaber. Ledingsvæsenet opløstes aldeles, og rum Tid hengik, inden andre Midler og Maader fandtes til at skabe et Søværn paa, der kunde maale sig med de stærke Medbeilere.

Hansestæderne, hvis Forbund netop ved den haardnakkede Kamp med Danmark sidst i fjortende Aarhundrede, der gjorde det til Nødvendighed for dem at slutte sig fast til hverandre, vandt Sammenhold og indre Ordning, vare frygtelige som Fjender. De have mangfoldige Gange hærjende hjemsøgt Danmarks forsvarsløse Kyster og Øer, stundum ogsaa Norges; de have enkelte Gange plyndret og brændt Kjøbenhavn, oftere ligget med mægtige Flaader i Refshale-Gat og Kongedyb, truende med Ødelæggelse; og deres Overmagt tilsøes i den største Deel af 14de og en Deel af 15de Aarhundrede var saa afgjort, at det er som et Lysglimt, der pludselig gjennembryder et stort Mørke, naar desuagtet Valdemar Atterdag, og selv Erik af Pommern, i Øresund kunde tilføie dem ydmygende Nederlag med Skibe, der i Forhold til Hansestædernes toge sig ud som smaae Huse ligeoverfor høie Kirker*). Men de vare endnu fordærveligere som Venner; deres fredelige fortsatte Plyndringer trængte langt anderledes til Marven, end forbigaaende Ødelæggelsestog under Feide. At handle paa første Haand med Bønderne, gjennemstreife Landet med deres Varer, opholde sig hvor de vilde og saa længe de vilde, drive Handel med andre fremmede Kjøbmænd, kjøbe og

*) Rufus's Ord i den lybske Krønike, udg. ved Grautoff, 2 D. S. 554.

sælge ikke blot i store Partier, men ogsaa i det Smaae, i Alen- og Pundviis eller, som det engang hedder, i Lod og Qvintin, opholde sig Vinter og Sommer i Kjøbstæderne, have Boder til Udsalg af alle Slags Varer, ogsaa Kroer og Ølstuer, nyde næsten alle en fast Bymands Fordele og Rettigheder, uden at deeltage med Borgerne i Byens Tynge og Byrder: Alt dette var omtrent i lige Omfang i alle tre nordiske Riger indrømmet Hansekjøbmændene, eller om ikke indrømmet, ved Anmasselse tiltaget under svag og uvirksom Modstand af knurrende Borgere og raadvilde Konger. Hertil kom endnu den overordentligste Toldbegunstigelse og den næsten fuldkomne Udelukkelse af al Konkurrence. Norge var dog, som tidligere bemærket, i den Henseende værst faren. Hansestæderne havde her ved deres Kontor i Bergen slaaet sig fastere ned end i de andre Riger, og Norge var med Hensyn til Forsynelsen med de uundværligste Livsfornødenheder afhængigt af Hansekjøbmændene. Dette gjaldt dog ikke om Danmark, og kun i ringere Grad om Sverrig. Men ogsaa disse to Riger bare deres Deel af Byrden. I Sverrig var ikke blot Handelen med Landets Hovedfrembringelser Pelsværk, Tømmer, Fisk, Fedevarer i deres Hænder, men de raadede ogsaa for Udførselen af Sverrigs kostbare Jern- og Kobber-Malme, der vare dem en uudtømmelig Kilde til Berigelse. I Danmark havde de en heel Guldmine i det store Sildefiskeri i Sundet, som de havde gjort sig til Herre over, saa at knap Landets Indfødte, end sige Fremmede, kunde tage Deel deri. De vigtigere Hansestæder havde paa Kysten af Skaane ved Falsterbo og Skanør faaet sig tilstaaet smaae afmaalte Jordstrækninger, Fid, hvor de havde deres Udsalgsboder, Kroer, Forraadshuse, Salterier; alle de Haandværkere, de behøvede, Bødkere, Tømrere, Smede, Saltere o.s.v., vare deres egne, medbragte fra Hjemmet

eller fastboende paa Fiskerleiet. Det Hele bestyredes af Fogeder, som vedkommende Hansestad beskikkede, og som udøvede Dommermagt over alle, der hørte til Leiet eller vare sysselsatte med Fangsten. Af Silden, som udførtes gjennem Øresund for at spredes paa alle Europas Markeder, betaltes ingen Told, men kun en ubetydelig Afgift af Skibet. Tilstrømningen af Mennesker var paa visse Tider af Aaret, især fra August til Oktober, saa stor, og Sæderne i denne brogede Vrimmel saa letfærdige, at Kjøbmændene fandt deres Regning ved at overføre hele Ladninger af løse Qvinder (farende frowen). Her ved dette Hjørne af Skaane, ved den sydlige Udgang af Sundet, mødtes Hanseflaaderne, som kom fra Atlanterhavet og Nordsøen, med dem, som kom fra Rusland og Preussen, og her foregik let og beqvemt en umaadelig Ombytning af allehaande Varer. Her var Røre og Liv og travl Bevægelse, og Rigdommens Kilder fløde; men de fløde for Fremmede, ikke for Landets Børn: disse fik i det Høieste Smulerne, som faldt fra de Riges Bord.

Naar Hansekjøbmændene havde sat sig ret fast i Handelen, blev det, som i sig selv var et fordærveligt Onde, næsten en Nødvendighed, saa at en pludselig Afbrydelse voldte de største Forlegenheder og fremkaldte utaalelige Savn. Dette vidste Hansestæderne meget godt: de anvendte derfor en fuldkommen Handelsafbrydelse som et virksomt Tvangsmiddel mod en Magt, der faldt paa at vise sig gjenstridig. Det sved vel ogsaa til dem selv, idet de for en Tid maatte undvære Handelens Fordele; men Udrustning til en Krig kostede ogsaa meget, og da Udfaldet var usikkert, sattes Meget paa Spil, saa at i mange Tilfælde hiint læmpeligere Middel kunde være at foretrække. Det forfeilede sjælden eller aldrig sin Virkning. Thi naar de eneste Kjøbere af Landets overflødige

Varer, og de eneste Sælgere af det, som Naturen havde nægtet Landet, og som Alle meer eller mindre trængte til, bleve borte, saa opstod en almindelig Forvirring, Standsning i Virksomhed, Mangel og Forlegenheder paa alle Kanter, som et Land sjælden ret længe var istand til at bære Byrden af. Der var saa intet Andet for, end at give efter.

Hansestædernes Politik gik sjælden udover det nærmeste Øiebliks Trang. Fremtiden overlode de til Efterkommerne, kun betænkte paa at ordne Øieblikkets Forhold for sig efter det mindste Tab og den største Fordeel. Foruden den Hindring, som laae deri, at Forbundet bestod af en Mængde indbyrdes ligeberettigede Stæder, saa gjorde den demokratiske Forfatning, som herskede i flere af Hansestæderne, det ogsaa vanskeligt at forfølge en Politik, der var beregnet paa en gjennem lang Tid fortsat Virken for et fjærnere Maal. At Hansestædernes Politik ikke var meget fremsynet, viste sig ved Stiftelsen af Unionen mellem de tre Riger. Det var saa langt fra, at Styrerne i Hansestæderne havde Øie for den Mulighed af store Fremtidsfarer for deres Handelsvælde, som laae i denne Forening, at de selv hjalp til at bringe den istand, og det blot for at slippe bort fra nogle øieblikkelige Ulæmper, en Deel besværlige Kapere, der under Rigernes Splid dreve deres Spil og gjorde Ufred paa Søen. Den store Margrete gjorde vel ogsaa Sit til for at holde dem Bindet for Øinene. Under hendes Forgjænger og under hendes Efterfølger rasede Strid og Feide; saalænge hun styrede Norden, raadede derimod Fred og god Forstaaelse med Hansestæderne, og de gjorde ikke let Noget, som var hende imod. Ligesom hun, der synes at have arvet en Deel af sin Faders store Bevægelighed, jævnlig færdedes omkring i sine forskjellige Riger, saaledes var hun ogsaa ofte personlig

tilstæde paa Møder med Hansestæderne. De gamle Raadsherrer og erfarne Borgemestre lyttede til hendes Tale, og fandt Viisdom i hendes Ord og Raad, og fulgte dem gjerne. Naar Hansestæderne senere hen i Unionstiden jævnlig feidede med Danmark og understøttede Sverrig, saa var det dog ikke saa meget for at faae Unionen opløst, som fordi Danmark idelig under Stridighederne med Sverrig vilde formene dem Handelen paa dette Rige. Naarsomhelst dette Punkt blev bragt paa det Rene og deres Handel ikke længer forulæmpedes, brøde de sig ikke om Unionen, stode endog undertiden de danske Konger bi med igjen at sætte den i Kraft.

I Holsteen og Slesvig havde Hansestæderne, navnlig Hamborg og det mægtige Lybek, Interesser, der laae ligefor deres Dør, og her vare de opmærksomme. Disse Landes Uafhængighed var en Borgen for Stædernes egen, og derfor maatte ethvert Forsøg fra de danske Kongers Side paa her at skaffe sig Ret eller gjøre deres Magt og Overherredømme gjældende, møde Modstand fra Stæderne. Under hele den lange Tvist have de holsteenske Grever og den stridige Vassal i Slesvig idelig fundet Støtte og Tilhold hos Hamborg og Lybek og de nærliggende Hansestæder, meget ofte aabenbar, og naar det ikke var Tilfældet, næsten altid hemmelig. Rigtignok ikke under Margrete; thi hun vidste ogsaa i dette Forhold at snoe Borgemester og Raad om sin Finger; men den fremfusende Erik fik haarde Slag, og hans Efterfølgere paa Thronen havde ikke mange Bekymringer, der vare større end de, der kom fra den Kant.

Hansevælden fik dog et Knæk tidligere, end man efter alle Forhold skulde have formodet, i den første Trediedeel af det femtende Aarhundrede, en Menneskealder efter Unionens Stiftelse, og ved Omstændigheder,

som det ikke var let at forudsee. Fælleds Fordeel og det lokkende Haab om Vinding var det, som havde kittet det store Forbund sammen; Lyst til at have Alt for sig selv og Misnøie med, at nogle Stæder nøde en større Andeel af de vundne Goder, end skarpsynet Misundelse fandt kunde tilkomme dem, løste det igjen, og forvandlede Venskabet mellem flere af Søsterstæderne til et ret inderligt og usøsterligt Had. Østersøstæderne, eller som de kaldtes Østerlingerne, fandt, at Stæderne ved Nordsøen, Vesterlingerne, begyndte at trænge sig altfor meget ind i den indbringende Handel paa Østersøen samt i Farten paa Bergen, som hine meente var deres rette Lod og Eiendom, og hvori de i alt Fald kun vilde tillade de andre at tage Deel, naar de holdt sig indenfor beskedne Grændser. Men de driftige Hollændere lode sig ikke forstyrre, de sendte stedse flere Skibe til Østersøen, til Sildefiskeriet ved Skaane, til den fordeelagtige Fart paa Lifland og Novgorod. Da nu Østersøstæderne omsider (1425) vilde aldeles forbyde Hollænderne at fare til Lifland og i Liflands Stæder lode bekjendtgjøre, at Ingen maatte lære en Hollænder Russisk, saa kom det til et formeligt Brud mellem Vest og Øst i Hanseforbundet, og dette Brud, der indtraf i Erik af Pommerns Tid, blev saa meget dybere og varigere, som Østersøstæderne ved at understøtte de holsteenske Grever vare komne i Krig med denne Konge. Erik saae nemlig let, hvad han nu havde at gjøre. Han begunstigede paa enhver Maade Stæderne i Zeeland, Holland og Friisland; og medens Østersøstæderne under den niaarige Feide med Kong Erik vare udelukkede fra Markedet i alle tre nordiske Riger, satte hine Stæder sig fast i Handelen, sendte til Østerlingernes Harme store Handelsflaader til Østersøen, fyldte Sundet med deres Skibe i Sildefangsttiden og vedligeholdt en livlig Fart paa Norge. Eng-

lænder og Skotter, hvis Handel Kong Erik af lignende Grunde gjerne saae voxe og trives, fulgte Exemplet. Men 1435 sluttede Østersøstæderne Fred med Erik af Pommern, og nu vilde de med Magt have de fremmede Gjæster fordrevne fra Farvandene. Men det var ingen let Sag. De gjorde under den voldsomme Feide, som udbrød, hinanden al den Skade, de kunde; det gamle Venskab blev til det bittreste Fjendskab. Først efter flere Aars Kamp sluttedes 1441 en tiaarig Stilstand mellem Stæderne i Zeeland, Holland, Friisland og dem af Østersøstæderne, som havde taget virksom Deel i Feiden. Krigen ophørte hermed, men ikke Hadet eller Misundelsen; heller ikke opgaves ved Forliget fra nogen af Siderne de Fordringer, man havde opstillet før Fredsbruddet. Den brustne Kjede mellem Nordsøens og Østersøens Stæder blev aldrig mere sammenføiet; de taalte herefter kun hinanden, fordi de ikke havde tilstrækkelige Kræfter til at tilintetgjøre hinanden.

Ved denne Søndring i Hanseforbundet fik Danmark og Norge (Sverrig kom efterhaanden i et andet Forhold) i den følgende Tid nærmest kun at brydes med de 6 Stæder Lybek, Rostok, Wismar, Stralsund, Hamborg og Lyneborg, der havde været forenede baade i Feiden med Erik af Pommern og i den følgende med de hollandske Stæder. De kaldtes sædvanlig de sex vendiske eller slaviske Stæder, skjøndt de to af dem ikke laae i det gamle Venderland, men regnedes med, fordi de ved fælleds Politik, visse vigtige fælleds Særrettigheder (som Toldfrihed i Sundet) og gamle Forbund vare nøie knyttede til de andre. Der var endnu ved Østersøen flere mægtige og store Stæder, som hørte til Hanseforbundet, navnlig de preussiske og liflandske, blandt hvilke Danzig og Riga indtoge den første Plads. Men ogsaa disse havde ved denne Tid begyndt at sondre sig fra Hanse-

forbundet, og fulgte herefter i Almindelighed deres egne Interesser og egen Politik, uden at bryde sig om de Beslutninger, som bleve tagne paa Hansemøderne. Det var en ikke ringe Lise, som beredtes det haardtplagede Norden ved denne Søndring og begyndende Opløsning af Hanseforbundet. Det var vel endnu langt fra, at Aaget var brudt, og der behøvedes en Tid, inden en selvstændig nordisk Handel kunde udvikle sig. Foreløbig havde man den Lettelse, at der blev Valg mellem flere handlende Nationer, hvis indbyrdes Konkurrence gav Udsigt baade til bedre Priser og bedre Varer. Hvor tidlig eller seent Aaget fuldstændig vilde blive brudt, maatte for en stor Deel komme til at beroe paa, hvorledes de følgende Konger benyttede den forandrede Stilling, om de besade et sundt Blik for deres Rigers Interesser og med Klogskab forstode at drage af den nye Stilling alle de Fordele, den frembød, eller om de letsindigen lode Leiligheden fare og taalmodigen fandt sig i at gaae i det gamle Ledebaand. Der behøvedes ikke blot Klogskab, men ogsaa Kraft og udholdende Fasthed; thi det var ikke at vente, at Hansestæderne, der altid havde udmærket sig ved deres Seighed i at fastholde det Erhvervede, og som, skjøndt nu sædvanlig indskrænkede til sex, dog besade en betydelig Magt, vilde rømme Pladsen uden haard Modstand.

Begyndelsen under Christoffer af Bayern var ganske god. Han løsrev sig snart fra den Afhængighed, hvori han ved sin Regjerings Tiltrædelse var kommen til Lybek og de andre vendiske Stæder. Disse understøttede nemlig paa Grund af deres Fjendskab til Erik af Pommern hans Thronbestigelse, medens han derimod havde Hollænderne, Eriks Venner, til Modstandere. Men saasnart han sad fast paa Thronen fulgte han uden Hensyn hertil den Politik, som stemmede bedst med hans Rigers Tarv. Lybeks

Stræben efter at forny og befæste sit gamle Handelsherredømme fandt i ham, saa længe han levede, en afgjort Modstander; men Hollændernes Handel fremmede og begunstigede han. Han trak det hen det ene Aar efter det andet, før han stadfæstede Hansestædernes Privilegier, og forinden han gjorde det, havde han ved et Benaadningsbrev af 1 Juni 1443 tilstaaet Lybeks forhadte Medbeiler, Amsterdam, Ret til at handle paa denne Stad og i Norges andre Kjøbstæder[41]. Han stadfæstede desuden de Handelsrettigheder, som Stæderne i Zeeland, Holland og Friisland fra ældre Tid havde i alle tre Riger. Dernæst skjænkede han Forholdene i Bergen, hvis lykkelige Beliggenhed for Handelen i tidligere Dage havde gjort Byens egne driftige Borgere til de rigeste og meest velstaaende i Norge, men hvoraf nu Fremmede næsten udelukkende høstede Frugten, en fortrinlig Opmærksomhed. Byen var for Øieblikket i en beklagelsesværdig Forfatning. En hanseatisk Søhane Bartholomæus Vot havde under den sidste Feide tvende Gange (1428 og 1429) brændt og plyndret Byen. Det gik herved først og fremmest ud over Byens ulykkelige Indvaanere, men dernæst over Hollændere, Englændere og Skotter, som havde deres Oplag her, efterat Lybekkerne formedelst Krigen havde maattet drage bort. Da nu Lybekkerne, efterat Feiden med Kong Erik var sluttet, kom tilbage til Bergen, fandt de reent Bord for sig og kunde indrette sig paa det Bedste. Deres Handelsmedbeilere vare bortskræmmede og Byens egne Borgere vare fattige og modløse. Lybekkerne forstode at føre sig Forholdene til Nytte; de bragte Borgerne i større Afhængighed af sig end nogensinde før, de fik deres gamle Byggegrunde tilbage og erhvervede nye, saaledes at de ikke alene med deres Pakhuse og Bolværker besatte den saakaldte Brygge eller den nordlige Side af Havnen, som dannes

af den dybe Fjord, der gaaer lige ind til Byen, men ogsaa satte sig fast paa den sydlige Side, den saakaldte Strand. Fiskerne fra den lange Nordlandskyst og de mange hosliggende Øer, som bragte til Bergen den umaadelige Mængde Fisk, hvis Forsendelse og Forhandling over hele Europa var en Hovedkilde for de tydske Kjøbmænds Rigdom, bragte de under det forsmædeligste Aag; de bleve ikke Andet end Kjøbmændenes Arbeidskarle. Ved Laan og Forskud bleve de saa gjældbundne og afhængige, at de ikke turde sælge deres Varer til andre end deres Laangivere til den af disse satte Priis, og istedenfor rede Penge maatte tage imod andre Varer. Her var altsaa store Onder at afhjælpe. I dette Øiemed udgav Christoffer efter Raadførsel med sit norske Rigsraad en Forordning (1444), som, naar den var bleven overholdt og gjennemført, vilde have sat en ikke ringe Skranke for Hansekjøbmændenes Udsugelser og beredet Bergen en bedre Fremtid. De ved de ældre norske Kongers Forordninger fastsatte Indskrænkninger i de Fremmedes Handel og Ophold i Bergen bleve med hensigtsmæssige Tillæg paa ny satte i Kraft; ligesaa indskjærpedes Forpligtelsen for de bosiddende tydske Kjøbmænd og Haandværkere til at deeltage med Byens andre Borgere i de offentlige Byrder; de nye Bygninger paa Strand skulde afbrydes eller afhændes til de Indfødte, og ingen maatte for Fremtiden opføres paa denne Side. Der blev ogsaa truffet passende Bestemmelser for at lindre de stakkels trælbundne Nordlandsfiskeres Skjæbne, og sikkre dem mod de vindesyge Kjøbmænds utaalelige Udsugelser. Da Kongen langt om længe (25 Sept. 1445) stadfæstede Hansestædernes Privilegier i Norge, undlod han ikke ved en Skrivelse samme Aar til Bergens Indvaanere at underrette dem om, at Stadfæstelsen kun gjaldt med den Indskrænkning, som fulgte

baade af Landsloven, Stadsretten og hans egne og ældre Kongers Forordninger[42].

Der var overhoved i Christoffer af Bayerns Forhold til Lybek en større Alvor og Udholdenhed, end man ellers er tilbøielig til at tillægge denne Konge. Lybek havde uden Tvivl kommet til at føle hans Magt, hvis ikke en brat Død havde bortrevet ham allerede i en Alder af 33 eller 34 Aar. Han skal paa Dødsleiet have tilkjendegivet de omkring ham forsamlede Rigsraader, at han havde lagt til Side en betydelig Skat, og at det var hans Agt ved Hjælp af denne at udruste en mægtig Hær og Flaade, med hvilken han den følgende Sommer vilde have angrebet Lybek tillands og tilvands, for at bringe denne for hans Riger saa skadelige By under sit Herredømme. Dersom man turde antage, at den Lemfældighed, han viste mod Erik af Pommern, Hollændernes Ven og Hansestædernes bittre Fjende og Forfølger paa Søen, stod i Forbindelse med hans Planér mod Lybek, saa vilde hans Adfærd i dette Fald vise sig i et bedre Lys, end man ellers seer det. Der haves ogsaa en Beretning, hvori der meget omstændelig fortælles, hvorledes Christoffer engang gjorde et Forsøg paa at tage Lybek ved en Overrumpling, som dog mislykkedes. Men da Lybeks egne Krøniker tie herom, maa hiin Fortælling snarere betragtes som Sagnets Udtryk for hvad man troede Kongen istand til mod den forhadte Stad, end som en grundet historisk Beretning[43].

Christiern den Første var i Forholdet til Hansestæderne et Modstykke til Christoffer af Bayern. Der er næppe nogen dansk Konge, som i al den Tid Hansestædernes Magt var truende for Norden, har viist en større Mangel paa Klogskab og en mere uværdig Svaghed. En af Aarsagerne var den ulykkelig Mangel paa Huusholderiskhed, hvis fordærvelige Følger spores paa

saa mange Punkter af hans Regjering, og som i Sverrig skaffede ham det lidet hædrende, men meget betegnende Tilnavn, »den bottenlöse taska«. Idelig forlegen for Penge, søgte og fandt han Hjælp hos de rige Hansestæder, men blev derved saa afhængig af dem, at han ikke turde afslaae selv deres ubilligste Forlangender. Han overgav en Tid til Hamborg og Lybek Slesvigs vigtigste Handelsstad Flensborg, pantsatte siden til Lybek Kiels for Holsteen ikke mindre vigtige By og Havn, og derefter de øvrige holsteenske Havne ved Østersøen[44]. Hans Dronning reiste Penge i Lybek ved at pantsætte sine Klenodier, og Kongen stiftede endnu megen anden Gjæld snart med, snart uden Pant[45]. I sin Valgkapitulation med Ridderskab og Prælater i Holsteen og Slesvig havde han indgaaet den Forpligtelse, at holde og hævde alle Lybeks Privilegier, og det seer i mange Tilfælde næsten ud, som han har taget dette til Rettesnor for sin Handlemaade i sine øvrige Riger og Lande. Det er fornemmelig i den sidste Halvdeel af sin Regjering, at han viser sig trælbunden af Hansestæderne; tidligere røber han større Frihed i sin Handelspolitik og et mere uhildet Blik. Han udstædte saaledes i Tidsløbet fra 1452 til 1461 ikke mindre end 6 forskjellige Breve[46], hvorved han tilsagde Indvaanerne i Zeeland, Holland og Friisland, som vilde besøge hans Lande, sin kongelige Beskjærmelse, og stadfæstede eller udvidede saavel disse Landes som særlig Amsterdams Privilegier baade i Norge og de andre Riger. Desto skarpere bliver Modsætningen i den følgende Tid. I Aaret 1469, da Kongen ved Pengelaan og Pantebreve allerede var bleven dybt indviklet med Hansestæderne, troede disse, at det rette Øieblik var kommet til at faae deres forhadte Medbeilere udelukkede fra Handelen paa Bergen. De besværede sig hos Kongen over de Hollænderne til-

staaede Rettigheder, som de paastode vare et Indgreb i deres Privilegier og tillige, forsikkrede de, til Skade for Kronen. Kongen fandt, at de havde Ret, og udstædte samme Aar et Brev, hvorved det forbødes Hollænderne at komme til Bergen med meer end eet eller høit to Skibe om Aaret[47]. Det hjalp ikke, at det norske Rigsraad og Bergens Borgere gjorde ham de meest indtrængende Forestillinger; de kunde Intet sætte igjennem hos Kongen mod de almægtige Hansestæder, og han blev derover saa ilde udraabt i Norge, at han selv i en Samtale med nogle Fuldmægtige fra Hansestæderne ikke kunde tilbageholde den Yttring, at han ved idelig at føie de tydske Kjøbmænd havde gjort sig mistænkt hos sine egne Undersaatter[48]. Den Jammerlighed, Kongen viste i Forholdet til Hansestæderne, faaer sin Fuldendelse ved den forunderlige Vakkelvurnhed, som fremtræder i hans Beslutninger, hidrørende deels fra modsatte Indflydelser, som til forskjellig Tid gjorde sig gjældende hos ham, deels fra hans fuldkomne Ubekjendtskab med Sammenhængen af disse Sager, der havde en saa dyb Betydning for hans Rigers Velfærd. Amsterdams Borgere klagede til deres Landsherre Karl den Dristige af Burgund over den Uret, Kongen havde gjort dem ved det ommeldte Forbud. Da Karl den Dristige i den Anledning henvendte sig til Christiern, udstædte han beredvillig (1470) et andet Brev, hvorved han tilstod Amsterdams Borgere at fare til Bergen ligesaa ofte de vilde, og efter gammel Ret og Sædvane udsælge deres Varer baade ved Smaahandel og i store Partier[49]. Men nu kom atter Hansestæderne og klagede, og Kongen var da ikke seen med allerede næste Aar (1471) at give et nyt Brev, hvori han igjen forbød Hollænderne at komme til Bergen med mere end eet eller to Skibe om Aaret, og under stræng Straf paalagde dem ikke at drive Smaahandel

saaledes som de tydske Kjøbmænd, men blot sælge i store Partier[50]. Aldeles paa samme Maade bar Kongen sig ad i den langvarige Tvist, der var mellem hans Undersaatter, Borgerne i Oslo og Tønsberg, og Hansekjøbmændene i Rostok, der i hine to Byer besade høist trykkende Privilegier. Naar Borgerne klagede, fik de Ret af Kongen, naar de tydske Kjøbmænd besværede sig, fik de fuldkommen Medhold hos ham. Dette gjentog sig flere Gange, ledsaget af Udstædelse af Breve, der løde tværtimod hinanden. Men de, der sidst fik Ret, var Rostokkerne[51]. I sin meest storladne Skikkelse viser sig Kongens Svaghed mod Hansestæderne i den Taalmodighed, hvormed han bar den forsmædelige Fornærmelse, som de tydske Kjøbmænd i Bergen tilføiede ham og hans Krone og Norges Rige ved (1455) at afbrænde Munkelifs Kloster, myrde Bergens Bisp og den kongelige Lensmand og omtrent 60 andre Personer. Han klagede vel over denne uhørte Voldsdaad, men han lod det blive ved Klager, og tilsidst frafaldt han endogsaa Klagen. I Aaret 1469, da han var bleven gjældbunden til Lybekkerne og paa mange Maader afhængig af dem, udstædte han et Brev, hvori han erklærede, at han af Hensyn til Lybeks og Hamborgs Forbøn frafaldt al Tiltale, som han for sig og sin Krone havde til dem, der i Bergen havde gjort sig skyldige i Brand og Mord paa geistlige og verdslige Personer[52]. De anførte Træk ere hentede fra Norge, men i Danmark gik det, som man kan tænke, ikke et Haar bedre. Som et Exempel kan nævnes en Handelsforordning af 1475. I denne forekomme, ved Siden af adskillige fornuftige Anordninger, følgende forunderlige Bestemmelser: »Tydske Mænd maae seile ind i vort Rige Danmark, men ingen Danske med Varer til Tydskland; imellem de tre Riger er det de Danske tilladt at seile; danske Borgere maae vel fragte

deres Skibe ud til tydske Mænd for at føre disses Varer til Tydskland, men ikke selv sende Gods eller Kjøbmandsvarer med.» I den samme Forordning havde Kongen været saa dristig at forhøie Tolden paa fremmed Øl, som var en af Hansestædernes vigtigste Indførselsartikler. Men Hansestæderne klagede, og Følgen var naturligviis, at Kongen igjen nedsatte Tolden[53].

Christiern den Førstes uværdige Svaghed afløstes af en fast og bestemt Holdning under hans Søn Kong Hans og en heel Forandring af Systemet. Men Følgen heraf blev en næsten uafbrudt Kjede af Stridigheder og blodige Feider med de vendiske Stæder. Den længe ulmende Misfornøielse over, at den afdøde Konge til Bedste for fremmede vindesyge Kjøbmænd havde opoffret sine Rigers Tarv, fandt et mærkeligt Udtryk i nogle Bestemmelser, som alle tre Rigers Rigsraad vare enige om at indføre i den nye Konges Haandfæstning, nemlig at han hverken maatte stadfæste de Privilegier, som udenlandske Kjøbmænd hidtil havde nydt i Rigerne, eller tilstaae dem nye, uden med Samtykke af det Riges Raad, som Sagen vedrørte; og at Kjøbmænd fra alle Lande herefter maatte fare og handle baade paa Bergen og andre Steder i de tre Riger, mod at betale den Told, som Kronen tilkom[54]. Ved disse Bestemmelser var der fuldkommen brudt med det gamle System. Kong Hans gav sig ogsaa god Tid, inden han stadfæstede Hanseprivilegierne. Han holdt Stæderne svævende i uvis Forventning, idet han kun fornyede Privilegierne fra Tid til Tid, stundum, som i Aaret 1485, blot paa nogle Maaneder (fra Februar til November). Efter at have ladet dem vente i otte Aar, gav han dem omsider (15 Juli 1489) den længe søgte Stadfæstelse; men deraf fulgte, i Henhold til Haandfæstningens Bestemmelser, ikke længer nogen Eneret med Udelukkelse af andre handlende Nationer. Kongen havde

ogsaa netop paa denne Tid begyndt Underhandlinger med England, hvilke førte til tvende Traktater (1489 og 1490), hvorved Englænderne stilledes paa lige Fod med de meest begunstigede fremmede Kjøbmænd i Danmarks og Norges Stæder overhoved og særlig i Bergen og ved Fiskeriet under Skaane; og det tilstodes dem i Bergen at have deres egne Oldermænd, og paa de vigtigste Handelspladser i begge Riger at holde Faktorer til Handelens Bestyrelse, ligesom ogsaa at erhverve Grunde og faste Eiendomme. De samme Rettigheder, som Englænderne fik i Danmark og Norge, tilsikkredes disse Rigers Kjøbmænd i Kongen af Englands Besiddelser. Samme Tid (1490) udvidede Kong Hans Amsterdams og de øvrige hollandske Stæders Rettigheder i Danmark og Norge, og særlig i Bergen, saaledes at deres Handelsfriheder skulde være lige med Hansestædernes. Fremdeles sluttede Kongen 1493 og 1496 Handelsforbund med Skotland, og 1498 en Traktat med Frankrig, der gik ud fra frit og uhindret Handelssamqvem med lige Rettigheder for begge Fyrsters handlende Undersaatter. Og da Hansekjøbmændene i Bergen paany synes at have lagt Hollænderne Vanskeligheder i Veien, stadfæstede han, samme Aar som Traktaten sluttedes med Frankrig, atter i de bestemteste og meest omfattende Udtryk Hollændernes Handelsrettigheder[55].

Der kunde efter alt dette ikke længer være Tale om noget udelukkende Handelsherredømme for Hansestæderne i de nordiske Farvande. Andre Nationers Flag, der ogsaa tidligere havde viist sig, men sjældnere, vaiede herefter stedse hyppigere og hyppigere i Danmarks og Norges Havne og paa Nordens Have. Og hvad der havde endnu mere at betyde, der begyndte i den sidste Trediedeel af det femtende Aarhundrede i Landene selv, og navnlig i Danmark, at røre sig ligesom en Luftning, der bebudede

bedre Tider. Der røbede sig hos Landets egen Kjøbmandsstand en Drift til selvstændig Virksomhed; man begyndte i flere Stæder selv at udføre Landets Varer og selv at hente fra fremmede Lande, hvad man behøvede; og denne Rørelse tiltog med Aarene i Styrke. Og ligesaalidet som Hansestæderne længer vare eneherskende i den fredelige Handelsbedrift, ligesaalidet bevarede de i Feidetid deres længe hævdede Overlegenhed. Kongerne byggede sig deels her hjemme, deels skaffede sig fra England og Skotland svære Krigsskibe, der i Størrelse og Orlogsdygtighed kunde maale sig med Hansestædernes, saa at disse i de følgende Kampe fik at gjøre med Modstandere, der ikke blot vare dem lige i Mod, men heller ikke stode tilbage for dem i Krigens ydre Midler. Medens alt dette var i Bevægelse, ramtes Hansestæderne af et Slag, der skaffede Nordens Folk Luft paa en anden Kant. Ruslands Zar Ivan Vasilievitsch lagde henimod Aarhundredets Slutning sin vældige Haand paa det store Hansekontor i Novgorod og tilintetgjorde det, og stoppede dermed en af Hansekjøbmændenes rigestflydende Velstandskilder.

Det snævrere Hanseforbund, de saakaldte vendiske Stæder, var imidlertid endnu en betydende Magt, og havde det forud for det ældre mere omfattende Forbund, at Enighed og Samvirken var langt lettere at tilveiebringe mellem disse færre Stæder end mellem de mange Medlemmer af den gamle Forening. Lybek, der allerede i det ældre Forbund havde indtaget en fremragende Plads, var Hovedet for de vendiske Stæder, og denne mægtige Stad havde endnu saa megen Kraft og Selvfølelse, at den understøttet af sine nærmeste Forbundsfæller ikke tog i Betænkning at indlade sig i Kamp med Nordens Konger; og den gjorde det saa meget trøstigere, som i dens Nærhed et Forhold havde fornyet sig, der i gamle

Dage saa ofte havde været den en Støtte under Kampen mod Danmark. I Holsteen og Slesvig var nemlig med Hertug Frederik siden 1490 en Fyrste kommen til Regjeringen, i hvilken, skjøndt han var en dansk Kongesøn, de fordums holsteenske Grevers mod Danmark fjendske Aand atter syntes at være bleven lyslevende. Lybek kunde stole paa ham, og han paa Lybek, i enhver Strid med Danmark. Til de ældre Stridsæmner mellem Danmark og de vendiske Stæder var der kommet et, som fra Kong Hanses Tid fik blivende Betydning, Handelen med Sverrig. Han vilde ikke taale denne Handel, saalænge Sverrig var i Opstand, og Lybek og de andre Stæder yderst nødig opgive den. Deraf fulgte en stadig fjendtlig Stemning, der jævnlig gik over til aaben Feide. Den førtes i de 23 første Aar af det 16de Aarhundrede næsten uafladelig, og med en Voldsomhed, Anstrængelse og gjensidig Forbittrelse, der tydede paa, at der laae noget mere bagved, end det enkelte Stridsspørgsmaal, som havde tændt Krigsluen. Man havde paa begge Sider en hemmelig Fornemmelse af, at en stor Krisis nærmede sig. I Danmark syntes man at føle, at Tiden var kommen, da man kunde have Haab om eengang for alle at knuse den forhadte Modstander, som i Aarhundreder trodsende og hovmodig var bleven rig og mægtig ved Landets Udsugelse; i Lybek kunde man ikke skjule for sig selv, at Fremtiden var truende og det dybeste Fald at befrygte, naar man ikke ved Opbydelse af alle Kræfter gjorde Fjendens Haab til Skamme, og viste, at Lybeks Styrke voxede med dets Fare. Afgjørelsen af denne Krisis forhaledes i 10 Aar, da Danmark regjeredes af en Konge, som skyldte Lybek baade at han vandt Thronen, og at han saa længe blev siddende paa den. Saa uforsonlige vare dog Nordens og Lybeks Interesser, at selv denne Konge, Frederik den Første, da han, Aaret

før sin Død, ved at faae Christiern den Anden i sin Vold befriedes fra den lammende Frygt, der hidtil havde bundet hans Hænder, strax fjærnede sig fra Lybek og vendte tilbage til den gamle nationale Politik. Ikke længe efter udbrød den Storm, som rystede hele Norden, og kastede Hanseværldens mægtige Bygning i Støvet. Den reiste sig aldrig meer.

V.

Danmarks Forhold til de holsteenske Grever og senere de gottorpske Hertuger. Overeenskomsterne i Ribe og Kiel 1460 og i Kolding 1466. Forhandlingerne efter Christiern den Førstes Død mellem Kong Hans, Hertug Frederik, Enkedronning Dorothea. Den første Deling. De senere Stridsskrifter. Hertug Frederiks ufornøielige Sind; hans store Fordringer. Den stadige Misstemning mellem Kong Hans og hans Broder og de vidtrækkende Følger heraf.

Medens Danmark snart maatte opbyde sine Kræfter for at møde Hansestædernes Anmasselser i Syd, snart samle dem i Nord for at hævde en Union, hvis Fordringer Norge kun halvt villigt og Sverrig heelt uvilligt underkastede sig, led det i et af sine egne Ledemod af en Skade, der lammede dets Kraft og hindrede dets frie Bevægelse. Det var det Forhold, som fra Midten af det 13de Aarhundrede og lige til vore Dage har kastet sin Skygge gjennem Danmarks Historie, det evig omstridte og i Virkeligheden aldrig tilfulde afgjorte Spørgsmaal, om Sønderjylland eller Slesvig skal være, hvad det fra sin Begyndelse og gjennem mange Aarhundreder har været, og efter Naturen og Retten bør være, et dansk Landskab og en Deel af Danmarks Rige, eller om det gjennem Holsteen skal drages til Tydskland, og føre Tydskland midt op i Norden.

I det femtende Aarhundrede gik dette Spørgsmaal ved Siden af Unionsstridighederne og Kampene med Hansestæderne. Aarhundredets Midte betegnedes ved en stor Statsfeil, og henimod dets Slutning tog Sagen en Vending, der var ildespaaende for Danmark og dets Kongehuus. Det holsteenske Grevehuus, som var forlenet med Slesvig, uddøde paa Mandssiden 1459 og Slesvig var derved hjemfaldet til Riget og skulde atter have været indlemmet i det. Men Christiern den Første viste i denne Sag samme Mangel paa Omhu for Danmarks Tarv som i sin Færd mod Hansestæderne. Han forsømte Leiligheden, eller rettere, misbrugte den til at fremme dynastiske Interesser. Der gaves end ikke i den Overeenskomst, han sluttede med Ridderskab og Prælater, Betryggelse for Vedligeholdelse af Fælledskab i Fyrste med Danmark. Rigtignok blev den Valgfrihed mellem Kongens Sønner, som var fastsat ved Kapitulationen i Ribe 1460, nærmere bestemt ved Tillægsartiklerne i Kiel samme Aar, saaledes at man skulde være bundet til at vælge Kongens Søn, naar han var eneste Søn. Men videre kom man ikke; og der tilføiedes den udtrykkelige Betingelse, at den Valgte uvægerlig skulde stadfæste alle Privilegierne. Et lille Skridt videre gik man sex Aar senere paa et Møde i Kolding (1466), hvor Fuldmægtige fra Slesvig og Holsteen kom sammen med det danske Rigsraad. Her vedtog man nemlig ikke blot i Henhold til de kielske Artikler at erkjende Hans, hvis han ved sin Faders Død var eneste Søn, for fælleds Landsherre, men fastsatte ogsaa, at naar den regjerende Konge døde og efterlod flere Sønner, saa skulde 4 Maaneder efter Kongens Afgang 12 Rigsraader fra Kongeriget og ligesaa mange Landraader fra Slesvig og Holsteen komme sammen i Kolding for at afgjøre Spørgsmaalet om Valget af en ny Fyrste, saaledes at man

enten enedes om at have fælleds Herre, eller besluttede, at Kongeriget og Landskaberne skulde have hver sin Fyrste. Ved denne Bestemmelse var ikke saa lidet vundet, forsaavidt som Kongeriget gjennem de tolv Rigsraader fik Indflydelse paa Afgjørelsen af denne vigtige Sag, og ligesaa megen Indflydelse som Herrer og Prælater i Slesvig og Holsteen. Men Spørgsmaalet var, om denne Bestemmelse i Tiden vilde blive overholdt[56].

Den første Gang, da baade Privilegierne af 1460 og Beslutningen i Kolding kom til Anvendelse, var ved Christiern den Førstes Død, som indtraf 21 Mai 1481. De Forhold, som herved udspandt sig, strække sig langt ind i den Tid, som vi have gjort det til Opgave at skildre, og bleve af den største Betydning for de følgende Begivenheders Gang. Vi skulle derfor dvæle noget derved. Der foregik i den nærmeste Tid før Christierns Død adskillige mærkelige Ting. Om Efteraaret 1480, da Kongen allerede var syg, og omtrent 6 Maaneder før han døde, kom 5 Fuldmægtige fra Ridderskabet over til Kjøbenhavn, hvilke foruden andre Sager, de havde at foredrage Kongen, ogsaa paa Landskabernes Vegne anmodede ham om at tage sig noget mere af disse Landes Anliggender; men forsaavidt han maaskee paa Grund af sine Forretningers Mangfoldighed vilde blive hindret i jævnlig at komme derover, bade de ham om at sende sin yngste Søn Frederik over til dem, at han kunde være hos dem og opdrages hos dem, til Trøst og Nytte for Landskaberne og for dem Alle[57]. Hvad Kongen svarede til denne Begjæring, er ikke bekjendt; men Enkedronning Dorothea sagde senere, at hendes afdøde Ægteherre havde samtykt Ridderskabets Ønske og anbefalet dem sin Søn Frederik til at blive Herre i Slesvig og Holsteen[58].

Strax efter at Ridderskabets Fuldmægtige havde været hos Kongen, gjorde han adskillige Skridt Slesvig og Holsteen vedkommende, som synes at staae i nær Forbindelse med hines Andragende. Han pantsatte (1 Dec. 1480) hele Hertugdømmet Slesvig med Slotte og Stæder til Dronning Dorothea for hendes Livstid for en Sum af 100,000 Mark lybsk, som hun siges at have laant ham, med Ret til at indløse, hvad der forud var pantsat og igjen pantsætte det til hvem hun vilde; saalænge hun levede, kunde hverken Kongen eller efter hans Død hans Børn og Arvinger udløse Pantet fra hende; men naar hun døde, skulde Hertugdømmet med Slotte og Stæder falde tilbage til Kongens to Sønner og Arvinger. Nogle Maaneder efter, fire eller fem Uger før sin Død (18 April 1481), gik Kongen et betydeligt Skridt videre: han forlenede Dronningen for Livstid med hele Slesvig, Holsteen og Stormarn; og forud havde han til ydermere Sikkerhed for Holsteens Vedkommende erhvervet sig keiserlig Stadfæstelse paa alle de Bestemmelser, han i dette Land vilde gjøre til Bedste for sin Dronning (19 Juli 1480). Endnu den 3 Mai 1481 forhøiede han Pantesummen for Slesvig, og den 21 Mai døde han[59].

Hvorledes Christiern den Første kunde komme til at skylde sin Ægtefælle en saa stor Sum som den, hvorfor han pantsatte hende Slesvig, er ikke let at begribe. Kongen havde ikke faaet Noget med hende; den Medgift af 30,000 Gylden, som var lovet ved Indgaaelsen af hendes første Ægteskab med Kongens Forgjænger i Regjeringen, blev hverken den Gang eller senere betalt af Brandenborg, ihvor ofte Kong Christiern krævede den[60]. Men meget forstaaeligt bliver det Hele, naar man antager, at det var lagt an paa at sætte hende i en saadan Stilling, at hun efter Kongens Død kraftigen kunde

gjøre sin Indflydelse gjældende ved Valget af den nye Fyrste: som Lensbesidderinde baade af Slesvig og Holsteen og som Pantehaverske af hele Hertugdømmet Slesvig med mange vigtige Slotte maatte hendes Stemme og Mening blive af afgjørende Betydning ved det forestaaende Valg. Dronning Dorothea var en Qvinde af ikke almindelige Evner, klog, bestemt og villiekraftig; til hendes Lyst til at blande sig i Statsstyrelsen svarede en Dygtighed og Indsigt i Forretningerne, der gjorde hende skikket til at lede selv meget vanskelige Sager. Hendes Ægtefælle Christiern den Første havde stor Tillid til hende og betroede hende Meget; og hun tabte ikke sin Indflydelse hos sin Søn, Kong Hans, saalænge hun levede. Hun synes dog at have manglet de Egenskaber, der gjorde hendes berømte Forgjængere paa Thronen, en Dagmar, en Margrete, en Philippa, dyrebare for Folket. Man finder i det Mindste hverken i Samtidens Beretninger eller i Sagnet Noget, der leder til at antage, at hun ved sin Personlighed har været skikket til at vinde Folkets Kjærlighed. Det lader sig ikke nægte, at Mangel paa Oprigtighed, en vis Dobbelthed og Anlæg til Intrigue hørte med til de Træk, der udgjorde hendes Charakteer. Ved hendes yngste Søn Frederik hang hendes hele Hjærte; han var hendes sidste Barn, som hun bragte til Verden i en Alder af 40 Aar eller derover. Medens hendes anden Søn Hans allerede var en gift Mand, legede Frederik endnu som en lille Dreng omkring sin Moder. At sikkre denne Søn en god og fyrstelig Fremtid var Gjenstanden for hendes høieste Ønske. Statshensyn betød kun lidet ved Siden af dette. Hun syntes, naar Hans fik tre Kongeriger, burde hendes Frederik dog ikke have mindre end de to Hertugdømmer Slesvig og Holsteen. Hun gik i sine Bestræbelser herfor saa vidt, som det var muligt under de forskjellige Betænkeligheder, som

tilsidst gjorde sig gjældende selv hos Ridderskab og Prælater i Holsteen og Slesvig og ligeover for Kong Hanses bestemte Villie, der ikke var sindet at lade sig sin Ret fratage eller tillade Rigets Interesser at opoffres.

Kong Hans var i de første Maaneder efter sin Faders Død saa sysselsat med de vanskelige og indviklede Forhold i Sverrig og Norge, at han først kunde ansætte det Fælledsmøde, som ifølge Akten af 1466 skulde holdes mellem Fuldmægtige fra Kongeriget og fra Slesvig og Holsteen, naar Thronen ved Kongens dødelige Afgang var bleven ledig, til seent ud paa Aaret (November 1481). Enkedronningen vilde ogsaa være tilstæde her. Vi kjende imidlertid kun lidet til Forhandlingerne paa dette Møde. Det synes ikke engang, at de 12 Landraader fra Slesvig og Holsteen have indfundet sig. En anden senere Sammenkomst til fælleds Raadslagning blev derfor foreslaaet af det danske Rigsraad[61].

Dorothea var imidlertid ikke ledig. Hun drog endnu før Mødet i Kolding[62] over til Slesvig og tog sin Søn Frederik med sig. Hun havde ikke vanskeligt ved her at gjøre sin Indflydelse gjældende; hun havde i sin Ægtefælles Tid jævnlig opholdt sig baade i Slesvig og Holsteen og undertiden paa Kongens Vegne, naar andre Forretninger holdt ham borte, ledet Regjeringen, saa der næppe var nogen af de fremragende Mænd blandt Ridderskab og Prælater, som hun ikke kjendte personlig. For at bringe Sagen til Afgjørelse holdt hun tvende mærkelige Møder med Ridderskabets Fuldmægtige[63]. Hun forklarede dem ved den første Sammenkomst, at hun til deres og disse Landes Bedste havde bragt sin Søn Frederik over med sig, hvem hendes salige Ægteherre i sit levende Live havde anbefalet og givet dem til Herre, og hvem de ogsaa selv havde begjæret — og hun ønskede at vide, hvad deres Mening nu var. Men hun fik et

Svar, der var langt koldere og mere undvigende, end hun efter alt hvad der var gaaet forud, havde Grund til at vente. De Fuldmægtige svarede, at man var ganske villig til at antage og hylde Frederik som Hertug, at sige, hvis man kunde formaae hans Broder, den udvalgte Konge Hans, til at lade sine Fordringer falde, saa man ikke var udsat for, at der siden opkom Feide og Ufred til Fordærv for Landene; og fremdeles, hvis man inden Hyldingen kunde faae tilbørlig Stadfæstelse af Privilegierne og Sikkerhed for de Gjældsforpligtelser, den afdøde Konge havde indgaaet. De Hentydninger, der i Svaret vare faldne om, at Antagelsen af Dronningens Forslag muligen kunde give Anledning til Krig mellem Brødrene, stødte hende stærkt, og hun svarede ivrigen, at hun haabede, at Ingen vilde udlægge hendes Ord saaledes, at deraf skulde kunne udspringe Kiv og Tvist mellem Brødrene; de vare jo begge to hendes kjære Sønner. Men hvad angik Gjældsfordringerne og Stadfæstelsen af Privilegierne, saa skulde det ingen Vanskelighed volde, om de toge Frederik til Hertug; thi hun, eller hvem der blev Formynder for ham, skulde stadfæste Privilegierne og indestaae for, at Gjældnerne fik deres Betaling. Men dersom de derimod valgte hendes Søn Hans til Herre, da maatte han, der selv var myndig, svare til disse Ting; hun haabede imidlertid, at de i saa Fald dog ikke vilde gjøre Frederik arveløs. De Fuldmægtige gjorde derefter en Indvending, som ikke havde meget at betyde, og som blot viste deres Ulyst til at gaae ind paa Dronningens Forslag. De sagde nemlig: »sæt, at vi vælge Frederik til Hertug, og de Danske ogsaa udkaare ham til Konge, hvorledes skal det saa gaae med Hans». Dertil svarede Dronningen strax, at i den Henseende kunde de være fuldkommen rolige; thi hun havde selv staaet hos og hørt paa, at de Danske havde tilsagt hendes Søn Hans,

at de paa et forestaaende Møde i Kallundborg vilde hylde ham som Konge; desuden var det jo bekjendt nok, at de allerede i hans Faders Live havde kaaret ham til Efterfølger. Da hun imidlertid ikke kunde give den Forsikkring, som alene kunde klare Sagen, nemlig at hendes Søn Hans var villig til at opgive sine Krav til Bedste for sin Broder, saa endtes hermed Forhandlingerne uden Afgjørelse. Kort efter, i Aarets sidste Dage, holdt imidlertid den utrættelige Enkedronning et nyt Møde i Rendsborg med Ridderskabets Fuldmægtige. Men her forekom blot de samme Spørgsmaal og Indvendinger, og de samme Svar og Afviisninger som paa det tidligere Møde, indtil Dronningen, da hun saae, at hun ingen Vegne kunde komme, omsider ved Slutningen af Forhandlingerne med nogen Utaalmodighed forlangte et bestemt Svar, om de vilde have hendes Søn Frederik eller hendes Søn Hans til Hertug, eller dem begge to; thi Sagen maatte have en Ende. Hertil erklærede de Fuldmægtige, at de ikke selv turde afgjøre en saa vigtig Sag, men maatte forelægge den for samtlige Prælater, Ridderskab, Mandskab og Raader. Hvad Beslutning disse toge, skulde de senere meddele Dronningen.

Tidlig det næste Aar (Februar—Marts 1482) kom Kong Hans selv over til Slesvig og Holsteen[64] for at varetage sin Ret og sætte Skranker for hans Moders altfor vidt gaaende Iver for at fremme sin yngste Søns Bedste. Kong Hanses egen Fordeel og Rigets Tarv krævede, at han maatte arbeide for sit Valg med Udelukkelse af Broderen, og han kunde ifølge Beslutningen i Kolding 1466 forlange, at Spørgsmaalet skulde afgjøres ikke eensidigt af Ridderskab og Prælater, men af tolv Landraader i Samraad med tolv af det danske Rigsraad; at Stænderne havde nogen Beføielse til uden Videre at vælge Hertug Frederik alene, vilde han paa ingen Maade

erkjende. Han synes imidlertid ikke at have været utilbøielig til nogen Eftergivenhed og til at at lade sig nøie med en Deling af Slesvig og Holsteen, hvis det ikke kunde blive anderledes. For Holstenerne var det ingen fremmed Tanke, i Slesvig var det rigtignok noget Nyt. De bebreidende Ord, som han uden Tvivl oftere havde maattet høre af sin Moders Mund, at han tragtede efter at gjøre sin Broder »arveløs«, have vel heller ikke været uden Virkning paa den godmodige Hans. Denne Gang blev imidlertid Intet afgjort, men det Hele udsat til November 1482, da et almindeligt Møde af Stænderne skulde holdes i Kiel. Henimod den berammede Tid førte Dronningen sin Søn Frederik til Kiel, som Hvitfeldt paastaaer, uden Kongens Vidende og med den Hensigt at faae ham hyldet som Enehertug[65]. Men Kongen kom snart efter, ledsaget af det danske Rigsraad. Forhandlingerne, som varede et Par Uger, antoge, som det synes, en temmelig hæftig Charakteer, da det Parti, som arbeidede paa at skaffe Hertug Frederik Enebesiddelsen af Landene, endnu ikke vilde opgive sine Bestræbelser. Imod dem, som til Fordeel for Frederik beraabte sig paa Stændernes frie Valgret, bemærkede Kongen, at hvad Holsteen angik, saa var en saadan Valgfrihed i Strid med hvad der var gjældende Ret og Vedtægt blandt Tydsklands Fyrstehuse, og for Slesvigs Vedkommende nægtede han, at en saadan Valgret overhoved var til, eller at Stænderne havde noget med Landsherrens Valg at gjøre, idet han reentud sagde, at Christiern den Førstes Privilegier af 1460 ingen Gyldighed havde, da Kongen havde tilstaaet dem, uden at det danske Rigsraad havde givet sit Samtykke dertil[66]. Som en Udvei af Vanskelighederne skal det ogsaa være bragt paa Bane at aflægge Frederik med Norge; men dette kunde og vilde Kong Hans naturligviis ikke gaae ind paa. Da det saaledes under Forhandlingerne viste

sig, at Kongen var fast i sin Beslutning ikke at opgive sin Ret, og Enkedronningen paa de tidligere Møder med Ridderskabet tilstrækkelig havde prøvet, at man havde sine store Betænkeligheder ved aldeles at bryde med Kongen, saa blev man tilsidst enig om at gaae en Middelvei mellem de stridige Fordringer ved at antage baade Kongen og den unge Frederik til Hertug. Denne Udvei tilfredsstillede dem, som frygtede Kong Hanses Magt og Vrede, om de end ikke agtede hans Ret, og var velkommen for dem, som fandt det haardt, om Frederik aldeles blev udelukket, eller blev, som hans Moder kaldte det, gjort arveløs. Valget af tvende Hertuger forudsatte en følgende Deling af Landene, naar den unge Frederik kom til sine myndige Aar. Saaledes havde Dronning Dorothea da aabnet sin meest elskede Søn Veien til en Hertugkrone; men hun havde tillige ved tidlig at vække Forhaabninger hos ham om meget Mere, end det han opnaaede, udklækket hos ham en Misfornøielsens Gift, der siden fordærvede hans Liv og voldte Andre meget Ondt[67].

Hertug Frederik, som var født 1471[68], var, da Valg- eller Arvespørgsmaalet afgjordes, kun 11 Aar gammel, og umyndig. Kong Hans førte derfor hele Regjeringen, uden Tvivl med Deeltagelse af Dronning Dorothea, der havde sit Enkesæde paa Sønderborg. Hertug Frederik blev fra den Tid han, i en Alder af 10 Aar, overførtes til Hertugdømmerne, fremmed for sit danske Fødeland; han kom yderst sjælden udenfor Slesvigs og Holsteens Grændser, saa man snart kan tælle de Gange, han har været paa denne Side Belterne, indtil Tingenes Omskiften 40 Aar senere satte ham paa Danmarks Throne; og selv efter den Tid vare hans Besøg meget sparsomme. Hans blivende Opholdssted blev Gottorp, det sydligste Slot i Danmarks Rige, nærmest Tydsklands

Grændse. Han opdroges omgiven af Legekammerater og Barndomsvenner, der hørte til Holsteens Adel og Ridderskab, og hans Lærer, eller som han kaldte ham, »Tugtemester«, Enewald Souenbroder, Provst ved Domkirken i Slesvig, var en født Kieler[69]. Kong Hans skaffede ham under hans Opvæxt et Kanonikat i Køln. Meningen hermed var vel sagtens, at Prindsen skulde indtræde i den geistlige Stand, for senere at forsørges med et godt Bispedømme eller Ærkestift, hvorved den skadelige Deling af Slesvig og Holsteen kunde undgaaes. Afgjort er det imidlertid ikke; thi fordi En fik et Kanonikat, eller Indtægterne deraf, var han derfor ikke bunden til Kirken; saalænge ingen Indvielse havde fundet Sted, stod han endnu med en fri Fod i Verden. Urigtigt er det i ethvert Tilfælde, naar der fortælles, at Kong Hans skikkede ham ud af Landet for at studere i Køln[70]. Har Kong Hans imidlertid havt den Tanke at anbringe sin Broder i den geistlige Stand, som kan være rimeligt nok, saa fik baade han og hans Søn siden Anledning til at beklage, at Tanken ikke blev udført. Store Fortrædeligheder for den Ene og Ulykker for den Anden vilde derved være forebyggede. Men Frederik, eller vel snarere hans kloge og opmærksomme Moder, troede at mærke Uraad, hvorfor strax alle Studier bleve afbrudte, og Prindsen satte sig med Bestemthed imod Alt, hvad der kunde see ud som Forberedelse til at gaae den geistlige Vei.

Da Hertug Frederik var nær sit 19de Aar, skredes omsider til Landenes Deling. Kong Hans gjorde Delingen og Frederik valgte. Landene deeltes i to ligestore Dele, der efter Hovedslottene kaldtes den gottorpske og segebergske Deel. Hertug Frederik, veiledet af sin Moders Raad, valgte den gottorpske Deel, Kongen fik altsaa den segebergske (10 August 1490). Til den

hertugelige eller gottorpske Deel hørte det sydlige og nordlige Slesvig og en Deel af det vestlige med Stæderne og Slottene Slesvig, Gottorp, Runtoft, Haderslev, Tønder o. fl.; til den kongelige Deel lagdes det mellemste Slesvig med Flensborg og Aabenraa, samt Øerne i Østersøen og mod Vest det frisiske Strand. I Holsteen fik Hertugen Kiel, Pløn, Neustadt, Trittau, Itzeho o. fl., Kongen Rendsborg, Segeberg, Oldesloh, Hanrau o. fl. Ridderskabets Korporation forblev udeelt og stod under begge Fyrsters fælleds Regjering.

For at tilfredsstille sin ufornøielige Broder, og gjøre sin Moder til Behag, der ikke blev træt af at bede for sin yngre Søn, lagde Kong Hans fra sin egen Deel Nordstrand til Broderens, for, som det hedder i Gavebrevet, »at vor Broder herefter skal vise sig desto venligere imod os, vore Børn og Arvinger«[71]. Endvidere gav den godmodige Kong Hans sin Broder Ret til efter 4 Aars Forløb at fordre sin Deel ombyttet mod den kongelige. Men Hertug Frederik fandt sig efter de fire Aars Forløb ikke foranlediget til at forlange noget Bytte. Nogle Uger efter udstædte Hertug Frederik i Moderens Nærværelse og paa hendes Enkesæde Sønderborg, 5 September 1490, et Brev, hvori han erklærede, at han havde faaet rigtigt og klart Regnskab af sin Broder for hans Formynderstyrelse og for Alt, hvad han i den Tid havde oppebaaret paa hans Vegne, og sagde derfor ham og hans Arvinger frie for ethvert fremtidigt Krav i saa Henseende[72].

Dette er hvad de paalidelige Kilder melde om Hertug Frederiks Mellemværende med sin Broder Kong Hans fra 1480 til 1490. Men Frederik har efterladt Verden en Historie om disse Begivenheder, der lyder heelt anderledes. Han har fortalt den deels i Skrifter, han lod udgaae paa Prent, deels i andre, som

endnu henligge utrykte, deels i forskjellige Indlæg, som han fremlagde under Forhandlingerne med sin Brodersøn 1522 og i Begyndelsen af 1523, det vil sige, 40 Aar eller længre efter Begivenhederne, da vel Alle, eller de Fleste, som kjendte Tingenes Sammenhæng, vare døde og borte[73].

Hertug Frederik fortæller, at hans Fader Christiern af Taknemmelighed for den Velgjerning, Holstenerne (dette Udtryk bruges stadigen) viste ham ved at vælge ham til deres Fyrste, tilstod dem visse store Privilegier (1460), deriblandt ogsaa Ret til at vælge, hvilken af hans Sønner de vilde til deres Herre efter hans Død. Snart derefter holdt Holstenerne en Sammenkomst med Christiern ved Levensaa og valgte eenstemmigen Frederik, som da tilligemed sin Broder Hans var fraværende i Danmark, til deres Hertug, og bade, at han snart maatte blive sendt over til dem. (Dette Valg er en Opdigtelse og Frederik fødtes først 11 Aar efter 1460)[74]. Da Frederik imidlertid ikke kom over og Christiern blev angreben af en Sygdom, som truede med at blive dødelig, sendte Ridderskabet Fuldmægtige over til Kjøbenhavn for at gjentage Begjæringen. Nu erklærede Christiern i Nærværelse af flere Bisper og kongelige Raader, at det var hans Villie, at Dronningen efter hans Død skulde føre hans Søn Frederik over til Holsteen og lade ham hylde af Indbyggerne som deres rette Herre. Et halvt Aars Tid efter døde Kongen, efterat han saaledes ved sin sidste Villie og Testament havde overgivet sin yngste Søn Slesvig og Holsteen. Man kunde rigtignok ikke føie Modstanderne i at fremlægge et skrevet Testament, men en saadan mundtlig Erklæring kunde meget godt kaldes et Testament og var ligesaa gyldigt. Den unge Frederik blev derpaa ført over til Gottorp og modtagen med stor Jubel. En almindelig

Landdag blev berammet til Kiel og didhen førte Enkedronningen sin Søn, for efter sin afdøde Ægteherres Villie at lade ham hylde af Stænderne. Men Kong Hans fik Nys derom, rustede sig tillands og tilvands og ilede til Kiel for at forhindre det. Han tvang ogsaa Stænderne til at opgive deres Forsæt, og hylde baade ham og Frederik som Hertuger, tværtimod »deres salig Faders Privilegier, Segl, Breve, Eder, tilforladelige Tilsagn og givne Befaling«[75].

Siden blev Hertug Frederik nødt til en ufordeelagtig Deling af Landene. Han var den Gang kun et Barn (19 Aar gammel), havde ingen Forstand paa Tingene og maatte lade sin Moder, som iøvrigt meente ham det vel, raade og bestemme tilligemed de Andre; desuden havde hans Broder ogsaa denne Gang en Krigsmagt ved Haanden for at sætte sin Villie igjennem. Han var saa bange, at han i tre Dage skjulte sig under Sengen, og da hans Moder ómsider fik ham dragen frem, var han endnu saa forfærdet, at han krøb bag sin Moders Forklæde, hvorfra han af og til kigede ud for at see, hvor vred hans Broder var. Han maatte tage imod den sletteste og mindste Deel, da hans Broder sagde, at naar han ikke var fornøiet med det han fik, saa fik han slet Intet. Rigtignok gav hans Broder ham Nordstrand i Tilgift; men det havde han ikke sin Broder, men kun sin Moders Bønner og Taarer at takke for. Og vel fik han Lov til om fire Aar, hvis han fandt sig brøstholden ved den Deel, han havde faaet, at ombytte den med sin Broders; men selv efter disse 4 Aars Forløb havde han endnu ikke Forstand og Skjønsomhed nok til at dømme, hvilken Deel der var den bedste; og om han ogsaa havde kunnet gjøre sig en rigtig Forestilling om sin egen Deel, saa var det ham dog umuligt at blive bekjendt med den Deel, som var i Broderens Besiddelse. Derfor lod han

det blive som det var. Høilig havde han ogsaa Grund til at besvære sig over, at han for de Indtægter, som Broderen, indtil Delingen skete, havde oppebaaret af Landene, aldrig fik noget ordentligt Regnskab. Vel havde han kort efter Delingen qvitteret for rigtigt Regnskab; men Enhver kan vel selv dømme, hvormeget en saadan Qvittering har at sige, naar den er udstædt af en Dreng, som endnu er under Skolemesterens Ferle*). Saavidt Hertug Frederiks Fremstilling.

Men disse Forhold gave Anledning til en meer end fyrgetyveaarig Splid i Kongehuset, der tilsidst fik en voldsom Opløsning. Hertug Frederik var og blev misfornøiet med sine Kaar. Han fremkom med uendelige Fordringer, den ene mere yderliggaaende end den anden. At han antog Titlen »Arving til Norge«, vakte maaskee ikke saa meget Anstød hos Kong Hans, da han selv, før han blev antagen til Konge i Norge, havde brugt denne Tittel, og der desuden i Forestillingerne om den norske Thrones Arvelighed eller Ikke-Arvelighed baade i og udenfor Norge herskede megen Uklarhed og Vaklen. Norge var i ethvert Tilfælde ved Bestemmelserne i Christiern den Førstes Haandfæstning 1449 og Overeenskomsten i Bergen 1450 blevet et indskrænket Valgrige, da Valget blev bundet til Christiern den Førstes Afkom: hertil har Frederik formodentlig holdt sig, skjøndt hans Broder var antagen til Konge i Norge, og hine Bestemmelser ikke hjemlede Sidelinien nogen Ret. Men Frederik gik meget videre. Han betragtede ikke blot Norge som et ubetinget Arverige, men endog som »et Delings-Rige«, der ifølge gammel hævdet Vedtægt skulde ud-

*) »Puer sub ferula magistri degens.« Han var da just indtraadt i sit 20de Aar.

lægges til de kongelige Børn*), og ansaae sig for høilig forurettet, naar han ikke fik Halvdelen af Norge. Herpaa kunde Kong Hans naturligviis ikke indlade sig, og det norske Folk og Rigsraad, hvis de vare blevne vidende om hans Fordringer, sikkert endnu mindre. At det imidlertid ikke var nogen særlig Beskaffenhed af de norske Statsforhold, der bevægede Frederik til at fremføre slige Krav, men at han ledede dertil ved den i Tydskland raadende Forestilling om Staten, ifølge hvilken denne var at betragte som et Landgods, der, naar Eieren døde, ligelig burde fordeles blandt Børnene til deres Underhold, en Anskuelse, der passede saa godt med hans aldrig tilfredsstillede Attraa efter Land og Gods og Penge: dette viste han ved ogsaa at fremkomme med Fordring paa Lod og Deel af Danmark, hvor der i saa Henseende ingen Tvivl kunde være om de statsretlige Bestemmelser. Han krævede som sin Ret at faae en eller anden Deel af Kongeriget, f. Ex. Laaland, Falster og Møn. Paa hans gjentagne Begjæringer gave Kongen og Rigsraadet endelig det Svar, at den Sag vedrørte hele Riget og kunde ikke afgjøres af dem, men maatte beroe paa en Beslutning af alle Rigets fire Stænder. Spørgsmaalet forelagdes derefter en almindelig Rigsdag, som sammenkaldtes i Kallundborg; men Stænderne afgave her (31 Mai 1494) den Kjendelse, at Danmark var et frit Kaare-Rige, der ikke kunde partes eller deles udi flere Herrers Vold[76]. Hermed maatte Frederik lade sig nøie. En anden Fordring, han kom frem med, var ligesaa slet grundet, men fortørnede Kong Hans endnu mere, da den tillige rørte hans Ære. Kongen havde i Formyndertiden

---

*) »Noruegia longa consuetudine posteritati Regiæ diuidua;« »Noruegiæ ex æquis partibus possessio omnibus Regum filiis communis.«

efter Bevilling af Stænderne i Holsteen og Slesvig hævet en Skat paa 200,000 Gylden til dermed at betale den Gjæld, som den afdøde Konge havde paadraget sig, især hos Adelen, hvis Stemme han for en Deel havde kjøbt for at blive Hertug i Slesvig og Greve i Holsteen, og af hvem han siden under sine jævnlige Forlegenheder havde laant mange Penge. Skjøndt den indkomne Skat beviisligen var anvendt efter Bestemmelsen (hvad Frederik heller ikke ligefrem vovede at nægte) og skjøndt han i den Qvittering, han gav sin Broder for Formynderstyrelsen, udtrykkeligen havde sagt ham og hans Efterkommere frie for ethvert Efterkrav: forlangte han dog det Halve af den opbaarne Sum tilbagebetalt, idet han deels lod Ord falde, der røbede Tvivl om Regnskabets Rigtighed, deels uden Beviis paastod, at deres Fader havde anvendt de laante Penge til Bedste for Kongeriget Danmark eller sine andre Riger, ikke for Hertugdømmerne. Kong Hans tilbageviste med stor Uvillie hans Forlangende, men Hertug Frederik blev i 30 Aar ikke træt af at gjentage denne og de andre Fordringer. Sit fjendske Sindelag mod sin Broder lagde han ved denne Tid for Dagen ved at optræde som Medbeiler til den svenske Krone, der lovligen tilhørte Kong Hans[77]; han gavnede ikke sig selv derved, men fortrædigede kun sin Broder.

Fra Gottorp var altsaa kun lidet Godt at vente i den følgende Tid for Danmark og dets Konger. Her sad Hertug Frederik tærende paa sin Harme og betragtende sig som en høilig forurettet Mand; thi han havde saa ofte gjentaget for sig selv og Andre sine falske Paastande, at han tilsidst troede paa dem som de ubestrideligste Sandheder. Han havde faaet det Halve af Slesvig og Holsteen, men meente, at ham tilkom med Rette det Hele; det halve Norge var i hans Tanke hans lovlige Arvelod, men hans Broder forholdt ham den; i Danmark

havde han Ret til et heelt Landskab, men hans Broder vilde ikke give ham saameget som en Strimmel Jord; han havde Pengekrav til Beløb af et Par Tønder Guld, men hans Broder vilde Intet høre derom. Det kunde nok avle Bitterhed og Vrede. Hans Ulykke var egentlig, at han ikke var den Førstefødte; men den Uret, som Naturen havde gjort ham, lod han sin Broder og Brodersøn undgjælde for.

VI.

Danmarks overlegne Stilling i Norden. Danmark gaaer langt tidligere end Sverrig ud af de middelalderlige Bevægelser til en fast Skikkelse for Statsforfatning og Samfundsforhold. Dets Fordele fremfor Norge og Sverrig i Naturforhold og Hjælpekilder. Opsving i Hovednæringsveiene henimod Slutningen af det 15de Aarhundrede. Bestyrelsens Lethed og Orden. Søværnet. Landhæren. Kongernes Forhold til Rigsraad og Adel.

Det var ingen let Kamp, Danmark snart i halvandethundrede Aar havde at udholde baade mod Nord og Syd. I Sverrig havde det at overvinde den voldsomste og kraftigste Modstand af et stridbart og haardført Folk og en mægtig og urolig Adel. I Norge var vel Modstanden mindre stærk, men Føieligheden mod Unionskongernes Stræben dog ikke større, end at der gjentagne Gange behøvedes kraftige Anstrængelser for at kue den gjenstridige Selvstændighedsfølelse og Lysten til at unddrage sig Forbindelsen med Danmark. I Syd maatte det bry-des med en af den Tids første Sømagter, der besad umaadelige Hjælpekilder, og hvis Anstrængelser voxede, alt som Afgjørelsens Stund nærmede sig. Danmark udholdt denne svære Kamp og hævdede sin overlegne Stilling i Norden. Norge maatte føie sig efter det, Sverrig

blev gjentagne Gange erobret, Hansestæderne følte under den fortsatte Kamp Vægtskaalen synke stedse dybere til Danmarks Fordeel. Man faaer ved at betragte Danmarks Historie under Unionstidens Kampe Indtrykket af en Sikkerhed, Freidighed og Selvfølelse, der tog det let med Farer og ufortrøden mødte den idelig fornyede Modstand, og en Styrke og Kraftfylde, der syntes næsten uudtømmelig. Først i Christiern den Andens Tid mærkes nogen Træthed. Og dog var Danmark et lidet Land, langt mindre i Omfang end hvert af de andre Unionsriger, dets Folkemængde mindre end de to andres tilsammen, og næppe større end det ene af disse Rigers, Sverrigs. Det havde den Gang de skaanske Provindser; men Slesvig stod i lang Tid (til 1459) under det fjendtlige holsteenske Grevehuus, og dets senere Forbindelse med Riget med paafølgende Deling og idelige Tvistigheder var snarere til Svækkelse end Styrkelse.

Men der var i Gangen af Danmarks Udvikling, i dets naturlige Forhold og Hjælpekilder Adskilligt, der gav det en indre Styrke og Sammenhold, som de andre Riger savnede, og som forklarer, at det saalænge kunde hævde sin overlegne Stilling. Danmark har havt sine Middelalders Storme, sine Kampe mellem Konge og Geistlighed, mellem Konge og Adel, saa godt som de andre Riger; men Danmark var tidligere kommet til Ro fra dem. Medens Kampen endnu brusede vildt og forvirret i Sverrig, medens Norge vel var kommet til Ro, men en Svaghedens Ro, havde Danmark ikke blot vundet Rolighed, men ogsaa Fasthed og Sikkerhed i sine indre Forhold. Kirkens Kamp med Kongemagten var kommen til Afslutning allerede i den første Trediedeel af det fjortende Aarhundrede. Geistligheden havde opnaaet, hvad den havde kjæmpet for, og Kongerne agtede dens erhvervede Rettigheder. Prælaterne bleve herefter ikke

længere Kongernes Modstandere, men deres nyttige og dygtige Tjenere. Adelen fortsatte længere sin Kamp; den rasede endnu i sin vildeste Hæftighed under Valdemar Atterdag i anden Halvdeel af fjortende Aarhundrede, men derefter bliver det roligt. Den slaaer sig til Taals, efterat ogsaa den havde opnaaet et saa vidt Omfang af Rettigheder, som den for Øieblikket kunde ønske og haabe. Hvad der endnu stod tilbage, vandt den efterhaanden ad fredelig Vei gjennem Haandfæstningerne, og uden egen voldsom Anstrængelse gjennem Unionsforbindelsen med Sverrig og den svenske Adel: denne var videre fremskreden paa den Vei og Udbyttet af dens Arbeide tilfaldt som en moden Frugt tillige den danske Adel. Danmarks Adel var bleven rig og mægtig, den var stridbar og kjæk som den svenske, den svulmede af Kraftfylde; men den fandt et Maal for sin Kraft i Unionskampene, og rettede den ikke længer mod Kongerne. Den fulgte villig deres Kald, enten det gjaldt Syd eller Nord. I de frygtelige Bondeopstande, der i den tidligere Middelalder saa ofte havde rystet Danmark, indtraadte med Unionen en Standsning. Kun een Gang før Grevefeiden hjemsøgtes Danmark i Unionstiden af en Bondeopstand, samtidig med Erik af Pommerns Afsættelse, der var ualmindelig voldsom og vidtudbredt og varede flere Aar. Men Kongen og Adelen og Prælaterne — thi den var rettet mod dem alle — seirede over den. Her var iøvrigt Danmarks svage Punkt: Bondestandens Tilbagegang og Undertrykkelse. Den svenske og danske Bondestand stod ved Unionens Begyndelse omtrent paa samme Punkt, den danske snarere i en mere gunstig Stilling end den svenske; men det forandrede sig aldeles i Løbet af Unionen. Den svenske tilbagevandt, hvad den havde tabt, og hævdede paany sin gamle frie selvstændige Stilling i Staten; den danske nedsank, inden

Unionen løb til Ende, i en Fortrykkelses Tilstand, navnlig paa Øerne, som tidligere ikke havde været kjendt.

Danmark havde i sine Naturforhold og naturlige Hjælpekilder store Fordele fremfor de andre Riger. Der var mellem disses Omfang og Indbyggerantal et stort Misforhold; Befolkningen var tynd og vidt spredt paa et umaadeligt Rum, Forbindelsen mellem Rigets forskjellige Dele langsom og besværlig, allerhelst i Norge, der strakte sig langt og smalt op mod Nord, og i denne nordlige og fjærnede Strækning, Thrøndelagen, netop skulde søge en Deel af sin bedste Styrke, medens det mod Syd i et smalt Kystland gik lige ned til Halland. Danmark var lidet i Omfang og havde en forholdsviis tæt Befolkning, fornemmelig paa Øerne. Forbindelsen var sammenligningsviis let og beqvem, hvoraf fulgte, at Rigets Kræfter hurtigere kunde samles. Det medtog i Danmark næsten ikke flere Dage end der i Norge, og tildeels i Sverrig, behøvedes Uger dertil. De forskjellige Landskabers Selvstændighed og indbyrdes afsluttede Eiendommelighed, skjøndt endnu tilstæde, var i Danmark langt ringere end i de andre Riger. Danmark var i det Hele langt mere koncentreret, langt heldigere stillet for Kræfternes Samvirken end Sverrig og Norge. Det var ogsaa frugtbarere og rigere end disse Lande. Det var et agerdyrkende Land, og dets Agerdyrkning fra sidste Deel af det femtende Aarhundrede i betydelig Fremgang, navnlig paa Adelens, Kirkens og Kronens store Godser. Dets Qvæg- og Hesteavl tog et stort Opsving ved en rigeligere og lettere Afsætning til Udlandet, deels tilsøes, men fornemmelig tillands gjennem den vigtige Øxenhandel fra Jylland. I den almindelige Handelsdrift begyndte ogsaa, som tidligere bemærket, trods Hansestæderne, en friere

og selvstændigere Bevægelse i den sidste Deel af det femtende Aarhundrede at røre sig. Fiskerierne vare i Danmark en ikke mindre vigtig Rigdomskilde end i Norge, ikke blot hvad Silden angaaer, men ogsaa med Hensyn til utallige andre Slags Fisk, hvis Fangst langs de vidtstrakte Kyster og mange Fjorde skaffede Beboerne Næring og Velstand. Sverrig og Norge havde forud for Danmark deres Rigdom af Metaller, som dog kun i det førstnævnte Rige vare komne ret til Anvendelse.

Bestyrelsen var simpel, let og velordnet. Hele Landet var deelt i Len, og Lensmændene med deres Fogeder besørgede, omtrent som en senere Tids Amtmænd, alle Forvaltningens Forretninger, og det saavel hvad der angik det Borgerlige som det Militære. Kirkens Godser og Adelens egne Besiddelser gjorde en Undtagelse herfra og havde i Meget deres egen Bestyrelse. Krongodset enten uddeeltes ogsaa som Len eller forvaltedes af kongelige Regnskabsfogeder. Naar Kongen med Rigsraadet havde besluttet en eller anden Foranstaltning, udgik gjennem Kancelliet Breve til alle Lensmænd, undertiden ogsaa til Bisper, Abbeder, Priorer og Regnskabsfogeder, og hvad der skulde skee, blev hurtig sat i Værk over hele Riget. Borgemestre og Raad i Kjøbstæderne og den af Kongen ansatte Byfoged fik deres Befalinger ad samme Vei. Kongens Indtægter fløde paa Grund af den herskende Velstand rigeligen. De kom deels fra Landgilde og forskjellige Ydelser paa de store Krongodser, deels af de Afgifter, som Lensmændene svarede af deres Len, deels af Land- og Søtold — Øresundstolden begyndte at faae Vigtighed — deels af Konsumtionen og en fast aarlig Afgift, som hver Kjøbstad havde at betale Kongen, deels af de betydelige Retsbøder, hvilke ved Lenenes Bortgivelse i Almindelighed enten ganske eller

tildeels forbeholdtes Kronen. Naar det behøvedes, paalagdes overordentlige Skatter, som indkom temmelig let og villigt; der var ikke, som i en følgende Tid, Tegn til Overbebyrdelse.

Udbrød Krig, bragtes Rigets Magt med Lethed paa Fode. Breve udgik til alle Lensmændene, at de til en bestemt Tid skulde møde personlig og med deres beredne Svende, hvis Antal var bestemt ved de Vilkaar, hvorunder Lenet var dem overdraget. Bisper, Abbeder og Kjøbstæder fik ligeledes Befaling til at stille det Antal Krigsfolk, hvortil de vare forpligtede. Undertiden opbødes ogsaa gjennem Lensmændene Landalmuen, sædvanlig hver tiende Mand. Det skete altid, naar der var Spørgsmaal om at forsvare Landets egne Grændser; men ved Angrebskrig dannede Lensmændene og deres beredne Svende i Forbindelse med den menige Adel, der ligeledes tjente til Hest, Kjærnen af Hæren; tillige gjordes en udstrakt Brug af hvervede Tropper, meest tydske, deels Ryttere, deels Fodfolk. Kronens gode Indtægter lettede Anvendelsen af dette Middel ofte efter en stor Maalestok. Ved sin Sømagt havde Danmark en afgjort Overlegenhed over de andre Riger. Formedelst Opløsningen af det gamle Ledingsvæsen var Flaaden, da Unionen stiftedes, i fuldkomment Forfald i alle tre Riger: der gaves ingen Orlogsflaade hverken i Danmark eller Norge eller Sverrig. Hansestædernes Flaade var eneherskende i de nordiske Farvande. Norge fik ingen egen Flaade i Unionstiden, da det ingensinde hævdede sin Uafhængighed i saa langt et Tidsrum, at der kunde blive Tid til at danne en saadan. Men heller ikke i de lange Aaremaal, i hvilke Sverrig under Rigsforstandere havde en selvstændig Stilling, skabtes noget fast Søværn for dette Rige. Danmark fik derimod efterhaanden en be-

tydelig Flaade. En Begyndelse gjordes under Christiern den Første; men det var fornemmelig Kong Hans, der blev den nye Flaades Skaber. Han skjænkede denne Sag en omsorgsfuld Opmærksomhed. Det var nu ikke som tidligere Landets søværnepligtige Befolkning, der udredede baade Skibe og Mandskab. De smaa Ledingsskibe, som tidligere brugtes, vilde heller ikke længre have tilfredsstillet den nyere Tids Behov. Det var blevet almindeligt hos Europas vigtigste søfarende Nationer at anvende til Orlogs-, og selv til Handelsbrug, svære Kolosser af Skibe, og Danmark, som havde at kjæmpe med de sømægtige Hansestæder, maatte følge Exemplet. Det blev nu fornemmelig Kongernes Sag at sørge for Flaaden, og at lade bygge her hjemme eller kjøbe i Udlandet saadanne store Skibe, som Forholdene krævede. Af det gamle Ledingsvæsen blev dog endnu tilbage den Forpligtelse for Bisperne, samt de Kjøbstæder, der laae ved Søen eller ikke altfor langt derfra, undertiden ogsaa for enkelte større Lensmænd, at stille Krigsskibe til Rigets Tjeneste. Denne Orlogsmagt, som Danmark saaledes efter Midten af det femtende Aarhundrede igjen erhvervede sig, blev af den største Betydning. Den var Betingelsen for, at Danmark kunde bevare sin overlegne Stilling i Norge; den gjorde det muligt at angribe Sverrig baade tillands og tilvands — dette Rige kom ofte bittert til at føle, at dets Kyster vare værnløse, og at danske Krydsere og Udliggere feiede dets Farvande, bortskræmmende dem, der vilde bringe det Krigshjælp eller tilføre det de uundværligste Fornødenheder. Den tilintetgjorde det Halve af den Nytte, Sverrig kunde have af sine hyppige Forbund med Hansestæderne; disse selv fandt nu igjen i de nordiske Farvande først jævnbyrdige Modstandere og snart deres Overmænd.

Ved Rigsraad, Prælater og Adel og de Rettigheder, som gjennem Haandfæstningerne i stedse større Maal bleve lovhjemlede dem, vare Kongerne betydelig indskrænkede i deres Handlefrihed. Dette kunde let have ført til en svag Regjering, og om nogen større Splid var opkommen, aldeles have lammet denne. Men naar kun Kongerne vogtede sig for at forgribe sig paa Adelens og Prælaternes Skattefrihed og øvrige Særrettigheder, og ikke fortrædigede dem i Udøvelsen af deres Magt over deres Bønder, saa gik det i Almindelighed godt. Kongerne kunde i Forbindelse med Rigsraadet, hvis verdslige Medlemmer de selv valgte, og i hvis geistlige Medlemmer de i Almindelighed fandt villige og hengivne Tjenere, temmelig uhindret lede den egentlige Statsstyrelse. Der var desuden i hele denne Tid en stor og gjennemgribende Interesse, der var fælleds for Kongerne og Rigets mægtige Adel: begge vare enige om og villige til ikke at skye nogen Anstrængelse for at hævde Danmarks Stilling i Norden, og med det Gode eller Onde holde de to andre Riger til at underkaste sig de Forpligtelser, der fulgte af Unionen. I Bevarelsen af Forbindelsen med Norge havde Adelen, som tidligere antydet, tillige en stor personlig Interesse. Denne Samdrægtighed i det store Unionsspørgsmaal gjorde, at man let i mindre vigtige Ting føiede sig efter hinanden og smaae Misforstaaelser snarere bilagdes. Dette Spørgsmaal beherskede ethvert andet og tillod andre Tvistpunkter næppe at komme op eller faae nogen Betydning. Saaledes gik det godt, indtil der kom en Konge, der ikke agtede Adelens og Prælaternes personlige Forrettigheder, som var deres Øiesteen. Da var Freden ude.

Vi see saaledes Danmark i et stort Tidsrum af Unionen som et kraftigt og blomstrende Rige, samlet i

sit Indre, samdrægtigt, rigt paa Hjælpekilder, tiltagende i Velstand, stærkt tillands og tilvands. Dette forklarer for en ikke ringe Deel, at det kunde bære den umaadelige Byrde, som det lagde paa sig selv ved at ville gjennèmføre Unionen trods de tvende andre Rigers Modstræben, og at det for det ene Riges Vedkommende kunde hævde, eller rettere sagt, meer end hævde Unionen, medens det andet først efter den voldsomste Anstrængelse rev sig løs fra dets knugende Favntag.

Anden Bog.

I.

Forbud paa en ny Kamp mellem Rigerne. Stillingen i Sverrig: Steen Sture den Ældre, Jakob Ulfsen, Svante Nielsen Sture, Trollerne, Niels Klaussen Sparre, Erik Turesen Bjelke. Den uheldige Gang af Krigen i Finland mod Russerne. Aaben Kamp mellem Partierne. Ærkebispen og hans Venner beleirede paa Stæke. Kong Hans griber ind; Felttoget 1497. Kampen foran Stokholm. Steen Sture nedlægger Rigsforstanderskabet, Kong Hans krones og Unionen fornyes. Efter et Ophold i Danmark besøger Kong Hans atter Sverrig 1498—99. Han mægler mellem Partierne. Dronning Christine krones, Sønnen Christiern hyldes af Folkets Fuldmægtige som Sverrigs tilkommende Konge.

Det femtende Aarhundrede, som havde bragt saa mange urolige og stormfulde Dage over Norden, havde efter 1471, da det store Slag paa Brunkebjerg bragte en midlertidig Afgjørelse, en forholdsviis rolig Tid, omtrent en Snees Aar. Forsoning var der ikke; men man behøvede nogen Hvile og Pusterum for at styrke de udmattede Kræfter. Man underhandlede, men med fjendtligt Sind, uden at dog den gjensidige Forbittrelse fik Lov til at raade saa meget, at man greb til Sværdet. Men mod Aarhundredets Slutning samlede Skyerne sig tættere og tættere baade i Nord og Syd, og bebudede Udbruddet af et voldsomt Uveir. Det brød snart løs med en før ukjendt Hæftighed, som om de løsladte vilde Kræfter vilde holde sig skadesløse for den lange Tvang, de havde været underkastede, først i Sverrig, derpaa i Norge, snart ogsaa i Hansestæderne. Kong Hans bar med kjækt

Mod op imod den frygtelige Storm — ene, thi Vasallen i Slesvig svigtede som sædvanlig. I Begyndelsen syntes Lykken at ville føie ham. Han naaede sine Ønskers Maal, Sverrigs Krone og Unionens Fornyelse, 100 Aar efter dens Stiftelse. Men pludselig vender Alt sig om, og nu følger Unionens sidste stormfulde Tid, under uafladelig Kamp og Strid med Kræfternes yderste Anspændelse, under voxende Forbittrelse og skiftende Seire og Nederlag, indtil omsider selve Haabet om Unionen begraves.

Det var som sædvanlig i Unionstiden fra det evig urolige Sverrig, at Stødet udgik. Steen Sture holdt sig endnu ved Magten; men Grunden havde allerede længe vaklet under ham, og han begyndte at tabe Fodfæste. Han havde med sin paa Udveie rige Aand nu i saa mange Aar snoet og vendt sig gjennem de voxende Vanskeligheder; men de svenske Herrers Lede ved hans lange Herredømme, og som Følge deraf deres fornyede Kjærlighed til Unionen med Danmark, blev omsider saa stærk, at han hverken ved Klogskab eller Magt kunde beseire den. Han havde flere Gange grebet til den Udvei, at tilbyde at nedlægge Regjeringen; og dette gjorde ogsaa for en Tid sin Virkning; thi Rigsraadet dristede sig aldrig til at modtage et saadant Tilbud, da det holdt sig overbeviist om, at det var en Snare, og at han havde Midler i Baghaanden til at sikkre sig Magten, naar han meest skrømtede Ulyst til at beholde den. Men slige Kunstgreb hjalp ikke i Længden. Han fik i Aaret 1494 et haandgribeligt Beviis for, at han stod eensom ligeoverfor talrige og enige Modstandere blandt Rigets første Mænd. Den 12 August 1494 indgik 27 svenske Herrer af geistlig og verdslig Stand, Medlemmer af Rigsraadet, »en Bebindelse og et Broderskab«, at de vilde tage Kong Hans til Konge og fuldbyrde Kalmar-Recessen i alle sine Punkter og Artikler, efterdi Sverrig, som truedes

af Russer og andre Fjender, nu i saa mange Aar til sin store Skade havde været uden Konge, og de tre Riger baade efter gamle og nye Overeenskomster burde blive under een Herre og Konge. De forpligtede sig tillige til Alle at staae som een Mand, forsvare sig med forenede Kræfter mod Enhver, der angreb dem, og forfølge paa Liv og Gods den, der traadte ud af Forbundet og svigtede den svorne Ed. Foreningen, siges der, skulde ikke være rettet mod Steen Sture, »om han vil blive hos os«; »men Gud forbyde, at han vil give sig fra os, og ikke følge vort Raad efter«. Overrasket ved Rigsraadets Holdning og truende Tone, tiltraadte Steen Sture selv med harmfuldt Sind nogle Dage efter den forhadte Forening[78]. Men at det ikke havde ringeste Indflydelse paa hans Handlemaade, viste han, da der næste Aar i Kalmar holdtes Møde, paa hvilket der skulde gjøres Ende paa den lange Forhaling, og Kong Hans af det svenske Rigsraad endelig sættes i virkelig Besiddelse af Sverrigs Throne. De svenske og danske Rigsraader, og ligesaa Kong Hans, indfandt sig i rette Tid; men Steen Sture kom først en Maaned efter — han havde ikke kunnet komme frem for Modvind, hed det. Og da der ved samme Tid tilstødte Kong Hanses Flaade et Uheld, idet et af hans største og bedste Orlogsskibe ved et Tilfælde kom i Brand og sprang i Luften, og flere andre ved indfaldende Storm og Uveir gik til Grunde, blev Steen Sture saa modig, at han ikke vilde antage det Tilbud, som Kong Hans gjorde ham, om en treaarig Fred eller Stilstand[79]. Dette forøgede meget det svenske Rigsraads Uvillie mod Steen Sture, da det baade stred mod den nys indgangne Forpligtelse, og tillige var uklogt og under Rigets øieblikkelige Stilling skadeligt, efterdi Russerne, med hvem Kong Hans havde indgaaet Forbund mod Steen Sture, havde begyndt Krig og vare faldne ind

i Finland. De sagde, at Steen Sture for sine personlige Interesser opoffrede Rigets Velfærd.

I Spidsen for Modstanderne stod Rigets første Geistlige, Ærkebisp Jakob Ulfsen, der nød en velfortjent Anseelse, som han ligesaa meget skyldte det hæderlige Rygte, han nød for Sindighed og Maadehold og en retskaffen Charakteer, som den høie Embedsstilling, han i mange Aar med Ære havde beklædt. Han havde tidligere været Steen Stures hengivne Ven, men i den sidste Tid skilt sig fra ham, da han ikke længer kunde finde sig i hans Egenraadighed og Stivsindethed. Blandt de verdslige Herrer havde Steen Sture ingen bittrere Fjende end Svante Nielsen Sture, og det tildeels ved egen Skyld. Svante var en Søn af Steen Stures gamle Ven og Stridsfælle Niels Bosen, der havde kjæmpet med ham for at opretholde Karl Knudsens vaklende Throne, havt en betydelig Deel i Seiren paa Brunkebjerg, hjulpet Steen Sture til Magten, og siden, fast knyttet til ham ved det fælleds Had til Danmark og Unionen, næsten i en heel Menneskealder været hans trofaste Støtte og Hjælper. Han var nylig død, men Steen Sture ærede ikke sin Vens Minde ved at lade Faderens Fortjenester komme Sønnen til Gode. Han viste sig tværtimod nøieregnende og paaholden ved Opgjørelsen af de Fordringer, han havde i Faderens Bo, og nægtede Sønnen Forleninger, som han troede at have et billigt Krav paa. Det var et slet Varsel for Sverrigs Fremtid, at de tvende Sture-Ætter, der hidtil havde holdt sammen som forbundne ved Fostbroderskab, nu vendte sig splidagtige mod hinanden, den ene brugende Fædrelandets Selvstændighed, den anden Unionen med Danmark, som Løsen og Ledestjerne for deres Tilhængere.

Under gjensidige Beskyldninger voxede Striden mellem Steen Sture og Rigsraadet til en lidenskabelig Hæftighed[80]. Man sigtede ham for Egennytte og Gjærrighed. Han drog Rigets bedste og meest indbringende Len og Slotte til sig, selv saadanne Len, som efter gammel Vedtægt vare henlagte til Dresselen eller Skatkammeret for dermed at bestride Rigets Fornødenheder; Indtægterne beholdt han for sig selv og lod Fæstningerne forfalde, som det nu viste sig i Finland; andre fortjente Mænd undte han aldrig et godt Len, saa de i Rigets Tjeneste maatte tilsætte deres Arvegods. Saaledes lød Anklagen. Det var den gamle Tvist om Len og Indtægter, som havde havt og fremdeles fik saa megen Indflydelse til at knytte og splitte Partierne blandt Sverrigs Stormænd. Rigsraadet tillagde ham ogsaa en Brøde, der i dets Øine ikke var ringe, nemlig at han formelig lagde an paa at svække det ved at modsætte sig Indtagelse af nye Medlemmer, naar de gamle bortdøde eller bleve affældige og udygtige til Forretninger. »Gud forlade Eder,« skriver Ærkebispen ved en Leilighed til Steen Sture, »at vi have saa Faa i Raadet; I formene dem at komme ind, som kunde være nyttige her.« Han vilde heller ikke »følge Raadets Raad efter«, men indlod sig paa egen Haand i Sager, der efter Raadets Mening vare fordærvelige for Riget, og om hvilke Raadet burde have været hørt. Man lagde Mærke til, at han leflede med Almuen og søgte at vinde den for sig ved at skaane den, naar der blev Spørgsmaal om yderligere Skattepaalæg. Heri øinede Rigsraadet en stor Fare. Rigsforstanderen lagde heller ikke Dølgsmaal paa, at naar alt Andet bristede, havde han en Magt i Baghaanden, som han kunde reise mod Rigsraadet. Man paastod, han havde ladet den Yttring falde, at inden man vidste et Ord af det, kunde der komme en ny Engelbrecht i

Spidsen for 20—30,000 Bønder. Da man fordrede Forklaring, vedgik han sine Ord, men tilføiede med drillende Nøiagtighed, at han ikke havde talt om 20—30,000, men kun om 7—8000 Bønder. Havde Raadet Beskyldninger mod Rigsforstanderen, fattedes ham ikke paa ligesaa stærke Besværinger mod dem: de gjorde Indgreb i hans ved lang Tids Brug hjemlede Ret til at raade over Fordelingen af Slotte og Len, de søgte mod hans og Landets Villie at drage den danske Konge ind i Riget, de indgik Foreninger, som de kaldte Broderskaber, men som ikke var andet end Sammensværgelser mod ham o. s. v.

Spliden var allerede dybt rodfæstet og havde faaet al den Bitterhed, som ikke pleier at udeblive, hvor personligt Had og Nag forbinder sig med Skinsyge over truede Korporationsrettigheder, der omsider den uheldige Gang, som Krigen tog i Finland, og de Feil, Rigsforstanderen her gjorde sig skyldig i, bragte Modet til at voxe hos hans Fjender og hidførte et aabent og erklæret Brud. Russerne vare 1495 faldne ind i Finland, hærjende og ødelæggende Alt, hvor de kom frem. Raadet forlangte, at Rigsforstanderen selv skulde drage det ulykkelige Landskab til Hjælp; men han troede heri at see en Snare, som man vilde lægge for ham, og havde Betænkelighed baade ved at blive og reise. Reiste han, frygtede han at give sine Fjender frit Spil i Sverrig; reiste han ikke, vilde de med Skin af Sandhed kunne sige, at han forsømte sine Pligter som Rigsforsvarer og var ligegyldig for Landets Velfærd; man havde ofte nok uden gyldig Grund ladet ham høre sligt før; desuden raabte det haardt plagede Finland paa Hjælp. Saaledes paa alle Kanter omspændt af Tvivl og Vanskeligheder, blev hans Holdning vaklende og hans Forholdsregler halve. Han tog for seent fra Sverrig, saa Aarstiden blev ugunstig

for Troppernes Overførsel, og forlod for tidlig Finland, saa han Intet tilgavns fik udrettet. Han kom først til Finland i December 1495, flere Skibe forgik paa det af Storme oprørte Hav, mange Mennesker omkom i Søen, andre paa Land af Kulde, Nød og Mangel. Medens han var i Finland hærjede Russerne ustraffede en Strækning af 80 Mile, »ei levnende Menneske, Hund eller Hane«, og Skylden sagdes at være Rigsforstanderens slette Foranstaltninger. Hans Tanker vare deelte og mere sysselsatte med hans egne Fjender i Sverrig end Rigets Fjender i Finland. Allerede 14 April 1496 vendte han tilbage, overladende Befalingen i Finland til Svante Nielsen Sture. I Stokholm mødte han kun mørke Miner; Misfornøielsen med hans ubetimelige Tilbagekomst efter et uheldigt Felttog havde faaet ny Næring ved et Brev, der nylig var kommet fra Kong Hans, og som blottede Rigsforstanderen paa en ubehagelig Maade. Rigsraadet havde nemlig for nogen Tid siden anmodet Kong Hans om at anvende sin Indflydelse hos Storfyrsten til at standse Fjendtlighederne i Finland. Kong Hans, som gjerne vilde vinde Stemningen for sig i Sverrig, efterkom beredvillig denne Anmodning, og sendte et Bud, som gjennem Sverrig skulde begive sig til Storfyrsten. I det medgivne Brev havde Kongen oplyst, at de Svenske havde erklæret sig villige til at erkjende ham for Konge, og han bad derfor Storfyrsten at standse Fjendtlighederne og slutte en Stilstand paa et eller to Aar, for at man ved Underhandlinger kunde komme til en fredelig Afgjørelse. Men Steen Sture kunde ikke taale, at Kong Hans skulde erhverve sig en saadan Fortjeneste af Sverrig. Budet fik ikke Lov til at fuldføre sit Ærinde, men blev sendt tilbage til Danmark med den Besked, at Steen Sture nok selv skulde sørge for Finland. Om dette havde Kong Hans nu underrettet Rigsraadet. Hvad Raabet mod

Steen Sture ikke havde været stærkt før, saa blev det nu. Man havde nu, hed det, et tydeligt Beviis paa, at Besiddelsen af Magten gik ham over Alt, og at han for sin Ærgjærrigheds Skyld havde opoffret Finland[81].

Om Efteraaret drog Steen Sture atter over til Finland. Svante Sture og flere svenske Herrer, som havde ligget den bestemte Tid ud og faaet Hjemlov af Rigsraadet, vilde nu drage tilbage til Sverrig. Rigsforstanderen saae det ugjerne, og forsøgte ved indstændige Bønner at bevæge især Svante Sture til at blive; men denne, som ikke havde Steen Sture noget Godt at takke og i sit Hjærte hadede ham, var urokkelig og drog hjem. Da slyngede Rigsforstanderen i sin Forbittrelse efter den Bortdragende et Skjældsord, som syntes seent eller aldrig at skulle glemmes: han kaldte ham en Rømningsmand, der feigt flygtede fra Rigets Banner, og lovede, at han nok skulde vide at ramme ham. Han harmedes ikke blot over hans Vrangvillighed, men frygtede for, ja var vis paa, at naar Svante kom til Sverrig, vilde han bruge Leiligheden til at spille Rænker mod ham i Ledtog med de Andre. Han ilede selv snart efter, ladende Finland skytte sig selv. Sine Krigsfolk gav han Befaling snarest muligt at følge efter. Nu var Fredens Tid ude.

Skjøndt Rigsraadet næsten uden Undtagelse var fjendtligsindet mod Steen Sture, var der dog foruden de tvende Hovedførere, Ærkebispen og Svante Sture, enkelte Andre, som ragede frem blandt Mængden ved Bitterheden af deres Had og den utrættelige Iver, hvormed de arbeidede paa at styrte Rigsforstanderen. Hertil hørte først og fremmest Trollernes gamle og berømte Slægt, som i Unionens sidste Tider optoge den Rolle, som Oxenstjernerne og Vaserne i tidligere Dage havde spillet. Den viste sig gjennem tre Slægtled, Fader, Søn

og Sønnesøn, som Sturernes uforsonlige Modstander og Unionens Forkjæmper. Gammelt Familienag, Slægtskab og Godsbesiddelse i Danmark, anviste den denne Bane. Den ældste, Arvid Trolle til Berqvara i Smaaland, for Tiden Høvedsmand paa det vigtige og stærke Kalmarslot, var nu en alderstegen Herre, men nærede i sin Sjæl al den Bitterhed mod Steen Sture, som en fra Ungdommen af gjennem et langt Liv fortsat Strid med hyppig lidte Krænkelser kunde fremavle. Han havde været gift med en Datter af Iver Axelsen Thott, hvem Steen Sture saa ubarmhjærtig ydmygede og knuste, og var engang efter Svigerfaderens Tilskyndelse optraadt som Medbeiler til Rigsforstanderskabet mod Steen Sture; men Forsøget havde glippet, og Steen Sture fratog ham siden som en upaalidelig Mand Slottet Nykøping, som han hidtil havde havt i Len. Ved sit Giftermaal med Iver Axelsens Datter kom han i Besiddelse af meget Jordegods i Danmark, blandt Andet af den prægtige og faste Gaard Lillø i Skaane, hvis Ruiner endnu sees paa en Ø i Helgeaaen. For sine Børn søgte han danske Giftermaal; Datteren Margrete ægtede nogle Aar senere (1498) Jens Holgersen Ulfstand til Glimminge i Skaane, en af den danske Adels Prydelser paa den Tid og Kong Hanses høitbetroede og hengivne Tjener. Sønnen Erik Trolle, som dog var af et tidligere Ægteskab og havde en svensk Moder, var først gift med Ingeborg Thott fra Sandholt i Fyn; hans anden Hustru var af de Gyldenstjerners Slægt, som i Unionstiden fra Danmark var indvandret i Sverrig. Han fulgte troligen Faderens Spor i Fjendskab mod Steen Sture; han havde været med paa Felttoget i Finland, og forlod ligesom Svante Sture Hæren uden Rigsforstanderens Minde. Sønnesønnen Gustav Trolle var endnu et Barn, men det hadske og uforsonlige Sind, han som Voxen under den følgende

lange, uhyggelige og blodige Strid lagde for Dagen, viste noksom, fra hvilket Huus han var udgaaet og i hvilke Følelser han var opdraget. Arvid Trolle havde en anden Sønnesøn (af Mødreneslægten Thott), der danner et Modbillede til sidstnævnte: det er den ædle, i Danmarks Historie navnkundige Søhelt, Herluf Trolle. Trofast ved Trollernes Side i Kampen mod Sturerne stod Niels Bosen til Vienæs i Smaaland, af Familien Grip. Han var gift med Arvid Trolles Datter. Meget driftig viste sig ogsaa en Adelsmand af Slægten med Vaabenet tre Roser, Ture Jensen til Sæm i Vestergøtland, som nu første Gang fremtræder og endnu ikke var Medlem af Rigsraadet. Han hørte til det Ukrudt, som trives og breder sig i urolige Tider; hans Navn vil forekomme paa mange Blade af den følgende Tids Historie; men aldrig nævnes med Ære. Disse vare de fornemste blandt de verdslige Herrer. Til dem sluttede sig de fleste af Bisperne, følgende deres Overhyrdes Ærkebispens Kald, Bisp Kord af Strengnæs, Henrik af Linkøping, Bryniulf af Skara, Oluf af Vesteraas.

Det er tydeligt nok, at Slægtskabsforhold og Godsforbindelse i Danmark havde megen Indflydelse paa den Stilling, som Trollernes Familie valgte under de indre Kampe. Men at sligt et Forhold dog ingenlunde var afgjørende, viser sig et mærkeligt Exempel paa i Niels Klaussen Sparre*) til Vik i Upland og Ellinge i Skaane. Han var Søn af en dansk Mand og dansk Rigsraad, og gift med en dansk Hustru, Datter af Lage Brock til Estrup. Alligevel optraadte han baade ved nærværende Leilighed og under de senere Uroligheder som en af Kong Hanses kraftigste og ubøieligste Modstandere og voldsom i sit Had mod dem, der stode paa dansk Side.

---

*) Med to Sparrer i Vaabenet.

Hans Moder var rigtignok svensk og Søster til Steen Stures Moder. Foruden denne havde Steen Sture kun faa Venner i Rigsraadet. Man kan næppe nævne andre end den gamle Raadsherre Knud Eskilsen Banner og den mindre fremtrædende Lindorm Biørnsen. Blandt hans Tilhængere udenfor Raadet fortjener for Slægtnavnets Skyld at nævnes Erik Johansen Vasa til Rydboholm i Upland; han var Steen Stures Søstersøn. De Tider vare nu ikke mere, da Vaserne stode paa Danmarks og Unionens Side. Erik Johansen var Fader til Sverrigs Konge Gustav Vasa. Ogsaa Erik Turesen Bjelke holdt sig til det nationale Parti, skjøndt han havde en Søster gift i Danmark med Rigsraaden Maurids Gyldenstjerne til Aagaard[82].

Da Steen Sture kom tilbage fra Finland, indesluttede han sig paa Stokholms Slot, som han forud havde i sin Magt. Rigsraadet samlede sig i Stokholms By og opsagde ham den 7 Marts 1497 Huldskab og Troskab, afsatte ham fra »Høvedsmandsdømmet« og krævede de Slotte tilbage, han havde i Forlening. Men den gamle Herre var ikke sindet uden Kamp at bøie sig for sine Fjender. Han lod dem vide, at han havde modtaget sin Værdighed ikke af Rigsraadet alene, men af alle Rigets Stænder og hele Sverrigs Almue; krævede disse, at han skulde nedlægge Magten, saa var han rede; men vilde nogen Anden prøve paa at tage den fra ham, saa vilde han lade det komme an derpaa. Omsider forligedes man om, at der til St. Olufs Dag (29 Juli) skulde sammenkaldes en almindelig Rigsdag, som skulde afgjøre Sagen; indtil den Tid vilde man lade hinanden i Fred og Alt blive, som det var. Men denne Rigsdag traadte aldrig sammen; man brugte Mellemtiden til at samle Kræfter og søge Hjælp. Steen Sture tænkte paa Dalerne og Sverrigs Almue, drog flere Tropper til sig fra Finland og søgte tillige

Hjælp hos Hansestæderne[83]. Rigsraaderne havde ingen synderlig Krigsmagt at byde over uden de Slotte, som de besad, og mindre Hobe Krigsfolk, som enkelte af dem havde i Tjeneste: deres Trøst og Hjælp blev Kong Hans, hvis Sag nu var bleven deres egen, og hvis Komme de paakaldte ikke blot med Ønsker, men med Bud og Breve. Inden det brød løs, førtes der mellem Rigsraadet, især Ærkebispen, og Steen Sture en Skriftvexel, hvori de, ligesom utaalmodige over ikke strax at kunne komme til Kamp med Sværdet, tirrede og udæskede hinanden med Ord. Rigsforstanderen yttrede: hverken Svante Sture eller nogen Anden skulde true ham fra Magten i Aar — hvor stor Svantes Mandighed var, det vidste vel Enhver, som vilde tænke sig lidt om; og heller ikke skulde Arvid Trolle skræmme ham med sine Efterretninger om de store Rustninger i Danmark, som han efter sin Vane havde digtet; men han vidste nok, at Rigsraadets Sendebud stode for Kongens Dør i Kjøbenhavn; Ærkebispen gjorde bedst i at prædike og lade ham sørge for Rigets verdslige Sager. Rigsraadet derimod blev ikke træt af at minde ham om hans slette og uheldige Færd i Finland, om dette Lands Ulykker, som han var Skyld i, og om det Uforsvarlige i at drage Krigsfolket bort derfra. Da Steen Sture saa ofte i sine Breve hentydede til Almuen som den afgjørende Magt i Staten, tog Ærkebispen deraf Anledning til at bede ham drage sig til Minde den gamle Sandhed, at naar Bønderne skulle »sætte« (forlige) Herrerne, da gjøre de det gjerne saaledes, at de »sætte« dem Alle paa Enden.

Steen Sture gjorde omsider Alvor af sin tidligere Trusel om en ny Engelbrecht. Han drog personlig op i Vestmanland og Dalerne for at kalde deres djærve Beboere til Kamp for sin Ret og Sverrigs Selvstændighed, eller som det lød i Ærkebispens Mund, »for at prædike

Tvedragt for den uskyldige Almue, som Intet veed om Sagens sande Sammenhæng«. Bønderne erklærede sig villige til at følge deres gamle Ven og Fører, naar og hvor han bød. Strax udgik fra Dalerne Brev og Bud til de andre Landskaber norden for de store Søer, og allevegne fra indløb bifaldende Svar[84]. Snart kunde Steen Sture byde over en frygtelig Magt. Rigsraadet var næsten vaabenløst. Da Rigsforstanderen havde truffet alle sine Anstalter, brød han som en vred Løve ødelæggende ud fra Stokholm kort før St. Hans Dag. Det gik ud over de adelige Borge i de nærmeste Landskaber, de stormedes, plyndredes, nedbrændtes; ikke mildere foer han frem mod Prælaternes Gaarde, og heller ikke skaanede han deres Personer, naar han kunde faae fat paa dem. Bisp Henrik af Linkøping blev tagen til Fange, Biskopstuna blev plyndret, Ærkebispens faste Gaard i Upsala beleiret, indtaget og brændt, og alt det vidtstrakte Jordegods, som Ærkebispen besad i Upland, frygtelig medtaget. Krigsfolket foer frem, efter Ærkebispens Beskrivelse, med det vildeste Barbari: de kastede Liig og Aadsler i Brøndene for at gjøre Drikkevandet ubrugeligt; naar de havde fyldt sig med Øl og ikke kunde drikke mere, skyllede de deres Heste i Resten, de agtede Kirken saa lidet, at de som Kjættere aade Kjød St. Hans Aften; Russer og Hedninger kunde ikke bære sig værre ad. Især udmærkede sig de tydske Knægte, Steen Sture havde i sin Sold, ved deres Vildhed og Gudsforgaaenhed[85]. Ærkebispen var ude af sig selv af Harme og Forfærdelse; han klagede, han truede. Han erklærede, at han vilde klage først for Gud og alle Sverrigs hellige Patroner, siden for Jorderiges Mennesker, Herrer og Fyrster, baade i Rom og andensteds, over den uhørte Vold, der overgik ham og Kirken. Tilsidst greb han til sine geistlige Vaaben, og slyngede i

afmægtig Vrede Kirkens strænge Band over Steen Sture og alle hans Medhjælpere. Men han kom selv snart i Fare for at falde i sin Fjendes Haand. Da Steen Sture havde udrettet hvad han vilde med sine Modstanderes Gods og Gaarde, drog han med sit Krigsfolk for at søge deres Personer. De vigtigste af disse havde, skræmmede, raadvilde og bedøvede ved de hurtige Slag, som den gamle Herre med saa uventet Raskhed lod falde paa dem, søgt Tilflugt paa Ærkebispens faste Borg Stæke, eller som det til Forskjel fra andre af lignende Navn kaldtes, Almar-Stæke. Dette Slot laae to til tre Miil fra Stokholm paa en Ø i Mælaren, ved et trangt Sund paa Søveien fra Stokholm til Upsala. Ærkebisperne, som for omtrent halvtredsindstyve Aar siden vare komne i Besiddelse af det da ødelagte Stæke, havde opbygget det fra nyt og gjort det til en stærk Fæstning. I den ikke lange Tid, Ærkebisperne havde eiet det, havde det allerede mere end een Gang seet svenske Mænd bløde for hinandens Haand, og det skulde i de følgende 20 Aar, inden dets Mure jævnedes med Jorden, oftere være Vidne til det samme Skuespil. Her vare nu foruden Ærkebispen selv samlede Svante Sture, Niels Bosen Grip, Erik Trolle og flere af Partiets fornemste Mænd; ogsaa flere adelige Fruer og Jomfruer havde som skræmmede Duer søgt Sikkerhed indenfor dets skjærmende Mure. Der var nemlig intet andet Tilflugtssted i Nærheden; det nærmeste Slot, som Partiet raadede over, var Ørebro, der var Svante Stures Len; men dette var allerede indesluttet af Rigsforstanderens Folk. Han kom nu selv og lagde sig med sin Hær for Stæke. Det var vel en stærk Borg, men man havde i denne Hast ikke kunnet forsyne den med Krigsfornødenheder og Levnetsmidler, saa den ikke var istand til at udholde nogen langvarig Beleiring. De Indesluttede skjælvede derfor for den Time, da de

vilde blive nødte til at overgive Borgen og maatte falde i deres forbittrede Fjendes Haand. Det eneste Haab var, at Kong Hans i Tide vilde komme og forløse dem af Nøden. Fra Slottets Taarne speidede man ængsteligt og længselsfuldt efter den danske Fane. Dersom Bønner og Ønsker kunde fremskynde de danske Troppers Komme, vilde de ikke længe have ladet vente paa sig.

Hjælpen var ikke fjærn. Kong Hans havde med spændt Opmærksomhed fulgt Begivenhedernes Gang i Sverrig, og besluttet at drage Fordeel af dem. Han var desuden efter de mange Aars Venten og frugtesløse Underhandlinger omsider kommen til den Overbeviisning, at han vandt aldrig Sverrigs Krone, før han greb til Sværdet. Den Stilling, han begyndte at indtage, og som snart blev bekjendt i Sverrig, gjorde det svenske Rigsraad dristigere og paastaaeligere mod Steen Sture, og Efterretningen om Spliden mellem Herrerne i Sverrig styrkede atter Kongen i sin Beslutning endelig at gjøre Alvor af det. Allerede i Aaret 1496 begyndte han sine Rustninger. Rigsraadet og hele Folket var rede til at understøtte ham i en Sag, der forekom Alle saa retfærdig. Pengemidler bevilgedes, hver 10de Bonde udskreves over al Danmark[86], Lensmændenes og Adelens Rytteri opbødes, Kjøbstæderne rustede Folk og Skibe, tydske Fyrster og tydske Landseknægte hvervedes i Mængde til at tjene for Sold. Det sidste af de mange Fredsmøder mellem danske og svenske Fuldmægtige holdtes i Lødøse i Juli 1496, paa en Tid da Steen Sture, skjøndt i Tvist med Rigsraadet, dog endnu betragtedes som Rigets Overhoved. De danske Fuldmægtige optraadte med stor Bestemthed, og forlangte et afgjørende Svar, Ja eller Nei, om man vilde tage Kong Hans til Konge og sætte ham i Besiddelse af Regjeringen eller ikke. De svenske Underhandlere vare

ganske forbavsede over denne Tone hos de Danske, som var dem noget heelt Nyt og Uventet, og skreve hjem, at der vist maatte ligge Noget under, Freden vilde næppe vare længe og det var uden Tvivl sandt, hvad Rygtet fortalte om Kong Hanses Rustninger. De Svenske begyndte vel paa deres gamle Omsvøb og Udflugter; men det vilde ikke gaae. Mødet førte til Intet[87].

Alt som Spliden voxede mellem Steen Sture og Rigsraadet, nærmede de Misfornøiede sig Kong Hans mere og mere, Breve og Bud gik mellem dem, saa Steen Sture havde ikke Uret, naar han sagde, at det svenske Rigsraads Bud stode udenfor Kongen af Danmarks Dør. I Maimaaned, en Maaned efter at Steen Sture havde været oppe i Dalerne, og en Maaned før han brød ud paa sit Ødelæggelsestog fra Stokholm, havde Arvid Trolle, Høvedsmand paa Kalmar, paa Grændsen af Smaaland og Bleking en Sammenkomst med Kong Hanses tvende fornemste Mænd, Rigshofmesteren Poul Laxman og Rigsmarsken Eskil Giø, ved hvilken Leilighed nærmere Aftale gjordes. Arvid Trolle tilkjendegav dem efter Bemyndigelse fra Rigsraadet, at man var fuldkommen villig til at erkjende Kong Hans for Konge, naar han blot vilde hjælpe dem mod Steen Sture, der skjøndt afsat vedblev at tee sig som Rigsforstander og pønsede paa hele Rigsraadets Fordærv. De danske Fuldmægtige tilsagde under det forestaaende Krigstog alle dem, der hørte til Partiet, fuldkommen Sikkerhed. Til disse havde nu ogsaa sluttet sig, foruden de tidligere nævnte, Erik Trolles Svigerfader, Erik Eriksen Gyldenstjerne til Fogelvik. Han var Befalingsmand paa Stegeholm Slot paa Kysten af Smaaland[88]. Fjendtlighederne toge først, og allerede i denne Maaned, deres Begyndelse paa den svensk-norske Grændse, hvor Steen Stures hengivne Ven og Frænde, Niels Klaussen Sparre, førte Befalingen paa det faste Elfsborg. Det svenske Rigsraad havde selv

henledet Kongens Opmærksomhed paa denne Mand, og bedet ham »see ham Noget til Gode«; tillige havde det indstændig anmodet Kongen at lade sine Folk fra den norske Grændse gjøre et Indfald i Dalerne, for at give Indvaanerne der Noget at tage Vare paa og hindre dem fra at drage op mod Stokholm til Steen Sture. Kongens Befalingsmænd i Grændselandskaberne, Henrik Krummedige, Knud Alfsen og Ebbe Munk indrettede deres Forhold herefter. Svante Stures Foged paa Fæstningen Øresteen i Vestergøtland, Matthias Kavle, gjorde efter sin Herres Befaling fælleds Sag med dem. Men Niels Klaussen, skjøndt danskfødt, forsvarede Elfsborg med stor Haardnakkenhed[89].

Kong Hans var færdig med sine Forberedelser. Han tænkte ikke blot at stride med Vaaben, men vilde ogsaa ved at fremlægge Beviser og Grunde for sin Ret søge en Støtte i Stemningen. Han tog derfor med sig det gamle Valgbrev af 1458, hvorved det svenske Rigsraad havde tilsagt ham Thronfølgen, da han endnu var et Barn paa knap 3 Aar, og Kalmar-Recessen af 1483 og flere senere Akter; og forud for hans Hær gik Proklamationer til det svenske Folk, i hvilke hans Ret udvikledes og bevistes. Ja saa betænksom havde han været, at han havde skaffet sig et Thingsvidne for, at de danske Bønder ikke havde det saa slet, som Steen Sture vilde faae den svenske Almue til at troe. Det var nemlig et af de Kunstgreb, Steen Sture brugte, for at gjøre Almuen i Sverrig uvillig til Forbindelsen med Danmark, at han udspredte, at Bønderne i Danmark vare uden Beskyttelse af Loven og aldrig kunde faae Ret eller Skjæl, at de udsugedes med Skatter og Paalæg og vare saa usle, at de i Mangel af Heste og Øxne, selv med deres Hustruer maatte trække Ploug og Harve. Kongen fik af Fyns Landsthing, hvor Kjøbstædmænd, Bønder og

menige Almue vare stævnede sammen, et Vidnesbyrd, som aldeles modsagde disse Paastande, forsikkrede, at de havde det godt og skyldte Kongen Tak for hans vise og gode Regjering; thi han skiftede Lov og Ret ligelig for Rige og Fattige, og Landet havde i hans Tid været velsignet med gode Aaringer paa Korn og andre Varer; og fra dette ene lille Land Fyn udførtes aarlig vel to eller tre tusinde Øxne, saa hverken Mand eller Qvinde havde nødig at trække Plougen: de vilde derfor ogsaa gjerne yde Kongen endnu mere til Fremme af hans retfærdige Sag, end han havde forlangt af dem[90]. Meget forsigtig var imidlertid dette Landsthingsvidne taget i Fyn; dersom det var blevet krævet i Sjælland, hvor Bønderne vare stavnsbundne og fortrykkede, saa havde det vel, om end Steen Stures Overdrivelser ogsaa her maatte blive tilbageviste, i det Hele kommet til at lyde noget mindre glimrende.

I Julimaaned 1497 drog Kongen gjennem Skaane ind i Smaaland med en Hær, som, naar dertil føies en mindre Afdeling, der tilskibs gik til Kalmar, kan anslaaes til 30,000 Mand. Det var en for hine Tider særdeles betydelig Hærstyrke, og den største Hær, som Danmark i lang Tid havde rustet; en Tiendeel af Hæren var svært Rytteri. Kongen mødte ingen Modstand hos Befolkningen, der i disse sydlige Landskaber ikke var nær saa ophidset som i de nordlige, og den 22 Juli stod han for Kalmar[91]. Arvid Trolle tøvede ikke med at overgive dette vigtige Punkt; Borgholm paa Øland overgaves strax efter, og faa Dage senere (31 Juli) gik Erik Gyldenstjerne over til Kongen med Stegeholm Slot. Saaledes faldt Sydsverrigs vigtigste Bulværker strax i Kongens Haand, først nordenfor de store Skove og Søer ventede Kampen. Niels Bosen Grip var fra Stæke ilet Kongen imøde for at anraabe om hurtig Hjælp for den

ængstede Fæstning. At vente, indtil den hele Hær kunde komme op, vilde være det Samme som at give Ærkebispen, Svante Sture, Erik Trolle og de Øvrige i Steen Stures Haand og den visse Undergang. Kongen lod derfor allerede tredie Dagen efter Ankomsten til Kalmar en Deel af Hæren gaaė tilsøes for at lande i Upland og derfra skyndsomst drage til Stæke og udfrie de utaalmodig ventende Herrer fra deres farlige Stilling. Niels Bosen samt Ture Jensen, der havde indfundet sig som en af de Første hos Kongen, fulgte op med disse Tropper. Under Stækes Mure kom det til en hidsig Træfning, som faldt ud til Held for de Beleirede; Steen Stures Værker bleve stukne i Brand, alt hans Skyts taget, mange af hans Folk dræbte, og han selv maatte med Levningerne af sin Hær hugge sig gjennem Fjenden, der spærrede Veien, og kaste sig ind i Stokholm, hvor han snart kom i samme Stilling som Svante og Ærkebispen havde været i Stæke. De danske Tropper lagde sig udenfor Stokholm; Svante og Ærkebispen, som nu atter aandede frit, sluttede sig til dem. Efterhaanden kom den øvrige Deel af Hæren op fra Sydsverrig; dog havde Kongen allerede i Kalmar givet en Deel af Folkene Hjemlov, da han meente nok at kunne udføre Sagen med en mindre Styrke. Selv blev han dernede endnu et Par Maaneder, sysselsat med at styre, ordne og afgjøre de mange Sager, som et saa stort Foretagende førte med sig. Han kunde stole paa, at de tappre og kyndige Mænd, han havde betroet Hæren, de danske Høvedsmænd Eskil Giø, Poul Laxman, Jørgen Rud, Marqvard Rønnov, og Anføreren for de tydske Knægte, Junker Thomas Slenitz, med Dygtighed og Troskab vilde varetage det vigtige Hverv, der var givet i deres Haand[92].

Den danske Hær leirede sig paa Brunkebjerg, den gamle Leirplads fra 1471, der kun var egnet til at vække

sørgelige Minder; men Tanken derom druknedes i den friske Erindring om den lykkelige Træfning ved Stæke, og i Haabet om ved nye Bedrifter at give Brunkebjergs Navn en bedre Klang for Eftertiden. Stokholms Borgere betragtede med Had og Haan de fremmede Gjæster, hvis Forgjængere deres Fædre for 26 Aar siden havde kjæmpet med og tilføiet et blodigt Nederlag. De haanede dem fra Murene og raabte til dem, hvad de laae der for med deres Humlestænger, de kunde ligesaa godt gaae hjem igjen. Det kunde ogsaa let være gaaet ligesom 1471. Ihukommende deres Løfte til Rigsforstanderen havde Dalekarlene nærmet sig Stokholm med en Styrke, som angives til 30,000 Mand, for at komme Steen Sture til Undsætning. De laae i Leir ved Rotebro, et Par Miil norden for Stokholm. Steen Sture traf Aftale med dem, at de Michelsdag skulde angribe den danske Beleiringshær fra den nordlige Side; til samme Tid vilde han falde ud med al sin Styrke fra Staden, og saaledes skulde ved et samlet Angreb den danske Hær knuses, splittes og tilintetgjøres. Det var omtrent den samme Plan, som med et saa heldigt Udfald var blevet udført i hiint tidligere Slag. Men de danske Hærførere, hvad enten de havde faaet Nys om Tingen, eller de gjættede sig dertil, besluttede at forekomme Steen Sture og Dalekarlene. Dagen forud brød den største Deel af Hæren om Morgenen tidlig, før Dagen endnu gryede, i al Stilhed op fra Leiren og drog imod Dalekarlene. Her kom det til en varm og blodig Kamp St. Michels Aften. Dalekarlene brugte deres Yndlingsvaaben, Buen, det bedste de kunde, og Pilene faldt paa den danske Hær tykt som et Sneefog. De Svenske havde afbrudt den Bro, der gik over Aaen, som adskilte de Stridende. Men piinte af de utallige Saar, som de fik, uden at kunne gjengjælde dem, kastede først de tydske Knægte, derefter de Øvrige, sig i Aaen,

vadede over, og indlode sig i Kamp med Fjenden paa nær Haand. Nu vendte Tingene sig. Dalekarlene lede et frygteligt Nederlag; der skete et stort Mandefald, og Menneskketabet blev endnu større derved, at den flygtende Fjende søgte at frelse sig gjennem en nærliggende Sø, i hvilken Mangfoldige, hvis udmattede Kræfter ikke formaaede at bære dem over Vandet, bleve Dødens Bytte. Svante Sture fægtede her selv mod sine Landsmænd, de samme Dalekarle, med hvis Fædre hans Fader saa ofte havde blandet Blod, naar de strede sammen mod de Danskes fjendtlige Rækker[93]. Næste Dag vendte den danske Hær tilbage til Leiren for Stokholm, førende foran sig de Faner, den havde taget fra Dalekarlene. Da Steen Sture fra Slotsmuren øinede Dalekarlenes bekjendte Faner, og mærkede det Røre, der paa samme Tid opstod i de Danskes Leir paa Brunkebjerg, troede han for vist, at det var hans Venner, der efter Aftale kom for at anfalde Leiren, og han drog strax ud for at understøtte deres Angreb. Men en ubeskrivelig Forvirring opstod i de Svenskes Rækker, da de for Venner mødte Fjender. De kastedes med et umaadeligt Tab tilbage til Staden. Nogle slap ind i Byen ad en anden Kant end den, de vare komne ud fra. Men de Øvrige trykkedes i en tæt Masse hen imod den snævre Bro, der førte til Udfaldsporten, under en forfærdelig Trængsel og en Regn af Kugler og Spyd, hvoraf intet forfeilede sin Mand; Mangfoldige stødtes fra Broen ud i Vandet og fandt her deres Død. Steen Sture selv svævede i en overhængende Fare, og frelste sig kun fra Død eller Fangenskab ved med Hest og Harnisk at styrte sig i Strømmen, hvorfra han lykkelig blev optaget i Slottet gjennem en Lønport. Ved disse Seire meente de danske Soldater nogenledes at have faaet Bod for Nederlaget 1471, og Borgerne spottede dem ikke mere[94]. Kong Hans kom nogle faa

Timer for silde til at tage Deel i Kampen. Han landede just i Stokholms Skjær, som Slaget stod paa, og det første Rygte, som mødte ham ved Landingen, var ikke meget trøsteligt; men snart kom Anders Nielsen, Raadmand i Kjøbenhavn, der var med blandt Udbuddet fra Kjøbstæderne, og bragte ham den sikkre og glade Tidende, at hans Folk havde vundet en herlig Seir[95].

Snart kunde Kongen ogsaa glæde sig ved Budskabet om Elfsborgs Overgivelse. Samme Dag som Slaget stod for Stokholm, 29 September, faldt omsider denne Fæstning. Kongen havde været meget fortrædelig over, at det forhalede sig saa længe dermed, og var høilig forbittret paa Niels Klaussen Sparre for hans haardnakkede Modstand; thi saalænge denne Fæstning ikke var i hans Magt, var hele Vestergøtland usikkert, og der var i dette Landskab paa forskjellige Steder stor Bevægelse baade blandt Almuen og Adelen. Kongen lovede, at han skulde gjøre de Adelsmænd og Andre, som laae paa Elfsborg, deres Ret paa Liv og Gods, som de fortjente og som Sverrigs Lov tilsagde. Med Hensyn til Almuen havde Kongen først paalagt sine Høvedsmænd at behandle dem mildt og søge at vinde dem, men senere, da Almuen vedblev at vise sig gjenstridig og forurolige Tropperne ved Overfald, befalede han, »at straffe dem og hugge dem en Haand eller Fod af«. Saa barbariske vare Tiderne[96].

Modstanden var nu brudt i Sverrig. Bondehæren blev vel staaende noget ovenfor Rotebro, ventende Tingenes Udgang; men den var modløs ved de store Tab, den havde lidt. Rigsforstanderen var gjentagne Gange slagen i aaben Mark; alle Fæstninger af nogen Betydning i Kongens Hænder, undtagen Stokholm; og denne By tilligemed Slottet, indesluttet baade fra Land- og Søsiden, maatte snart, om ikke Andet, Hungersnød tvinge

til Overgivelse. Steen Sture havde intet andet Valg end Underhandling. Kong Hans var heller ikke uvillig hertil; han havde Grunde nok, der gjorde ham en fredelig Afgjørelse ønskelig. Den strængere Aarstid, som nærmede sig, gjorde Søforbindelsen med Danmark usikker og Forsyningen med Levnetsmidler og andre Fornødenheder vanskelig; Troppernes Sold kostede i rede Penge Summer, som det i Længden blev Kongen umuligt at tilveiebringe; blot de fremmede Ryttere fik for en enkelt Maaned 15,000 rhinske Gylden (eller dobbelt saa mange Lod Sølv, en umaadelig Sum efter hine Tiders Pengeforhold); men fremfor Alt ønskede Kongen jo før jo hellere at faae Ende paa denne uhyggelige Kamp med sine egne Undersaatter, paa denne Blodsudgydelse, som han i sit Hjerte afskyede og sørgede over. At hans Følelse i dette Punkt var oprigtig, viser den taalmodige Selvovervindelse, hvormed han i fjorten Aar ventede paa, at Sverrig med det Gode skulde erkjende hans Ret. Faa Dage efter Slaget (3 Okt.) havde Kongen og Steen Sture et personligt Møde i St. Klare Kloster udenfor Byen. De bleve snart enige: Rigsforstanderen nedlagde sin Magt og sine Len i Kongens Haand, erkjendte ham for sin og Sverrigs Herre. Kongen tilsagde ham sit Venskab og rige Forleninger og lovede at begrave i evig Glemsel Alt, hvad han eller hans Tilhængere i Tvedragtens onde Tid havde forbrudt.

Den 10 Oktober holdt Kongen sit Indtog i Hovedstaden. Han modtoges med stor Høitidelighed af Borgemestre og Raad, som overleverede ham Stadens Nøgler, og en lang Procession af Byens Præsteskab og øvrige Geistlige, der gik ham imøde bærende tændte Voxkjærter i Haanden, under alle Kirkeklokkers Ringen og en umaadelig Tilstimlen af Stokholms Borgere, som med nysgjærrig Forundring betragtede den Mand, der nylig havde

været deres Fjende og nu skulde være deres Konge. Kong Hanses Hjærte svulmede af Glæde og Forhaabning om den lykkelige Tid, som nu skulde oprinde, efter saa megen Uro og Forvirring. Steen Sture red ved Kongens Side. Spøgende spurgte Kongen ham, om han nu ogsaa havde sørget for en god Anretning paa Slottet til hans Modtagelse. Steen Sture vendte sig lidt om og svarede, idet han pegede hen paa de svenske Herrer, som fulgte bagefter: »Naadige Herre, det maa disse der bedst vide, det er dem, som baade har brygget og baget«. De Svenske lægge ogsaa Kongen det Ord i Munden: »Hr. Steen, I har efterladt mig et ondt Testamente i Sverrig; thi Bønderne, som Gud har skabt til Trælle, har I gjort til Herrer; og dem, som Herrer skulde være, vilde I gjøre til Trælle«[97].

Kongen modtog den 25 November Hylding og Troskabs Ed ikke blot af Rigsraadet, men af Fuldmægtige fra alle Stænder og alle Rigets Landskaber. Næste Dag paasatte Ærkebispen ham Sverrigs Krone i St. Nikolai Storkirke i Stokholm. Det var en Afvigelse fra den gamle Vedtægt, hvorefter Kroningen skulde foregaae i Upsala Domkirke; men Ærkebispens Gaard i Upsala laae i Ruiner, Byen var under den foregaaende Feide haardt medtaget og Egnen vidt omkring lagt øde. Kroningsfesten forherligedes ved Uddeling af Ridderslaget til ikke mindre end et halvt Hundrede Herrer, svenske, danske og tydske. Sverrig fik saaledes paa eengang en heel Overflødighed paa Riddere, medens der forud i en lang Række af Aar i hele Sverrigs Rige kun havde været en eneste Ridder, Hr. Steen Sture. Ridderværdigheden pleiede nemlig ved denne Tid kun at tildeles af Kongen, og Sverrig havde i en Menneskealder og mere ingen regjerende Konge havt. Der var dog Mange, som spottede over den Mængde nybagte Riddere, og meente, de

svenske Mænds og Qvinders Forfængelighed og Beilen til den kongelige Naade var meer end tilbørlig stor*).

En vigtig Akt skulde endnu paatrykke den store Forandring i Sverrig Fasthedens og Varighedens Stempel og sikkre Fremtiden for de Omvæltninger, hvorpaa Fortiden havde været saa rig. Dette skete ved et Brev af 5 December 1497, som 23 svenske Rigsraader, 7 geistlige og 16 verdslige, deriblandt Steen Sture, hængte deres Segl under, og ved hvilket de »samtykte, keiste og bebrevede Kong Hanses ældste Søn Hr. Christiern for Herre og Konge at være over alt Sverrigs Rige efter hans Hr. Faders Død«. Næste Aar skulde han komme op for personlig at modtage Hylding af hele Riget[98]. Af megen Betydning for den følgende Tid var ogsaa den store Indrømmelse, som det svenske Rigsraad nogle Dage senere gjorde Kongen, nemlig at, skjøndt Rigets Slotte og Len ellers kun maatte betroes til Indlændinge, skulde Kongen dog have Lov til i de Slotte og Len, som laae til hans eller Dronningens Fadebur, efter eget Tykke at sætte Svenske, Danske eller Nordmænd til Høvedsmænd eller Fogeder. Til »Fadeburet« sagdes at ligge de Gaarde og det Gods, som hørte umiddelbart under Kronen og hvis Indtægter anvendtes til Bestridelsen af Hofholdningen og Kongens andre Fornødenheder; de gaves derfor ikke i Len, men bestyredes af kongelige Fogeder og Embedsmænd, som gjorde Regnskab for al Indtægt og Udgift. Til slige Slotte regnedes tilforn de vigtige Fæstninger Stokholm,

*) Den svenske Riimkrønike siger om den store Begjærlighed efter at blive Ridder:

»Hvar Frälsis Qvinna ville heta Fruga,
På thet andra skulle sig för henne buga:
Så framfusse voro the Hustruer thå,
At the hade gärne låtet sig til Riddare slå,
Om the hade Piltebarn i Buken hafft.«

Kalmar, Nykøping og Ørebro; men da Nykøping var blevet overladt Steen Sture, saa var Vesteraas nu maaskee[99] traadt istedenfor hiint. Men foruden disse Slotte med deres Len hørte desuden til Fadeburet en Mængde andre meer eller mindre faste Gaarde rundt omkring i Riget med rigt Gods, hele Herreder[100]. Alene Dronningens Enkegods, som iøvrigt først senere formelig tilskjødedes hende ved hendes Kroning, indbefattede Ørebro Slot og tilhørende Len, Nerika, Nora Skov, Værmeland og Dal. Kong Hans gjorde Brug af den ham indrømmede vigtige Ret; men et Par Aar senere lode de svenske Herrer, som de reent havde glemt, at de havde tilstaaet ham den, og gjorde ham det til en stor Brøde, at han havde betroet svenske Slotte til andre end svenske Mænd[1].

En vanskelig og brydsom Sag formedelst de mange Hensyn, som derved maatte tages, var den nye Fordeling af Lenene til Rigets Herrer og Prælater. Enhver af disse opgjorde hos sig selv Værdien af de Tjenester, han havde ydet, og fandt, at den var meget stor, maaskee større end nogen Andens, og krævede Belønninger, som stode i Forhold hertil. Kongens Maalestok var imidlertid ikke altid den samme som Herrernes, og det var ham desuden umuligt at tilfredsstille alle de Krav, der gjordes. Alle kom med Begjæringer, baade de, der havde hjulpet ham, og de, der havde staaet ham imod, hine som Belønninger for den Troskab, der allerede havde staaet sin Prøve, disse som forlods Løn for den Troskab, de skulde vise i Fremtiden. Kongen, som var ny og ubefæstet i Regjeringen, maatte gjøre sig al sin Flid for ikke at støde Nogen fra sig. Han gav, saa længe der var Noget at give af, og siden søgte han at tilfredsstille de Søgende med Løfter og gode Ord. Ingen kom bedre fra det end Steen Sture. Det gik ham rigtignok

nær til Hjærte at skulle oplade til Kong Hans Vesteraas Slot, under hvilket Vestmanland og de troe Daler hørte. Han havde forpligtet sig dertil ved det første Møde i St. Klare Kloster; siden søgte han, efter at have været ude og talt med Dalekarlene ved Rotebro, at faae det forandret og beholde Vesteraas, men derom vilde Kong Hans Intet høre. Han fik imidlertid rigeligt Vederlag, fyrstelige Forleninger, større, end en Konge med Sikkerhed kunde overlade til en Mand, der nylig havde staaet i Vaaben imod ham: hele Finland med fem eller sex faste Slotte, i Sverrig det faste Nykøping, tvende Herreder i Södermanland, Svartsiø Slot paa en Ø i Mælaren nær Stokholm, desuden Gods og Gaarde paa forskjellige andre Steder i Riget. Kongens Venner Ærkebispen og Svante Sture bleve naturligviis ikke glemte, ligesaalidet som Trollerne, Erik Gyldenstjerne og de Øvrige[2].

Efterhaanden lagde Landets urolige gjærende Stemning sig. Den større Bondehær i de nordlige Landskaber og de mindre Hobe rundt omkring i Riget opløste sig lidt efter lidt. Almuen tyede tilbage til sine Dale og Skovbygder, nedlagde Vaabnene for denne Gang, hængende Sværd og Bue op i Hyttens Vraa til bedre Leilighed. Rigsraadet bidrog efter Kongens Forlangende til at berolige Folket ved at lade en Omgangsskrivelse udgaae til alle Landskaberne, hvori det underrettede dem om, at Herrerne alle vare enige nu, og at Kong Hans var Landets lovlige, hyldede og kronede Herre, hvem de havde at lyde og ære. Steen Stures Navn stod i Spidsen af dette Brev[3].

Men Herrerne havde lettere ved at dæmpe de Lidenskaber, som de havde vakt hos Andre, end beherske deres eget Sinds hadske Indskydelser. De kunde ikke saa snart glemme den Fortræd og de Ydmygelser, Steen Sture havde beredet dem, den store Skade han havde

tilføiet dem paa Gods og Eiendele, og harmedes over, at han, skjøndt overvunden, næsten stod som Seirherre, uden Straf eller Bod for alt det Onde, han havde bedrevet, mægtigere og rigere paa Len og Gods, end Nogen af dem, der dog havde opoffret sig for Kongens Sag. De talte om ham med en Bitterhed og fnysende Harme, der forbavsede selv de danske Herrer, som hørte det, og Flere af dem lagde ligefrem an paa, at faae ham skilt ved Livet. Men Kong Hans lod sig ikke friste til en uhæderlig og troløs Gjerning; han holdt ærlig, hvad han havde tilsagt Steen Sture, og beskyttede ham mod hans Fjender. En tydsk Høvedsmand skal have vovet reent ud at foreslaae Kongen at lade Steen Sture gribe og henrette; men Kongen vendte sig fra ham med Afsky og vilde siden aldrig mere see dette Menneske for sine Øine. I sin gode Beslutning styrkedes Kongen af Bisp Kord af Strengnæs, hvem ellers Steen Sture selv ansaae for en af sine værste Fjender. Bispen understøttede sit Raad ved en Lignelse, som vel ikke var særdeles smigrende for Steen Sture, men godt meent. »Det er med Hr. Steen,« sagde han, »som med et raaddent Æg; lader man det i Ro eller tager varligt paa det, gjør det ingen Fortræd, men slaaer man det sønder, udbreder det en afskyelig Stank[4].«

Kong Hans havde nu skikket sin Villie i Sverrig. Han var hyldet og kronet og sat i Besiddelse af Regjeringen, Undersaatterne af alle Stænder ved strænge Forpligtelser bundne til Troskab, hans Søn Christiern erklæret for Thronfølger. Unionen og Rigernes Fred syntes altsaa sikkret for en lang Fremtid. Men hos den, der betænkte Sverrigs tidligere Historie og de mange bittre Lidenskaber, der endnu rugede i dets Indre, kunde der let opstaae en bange Frygt for, at maaskee et nyt Jord-

skjælv paa den vulkanske Jordbund pludselig kunde styrte Alt omkuld igjen.

Anden Nytaarsdag 1498 forlod Kong Hans Stokholm og begav sig paa Hjemreisen ledsaget af flere svenske Herrer, deriblandt Steen Sture, hvem han havde betroet den øverste Styrelse i Sverrig som Rigshofmester, og Svante Sture, hvem han dog havde været saa forsigtig at stille hiin ved Side som Rigsmarsk. Tilbagereisen lagdes over Vadstena, og Kongen dvælede nogen Tid i dette Nordens berømte Kloster. Steen Sture, som ledsagede ham lige til Landsgrændsen, modtog ved Afskeden i Halmstad endnu et Beviis paa Kongens Naade ved en Forlening af nogle Malmovne i Bjergværkerne i Dalerne[5].

Men Kong Hans turde ikke længe tabe de svenske Anliggender af Syne. Han skjænkede denne Gang sine andre tvende Riger ikke fuldt et Aar; allerede i December samme Aar, som han var nedkommen fra Sverrig, beredte han sig til atter at drage op, og begav sig snart efter paa Reisen[6]. Denne Gang ledsagedes han af sin Ægtefælle Christine, der skulde krones som Sverrigs Dronning. Denne Høitidelighed foregik snart efter deres Ankomst i Upsala Domkirke (3 Febr. 1499), hvorefter der tillagdes hende det ovenomtalte rige Enkegods. Spliden mellem de svenske Herrer var ligesaa hæftig nu som før, og gav Kongen meget at bestille. Ærkebispen, Jakob Ulfsen, vilde paa ingen Maade give sig tilfreds, uden at faae Erstatning for det store Tab, han havde lidt, og Hævn over den bandlyste Voldsmand Steen Sture, der havde plyndret og røvet Kirkens Gods. Der var imidlertid den Vanskelighed, at Kong Hans havde givet Steen Sture baade sit Ord og Brev for, at Alt hvad der i Feidetiden var gjort af ham eller hans Venner, skulde være glemt og evig upaatalt. Dette var dog for den

forbittrede Ærkebisp ingen uoverstigelig Vanskelighed, siden Kirkens Overhoved havde Myndighed til at løse og binde; han erhvervede fra Pave Alexander den Sjette en Bulle, der tillod ham, uden Hensyn til hvilkesomhelst Forpligtelser, der maatte være indgangne med Steen Sture, at forfølge Sagen mod ham. Men Kong Hans vilde ikke see sit Ord brudt, og mæglede derfor mellem Steen og Ærkebispen og de øvrige skadelidte Herrer, saa det Hele i Mindelighed bilagdes saaledes, at Steen Sture gik ind paa at betale en læmpelig Pengesum. Den fjendske Stemning mellem Rigets Store voldte dog Kong Hans megen Bekymring; kom det engang til Udbrud og Partier begyndte at danne sig, hvis Skikkelse og Sammensætning det ikke var let forud at beregne, kunde det maaske bringe Thronen selv paany i Fare. Han søgte derfor noget at betrygge sig ved at tage en ny Troskabsforsikkring af Steen Sture og flere Andre. Steen Sture lovede med Haand og Mund og sit beseglede Brev, at han aldrig mere vilde gjøre nogen Opreisning mod Kong Hans eller hans Søn, Hr. Christiern, og gjorde han det nogensinde, hvad han bad Gud forbyde, da vilde han dermed have forgjort Ære og Redelighed, og forbrudt adelig Frihed og Frelse, og alle Privilegier og kongelige Benaadninger. Lignende skriftlige Forsikkringer tog Kongen af hele Rigsraadet og Staden Stokholm[7].

En større Betryggelse, end hine Breve kunde give, for Thronens Sikkerhed og fremtidig Ro i Landet, syntes at ligge i et andet Skridt, som Kong Hans ved denne Tid foretog. Den store samlede Magt, som Steen Sture ved Besiddelsen af hele Finland med alle dets Fæstninger raadede over, forekom med Rette Kong Hans betænkelig. Han søgte at tilveiebringe en Forandring heri, og blev meget glad, da Steen Sture lod sig bevæge til at afstaae ham tre af de finske Fæstninger, Aabo, Viborg

og St. Olufsborg med tilhørende Len, mod at han i Sverrig fik til Vederlag hele Gestrikland, Tune Len i Smaaland og Vadsbo i Vestergøtland, i hvilke der ingen Fæstninger var af Betydenhed. Steen Sture, der havde Ord for at være paaholden, saae maaskee ikke ugjerne dette Bytte, da han derved slap for Vedligeholdelse af Fæstningerne, der slugte Lenenes bedste Indtægter. I Mageskiftebrevet siger han, at han frivillig har gjort dette Bytte, og i Kongens Brev hedder det, at Sagen er ordnet med Rigsraadets Minde og Samtykke. Senere, da han atter stod i Vaaben mod Kongen, gaaer han dog ikke videre end at sige, at han for Fredens Skyld fandt sig i denne Forandring, som skete efter Rigsraadets Raad, men at han forlangte Vederlaget noget forhøiet, nemlig med Trøgdherred i Upland og den lille By Enkøping. Ellers har hverken han eller hans Venner eller overhoved nogen Samtidig lagt nogen Vægt paa denne Sag, end mindre fremstillet den som en Hovedaarsag til den følgende Opstand; men nyere Forfattere, som stode i den Tanke, at Steen Sture slet intet Vederlag fik, have deraf taget Anledning til meget vrange Domme[8].

I Henhold til Rigsraadets Beslutning af 5 December 1497 skulde den unge Christiern, som Rigsraadet for sin Deel havde valgt, komme op til Sverrig for personlig at modtage Valg og Hylding af det hele Folk. Da Kong Hans efter nogle Maaneders Forløb havde faaet Stridighederne jævnede og Alting ordnet og aftalt, gik Bud ned til Danmark for at indbyde den unge Herre til at indfinde sig til den vigtige Handling. Naar Konge skulde vælges, foreskrev Sverrigs Landslov, at Lagmanden i hver af Sverrigs elleve Lagsager, med Samtykke af alle dem, som boede i Lagsagaen, skulde udtage 12 forstandige og kloge Mænd, og med dem indfinde sig til Kongevalg betimelig paa den bestemte Dag. Naar Mødet var

sat, tilkom det Lagmanden af Upland og hans 12 Nævninger at afgive den første Stemme, og derefter i en bestemt Orden de øvrige Lagmænd og Valgmænd. Fik den Herre, som begjærede Kaar, Alles, eller de Flestes, Stemmer, saa var han Sverrigs lovlig valgte Konge[9].

Som foreskrevet, saa gik det ogsaa denne Gang. Christiern, som nu snart fyldte sit attende Aar, og allerede forud var valgt i Danmark og Norge, indfandt sig til den berammede Tid til Valg og Hylding i Stokholm, hvor ogsaa Lagmænd og Vælgere efter forudgaaet Indkaldelse den 29 Mai 1499 gave Møde. Paa Torvet udenfor Raadhuset kaarede samtlige Valgmænd — deres Navne ere endnu bevarede — Hr. Christiern til Herre og Konge at være over Sverrigs Rige, naar Døden bortkaldte hans Fader. Rigsraadet tilstod ham tillige udtrykkelig den vigtige Ret, at alle Rigets Slotte og Len strax efter Kong Hanses Død skulde lyde under ham, og ikke som ellers, naar en Konge var død, i Overeensstemmelse med Forfatningen og Haandfæstningerne holdes til Rigsraadets Haand. Efterat Valget var foregaaet, forkyndtes det for den store forsamlede Mængde af alle Stænder, som havde indfundet sig fra Rigets forskjellige Egne. Det optoges med Bifald af Mængden, som med høi Røst tilraabte den unge Fyrste sit Ja og Samtykke. Han svor derpaa sin Konge-Ed, saaledes som Sverrigs Lov foreskriver[10]. Det er en ikke umærkelig Omstændighed, at af de elleve Konger, som i Sverrig udkaaredes fra 1347, da faste Bestemmelser om Kongevalg først gaves i Magnus Eriksens Landslov, og indtil Aaret 1523, er Christiern den Anden den eneste, som er bleven valgt paa den Maade, som Loven bød[11].

Den unge Fyrstes Valg indviedes ved en kongelig Forordning, hvori man sporer hans Aand, og som i alle sine Dele var overordentlig kjær for den svenske Almue.

Samme Dag han valgtes, 29 Mai, udgav Kong Hans en Forordning, hvorved for det Første Almuen sikkredes mod Misbrug af den besværlige offentlige Ægt (Skytsfærd), som paahvilede den; dernæst blev det, i Anledning af Almuens Besværing over nye ulovlige Skattepaalæg, paalagt Lagmanden og Bispen i hvert Stift at holde Thing og nøie randsage, hvad Misbrug der i den sidste Tid kunde have indsneget sig, og derom give Beretning til Kongen og Rigsraadet, som da vilde sørge for, at Klagerne bleve afhjulpne; og endelig slutter Forordningen med følgende Bud: »Er der nogen af vore Fogeder, som haver sig anderledes imod Eder, end tilbørligt er, da giver os det tilkjende; vi ville da sætte Eder andre gode Karle i hines Sted, som skulle lade Eder blive ved Lov og Ret«[12]. Det var en smuk Maade, hvorpaa den unge Fyrste ved denne Forordning indførtes hos det svenske Folk, hvis lykkelige og fredelige Hersker han haabedes engang at skulle blive. Den udtrykte aldeles hans Tænkemaade og er ligesom symbolisk for de Grundsætninger, han siden som regjerende Konge fulgte i Forhold til det menige Folk.

Efter et halvt Aars Ophold i Sverrig begave Kong Hans og Dronningen sig i Begyndelsen af Juli 1499 paa Tilbagereisen til Danmark. Ligesom forrige Gang lagdes Veien over Vadstena, og den fromme Christine dvælede noget her, uden Tvivl for i denne Klosterkirke, der var indviet den hellige svenske Qvinde Brigitta, at nedbede Velsignelse over sin Mand og sin Søn, og dennes Færd i Sverrig[13]. Sønnen blev nemlig, efterat Forældrene vare hjemreiste, flere Maaneder tilbage i Sverrig, for at vise sig for Folket, gjøre sig bekjendt med det ved Omreise i Landskaberne, og vinde dets Hengivenhed. Der var Meget hos Christiern den Anden, som egnede sig til at

vinde ham en Plads i Folkets Hjærte. Han var i den lykkelige Ungdomsalder, da der endnu Intet var at tilgive, men en lang Fremtid laae aaben med sine Løfter og Forhaabninger. Hans velbyggede Skabning og hele smukke Ydre med det fyldige lokkede Haar, den friske sunde Ansigtsfarve, de brune livlige Øine, og det venlige Væsen, som faldt ham naturligt, naar hans gode Aand herskede, og som han altid, naar han vilde, med Lethed kunde paatage sig, kunde ikke andet end gjøre et godt og venligt Indtryk paa de svenske Mænd, naar han reiste igjennem Landet, og tilhest eller fods færdedes blandt dem. Men der var een ulykkelig Omstændighed, som dæmpede og næsten tilintetgjorde Virkningen af alt Dette: han havde den Feil at være en Fremmed i Sverrig, en Udlænding. Selv naar han talte det venligste Ord, skurrede Lyden dog i svenske Øren; thi Maalet mindede strax om, at han ikke tilhørte dem, men var en Dansk, en Søn af en Konge, som ihvor god og retfærdig end Mange sagde han var, dog nylig med Vaabenmagt havde undertvunget Sverrig og ladet svenske Mænd bløde for sine Krigeres Sværd.

Steen Sture ledsagede i denne Tid den udvalgte Konge paa hans Omreiser og var meget om ham; dette fulgte tildeels af hans Stilling som Rigshofmester, men meget bidrog dertil ogsaa, at det var ham om at gjøre at vinde Christierns Venskab; thi han betragtede endnu Kongen og hans Søn som sin bedste Støtte mod sine mange Fjender. Han gjorde Christiern en Foræring af et smukt Orlogsskib, St. Jørgen, og tænkte den Gang ikke, at det samme Skib, hvilket han nu havde udrustet paa det Bedste som en Gave for sin tilkommende Konge, om ikke lang Tid skulde vise sig i de svenske Farvande med Skytset fjendtlig rettet imod Sverrigs Kyst. Ud

paa Aaret, i Oktober eller senere, vendte Christiern tilbage til Danmark. Han havde under sit Ophold i Sverrig, naar Leiligheden faldt, taget Deel i Regjeringsforretningerne, afsagt Dom i Sager, som stævnedes for Kongens Thing o. s. v.[14]

II.

Nederlaget i Ditmarsken. Hansestæderne. Det første Indtryk i Sverrig. Steen Sture. Kong Hans reiser op til Sverrig 1501. Herredag i Stokholm Februar og Marts 1501, Klager og Besværinger i Mængde. Ankomst til Stokholm af et russisk Gesandtskab. Steen Christersen Oxenstjernes voldsomme Optræden i Upland. Hemming Gad, hans Charakteer, tidligere Stilling og nuværende Holdning. Steen og Svante Sture udsonede. Hemmelig Forbindelse mellem syv af Rigets Herrer. Ny Herredag i Stokholm. Svante Stures Vaklen. Forlig sluttet mellem Kongen og de Misfornøiede. Strax derpaa udbryder Opstanden. Beskyldninger mod Kongen i Anledning af hans Forbindelse med Storfyrsten af Rusland. De svenske Stormænds Bevæggrunde. Det danske Parti. Opstanden bliver almindelig, Steen Sture paany valgt til Rigsforstander. Kong Hans forlader Sverrig, Dronning Christine bliver tilbage. Fjendtligheder med Hansestæderne. Opstand i Norge. Hertug Frederik.

Snart efter sin Hjemkomst fra Sverrig gjorde Kong Hans i Forbindelse med sin Broder Hertug Frederik det ulykkelige Tog mod Ditmarskens Bondefolk, hvis faa Tusinder, allerede stærke ved deres Lands Natur, der var saa heldig for en Forsvarskamp, ved Samdrægtighed og en brændende Frihedskjærlighed bleve endnu stærkere og næsten uovervindelige. Det hører ikke til vort Æmne, at forklare Oprindelsen til Striden, der drager sig gjennem næsten hele den sidste Menneskealder af det femtende Aarhundrede, og vi agte heller ikke nærmere at beskrive den haarde og blodige Kamp, som udbrød inden Aarhundredet randt til Ende. Vi ville fatte os om den

med faa Ord og meest nøies med at paapege den Virkning, den snart yttrede nær og fjærn paa Nordens Forhold. Deri ligger den Betydning, den for Øieblikket havde for Nordens Historie. Thi udvortes har den ingen Forbindelse med den følgende Tid for en lang Række af Aar, idet den afbrødes næsten ligesaa hurtig som den begyndte, og fulgtes af en Hvile, som varede over et halvt Aarhundrede. Den var som en Ildebrand, der pludselig udbryder om Natten, og snart slukkes uden at anrette stor Skade ved sig selv, men ved den Forvirring, Skræk og Rædsel, den fremkalder, giver dem, der lure paa Leilighed, Mod til at krænke Loven og bryde alle Baand.

Det var for at gjennemføre de Rettigheder, som Frederik den Tredie for snart 30 Aar siden af keiserlig Magtfuldkommenhed havde givet deres Fader over Ditmarskens frie Folk, at Kong Hans og Hertug Frederik i Februar 1500 med en mægtig Hær brøde ind over dette Landskabs Grændser. Kong Hans var modig af det Held, der havde ledsaget ham paa hans svenske Tog, og tilbøielig til at friste Lykken videre; Hertug Frederik var tirret ved en Strid om den ubetydelige Ø Helgoland, hvori Ditmarskerne noget ubetænksomt og overmodigt havde blandet sig. Det var en af de skjønneste Hære, der i lang Tid havde været seet nordenfor Elben, paa eengang prægtig og glimrende, og tillige i ualmindelig Grad kampdygtig og stridsvant; dens Kjærne dannedes af øvede og hærdede Krigere, de tydske Landseknægte, især den frygtelige Garde, hvoraf en Deel ogsaa havde tjent i Sverrig; desuden vrimlede det af Fyrster, Herrer og Riddere, der gjerne grebe enhver Leilighed til Kamp og Vaabenfærd, og tillige lokkedes ved det forventede rige Bytte. Fuld af Seirshaab og Foragt for Bondehoben drog Hæren ind i Ditmarskerlandet. Men faa Dage

forløb, inden denne Hær havde lidt et Nederlag saa frygteligt og tilintetgjørende, at man i hiin Tid maatte see sig vidt omkring for at finde Mage til det. Kun usle Levninger kom tilbage af den prægtige Hær, i hvis Rækker Døden havde raset i mangehaande Skikkelser, fra Fjendens Kastespyd, Sværd og Kugler, der faldt i en tætpakket Masse, fra de dybe dyndede Grave, der ikke slap deres hjælpeløse Bytte, fra det gjennem de aabnede Sluser indbrydende Vand, eller fra Jorden selv, der fastholdt hver den, der styrtede i sin tunge Rustning, i en qvalfuld og dødelig Omarmelse. Men med dette Nederlag var ogsaa det Hele forbi. Den hastig besluttede, hastig udførte og hastig afgjorte Feide endtes tre Maaneder efter Slaget ved Hemmingsted ved en Stilstand paa ubestemt Tid. Det varede næsten to Menneskealdre, inden Kampen fornyedes, en Kamp, ikke mindre rædselsfuld end hiin, ført af Forsvarerne med samme Mod, men med ulige Lykke, og som lagde det frihedselskende Folk, næsten som et Liig, for de herskesyge Fyrsters Fødder.

Det var iøvrigt mere en Kamp af Tydskere imod Tydskere, end af Danske mod Tydskere. Hovedstyrken af Fodfolket udgjordes af tydske Landseknægte, Hovedstyrken af Rytteriet af den slesvigholsteenske (det vil, efter de virkelige Forhold, sige: holsteenske) Adel, samt en Mængde tydske Fyrster og Herrer med deres Følge; dertil kom Udbud af Holsteens og Slesvigs Land- og Kjøbstædfolk. Fra Kongeriget skete intet Ledingsudbud, og af Danske var der i Hæren, foruden det slesvigske Udbud, kun Kongens Hofsinder og en i Forhold til den holsteenske Adel meget ringe Deel af den danske Adel. Disse bleve, fordi Toget saa længe som muligt skulde holdes hemmeligt, tilkaldte i saadan Hui og Hast og uden Underretning om, at det gjaldt et Krigstog, at de kom uden Heste og Harnisk, som de først maatte skaffe

sig fra Lybek*). Men Kongen var tilstæde, Hæren kaldtes kongelig, og den fægtede under Dannebroges Banner, og dette tabtes i Slaget: derfor føltes alligevel Nederlaget som en Ulykke, der var ramt Danmarks Folk, og saaledes stod det for dets Erindring i den følgende Tid; og Nabofolkene baade i Nord og Syd betragtede det ikke anderledes. I den unge Christierns Bryst brændte Saaret dybt. Han gjæmte Erindringen derom og besluttede at hævne Nederlaget; som Konge traf han Forberedelser dertil, og vilde vel have udført det, hvis ikke Tingenes Gang havde hindret denne som flere andre af hans Planer. Alene Tabet af Dannebroges gamle Banner, som nu snart i trehundrede Aar i saa mangen blodig Dyst havde vaiet over den danske Hær, kunde være nok til at holde Mindet bittert og levende. Det bares denne Gang af en Fremmed, en holsteensk Ridder, Hans Alefelt, der iøvrigt tappert forsvarede det; det vristedes først af en Døendes Haand.

Dersom Kong Hans ikke forud kjendte Hansestædernes Sindelag imod sig, fik han nu overflødig Leilighed til at lære det at kjende. De vare frygtsomme og hensynsfulde mod den Mægtige, overmodige og fulde af Haan mod den Overvundne. Ved et tiaarigt Forbund, som Lybek og Hamborg og flere Stæder for syv Aar siden havde indgaaet med Ditmarskerne, vare de særligt forpligtede til at staae dem bi mod Kongen af Danmark og Hertug Frederik; men da Farens Time kom, bleve Lybek og Hamborg rolige Tilskuere. De rørte ikke en Haand, da de tydske Knægte paa Marschen til Ditmarsken

*) Hvitfeldts Liste, VI. 169, over de faldne Adelsmænd, er aldeles utilforladelig. Han anfører iblandt de Døde Mænd, som levede mange Aar efter, f. Ex. Jørgen Rud, Marqvard Rønnow o. fl.

droge igjennem deres Besiddelser, skjøndt de ved at aabne Digernes Sluser kunde have umuliggjort Fremtoget, og lode deres Forbundsfæller alene udfægte den haarde og ulige Kamp for Liv og Frihed. Men næppe kom Budet om Slagets Udfald, før en grændsesløs Jubel udbrød i Hansestæderne. Lybek især overlod sig under Fastelavnslystighederne, som indfaldt kort efter Slaget, til overstadig Glæde og gav sit Had til Danmark Luft i den overmodigste Spot og kaadeste Haan under Optog og Skuespil paa Gader og Torve, saa nærgaaende mod Kongen og hans Broder, at disse høilig beklagede sig derover og sagde, at denne Forhaanelse krænkede dem mere end det Tab, de havde lidt paa Penge og Gods, hvilket de ansloge til over 200,000 Gylden. At Spot og Skade følges ad, er gammel Erfaring.

Men værre end alt Andet var den Virkning, som Efterretningen om Uheldet i Ditmarsken frembragte hos de mange Misfornøiede i Kongens egne Riger, paa de hemmelige Fjender, som Frygten alene holdt i Ave, paa de halvtdyssede Lidenskaber og den undertrykte lurende Vrede hos selve Folkene. Kongen led et umaadeligt Skaar, ikke saa meget i sin virkelige Magt, som i den Anseelse, hvori han stod som en mægtig og lykkelig Konge, og denne er ligesaa vigtig som Magten selv. Rygtet fløi igjennem Europas Lande om det frygtelige og forsmædelige Nederlag, som en Bondehob havde tilføiet en mægtig Hersker over trende Kongeriger. Men ingensteds gjorde det et dybere Indtryk end i Norden selv, og fornemmelig i Sverrig; og i Sverrig var der ingen Mand, der glædede sig mere derover end Steen Sture, den afsatte og ydmygede Rigsforstander. Han lyttede til hvert Rygte, speidede efter Nyt fra Danmark og forhørte hvert Bud, som kom op derfra; han skrev til sine Venner om at meddele sig, hvad de vidste, og lovede at gjøre

Gjengjæld; han fulgte med Opmærksomhed de danske Embedsmænds og andre Kongeligsindedes Holdning og Færd, beredt paa at føre sig til Nytte de første Tegn, han mærkede paa Ængstelighed hos dem eller Uro hos Almuen. Efterretningen om Nederlaget i Ditmarsken, der foer som en Løbeild fra det ene Landskab til det andet, blev snart bekjendt i Dalerne og de tilstødende nordlige Egne, hvor den fremkaldte en kjendelig Bevægelse hos Beboerne. Den danske Adelsmand Jens Falster, der var Høvedsmand paa Ørebro, opmærksom paa den Fare, som truede, hvis den urolige Stemning fik Lov uhindret at gribe om sig hos disse Egnes ustadige og letbevægelige Almue, reiste strax omkring i Værmeland og Nerike, stævnede Folket for sig, og fortalte dem, at Ulykken ikke var nær saa stor som Rygtet havde udspredt; Kongen havde tværtimod en mægtig Hær paa Benene og vilde snart tage stræng Hævn over de gjenstridige Ditmarsker. Han tog dem derefter paany i Ed til Troskab imod Kongen. Til Steen Sture, som siden talte med ham, sagde han, at Almuen havde svaret ham godt og lovet, at følge ham og ingen Anden, hvis Nogen vilde prøve paa Oprør. Men Steen Sture troede ham ikke: han meente at vide bedre Besked; thi der havde været en Mand nede hos ham fra Nora Bergslag og forsikkret ham, at hvis der blot var en Eneste, som vilde føre dem an, saa vare de strax rede, hvilket Steen Sture dog fandt, for Øieblikket »ikke nytteligt at være«[15]. Havde Steen Sture villet det, er der ingen Tvivl om, at Landet næste Øieblik vilde have staaet i Lue igjen; men han fandt det, som han sagde, ikke nytteligt. Han var en altfor klog og omskuende Mand, til ved at begynde for tidligt at ville sætte det Hele paa Spil. Ene kunde han ikke føre Sagen igjennem, og han var endnu ikke bleven forligt med sine Fjender; Ærkebispen var

ham endnu paa Halsen, Svante Sture havde endnu ikke tilgivet ham, og de fleste Medlemmer af Rigsraadet vare ham imod. Heri maatte først en stor Forandring foregaae, inden der kunde tænkes paa med Held at forsøge en ny Reisning. Da Ilden saaledes ingen Næring fik, døde den efterhaanden hen af sig selv, eller ulmede blot i Grunden, og flere Maaneder hengik uden at Freden udvortes forstyrredes i Sverrig. Store offentlige Ulykker, som en Brand, der lagde næsten hele Vesteraas i Aske, og Pest, der begyndte at hærje Stokholm, bidroge ogsaa til at dæmpe Modet og dele Opmærksomheden[16].

Saasnart Kong Hans paa nogen Maade kunde unddrage sig fra de vigtige Sager, som i dette Aar bandt ham i Danmark, besluttede han at drage op til Sverrig, hvor Tingene vel vedbleve at have et roligere Udseende, end han i Aarets første Maaneder selv havde turdet haabe, men hvor der alligevel i Forholdene var Meget, som voldte ham Bekymring og bedst kunde ventes ordnet ved hans personlige Nærværelse. Spliden mellem de Store vedblev, og det var forgjæves, at Kong Hans ved Breve og Skrivelser havde søgt at bilægge den[17]; paa flere Punkter i Sverrig mærkedes en dump Gjæring, som syntes at bebude en sig nærmende Storm, og som ikke var mindre farlig, fordi den endnu ikke yttrede sig i nogen bestemt Handling; paa de finske Grændser begyndte Russerne atter at træde truende op. Det svenske Rigsraad havde ogsaa skrevet til Kongen herom og bedet ham baade for denne og andre vigtige Sagers Skyld snarest muligt at komme til Sverrig. Efter at have tilbragt Julen i Kjøbenhavn og overdraget sin Søn Christiern Riget at styre i sin Fraværelse, begav han sig i Januar 1501 paa Reisen til Sverrig, hvilken denne Gang, ligesom de tvende forrige Gange, gik landveis, med Benyttelse af det lette Vinterføre. Ved Landegrændsen

modtoges han af nogle af det svenske Rigsraad, som derpaa ledsagede ham gjennem Landet. Af Danske havde han næsten ingen med sig; thi Steen Sture havde særlig skrevet ham til og bedet ham ikke tage for mange Folk og Heste med sig, da der i Sverrig herskede Dyrtid og Fodermangel[18]. Den kloge og skarpsynede Henrik Krummedige, der som Befalingsmand i Grændselandskabet Vigen havde god Leilighed til at lære Stemningen i Sverrig at kjende, bedre end Kongen selv, skrev til ham og spurgte, om han ikke skulde komme og ledsage ham med sine Krigsfolk. Men Kongen afslog det, idet han dog i de Ord, hvormed han sluttede Brevet: »Os haabes, det skal ikke gjøres Behov», lod skimte, at han ikke var fri for en lønlig Uro og Mistanke[19]. Dronningen ledsagede ham paa denne Reise; Kongen haabede formodentlig, at denne milde Qvinde, med det venlige kjærlige Sind, ved sin Nærværelse skulde virke dæmpende og forsonende paa de oprørte Lidenskaber[20]. I god Behold kom de over Vadstena til Stokholm, hvor Kongen sidst i Februar udskrev en Herredag.

Stemningen paa dette Herremøde, som varede næsten hele Fastetiden, fra sidst i Februar til henimod Udgangen af Marts, var ingenlunde god. Der var Klager og Besværinger i Mængde fra Herrerne, baade offentlige og private, baade over hverandre indbyrdes og over Statens Styrelse. De truende Forhold i Finland vare et Hovedthema; Russerne tilegnede sig Dele af Landet, som ikke tilhørte dem, og finske Bønder vare faldne ind i Rusland og havde afbrændt flere Landsbyer[21]; en anden Klage angik Kalmarrecessen, som man paastod endnu ikke var skeet Fyldest i alle sine Punkter; navnlig var der endnu, i Kongens fjerde Regjeringsaar, ingen Forandring gjort med Gulland. Men især vare Forleningerne et uudtømmeligt Æmne for Klager, Bønner og Besværinger, og for

saa vidt vare baade Fjender og Venner enige, Alle vilde have Mere. Steen Sture meente, at f. Ex. Kastelholm og Angermanland[22] kunde være et passende Tillæg til det Vederlag, han fik for omtrent et Aar siden; Svante Sture klagede bitterlig over den Skade, han havde lidt paa Gaarde og Gods, »den Tid han mod menige Almues Villie hjalp Kongen hid til Riget, hvad hans Søn længe vilde komme til at føle efter ham«, og over den daglige Nød, han havde med sine Kreditorer, hvorfor det var ikke meer end billigt, at Kongen kom ham til Hjælp med nye Len. Han vilde have Stæderne Norkøping og Søderkøping med tilhørende Told. Allerede for nogen Tid siden, strax da han fik Underretning om Nederlaget i Ditmarsken, havde han fundet det passende i en Skrivelse til Kongen at komme frem med denne Begjæring, hvis Opfyldelse under disse Omstændigheder fik Udseende af at være en Priis, han satte for Bevarelsen af sin Troskab mod Kongen[23]. En Anden krævede dette, en Tredie hiint, og man lod Kongen forstaae, at hvis han vilde opgive sin Ret til at besætte Fadeburslottene med Danske, saa var derved en Udvei aabnet, hvorved svenske Herrer kunde blive hjulpne. Men hvad Steen Sture angik, fandt Kongen ingen Grund til at forøge det Vederlag, som med Rigsraadets Samtykke var fastsat, og Svante Sture, forekom det ham, kunde være tilfreds med det store Stekeborg Len, han havde faaet; Kongen meente vel ogsaa, at Svante i den sidste Feide havde kjæmpet ligesaa meget for sin egen Sag som for hans. Klogere vilde det dog have været, om han havde føiet Svante og ved nye Naadesbeviisninger knyttet denne Mand fast til sig. Men Kong Hans frygtede den Masse af Begjæringer, der som gjennem en aabnet Sluse vilde strømme ind paa ham, naar han gav efter for Enkelte. Og der var heller ingen Midler dertil; thi den Udvei, de

svenske Herrer havde anviist, agtede han ingenlunde at følge: det meente han vilde under de nærværende Forhold være fuldkommen Daarskab. Derimod søgte han ved gode Ord og Forestillinger at slippe fra de paatrængende Fordringer og jævne Alt paa det Bedste, og han troede det var lykkets ham. Thi vel var Stemningen mørk, misfornøiet og fortræden, men der var dog ingen aabenbar Trods, og endnu ingen Enighed eller Sammenhold mellem Herrerne selv. De fleste Rigsraader sluttede sig til Kongen, og kun en mindre Deel saae surt. De tvende Hovedmænd, Steen Sture og Svante Sture, vare endnu bittre Fjender, og Trollerne og Ærkebispen ligesaa hadefulde paa den gamle Rigsforstander som før. Svante Sture, Erik Trolle og Steen Turesen Bjelke traadte endog frem som Klagere mod Steen Sture og fordrede af ham personlig, at han skulde erstatte dem den Skade og Udgift, de havde havt paa Toget i Finland 1496. Uagtet Steen Stures Indvendinger dømte Rigsraadet, at han personlig, og ikke Kronen, skulde udrede Erstatningen, efterdi han til hiin Tid havde været Rigets Forstander og oppebaaret Kronens Indtægter[24]. Lettere slap Steen Sture for Godtgjørelsen af den Vold, han i sidste Feide havde øvet mod Ærkebispen og Kirkens Gods, idet Kongen med egen Opoffrelse jævnede Sagen for ham[25].

Midt under Herredagen ankom til Stokholm et talrigt af 30 Personer bestaaende Gesandtskab fra Rusland, som paa deres Herres Vegne for Kongen og Rigsraadet fremsatte Fordring om Afstaaelse af et betydeligt Stykke af Finland. Deres Komme netop paa denne Tid var en ubehagelig Begivenhed for Kongen; thi det gjorde paa alle Svenske et uhyggeligt Indtryk at see disse Sendebud fra den forhadte Arvefjende drage i stort Optog gjennem Landet og færdes i Hovedstaden, paakaldende til Støtte

for deres Fordring det Forbund, som Kong Hans for 8 Aar siden havde indgaaet med deres Herre. Kong Hans afviste imidlertid paa Raadstuen i Stokholm, ligesom han allerede havde gjort fra Kjøbenhavn, hvor disse Fordringer tidligere vare fremførte, saa bestemt de russiske Paastande, og yttrede sig ogsaa ellers for Rigsraadet paa en saadan Maade om Russernes Anmasselser, som han sagde, han med Danmarks og sine Forbundsvenners Hjælp vilde vise tilbage[26], at Alle herved fandt sig tilfredsstillede, undtagen de afgjort Fjendtlige, der vare bestemte paa at hente Stof til Anklage fra hvadsomhelst, og med skadefro Glæde bemærkede, hvilke Forlegenheder dette Gesandtskab sandsynligviis vilde berede Kong Hans. For Øieblikket holdt de sig dog stille, og Kongen troede Alting vel forvaret.

I de sidste Dage af Marts eller først i April begav Kongen sig paa Tilbagereisen, ledsaget af Hofmesteren Steen Sture; men han var ikke kommen længre end paa den fjerde Dagsreise fra Stokholm, før han indhentedes af et Bud, der bragte ham Tidende om Begivenheder saa mærkelige, at han strax besluttede at vende om og begive sig til Stokholm[27].

En svensk Adelsmand og Ridder, Steen Christersen til Salestad i Upland, af Familien Oxenstjerne, havde i Anledning af en Tvist om Laxefiskeriet i Elfkarleby i Upland, som var tildømt Kronen, men som han meente at have Ret til, overfaldet Kongens Foged Niels Pedersen i Upland, saaret ham ilde og taget ham til Fange, og slaaet flere af hans Svende ihjel, og havde derefter plyndret Kongsgaarden ved Upsala. Denne Steen Christersen var vel ikke en af de mægtigste, men en af de uroligste Mænd, som denne Tid frembragte i Sverrig, tilbøielig til Vold og hurtig til Selvtægt, behersket aldeles af Øieblikkets Lidenskab, saa han i en Haande-

vending kunde skifte Parti og i Dag blive deres Fjende, hvis Ven han i Gaar havde været. Han var derfor snart dansk, snart svensk, tilhørte snart en, snart en anden af de Faktioner, der deelte de svenske Herrer indbyrdes. Han havde ikke engang, som ellers Riddersmands Ære krævede, sendt Kongen, som det kaldtes, »en ærlig Forvaring«, det vil sige, Advarsel om, at han vilde begynde Feide, og at Kongen derfor havde at tage sig i Vare. Han har tegnet sig selv tilstrækkeligt ved et eneste Træk, det nemlig, at han for ikke fuldt et Aar siden selv havde været med om at tildømme Kongen det Laxefiskeri, for hvilket han nu begyndte Oprør[28]. Hvad han nu bød den danske Konge, maatte senere hans svenske Herrer, først Svante Sture, og derpaa Steen Sture den Yngre friste af ham; ja i den korte Tid, som Steen Sture den Ældre endnu levede, forsøgte han allerede at stifte Partier imod ham. Den tidligere nævnte Ture Jensen, der hurtig var stegen i Veiret og nu var Ridder, Medlem af Rigsraadet og Lagmand i Vestergøtland, blev sendt ud mod Steen Christersen, men blev hovedkulds slagen; ogsaa Rigsraaden Knud Eskilsen Banner, der var Lagmand i Upland, blev ilde medhandlet af ham[29]. Urolighederne bredte sig videre, hele Riget kom i Bevægelse ved de Tidender, der hørtes fra Upland, de nylig kuede Lidenskaber og dæmpede Forhaabninger vaagnede igjen med Styrke. Det var som en Gnist, der var falden i en Krudttønde. Kong Hans kunde ikke skjule for sig selv, at Stillingen pludselig var bleven høist alvorlig, og tog sine Forholdsregler derefter. Han underrettede det danske Rigsraad om Tingenes Gang og skrev til sin Søn Christiern, at han hurtig skulde sende ham Krigsfolk og Skibe til Hjælp. Han besluttede tillige at sammenkalde en ny Herredag, da han hos Rigsraadet og Herrerne, i det Mindste hos Fleerheden, troede med Grund at kunne

vente en Støtte mod det Oprør, den fremfusende Steen Christersen havde begyndt.

Der var imidlertid endnu en anden Omstændighed, som forøgede Kong Hanses Vaande og foruroligede hans Sind ligesaa meget som Steen Christersens Opstand. Han troede sig udsat for Mordanslag af den afsatte Rigsforstander. Da han nemlig efter den pludselig afbrudte Hjemreise, paa hvilken Steen Sture ledsagede ham, kom tilbage til Stokholm, modtog han Oplysninger, efter hvilke han ikke kunde andet end troe, at han kun ved et Tilfælde havde undgaaet at blive et Offer for Steen Stures onde Planer. Det blev ham nemlig forebragt, at Steen Sture paa et Sted, som Kongen maatte passere, havde lagt en Deel af sine Folk i Baghold, hvilke i Forbindelse med Almuen, saasnart Kongen kom, skulde falde over ham og nedlægge ham og hans Følge. »Dersom vi blot vare dragne to Dagsreiser videre,« siger Kongen, »vilde vi være blevne overfaldne og forræderisk myrdede bagfra.« Dette satte Kongen i Forbindelse med Steen Stures tidligere Opfordring til ham om kun at tage faa Folk med sig, naar han kom til Sverrig, og han saae i det Hele nu kun en længe forberedet og vidtforgrenet Sammensværgelse, der ved Steen Christersens Opstand havde røbet sig et Par Dage for tidlig. Enten dette nu var sandt eller falsk, saa troede Kongen fuldt og fast derpaa, og ønskede saa meget mere, at Herredagen snart maatte træde sammen, for at han kunde faae Lys i Sagen, eller i det Mindste Understøttelse hos de mange hengivne Venner, han endnu talte i Rigsraadet. Herredagen sammenkaldtes til at møde endnu inden Udgangen af April, og Kongen tog imidlertid Sæde paa Stokholms faste Slot. Men Steen Sture, der ikke blev uvidende om de slette Tanker, Kongen nærede om ham, og de grove Beskyldninger, der maaskee vilde

fremkomme, udeblev fra Herredagen. Da han fik en ny Tilsigelse om at møde, svarede han, at han ikke vilde indfinde sig, med mindre han fik ikke blot Kongens Leide, men ogsaa Gidsler for sin personlige Sikkerhed. Herved og ved den tiltagende Uro og Gjæring i Riget forhaledes Sammenkomsten til Pindsedagstide, de allersidste Dage i Mai. Denne Maanedsfrist gik ikke ubenyttet hen for de Misfornøiede[30].

Det Hele vilde dog maaskee, ihvor truende det saae ud, efter en voldsom Dønning have lagt sig igjen, naar det ikke havde været for een Mand, hvis mægtige Skikkelse nu trænger sig frem. Det var Hemming Gad. Han var den Gang ikke ung længer, omtrent halvtredsindstyve Aar eller noget ældre; men han bevarede endnu i denne modne Alder, der var prøvet og beriget med mange bittre Erfaringer, al Ungdommens Kraft og Fyrighed. Da han maa være født omtrent 1450, falder hans Barndoms Aar under de voldsomme og blodige Kampe, der i lang Tid sønderreve Sverrig, førte af de Store indbyrdes, og for eller mod Danmark. Brunkebjergslaget hørte til hans Ungdomsminder. Det Had, han med Modersmælken havde indsuget mod Danmark, næredes under hans Opvæxt, da Stemningen under de fortsatte Rivninger var bittrere i Sverrig end nogensinde og blandet med den Selvfølelse og Ringeagt for Modstanderne, som hiin store Seirvinding naturligen maatte fremkalde. Hans ualmindelige Aandsevner og de Kundskaber, han ved et ivrigt Studium havde erhvervet sig i de Videnskaber, som den Gang banede Vei til ærefulde Stillinger i Kirken og Staten, Theologi, kirkelig og verdslig Lovkyndighed i Forbindelse med Sprog og Historie, tildroge ham allerede som ung Mand den ældre Steen Stures Opmærksomhed. Denne besluttede at drage Fordeel for Fædrelandet af hans sjældne Gaver ved at sende ham i

den vigtige Post som Sverrigs Fuldmægtig ved det romerske Hof. Foruden de store kirkelige Interesser, som det altid kunde være ønskeligt for Sverrig at see varetagne hos Kirkens Overhoved ved et eget paalideligt og kyndigt Bud, knyttede der sig ogsaa under de forhaanden værende Forhold en høi politisk Betydning til hans Sendelse. Christiern den Første og derefter Kong Hans lode det sig nemlig under Striden med Sverrig være meget magtpaaliggende ved jævnlige Sendebud til Rom at vinde Paven og Kardinalerne for deres Sag og stemme dem mod Steen Sture, forhindre, at Mænd, som vare fjendtligsindede mod deres Interesser, beskikkedes til vigtige Kirke-Embeder i Sverrig, ja at udvirke Kirkens Band mod de ulydige og gjenstridige svenske Undersaatter. Dette skulde nu Hemming Gad modarbeide. Allerede i Kong Christiern den Førstes Tid (altsaa før Mai 1481) udskikkedes han til Rom[81] for at faae ophævet den Bandbulle, Kongen 1478 havde udvirket mod Steen Sture. Men hans Virksomhed falder fornemmelig i Kong Hanses Tid, der aldrig blev træt af at bearbeide det romerske Hof mod den svenske Rigsforstander, der forholdt ham hans Throne og hans Moder hendes Enkegods. Enkedronning Dorothea begav sig selv 1488 til Rom for personlig at klage for Paven og paakalde Kirkens Beskyttelse mod den ugudelige Steen Sture, der saa uchristelig forgreb sig selv paa Enkers Gods. Hun forefandt i Hemming Gad en klog og behændig Modstander, men naaede dog sit Maal, at Steen Sture lystes i Band. I den lange Tid af meer end 20 Aar, under et stadigt eller kun for kortere Tid afbrudt Ophold i Rom, anstrængte Hemming Gad alle sine Evner for at gjøre den danske Regjerings Bestræbelser til Intet hos det romerske Hof. Havde diplomatisk Kløgt, Opfindsomhed, Snildhed og Veltalenhed kunnet afgjøre Sagen, saa vilde

han sikkert være gaaet af med Seiren over de danske Sendebud; men disse havde den Fordeel at være Fuldmægtige for en anseet og mægtig Konge, medens han repræsenterede en Herre af en indskrænket Magt og tvivlsom Stilling; og fremdeles den endnu større Fordeel at kunne i stort Maal byde over Guldets og Sølvets vægtige Argumenter, der hos Kardinalerne gjaldt langt mere end den meest glimrende Veltalenhed, medens Hemming Gads Hjælpemidler i hiin Retning vare indskrænkede. Han gjorde Gjæld i Rom og laante hvor han kunde, hos et enkelt florentinsk Handelshuus indtil 900 Dukater; men det forslog ikke. Han kom derfor oftere tilkort: han kunde ikke forhindre, at Steen Sture tvende Gange, medens han førte hans Sag i Rom, lystes i Kirkens Band. Under denne stille, lange, uophørlige Kamp, som han her førte med de danske Fuldmægtige, i hvilken han saa ofte maatte lide ufortjente Nederlag og see al sin Kløgt forspildt ved den danske Konges Rænker og Guld, grundfæstedes, næredes og forhærdede sig det Had, han allerede havde bragt med sig til Rom som sin naturlige Eiendom. Naar han ved Brev fik Efterretning om, at noget Ulykkeligt var hændt i Danmark, undlod han sjælden at tilføie det fromme Ønske: »Give Gud, det saa i Sandhed monne være«. Men Hemming Gad lærte ikke blot i Rom at føde sit Had mod Danmark. Han blev ogsaa her, ved Alexander Borgias Hof, indviet i alle den italienske Politiks Kunster og Hemmeligheder, dens smudsige Veie, lærte Bøielighed og Smidighed til at snoe sig mellem Mennesker uden Sæder og uden Redelighed, øvedes i at gjennemskue deres Hensigter og bruge dem for sine Øiemed. Det faldt ham ikke vanskeligt at finde sig i det herskende Væsen, thi han var langt fra at være stræng og fiintfølende med Hensyn til Sædelighed[32] eller nøieregnende i de Midler, som førte til Maalet. Ellers vilde

han heller aldrig have kunnet trives ved Alexander Borgias Hof og blandt hans Kardinaler. Alexander den Sjette elskede ham høit, gjorde ham til sin Kammerherre og sin Mathematicus.

Da Kong Hans 1497 var tagen til Konge i Sverrig, syntes Hemming Gads Rolle at maatte være udspillet i Rom. Allerede før det kom saa vidt, havde han paa sit fjærne Opholdssted maattet føle Virkningen af den Splid, som raadede i Sverrig, og de Bevægelser, der forberedte den store Omvæltning, som snart skulde finde Sted. Underrettet af Steen Sture om Russernes hærjende Indfald i Finland, havde han gjort sig megen Flid for at erhverve nogle pavelige Buller og Breve, hvorved Krigen mod de ugudelige Russer erklæredes for et Korstog og Himlens Naade og Syndsforladelse tilsagdes Enhver, der deeltog i den hellige Krig. Han naaede ogsaa, skjøndt med store Bekostninger i det pavelige Kancelli, sit Ønske: Breve og Buller udfærdigedes og afgik til Sverrig. Hemming Gad troede herved at have erhvervet sig en Fortjeneste af sit Fædreland og lovede sig en betydelig Virkning paa Folkets Stemning af disse Buller. Men hans Harme og Ærgrelse blev stor, da han erfarede, at Bullerne vel vare ankomne til Sverrig, men ikke offentliggjorte. Det var Ærkebisp Jakob Ulfsen, som havde forhindret det. Hemming Gad havde nemlig ikke kunnet holde sig fra at benytte ogsaa disse Paveskrivelser som et politisk Middel, og behændig sørget for, at der indførtes nogle Ord om, at Kong Hans var i Forbund og Broderskab med de kjætterske affaldne Russer. Da Ærkebispen, som da med sine Venner arbeidede paa at sætte Kong Hans paa Thronen, saae dette, lagde han Brevene tilside uden at offentliggjøre dem. »Gud forlade ham,« siger Hemming Gad, »som dette gjorde; de vilde have gavnet Riget mere end mange tusinde Penge«[33].

Han nærede siden et dødeligt Had til Jakob Ulfsen. Han forblev efter den Tid endnu i Rom nogle Aar[34] fortsættende sine gamle Bestræbelser og ventende paa et Omslag i Tingene; men da det ikke kom, vendte han endelig hjem til Fædrelandet 1499 eller 1500. Her fandt han snart under de spændte og urolige Forhold Leilighed til at bruge de Egenskaber og Færdigheder, han i Udlandet havde erhvervet, og til at udfolde andre, for hvilke der i Rom ingen Skueplads havde været.

Det lykkedes ham snart, og for en lang Række af Aar, at blive, om ikke af Navn saa i Virkeligheden, den første Mand i Sverrig. Hans Kjendskab til de politiske Forhold i og udenfor Norden, hvori han stod over alle Andre, hans dybe Menneskekundskab, hans Kløgt blandet med Underfundighed, hans henrivende Veltalenhed maatte i Tider som disse altid sikkre ham en udmærket Plads; men han var tillige snarraadig, hurtig og utrættelig, naar det gjaldt om at handle, og modig til Forvovenhed. I Raadskammeret forstod han baade at vække og dysse Lidenskaber, at afvinde enhver Sag en saadan Side, at den, der skulde overbevises og omstemmes, maatte erkjende hans Grunde for uimodsigelige og give ham Ret. Men frygtelig var han især i Folkeforsamlingen, hvor han vidste med Sikkerhed at anslaae alle de Strenge, som stærkest bevæge et Folks Følelser og Fordomme, og hvor han udslyngede de fyndige, ildfulde, skarpe og lynende Ord, der fyldte alle hans Tilhørere med det Mod og det Had, der glødede i hans eget Bryst. Skjøndt Ordet og Pennen vare hans egentlige Vaaben, saa var han dog ikke fremmed for Sværdet. Han trak Brynien over Bispekjolen og anførte Hærskarer, leverede Fægtninger, stormede Fæstninger; ja han tog ikke i Betænkning at bestige Orlogsskibet for paa Havet at forfølge sine Fjender. I Ledtog med Lybekkerne hærjede han,

skjøndt Geistlig og Bisp, Danmarks Kyster som en gammel Viking[35]. Af Fødsel var han Østgøte og adelig af Byrd[36].

For Enhver, der blot havde noget Kjendskab til Forholdene, end sige da for den skarpsynede, erfarne, i alle Rigets Sager indviede Hemming Gad, maatte det være indlysende, at Kong Hanses Magt kunde aldrig rokkes i Sverrig, saalænge Rigets fornemste Herrer ved indbyrdes Splid og Fjendskab lammede deres egen Kraft. Det, som det derfor først og fremmest kom an paa, var at tilveiebringe Forsoning mellem Herrerne, fornemmelig Steen Sture og Svante Sture; og til at fuldføre dette gavnlige Værk gjorde han, saasnart de ydre Begivenheder tegnede til at tage en gunstig Vending, Brug af al sin Kraft, Snildhed og Veltalenhed[37]. Med Steen Sture faldt det meget let, thi han havde allerede ved venlig Tilnærmelse søgt at vinde Svante Sture, skjøndt uden Virkning; og naar han blot fik Udsigt til at naae det Maal, hvorefter hans Sjæl tørstede, det gamle Herredømme og Hævn over sine øvrige Fjender, Ærkebispen og Trollerne, og Kong Hans ikke at glemme, der havde styrtet ham fra Magten, saa var han fuldkommen rede til at bringe nogle Offre for at forsone Svante og vinde hans Venskab igjen. Han havde desuden den høieste Mening om Hemming Gads Indsigter og Klogskab og en ubegrændset Tillid til hans Raad. Med Svante Sture, der var dybt forbittret i sit Sind, var det langt vanskeligere. Men Hemming Gad forestillede ham, at Hævn over Fjender vel var sød, men sødere var dog Magt og Herredømme. Fremturede han og Steen Sture i deres uforsonlige Had, saa vare de og deres Efterkommere evig fordømte til at tjene danske Herrer; thi den danske Konges Magt hentede sin Styrke fra deres Splid; men forenede de deres Kræfter, var det ikke vanskeligt at

ryste Aaget af Nakke, og da aabnede sig for Svante den meest lysende Udsigt. Thi rigtignok maatte Steen Sture igjen blive Rigsforstander; men han havde ingen Børn, var desuden gammel og svag og gjorde det sikkert ikke længe; og naar Steen først var død, da var det saa vist som nogen Ting i Verden, at Rigsforstanderposten vilde blive hans, Ingen kunde gjøre ham den stridig. Men naar slig en Fremtid stod i Vente, var det da ikke ufornuftigt evig at tænke paa en Fornærmelse, et Haansord, der i Øieblikkets Hidsighed var fløiet Steen Sture over Læben, og bestandig at kives med ham om Erstatning for det ulyksalige Tog i Finland? Han kunde faae rigelig Erstatning, og det meget snart, hvis han forenede sig med Steen; thi naar man reiste sig og fordrev de Danske, vilde det ikke feile, at Steen Sture overlod ham Ørebro Slot med dets store Len, som han tidligere havde havt, men som nu var blevet gjort til Enkegods for Dronningen under en dansk Høvedsmand. Dette i Forbindelse med Stekeborg Len var dog ganske gode Vilkaar til en Begyndelse. Hvad havde han desuden vundet for al sin Hengivenhed mod den danske Konge og alle sine Opoffrelser for hans Sag: Foragt og Had hos sine Landsmænd, der havde tilbedet hans Fader og eengang ogsaa havde elsket ham, fordi han var Søn af en saadan Fader. Han havde maattet sætte sig i Borg og Gjæld og sælge af sit Arvegods; og saa karrig var den danske Konge, at han ikke engang paa hans Begjæring vilde unde ham saadan en lille Stad som Søderkøping, der dog før havde hørt til Stekeborg Len. Naar Sagerne stode saaledes, burde Valget aldrig være tvivlsomt. Tvivlede han maaskee om Steen Stures Redelighed og Ordholdenhed, da kunde Hemming Gad i den Henseende ganske berolige ham; »thi,« sagde han, »Hr. Steen skal ikke vende sig hid eller did, saalænge jeg lever,

men være, hvor I vil have ham«[38]. Svante Sture fandt sig overtydet ved disse Grunde, forsonede sig med Steen Sture og lovede at gjøre fælleds Sag med ham.

Som det sædvanlig gaaer med slige Raadgivere, havde ogsaa Hemming Gad sin Bagtanke ved dette sit Raad; han tænkte ikke blot paa Fædrelandets Fremtid, men tillige meget stærkt paa sin egen. Han havde ved sin Virksomhed i Rom stillet sig i et saadant Forhold til Kong Hans, at han, saalænge denne havde Magten, aldrig kunde haabe at trives i Sverrig, men, hvis han ikke maaskee blev nødt til at søge sit Brød i et fremmed Land, maatte være glad ved at kunne leve stille og ubemærket, passende sine geistlige Sysler som Provst i Linkøping. Hvilken Fremtid for en Mand, hvis Sjæl brændte af Begjærlighed efter at handle og virke, og som følte Kraft i sig til at lede og styre et heelt Riges Skjæbne! Han var for et Par Maaneder siden, da Linkøping Bispestol blev ledig, af Domkapitlet bleven valgt til Bisp; men Alexander den Sjette, hurtig forglemmende sit Venskab for Hemming Gad, havde paa første Efterretning om den forrige Bispes Død ved pavelig Provision overdraget Linkøping Stift til en spansk Kardinal, og hævdede denne siden i Besiddelsen heraf[39]. Vedblev Hans at være Konge i Sverrig, turde Hemming Gad aldrig haabe, at heri vilde skee nogen Forandring; men kom Steen eller Svante til Roret, var det baade muligt og rimeligt. Og ikke blot Bispestolen maatte blive ham vis, men han vilde staae ved Steens og Svantes Side som deres høire Haand, som den første Mand i Riget næst dem, og med den meest afgjørende Indflydelse paa Alting. Derfor sluttede han sig ogsaa især til Svante Sture, den opgaaende Sol; Steen Sture havde han allerede ganske i sin Magt, og denne gamle svage Mand, »der kunde være borte, inden man vidste et Ord af det«, betragtede han

næsten som et udtjent Redskab, ikke uden en vis medynksom Ringeagt.

Da først Steen og Svante Sture vare forsonede, vandtes snart Andre for Partiet. Hertil hørte først Niels Klaussen Sparre, der var en sikker Mand; thi han var ikke blot en Frænde af Steen Sture, da deres Mødre vare Søstre, men ogsaa Svigerfader til Urostifteren Steen Christersen, der nylig havde faaet hans Datter; og desuden havde han ved sin haardnakkede Modstand paa Elfsborg i forrige Feide paadraget sig Kong Hanses store Vrede; endvidere Knud Alfsen, der kom hid fra Norge, af hvis Rigsraad han var Medlem, misfornøiet med Kongen og mistænkt af denne, klagende for sine svenske Venner, at han havde mistet sine Len i Norge og ikke kunde faae Ret over sine Fjender — om ham ville vi siden faae Meget at høre; fremdeles Rigsraaderne Bengt Rynning og Johan Bese.

Den Maade, hvorpaa Steen Sture og Hemming Gad og de 5 med dem forbundne Herrer optraadte i Stokholm, da omsider den nye Herredag ved Pindsedagstide (30 Mai 1501) aabnedes, viste, at de havde noget Alvorligt i Sinde: de kom ikke alene, men ledsagede af 700 beredne fuldtrustede Svende. Kong Hans forstod Meningen af dette, og lod samme Dag[40] Slottets Mure besætte med alt det svære Skyts, han havde, og dette rette mod Staden, trak desuden en Deel af Besætningen paa Orlogsskibene ind paa Slottet til Forstærkning og Skytsets Betjening. Under saa truende Forberedelser aabnedes Mødet. Det personlige Mellemværende mellem Kongen og Steen Sture synes i den første Tid ikke at være kommen til Forhandling; men de offentlige Besværinger og Fordringer, som de Misfornøiede tildeels paa det foregaaende Møde, men mere spagfærdigt, vare komne frem med, bleve nu med stort Eftertryk fornyede: de

henviste til Kalmarrecessen af 1483, der dannede Grundvolden for Foreningens Fornyelse; denne bestemte, at alle Sverrigs Slotte og Len skulde gives til indfødte Mænd; herimod var det stridende, at der rundtomkring i Riget sade Udlændinger som Høvedsmænd og Fogeder, og de forlangte derfor, at disse Alle strax skulde afsættes. Især lagde de Vægten paa Gulland, dette evig omtvistede Stridsæble mellem Rigerne, og her meente de, at Retten var soleklar; thi Recessen bestemte, at det strax, naar Kongen var kommen til Regjeringen, ved en Retskjendelse skulde afgjøres, om ikke Gulland hørte Sverrig til; men endnu var Intet herom foretaget og endnu sad en Dansk som Høvedsmand paa Visborg. De foresloge en som dem syntes billig Middelvei: Kongen skulde overgive Gulland til en svensk Mand, der skulde holde det baade til det svenske og danske Rigsraads Haand, hvorved Danmarks Ret blev forbeholdt, indtil begge Rigers Raad havde undersøgt Spørgsmaalet og derom afsagt en endelig Kjendelse[41]. Fremdeles klagede de over, at nogle svenske Faner, der vare tagne i sidste Feide, vare ophængte som Seirstegn i Frue Kirke i Kjøbenhavn, hvilket var en Haan for Sverrigs Rige og et slet Symbol paa Rigernes Enighed; de besværede sig ogsaa over den daarlige Mønt, og forlangte, at Kongen skulde sørge for dens Forbedring. Det, som var Hovedpunktet i Klagen, Ansættelse af danske Mænd som Fogeder og Høvedsmænd paa svenske Slotte, faldt det ikke Kong Hans vanskeligt at besvare. Han henviste dem til Brevet af 17 December 1497*), som Rigsraadet havde givet ham, i hvilket baade Steen Stures og Svante Stures eget Navn stod og under hvilket de selv havde hængt deres Segl;

---

*) See ovenfor S. 155-56.

ved dette Brev var der tilstaaet ham en uindskrænket Ret til ved svenske, norske eller danske Mænd at lade bestyre alle de Slotte og Len, som hørte til hans eget eller Dronningens Fadebur; denne Ret havde han kun benyttet, og Ingen kunde paastaae, at han havde overskredet den. Dette tilfredsstillede vel ikke de svenske Herrer, men paa Rettens Vegne var Intet hertil at sige. Hvad Gulland angik, maatte han indrømme, at Kalmar Recessens Bestemmelse i dette Punkt ikke var efterkommet; men han kunde undskylde sig med, at de mellemliggende Aar havde været saa fulde af Uro og Sorger for ham, og at det svenske Rigsraad ikke selv tidligere havde drevet paa Sagen; nu at afsætte den danske Lensmand, den kjække og trofaste Jens Holgersen Ulfstand, og indsætte en svensk Befalingsmand, fandt han efter Omstændighederne ikke raadeligt, og kunde ifølge sin Haandfæstning ikke engang gjøre det uden foregaaende Raadførsel med sit danske Rigsraad; men han var ganske villig til at forelægge Sagen for alle tre Rigers Raad paa et Møde, der snarest muligt skulde sammenkaldes. Hvad Kongen har svaret angaaende de svenske Faner, siges ikke; men uden Tvivl har han lovet, at, hvis det forholdt sig som man paastod, skulde Fanerne blive tagne ned, om det ikke allerede var skeet. Med Hensyn til Mønten kunde han henvise til, at han allerede i sin korte Regjering havde udgivet een Forordning om Møntens Forbedring (4 Dec. 1497)[42], og at der behøvedes Tid for at læge gammel Skade. De Misfornøiede frembare ogsaa de enkelte Klagemaal, som hver især meente at have, navnlig med Hensyn til Forleninger, som de paastode enten at have bestemt Løfte om eller billigt Krav paa. Herpaa vilde Kongen for Øieblikket ikke indlade sig, men lod sig nøie med i Almindelighed at henvise dem til det Møde, han havde foreslaaet af alle

tre Rigers Raad; paa dette vilde han stande Enhver til Rette. Kun for Svante Stures Vedkommende vilde han gjøre en Undtagelse, idet han tilstod ham det saa ofte begjærede Søderkøping; men nu var Svante ikke fornøiet hermed, han forlangte ogsaa Norkøping med Laxefiskeriet sammesteds[43]. Mærkeligt er det, at paa dette Møde de Misfornøiede enten slet ikke eller kun ganske løseligt bragte Forholdet til Rusland paa Bane[44]; det var uden Tvivl i Erkjendelse af, at en Drøftelse af denne Sag mellem Mænd, som kjendte baade Oprindelsen og Sagens øieblikkelige Stilling, aldrig kunde blive til Fordeel for Partiet, men snarere maatte gavne Kongen. En anden Sag var det, naar man siden skulde tale til Almuen, da var der intet rigere og mere lønnende Æmne, og der var Ingen, som kunde sige imod.

Under en meget uhyggelig Stemning trak en Deel af Herredagen sig hen; Steen Sture og hans Medforbundne kom aldrig op paa Slottet til Kongen, uden først at have faaet Gidsler for deres Sikkerhed. Et Tilfælde forøgede Mistroen og den gjensidige Frygt. Dronningen fik en Helligdag i Sinde at ville gaae ned i Staden for at høre Messe; da det næppe kan feile, at der har været et Kapel paa Slottet, har det maaskee været det nærliggende St. Klarekloster Dronningen har villet besøge, hvis Orden var hende kjærere end nogen anden, da den fulgte hendes Yndlingshelgens, St. Francisci, Regel. Men Kongen, der var fuld af Mistanke og frygtede for, at Steen Sture skulde benytte Leiligheden til at bemægtige sig hendes Person, vilde ikke give sit Samtykke til, at hun forlod Slottet. Den fromme Dronning fandt, at det var meget haardt, at der i disse sorrigfulde og ængstelige Tider, hvis Tryk hvilede dobbelt tungt paa hende, da hun var sygelig og troede sig frugtsommelig, skulde nægtes hende Leilighed til at søge Trøst og

Opbyggelse. Hun gjorde Kongen Forestillinger og endte med at briste i Graad. Bevæget ved hendes Sorg, gav Kongen efter. Da den Nyhed rygtedes, at Dronningen var kommen ned i Byen, kom ganske rigtig Steen Sture og flere af hans Venner og samlede sig udenfor Kirken, hvor Dronningen var inde, men i den uskyldige og lovlige Hensigt at gjøre hende deres Opvartning og hæderlig ledsage hende tilbage til Slottet. Dette gjorde de ogsaa; men da Vagten ved Porten saae det store Følge, blev der gjort Alarm; det Øverste af Murene fyldte sig øieblikkelig med Væbnede og Skytset rettedes mod de formeentlige Fjender. Steen Sture og hans Venner trak sig derfor ilsomt tilbage. Disse paastode nu, at hele denne Kirkegang var lagt an paa at lokke dem i et Baghold, og Kongen troede ligesaa fast, at Steen Sture havde villet overrumple Slottet og tage ham tilfange[45].

Saa spændt end Forholdet i lang Tid var, saa syntes det dog henimod Slutningen af den lange Herredag, der varede halvanden Maaned (fra 30 Mai til 10 Juli)[46], som om Alt tilsidst ved de Maadeholdnes Mægling vilde jævne sig. Den allerstørste Deel af Rigsraadet, Ærkebispen med alle Bisper, undtagen Hemming Gad, og de fleste verdslige Medlemmer vare paa Kongens Side. De syv forbundne Herrer havde ingen nye Tilhængere vundet, og der syntes ikke engang mellem dem selv indbyrdes at være noget ret Sammenhold. Deres Forbund bestod endnu kun i Ord og Aftale og havde ikke faaet Handlingens Indvielse; de havde endnu ikke ved noget udvortes Lovbrud beseglet deres Forbund og gjort sig Tilbagegangen umulig. Svante Sture især syntes at være ueens med sig selv og halte til begge Sider. Skjøndt i Ledtog med Hemming Gad og de Øvrige, havde han dog i Begyndelsen af Herredagen ved en Sammenkomst med Borgemester og Raad i Stokholm, der vare Kongens

Sag hengivne, til deres Beroligelse høit og dyrt forsikkret, at han aldrig vilde bryde den Ed, han havde svoret Kongen; og anden Dag efter Herredagens Slutning skrev han til Henrik Krummedige i Vigen, at han vilde være og blive Kongens tro Mand, hvorfor Hr. Henrik ikke maatte troe Nogen, som sagde anderledes; ogsaa i sine Skrivelser til Kongen brugte han Yttringer om uforanderlig Troskab og Hengivenhed[47]. Det er ikke let at sige, hvad man skal troe herom, om det var oprigtig meent, eller lutter Kunster og Forstillelse; men rimeligst synes det dog, at han virkelig en Tidlang har været tvivlraadig i Sindet og vaklet mellem Troskab og Troskabsbrud. Samvittigheden kunde vel røre sig hos ham, naar han betænkte den dyre Ed, han havde svoret, især da han fik at vide, at Kongen betragtede ham som den eneste Mand i Landet, han kunde lide og stole paa[48]. Han maatte vel ogsaa krympe sig ved, saa brat og pludselig at bryde med de gamle Venner, der for ikke længe siden havde staaet ved hans Side i den blodige Kamp mod Steen Sture, som nu skulde være hans Ven, medens hine maatte blive hans Fjender. Det gamle dybe Nag til Steen Sture, som kun Hemming Gads Veltalenhed havde dæmpet, kunde vel ogsaa bryde op igjen, især da flere af hans nærmere Venner, navnlig Bengt Rynning, havde en næsten uovervindelig Mistro til Steen Sture[49]. Men slige Skrupler, om de opkom hos ham, var Hemming Gad, som det Følgende viste, Mand for at overvinde.

Hvorom Alting er, saa kom der, inden Herredagen sluttedes, et formeligt Forlig istand mellem Kongen og de Misfornøiede, og det saavel hvad angik de almindelige Besværinger som Steen Stures og Kongens personlige Mellemværende. Efter Nogles Fortælling[50] skal Kongen virkelig have bragt sin Klage mod Steen Sture for forræderske

Anslag mod hans Person frem for Rigsraadet, men Steen Sture have afviist disse Beskyldninger som Digt og Opspind af dem, der vilde ham ilde og søgte at sætte Splid mellem ham og Kongen. Men hvor Kongen selv yttrer sig om Sagen, siger han blot, at Striden ved nogle Rigsraaders Mægling blev bilagt, og at han skjænkede Steen Sture sin Naade igjen[51]. Man tør derfor vel antage, at Kong Hans enten formedelst bristende Beviis eller af Klogskabshensyn har taget Tingen læmpeligere, end han først havde i Sinde. Og om det end er utvivlsomt, at Steen Sture ligefra den Dag, han fik den første Tidende om Nederlaget i Ditmarsken, pønsede paa at styrte Kong Hans fra Thronen i Sverrig, saa er der dog ingen Grund til at antage, at han, der altid viser sig som en ærekjær Mand, skulde have nedladt sig til et saadant Nidingsværk som at forsøge at rydde Kongen af Veien ved et Baghold. Det var vistnok kun et Paafund af Steen Stures Fjender; men det havde eengang fundet Indgang i Kongens mistænksomme Sind, og han vedblev at troe derpaa. Med Hensyn til de øvrige Anker og Tviste-Æmner greb man til en Udvei, der ogsaa tidligere jævnligen var bleven benyttet som en Afleder og Dæmper af de oprørte Lidenskaber, at udskyde hele Sagens Afgjørelse til et følgende Møde af alle tre Rigers Raad. Dette Møde skulde finde Sted i Kalmar i August næste Aar, og indtil da skulde alle Stridsæmner baade om Lenene og de øvrige Punkter forblive hvilende. Denne Herredagsbeslutning forkyndtes høitidelig fra Raadhuset til den udenfor forsamlede Almue, en almindelig Fred udlystes over hele Riget, og Breve udgik fra Rigsraadet til Landskaberne om at lyde Kongen og hans Embedsmænd. Den Eneste, som forblev stiv og trodsig og Intet vilde høre om Forlig, var Fredsforstyrreren Steen Christersen Oxenstjerne[52]. Derefter forlode Steen Sture og

hans Venner Herredagen, tilsyneladende tilfredse, i det Mindste uden at nedlægge nogen Indsigelse. Hemming Gad vilde rigtignok siden paastaae, at det kun var Modpartiet, som havde sat disse Beslutninger igjennem, og at han og hans Venner ikke havde været enige heri; men det er beviisligt, at Hemming Gad her ikke farer med Sandhed[53].

Det Samme, som saa ofte har drevet dem, der pønsede paa en Omvæltning af det Bestaaende, men endnu betænkte sig og nølede, inden de vovede det afgjørende Skridt, til omsider at gaae over til aaben Handling: Frygten for allerede at være gaaede for vidt og have blottet sig for meget til at undgaae Hævn og Straf: det Samme bevægede ogsaa de svenske Herrer til at lade alle Betænkeligheder fare og træde frem i aaben Opstand mod deres Herre. De vilde hellere forekomme end forekommes. Hemming Gad vedgaaer selv, at det var en af deres Hovedgrunde[54]. I de fjorten Dage, som forløb efter Herredagens Slutning, var han utrættelig med at dæmpe Misforstaaelser mellem de Forenede, svække Betydningen af det nylig med Kongen indgangne Forlig, overtale, tilskynde, drive baade Haab og Frygt i samme Retning. I de sidste Dage af Juli var han saavidt, at han fik de 6 Herrer samlede med sig i Vadstena. Denne By valgtes til Mødested, fordi Stemningen her for Øieblikket var meget ophidset i Anledning af en Feide, Staden var kommen i med en af de danske Høvedsmænd, Jens Falster. Steen Christersen Oxenstjerne, den udvortes Anledning til hele Bevægelsen, var ikke med, enten det var fordi tilfældige Omstændigheder hindrede ham, eller fordi han efter sin Natur ikke kunde handle i Samfund med Andre. Men de øvrige 7 oftere nævnte Herrer indgik her Søndagen den 1 August, under Paaberaabelse af de tidligere anførte Besværinger,

et Forbund til aaben Opstand mod Kongen, og forpligtede sig til at staae Last og Brast med hverandre til det Yderste. De vedtoge at ville dele imellem sig og deres Venner de Slotte og Len, de i den forestaaende Kamp toge fra Kongen eller Andre. Om Knud Alfsen bemærkes udtrykkelig, at han skulde have et svensk Slot og Len, liggende op imod den norske Grændse. Hvad Steen og Svante skulde have siges ikke, men det forstaaer sig af sig selv, at dem tiltænktes deres gamle Len, Ørebro med Nerike, Værmeland og Dalsland, og Vesteraas med Vestmanland og Dalerne, hiint for Svante, dette for Steen. Valget af Rigsforstander udsattes, men det skulde falde enten paa Steen Sture eller Svante Sture: dette lokkede og smigrede Svante, og Steen fandt sig deri, da han nok haabede, at kunne lede Valget paa sig[55]. Efter Mødet traadte Steen Sture frem for Raadhuset i Vadstena og talte til Mængden, kundgjørende for dem den tagne Beslutning og æggende dem til Had mod de Danske og Kamp imod Kongen[56].

Det Første de Forbundne havde at gjøre, var at udsende brændende Proklamationer til alle Rigets Landskaber, hvori de opfordrede Indbyggerne til at gribe til Vaaben og fordrive en Konge, som traadte Lov og Ret og alle Sverrigs gamle Sædvaner under Fødder. Han brød Løfter og Tilsagn, lod Almuen træde paa Halsen af sine tyranniske danske Fogeder, slæbte alle Sverrigs Rigdomme til Danmark, og pønsede Dag og Nat ikke paa Andet end Sverrigs Fordærv. Han tillod, at Mennesker uden Lov og Dom bleve hængte, brændte og halshugne; havde indgaaet Forbund med de grumme og kjætterske Russer, indkaldt dem til Finland og været Aarsag til de gruelige Ødelæggelser, der vare overgaaede dette Land; ja han var gaaet endnu videre — det havde man opdaget, da de russiske Sendebud sidst vare i

Stokholm, hvem han modtog som sine kjæreste Gjæster og beværtede baade med Mjød og Viin, Vildt og Tamt, og lod see hele Landets Leilighed til Nytte ved fremtidige Angreb — han havde afstaaet til disse Sverrigs og hele Christenhedens Fjender omtrent det halve Finland, en Strækning af 200 Mile i Længden og 20 Mile i Breden. En saadan Konge burde ikke taales. De burde derfor reise sig med Magt, »arge« paa Kongen og hans Medhjælpere, fordrive de Fogeder, Kongen havde sat, lyde og betale deres Afgifter til de nye navngivne Fogeder, som sendtes i hines Sted. De kunde være visse paa Bistand, thi de, der skreve til dem, havde forenet sig om at frelse Fædrelandet, og havde Midler dertil. Men den, der ikke vilde gjøre fælleds Sag med dem, maatte være beredt paa det Værste, thi de vilde ikke agte eller behandle ham anderledes end som en anden Fjende af Riget. Disse Proklamationer gjorde deres Virkning. De danske Fogeder bleve slagne ihjel, hvor man kunde overkomme dem, og snart stod hele Landet i Lue[57].

Opstandspartiets Proklamationer indeholde ikke blot store Overdrivelser, men ogsaa aabenbare Usandheder. Det er ikke at undre over; thi de, der begynde Revolution komme i adskillige Nødvendigheder, som de ikke kunne frigjøre sig for, deriblandt den, at maatte puste til det Folks Lidenskaber, hvis Bistand de trænge til; og Fristelsen ligger nær at overdrive Feilene hos den Regjering, som de ville styrte og lægge for Had, eller endog paadigte den Forbrydelser, som aldrig ere begaaede. Vi kunne forbigaae det Øvrige med Taushed og skulle blot dvæle et Oieblik ved hvad der siges om Kongens Forhold til Rusland. Det var meget vel beregnet af de svenske Herrer, der i Forhandlingerne med Kongen, saavidt man kan see, havde været meget spag-

færdige i dette Punkt, stærkt at fremhæve det i deres Opraab til Almuen; thi det blotte Navn af Rusland var nok til at bringe Hadet til at gløde hos enhver svensk Mand, og naar de hørte, at deres egen Konge havde forbundet sig med denne deres bittre Fjende, endog afstaaet ham Dele af Riget, maatte det bringe den sidste Gnist af Godhed, der endnu kunde være for Kongen, til at slukkes. Det var visselig uheldigt, at Kong Hans nogensinde kunde troe det rigtigt, ved et Forbund med Sverrigs Arvefjende at søge at vinde den Throne, som Steen Sture og andre svenske Stormænd forholdt ham. Han havde imidlertid sine Undskyldninger. Han havde, inden han greb til dette yderlige Skridt, i 10 Aar udtømt alle Fredens Midler, og Forbundet skulde efter hans Tanke ikke være rettet mod Sverrig, men mod hans Fjende Steen Sture. Dette var rigtignok kun et Spil med Ordene, thi det kom ligefuldt til at gaae ud over det svenske Folk, men Kongen synes dog, efter Udtrykkene i Traktaten at dømme, at have lagt Vægt herpaa, og beroliget sig ved denne Forestilling. Men hvad der er Hovedsagen: det var et Modforbund rettet mod et andet fjendtligt Forbund. Steen Sture havde ikke taget i Betænkning at indgaae Forbund med det Danmark fjendske Lybek (1493), til Gjengjæld sluttede Kong Hans Forbundet med Rusland (8 Nov. s. A.). Ved dette Forbund forpligtede Rusland sig til at understøtte Kong Hans mod Steen Sture, og Kongen tilsagde Storfyrsten Understøttelse i Krigen med Hertugen af Litthauen; om Grændsen mellem Sverrig og Rusland bestemtes, at den skulde blive, som den fra gammel Tid havde været*), og man lovede gjensidig intet Overgreb at gjøre i de

*) »Distinctio siue diuisio erit sicut ab antiquo continuata fuerit«; Grønblad S. 87.

Jagtdistrikter og Fiskevande, som tilhørte det ene eller det andet Rige. Rusland beherskedes dengang af den kloge og energiske, men tillige vilde og grusomme Ivan Vasilievitsch, den Samme, under hvem den store russiske Krop, løst af Mongolernes Lænker, begyndte at røre sig og med sine vældige Arme gribe baade til Høire og Venstre. Da Russerne faldt ind i Finland, søgte alligevel Kong Hans, som tidligere fortalt, endnu i det sidste Øieblik at standse Fjendtlighederne og forebygge Finlands Ødelæggelse, men Steen Sture forsmaaede hans Mægling. Da Hans i Aaret 1497 blev erkjendt for Sverrigs Konge, forandredes selvfølgelig hans Forhold til Rusland, og Forbundet opløste sig af sig selv. Kongen i det Mindste betragtede det som opløst, saa meget mere som Steen Sture allerede i Marts 1497 paa Sverrigs Vegne havde sluttet en sexaarig Fred eller Stilstand med Rusland[58]. Under sit første Ophold i Stokholm sendte Kongen ogsaa mod Slutningen af Aaret 1497 et Bud til Storfyrsten for baade i Henhold til den nys indgangne Fred og som en Følge af den hele forandrede Stilling at forlange de svenske Krigsfangers Udlevering, hvilken Begjæring Storfyrsten for en Deel efterkom[59]. Snart efter fremkom Storfyrsten imidlertid, idet han benyttede sig af et tvetydigt Udtryk i Forbundstraktaten, med uventede Fordringer. I Traktaten stod nemlig: Grændsen mellem Sverrig og Rusland »skal være som den fra gammel Tid har været«. Den naturlige Mening heraf syntes at maatte være, at hvad der under Krigen paa nogen af Siderne var erobret, skulde tilbagegives, eller som man med et moderne Udtryk kalder det, status quo ante skulde gjenoprettes. Men Storfyrsten fortolkede det anderledes, nemlig at Grændsen skulde fastsættes saaledes, som den paa en af ham vilkaarlig valgt Tid havde været, og forlangte Afstaaelse af en betydelig Deel af Finland, som

Sverrig allerede siden Slutningen af det 13de Aarhundrede havde været i Besiddelse af: han krævede tilbage Distrikterne Savolax, Jeskis og Egrepe i det østlige Finland, netop de selvsamme, som Rusland for 180 Aar siden, i Freden af 1323, havde afstaaet til Sverrig[60]. En saadan Fortolkning var i det Mindste tvivlsom, og Kong Hans opfyldte sin Pligt som svensk Konge ved at modsætte sig Fordringer, der vare ligesaa ubillige som skadelige for hans Rige. Storfyrsten skrev gjentagne Gange til Kongen herom; Foraaret 1498 vare russiske Sendebud i Stokholm for at handle om Grændsestriden[61], og 1499 kom et Gesandtskab i samme Ærinde til Kjøbenhavn[62]. Kongen erklærede imidlertid, efter at have søgt Oplysning hos sit svenske Rigsraad[63], at Sverrigs Besiddelse af de Egne, han gjorde Krav paa, var hjemlet ved Traktater, og at de derhen hørende Dokumenter vare tilstæde, hvorhos han opfordrede Storfyrsten til at godtgjøre sin Ret ved at fremlægge Akterne, om han havde nogle. Hele Sagen var altsaa, som man seer, det svenske Rigsraad velbekjendt baade ved de russiske Sendebud, som 1498 vare i Stokholm, og ved Kongens Henvendelse til Raadet om Oplysninger i Sagen, og ingenlunde en Hemmelighed mellem Kongen og Storfyrsten, der først opdagedes 1501, saaledes som man udspredte, da det skulde bruges som Agitationsmiddel. Der var en dobbelt Usandhed, den ene, at Kongen havde holdt Sagen hemmelig for Raadet, den anden, at man forvandlede Storfyrstens ugrundede Fordringer til Indrømmelser fra Kongens Side. Det russiske Gesandtskab havde tillige det Hverv i Kjøbenhavn at anholde om Kongens Datters, Elisabets, Haand for Storfyrstens Søn. Maaskee var Tanken, at de omtvistede Landskaber saa kunde følge med som Medgift. Kong Hans svarede undvigende paa dette Giftermaalsforslag, og sendte derimod

et Gesandtskab til Rusland, i Spidsen for hvilket stod den siden bekjendte fynske Biskop Jens Andersen Beldenak, for deels at forklare Storfyrsten det Ugrundede i hans Fordring paa Afstaaelser i Finland, deels udvirke Frigivelse af de svenske Fanger, som endnu vare i Rusland[64]. Medens de danske Sendebud vare i Moskov, forlovede Kongen sin Datter med Kurfyrst Joachim af Brandenborg. En samtidig dansk Forfatter siger, at Jens Andersen og de Andre maatte prise deres Lykke, at de vare ude over Ruslands Grændser, inden dette rygtedes; det kunde ellers have gjældt deres Frihed, maaskee Livet[65]. Det kan være rimeligt nok, at noget Saadant kunde have hændt dem af en Fyrste, hvem hans egne Undersaatter gave Tilnavn af den Frygtelige. Han var meget ilde tilfreds med Jens Andersens Sendelse, nægtede at udlevere flere Fanger, og sendte tidlig paa Aaret 1501 det tidligere omtalte Gesandtskab til Stokholm, hvor nu ogsaa Kongen selv var tilstæde. Paa sine Dokumenter maa Storfyrsten vel ikke have stolet meget, siden han nu skrev til Kongen: »Kjæreste Broder, hvi skulle vi fremlægge disse gamle Breve og Skrifter og forkynde dette for Almuen, efterdi vi, kjære Broder, tidt og ofte have skrevet Eder til, at disse Lande fra Arilds Tid have været under vort fædrene Rige.« Kongen afviste imidlertid i Stokholm som i Kjøbenhavn disse Fordringer, og erklærede Rigsraadet, at han baade ved det danske Rigsraads og sine Forbundsfællers Hjælp vilde søge Veie til at møde Storfyrstens Anmasselser[66].

I alt Dette synes Kong Hans ikke at have handlet anderledes end forsvarligt mod sit Rige Sverrig. Men der er en anden mærkelig Omstændighed, som sætter Sagen end bedre i Lys. Det var saa langt fra, at Kong Hans tænkte paa for saa dyr og uhæderlig en Priis at kjøbe Ruslands Venskab, at han tværtimod ved denne Tid antog

en fjendtlig Holdning mod det. Lifland var i disse Aar jævnlig udsat for Russernes grusomme Hærgninger, og den kjække Hærmester Walter von Plettenberg beredte sig netop nu til den Kamp, i hvilken han snart ved glimrende Seirvindinger skulde gjøre sit Navn udødeligt. Han søgte Forbund med Kong Hans, der nu ligesom han selv maatte betragte Rusland som en truende og farlig Nabo. Tvende Gesandtskaber afgik i den Anledning fra Lifland til Kong Hans, det ene om Foraaret, det andet om Efteraaret 1499. Underhandlingerne mødte i Begyndelsen nogen Vanskelighed, da Kong Hans, ihukommende Danmarks gamle Herredømme i Estland, vilde, at Ordenen skulde betale ham en aarlig Afgift som Erkjendelse af et Slags Overhøihed, og desuden forlangte, at Forbundet skulde gjælde ikke blot mod Russerne, men mod enhver Fjende, hvoraf let kunde følge, at Ordenen kom i Feide med sine gamle Venner, Hansestæderne. Omsider enedes man dog om et Forbund, saaledes at Krig kun skulde begyndes og Fred sluttes med fælleds Samtykke[67]. Naar alt Dette tages i Betragtning, viser Forholdet sig endeel anderledes, end Steen Sture og Hemming Gad fremstillede det for det svenske Folk. De udraabte Kongen som en Forræder, der havde kjøbt Ruslands Venskab ved at forpligte sig til Afstaaelse af store Stykker af Sverrigs Rige, medens det Sande var, at han ikke erkjendte nogen saadan Forpligtelse, to Gange havde afslaaet Ruslands Fordringer og var fattet paa Krig med dette Rige. At Steen Sture selv ved at tilbagevise Kong Hanses Fredsbud havde afskaaret den Mulighed, heri var givet til at forebygge de Ulykker, der siden brøde ind over Finland, og at han selv netop havde været betænkt paa at afstaae den Deel af Finland, som Storfyrsten forlangte, for at vinde Fred med Rusland og fri Haand mod sine Fjender i Sverrig, og at

han kun havde opgivet dette formedelst Ærkebispens og Rigsraadets indtrængende Forestillinger: derom var der naturligviis nu Ingen, som mælede et Ord, ihvor høilydt man end for ikke længe siden havde talt derom[68].

Det anvendte Middel gjorde imidlertid al ønskelig Virkning. Overalt i Sverrigs Landskaber reiste Folket sig. Hemming Gad og Svante Sture virkede i Østergøtland; Steen Sture og Knud Alfsen drog op til Vestmanland og Dalerne. Indbyggerne modtoge med Jubel deres gamle kjære Høvedsmand, Hr. Steen, og grebe uden Tøven til Sværd og Bue. Det gjaldt de tvende stærke Fæstninger i disse Egne, Vesteraas og Ørebro. Paa Vesteraas førte Niels Bysse Befalingen; paa Ørebro var den kjække Jens Falster Høvedsmand. Allerede den 10 August, strax efter Mødet i Vadstena, lagde en Hær sig for Ørebro; Beleiringen af Vesteraas begyndte en Maaned senere. Men Jens Falster, der havde modtaget Ørebro Slot af Dronning Christine, til hvis Enkegods det hørte, forsvarede det ham betroede Pant med saadant Heltemod, at de Svenske vare nærved at mistvivle om Slottets Indtagelse. Ogsaa Niels Bysse forsvarede sig hæderligt, men maatte efter et Par Maaneders Beleiring den 11 Nov. 1501 overgive Slottet. Men Ørebro trodsede alle Steen Stures Anstrængelser i dette Aar[68*]. Knud Alfsen, der var fulgt op med Steen Sture, samlede Folk i de vestlige Landskaber for at falde ind i Norge.

Med bitter Overraskelse modtog Kong Hans, saa kort efter det sluttede Forlig, hvorved Alt syntes endt og bilagt, den første Efterretning om den nye Opstand, der snart fulgtes af den ene Tidende værre end den anden. Det var alvorlige Dage og Timer, han herefter tilbragte paa Stokholms Slot, fulde af piinlige Betragtninger. Han tænkte paa den Møie og Besvær, han havde

havt for at vinde Sverrigs Krone, de brydsomme Aar, han alt havde havt, og de Gjenvordigheder, Farer og Kampe, der nu igjen truede, og som efter al Sandsynlighed for en lang Fremtid vilde forstyrre Freden i Norden og føde store Ulykker af sig; og dog følte han sig fri i sin Samvittighed og havde Intet at bebreide sig. Han tænkte mere end een Gang paa Steen Sture, som han havde skaanet og beskyttet, og paa det Brev, Steen Sture havde givet ham, hvori Blækket knap var blevet tørt endnu, og i hvilket han med Haand og Segl havde lovet, at han aldrig mere vilde gjøre nogen Opreisning mod Kong Hans eller hans Søn Christiern, og hvis han gjorde det, vilde have forbrudt Ære og Redelighed og adelig Frihed og Frelse. Endnu oftere tænkte han paa Svante Sture; thi af Steen havde han dog ikke Grund til at vente noget særdeles Godt, men til Svante havde han sat sin Lid, og han harmedes dobbelt over Svantes tvetydige Sind, og de hule Ord, hvormed han syntes at ville gjøre Kongen tryg og holde sig Veien aaben til begge Sider, naar han den ene Dag opfordrede Stokholms Borgere til Oprør, og den anden forsikkrede Kongen om sin bestandige Troskab[69]. Kongen skrev i disse Dage et Brev til Henrik Krummedige, Befalingsmand paa Bahus i Vigen, der viser baade Tingenes Stilling og Kongens Stemning. Det er skrevet sjette Dagen efter at Forbundet var sluttet i Vadstena, og lyder saaledes[70]:

»Vider, kjære Hr. Henrik! at vor Skat her i Riget forbydes os i mange Len, som ligge til vort Fadebur; Almuen gjøres os fast ulydig, vore Fogeder og Embedsmænd gribes og slaaes ihjel; og dette gjøre os Skalke og løst Parti, og ingen af de Første i Riget vil have Skyld for det; dog drive Somme af dem deres Spil saa aabenbarlig, at hver Mand kan see og føle Sandheden.

Hr. Steen Sture, Hr. Hemming Gad, Hr. Svante Sture, Hr. Knud Alfsen · skrive os hveranden Dag Breve til, beseglede af dem samtlige, truende, at de ville ingen tro Tjeneste gjøre os, før vi gjøre, hvad de ville, med mange sælsomme Artikler. Dog frygte vi ei, at der skal findes Brøst eller Forsømmelse i nogen Maade paa vor Side her i Riget, siden vi blev Konge her, det kan I forlade Eder til. Nu siger ogsaa Hr. Knud Alfsen, at han vil have de danske Fogeder afsatte i Norge — det kan de rette dem efter. I Besynderlighed skriver Hr. Svante os til, at vi ei skulle tvivle paa hans tro Tjeneste, og dog skriver han Truselsbreve med de Andre. Hvad der er derunder, lader sig vel snart see. Vi vente os ingen god Forligelse derpaa; thi alt dette er gjort, siden Alting var vel forligt.« —

Det var som Kong Hans siger; Ingen kunde med Billighed kaste Skylden for de nye Ulykker paa ham. Man kunde maaskee ønske, at han havde viist nogen større Klogskab og Fiinhed i Behandlingen af de svenske Stormænd; men det var en vanskelig Sag selv for en mere snild og skarpsynet Mand at finde Vei mellem de svenske Vildstier og der at vinde et Fodfæste, som ikke glippede. Den svenske Historieskriver Oluf Pedersen, der overhoved bedømmer Unionstiden og Unionskongerne, skjøndt han selv havde oplevet det stokholmske Blodbad, med større Billighed end mange senere Forfattere, siger om Kong Hanses Regjering før Udbruddet af Opstanden: »Regimentet forløb sig under Kong Hans saaledes, at der i Landet var god Fred og god Tid, og var han selv en from og redelig Mand.« Derimod søger Oluf Pedersen Skylden hos de kongelige Fogeder, hvem han tillægger Uretfærdighed og utilbørlig Strænghed. Det er imidlertid et Spørgsmaal, hvormeget der heraf bør skrives paa deres Personers, hvormeget paa deres Stillings Regning. En Foged var

som Skatteindkræver og Politiøvrighed altid en forhadt Gjenstand for den Tids svenske og norske Almue, dobbelt hadet og mistænkt, om han var en Fremmed. Det er kun en Enkelt, om hvem der siges noget bestemt, og det, der siges, er næppe rigtigt. Det er den oftere nævnte danske Adelsmand Jens Falster, Dronning Christines Befalingsmand paa Ørebro, at Talen er om. Han havde ladet hænge en Harald Pletting, der tidligere havde tjent Steen Sture som Foged i Nora Skov, og denne Henrettelse paastaaer man, var imod Ret og Retfærdighed. Herimod taler det dog, at de samtidige offentlige Erklæringer og Proklamationer ikke beskylde ham for noget Sligt, men tillægge ham en langt ringere Forseelse, nemlig at han havde sendt Staden Vadstena et Feidebrev, og ladet nogle Mænd gribe og fængsle. Havde han gjort sig skyldig i den større Brøde, vilde man sikkert ikke have fortiet det[71]. Han blev heller ikke efter Overgivelsen af Ørebro draget til Ansvar eller straffet, ikke engang fængslet, men behandlet som en anden Krigsfange. Han blev, som det hedder, »indmanet« til Arboga, det vil sige, blev ved sit Æresord forpligtet til at forblive i denne By[72]. Men ikke længe efter brøde Bønderne fra Nora Skov ind i Byen, overfaldt ham og myrdede ham selv fjerde[73]. Maaskee var det af Forbittrelse over hans lange Forsvar af Ørebro; maaskee har han været stræng mod Bønderne. Men han havde ogsaa med meget vanskelige Folk at gjøre: i det samme Brev, hvori Mordet paa Jens Falster meldes, siges det om Steen Stures egen Foged, »at han aldrig veed den Stund han lever, naar han taler til Bønderne om Skat«.

Den sande Grund til denne Opstand, der er mindre forsvarlig end nogen af de mange andre, der have fundet Sted i Unionstiden, var de svenske Stores Uregjerlighed,

Herskesyge og Egennytte. Vægten af de Besværinger, de paa det Offentliges Vegne fremførte, have vi lært at kjende; hvad de for deres egne Personer klagede over, var omtrent Følgende: for Steen Stures Vedkommende, at han ikke fik et Herred i Upland og Byen Enkøping, for Svante Stures, at han ikke fik Norkøping med Laxefiskeriet sammesteds[74], for Bengt Rynnings, at han ikke fik Øresteen, for Knud Alfsens, at Kongen ikke længer vilde have ham til Høvedsmand paa Agershuus. Hemming Gad havde en eiendommelig Grund til Besværing: han var efter sin Hjemkomst fra Rom paa givet Leide kommen til Kongen paa Stekeborg; men Kongen, der paa Grund af hans fjendtlige Forhold ved Romerhoffet betragtede ham som En, der havde forbrudt sin Fred i Riget, forlangte en Fredsbøde af ham paa 200 Gylden. Han slap vel med det Halve, men saa maatte han til sin Fortræd endnu foræere en af Kongens Hofsinder, der havde mæglet og faaet Bøden nedsat, en Hest af 24 Gyldens Værdi[75]. For disse anførte og lignende usle Grundes Skyld skulde Norden i 20 Aar bades i Blod. Rigtignok fremspirede af Blodet tilsidst Sverrigs Frihed og Selvstændighed. Men det kunde disse Herrer ikke forudsee, og de havde heller ikke det Maal for Øie; de tragtede kun efter Len og Gods og egen Magt, og kunde, hvad Svante Sture jo ogsaa nylig havde gjort, og hvad Hemming Gad og Steen Christersen Oxenstjerne siden gjorde, drevne af deres ustadige Sind eller Haab om Fordeel, ligesaa ivrigt have kjæmpet for Danmark som nu for Sverrig.

Anderledes var det med det menige Folk, »den uskyldige Almue, der ikke kjendte Sagens sande Sammenhæng«, som Ærkebispen ved en Leilighed udtrykte sig. Den fulgte de naturlige Følelser, der stærkt og dybt vare nedlagte hos den, Kjærlighed til Fædreland,

Frihed og Selvstændighed. Den brød sig ikke stort om at erkjende »den sande Sammenhæng«, den syntes, at den udenlandske Konge, der var kommen for at regjere i deres Land, sætte dem Fogeder og kræve Skat, altid maatte have Uret; og naar deres gamle Høvedsmænd, de fornemste Mænd i Landet, i deres eget Modersmaals overtalende Toner forsikkrede dem, at det var saa, tvivlede de ikke derom, og lode sig ikke overtyde om det Modsatte, om Fogeden og Skatteopkræveren i sit fremmede Maal vilde tale til dem om Kongens Ret, eller om nogle af deres egne Landsmænd førte samme Tale: dem kunde de ikke betragte anderledes end som Frafaldne, der havde sveget Fædrelandets Sag. Almuen deelte ikke Herrernes egennyttige Hensyn; disse havde Fordelen og Nydelsen af Magten, Almuen havde Kampens Byrde og Møie; den udgjød sit Blod, fordi det var for Fædrelandet og Friheden. Det er denne Almuens Uegennyttighed, disse rene og naturlige Følelser, denne Uskyldighed i Almuens Modstand, der kaster et forsonende Skjær over den lange og blodige Kamp, som fulgte, og over den, som var gaaet forud. Og den blev Sverrigs Frelse. Herrevælden vilde have ført til Anarki, og endt med, at Sverrig var blevet en Provinds af Danmark.

Kongen beredte sig nu til Afreise fra Stokholm. Det var ikke hans Agt at lade sig indeslutte her af sine oprørske Undersaatter og afskjære fra Forbindelsen med Danmark; han besluttede at drage til Danmark for at hente Forstærkninger og saa snarest muligt at komme tilbage for med Magt at kue Opstanden. For at den kongelige Myndighed ikke skulde savne en betydende Repræsentant, lod han Dronningen blive tilbage, tillige som Tegn og Pant for Undersaatterne, at han selv snart vilde være der igjen. Dronningen var vel for Tiden sygelig og lidende, men den fromme Qvinde var vant til

at søge Trøst og Styrke i Bønner til den himmelske Moder og Kirkens Helgene, om hvis Beskyttelse i en saa retfærdig Sag, som hendes Ægtefælles, hun ikke tvivlede, og hun modtog derfor trøstig det svære Hverv. Stemningen hos Stokholms Borgerskab var for Øieblikket den bedste. Borgemestre og Raad bade Kongen ikke forlade dem, og da dette ikke kunde blive anderledes, lovede de trofast at forsvare Dronningen og deres Stad[76]. Overladende sin Dronning til Prøvelser, hvis Storhed hverken hun eller han den Gang ret kunde forudsee, gik han, efter at have forsynet Slottet med en god Besætning og Forraad af alle Slags Fornødenheder, den 11 August 1501 ombord paa en Flaade af 14 Skibe, hvoriblandt 2 eller 3 svære Orlogsmænd. Han kom aldrig mere til at sætte sin Fod paa Stokholms Grund; der hengik nærved 20 Aar, inden den atter betraadtes af en dansk Konge, der kom som en Hævnens Aand. Modbør opholdt ham længe i de svenske Skjær, og her først modtog han Opsigelsesbrev fra Svante Sture, skrevet den 18 August: saalænge nølede Svante, inden han i Formen brød det sidste Baand mellem sig og Kongen; ved sine Handlinger havde han for længe siden brudt det. Fra de andre Herrer havde Kongen modtaget Opsigelse allerede den 9 August, og dette havde medvirket til at fremskynde hans Afreise[77]. Da han, langsomt bevægende sig gjennem Skjærgaarden ved Kysten af Sødermanland, kom udenfor Steen Stures smukke og anseelige Gaard Hæringe, der laae lige ved Stranden, kunde han ikke modstaae Fristelsen til at lade Steen Sture vide, at han havde været der; han lod en Deel af sine Folk gaae i Land og afbrænde Gaarden. Steen Stures Hustru, der opholdt sig paa det nærliggende Nykøping Slot ved Søkysten, var meget ængstelig for ogsaa at faae et Besøg af Kongen, men slap med Skrækken[78]. Hemming Gad skrev

siden til det danske Rigsraad, at det først var Efterretningen om, at Kongen havde afbrændt Hæringe, der drev dem til at gjøre Opstand. Det er en Ombytning af Aarsag og Virkning, som Hemming Gad her tillader sig[79].

Svante, som selv var i disse Egne, underrettede den fraværende Steen Sture om Hæringes Brand, og tilføiede en bitter Trøst med de Ord: »I have dog dette at glædes ved, at en Konge i sin Majestæt selv personligen brændte Eders Gaard af, hvilken Ære tilforn ikke er hændt mig eller nogen Anden her i Riget.« Selv var han meget ilde tilmode paa denne Tid. Han skriver, at »det stingede ham saare« al den Skade og Fortræd, han maatte lide, det syntes ham næsten, som Ulykken var kommen i Vane med at hjemsøge ham. Han havde en efter den Tids Forhold betydelig Sum Penge tilgode hos Henrik Krummedige (hvilket vel ogsaa kan have medvirket til de mange Omsvøb, han i Begyndelsen af Opstanden brugte) og havde sendt et Bud for at hente dem. Pengene laae rede til Udbetaling; men saa vilde Ulykken, at en Præst, som den første August havde været tilstæde i Vadstena og hørt den oprørske Tale, som Steen Sture holdt paa Torvet, havde givet Henrik Krummedige Underretning om Opstandens Udbrud og Svantes Frafald. Hr. Henrik, som var en meget pengekjær Mand, blev glad ved at kunne lægge Sølvet i sin Kiste igjen, og svarede Budet tørt: »Man bør ei forstærke sin Konges og Herres Fjende med Penge eller nogen Deel.« Saaledes gik en Sum af halvtredie Tusinde Mark tabt for Svante Sture[80]. I de samme Dage modtog han et Brev fra Borgemestre og Raad i Stokholm, som sikkert mere end een Gang bragte ham Blodet til at fare i Kinderne. De sige heri, »at det almindelige Rygte fortalte, at han skulde have ladet sig bevæge til at gjøre Eet med dem, som satte sig op mod Kongen og feidede paa hans Mænd

og Undersaatter. Men slige løbende Sagn vilde de ikke troe, thi de mindedes endnu den Tale, han holdt til dem paa sidste Herredag, da han forsikkrede dem, at han aldrig vilde bryde sin Ed eller svige sin Konge. De holdt sig overbeviste om, at han vilde følge sin afdøde Faders Fodspor i Ære og Tro og efterlade sin Søn samme Dannearv, som han af sine Forældre havde modtaget. De bede ham derfor for Guds haarde Døds Skyld at holde det Løfte, han med Haand og Mund havde givet Kong Hans: Gods og Penge er forgjængelig, Guds Naade varer evindelig[81]. Han fik flere lignende Formaningsbreve.

Men Svante Sture vandrede frem paa den Vei, han endelig afgjørende havde valgt. Han gav alle sine gamle Venner til Priis, Ærkebisp Jakob Ulfsen, Erik Trolle, Ture Jensen, Niels Bosen Grip, Arvid Trolle. De tre første søgte Tilflugt paa Stokholms Slot, Niels Bosen fandt, at det var bedst at være i Danmark, Arvid Trolle opholdt sig paa sin befæstede Gaard Berqvara i Smaaland. Han, der havde oplevet saa mange Omskiftelser, ønskede Ro paa sine gamle Dage og bad for sig. Han skrev til Hemming Gad, at det var et underligt Regimente, som nu var begyndt i Riget; men han vilde ikke blande sig i Striden eller orloge paa Nogen; som en gammel Mand vilde han sidde hjemme ved sine Gaarde hos sin Hustru og sine Børn, og gaae i Kirke. Han fik ikke andet Svar, end at Svante Sture sendte sine Krigsfolk ned, hvilke plyndrede hans ene Gaard, Ed, og beleirede ham paa den anden, Berqvara[82].

Kampen fortsattes i Sverrig, svagt fra de Kongeligsindedes, med afgjort Overlegenhed fra Sturernes Side, og Kong Hans havde ikke været ret længe hjemme, førend han vel formærkede af de Tidender, som kom, at hans svenske Rige var saa godt som tabt for ham.

Vesteraas faldt allerede 11 November 1501, Ørebro overgav sig først i Slutningen af Februar 1502 efter over et halvt Aars Beleiring og et haardnakket Forsvar af Jens Falster. Denne kjække Kriger, Dronning Christines tro Mand, gik ud som Fange efter at have betinget sig og sine Folk Sikkerhed for Liv og Gods, men han blev, som ovenfor bemærket, nogle Uger efter et Offer for Dalekarlenes Forbittrelse[82*]. Under den gode Fremgang, som Sagerne havde, valgtes Steen Sture til Rigsforstander, Svante Sture fornøiedes med Ørebro og dets store Len, de andre Høvedsmænd for Opstanden aflagdes ifølge den indgaaede Pagt ligeledes med Slotte og Gods; Bisperne, der en Tidlang havde staaet imod, maatte efterhaanden bøie sig for Steen Sture og søge Forlig med ham for at kunne leve i Fred i Riget; og mange af de verdslige Herrer, da de mærkede, til hvad Side Vognen hældede, tøvede ikke med at slutte sig til Opstanden. Ihvor nedslaaende Efterretningerne vare fra Sverrig, mistvivlede Kongen ikke endnu, endnu mindre opgav han Kampen. Han havde endnu foruden de finske Slotte, og Borgholm paa Øland og Visborg paa Gulland, paa Sverrigs Fastland de tvende Hovedslotte Stokholm og Kalmar: saalænge de holdt sig, var det ikke Tid at tabe Modet. Et tredie Hovedslot var Elfsborg, men det var endnu uvist, til hvilken Side Befalingsmanden paa dette vilde vende sig, og herpaa beroede for en stor Deel, hvorledes det vilde gaae i det vestlige Sverrig og i Norge.

Snart væltede imidlertid nye Bekymringer ind paa Kongen. Han havde strax fra sin Regjerings Tiltrædelse brudt med sin Faders, Christiern den Førstes Politik mod Hansestæderne, som bestod i en Eftergivenhed uden Ende, og var slaaet ind paa en Bane, der betegnedes ved Modstand mod deres Anmasselser og Stræben efter

at frigjøre Norden fra deres Handelsvælde. Han havde i samfulde 8 Aar ladet Hansestæderne forgjæves søge om Stadfæstelse af deres Privilegier, og efterat han langt om længe havde indrømmet dem dette, blev Forholdet endda ikke bedre mellem to Partier, hvis Interesser vare saa stridige. De havde i de senere Aar flere Gange ved gjensidige Kaperier forstyrret Freden paa Havet for hinanden; lybske Varer og Skibe vare meer end een Gang blevne lagte under Beslag i Danmark, og Kjøbmænd og Skibsfolk arresterede; Lybek og flere Hansestæder havde indgaaet fjendtlige Forbund med Ditmarsken og Steen Sture, Lybek havde jublet over Kong Hanses Ulykke i Ditmarsken og offentlig forhaanet ham og hans Broder[83]. Det var imidlertid hidtil ikke kommet til nogen egentlig Krig; men nu stod aaben Feide for Døren. Stridspunktet var Handelen paa Sverrig. Kongen vilde ikke tillade denne Handel, fordi hans Fjender derved styrkedes til Modstand, men Lybek og de andre vendiske Stæder vilde ikke opgive den, fordi Handelen med dette Land, der trængte til saa Meget, og havde saa mange fortræffelige Varer til Udførsel, var overordentlig indbringende, dobbelt indbringende i Krigstid, naar Forbindelsen var vanskeligere og Varerne derfor stege i Priis. Strax i Begyndelsen af Aaret 1502, inden endnu Skibsfarten var begyndt, indledede Kongen Underhandlinger i Lybek, først skriftlig, siden ved et eget Gesandtskab, i Spidsen for hvilket Bisp Jens Andersen Beldenak stod. Kongens Forlangende var, at Lybek, saalænge Opstanden varede, eller i det Mindste i dette Aar, vilde afholde sig fra Tilførsel til Sverrig. Sendebudene gjorde gjældende, at Lybekkerne til Løn for de store Privilegier, de nøde i Riget, skyldte Kongen i det Mindste saa Meget, at de ikke understøttede hans Fjender, og afgave den Erklæring, at hvis de ikke standsede Handelen paa Sverrig, vilde

de kongelige Udliggere opbringe ethvert Skib, der førte Varer til eller fra dette Land. Lybekkerne svarede, det gjorde dem ondt, at Kongen fandt de Svenske saa gjenstridige; men det kunde de ikke gjøre for; de havde ingen Anledning givet dertil og blandede sig ikke deri; de vare kun Kjøbmænd, som passede deres Handel og Næring, og burde ikke lide under Fyrsters og Herrers Kiv, som ikke kom dem ved; de havde desuden mange Varer liggende i Sverrig og megen udestaaende Gjæld, som de ikke turde udsætte sig for at miste. Andet Svar fik Sendebudene ikke, skjøndt deres Forestillinger kraftigen understøttedes af et Gesandtskab fra Kong Jakob den Fjerde af Skotland, Kong Hanses Søstersøn. Lybekkerne handlede ogsaa i Overeensstemmelse med denne Erklæring, idet de lode 6 store Skibe, ladede deels med Krigsfornødenheder, deels med Varer, som de Svenske meest trængte til, saasom Salt, Humle, Klæde, afgaae til Sverrig. Skibene kom lykkelig til Stokholm og bleve med Glæde og Tak modtagne af Hemming Gad[84].

Men Kong Hans viste ogsaa, at han meente det alvorligt. Hans Udliggere forfulgte alle Skibe, der seilede i den forbudne Fart, og opbragte et rigt ladet Skib fra Riga, bestemt til Lybek med svenske Varer; et Par Fartøier, hjemmehørende i Stralsund, toges ligeledes, og senere endnu et Par andre Skibe. Efterretningen om Opbringelsen af det rigaiske Skib, hvori der var Varer for mange lybske Kjøbmænds Regning, fremkaldte en heel Storm i Lybek; man raabte, at Raadet var ligegyldigt for Stadens Velfærd, naar det taalte slig Vold af den danske Konge; havde nogen af Raadsherrerne selv lidt Tab ved denne Leilighed, skulde man nok have seet, hvor ivrige de havde været. Raadet gav efter for denne Stemning, og, efterat det forgjæves af Kong Hans havde

forlangt det tagne Skibs Frigivelse, rustede det til Krig ved at hverve Landsknægte, samle Matroser og gjøre Orlogsskibene rede til at løbe ud. Kong Hans lagde nu om Efteraaret 1502 Beslag paa al lybsk Eiendom i Danmark og lod Skibsmandskab og Kjøbmænd behandle som Fanger. Lybek gjorde Gjengjæld. Forbittrelsen i Danmark var saa stor, at den lybske Gesandt, som for Øieblikket befandt sig her, ikke troede sig sikker paa sit Liv. Saaledes havde Kong Hans nu foruden Sverrig ogsaa Lybek og de vendiske Stæder til Fjender, og der lod til at forestaae en alvorlig Kamp med en Magt, der havde store Midler at byde over, og som fra gammel Tid var vant til at betragte sig, og ikke Danmark, som Østersøens Herre. Det vilde da vise sig, om der efter nærved 70 Aars Hvile siden den sidste hæftige Strid var foregaaet nogen Forandring i Magtforholdet, om Overlegenheden endnu var paa samme Side, eller begyndte at hælde til en anden[85]. Hos sine andre Forbundsfæller, England og Frankrig, fandt Kong Hans ingen Hjælp; derimod opfyldte Kong Jakob af Skotland, med hvem han baade ved Forbund og Slægtskab var forenet, redelig sin Pligt, endogsaa rundelig i Forhold til sin Evne, idet han sendte ham til Hjælp tvende fortræffelige Orlogsskibe og 2000 Mand af de hærdede skotske Soldater[86].

Medens Forholdet udviklede sig saaledes til Lybek, og de Tidender, som kom fra Sverrig ingenlunde vare trøstelige, kom der nu ogsaa fra Norge meget nedslaaende Efterretninger. Knud Alfsen havde bragt en stor Deel af Landet i Opstand, og den ene Fæstning overgav sig efter den anden; dersom Bahuus, som for Tiden haardt beleiredes, ligeledes faldt, kunde Norge betragtes som tabt. Under en saadan Stilling, med

Oprør paa to Sider og Fjender paa den tredie, vare gode Raad dyre. Rigsraadet vidste ikke bedre end at tilraade Kongen at søge at vinde sin Broder Hertug Frederiks Hjælp ved at tilbyde ham det Halve af Norges Rige, som han tidligere havde forlangt. De Norskes Stemning vilde vel næppe være bleven forbedret, om det var blevet bekjendt, at Kongen og det danske Rigsraad tænkte paa saaledes at skifte og dele deres Land. Men man tog det i Danmark ved denne Leilighed ikke saa nøie med Statsretten, meente at kunne betragte Norge som et Arverige og deleligt; tænkte maaskee ogsaa, at Norge ved at gjøre Opstand havde forspildt sin Ret, og troede i alt Fald at kunne retfærdiggjøre sig ved det gamle Ord, Nød bryder alle Love. Allerede sidst i Marts eller først i April 1502 ved en Sammenkomst i Segeberg tilbød Kong Hans sin Broder Halvdelen af Norge, mod at han paatog sig at bære Halvdelen af Bekostningerne med at vinde Riget tilbage. Men han fik ikke noget godt Svar af sin Broder, der baade af Naturen var ufornøielig og tillige for Øieblikket ikke havde synderlig Lyst til at indlade sig paa vanskelige og vidtudseende Foretagender, efterdi han, som Hvitfeldt udtrykker sig, »endnu var øm og mat efter det ditmarske Nederlag«. Han erklærede, at han ikke kunde gaae ind paa Forslaget, uden Kong Hans forpligtede sig til at give ham Halvdelen af de Indtægter, han havde havt af Landet i de 20 Aar, der vare forløbne siden deres Faders Død. Dette fandt Kong Hans aldeles uantageligt og afbrød derfor videre Underhandling[87].

Afviist af sin Broder, havde Kongen kun sig selv og sine tro danske Mænd at stole paa, og fornemmelig den Søn, der nu mandvoxen stod ham ved Side. Denne var i sin Alders 21 Aar og havde allerede i flere Aar

taget Deel i Statssagerne, ja endog i Faderens Fraværelse forestaaet Riget; men han var endnu ikke prøvet i noget vanskeligt Foretagende. Fra nu af griber han stærkt ind i Begivenhederne, og paa ham ville vi derfor nu henvende vor Opmærksomhed.

III.

Christiern den Andens Fødsel. Hans Forældres Charakteer og Personlighed. Christierns Opdragelse, hans første Omgivelser. Hans Bogbinder og hans Hustru Birgitte. De Indtryk, han modtog i sin Ungdom. Tidens almindelige Forhold. De vigtigste samtidige Hof- og Regjeringsmænd. Christiern hyldes som sin Faders Efterfølger baade i Danmark, Norge og Sverrig, men ikke i Holsteen og Slesvig.

Christiern den Anden saae Dagens Lys den første Juli 1481, den førstefødte af fem Sødskende, af hvilke dog foruden ham selv kun Een, Søsteren Elisabet, naaede moden Alder. Han fødtes i Fyn paa Nyborg, et skummelt massivt bygget Slot fra det 12te Aarhundrede ved Store Beltes Strand, ved Taarne og faste Mure, Volde og Grave vel skikket til Forsvar, og ikke umærkeligt i Rigets Historie. Det var i ældre Dage og endnu i Kong Hanses Tid et jævnligt Opholdssted for Kongerne, som herfra lettere end fra Roeskilde eller Kjøbenhavn kunde holde Øie med de vestlige Landskaber, navnlig med Vasallen i Sønderjylland. Hovedfærdselen mellem Rigets østlige og vestlige Landskaber gik herover, og det var i en stor Deel af Middelalderen det regelmæssige, endog lovbestemte, Mødested for de aarlige Rigsdage eller Dannehof, hvortil det, som liggende midt i Riget og tilgjængeligt ad Søveien, ogsaa var fortrinlig skikket. Her fødtes og tilbragte Christiern den Anden sin første Tid; Forældrene og Bedstemoderen Dorothea vare da i

dyb Sorg, og der var stille i Landet; thi Christiern den Første var død kun faa Uger forud. Ro herskede den Gang over hele Norden: Striden med Sverrig hvilede for Øieblikket, Norge var stille, Hansestæderne holdt Fred, og Ditmarsken var uanfægtet. Men der skete ved hans Fødsel Varsler, fortæller Sagnet, der bebudede store Ulykker og en stormfuld Fremtid. Han hørtes græde høilydt i Moders Liv, og da han kom til Verden var hans høire Haand fast knyttet, og fandtes, da man aabnede den, fuld af Blod. Dette betydede den Jammer, han selv skulde lide og bringe over Andre, og de Blodsudgydelser, der skulde betegne hans Vei.

Han havde gode Forældre at slægte paa. Moderen Christine var en sachsisk Prindsesse, som i sit 17de Aar kom til Danmark og ægtede den 23aarige Thronfølger og udvalgte Konge Hans (1478), tre Aar før han selv tiltraadte Regjeringen. Hun var en Datter af Kurfyrst Ernst af Sachsen og en værdig Søster til Sachsens tvende berømte Kurfyrster Frederik den Vise og Johan den Bestandige, navnkundige som Luthers Beskyttere og den begyndende Reformations første Forfremmere. Stor naturlig Godhjærtighed og inderlig Fromhed, der ikke udelukkede en forstandig og dygtig Deeltagelse i Verdens Sysler, udgjorde Grundtrækkene i hendes Charakteer. Den Fattige, Forurettede, Ulykkelige henvendte sig aldrig forgjæves til hende om Hjælp. I de mangfoldige Regnskabsbøger, der haves fra hende, er der næsten ikke en Side, som jo bærer Vidne om hendes Godgjørenhed mod Nødlidende og Syge, hendes Gavmildhed mod Kirker og Klostre, Hospitaler og milde Stiftelser. Hun var omsorgsfuld for at betrygge gamle Tjeneres og trofast Tyendes Fremtid; og mod sine Bønder var hun det mildeste Herskab. Hun paalagde Skattefogderne paa sine Godser at være læmpelige mod de Fattige. Det

nyttede heller ikke, yttrede hun engang, at de vare strænge; thi naar de Fattige siden kom og beklagede sig for hende, kunde hun dog ikke lade dem gaae fra sig uden Hjælp og Trøst[88]. I de Tilfælde, hvor Gaver og Penge kun lidet kunde hjælpe, fandt den Bedrøvede hos hende Deeltagelse og Medfølelse. Da det forfærdelige Slag ved Hemmingsted havde udbredt Sorg og Smerte blandt mange af Landets Familier, undlod hun ikke ved deeltagende Breve at trøste dem, som sørgede over Tabet af nære Slægtninge og kjære Venner[89].

Som allerede antydet var St. Franciscus hendes udvalgte Helgen, næsten som en Mægler mellem Gud og hende. Hun opkaldte sin sidstefødte Søn efter ham, udvirkede, medens hun gik frugtsommelig med denne Søn, en pavelig Tilladelse til at stifte et Nonnekloster efter St. Francisci Regel[90] og traf snart efter hans Fødsel Foranstaltning til at pryde Franciskanernes, eller som man efter Dragten kaldte dem, Graabrødrenes Kloster i Odense med en prægtig Altertavle, indeholdende flere hundrede i Træ udskaarne Figurer, og fremstillende Optrin af Frelserens Levnet og Lidelseshistorie. Denne Altertavle, et Værk af mange Aars kunstfærdige Flid, blev et af de skjønneste Mindesmærker i Norden om den Tids Kunst, og har, skjøndt meget vanheldet ved en senere Tids Smagløshed, dog i sin Heelhed gjennemgaaet Tiderne til vore Dage. Naar hun paa sine Omreiser i Riget kom til en By, hvor der var et Graabrødrekloster — og det hændtes ikke sjælden; thi i det Mindste i 29 af Danmarks Kjøbstæder fandtes der Klostre af denne Orden — feilede det ikke let, at Brødrene fornam hendes Nærværelse ved Tilsendelse af Penge eller Fødemidler eller andre Velgjerninger. Brødrene tyede derfor ogsaa til hende i enhver Forlegenhed, der kunde ramme deres Kloster, og gik ikke uhjulpne bort. En Graabroder, der

har skrevet sin Ordens Historie, siger, at hvis Nogen skulde fortælle de Velgjerninger, Dronning Christine viste mod den hellige Francisci Orden, maatte han besidde større Veltalenhed end en Homer eller Virgil. Hendes Geheimesekretær, eller som han da med et dansk Udtryk kaldtes, Lønskriver, var en Graabroder. Tvende Klostre for Klaresøstrene, der fulgte St. Francisci strænge Regel, stiftedes af hende, et i Kjøbenhavn, om hvilket en Gade ved sit Navn endnu bevarer Erindringen, senere et andet i Odense; og endnu i sin sidste Stund lagde hun sin Tillid og ydmyge Hengivenhed for sin udvalgte Helgen for Dagen ved at bestemme, at hun vilde begraves, ikke med Smykke og Pragt som en Dronning, men i en Franciskanernonnes ringe Klædning. Skjøndt hun lagde en saa overvættes Vægt paa den strænge Iagttagelse af alle Kirkens ydre Skikke, og var næsten travl med sine Offre og Gaver, udsprang dog Alt hos hende af en oprigtig og uhyklet Fromhed, og just fordi hun var saa inderlig troende og overbeviist om den saliggjørende Kraft af de Gjerninger, Kirken foreskrev, udførte hun dem saa ivrig og utrættelig: et smukt Billede af en Katholikinde i Kirkens sidste Tid, da den baade indvortes og udvortes ludede til Fald. Rygtet om hendes fromme kirkelige Sind naaede selv til Rom, saa at Pave Julius den Anden, faa Dage efterat han havde besteget Pavestolen, underrettede hende om det Kald, han havde faaet, og bad om hendes Forbøn hos Gud, at ham maatte forundes Kraft til at varetage sit høie Embede til Kirkens Gavn og Ære[91].

Hun oplevede Luthers Fremtræden og Reformationens Begyndelse, da hun først døde ved Udgangen af Aaret 1521. Vi kunne ikke tvivle om, at Uro, Sorg og Bekymring have fyldt hendes Sjæl i de sidste Aar, da hun hørte, at hendes Broder i Sachsen havde forladt

den hellige Kirke og gjort sig til Kjætteriets Støtte og Forsvar, og maatte see, at hendes egen Søn i Danmark ogsaa begyndte at nedbryde Kirken og fremme Udbredelsen af Luthers Lærdomme, der ikke kunde andet end være den troende Katholikinde en Forargelse og Vederstyggelighed.

Christierns Fader Kong Hans taber unægtelig ved at stilles umiddelbart ved Siden af sin ædle og skyldfri Dronning. Imidlertid tjener dog det Meste af hvad Samtiden enten ligefrem har berettet om hans Person og Tænkemaade, eller som fremgaaer af hans vitterlige Gjerninger og den Maade, hvorpaa han i forskjellige, stundum vanskelige og fristende Forhold, teede sig, til at stille ham i et Lys, der ikke er ugunstigt. Han var for det Første en Konge af ikke almindelig Dygtighed og Virksomhed, der med Klogskab og et sundt forstandigt Blik for hvad Øieblikket krævede, styrede sine Riger selv under meget betænkelige Tidsomstændigher. Var han end ikke altid Vanskelighederne voxen, saa maa man ikke glemme, at disse Vanskeligheder for en Konge, hvis Kald det var at styre tre Folk, som skulde være forenede, men næsten altid vare uenige, vare overordentlig store. Naar Fredens Midler vare udtømte, greb han kjæk til Sværdet og kjæmpede modigt og udholdende for sin Ret. Han har ved mere end een Leilighed viist et uforfærdet personligt Mod, hvad der dog ikke bør udhæves som nogen særdeles Udmærkelse, thi i hiin Tid vilde den Konge være bleven en Gjenstand for Samtidens Foragt, som skyede Krigsfærd og lod spore Mangel paa Mod. Imod sine Fjender var han skaansom og ædelmodig, trofast mod sine Venner, gavmild mod sine Tjenere, flere af disse, som Otte Rud og Jens Holgersen Ulfstand bleve hans hengivne Venner; gjennem næsten alle hans Handlinger lyser Oprigtighed, Redelighed

og Retsind. I sit daglige Liv var han omgjængelig, godmodig og skjæmtefuld, elskede Sang og Musik og morende Læsning; han kunde spøge med Andre, og taale, at de igjen tillode sig en Spøg med ham. Tarvelig baade i sin Klædedragt, saa man knap kunde skille ham fra en af hans Hofsinder, og i sin daglige Levemaade med Mad og Drikke, holdt han sig gjerne til gammel dansk Skik og kunde ikke lide nye Moder. I hele det femtende Aarhundrede sad der ikke paa Danmarks Throne en Konge saa dansk i Sind og Tale som han.

Men der er Skygge ved Siden af Lyset. Af mindre Betydenhed er det, at skjøndt han var i Besiddelse af dygtige Evner som Fyrste og Folkestyrer, saa vare disse dog ikke af den sjældne og overlegne Art, som gjør en Konge til sin Tids Herre og lader ham seire over alle Vanskeligheder. Han lod det ved mere end een Leilighed skorte paa Klogskab og politisk Fremsynethed, og hans Tapperhed var ikke parret med nogen ualmindelig Hærførerdygtighed. Men værre er det, at han gjorde sig skyldig i enkelte Handlinger, der vare et Udbrud af et mistænksomt og tyrannisk Sind, som endnu stærkere og mere gjennemgaaende gik i Arv til Sønnen. Henrettelsen af hans Renteskriver Anders var efter Samtidens Mening et Mord paa en uskyldig Mand. Kongen faldt derefter i dyb Melankoli og Vildelse og foretog samme Aar en Pillegrimsreise, som man maa antage, for at afsone sin Brøde. Skrækkeligere endnu var Adfærden mod den ulykkelige Poul Laxmand, Rigets første Embedsmand, der først myrdedes, siden dømtes. Man kunde maaskee forklare disse Handlinger som Udbrud af den Melankoli og Formørkelse i Sindet, som Kongen undertiden blev overvældet af, dersom de ikke havde været ledsagede af Proces og lang Retsforfølgelse, navnlig i

sidste Tilfælde, hvilket synes at vise, at de bleve foretagne eller i det Mindste fortsatte med modent Overlæg. Det synes desuden af Beretningerne, som Melankolien snarere har været en Følge af Gjerningerne, end Aarsag til disse. Kong Hans maa ogsaa foruden de nævnte have gjort sig skyldig i andre voldsomme og uretfærdige Handlinger, om hvis nærmere Beskaffenhed man dog, mærkeligt nok, slet Intet veed. Man kan ikke antage Andet, naar man seer, at Rigsraadet, strax efter Kongens Død 1513, drister sig til offentlig, foruden andre haarde Besværinger, at fremføre den Klage, at flere af Raadets Medlemmer, som kom til Kongen paa hans Skrivelse, mistede deres Liv, uden at derpaa fulgte nogen Retsundersøgelse[92]. Hiint ulykkelige Anlæg til sindsforvirret Melankoli forplantedes paa Sønnen Christiern og Datteren Elisabet.

Man kan heller ikke uden Misbilligelse see det Forhold, Kongen knyttede med »Lensmandens Frue paa Vordingborg«, som forbittrede den ædle Christine de sidste 12 eller 13 Aar af hendes Samliv med Kongen og kastede en mørk Skygge over hendes Dage. Vel var Sligt ikke noget Ualmindeligt i hiin Tid, ligesaalidet som senere; men Kongen kunde dog ikke anføre til sin Undskyldning Ungdommens Lidenskab; thi han havde den Gang været gift nogle og tyve Aar, og havde en voxen Søn og Datter, foruden en mindre Søn, der var født ikke længe før dette Forhold begyndte; dernæst var det en Forbindelse med en gift Kone, en anden Mands Hustru. Det var en af Dronningens egne Hofdamer, der stillede sig mellem hende og hendes Ægtefælle, Edele, en Datter af Mikkel Andersen af den adelige Familie Jernskjæg, Lensmand paa en af Bispen af Roeskildes Borge, Ellinge (Løvenborg)[93]. Hun var smuk, livlig og munter, derhos klog og snild og skikket til at beherske sine

Omgivelser. Snart besnærede hun Kongen aldeles i sine Garn. Hun fulgte med Dronningen og Kongen op til Sverrig paa Vinterreisen Januar 1501[94], og Fortroligheden mellem hende og Kongen maa da allerede have været meget stor. De Svenske lagde Mærke til, at Kongen altid var om hende og havde hende med sig i sin Kane, naar han gjorde Udflugter; det varede ikke længe, inden de betegnede hende med meget nærgaaende Udtryk. Den svenske Riimkrønike giver i faa Ord et ret anskueligt Billede af hende:

»Hun kunde vel skjæmte med sine Ord,
og Tærning kaste over Tavlebord.«

Dá Kongen reiste hjem i August 1501, tog han hende med sig, medens han lod Dronningen blive i Stokholm[95]. Snart efter Hjemkomsten blev hun gift med Adelsmanden Torben Bilde til Sandholt i Fyn, Lensmand paa Vordingborg, Broder til den i Tidens Historie mere bekjendte Anders Bilde til Søholm i Stævns. Forholdet til Kongen, der snart blev Gjenstand for almindelig Omtale, fortsattes i den følgende Tid, som man kan see af dennes jævnlige Ophold hos hende deels paa Sandholt deels paa Vordingborg og Abramstrup, og synes at have vedvaret lige til hendes Død, der indtraf ikke længe før Kongens. Over sin Mand, der maa have været enten ikke meget nøieregnende eller ikke meget skarpsynet, synes hun at have udøvet ikke liden Magt, siden hun kunde bevæge ham til at sikkre hendes Fremtid ved en Bestemmelse, der gav hende Ret til livsvarig Besiddelse af hans meste Gods, for det Tilfælde at hun overlevede ham, en Omsorg, hvortil hun havde gjort sig meget lidet fortjent af ham[96]. Hos Kongen udvirkede hun Begunstigelser for Slægt og Familie; hendes Mand fik foruden Vordingborg Slot og Len ogsaa Kongsgaarden Abramstrup med tilhørende Len; hendes Broder Laurids

Mikkelsen, der var Geistlig, blev først kongelig Sekretær, siden forfremmede Kongen ham til et af de rigeste Prælaturer i Danmark, Domprovstiet i Roeskilde, og søgte ved gjentagne Skrivelser til Paven at erhverve ham Stadfæstelse derpaa[97]. Kongen var saa hildet i hendes Tillokkelsers Net og havde saa ondt ved at løsrive sig fra hende, at dette Forhold stundum endog synes at have traadt hæmmende i Veien for Opfyldelsen af vigtige Kongepligter og Varetagelsen af det Offentliges Tarv; Rigets Fjender byggede i det Mindste Forhaabninger herpaa. I et Brev, som Tilfældet har bevaret, skriver Befalingsmanden over Tropperne i det vestlige Sverrig, den navnkundige Høvedsmand Aage Hansen, der laae paa Grændsevagt mod Danmark, til Rigsforstanderen Svante Sture (Dec. 1506), at Rygtet gik, at Kong Hans i Aar agtede sig med sit Rytteri over til Skaane; »men«, tilføier Aage Hansen, »jeg haaber, at Fru Edele nok betager ham den Reise«[98]. Paa sit Yderste skal hun have angret sin Synd og talt derom til Kongen, som var ilet til hendes Sygeleie. Kongen svarede hende beroligende: »Ædel var Du i Live, saa est Du og i Døde«: et Spørgsmaal, om hun i dette Øieblik følte sig opbygget ved denne galante Trøst. Hun skal være død i Barselseng[99].

Christiern fik en anden Opdragelse, end der i Almindelighed blev Kongesønner tildeel. Han havde ingen fornem adelig Hovmester og ikke Adelsbørn til Legekammerater, men sattes i Huse hos en Borger, voxede op mellem Borgerbørn, og fik en simpel Kannik til Læremester, der ved Siden af sit Lære-Embede havde sine mange Forretniger i Kirken at varetage. Det var til den kjøbenhavnske Borger og anseete Kjøbmand Hans Bogbinder, eller som hans fulde Navn lød, Hans Meisenheim Bogbinder, at Kong Hans betroede sin Søn.

Han var en velstaaende Mand, der drev en udbredt Handel og mange Pengeforretninger, og eiede flere Gaarde og Grunde i Kjøbenhavn. Lige siden 1487, og maaskee tidligere, og derefter i en Række af nogle og tyve Aar, stod baade han og hans udmærkede Hustru i nøie Forbindelse med Hoffet, og vare meget yndede af Kongen og Dronningen. Han leverede fremmede kostbare Varer til Hoffet, besørgede Omsætning af Penge for Dronningen og gjorde hende Forskud, naar det behøvedes. Kongen besøgte ham oftere i hans Bolig, tog undertiden Bad hos ham i den Badstue, der var indrettet i hans rummelige Huus, medens Følget i Mellemtiden gjorde sig tilgode i Borgestuen med Værtens fortræffelige Øl[100]. Blandt sine Medborgere var han ikke mindre agtet og afholdt, hvorom det er et noksom tilstrækkeligt Vidnesbyrd, at han i en Række af 12 Aar fra 1500 til 1511, det ene Aar efter det andet, valgtes først 3 Gange til Raadmand, derefter 9 Gange til Borgemester i Kjøbenhavn, og til samme Tid andre vigtige borgerlige Ombud betroedes ham. Hans Hustru Birgitte, der var en Datter af velhavende kjøbenhavnske Borgerfolk, omtales af Samtidige som en af de meest agtbare, forstandige og hæderlige Dannequinder i Staden. Han boede paa Hjørnet af Amagertorv og Høibrostræde, ligeoverfor nuværende Schulzes Gaard paa Hjørnet af Læderstræde[1], i en stor grundmuret Bygning, eller som man den Gang, da grundmurede Bygninger ikke vare saa hyppige, kaldte det: »et Steenhuus«. Fra Vinduerne i dette Huus kunde man see en Gaard paa Hjørnet af Vimmelskaftet og Helliggeiststræde, der siden fik Betydning for Christiern den Anden som Bolig for Sigbrit og Dyveke. Han har siden ofte passeret forbi sit Barndomshjem, naar han fra Slottet over Høibro og gjennem Høibrostræde gik sin

hyppige Vandring til sin Elskede og sin høitbetroede Raadgiverinde.

I dette Huus og hos denne Familie opfostredes Christiern den Anden, uvist hvormange Aar. I Hans Bogbinders Have bag Østergade[2], nærved den daværende Østerport, og i den nærliggende store kongelige Viingaard havde han en rummelig Tumleplads for sine Lege; i et Spring kunde han være oppe hos Forældrene paa Slottet, eller disse efter en kort Gang nede hos ham i Hans Bogbinders Huus. Hans Læremester var Hr. Jørgen, kaldet Hindse, fordi han var fra Hindsholm i Fyn, Kannik ved Frue Kirke. Han gjorde sin Lærer meget af det ved sin Vildhed; istedenfor at holde sig til Jorden fandt han Fornøielse i, uden at ændse Faren eller skaane sine Fløielsklæder, at kravle paa Tage og Gavle eller krybe op paa Hanebjælken i Høloftet, og lade sig dumpe ned paa det underliggende Hø; Byens Drenge vare hans Legekammerater. For dog at have noget Baand paa ham, besluttede Læreren at tage ham med sig i Kirken, naar han skulde besørge Ottesang og Aftensang og anden Tjeneste; og her stod nu Christiern blandt de andre fattige Peblinge og sang i Choret. Men dette tog Kong Hans ilde op, han syntes, det var dog altfor simpelt for hans Søn, den udvalgte Konge — thi allerede før han fyldte sit sjette Aar var Drengen bleven udvalgt Konge — at stilles lige med det fattigste Barn i Byen. Hr. Jørgen fik Afsked, Underviisningen sattes paa en strængere og ordentligere Fod, og maaskee var det ved samme Leilighed, at han tillige forlod Hans Bogbinders Huus. Kongen henvendte sig, maaskee efter Bedstemoderens, den brandenborgske Dorotheas Raad, til Kurfyrst Johan af Brandenborg[3] med Begjæring om at skaffe sig en dygtig Lærer. Kurfyrsten, der var bekjendt for sin Sands for Videnskabelighed og for sin Færdighed

i Latin kaldtes Tydsklands Cicero, fandt en Mand, en Mester Conrad fra Markbrandenborg, som han troede udmærket duelig til dette Hverv, og sendte ham med de bedste Anbefalinger til Danmark. Han blev nu Christierns Lærer. Han skal have været en dygtig Latiner og især drevet dette Sprog med sin Lærling. Christiern erhvervede sig ogsaa saa megen Færdighed i Latin, at han baade kunde forstaae Andre, som talte dette Sprog, og selv uden Vanskelighed udtrykke sig deri. Man finder ogsaa, at han i den følgende Tid jævnlig har været tilstæde ved Universitetsfester, og undertiden endog hørt en heel latinsk Forelæsning fra Begyndelse til Ende[4]. Hvorledes Underviisningen for Resten er bleven dreven, og hvilke andre Kundskaber Prindsen har faaet meddeelt, gives der ingen Oplysning om. At hans religiøse Underviisning, saadan som den hiin Tid var, ikke er bleven forsømt, derfor borger vel hans Moders Fromhed. Han var ogsaa, før det store Brud indtraadte ved Reformationen, saa god en Katholik som Nogen. Hvad enten det katholske. troende Sind skulde lægge sig for Dagen ved Pillegrimsfærd, dyb Ærefrygt for Kirkens Helgene, Tillid til den undergjørende Kraft af deres Reliqvier; eller blot ved flittig Kirkegang og nøie Efterlevelse af alle Kirkens hellige Skikke: saa savnedes intet af disse Kjendemærker hos ham[5].

Hans Underviisning var heller ikke indskrænket til Bøger og Læsning alene, men Omsorg droges ogsaa for Legemets Øvelse og Udvikling. Han blev tidligen dannet til alle de Færdigheder, som i hiin Tid vare uundværlige for en fyrstebaaren Yngling, hvis Bestemmelse man vidste det vilde blive, ikke blot at øve fredelige Idrætter, men ogsaa, og maaskee endnu mere, at færdes i Felten under Kamp og Vaabendyst. Han lærte, iført det tunge, hele Legemet dækkende Harnisk, at tumle Stridshingsten,

bruge Sværdet og svinge Landsen, og hvilkesomhelst andre Øvelser, der enten kunde komme til Nytte i det virkelige Krigsliv, eller være en Prydelse paa Turneerpladsen. Faa af hans Samtidige blandt Rigets Adel kunde maale sig med ham i disse Færdigheder, og han vakte en almindelig Beundring, naar han i sin kraftige ungdommelige Skikkelse viste sig ved Ridderspil og Turneringer og med sin Landse lettede den ene Herre af Sadelen efter den anden[6]. Til Søen er han uden Tvivl ogsaa tidlig bleven vant. En fransk Gesandt, der besøgte ham som Konge, siger, at han havde Ord for at være en god Sømand, og havde mere Lyst til Søen end til Landet[7].

I Ynglingsaarene skal han være forfalden til allehaande Udskeielser, som, da de bleve bekjendte, paadroge ham en stræng Revselse af den opbragte Fader. Hvitfeldt fortæller herom Følgende: »Han bestak dem, som Vagt holdt udi Kjøbenhavns Slots Port, at de ofte hele Nætter, og langt ud paa Nætterne, holdt Porten aaben for ham, ud og ind ad Byen, hvor han sværmede, spøgede, ruttede, tog sælsomt afsted, af det ene Borgerhuus i det andet, og fandtes helst der, hvor Vinen smagede bedst og smukkeste Folk vare. — Over saadant Byløb vare Folk meget underlige. — Hans Herre Fader fik det omsider at vide, og tog ham for sig en Dag og læste ham et godt Kapittel med Ord og Svøbe, indtil han faldt paa Knæ, bad sin Herre Fader om Forladelse, og lovede, saadant aldrig mere at skulle skee.« Hvitfeldt har taget dette af Svanings endnu mere udsmykkede Fortælling; i Sagen selv er intet usandsyligt, dog kan det erindres, at blandt Svanings Kilder er Folkesnak ingenlunde udelukket.

Christiern den Anden modtog under sin Opvæxt baade af de eiendommelige Forhold, under hvilke han

opfostredes og dannedes, og af det, der i de sidste 20 Aar af det femtende Aarhundrede i Almindelighed rørte og bevægede Tiden, mange Indtryk, der ikke kunde blive uden varig Virkning paa hans følgende Stemning og Udviklingen af hans Charakteer. Han traadte ved sit Ophold i Hans Bogbinders Huus, og den Omgang han havde i og udenfor Huset, i et saa nært Forhold til den borgerlige Stand og blev saa fortrolig med den, som ingen dansk Konge før eller efter ham. Og baade hans Fosterfader Hans Bogbinder og hans Fostermoder Birgitte besade en saadan Charakteer og vare udrustede med saadanne Evner, at han vel hos dem kunde lære at agte og elske den Stand, de tilhørte. Saavel under hans Ophold i Huset som siden ved den fortsatte Forbindelse, under Omgang med Husets Børn, Hans og Ambrosius, der bleve hans trofaste Venner og i den følgende Tid deelte baade Godt og Ondt med ham, har han sikkert mere end een Gang hørt Pleiefaderen yttre sig med Bitterhed, og Sønnerne stemme i med, naar Talen faldt paa Danmarks Adel, der saae haanligt ned paa Borgeren og Kjøbmanden, men nok selv holdt af at agere Kjøbmand, idet den benyttede den betingede Toldfrihed, som Forfatningen hjemlede, langt over de lovlige Grændser og paa en saadan Maade, at den blev ødelæggende for Kjøbstædborgeren og til Forringelse af Kronens Indtægter. Og Prælaten var i dette Punkt ikke et Haar bedre end Adelsmanden. Raadmanden og Borgemesteren glemte heller ikke de prægtige Gaarde og store Grunde, som Adelen, tværtimod Kjøbstædernes Privilegier, erhvervede sig i Byerne, og som de endog søgte at unddrage sig for at yde Skat og Afgift af, saa Borgerne maatte bære hele Byens Tynge, medens hine dog med dem deeltoge i alle Bylivets Goder og Fordele. Det var ikke det eneste Punkt, hvori Adelen traadte det menige Folk for nær.

Den havde fortrængt baade Borger og Bonde fra al den Indflydelse, som de tidligere lovlig havde havt paa Statens Styrelse; Adel og Prælater mødte alene paa Herredage, Medlemmer af deres Stand sade alene i Rigsraadet. Kunde en forstandig Borger, der dog kunde elske sit Fædreland ligesaa høit som en Adelsmand, og som i sit Liv og sin Virksomhed dog havde Leilighed til at indsamle en Deel Erfaring, ikke ogsaa give sin Konge et godt Raad, ligesaavel som en Adelsmand? Hvad den fordums frie og kjække sjællandske Bonde var bleven til under Adelens Herredømme, kunde man daglig see paa Kjøbenhavns Torve. Kom Talen paa Lybekkerne, da vare Hans Bogbinders Ord ikke milde. Det var et Kapittel, hvori den driftige og virksomme med en lys Forstand begavede Kjøbmand var hjemme. Han kunde med faa Ord gjøre det saa klart som Dagen, at Lybekkernes Privilegier og deres tyngende Handelsaag var Danmarks Fordærvelse, og at det aldrig blev godt, før dette Aag brødes og dette Kræftsaar udskares. Saadanne Ord og saadan Tale kan man formode der oftere har lydt i Hans Bogbinders Huus. I Prindsens Barndoms Aar har deraf naturligviis ikke kunnet komme andet end almindelige Indtryk og en ubestemt Følelse af en Modsætning mellem de borgerlige og privilegerede Stænder og deres Interesser, ligesom Opholdet i en vis Atmosfære yttrer en Indflydelse paa den hele Konstitution, der ikke nærmere lader sig bestemme. Men da han med den voxende Alder modnedes i Forstand og Dømmekraft, blev det en Kilde til faste Stemninger og varige Anskuelser. Hvad Aand der fostredes i Hans Bogbinders Huus, kan man ikke være tvivlsom om, naar man mindes, at fra dette Huus udgik Ambrosius Bogbinder, Kjøbenhavns navnkundige Borgemester i Grevefeidens Tid.

Der var andre Indtryk, som han i Ungdomsaarene modtog ikke blot i dette Huus, men overalt hvor han færdedes i Landet, i Adelens Borge og ved sin Faders Hof. Det var Fornemmelsen af den dybe Misstemning, som almindelig herskede mod Sverrig. Denne Stemning havde voxet en stærk Væxt i meer end een Menneskealder og var i bestandig Tiltagen, som Aarene skrede frem. En næsten uafbrudt Tvedragtstilstand, hvad enten der var aaben Feide eller Underhandlinger førtes, der ikke meentes ærligt eller foretoges med god Villie, nærede Forbittrelsen. Det troløse, det haardnakkede, det uregjerlige Sverrig, der aldrig blev roligt, aldrig vilde erkjende Retten, hvis Modstand fortærede Danmarks Kraft under idelige kostbare Rustninger og uendelige Blodsudgydelser: det var Ord, som løde for hans Øren fra den første Dag, han kunde forstaae deres Mening. Der var meer end een gammel Hofmand fra Christiern den Førstes Dage, som kunde fortælle ham om Slaget paa Brunkebjerg og det forfærdelige Nederlag, hans Bedstefader der havde lidt. Talte han med sin Fader om Steen Sture, Svante Sture, Niels Klaussen Sparre, Hemming Gad, da kunde det ikke feile, at der fra Kong Hanses Mund flød en Strøm af vrede og forbittrede Ord om den troløse Steen Sture, om den beregnende og ved sin Forstillelse farlige Svante Sture, om den i sit Had vilde og voldsomme Niels Sparre, der fornægtede sin danske Byrd, om den trædske og snedige Prælat, Hemming Gad, hvis Rænker der ingen Ende var paa. Steen Sture lærte han selv tidlig at kjende, da han i sit 18de Aar var oppe i Sverrig, og saae under hvilket Slør af Forekommenhed og Opmærksomhed han forstod at dække sit fjendtlige Sind. Hadets Følelser, blandet med Ringeagt, fik i hans unge Aar ogsaa en Retning til en anden Kant, mod Vasallen paa Gottorp. Han lærte tidlig at hade og

ringeagte sin nære Paarørende, Farbroderen Hertug Frederik, denne stridige og umedgjørlige, egennyttige og ufornøielige Farbroder, denne utro Vasal, der leflede med Lybek og anglede efter Sverrigs Krone, denne udanske Mand, der aldrig lod et dansk Ord komme over sine Læber. Mod denne Slægtning, hvem han deels kjendte saaledes, deels daglig hørte saaledes afmale, var det ikke muligt andet, end at onde Følelser og bitter Stemning maatte slaae Rod. Om Norge hørte han en mildere Tale: der kunde Alt blive godt, naar det ikke var for et Par urolige Adelsmænd og nogle fjendtligsindede Prælater; Folket i det Hele var velvilligt.

Christiern den Anden havde det Held at fødes paa en Tid, der var gunstig for Udviklingen af de ualmindelige Evner og Anlæg, hvormed Naturen havde udrustet ham. Det var ved Midten af det femtende Aarhundrede, at Videnskaberne gjenfødtes i det sydlige Europa, og Bogtrykkerkunsten traadte snart til som en vidunderlig Fødselshjælper for det nye Liv. Efter Forløbet af omtrent en Menneskealder begyndte det nye Lys ogsaa at sende sine Straaler til Norden, og vække det slumrende Liv. Universitetet i Kjøbenhavn stiftedes to Aar før Christiern den Anden fødtes, og den første Bog tryktes i Danmark Aaret efter hans Fødsel. Det var fornemmelig hvad der fandtes af national Litteratur, som blev Gjenstand for den begyndende Presses Virksomhed. Riimkrøniken var den første danske Bog, som tryktes, og Christiern kunde i sit 12te Aar læse den paa Prent, hvis han ikke forud kjendte den i Haandskrift. Landskabslovene, Middelalderens meest nationale Frembringelse, lode ikke længe vente paa sig; baade jydske, sjællandske og skaanske Lov tryktes i de første Aar af det nye Aarhundrede. En Mængde rimede og urimede Ridderromaner, Sagnfortællinger, der toges for Historie,

ogsaa Reisebeskrivelser (Mandevilles) bleve nu for første Gang oversatte eller fremdragne fra en ældre Tid og for en Deel mangfoldiggjorte ved Trykken. Kjæmpevisen hørtes allevegne og synes endnu at have siddet saa fast paa Folkets Læbe, at den ikke behøvede Understøttelse af det trykte Bogstav. Et Vidnesbyrd om, at et dybere aandeligt Liv paa forskjellige Punkter begyndte at røre sig, kan man finde i den Omstændighed, at Munkene i et afsides jydsk Kloster ved Liimfjorden i sidste Deel af 15de Aarhundrede gave sig til at overføre i Modersmaalet en heel Mængde af Middelalderens mystiske religiøse Skrifter[8]. Medens Christiern under sin Opvæxt og første Ungdom modtog mange Vækkelser og Indtryk nærmest i national Retning af det Liv, som begyndte at spire i Danmark, havde han ved sin Stilling rigelig Leilighed til at blive bekjendt med de almindelige europæiske Forhold, fremmede Staters Indretninger og de raske Fremskridt, som Kulturen allevegne gjorde. Hans Fader stod i levende Forbindelse med flere af Europas vigtigste Hoffer. Sendebud kom jævnlig til Kjøbenhavn fra Frankrig, Skotland, England og Nederlandene, og danske Gesandtskaber afgik igjen til disse Lande; ogsaa med Keiserens og flere tydske Fyrsters Hoffer og med Polen og Rusland var der jævnligt Samqvem. Den unge opvakte Kongesøn undlod ikke at benytte slige Leiligheder til at tilfredsstille sin Videlyst. I en af de Gesandtskabsberetninger, som ere bevarede, bemærkes udtrykkelig, at Christiern med stor Iver udspurgte Sendebudet om hans Lands Sæder og Skikke og offentlige Indretninger, og at han ogsaa ellers hos andre Fremmede, som kom til Landet, søgte slige Oplysninger. Der var overhoved i hiin Tid en livligere Forbindelse mellem Danmark og det øvrige Europa, end man i Almindelighed er tilbøielig til at forestille sig. Det var meget hyppigt, at danske

Adelsmænd med kongelig Anbefaling søgte Ansættelse ved fremmede Hoffer, i denne Tid fornemmelig i Paris og Edinburg, stundum ogsaa i Tydskland, deels (hvad der navnlig bemærkes om dem, der attraaede Tjeneste ved det franske Hof) for at tilegne sig det fremmede Sprog, deels i Almindelighed for at uddanne sig til Statstjenesten baade i Krig og Fred. Endnu oftere var det Tilfældet, at unge Adelsmænd, der kunde gjøre sig Haab om Befordring til høie Embeder i Kirken, reiste udenlands for at studere Theologi. Mange begave sig til Paris for at drive Studiet af den kanoniske Ret. Denne By havde desuden mange Tillokkelser af forskjellig Art for en rig og ung Adelsmand. At Rom, den katholske Verdens Hovedstad, jævnlig gjæstedes af mange Danske deels i private deels i offentlige Ærinder, forstaaer sig af sig selv. Mange baade Borgerlige og Adelige droge vidt omkring i Pillegrimsfærd, til Rom, til St. Jakob i Compostella i Spanien og selv til Jerusalem. Der var saaledes mange Kilder, gjennem hvilke Kulturens Strøm kunde ledes ind i Danmark, eller i det Mindste stor Lethed for den, der stod i Forbindelse med de Samfundsklasser, til hvilke disse Kulturens Budbringere for det Meste hørte, at skaffe sig Kundskab om nye Opfindelser, fremmede Landes Indretninger og Samfundsforhold. Christiern indsamlede begjærlig alle Slags Kundskaber af den Art, for siden at gjøre Anvendelse af det deraf, som passede sig for Danmark. Det viste sig i den følgende Tid ikke blot ved den almindelige Omdannelse af de borgerlige Forhold, som han forsøgte, men ogsaa i Enkeltheder. Han indførte saaledes, for at nævne et Exempel, i Begyndelsen af sin Regjering adskillige Forbedringer i Artilleriet, som de Franske først havde opfundet og anvendt i deres Krige i Italien i

Begyndelsen af Aarhundredet, og hvorom en fransk Krigsmand havde givet ham Oplysning.

Ved Hoffet selv og blandt Rigets første Embedsmænd fandtes en Række udmærkede og begavede Mænd, blandt hvilke adskillige vare i Besiddelse af hele Tidens Dannelse, og hvis Samtaler og jævnlige Omgang ikke kunde Andet end have en vækkende og dannende Indflydelse paa den unge Fyrste. Dette gjælder ikke mindre om hans egne Forældre. Deres Omgang, Tale og Exempel, deres Vaner og Tilbøieligheder kunde ikke blive uden Virkning paa Sønnen; og ligesom det er vist, at Faderens uhyggelige Anlæg til skummel Melankoli gik i Arv til Sønnen, og rimeligt, at den Grusomhed, som altfor ofte plettede Sønnens Bane, havde sin Rod i et forborgent Anlæg hos Faderen, der lurende laae paa Bunden af hans Sjæl, men overvundet af en iøvrigt god Natur, kun ved enkelte Leiligheder kom til voldsomt Udbrud: saaledes er det ikke mindre antageligt, at ogsaa en Deel af de ædle Egenskaber og gode Anlæg, som fandtes baade hos Faderen og Moderen, forplantede sig paa Sønnen. Begge vare livlige og opvakte Mennesker, med en Sands for ædlere Dannelse og høiere Interesser, som, naar man tager Tidens Vilkaar i det Hele i Betragtning, ikke er umærkelig; de vare derhos begge danske af Sind og Tale. Kong Hans elskede, som ovenfor sagt, Sang og Musik og var vel bevandret i Tidens Læsning, saa at han stundum af Fortællingernes Indhold tog Anledning til Spøg med sine Hoffolk. Han var heller ikke uden Sands for Bygningskunst: Ærkebisp Birger havde i Sinde at bygge et Kapel op til den nordre Muur af Lunde Domkirke, henimod det vestre Taarn, og havde allerede samlet Grundvoldsstenene og gjort alle Forberedelser til at begynde Arbeidet. Men da Kong Hans, som tilfældigviis kom til Lund, saae hvad

han havde for, yttrede han sin Misbilligelse af det Hele og sagde, at istedenfor at bygge et nyt Kapel paa den nordre Side, var det meget bedre at nedbryde dem, der allerede stode paa den søndre, og opføre Kirkemuren med samme Slags Steen, som den fra først af havde været bygget med, og det baade for Synets Skyld og til større Styrke. Han raadte ham dernæst til hellere at anvende sine Midler paa at istandsætte Kryptkirken, der idelig stod under Vand, saa der ingen Gudstjeneste kunde holdes; og forsikkrede ham, at det vilde være Jomfru Marie og Kirkens Patron den hellige Laurentius langt tækkeligere, om han istandsatte og vedligeholdt en saadan kostelig og mærkelig Bygning som Krypten, end om han opførte et Kapel, der kun vilde skjæmme den skjønne Domkirke. Birger fulgte Kongens gode Raad[9]. Det er kun et lille Træk; men der lægger sig dog deri for Dagen en ret livlig Følelse for Skjønheden og Betydningen af et stort Bygningsværk. Christierns Moder Christine har den Fortjeneste at have fremkaldt det første Forsøg, næst efter Riimkrøniken, paa at skrive danske Vers. Det var efter hendes Opfordring, at Sognepræsten i Odense Hr. Michael efter fremmede Mønstre gjorde nogle religiøse Æmner (Skabelsen, Menneskets Levnet, Mariæ Rosenkrands) til Gjenstand for digterisk Behandling i Modersmaalet, et Arbeide, som i en senere Tid for dets smukke poetiske Sprogform og lette flydende Vers har fundet megen Paaskjønnelse. Hun lod ogsaa enten fra først af forfatte eller af ældre Haandskrifter til eget Eie afskrive forskjellige danske Skrifter af gudeligt Indhold. Et smukt Pergaments Haandskrift af denne Art, som har tilhørt hende, har bevaret sig endnu til vore Dage[10]. Det var ogsaa hende, der indkaldte Billedskjæreren Mester Klaus Berg fra Lybek og lod ham udføre den ovenomtalte prægtige Altertavle i Odense.

Vi ville senere faae rigelig Leilighed til at omtale de betydeligste af de Mænd, med hvilke Christiern allerede fra Ungdommen af kom i jævnlig Berørelse. Her kunne vi derfor indskrænke os til med et Par Ord at nævne dem. De havde saa godt som alle fuldendt deres Dannelse ved Reiser og længre Ophold i fremmede Lande. Her var Jens Andersen Beldenak, siden Bisp i Odense, en vittig, kløgtig og kundskabsrig Mand, hvis Samtale og Bemærkninger sikkert ofte have moret den unge Herre, naar de kun ikke bleve altfor spydige eller nærgaaende mod ham selv; ligeledes den jydske Rigsraad Niels Høg, hvem Hvitfeldt giver det Lov, at »han var en veltalende Mand paa vort danske Tungemaal«; i sidstnævnte Egenskab stod, efter de Breve at dømme, vi have fra ham med deres lette og flydende Sprog og træffende og fyndige Vendinger, Vincents Lunge ikke meget tilbage; men han forbandt med sin danske Dannelse tillige en grundig Indvielse i Europas almindelige Kultur, var hjemme i flere Videnskaber og en stor Latiner, og med alt dette en praktisk Mand, stundum noget mere, end der var tjenligt for hans Rygte. »Han var en prægtig Mand«, siger Hvitfeldt, forstandig, brugelig, veltalende«. Adelsmanden Christoffer Ravensberg var Christiern personlig hengiven og stod paa en fortrolig Fod med ham. Han var ligeledes en lærd Mand, men gjorde sig i sin Tid meest bekjendt ved de lystige Komedier, han forfattede for Studenterne, og som disse ved festlige Leiligheder opførte[11]. Fremdeles maa nævnes Ove Bilde, der var Kantsler hos Kong Hans og siden hos Kong Christiern og endte som Bisp i Aarhuus; han var i Væsen og Tænkemaade et Modstykke til Jens Andersen, ligesom ogsaa begges Skjæbne blev meget forskjellig; han var sindig, mild, lidenskabsløs og

Kongehuset trofast hengiven. Lage Urne, Kantsler hos Christiern som udvalgt Konge, var en vellærd og dannet, med fremmede Statsforhold fortrolig Mand, en Elsker og Forfremmer af Videnskaber, af Charakteer retsindig. Blandt Krigsmænd, som Christiern jævnlig saae ved sin Faders Hof, og hvis Tjeneste han snart selv fik Leilighed til at prøve, kan nævnes den kjække og navnkundige Søhelt Jens Holgersen Ulfstand til Glimminge, og den snilde og dristige, men ogsaa barske og voldsomme Otte Rud, og endelig Søren Norby, hvis Heltery snart skulde fylde hele Norden og fordunkle alle andre.

Christiern den Andens Ungdomshistorie, hans Opdragelse og de eiendommelige Forhold, han opvoxede under, først i Hans Bogbinders Huus, siden ved Faderens Hof, de stærke Indtryk han modtog, høist ulige i Art og Beskaffenhed, de Exempler, han saae, de Stemninger, han paavirkedes af, forklare Meget i hans følgende Historie som Konge. Til en stor Deel af det, der siden udfoldede sig hos ham, baade Godt og Ondt, nedlagdes Spiren allerede i denne Tid. Vi have derfor troet det værd at dvæle ved den.

Den første Gang Christiern den Anden fremtræder i et offentligt Forhold, er som sexaarig Dreng, da han af Rigsraadet valgtes og af Folket hyldedes som Danmarks tilkommende Konge. Det fulgte egentlig baade af Landets Forfatning som Valgrige og af de Interesser, som hertil knyttede sig for Rigsraadet, at Valget af en ny Konge først burde skee, naar Thronen ved den forrige Konges Død var bleven ledig. Thi kun under en Thronledighed kunde Rigsraadet med Frihed udøve den Valgret, som den i Løbet af det femtende Aarhundrede med Udelukkelse af Rigets Stænder havde tiltaget sig, og

kun saaledes kunde det foreskrive den, der søgte Thronen, de Betingelser, under hvilke det vilde unde ham den, og efter Behag udvide og forøge dem fra den ene Konge til den anden. Valgtes derimod Sønnen, medens Faderen levede og regjerede, fik Valgriget en betænkelig Lighed med et Arverige, og Rigsraadet hæmmedes baade i sin Valgfrihed og i sin Stræben efter at udvide sin egen Magt og drage stedse snævrere Grændser for Kongens. Kongerne havde imidlertid en modsat Interesse, som de baade i den foregaaende og følgende Tid med temmelig Udholdenhed forfulgte. Kong Hans var allerede som Barn bleven valgt i alle tre Riger, og søgte nu at bevæge Rigsraadet til at vise ham den samme Gunst og Tillid, som det havde viist hans Fader, ved at vælge hans unge Søn til Thronfølger. Det danske Rigsraad føiede sig efter hans Ønske, og udstædte den 16 Mai 1487, just i de Dage da Kong Hans var i Færd med at begive sig paa et Krigstog til Gulland, og derfor maatte ønske inden sin Bortreise at see Thronfølgen ordnet, et Dokument, hvori det erklærede, at det for den Gunst og gode Villie, det altid havde befundet hos Kong Hans, havde samtykt og annammet paa Danmarks Riges Vegne hans Søn Junker Christiern til Herre og Konge at være efter sin Faders Død, om Gud det saa havde bestemt, at han skulde overleve Faderen[12]. Strax efter at Kong Hans var kommen hjem fra sit lykkelig udførte Krigstog, reiste han med Sønnen om i Landskaberne for at modtage Folkets Hylding og Troskabsed. Thi omendskjøndt Folkets Indflydelse paa offentlige Sager i Løbet af det sidste Aarhundrede var blevet meget forringet, og skjøndt den Selvstændighed, som de enkelte Landskaber inden visse Grændser havde havt, ogsaa var i stærk Aftagen og snart ved at forsvinde, saa var dog Hylding og Stad-

fæstelse af Valget paa de enkelte Landskabers Hovedthing, hvor under aaben Himmel talrigt Møde gaves af Landskabets Indvaanere, endnu en aldeles nødvendig Akt for at give Rigsraadets Valg sin Gyldighed. Først modtog den unge Herre, et Barn endnu af Alder og Forstand, ledet frem ved sin Faders Haand og staaende paa en med rødt Klæde overtrukken Forhøining, der var opført paa Torvet i Viborg, høitidelig Ed og Hylding af Jyderne (18 eller 20 August 1487), derpaa af Fynboerne i Odense, af Sjællandsfarerne i Ringsted og sidst af Skaaningerne i Lund 22 September 1487[13]. Denne sidste Hylding var baade særlig for Skaane med tilhørende Landskaber og tillige at betragte som almindelig for hele Riget, afsluttende og sammenfattende den hele Valghandling. Rigsraadet siger i det derom udstædte Dokument, at det paa sine egne Vegne og i Forbindelse med Prælater og Klerker, Riddere og Væbnere, Kjøbstædmænd, Bønder og menige Almue i Danmarks Rige har keist og samtykt Hr. Christiern og sagt ham Troskab til. Derfor har ogsaa foruden Rigsraaderne en stor Mængde geistlige og verdslige Herrer fra alle Rigets Egne beseglet dette Aktstykke; en Borgers eller Bondes Segl eller Bomærke søger man derimod forgjæves[14].

To Aar senere udstædte det norske Rigsraad et lignende Valg- og Hyldingsbrev, ligeledes medbeseglet af en Deel geistlige og verdslige Herrer udenfor Rigsraadet[15]. Mærkeligt er det, at ved en Leilighed som denne, ved hvilken Norge skulde optræde selvstændigt og udøve den efter Tidens Forhold vigtigste af alle politiske Rettigheder, vistes der saa liden Opmærksomhed for dets Rigsraad eller forstod dette saa lidet at hævde sin Værdighed, at det med de andre norske Herrer maatte umage sig ned til Danmark og i dette Riges

Hovedstad vælge og hylde sin tilkommende Konge. Brevet er udstædt i Kjøbenhavn 25 Juli 1489.

Egentlig vare disse tvende særlige Valg et Brud paa de mellem de tre Riger vedtagne Bestemmelser, ifølge hvilke Valget skulde skee i Halmstad og foretages i Fælledskab af Fuldmægtige fra alle Riger, og det stedfundne Valgs Gyldighed kunde forsaavidt bestrides. Men Forholdene i Sverrig vare paa den Tid af den Beskaffenhed, at det ikke var at vente, at der fra dansk eller norsk Side skulde tages noget stort Hensyn til Sverrig ved denne Leilighed. Dog var Kong Hans saa forsigtig, at han i begge Valgbreve fik indført det Forbehold, at om der end i Kalmar- og Halmstad-Recesserne maaskee fandtes Noget, hvorfra der kunde hentes Indvendinger mod Gyldigheden af det foretagne Valg, saa skulde dette dog alligevel ubrødelig staae ved Magt.

Da Kong Hans i Aaret 1497 forberedte sig til det store Tog mod Sverrig, ønskede han under den Uvished, som svævede over Fremtiden, yderligere at befæste sin Søns Stilling og Myndighed, og bevægede derfor Rigsraadet til paany at vælge ham, eller som det vel rettere skulde hedde, ved en ny Akt at stadfæste det tidligere Valg; at Landskaberne ved samme Leilighed anden Gang skulle have hyldet ham og svoret ham Troskab, er derimod lidet sandsynligt[16]. Kong Hans havde ogsaa Aaret forud søgt at sikkre sin Søn Efterfølgen i den kongelige Deel af Slesvig og Holsteen; men Hertug Frederik viste sig vanskelig, blev borte fra det derom berammede Møde ved Levensaa, hvoraf Stænderne toge Anledning til at udsætte Afgjørelsen; og paa et følgende Møde ved Bornhøved, uden Tvivl efter Raadførsel med Hertug Frederik og efter hans Ønske, gave de et afslaaende Svar paa Kong Hanses Begjæring, idet de erklærede, at de ifølge deres

Privilegier ikke vare pligtige til at hylde Sønnen, naar Faderen levede[17].

Da Sverrig havde underkastet sig Kong Hans, mødte hans Søns Valg til Efterfølger ingensomhelst Vanskelighed. Rigsraadet valgte ham, som tidligere fortalt, allerede 5 December 1497 og derefter modtog han personlig, under sit Ophold i Sverrig 1499, Valg og Hylding af Fuldmægtige fra alle Sverrigs Landskaber med en saa nøiagtig og fuldstændig Iagttagelse af alle Lovens Forskrifter, som ikke havde fundet Sted under en lang Række af Konger i en Tid af over halvandet hundrede Aar.

Saaledes kunde Christiern den Anden, hvis Alting gik sin jævne uforstyrrede Gang, strax efter sin Faders Død med fuld kongelig Magt og Myndighed tiltræde Regjeringen i alle tre Riger; thi Raadet i samtlige Riger havde til Valget endnu føiet den store og usædvanlige Indrømmelse, at Rigets Slotte og Len efter Kong Hanses Død strax maatte være den udvalgte Konges Myndighed undergivne. Hans Regjering var saaledes sikkret baade ved den Ret, som Valget gav, og ved den Magt, som Raadigheden over alle Landets Fæstninger og faste Krigsfolk førte med sig. Rigsraadet, der ellers, naar Thronen blev ledig, strax overtog den hele Regjeringsmagt og beholdt den til Haandfæstningen var vedtagen, havde ved hiin Indrømmelse gjort sig selv vaabenløst og magtesløst. Dette blev, som vi senere skulle see, ikke uden vigtige Følger, og i det Mindste en Deel af Rigsraadet angrede siden dybt, at det var gaaet saa vidt i sin Føielighed[18].

I det Mindste siden 1497, da han var 18 Aar gammel, har Christiern som udvalgt Konge med sin Fader deeltaget i Rigets Styrelse, og under Faderens Fra-

værelse i Sverrig og andensteds i Forbindelse med Rigsraadet forestaaet Statsstyrelsen, reist omkring i Riget og siddet i Rette paa det kongelige Thing, styret Forsvarsvæsenet, raadet for Land- og Sømagten o. s. v. Men endnu var han ikke prøvet i nogen vanskelig og for Rigets Velfærd betydningsfuld Sag. En saadan Prøve forestod nu*).

*) Angaaende adskillige Enkeltheder i dette Afsnit findes Oplysninger i Anm. 19.

Tredie Bog.

I.

Opstanden i Norge. Knud Alfsen. Henrik Krummedige. Begge Slægters lange Strid. Den norske Almue. Landskaberne langs den svenske Grændse. Fogdernes Undertrykkelse. Uroligheder i Agershuus Len. Knud Alfsen drager til Sverrig og forener sig med de misfornøiede svenske Herrer. Falder ind i Norge. Erik Eriksen Gyldenstjerne. Niels Ragvaldsen. Nyt Indfald af Knud Alfsen i Forening med svenske Krigsfolk. Kong Hans i Fare for at tabe Norge. Kong Christierns Felttog i Norge. Elfsborgs Overgivelse. Slag udenfor Elfsborg. Aage Hansen. Erik Gyldenstjernes Drab. Knud Alfsens Drab. Poul Laxmands Drab. Fru Mette Iversdatter.

Norge var i fuld Opstand. Det Bevægende i Urolighederne her var egentlig Fjendskabet mellem tvende mægtige Mænd: Knud Alfsen og Henrik Krummedige. I det søndenfjeldske Norge var der Ingen, som kunde maale sig med disse Mænd i Magt og Indflydelse og Rigdom paa Gods; de vare begge Medlemmer af Rigsraadet, begge beklædte de anseeligste Embeder, den ene som Høvedsmand paa Agershuus, den anden paa Bahuus, de tvende vigtigste Fæstninger i Landet. Herredømmet var deelt imellem dem; men derfor nærede de ogsaa en levende Skinsyge mod hinanden, kappedes om Indflydelse paa Landets Styrelse og misundte hinanden Kongens Gunst. Den Uvillie, hvormed de betragtede hinanden, skjærpedes derved, at de tilhørte forskjellige politiske Partier, Knud det svenske, Henrik det danske. De vare begge egentlig ogsaa kun halve Normænd, idet

Knud af Fædrene-Æt var Svensk, Henrik derimod Dansk, saa at de allerede af den Grund følte Antipathi for hinanden. Alt dette kunde være nok til at forklare den fjendtlige Stilling, hvori disse to Mænd stode til hinanden; men det Had, som ulmede hos dem, og som snart slog ud i stærke Luer, havde endnu en dybere Grund: det var ikke fra først af oprundet hos dem selv, men taget i Arv fra deres Fædre, Hartvig Krummedige og Alf Knudsen, og havde en næsten halvhundredaarig Væxt.

Krummedigerne vare oprindelig en holsteensk Slægt, af hvilken en Green siden forplantedes til Slesvig, hvor den erhvervede Gods og Besiddelser. Under de slesvigske Uroligheder i Erik af Pommerns Tid traadte Erik Krummedige over paa Kongens Side, vandt hans Gunst og opnaaede høie Embedsstillinger. Med ham kom saaledes Slægten til Danmark, der iøvrigt i Danmark og Norge kun blomstrede i to Led, Eriks Søn Hartvig, og dennes Søn Henrik, med hvem vi her beskjæftige os og ved hvis Død Slægten udsluktes paa Mandssiden. Allerede i Erik af Pommerns Tid eller strax efter kom Henriks Fader, Hartvig Krummedige, til Norge og fik et mindre Len i den sydlige Deel af Landet; ikke længe efter (1443) nævnes han som Høvedsmand paa Agershuus med de store derunder hørende Len. Den sædvanlige Vei, hvorigjennem danske Adelsmænd vandt Fodfæste i Norge, var rige Giftermaal. Hartvig fulgte denne Vei. Han ægtede den eneste Datter af en rig norsk Adelsmand Marqvard Buck til Brunlaug, og da hans Hustru og de tre Børn, han havde med hende, døde tidligt, arvede han saaledes Gaarden Brunlaug med stort Jordegods, beliggende ved Søkanten i det sydlige Norge i det gamle Vestfold, nær Laurvigen. Han giftede sig anden Gang med en Datter af en dansk Adelsmand

Anders Hack til Mogenstrup i Skaane, og erhvervede sig ogsaa ved dette Giftermaal store Rigdomme. Desuden var han bestandig om sig for at forøge sine Eiendomme ved idelige Kjøb, saa at ikke let Nogen søndenfjelds kunde maale sig med ham i Rigdom af Jordegods, det skulde da være hans Medbeiler og Uven Alf Knudsen. Hartvig stod i Spidsen for det danske Parti i Norge, og Christiern den Første havde ham at takke for, at han i Kampen om Norges Krone med Karl Knudsen Bonde gik af med Seiren; men Hartvig paadrog sig derved bittert Fjendskab af Ærkebisp Aslak Bolt og hele det svenske Parti i Norge, der ikke kunde tilgive denne »Holstener«, som de kaldte ham, at skulle afgjøre Norges Kongevalg og raade saa meget i Landet. Christiern den Første belønnede sin tro Mand ved at hæve ham til den høieste verdslige Værdighed som Norges Rigsdrost. Han havde imidlertid indviklet sig i dybe Tvistigheder med flere af de meest formaaende Mænd i Landet; med ingen var dog Striden hæftigere og Hadet uforsonligere end med Alf Knudsen. Det lykkedes omsider hans Uvenner at faae ham styrtet. Uden at vi nærmere kjende Sammenhængen, havde Hartvig forløbet sig saa grovelig og faldt i saa stor en Unaade hos Kongen, at han maatte forpligte sig til at afstaae alle de store Len, han havde af Kronen, selv Pantelen, og de Gjældsfordringer, han havde paa Kongen. Nu triumferede Alf Knudsen; Hartvig søgte Forlig med ham, men han tilbageviste haanlig Tilbudet. Saaledes ydmyget synes han ikke mere at have taget Deel i de offentlige Anliggender; dog lod Kongen ham til sin Død (1476) beholde Agershuus. Hadet til Alf Knudsen og hans Slægt gik i Arv til Sønnen Henrik Krummedige[20].

Alf Knudsen var af den svenske Slægt tre Roser, der ligeledes gjennem Giftermaal og Arv vandt Gods og

Hjem i Norge. Hans Fader Knud Jensen til Mørby i Upland, Lagmand i Vestergøtland, var gift med en rig norsk Arving Agnes Alfsdatter, hvis Moder var af Rømerslægten. Da denne Slægt uddøde i Mandslinien, blev Sønnen af hiint Ægteskab Alf Knudsen en af Arvingerne til Rømernes rige Efterladenskab. Herved kom han i Besiddelse af den prægtige Gaard Giske med det store tilliggende Gods i Søndmøre og Romsdal paa Norges Vestkyst, og tillige af meget Gods i det sydøstlige Norge. Dette forøgede han deels ved Giftermaal, deels ved gjentagen Arv og jævnlige Kjøb saaledes, at han ogsaa i det sydlige Norge kunde regnes for en af de rigeste Jordegodseiere og maale sig med Krummedigerne. Med Hensyn til de følgende Begivenheder er det ikke uden Betydning, at en stor Deel af hans Gods laae i Romerige og Hedemarken, Landskaber, der ligge tæt op til den svenske Grændse[21]. Han og Hartvig Krummedige gjorde hinanden Livet saa suurt som muligt, men Hartvig trak, som nys fortalt, det kortere Straa. Efter sin Stambyrd og hele Stilling maatte Alf Knudsen høre til det svenske Parti. Han var ogsaa blandt de norske Rigsraader, som under Tvistighederne efter Christiern den Førstes Død og før Kong Hans blev erkjendt som Konge, arbeidede for en Tilslutning til Sverrig[22]. Han havde to Sønner Knud og Odd Alfsen, som endnu medens Faderen levede (han døde først efter Nov. 1496[23]), optraadte som myndige Mænd og deeltagende i det offentlige Liv.

Disse tre unge Mænd, Henrik Krummedige, Knud Alfsen og Odd Alfsen, var det forbeholdt at udkjæmpe den Strid, som Fædrene havde begyndt. Allerede 1487, da han kun var omtrent 20 Aar gammel, fik Henrik Krummedige Agershuus Slot, som hans Fader tidligere havde havt. Han ombyttede det imidlertid 1489 med det ikke mindre vigtige Bahuus Slot og dets store tilliggende

Len i Vigen, og beklædte derefter i hele fjorten Aar, indtil 1503, den betydningsfulde Post som Kongens Høvedsmand i Grændselandskabet Vigen; men ugjerne saae han vistnok, at Kongen, nogle Aar efterat han havde opgivet Agershuus, betroede dette Slot til en af Roserne, den nysnævnte Odd Alfsen. Han var ligesaa godskjær som sin Fader Hartvig, eller endnu i høiere Grad, og forøgede sit rige Arvegods i Norge ved Aar for Aar at tilkjøbe sig nyt Gods eller tilvinde sig det gjennem Processer, stundum ogsaa ved at lade sig overdrage Andres tvivlsomme Fordringer, og sætte dem igjennem ved Rettergang, hvis heldige Udfald lettedes ved den store Indflydelse, han besad, og hans Drevenhed i Lov og Ret[24]. Sin Forbindelse med Danmark knyttede han fastere ved at ægte en dansk Pige, Anna, Datter af Jørgen Rud til Vedbygaard i Sjælland, hvorimod Knud Alfsen søgte sig en Brud i Sverrig, Gyrild Eriksdatter Gyldenstjerne, Datterdatter af den svenske Konge Karl Knudsen Bonde. Odd Alfsen bortrykkedes af Døden allerede 1497, men i de faa Aar han og Henrik Krummedige levede sammen, fandt allerede det bittre Fjendskab, der lurede hos dem, Leilighed til at yttre sig i hæftige Udbrud. Odd Alfsen beskyldte offentlig Henrik for at søge at gjøre ham hans Folk og Almue ulydige; og denne svarede med nærgaaende Beskyldninger, som at Odd Alfsen ringeagtede Kongens Breve, at han havde øvet Vold mod flere Personer og med Magt tiltaget sig fremmed Gods, og at han, medens Henrik sad paa Dommersædet for paa Kongens Vegne at skikke Lov og Ret, havde draget sit Værge imod ham[25]. Hvad Udgangen blev paa denne Strid, berettes ikke. Odd Alfsen døde et Par Aar efter, og Kongen, som endnu ingen Mistanke nærede til Roserne, betroede derpaa Agershuus Slot og Len til Broderen Knud Alfsen. Saaledes stode nu denne og Henrik

Krummedige ene tilbage paa Kamppladsen. Med Hensyn til de ydre Kræfter vare de hinanden omtrent voxne; men tager man Hensyn til de Egenskaber, hver især besad, var Partiet meget ulige. Den, der havde Strid med Henrik Krummedige maatte tage sig Vare baade for en Voldsomhed, der, naar det kom til det Yderste, ikke holdtes tilbage af noget Hensyn, og for en Kløgt, blandet med Underfundighed, der brugte baade tilladelige og utilladelige Kunster. Han var ordsnild, tapper og krigserfaren, men fornemmelig klog og beregnende, og Eder bandt ham ikke. Han havde i sig Noget af Løvens Natur, og ikke lidet af Rævens. Biskop Lage Urne, der godt kjendte Henrik Krummedige, charakteriserer i et Brev til Christiern den Anden Krummedigernes Slægt kortelig med de Ord: »Folket er behændeligt«[26]. Knud Alfsen derimod var vel dristig og uforfærdet, men hidsig og fremfusende og stortalende, et let Bytte for en klog Modstander. En samtidig Forfatter siger endog, at han var noget enfoldig og blot et tjenende Redskab i Sturernes Hænder[27]. Hvad vi vide om hans Færd i offentlige Sager, tjener ikke til at svække denne Dom, og heller ikke hans private Liv, hvis det er sandt, hvad Rygtet fortalte om hans huuslige Forhold under hans andet Ægteskab med Mette Iversdatter.

Medens der i disse tvende Høvdingers Tvedragt var et farligt Æmne til indre Uroligheder, fandtes der i den almindelige Stemning hos Befolkningen andre Elementer, der kunde vække Bekymring for Landets Ro i Fremtiden, naar der indtraf Begivenheder, som kunde give denne Stemning en bestemt Retning. Der herskede en almindelig Misnøiethed og en gjærende Uro, fornemmelig i de Landskaber, der stødte op til den svenske Grændse, Hedemarken, Romerige, Borgesyssel og Vigen, og paa den anden Side af den store Havvig, Agder, Vestfold

og Thelemarken. Der var egentlig intet Politisk i denne Stemning; man var ikke misnøiet med Kongen og Regjeringen eller Forbindelsen med Danmark, og tænkte overhoved ikke meget paa Sligt, da den politiske Interesse hos det menige Folk allerede for længe siden var sløvet og tilbagetrængt. Men den norske Almue havde en levende Følelse for personlig Selvstændighed og Uafhængighed, og taalte ikke gjerne Fogdernes Indgreb i sin Frihed, og den fandt sig i sine fattige Kaar haardt trykket ved de forøgede og gjentagne Skatter, som de voxende Statsfornødenheder og de idelige Feider mellem Rigerne gjorde det nødvendigt at paalægge. Sæderne vare derhos barske og vilde, og et Drab veiede ikke tungt paa Samvittigheden, allerhelst naar det var paa en af de forhadte Oppebørselsmænd. Naar en Foged var noget for ivrig i at inddrive Skatter eller vel nærgaaende i Udøvelsen af sin Politimyndighed, gjorde Almuen kort Proces med ham og slog ham ihjel, enten han var norsk eller dansk. I de sidste Aar især havde slige Forgribelser paa den offentlige Myndigheds Tjenere været hyppige, uden Tvivl under Paavirkning af Urolighederne og den ophidsede Stemning i de svenske Grændselandskaber, Værmeland, Dalerne og Vestergøtland, hvorfra Vaabenlarmen lød over til de norske Nabolande, som selv vare frie for de egentlige Krigsuroligheder. Og det virkede saa meget lettere, som Beboerne i Grændselandskaberne, om ogsaa begge Rigers Regjeringer vare i Feide, i Almindelighed betragtede hinanden næsten som Landsmænd og Brødre, og vedligeholdt levende Samqvem baade med Udbytning af hverandres Varer og i andre Forhold. I Aaret 1493 blev baade Lagmand og Foged slaaet ihjel i Vigen[28], i Aaret 1497 blev Knud Alfsens Foged Lasse Skjold dræbt af Bønderne i Romerige[29], samme Aar

myrdedes endog en norsk Rigsraad Arild Kane af Bønderne paa Thinget i Søndmøre[30].

Ikke mindre vildt gik det til i de svenske Landskaber ved den norske Grændse. Steen Stures egen Foged i Dalerne erklærede, at han intet Øieblik var sikker paa sit Liv, naar han talte til Bønderne om Skat[31]. Fra et Herred i Vestergøtland skriver en Foged: »Blodvide og Blaanæth (Bøde for blodige Saar og Slag, som efterlod blaae Mærker) er bedste Sagefald, fordi Øxehammers Hug gjælder bedst her i Lenet«[32]. Om Dalerne hedder det, at der i een Nat blev begaaet fem »Biltogmaal«, det vil sige, Forbrydelser, saa grove, at de medførte den høieste Straf, Fredløshed[33].

Hvor indgroede hos den norske Almue disse barske og haarde Sæder vare, hvor stærkt et Had der næredes til Fogderne og hvor ringe et Menneskeliv agtedes, derpaa lader der sig baade fra den foregaaende og efterfølgende Tid mange Exempler anføre: foruden de allerede nævnte Tilfælde fra 1493 og 1497 i Vigen, Romerige og Søndmøre, kan anføres, at der i Aaret 1518 var et stort Opløb af Bønderne i Ryfylke i Anledning af en paabuden Skat; 1522 sloge Bønderne i Nordhordeland en Foged ihjel, som vilde opkræve Skat; 1532 nægtede Bønderne paa Thinget i Sognedal med oprakte Værger at betale Skat; 1536 blev en Præst i Thelemarken slaaet fordærvet o. s. v.[34]. Charakteristisk er især en Begivenhed, der 1541 forefaldt i Robygdelagen, som ligger tæt op til Thelemarken. Her samlede sig en Hob paa 18 Karle og droge først til Nedenæs i den Agt at slaae Fogeden ihjel. De havde gjort sig en stor Kølle, besat med mange hvasse Takker, og den, som bar den, holdt de for en »Hune«. Fogeden i Nedenæs traf de paa Sengen og tilføiede ham 18 dødelige Saar (hver Mand altsaa eet Saar). Derefter begave de sig mange Miles Vei til

Gaarden Egeland, for at gjøre det Samme ved Fogeden, som boede der. Det traf sig saa heldig for ham, at han ikke var hjemme. Han fik siden Folk samlet, forfulgte Hoben, og det lykkedes ham at tage Hovedmanden selvfjerde til Fange. De Fangne tilstode, »at det havde været deres Agt og Mening, at ihjelslaae alle Fogeder og Lensmænd, og siden reise menig Mand og gaae al Verden over for at udrydde Fogderne[35].

En enkelt af de ovennævnte Egne, Hedemarken, giver Peder Klaussøn (født 1545) i sin Norges Beskrivelse følgende Skudsmaal[36]: »Indbyggerne ere onde, ugudelige, haarde, vilde og oprøriske Folk, over alle som her i Landet boe; havde deres største Lyst i gammel Tid, at dræbe Bisper og Præster, Fogeder og Befalingsmænd, som og paakjender, at til en Kirke i dette Len ere 7 Præster ihjelslagne, og sommesteds en eller to, og sommesteds flere. Jeg haver kjendt En, her var født, hvis Fader havde ihjelslaget 3 Præster, og naar denne var drukken, bad han Gud, at han ikke maatte døe, førend han og finge slaget saa mange Præster ihjel«.

Ofte var vel Hadet til Fogeden ikke andet end Had til Skatter og Afgifter; men der forekommer dog ogsaa Exempel paa, at en Foged stundum tillod sig en saa voldsom, raa og vilkaarlig Behandling af Bønderne, at man maa finde Almuens Had i dette Tilfælde retfærdiggjort og ikke kan undre sig over, at de toge en blodig Hævn over deres Plageaand. Et saadant Exempel frembyder netop i nærværende Tid Knud Alfsens Foged Lasse Skjold i Romerige, som Bønderne i Eidsvold 1497 sloge ihjel og over hvem de derpaa indgave et Klageskrift til Kongen, efterat de forud med trodsig Forbittrelse havde ladet Knud Alfsen vide, at skjøndt kun Een af dem havde fuldbyrdet Drabet, maatte han dog gjerne betragte det som en fælleds Gjerning af dem

Alle sammen[37]. I Klagen til Kongen hedder det, at de aldrig maatte nyde enten Lov eller Ret for Lasse Skjold; han slog en Mand ved Navn Saxe Halvardsen, da han vilde gaae frem og betale sin Skat, tre Slag med en Stridshammer, saa han styrtede omkuld; da han atter kom paa Benene og bød Lov og Ret for sig, ændsede Lasse det ikke. Manden kom derpaa ud i Svalen, men Lasse Skjold fulgte efter ham og slog ham atter to Slag med Stridshammeren, idet han sagde, Du skal faae tre styrtende Djævle, jeg skal sætte mit Sværd igjennem Dig, hvor jeg helst kan finde Dig. En anden Mand, Aslak Trondsen, som havde modtaget Lasse Skjold i sit Huus og beværtet ham paa det Bedste, lønnede han paa den Maade, at han øvede Voldtægt mod Pigen i Huset. En Mand, der hed Peder Ingemarsen, drev han fra sit Hjemsted og ud i en Strøm, hvor han nær var omkommen. Han afpressede ogsaa uden Lov og Ret Anders Asse 9 Lod Sølv, og tillagde uden mindste Beviis eller skjællig Grund hans Hustru en Fredløsheds Gjerning, saa hun maatte drage barfodet til Sverrig efter et Brev, som viste, hun var aldeles uskyldig i den Sag. Et Par andre Mænd afpressede han ligeledes Gods og Penge, uden at bryde sig om, at de bøde Lov og Ret for sig. Voldeligere endnu bar han sig ad mod Olaf Arnesen: han laae paa Gulvet og sov og var drukken, da kom Lasse Skjold til, og tog ham op og kastede ham igjen mod Gulvet saa haardt, at han laae længe som livløs. Da han om Morgenen kom til sig selv, maatte han give Lasse et Pund Malt og en Kohud, Alt uden Lov og Ret. — Man kan ikke fortænke Bønderne i, at de toge sig selv til Rette mod en saadan Foged, naar Lensmanden ikke kunde eller vilde skaffe dem Ret. Og dette Exempel paa en voldsom og uretfærdig Foged er ingenlunde enestaaende. Nogle Maaneder før Bønderne i

Romerige indgave dette Klageskrift til Kong Hans, indkom der fra Indbyggerne i en anden Deel af Agershuus Len, Gudbrandsdølerne, en Besværing til Kongen, hvori de i stærke Udtryk klagede over den hele Maade, hvorpaa de af Slotsherrerne satte Fogeder regjerede i Lenet. Nogle vare som Udlændinge vankundige i Norges Lov, og kunde derfor ikke dømme rettelig; Andre, som kjendte Loven, havde Lyst til Uret og Vold. Af en lille Sag gjorde de ofte en stor, for at kunne kræve høie Bøder, og derved blev en stakkels Mand stundum aldeles ødelagt og ude af Stand til at betale Kongen sin Skat. Ogsaa plagedes den fattige Almue af Fogderne ved ulovlig Gjæstning og overdrevne Fordringer om offentlige Ydelser. Mange, baade Mænd og Qvinder, vilde gjerne begive sig til Kongen for at bringe deres Klagemaal for ham, hvis de blot kunde. De bade derfor Kongen indstændig, indtil han efter det Løfte, han nylig havde givet, selv kunde komme og see til sine Embedsmænd og Fogeder, at ville sende en retsindig og erfaren Mand, der kunde skaffe dem Ret, som Uret havde lidt. De oppebiede imidlertid, som snart viste sig, ikke Kongens Svar paa denne Skrivelse[38].

Endnu i Aaret 1497 samvirkede Knud Alfsen og Henrik Krummedige ved Beleiringen af Elfsborg, som de efter Kong Hanses Befaling begyndte, den Gang han selv beredte sig til at falde ind i Sverrigs østlige Landskaber. Det forhalede sig længe med Fæstningens Overgivelse, idet Beleiringen varede fra Mai til Udgangen af September; og det er vel muligt, at den ringe Samdrægtighed, som herskede mellem de to Befalingsmænd, der ledede Angrebet, har bidraget til den langsomme Fremgang. Men Elfsborg var tillige et overmaade fast Punkt og havde i sin Høvedsmand den svenske Rigsraad Niels Klaussen (Sparre) en udmærket tapper Forsvarer; og at

Kong Hans for Øieblikket i det Mindste ikke var utilfreds med Knud Alfsens Opførsel, viste han derved, at han ved denne Tid netop overdrog ham Agershuus Slot, som var blevet ledigt ved hans Broders Død og under dennes Sygdom midlertidigt havde været bestyret af en Anden. Men strax efter indtraf den for Knud Alfsen meget ubehagelige Hændelse, at hans Foged blev slagen ihjel af Bønderne i Romerige. Da man i de andre Dele af Agershuus Len ikke var synderlig bedre tilfreds med Fogderne, bredte Urolighederne sig vidt omkring, og det tegnede til at blive en alvorlig Opstand. Bønderne i de nordlige og østlige Egne af Romerige, som vare de ivrigste, sendte Budkavlen omkring, en Green eller Pind, der var brændt i den ene Ende og kroget i den anden, antydende, at den som ikke vilde gaae med dem, hans Gaard skulde blive brændt og han selv hængt. Mistvivlende om at kunne dæmpe Urolighederne ved sine egne Kræfter, henvendte Knud Alfsen sig i Forlegenheden til Henrik Krummedige og meldte ham (Decbr. 1497), at Almuen over al Landet søndenfjelds var i Opstand, hvorfor han foreslog ham, at de skulde forene sig og med en samlet Krigsmagt af 400 Ryttere eller flere drage gjennem Landet for at kue Oprørerne; det var bedst at være enige nu, sagde han, thi det var et farligt Regimente for dem begge, som Bønderne nu havde begyndt[39]. Henrik Krummedige, som i det Hele lagde an paa at bevare et godt Forhold til Almuen, havde næppe synderlig Lyst til et saadant Felttog mod Bønder, hvoraf han selv kun vilde høste Had, medens han hjalp sin Uven til at rede sig ud af en Forlegenhed. Han var desuden i dette Øieblik meget forbittret paa Knud Alfsen, som med Magt havde skaffet sig Betaling for en Sum, han paastod at have til Gode, ved at opbringe et af Henrik Krummediges Skibe og tage en Deel ham tilhørende

Gods. Der er ikke Spor til nogen Medvirkning til Opstandens Dæmpelse fra Henriks Side. Derimod holdt Knud Alfsen selv i Begyndelsen af det følgende Aar Thing udenfor Agershuus Slot med Bønderne, som havde forsamlet sig fra hele hans Len og flere tilstødende Len. Han spurgte dem, hvorfor de saaledes havde samlet sig, og om de havde Noget at klage over ham eller hans Tjenere. Almuen, hvad enten dens Stemning var deelt, eller den var skræmmet af den Krigsmagt, som Knud Alfsen havde i Nærheden, skjød Skylden paa dem, der havde udsendt Budkavlen, og sagde, at den ikke vidste hvad det gjaldt, førend nu den kom paa Thinge; den havde ikke Noget at klage over Knud Alfsen og hans Tjenere, naar han blot vilde holde dem ved Norges Lov. Almuen hjemskikkedes derpaa med Formaninger blandede med Trusler[40]. Bevægelsen vedblev imidlertid, og Bønderne i Eidsvold indgave flere Maaneder senere den omtalte Klage til Kongen selv. Inden Aarets Udgang maae dog Urolighederne være dæmpede; thi Sagen kom til Rettergang, og der gik Dom (5 og 6 Dec. 1498) baade over dem, der havde dræbt Lasse Skjold, og i en Sag af lignende Beskaffenhed, Søndmørernes Drab paa Rigsraaden Arild Kane. Dommen afsagdes i Konghelle, ligeoverfor Henrik Krummediges Slot Bahuus. Kongen havde opskikket den kyndige og erfarne Jens Andersen Beldenak, den Gang kongelig Sekretær, snart efter Bisp i Fyn, for at undersøge disse vigtige Sager og tilligemed Henrik Krummedige sidde Retterthing paa Kongens Vegne. De Anklagede bleve i begge Sager deels dømte til høie Bøder, deels erklærede »udlæge« eller at have forbrudt »baade Fred og Fæ«. Imidlertid blev Dommen, efter den Fuldmagt, som Henrik Krummedige og Jens Andersen dertil havde af Kongen, for deres Vedkommende, som havde dræbt Lasse Skjold, betydelig formildet, saa

at hver Mand slap med en Bøde af 10 Mark, uden Tvivl i Erkjendelse af, at en stor Deel af Skylden var hos den Dræbte selv[41].

Men Knud Alfsen syntes ikke godt om, at Bønderne, der havde sat sig op imod ham og gjort sig skyldige i den groveste Selvtægt, behandledes saa mildt, eller at Henrik Krummedige var bleven beskikket til Dommer i denne Sag. Endmere forstemt blev han, da Kong Hans faa Dage efter ved et Besøg, som han paa Opreisen til Sverrig gjorde Henrik Krummedige paa Bahuus, overvældede denne med Naadesbeviisninger, og tilstod ham en heel Mængde Len i det sydlige og sydøstlige Norge, deels for en maadelig Afgift, deels uden al Afgift, og, hvad der var en særdeles Naade, ikke blot for Henrik Krummediges Levetid, men ogsaa for hans Hustrues, Anna Ruds[42]. Og flere af disse Len havde, saavidt man kan see, Knud Alfsen tidligere selv havt. Ved et af dem, Numedal, som Henrik Krummedige havde faaet om Sommeren forud, bemærkes det udtrykkelig, at han skulde tiltræde det, saasnart det Brev, Knud Alfsen derpaa havde, var udløbet[43]. Det var tydeligt, at Henrik Krummedige steg ligesaa høit i Kongens Gunst, som Knud Alfsen dalede. Da han nu ogsaa ikke længe efter[44] mistede Agershuus Slot, som Kongen overdrog til den tidligere Lensmand i Tønsberg, Peder Griis: saa brast Taalmodigheden for Knud Alfsen. Han vendte nu sit Blik til Sverrig, og hans Hjærte svulmede af Glæde og Haab om Hævn, da han hørte den store Tidende om Nederlaget i Ditmarsken.

Men selv noget før den Tid havde Knud Alfsen, der ikke pleiede længe at veie sine Handlinger eller beherske sine Følelser, gjort sig mistænkt hos Kongen. Allerede den 29 September 1499, altsaa kun kort efterat Knud Alfsen havde maattet afstaae Agershuus, skrev

Kongen til Henrik Krummedige, at han troede ikke meget at kunne forlade sig paa Knud Alfsen, og paalagde ham derfor at give Agt paa hans Færd, og lade ham det vide, hvis han teede sig anderledes end han burde; og nogle Uger efter fornyer Kongen Paamindelsen, at holde Øie med Knud Alfsen, med Tilføiende, at Henrik skulde see at komme efter, hvem det var, som ophidsede Almuen og gjorde den uvillig[45]. Virkelig var der ogsaa udbrudt nogle Uroligheder i Luderlagen, i den nordlige Deel af Henrik Krummediges Len Vigen, maaskee paa Anstiftelse af Knud Alfsen; men Henrik udsonede sig allerede inden Aarets Udgang i Mindelighed med Bønderne[46]. At baade de Indberetninger, Kong Hans nu modtog fra Henrik Krummedige, og hvad han tidligere skriftlig eller mundtlig havde hørt fra ham om Knud Alfsen, ikke stillede denne i noget særdeles gunstigt Lys eller tog Sagen fra den bedste Side, kan man have stærk Formodning om, om man end ikke kan bevise det. Opholdet i Norge begyndte nu at blive trangt for Knud Alfsen. I Sverrig havde han talrige Slægtninge paa fædrene Side og mange Paarørende ved sit Svogerskab med den gyldenstjernske Familie. Stemningen i dette Rige begyndte, da man havde faaet Kundskab om den Ulykke, der var ramt Kongen i Ditmarsken, at blive noget bevæget og urolig, og de Misfornøiedes Røst lød høiere og dristigere end før. Det var Forhold, som maaskee kunde komme ham til Nytte og blive en Vei til Hævn og Opreisning. Han besluttede at drage til Sverrig. Behøvede han et Paaskud til Reisen, saa savnede han det ikke, da en af hans første Hustrues Brødre, Niels Gyldenstjerne, nylig var død, og der skulde holdes Arveskifte, ved hvilket han paa sine Børns Vegne havde Fordringer at gjøre[47]. Hans Børn og anden Hustru Mette Iversdatter fulgte med eller kom

snart efter. Han begav sig maaskee derhen allerede Aar 1500, i alt Fald var han der i Begyndelsen af det følgende Aar[48], og tilstæde paa begge de Herredage, som Kong Hans holdt i Stokholm i de første Maaneder af 1501 og senere ud paa Foraaret.

Han sluttede sig strax til det afgjort misfornøiede og fjendtlige Parti, og skjøndt baade ved sin Fødsel, sine Godser og sin offentlige Stilling som Rigsraad hjemmehørende i Norge, førte han sine Klager frem for de svenske Herrer, der gjerne saae Tallet af de Anker, de havde mod Kong Hanses Regjering, faae Tilvæxt fra en ny Kant, og derfor modtoge ham som en velkommen Forbundsfælle. Han paastod, at han i Norge ikke kunde finde Øre for sine retfærdige Klagemaal eller nyde Lov og Ret mod sine hadske Fjender Henrik Krummedige, Peder Griis og andre kongelige Embedsmænd, der havde undertrykket ham og endnu daglig undertrykkede andre Norges Indbyggere. Han vilde ogsaa have alle danske Fogeder i Norge afsatte, en Fordring, som klingede meget godt og patriotisk i de svenske Herrers Øren, men som Kong Hans, da han skrev til Henrik Krummedige, ikke kunde bare sig for at omtale med lidt Spot og Ironi[49]. Hemming Gads Veltalenhed var istand til at vende det stridigste Sind; men for Knud Alfsen behøvedes ingen Veltalenhed. Han fulgte Hemming Gad og Steen Sture paa alle deres Veie: han var en af de Syv, som kort før den anden stokholmske Herredag sluttede sig sammen i et fjendtligt Forbund mod Kongen; han var tilstæde paa Mødet i Vadstena den 1 August 1501, hvor Opstanden besluttedes og offentlig forkyndtes[50]; hans Navn findes paa de oprørske Proklamationer, som derefter udsendtes til Almuen; han fik for sin Deel, da de syv Herrer vedtoge at dele mellem sig og deres Venner de Slotte og Len, de kunde sætte sig i Besiddelse af, Løfte om et

svensk Slot og Len, liggende op til den norske Grændse[51]; han fulgte med Steen Sture, da han drog op til Dalerne for at ophidse Almuen, og efter Steen Stures Tilbagereise forblev han deroppe i Grændselandskaberne for at samle Tropper til et Indfald i Norge[52]. Hans Iver fremskyndedes, da han erfarede, at alt hans Gods i Norge ifølge et Brev, som Kongen skyndsomt paa selve Søreisen fra Stokholm havde afsendt, var lagt under Beslag, og at Breve vare udgangne fra det norske Rigsraad til Rigets Indbyggere, hvori han stempledes som en Forræder mod Kongen og Norges Krone. I Oktober 1501 havde han faaet en Krigshob samlet, med hvilken han tørstende efter Hævn faldt ind over den norske Grændse. Det gik ud over de ulykkelige Indvaanere; thi han foer frem med stor Vildhed, plyndrede, brændte og slog ihjel. Der var imidlertid truffet Anstalter til at tage imod ham. Kong Hans havde ikke forgjæves givet Henrik Krummedige den Paamindelse: »Varer vel paa alle Ting, det gjælder Eder selv fast med!« Henrik havde samlet sine faste Krigsfolk og tillige opbudt Almuen i Vigens Skibsreder; lignende Anstalter vare trufne af Mattis Olsen, Høvedsmand paa Tønsberg Slot, og Peder Griis paa Agershuus. Ved deres forenede Kræfter blev Knud Alfsen inden føie Tid kastet ud af Norge igjen[53].

Saa hurtigt endtes Knud Alfsens første Indfald; men han kunde komme igjen, og det var rimeligt, at han vilde komme igjen. Det var derfor en Gjenstand for bekymret Overveielse hos Kong Hans, hvad Parti Befalingsmanden paa den svenske Grændsefæstning Elfsborg, Erik Eriksen Gyldenstjerne, vilde tage. Sluttede han sig til Opstanden, vilde Knud Alfsen her have et fast Støttepunkt, Vigen være truet, og Henrik Krummediges Kræfter paa det nærliggende Bahuus lammede, og

sandsynligviis hele Vestergøtland drages med. Der var imidlertid mange Omstændigheder, som gave Haab om, at Erik Gyldenstjerne vilde blive Kongen tro. Derfor talte for det Første hans danske Stambyrd. Erik Eriksen til Fogelvik stammede fra de jydske Gyldenstjerner til Thimgaard ved Vesterhavet. Hans Fader, der eiede Gaarden Demstrup nær ved Randersfjord og var Søn af den danske Rigsraad Erik Nielsen Gyldenstjerne paa Thim, var ved Midten af det femtende Aarhundrede vandret til Sverrig og bleven gift med en Datter af den daværende Rigsmarsk og senere svenske Konge Karl Knudsen Bonde. Efter sin Moder arvede Erik Gyldenstjerne Karl Knudsens Gaard Fogelvik i det nordlige Smaaland, smukt beliggende ved en Vig af Østersøen, og han og hans Brødre kaldte sig nu efter denne Gaard; men Familien eiede dog endnu det jydske Gods Demstrup, og stod saaledes baade for Sverrigs og Danmarks Vedkommende i undersaatligt Forhold til Kong Hans. Den anden Broder, Niels, var, som nys omtalt, for ikke længe siden død; den tredie Broder, Abraham Eriksen Gyldenstjerne, var en af Kong Hanses meest betroede Mænd, Høvedsmand paa Kalmar, det vigtigste Slot i Sverrig næst Stokholm, og forlovet med en Datter af den danske Hofmester, den navnkundige Poul Laxmand, der endnu ikke var blevet et grusomt Offer for Mistanke og ubeviste Beskyldninger[54]. Alt dette syntes at indeholde en ikke ganske ringe Borgen for Erik Gyldenstjernes Troskab; og desuden var Kong Hans vel ikke uvidende om, at Erik Gyldenstjerne var meget mistænkt i Sverrig, og nylig havde lidt en Behandling, der syntes at maatte drive ham selv imod hans Villie over paa det danske Parti. Hemming Gad havde ingen Tro til Gyldenstjernerne. Da han hørte, at Erik Eriksen paa en Opfordring fra Steen og Svante Sture til at erklære, om

han vilde være med eller mod dem, havde svaret, »at han ingenlunde vilde skille sig fra Sverrigs Rige«, fattede Hemming Gad Mistanke og bad Sturerne betænke, om ikke disse Ord havde en dobbelt Mening[55]. Det var vel i Tillid til den herskende Misstemning mod Brødrene Gyldenstjerne, at Niels Klaussen Sparre, en af de virksomste Deeltagere i Opstanden, kort efter vovede et meget voldsomt Skridt mod Erik Eriksen. Han overfaldt hans Gaard Fogelvik, plyndrede den og bemægtigede sig baade den og hans andre Gaarde og Eiendomme[56]. Den hidsige Niels Klaussen dreves maaskee tillige af Forbittrelse over, at Kong Hans havde forlenet Erik med Elfsborg, hvilket Slot han selv tidligere havde havt og kjækt forsvaret mod Kongen. Kong Hans troede under disse Omstændigheder at kunne stole paa Erik Gyldenstjerne og befalede endog Henrik Krummedige at pleie Samraad og træffe Aftale med ham om de Forholdsregler, som vare at tage til Landets Forsvar. Men efter nogen Tid kom der Rygter, som gjorde Kongen betænkelig, skjøndt han endnu tvivlede; men omsider fik han Troen i Hænde, da Erik Gyldenstjerne langt om længe — ved Nyaarstide 1502 — sendte ham sit Opsigelsesbrev. Erik Gyldenstjerne havde uden Tvivl havt en svær Kamp at bestaae med sig selv, længe uvis, om han skulde blive sin Konge og sin svorne Ed tro, og ikke vælge nogen anden Fane end den, som hans egen Broder saa hæderlig forsvarede i Kalmar, eller om han skulde følge Strømmen og det Parti, som nu syntes at have Overhaand. Hvilket Parti han end valgte, var det at forudsee, at han maatte lide Tab og Skade; men han havde sørget bedre baade for sin Ære og sin Fremtid, om han var bleven paa Pligtens Vei. Det synes at have været bestemmende for ham, at det svenske Rigsraad misbilligede Niels Klaussens Fremfærd, gav ham en drøi

Irettesættelse og strængt paalagde ham, at give Erik Gyldenstjerne sine Gaarde og sit frarøvede Gods tilbage[57].

For at møde de Farer, der truede den norske Grændse, befalede Kong Hans et almindeligt Udbud af Krigsfolk baade nordenfjelds og søndenfjelds. Elfsborgs Frafald havde imidlertid givet Kongens Fjender nyt Mod, og inden de udbudte Krigsfolk kunde samles, udbrøde Uroligheder i Vigen, hvor de Misfornøiede stolede paa Erik Gyldenstjerne og paa Knud Alfsens snarlige Komme. Blandt Urostifterne gjorde sig bemærkelig en Niels Ragvaldsen eller Ravelsen, som Kong Hans derfor paalagde Henrik Krummedige at see at faae fat paa og sætte indtil videre i »Faders Hat«, saaledes hed den Gang, og hedder endnu, et af Taarnene paa Bahuus Slot; men Niels Ragvaldsen var Henrik for klog, han undgik hans Efterstræbelser og spillede i de følgende Uroligheder en betydelig Rolle[58]. Han var en norsk Adelsmand, boede paa Aaby i den nordlige Deel af Vigen, havde fornemme Forbindelser og var en hurtig, tapper og dristig Mand. Ved sit Giftermaal med Ottilia Ottesdatter af Slægten Rømer var han Svoger til den rige og ansete Niels Henriksen Gyldenløve, som senere blev Norges Rigshofmester. Ottilia lignede sin Mand i Djærvhed og var en værdig Søster til den kloge, myndige og mægtige Ingerd Ottesdatter Rømer, hvis Gjerninger og Raadslag ville fylde mange Blade i den følgende Tids Historie[59]. At Knud Alfsen ikke vilde tøve længe, inden han gjorde et nyt Forsøg, stadfæstede sig, da han allerede i den første Deel af Februar brød ind i Norge. Krigsfolk samledes for at tage imod ham under de samme Anførere som forrige Gang, Mattis Olsen paa Tønsberg, Peder Griis paa Agershuus, Henrik Krummedige paa Bahuus; med dem samvirkede en anden kongelig Lensmand i disse Egne, Knud Knudsen, der var

af Familien Baad og i Slægt med Roserne, men ikke Knud Alfsens Ven. De vare imidlertid overladte til deres egne Kræfter; thi af det almindelige Udbud af Riget, som nylig var befalet, vare endnu faa eller ingen Folk komne sammen; fra Danmark kunde i denne Vintertid vanskelig Forstærkning komme, og Henrik Krummedige var desuden hindret i sine Bevægelser ved Hensynet paa den ene Side til Erik Gyldenstjerne paa det nærliggende Elfsborg, paa den anden Side til Niels Ragvaldsen paa Olufsborg i det nordlige Vigen; thi denne Fæstning var i Niels Ragvaldsens Besiddelse, hvad enten han tidligere har havt den paa Kongens Vegne som Lensmand, eller taget den ved Overrumpling i Opstandens Begyndelse. Derimod kom Knud Alfsen denne Gang med en betydelig Krigsmagt, som han havde samlet i Sverrig; thi Svante Sture, der var bleven en meget nøie Ven baade af Knud Alfsen og hans Hustru Mette Iversdatter, havde som Rigsmarsk givet Lensmændene i de vestlige svenske Landskaber Befaling til paa enhver Maade at understøtte Knud Alfsens Foretagende; blandt Andre forenede den svenske Befalingsmand i Vestergøtland, den tappre Aage Hansen af Slægten Nat og Dag, sig med ham. Knud Alfsen havde under disse Omstændigheder en rivende Fremgang. De kongelige Tropper vege for ham, saa han kunde trænge frem til Oslo og Agershuus. Denne vigtige Fæstning blev beleiret, og snart havde Knud Alfsen den Tilfredsstillelse at kunne drage seirrig ind i sit gamle Slot, som hans ydmygede Fjende, Peder Griis, maatte overgive i hans Hænder. Han gik derpaa mod Syd ned i Vestfold og indtog ligesaa hurtigt Mattis Olsens Slot Tønsberg[60]. Derefter gjaldt det Borgesyssel og Vigen. Marstrand indtoges og Sarpsborg beleiredes. Borgerne i denne By indlode sig i Underhandling med Søren Skaaning, der paa Niels Ragvaldsens Vegne an-

førte Beleiringstropperne. Men han henviste dem til Ottilia, som under sin Mands Fraværelse førte Befalingen paa Olufsborg. De fik imidlertid af hende paa deres Bønner og Forestillinger intet andet Svar, end at de maatte overgive Byen og betale hende Brandskat. »Ville I ikke give mig, hvad jeg forlanger,« tilføiede hun, »da skulle I skaade Eder alle i Marstrands Speil.« Marstrand var blevet afbrændt, dets Borgere plyndrede og ihjelslagne. Indvaanerne i Sarpsborg maatte derfor føie sig[61]. Nu kom Raden til Bahuus, og Henrik Krummedige saae snart sin forbittrede Fjende ligge udenfor sine Porte med en Hær, der var forstærket ved Udbud fra Vestergøtland og andre svenske Landskaber under Anførsel af Aage Hansen. Angribernes Mod var voxet ved den store Fremgang, de havde havt, og oplivet ved et Rygte, som var i Omløb i disse Egne, at Kong Hans skulde være gaaet fra Forstanden, eller som Andre sagde, havde forladt Danmark og var draget til Tydskland for at holde sin Datters Bryllup[62]. Beleiringen var i Gang i April Maaned 1502 og fortsattes ind paa Sommeren. Henrik Krummediges Stilling blev saa meget betænkeligere, som han havde svækket sig ved at afgive Krigsfolk til de andre Høvedsmænd. Der var vel i Marts gjort nogle Bevægelser i Halland for at komme ham til Hjælp, men, som det synes, uden Frugt, da Fjendernes Magt var saa stor, og Fæstningen Elfsborg laae paa den Vei, som Krigsfolk maatte passere for at komme fra Halland til Bahuus[63].

Det var, medens de norske Sager vare i denne fortvivlede Stilling, at Kong Hans gjorde sin Broder Frederik det tidligere omtalte Forslag, at overlade ham Halvdelen af Norges Rige, naar han vilde hjælpe ham, fra hvilket ilde betænkte Tilbud han dog imidlertid heldigviis løstes ved Frederiks Gridskhed, der vilde have

endnu Mere, end der bødes. Kong Hans fandt imidlertid hos Sønnen Christiern den Støtte, han forgjæves søgte hos Broderen. Han overlod til sin Søn at klare de norske Sager, en meget vanskelig Opgave for en ung og endnu uforsøgt Mand, da hele det Søndenfjeldske var i fuld Opstand, tvende Hovedfæstninger faldne i Fjendens Magt, og den tredie, Bahuus, stædt i den yderste Fare; desuden Elfsborg ved Erik Gyldenstjernes Forræderi forvandlet til et fjendtligt Baghold, og flere Kjøbstæder og mindre Fæstninger ligeledes i Fjendevold. Selv drog Kong Hans nu uden Ophold med en Flaade og Hær mod Stokholm, hvilket Tog ikke længer lod sig opsætte, hvis Slottet ikke skulde overgive sig og hans Dronning falde som Krigsfange i sine oprørske Undersaatters Hænder.

Nu er det meget uheldigt, at vi lige fra midt i April til henimod Slutningen af Juni savne enhver samtidig Underretning om, hvad der foregik i Norge. Saa Meget vide vi dog med Sikkerhed, at den unge Konge hele Foraaret drev Rustningerne med en overordentlig Iver, samlede de faste kongelige Krigsfolk, kaldte Adelens Ledingsudbud under Vaaben, tog fremmede Tropper, skotske og tydske, i Tjeneste, udskrev Søfolk fra alle Danmarks Kjøbstæder, af hvilke de største, som Malmø, Kjøbenhavn, Nestved, Kjøge, Ribe, Aarhuus, Aalborg, Horsens, Odense, Nakskov maatte stille fra 150 til 80 Mand, de mindste som Holbæk, Slangerup, Søborg, Grindaa (Grenaa), Hjørring, Ringkjøbing, Skive, Kjerteminde, Faaborg, Bogense fra 12 til 6 Mand; Skibe stilledes i Forhold til Størrelsen, enten af hver enkelt Kjøbstad eller af flere i Forening[64]. En Deel af denne Magt anvendtes til Toget mod Stokholm, den anden havde Bestemmelse til Norge. Her havde Knud Alfsen og de Svenske under Aage Hansen i de sidste Maaneder

havt en ubestridt Overmagt. Henrik Krummedige holdt endnu Bahuus, men forsvarede sig med Møie under den langvarige Beleiring. At skaffe ham Luft var Christierns første Maal. I den anden Halvdeel af Juni 1502, da Kong Hans, tidligere end han selv havde ventet, var kommen tilbage fra Sverrig, og igjen havde overtaget Regjeringen[65], som i hans Fraværelse havde været Sønnen betroet, begav han sig paa Toget, der i det Mindste for en Deel gjordes tilskibs med en Flaade, som landede ved Gøta-Elvens Munding. Han førte strax sin Magt for Bahuus, undsatte Henrik Krummedige og fordrev Beleiringshæren efter hæftige Træfninger mellem Bahuus og det tre Mile nordligere liggende Gammel-Lødøse. Ved de Tropper og Skibe, Christiern tilførte Henrik Krummedige, følte denne sig saa stærk, at han turde forlade Bahuus og selv give sig paa et Tog for at tilbageerobre Tønsberg og Agershuus. Christierns næste Skridt gjaldt den svenske Grændsefæstning Elfsborg. Den 14 Juli stod han med en betydelig Magt for dette Punkt[66].

De tvende Fæstninger, hvorom Talen længre Tid har dreiet sig, Bahuus og Elfsborg, havde for hvert det Rige, de tilhørte, Norge og Sverrig, ikke blot militær Vigtighed, men ogsaa af mere almindelige Grunde stor Betydning. De laae begge ved Gøta-Elven, hvilket store Vandløb faa Mile fra dets Udtræden af Venern og indtil dets Udløb i Vesterhavet, fraregnet et lille Stykke, hvor Norge ogsaa havde den østre Bred, dannede en naturlig Grændse mellem Norge og Sverrig. Alle tre Riger havde været omhyggelige for at udvide sig til Nærheden af denne vigtige Strøm: ved dens Udløb stødte deres Grændser sammen, i Vigen, Vestergøtland og Halland. Sverrig eiede her ved det sydlige Udløb fra Oldtiden af tvende Herreder, Sævedals og Askims, en lille Strækning Land, der var ligesom et Lufthul, hvorigjennem Sverrig

drog Aande fra det friske Vesterhav og kom i Søforbindelse med Europas vestlige Egne. Fra hele den øvrige Kyst baade mod Nord og Syd, som besades af Norge og Danmark, var Sverrig udelukt. Intet Under at Sverrig i en senere Tid søgte at udvide sig paa denne Kant, hvilket ogsaa i det 17de Aarhundrede fuldkommen lykkedes det. For Tiden gjaldt det om at bevare det lille Stykke, man havde, og sikkre Forbindelsen med Havet. Derfor var Elfsborg anlagt, lidt vesten for det nuværende Gøteborg, høit paa Toppen af en Klippe, let at forsvare mod en angribende Fjende. Forsvaret af Fæstningen og Herredømmet over Udløbet understøttedes derved, at Sverrig tillige eiede to af de sydlige Sogne paa Hisingen, ligeoverfor Elfsborg. Men to Mile nordenfor Elfsborg laae Bahuus. Gøta-Elven deler sig, før den naaer Havet, i to flere Mile lange Arme, der omslutte den store Ø Hisingen, den ene nordlig, den anden østlig og sydlig. I selve Delingspunktet af Elven ligger en Klippeholm, og paa denne Holm laae Bahuus, anlagt 1308 af Kong Hagen den Femte imod hans urolige Svigersøn, den svenske Hertug Erik Magnussen, efter et Raad, som den danske Flygtning Grev Jakob af Halland, en af Erik Glippings Mordere, skal have givet ham. Det var ved sin Beliggenhed midt i den store omgivende Elv ikke mindre fast end Elfsborg, og ved senere Udvidelser og Befæstninger nok saa stærkt. Valget af dette Sted til Fæstning var gjort med en sjælden Betænksomhed. Bahuus beherskede ganske hele Elvens øvre Løb, saa at ikke en svensk Baad imod Fæstningens Villie kunde komme forbi, og denne store Livsaare for Sverrig var saaledes overskaaren: Sverrig havde kun det korte sydlige Udløb nedenfor Bahuus. Borgerne i den svenske By Lødøse, der laae nord for Bahuus, kom til at føle det; de maatte tilsidst udvandre og flytte ned til den

sydlige Arm i Ny-Lødøse, under Beskyttelse af Elfsborg. Derfor siger ogsaa den svenske Riimkrønike, at de, som fore op og ned ad Elven, forbandede Jakob af Halland til inderst i Helvede for det Raad, han havde givet. Blev Bahuus indtaget, var hele Elven fri; faldt Elfsborg, var Havet lukket for Sverrig. Heri laae disse Fæstningers store Betydning, foruden det at den ene støttede Vigens, den anden Vestergøtlands Forsvar.

Christiern kom en Torsdag henimod Aften (14 Juli) med sin Hær og leirede sig udenfor Elfsborg; allerede den følgende Søndag gik Erik Gyldenstjerne, ledsaget af to Andre, ud og begyndte Underhandlinger med den udvalgte Konge, hvis Udgang blev, at han overgav ham den stærke Fæstning. Den blev næste Dag besat af de danske Krigsfolk, og Kongen tog selv sit Ophold der, medens største Delen af Hæren blev liggende i Leir udenfor Fæstningen. Af Besætningen rakte strax 80 Karle Kongen Haanden og gik i hans Tjeneste, medens de øvrige 60 betingede sig fri Afgang med deres Eiendele, og tilligemed Erik Gyldenstjerne begave sig til den svenske Hær under Aage Hansen og Knud Alfsen, der stod to til tre Mile derfra ved Lerum. De kom dertil samme Dags Aften silde. Da man her fik denne uventede Tidende, bleve Alle betagne af Sorg, Harme og Forbavselse over den uforklarlige Overgivelse af et saa vigtigt og stærkt Punkt, og Hæren satte sig øieblikkelig, Natten mellem Mandag og Tirsdag, i Bevægelse for at tage Fæstningen tilbage. Den utaalmodige Aage Hansen gav sig ikke engang Tid til at tage alle Tropperne med, men ilede forud med Rytteriet. Han kom, begunstiget af en stærk Taage, i den tidlige Morgenstund aldeles ubemærket lige til den danske Leir, hvor Alt laae begravet i dyb Søvn. Nattevagterne havde just trukket sig tilbage, og Dagvagten var ved en stor Skjødesløshed

endnu ikke kommen; Kongen laae oppe paa Slottet. Ikkun en af hans Hofsinder, Knud Pedersen Gyldenstjerne til Thim, der var staaet tidlig op, fik af en Bonde, der skræmmet af Fjenden kom løbende til Leiren, en Advarsel om Faren, der dog ikke kom til Nytte, da Angrebet i samme Øieblik paafulgte. Da Aage Hansen var lige ved at bryde ind i Leiren, standsede han pludselig, og befalede Hornblæseren, der red ved Siden af ham, at blæse Allarm. Forundret over en i dette Øieblik saa besynderlig Befaling, adlød han ikke, men nølede og gjorde Indvendinger. Men Aage Hansen gjentog Befalingen og løftede Sværdet imod ham, idet han sagde: »Det sømmer sig ikke at overfalde en Kongesøn sovende«. Aage Hansen troede nemlig, at Kong Christiern selv var i Leiren. Saaledes truet, adlød nu Hornblæseren. I samme Øieblik styrtede Aage Hansen, fulgt af sine Ryttere ind i Leiren. Her opstod en ubeskrivelig Forvirring, Teltene bleve redne overende, de søvndrukne Krigsmænd nedhuggede, som de kom frem, Alt flygtede og løb forvirret imellem hinanden. Selv Hærens tvende øverste Befalingsmænd næst Kongen, Anders Bilde til Søholm og Otte Rud, der sov i Telt sammen, vare paa et hængende Haar nær blevne tagne til Fange eller dræbte af Aage Hansen, men vare dog heldige nok til at komme bort i det sidste Øieblik. Alt syntes tabt. Imidlertid havde dog nogle af Krigsfolket grebet deres Værge og faaet Rustningen paa sig og begyndte at samle sig i enkelte Hobe; og da Fanebæreren ved en heldig Indskydelse plantede Fanen midt i Leiren, stillede og ordnede Soldaterne sig efter gammel Vane og den Befaling, de for et saadant Tilfælde havde, strax omkring denne. Kongen, der, saasnart han mærkede Larmen, ilede ned fra Slottet med saa mange Folk, som her kunde undværes, tilveiebragte endelig fuldkommen Orden

og Sammenhold. Nu vendte Bladet sig. De Danske stode i deres Slagorden, men de Svenske var deelte og spredte paa forskjellige Kanter af Leiren, hvor deres Hidsighed eller Tilfældet havde ført dem hen. De kunde ikke modstaae det Angreb, som nu paafulgte, men maatte kjæmpende trække sig ud af Leiren. Men nu kom ogsaa det efterrykkende svenske Fodfolk sine betrængte Brødre til Hjælp, hvorefter en haardnakket og langvarig Kamp paafulgte. De Svenske formaaede imidlertid ikke at udholde den hæftige Ild, som aabnedes paa dem af de Danske, der betydelig havde forøget Tallet og Styrken af deres Skyts ved i en Hast at bringe Kanonerne fra de Orlogsskibe, de havde liggende for Anker paa Gøta-Elven, i Land og rette dem mod Fjenden. Omsider vege de Svenske og gave sig paa Flugt. De havde lidt et stort Tab af Mennesker og mistet deres Hovedfane; paa dansk Side kan Mandefaldet heller ikke have været ringe. Kong Christiern glemte siden ikke Aage Hansens ridderlige Opførsel. Da flere Aar senere Aage Hansen i Anledning af en paatænkt Sammenkomst begjærede Leide af Kongen, sendte han ham det, tilføiende, at Aage Hansen eller hans Bud skulde overalt, hvor han havde at befale, være saa sikker, som om han red i Upsala Domkirke[67].

Knud Alfsen, der selv tog Deel i Slaget, søger i en Beretning, han derom sendte Svante Sture, at gjøre sit Parties Tab saa ringe som muligt, og Fjendens saa stort som muligt. Han siger, at han og hans Folk sloge over 200 Mand ihjel for Fjenden, men selv kun mistede nogle Bønder og fik nogle Svende og Heste skudte. Og trøstende sig med Muligheder over den ubehagelige Virkelighed, tilføier han: »Var hele Almuen kommen frem, da havde vi næst Guds Hjælp slaaet hver Mand ihjel, fanget hvert hans Skib fra ham og vundet stor Hæder

og Priis ydermere end vi gjorde«. Dog tilstaaer Knud Alfsen, at han efter at have fægtet en Stund, omsider »saa sagtelig« trak sig tilbage; og sèer man hen til, hvad der skete efter Træfningen, lader det ikke til, selv om man intet Hensyn tager til den danske Fremstilling af Slaget, at Fordelen har været paa Knud Alfsens Side. Thi Christiern lod først føre af Slottet Alt, hvad der havde nogen Værdi, derpaa stak han Ild paa alle fire Hjørner og afbrændte det til Grunden. For den, der var Herre over det nærliggende Bahuus, havde nemlig Elfsborg ikke stort Værd, men kunde blive meget skadeligt, hvis en Vending i Krigslykken atter lod det falde i de Svenskes Hænder. Dette udført, drog Christiern op igjen til Bahuus, forbi den svenske Hær, som stod i Nærheden af Lerum og længre nordpaa, uden at denne gjorde noget Forsøg paa at angribe ham. Veien mellem Bahuus og Gammel-Lødøse laae fuld af døde Ryttere, der vare faldne i de foregaaende Træfninger, og hvis Liig i den hede Sommertid udbredte en afskyelig Stank.

Til Indtagelsen af Elfsborg knytter sig Beretningen om en blodig Udaad af Christiern den Anden, den første, som tillægges ham. Der siges, at han uden Naade lod Besætningen paa Elfsborg og de andre Fæstninger, han under samme Felttog erobrede, nedhugge Mand for Mand. Kilden til denne Fortælling er Svaning, en af de mindst paalidelige danske Forfattere og meget indtagen mod Christiern den Anden. Svaning udskreves af Hvitfeldt, og ham have de fleste senere Skribenter fulgt, uden Undersøgelse og uden at standse ved, at tvende samtidige Forfattere[68], en dansk og en svensk, ikke vide Noget herom. Hos Svaning og Hvitfeldt har dog Fortællingen endnu ikke sin værste Skikkelse; men senere Forfattere udvidede den med den meget forværrende Tilsætning, at Kongen lod Besætningen nedsable, efterat han først ved Løfte

om fuldkommen Sikkerhed for Liv og Gods havde lokket den til Overgivelse. Det Ene som det Andet er et Digt, avlet af Fordom og ond Villie mod Christiern den Anden. Knud Alfsen er den, som bedst maa vide, hvorledes Alting gik til, da han var paa Stedet og Erik Gyldenstjerne efter Overgivelsen kom til ham. Var noget Saadant hændt, kunde han ikke forblive uvidende derom, og vidste han det, vilde han ikke fortie det. Men han siger tværtimod i sin Beretning, at en Deel af Besætningen strax gik i Kongens Tjeneste, og at den anden Deel fik fri Afgang og Lov til at medtage sit Gods. Derved falder den hele Fortælling hen i Intet.

Da Erik Gyldenstjerne kom til den svenske Leir, betragtede Vestgøterne med bistre Blikke denne Mand, som de ikke tvivlede om, troløst havde forraadt Fæstningen i Kongens Hænder. Deres Harme voxede, da de saae, at han, som om intet Ondt var skeet, ukrænket og utiltalt færdedes blandt Hærens andre Befalingsmænd; tilsidst styrtede de sig i Raseri over ham og myrdede ham, medens de tilstædeværende Høvedsmænd, deriblandt Aage Hansen, forgjæves søgte med deres Legemer at dække ham. »Han blev slaaet ihjel imellem vore Hænder,« siger Knud Alfsen, »og det var nær gaaet flere af os ikke bedre«. En saa forsmædelig Udgang af Livet havde Erik Eriksen Gyldenstjerne, bedækket med Skjændselen af et dobbelt Forræderi, først mod Kong Hans, siden mod Steen Sture. Thi at han ogsaa var Forræder mod de Svenske, kan ikke vel omtvivles, naar man betænker, at han efter tre Dage overgav den Fæstning, som Niels Klaussen for ikke længe siden havde forsvaret i fem Maaneder, at Fæstningen var meget stærk og havde en efter hine Tiders Forhold betydelig Besætning af 140 Mand, og at der stod en svensk Hær i Nærheden anført af hans Svoger Knud Alfsen og brændende af Begjærlighed efter at

komme ham til Hjælp. Rigtignok fik Familie og Venner ikke længe efter udvirket et Vidnesbyrd af flere anseete Mænd, som erklærede og med Ed stadfæstede, at de ikke vidste Andet, end at han havde været en retraadig, ærlig og sit Fædreland tro Mand, fra den Tid af han tilsagde Sverrigs Høvedsmand Steen Sture og Sverrigs Rigsraad Huldskab og Mandskab. Men dette borttog dog ikke Pletten fra hans Minde[69].

Kong Christiern forstærkede Besætningen paa Bahuus, og satte Henrik Krummedige, hvis første Forsøg paa at tilbagetage Tønsberg og Agershuus ikke havde været heldigt, istand til atter at gaae angrebsviis tilværks. Selv drog Kongen derpaa, efter at have indtaget og ødelagt Lødøse, dybere ind i Vestergøtland. Maalet var Fæstningen Øresteen, som Aage Hansen havde i Len. Den toges og afbrændtes. Men her standsedes han i sin Fremgang og nødtes til at vende tilbage til Halland ved Mytteri og Strid blandt Leietropperne, der bestode af forskjellige Nationer, Tydskere og Skotter, som ilde forligtes[70]. Dog havde han paa dette Felttog udrettet ikke Lidet: han havde givet Krigen en heel ny Vending, havde indtaget tvende stærke svenske Fæstninger, undsat og sikkret det vigtige Bahuus, gjort det muligt for Henrik Krummedige at tilbagevinde de to norske Fæstninger, som Knud Alfsens Folk endnu holdt, tvunget en Deel af de svenske Grændse-Egne til atter at erkjende Kong Hanses Herredømme og indgydt de øvrige en gavnlig Skræk for de danske Vaaben. Ved Udgangen af Juli var han i Varberg og begyndte at give sine Krigsfolk Hjemlov. I de første Dage af August ventedes han tilbage til Kjøbenhavn, hvorfra man antog han vilde gjøre et Togt i Østersøen, hvilket vel kunde gjøres nødigt efter den fjendtlige Stilling, hvori Riget var kommet til Lybek og andre Hansestæder[71].

Henrik Krummedige havde imidlertid, efter at have betroet Bahuus til sin Svigerfaders, Jørgen Ruds, og sin forstandige Hustrues, Annas Varetægt, begivet sig paa sit Tog for at kue Opstanden i de andre Egne af Norge. Med ham var den roeskildske Bisp Johan Jepsen, der efter Bispernes almindelige Forpligtelse havde stillet sit Skib til Kongens Tjeneste, og selv personlig deeltog i Ledingen. Henrik forøgede sin Magt ved stærkt Udbud af Almuen, baade paa Vigensside og den vestlige Side af Fjorden. Bønderne vare ikke meget villige og gjorde endog Mine til Modstand, da Henrik Krummedige gjorde det usædvanlig stærke Krav til dem, at de skulde stille hver tredie Mand til Leding, men føiede sig dog tilsidst for hans Overmagt. Tønsberg faldt snart for hans Angreb, og allerede den 14de August var han i Oslo, beredt til strax at begynde Beleiringen af Agershuus. Knud Alfsen, Niels Ragvaldsen og Opstandens øvrige Hovedmænd ilede imidlertid til fra Vigen og Vestergøtland for at komme Agershuus til Undsætning. Ved sit Komme fandt imidlertid Knud Alfsen, hvis Parti i den sidste Tid havde prøvet lutter Nederlag, Udsigten til et heldigt Udfald af en Kamp saa lidet lovende, at han fandt det raadeligt at indlade sig i Underhandling. Han begjærede derfor af de Mænd, som førte Befalingen paa Kongens Vegne, Johan Jepsen, Bisp i Roeskilde, Herluf, Bisp i Oslo, Jon Poulsen, det norske Riges Kantsler, Henrik Krummedige, Henrik Aagesen og flere danske og norske Rigsraader, et sikkert Leide til en Sammenkomst, hvilket ogsaa under visse i Leidebrevet indførte Betingelser tilstodes ham. Sammenkomsten fandt derefter Sted paa et af Henrik Krummediges Skibe Torsdagen den 18de August 1502. Saaledes mødtes personlig efter lang Tids Forløb igjen de to gamle forbittrede Modstandere med Hjærtet fuldt af Had, som de havde arvet

fra deres Fædre, og med et Nag, der var voxet ved de mellemliggende Begivenheder. Istedenfor at underhandle begyndte de at tvistes, det ene vrede Ord tog det andet, Knud Alfsen skal i Hidsigheden have ladet falde Yttringer, der kunde tages som en Fornærmelse mod Kongen; fra Ord kom det til Kamp, Knud Alfsen og flere af hans Medfølgere bleve nedhuggede.

Da Gjerningen var skeet, og den første Hidsighed havde lagt sig, faldt det Henrik Krummedige, Johan Jepsen og de Øvrige haardt paa Sinde, hvilket Ansvar de havde paadraget sig og hvilket Had og hvilken ond Omtale der vilde følge, idet en Mand var bleven dræbt, som var kommen til dem under Beskyttelse af det paa Ære, Tro og Redelighed givne Leide. Der maatte tænkes paa Midler til at dække sig. Henrik Krummedige, Mattis Olsen, Høvedsmand paa Tønsberg, og de Øvrige, som havde været tilstæde ved Drabet, iblandt disse ogsaa Knud Alfsens Frænde, Knud Knudsen Baad (hvilket den Myrdedes Søn mange Aar senere, da det gjaldt Knud Knudsens Liv, synes at have draget sig til Minde), bragte derfor Sagen frem for den nærmeste Domstol, Lagmændene i Oslo og Tønsberg og de to Borgemestre i Oslo. Sagen førtes under aaben Himmel paa Torvet i Oslo i Nærværelse af Byens Borgere; Henrik Krummediges Krigsfolk holdt Staden besat. Sagsøgerne forlangte efter Norges Lov Dom for, hvad den burde lide, som forraadte Kongen Land og Folk fra. Lagmændene udmeldte derpaa tre Tylvter Mænd blandt de tilstædeværende Borgere for at kjende i Sagen. Efterat de vedkommende Steder af Lovbogen vare oplæste for dem, dømte de, at Knud Alfsen som en vitterlig Landsforræder havde forbrudt »Fæe og Fred« i Landet, Odelsjord ikke mindre end Løsøre. Imod denne Dom er der ikke meget at sige, thi at Knud Alfsen havde ført Avindskjold imod Konge og Rige og derved var forfalden til

slig Straf, kunde der ingen Tvivl være om. Men det andet væsentlige Punkt stod tilbage: Knud Alfsen havde faaet sikkert Leide frem og tilbage, og var bleven myrdet under Leidet. Den ordsnilde Henrik Krummedige stod da frem, og førte Talen paa de Øvriges Vegne. Han paastod, Knud Alfsen havde selv paa mangfoldige Maader brudt sit Leide: det lød paa, at han kun maatte komme til Mødet med hundrede Personer eller færre, men han indfandt sig med halvandet hundrede Mand, havde desuden liggende i Nærheden en stor Mængde Bønder, og i Omegnen af Oslo havde han reist Almuen, som skulde komme til Byen samme Dag, som han blev dræbt; Niels Ragvaldsen, bemærkedes videre, kom ved samme Tid dragende fra Sverrig og var Oslo nær paa en halv Miil. Ogsaa havde Knud Alfsen i den Tid, som Leidebrevet lød paa, overfaldet Bispen af Hammer, taget ham tilfange, bemægtiget sig hans Gaard og alle hans Eiendele, ja endog behandlet den værdige Mand ilde og utilbørligt. Der var endnu en Omstændighed af megen Vægt, som ikke maatte glemmes: Knud Alfsens Svende, som vare tagne tilfange, havde bekjendt, at det var deres Herres Agt og Villie, Natten mellem den Torsdag, han blev dræbt, og den følgende Fredag at stikke Ild paa Oslo og afbrænde hele Byen. Da de tre Tylvter Mænd havde hørt og grandsket de anførte Grunde og Beviser, kjendte de for Rette, at Knud Alfsen selv med Falskhed og Svig havde forbrudt sit Leide, erklærede Henrik Krummedige og Alle, som vare med ved Drabet, sagesløse, qvitte og frie, og dømte Knud Alfsens Liig at være under Kongens Miskundhed, hvad han dermed vilde lade gjøre[72]. Saaledes lød Kjendelsen, men om den var grundet i Ret og Retfærdighed, er et andet Spørgsmaal. Naar man betænker, at de sex og tredive Borgere i Oslo afsagde Dommen omgivne af Henrik Krummediges Krigsfolk, som

laae i Byen, og under Indtrykket af den Rædsel, som maatte gribe dem, naar de hørte, hvilken Fare der nys havde svævet over dem for at miste Huus og Hjem og Gods og maaskee Livet med, og som kun var bleven forebygget ved Knud Alfsens Drab: saa kan man ikke tilbagetrænge Mistanken om, at de have taget det meer end tilbørligt let med Beviserne for de Beskyldninger, Manddraberne til deres Retfærdiggjørelse fremførte. Den offentlige Mening rettede sig heller ikke efter denne Dom. Over hele Norden, baade i Danmark og udenfor Danmark, vare næsten Alle enige om, at Knud Alfsen var falden i en Snare og bleven et Offer for sin Fjendes længe nærede Had og Hævngjærrighed, og at Henrik Krummedige ved dette Mord havde sat en Plet paa sit Navn, der aldrig kunde aftvættes. Bisp Johan Jepsen, der indtog en saa anseelig Plads blandt de handlende Personer, gik heller ikke Ram forbi hos sine Samtidige, saa meget mindre som han ellers ikke havde noget godt Lov paa sig[73]. Iøvrigt beskyldte den Myrdedes Enke senere en af Knud Alfsens egne Mænd, den ved Beleiringen af Sarpsborg omtalte Søren Skaaning, for at have spillet en Hovedrolle i Forræderiet mod hendes Ægtefælle[74].

Ifølge Dommen blev Knud Alfsens Liig givet i Kongens Vold og Miskundhed: det stod ogsaa over Jorden i 12 Aar paa Agershuus. Dette turde dog maaskee mindre være en Følge af udsøgt Haardhed fra Kongens Side mod den ulykkelige Knud Alfsen og hans Slægt, men snarere at forklare af en i Norden herskende Skik, som i Tidens udtryksfulde Sprog hed »at ligge paa Morde«. Naar en Mand voldelig kom af Dage, og enten Drabsmanden var ubekjendt og ustraffet, eller nægtede at give Bøder og udsone sig med Familien, blev Liget liggende ubegravet, indtil den Afdødes Slægt fik Opreisning

eller Sagen paa en eller anden Maade bragtes til Afgjørelse[75].

Kort forud for Knud Alfsens Mord var der i Danmarks Hovedstad forefaldet et Optrin ikke mindre rædselfuldt end det, der fandt Sted i Oslo Havn. Den første Mand i Riget næst Kongen, Rigshofmesteren Poul Laxmand, blev ved høilys Dag paa et af Byens meest befærdede Steder, da han kom fra Slottet og vilde begive sig til sin Bolig, lumskelig overfaldet og snigmyrdet af tvende Adelsmænd Ebbe Strangesen og Biørn Andersen. Det gik omvendt af hvad der ellers pleier at hændes ved slige Tilfælde: Morderne gik straffrie og den Myrdede straffedes. Der anlagdes Sag af Kongen mod den døde Mand; han, der i sit Live havde været anseet for en af Kongens troeste Mænd og i en Række af Aar havde tjent ham og Riget i den høieste Stilling, som Nogen kunde opnaae, erklæredes nu efter sin Død for skyldig i Landsforræderi, og alt hans rige Gods inddroges som forbrudt under Kronen, selv Børnenes Mødrenegods ikke undtaget. Poul Laxmand var ikke blot i Magt og Anseelse en af de ypperste i Landet, men han var tillige en af de rigeste. Han eiede fem Hovedgaarde, Sandholt og Nielstrup i Fyn, Asserbo i Sjælland, Valden i Halland og Aagerup i Skaane med dertil hørende 14 Møller og 900 Bøndergaarde; han havde desuden i Pant af Kronen for betydelige Summer Sølvitsborg i Bleking og Giøngeholm i Skaane, og i hver af disse Stæder: Kjøbenhavn, Helsingør, Malmø, Landskrone, Lund, Sølvitsborg, Halmstad, Helsingborg og Faaborg, havde han en Gaard; han eiede tillige et stort Mers-Skib og tre mindre Skibe. Men hans store Rigdomme synes at være bleven hans Ulykke. De vakte Misundelse og indviklede ham i en Mængde Godstrætter. Han skal ogsaa ved Erhvervelsen af sit Gods stundum være gaaet uretfærdigt eller

i det Mindste hensynsløst tilværks, og derved have paadraget sig Fjendskaber. Hans Magt og Rigdomme gjorde ham stolt og hovmodig, og sin Tunge holdt han saa lidet i Ave, at han selv ikke skaanede Kongens Person. For en Deel Aar siden havde han havt en hæftig Strid med en af sine Standsfæller Ridderen Oluf Oxe til Asserbo og Thorsø. Han havde kjøbt Asserbo af Oluf Oxe, men om dette Kjøb opstod siden Tvist, som fik en for Oluf Oxe meget uheldig Udgang, ikke dog, saavidt man kan see, ved nogen ulovlig Fremfærd fra Poul Laxmands Side, men ved Oluf Oxes egen Ubesindighed og Voldsomhed, der gik saavidt, at han med Vaaben og Værge overfaldt en Dommer, der sad paa sit Sæde i Thinget. Men Oluf Oxe ansaae sig forurettet, og han og hans Slægt nærede siden et bittert Nag til Rigshofmesteren[76]. Umiddelbart før den Begivenhed, vi skulle omtale, havde Poul Laxmand været med paa det uheldige Tog, Kong Hans om Foraaret 1502 gjorde mod Stokholm og under Kongen ført Befalingen over Flaaden og Hæren tilligemed Otte Rud, Niels Bosen og Flere[77]. Kongen kom tilbage til Kjøbenhavn nogle faa Uger eller Dage før Poul Laxmand. Han var i en meget oprørt Stemning. Den ene Ulykke efter den anden var i den sidste Tid brudt ind over ham. Ifjor havde Sverrig reist sig i Opstand, derefter var ogsaa en stor Deel af Norge faldet fra; Broderen Frederik svigtede ham i Nøden; Forholdet til Hansestæderne blev med hver Dag mere spændt og det tegnede til Krig ogsaa med dem. Nu kom dertil den ulykkelige Udgang af Toget til Stokholm; Slottet havde overgivet sig og Dronningen var i hendes oprørske Undersaatters Hænder. Denne Ulykke havde kunnet være forebygget, hvis Kongen blot var kommen et Par Dage før. Hans Sind var mørkt og hans Sjæl modtagelig for enhver Mistanke, selv den urimeligste. Paa den svensk-

norske Grændse gik det Rygte, at han var gaaet fra Forstanden. Han troede paa Ting, der aldeles strede mod Virkeligheden. I Stokholm herskede vitterlig før Overgivelsen den yderste Nød for Levnetsmidler; men Kongen paastod, Slottet havde overgivet sig, skjøndt det havde Fødemidler nok i Forraad. En ødelæggende Omgangssyge havde bortrevet ni Tiendedelen af Slotsbesætningen; men Kongen var overbeviist om, at de vare blevne forgiftede; thi, paastod han, det var kun de Danske og ikke de Svenske, der døde[78].

Medens Kongen var i denne Sindsstemning, ankom Poul Laxmand, strax efter Midten af Juni Maaned, til Kjøbenhavn med den øvrige Deel af Flaaden. Han var bleven noget opholdt ved Forholdsregler, han traf for at sætte adskillige Stæder, navnlig det vigtige Kalmar, i tilbørlig Forsvarsstand, mod et Angreb af de Svenske, som var at vente, efterat de havde faaet Stokholm i deres Magt. Om hvad han i den Henseende havde udrettet og hvad der endnu stod tilbage at gjøre, gav han Kongen skriftlig Underretning fra Sølvitsborg, da han var paa Hjemreisen med Flaaden[79]. Da han kom til Kjøbenhavn havde han naturligviis meget at berette Kongen om Sagernes Stilling og meget at aftale med ham. Just som han en Dag, den 22 Juni, efter en saadan Sammenkomst med Kongen, fra Slottet vilde gaae gjennem Høibrostræde til sit Hjem, blev han oppasset af de tvende nævnte Adelsmænd Ebbe Strangesen og Biørn Andersen. Den førstnævnte var besvogret med Oluf Oxe, og havde selv havt en Trætte med Poul Laxmand. De overfaldt ham fra deres Baghold paa Høibro, saarede ham dødeligt og kastede ham halvdød i Strømmen med de haanende Ord: »Du hedder Laxmand, Du har hjemme i Vandet, svøm nu!« Morderne rømmede hurtig ud af Byen og bragte sig i Sikkerhed. Kongen

viste i Begyndelsen stor Deeltagelse for sin høitbetroede Embedsmand, der saa ulykkelig var kommen af Dage. Han var personlig tilstede ved de Messer og Vigilier, som efter Tidens Skik holdtes i Kirker og Klostre over den Afdøde, og offrede for hans Sjæls Frelse. Siden lod han den kongelige Kammervogn ledsage Liget til Helsingør, hvor det stededes til Jorden i Byens Klosterkirke[80]. Alt tydede saaledes paa, at Rigshofmesteren lige til det Sidste havde været i Besiddelse af Kongens Naade, og at hans Mord var et Værk af hans private Fjender. Men Rygte og Gisning toge snart en anden Retning og vendte sig mod Kongen som den, der skulde være Ophavsmand til denne skrækkelige Gjerning eller dog vidende om, hvad der vilde skee. Enten det var saa eller ikke, fandt Mistanken Næring ved den fjendske Maade, hvorpaa Kongen, i besynderlig Modsætning til den Sorg og Deeltagelse, han i den første Tid havde viist, fire eller fem Uger efter Mordet optraadte mod Rigshofmesterens Minde og mod hans Efterladte. Han beskyldte nu den afdøde Rigshofmester for at have gjort sig skyldig i landsforræderske Handlinger, og krævede som Bøde for hans Forbrydelser og som Erstatning for den Skade, han og Riget derved havde lidt, alt hans Gods, rørligt og urørligt, uden at ville gjøre nogen Undtagelse til Bedste for Børnene, som, hvis Kongens Anklage gik igjennem, vilde fra overvættes Rigdom, nedstyrtes i den yderste Fattigdom. Beskyldningerne mod den ulykkelige Poul Laxmand ere maaskee avlede af sig selv i Kongens mistænksomme, hypokondriske og stundum heelt formørkede Sind. Sandsynligere er det dog vel, at Rigshofmesterens Fjender, og af disse havde han mange baade i og udenfor Rigsraadet, have benyttet sig af Leiligheden til at kaste sig over den forhadte Mand, som nu var stum og værgeløs. Deres fjendtlige

Forestillinger og hadske Ord kunde let finde Indgang hos Kong Hans paa en Tid, da han mistroede Alt og tvivlede om Alt. Rigshofmesteren havde desuden i sine Magtens Dage ikke været forsigtig i sine Yttringer, men stolt og hensynsløs henkastet Ord, som nu kunde bruges som Vaaben imod ham. Dette lettede Anklagen; thi naar Noget kunde bevises, saa støttede det de øvrige Beskyldninger, som blot vare et Foster af Mistanke og Avind. Det rige Bytte, som ventedes efter den faldne Herre, har uden Tvivl ogsaa ansporet Anklagernes Iver. Om dette Hensyn har havt nogen Indflydelse paa Kong Hans, er ei let at sige; men han viste i alt Fald en lidet kongelig Gridskhed efter Godset, og fastholdt det, med Tilsidesættelse af alle andre Hensyn, i hele det Omfang, som den strænge Dom hjemlede.

Den 29 Juli, eller omtrent 5 Uger efter Mordet, som skete den 22 Juni, reiste Kongen sin Anklage mod Rigshofmesteren. Den gik ud paa, at den Afdøde skulde have staaet i forrædersk Forbindelse med Sverrigs Rigsraad og ægget det til Ulydighed mod Kongen; at han i fjendtlig Hensigt havde sendt et hemmeligt Bud til Stokholm; og endelig, at han her i Danmark for Kongens troe og gode Mænd havde sagt, at Kong Hans var Danmarks Rige en skadelig Herre og Konge. Sagen blev forfulgt i de lovlige Former, forkyndt paa Herredsthing og Landsthing og paadømt af Rigsraadet, som i Livssager og andre Sager, der anlagdes af Kongen mod en Adelsmand, var dennes rette Værnething. Det stred ikke mod de gjældende Retsformer (skjøndt dog selv Samtiden følte sig oprørt derover), at forfølge en Sag mod en Afdød; han maatte med sin Ære og sit Eftermæle og med sit efterladte Gods død svare for det han levende havde bedrevet. Men hans Børn, Frænder og Arvinger (der stode Fare for at rammes haardt ved at

miste deres Arvelod) kunde, om de vilde det, føre den Afdødes Forsvar og tale for den Stumme. Dette var imidlertid i Almindelighed og særlig i dette Tilfælde en mislig Sag. Der kunde fremføres Beskyldninger, støttede til Beviser, som den Døde, om han havde kunnet tale, muligen med to Ord havde kunnet bortpuste og bortveire og vise i deres Intethed, men som stode uigjendrivelige og urokkelige for enhver Anden, der ikke var indviet i Omstændigheder, som maaskee den Afdøde ene kjendte. Men hertil kom endnu, at naar den Dødes Paarørende paatoge sig Forsvaret, overtoge de ogsaa Ansvaret; de maatte bøde, hvis det ikke lykkedes dem at modbevise Anklagen. Og det Ansvar, som Slægtningene i dette Tilfælde vilde komme til at bære, var frygtelig stort. Thi Kongen krævede ikke blot en Bøde for de formeentlige Forbrydelser, men Erstatning og Opreisning for al den Skade, han paastod han og Riget havde lidt ved Rigshofmesterens Forræderi; og en saadan Erstatning kunde let komme til langt at overskride Værdien af alle Poul Laxmands Eiendomme, ihvor store de vare. Dette fandt virkelig ogsaa Dommerne, som erklærede, at Kongen skulde have til evig Eiendom alt Poul Laxmands Gods, Jord og Løsøre, saa langt det rækkede, skjøndt det langtfra ikke gjorde Fyldest for den Skade, han havde gjort. Frænderne udsatte sig altsaa, hvis de paatoge sig Forsvaret, ikke blot for at miste deres Arv, men ogsaa for at tabe, hvad de selv eiede. Selv om ikke hele Anklagen men kun et enkelt Punkt af denne, som det, at Poul Laxmand havde sagt, at Kong Hans var en skadelig Herre og Konge for Danmarks Rige, lod sig bevise, vare de ilde farne, thi en saadan Yttring kunde jo udlægges som Majestætsforbrydelse. Det er sandsynligt, at denne Yttring har været beviislig, da der i Dommen henvises til,

at Poul Laxmand havde brugt slige Ord i Nærværelse af Kongens troe og gode Mænd. Paa Kong Hanses Medlidenhed mod en ulykkelig Familie var slet ikke at regne, det vidste de Paagjældende, og det viste Kongen ved endog at nægte at lade Børnene beholde deres Mødrenegods; ja det Had, han havde fattet til Hofmesteren og al hans Slægt, gik saa vidt, at han søgte at bevæge Abraham Eriksen Gyldenstjerne, som var forlovet med Poul Laxmands Datter Else, til at hæve denne Forbindelse; men Abraham Gyldenstjerne tænkte mere ædelt end Kong Hans: »han vilde ikke«, siger Rigshofmesterens ulykkelige Datter, »forsmaae mig i min Fattigdom, skjøndt han havde fæstet mig, medens jeg var rig«[81].

Der var rigtignok et Retsmiddel, som vilde have været af særdeles Betydning, og muligen frelst Poul Laxmands Ære og bevaret hans Gods for hans Børn; det var et Vidnesbyrd og retslig Erklæring fra det svenske Rigsraad, med hvilket Kongen paastod, den Anklagede havde staaet i Forbindelse. Men ogsaa dette Nødanker kunde, i det Mindste for Tiden, ikke bruges; thi Sverrig var da i fuld Opstand mod Kongen. Under disse Omstændigheder er det ikke at undre over, at ingen af Frænderne vovede at paatage sig Forsvaret ligeoverfor den kongelige Anklager. Sønnen, Peder Laxmand, der ved at paatage sig Ansvaret for sin Fader ikke løb større Fare end ved en ugunstig Dom, der fældedes, uden at noget Forsvar var ført (thi man kunde i ethvert Tilfælde ikke berøve ham mere end det han eiede, Arven efter sine Forældre) kunde ikke værge for sin Fader, da han endnu ikke var myndig. Kongen havde saaledes let ved at fremføre og begrunde sine Sigtelser for Rigsraadet; den Døde kunde ingen Indsigelser gjøre og der løftede sig ellers ikke en Røst til hans Forsvar. Rigsraadet fandt Kongens Beviisførelse fyldestgjørende,

og tildømte ham (8 Nov. 1502), som anført, alt den Myrdedes Gods. Flere af Rigsraadets Medlemmer vare Poul Laxmands personlige Fjender. Den første Dommer i Retten, Ærkebisp Birger, havde været i en hæftig Strid med Poul Laxmand, og havde omtrent et halvt Aars Tid før Mordet bragt en Klage over ham for Rigsraadet[81*]. Men især skal Bispen af Roeskilde Johan Jepsen have udmærket sig ved sit fjendske Sind. Det var den samme Mand, som faa Maaneder forud paa sin Sendelse til Norge havde paadraget sig megen ond Omtale i Anledning af Knud Alfsens Mord. Ellers skal den lovsnilde, kløgtige og veltalende, men i den Brug, han gjorde af sine Talenter, lidet nøieregnende Jens Andersen Beldenak, have været det Redskab, Kong Hans betjente sig af for at gjennemføre Sagen mod Poul Laxmand. Hans Tjenstfærdighed sattes i meer end almindelig Bevægelse ved den Omstændighed, at Fyns Bispestol nylig var bleven ledig, og at han, netop i de Maaneder Sagen stod paa, enten var bleven udnævnt, eller havde fuld Sikkerhed for, inden føie Tid ved Kongens Hjælp at blive udnævnt til Fyens Bisp. Dommerne berigede sig af den Domfældtes Gods. Jens Andersen Beldenak fik til Foræring af Kongen Poul Laxmands Gaard i Kjøbenhavn[82]. Ærkebisp Birger erhvervede ved Kjøb af Kongen Hovedgaarden Aagerup med tilhørende Gods[83]. Efter som Sagen faldt ud, kunde der naturligviis ikke være Tale om at straffe Poul Laxmands Mordere; dog bemærkes det om begge, at de bortreves af en utimelig Død. Bisp Johan Jepsen hentæredes paa et langt og smerteligt Dødsleie og vilde meget nødig skilles fra Livet[84].

Den over Poul Laxmand afsagte Dom gjorde hans Søn og Døttre fra de rigeste til de fattigste Adelsbørn i Danmark: de beholdt ikke mere, siger en af dem, end

de Klæder, de stod og gik i. I de følgende ti Aar, saalænge det fjendtlige Forhold vedvarede med Sverrig, var der Intet at gjøre for Poul Laxmands Arvinger. Men aldrig saasnart var Freden sluttet mellem Rigerne i Malmø 1512, før Svigersønnen Abraham Gyldenstjerne ilede op til Stokholm og begjærede af det svenske Rigsraad et Vidnesbyrd om, hvorledes Poul Laxmands Forhold havde været til Steen Sture. Denne var imidlertid for flere Aar siden død; men Rigsraadet udstædte et beseglet Dokument, hvori de erklærede, at den Tid Poul Laxmands Død og de Beskyldninger, man gjorde ham i Danmark, rygtedes i Sverrig, hørte de ofte Steen Sture erklære Poul Laxmand fri for den Brøde, der tillagdes ham, og under Paakaldelse af Guds Navn forsikkre, at Poul Laxmand aldrig med Raad eller Daad var ham til Hjælp eller Trøst mod Kong Hans. Men Abraham Gyldenstjerne udrettede Intet med dette Vidnesbyrd hos den ubønhørlige Kong Hans. Næste Aar vare en Deel svenske Rigsraader forsamlede paa et Møde i Kjøbenhavn. Den utrættelige Abraham Gyldenstjerne forsømte ikke denne Leilighed til at erhverve et nyt Vidnesbyrd om sin Svigerfaders Brødefrihed, mulig i det Haab, at Kong Christiern, som efter sin Faders kort forud indtrufne Død havde besteget Thronen, skulde laane et villigere Øre til en retfærdig Sag. Abraham Gyldenstjerne tilspurgte de i Kjøbenhavn forsamlede Rigsraader, om de nogen Tid havde vidst eller i Sandhed erfaret, at Poul Laxmand med Raad, Daad eller Gjerning, med Bud eller Brev havde tilskyndet Steen Sture og hans Tilhængere til at sætte sig op mod Kong Hans. Men de svenske Rigsraader erklærede under deres Ed, at de aldrig havde mærket Andet, end at Poul Laxmand i Ord og Gjerning havde været en tro Mand, ligesom det ogsaa var dem bekjendt, at Steen Sture og hans

Tilhængere ved deres Foretagende ikke havde stolet paa Poul Laxmand eller sat deres Lid til ham. Rigsraaden Erik Trolle, der i Aaret 1502 tilligemed Ærkebisp Jakob Ulfsen havde været Hovedmanden for det danske Parti i Sverrig, og derfor snarest maatte være kommen under Veir med Poul Laxmands Forræderi, om han havde gjort sig skyldig i noget, blev som et Hovedvidne afæsket en særlig Erklæring. Men han bevidnede paa sine egne og den fraværende Ærkebisps Vegne, at de aldrig havde mærket nogen forrædersk Handling af Poul Laxmand, men stedse fundet, at han var sin rette Herre og Konge en huld og tro Mand. Det var et vægtigt Vidnesbyrd. Men Christiern var i denne Sag ligesaa ubevægelig som hans Fader Kong Hans. Først under Kong Hanses anden Efterfølger, Frederik den Første, fik Poul Laxmands Arvinger en seen Erstatning for deres Mødrenearv ved Overdragelsen af Asserbo og noget andet Gods[85].

Man har siden forsket ivrigen i denne Sag, gjennemgaaet gamle Breve og hele Arkiver, men Intet fundet, som beviser Poul Laxmands Skyld, med mindre man vilde sige, at siden han er domfældt efter Lovens Former, saa maa han ogsaa have været skyldig. Begge Sturernes og Hemming Gads meest private og hemmelige Papirer, som et lykkeligt Tilfælde har bevaret til vore Dage, ere blevne gjennemforskede; men ikke en Tøddel findes deri, som bestyrker Formodningen om Rigshofmesterens Brøde. Alt tyder tværtimod paa, hvad ogsaa de gjentagne Erklæringer af det svenske Rigsraad stadfæste, at han var uskyldig i den ham tillagte Brøde for Landsforræderi, og sandsynligviis et Offer for sine Fjenders Bagvadskelser og en mistænksom Konges haarde Sind. Kong Hans skal paa sit Yderste have angret sin

Fremfærd mod sin ulykkelige Tjener, og Laxmands Navn skal have bævet paa den døende Konges Læber*).

Den myrdede Knud Alfsen efterlod en Enke, hans anden Hustru, Fru Mette Iversdatter, der siden kom til at spille en betydelig Rolle. De svenske Historieskrivere have taget temmelig ublidt paa denne Dame, tillagt hende meget Ondt, Giftblanderi og andre slemme Ting. Skjøndt de i deres ugunstige Dom uden Tvivl ere paavirkede af Indtrykket af det fjendtlige Forhold, hvori hun siden kom til Sverrig, hendes Strid med Stifsønnen Steen Sture den Yngre og hendes Medvirkning til det første aabne Fredsbrud mellem Danmark og Sverrig under Christiern den Anden, saa kan man dog ikke nægte, at der i hendes hele Levnetsfærd har været Meget, som kunde foranledige og tildeels retfærdiggjøre de strænge Domme, der ere blevne fældede over hende. Der var i alle hendes Forhold noget Løst og Ubestandigt, som vækkede og nærede Mistanke af forskjellig Art. Hun var født i Danmark, Datter af Iver Jensen Dyre til Tirsbæk ved Veilefjord; ved sit Giftermaal med den norske Rigsraad Anders von Bergen fik hun et nyt Fædreland i Norge. Efter sin første Mands Død ægtede hun Knud Alfsen, og da denne drog til Sverrig for ved en Forbindelse med de misfornøiede svenske Stormænd at finde Leilighed til Hævn over sine Fjender i Norge, fulgte hun sin Ægteherre. Medens Knud Alfsen var i Felten, opholdt hun sig paa Stækeborg hos Svante Sture[87], og Forholdet til ham blev efter Rygtet saa fortroligt, at hendes Ægtemand, om han havde faaet det at vide, ikke kunde have været tilfreds dermed[88]. Ved

*) Nogle Bemærkninger om den Maade, hvorpaa Sagen mellem Kong Hans og Poul Laxmand i den nyeste Tid er bleven behandlet, findes i Anmærkn. 86.

Knud Alfsens Død blev hun anden Gang Enke, men trøstede sig snart ved et tredie Giftermaal, idet hun ægtede sin Elsker Svante Sture. Børn synes hun ikke at have havt i noget af sine Ægteskaber; i det Mindste vare Knud Alfsens Sønner, siden i Tidens Historie bekjendte under Navnene Karl og Erik Knudsen, og Svantes Søn, Steen Sture den Yngre, hendes Stifbørn. Efter at have prøvet baade Norge og Sverrig, kom hun paa sine gamle Dage, da hun efter Svante Stures Død ikke kunde forliges med sin Stifsøn, tilbage til Danmark igjen, hvor hun gjorde hvad hun formaaede for at oppuste Krigsluen mod Sverrig. Skjøndt Sagnet om, at hun, for at Svante Sture kunde komme til Magten, skal have forgivet Steen Sture den Ældre, savner gyldig historisk Hjemmel, saa gjør det dog et underligt Indtryk, naar man seer, at hun i sine Breve har saa travlt med Gift, og Fare for Gift og Midler mod Gift. Hun er saa overtroisk, at man af hendes Breve kan faae en ikke uvæsentlig Berigelse af sin Kundskab til Tidens overtroiske Forestillinger. Tonen i hendes Breve er sledsk og sød[89].

Med Mordet paa Knud Alfsen faldt Modstanden i Norge, i det Mindste for Øieblikket. Agershuus overgav sig strax efter, og fik en ny Høvedsmand i den ovennævnte Knud Knudsen Baad, som med en stærk Besætning holdt Landet i Ave. Men om end Knud Alfsen tidligere ikke havde været elsket af Almuen, saa vakte dog den ynkelige Maade, hvorpaa han var kommen af Dage, en almindelig Deeltagelse, blandet med Harme over det Brud paa Tro og Love, for hvilket han var blevet et Offer, og især var der stor Medlidenhed med hans to Sønner, der endnu ikke vare voxne, og som havde mistet ikke blot deres Fader, men efter de gjældende haarde Lovbestemmelser ogsaa alt deres Arvegods. Enken undlod ikke ved Breve og Bud fra Sverrig at nære og op-

19*

hidse denne Stemning. Snart udbrøde urolige Bevægelser, der, understøttede fra Sverrig, inden lang Tid vandt en saadan Udstrækning, at man maatte imødesee en Opstand saa farlig, at maaskee atter Kong Christierns kraftige Arm vilde behøves for at dæmpe den[90].

II.

Opstanden i Sverrig. Skriftvexling mellem begge Rigers Raad. Stokholms Beleiring. Dronning Christines kjække Forsvar. Den slette Forstaaelse mellem Beleirerne. Stokholms Slot overgives og Dronning Christine bliver Fange. Hendes Behandling i Fangenskabets Tid. De Svenske gjøre Indfald over den danske og norske Grændse. Nye Uroligheder i Norge, Niels Ragvaldsen. Henrik Krummedige kaldes tilbage fra Norge; Otte Rud bliver Befalingsmand paa Bahuus. Krigen sagtner og hendøer.

Medens Striden førtes i Norge og omsider endtes med Seir for Kongen, var der i Sverrig kæmpet en mere tvivlsom Kamp. Det danske Rigsraad havde et Øieblik forsøgt at tage Sagen i sin Haand ved efter gammel Unions-Praxis at gjøre Tvisten mellem Kongen og de svenske Herrer til en Retssag, der skulde afgjøres af de tre Rigers forenede Raad som en øverste Domstol. Dette stemmede ogsaa med det Forlig, som Kongen havde sluttet med Herrerne, ifølge hvilket et Fælledsmøde skulde finde Sted i Kalmar i August næste Aar (1502) for at afgjøre alle Tvistigheder. Underrettet om Sagernes Gang deels fra Kongen deels fra det danske Parti i det svenske Rigsraad, skrev det danske Rigsraad strax til de Misfornøiede med mange Beklagelser over denne ny opkomne Uenighed, der, om den ikke snart bilagdes, hos fremmede Folk og Fyrster maatte vække den Mening, at disse tre Riger aldrig kunde komme til Ro og Stadighed. Det berammede derfor et Møde allerede til 29 September

dette Aar (1501) i Vadstena og udmeldte dertil som sine Fuldmægtige 6 af sine Medlemmer, to Bisper og 4 verdslige Herrer. Udebleve de svenske Herrer, tilføiedes der, saa var det klart paa hvis Side Skylden var. Men Tingene gik saa hurtigt i Sverrig, at dette Skridt slet ingen Følger havde. Det lammedes ved en kort efter indløben Skrivelse fra de svenske Herrer, hvori de erklærede, at de havde opsagt Kong Hans Huldskab og Troskab, og vilde feide paa ham og paa Enhver, som understøttede ham. Dette besvaredes fra dansk Side med et Brev fuldt af unyttige Bebreidelser, men i hvilket man dog endnu henviste til Muligheden af en fredelig Udgang og henstillede til de svenske Herrer, om de vilde have et Møde. Hemming Gad, der var Sjælen i det Hele og ledede saavel de indenlandske som udenlandske Sager, paatog sig at opsætte et Svar paa denne Skrivelse (25 Jan. 1502). Han mødte heri de Danskes Beskyldninger med allehaande Udflugter, ved at nægte Noget, forvanske Andet og vælte al Skylden over paa Kong Hans. Hvad det antydede Møde angik, saa kunde det danske Rigsraad selv bestemme Tiden; Stedet kunde blive Vadstena. Sit Udkast sendte han til en af Herrerne, formodentlig Svante Sture, idet han tilføiede: »Jeg mærker nok, at de Danske ville underhandle; men saa have vi tabt. Derfor er det sidste Punkt om Mødet beregnet paa at forhale Tiden, idet vi foreslaae Stedet, men overlade dem selv at beramme Dagen. En Bestemmelse om Tiden bliver nemlig ikke taget, førend hele det danske Rigsraad kommer sammen, og det skeer ikke før til Paaske. Imidlertid forfølge vi med Guds Hjælp vor Fordeel«. Efter nogle Bemærkninger om de gode Tidender, der vare komne fra Erik Gyldenstjerne og Aage Hansen i Vestergøtland, og om den Bekymring og Tvedragt, der ifølge modtagne Beretninger raadede i Dan-

mark, vedbliver han: »Aage Hansen har skrevet for en sand Tidende, at Kong Hans har sine Bud i Rom, uden Tvivl for at bringe Riget i Band. Det er en Ting, som man vel maa betænke. Dersom jeg var i Rom en Maaned, vilde det være Riget ligesaa meget værd som en stor Sum Guld.« Jeg skulde spille ham et Puds, saa han aldrig skulde takke mig[91].

Ad Fredens Vei var der under disse Omstændigheder Intet at udrette; Sværdet maatte afgjøre Alt. Dronning Christine forlode vi sidst paa Stokholms Slot, hvis Forsvar Kongen havde betroet hende, indtil han selv kunde komme tilbage med Hjælp. Saasnart Kongen var dragen bort, havde Hovedmændene for Opstanden fordeelt sig i Rigets Landskaber for at reise Almuen og indtage Borge og Fæstninger. Det gik let fra Haanden, saa næsten hele Riget inden føie Tid var i deres Vold. Dog havde Kongen endnu, foruden Stokholms Stad og Slot, det vigtige Kalmar, som Abraham Eriksen Gyldenstjerne, Svigersøn af Poul Laxmand og Broder til Erik Gyldenstjerne paa Elfsborg, trofast forsvarede. Finland, hvor Mogens Frille førte Befalingen i Aabo og Erik Turesen Bjelke i Viborg og Nyslot, var Kongen endnu tro. Fremdeles havde han Øland med Borgholm og Gulland med det stærke Visborg, der kunde ansees for næsten uindtageligt, saalænge den gjæve Jens Holgersen Ulfstand her var Befalingsmand[92].

Intet af disse Punkter var der imidlertid, som det for begge Parter havde større Betydning at besidde, end Stokholm, og imod dette rettede derfor ogsaa Angrebet snart sin hele Styrke. Den 30 September blev Stokholm indesluttet, idet Steen Sture med en stor Hær, som han bragte med sig fra Dalerne, lagde sig omkring Staden og Slottet. For at virke paa Stemningen hos Borgerne, som man efter de gode Løfter, de havde givet Kong Hans ved hans Af-

reise, maatte antage ikke vare gunstige for Opstanden, sendte Hovedmændene, tre Dage før de begyndte Fjendtligheder, et truende Brev til Borgemestre og Raad og menige Borgere, hvori de erklærede, at hvis de holdt Stadens Porte lukkede for dem, vilde de agte dem ligesaa kjære som Kong Hans og hans Venner, og ikke spare deres Liv eller Gods. Der forlangtes inden tvende Dage et bestemt Svar, og udeblev det, saa kunde man nok mærke, at de holdt sig mere til »dansk Blod« end til deres fædrene Rige og de Mænd, som vovede Livet for dets og Alles Frihed. Da intet tilfredsstillende Svar kom, angrebes Staden først fra Nørremalm og derpaa fra Sødremalm. Besætningen gjorde Udfald, men dreves paa begge Steder tilbage. Ikke mange Dage efter aabnede imidlertid Borgerne Underhandlinger med Steen Sture, og under en Ildebrand i Staden, som Nogle sige var paasat af et svensk Parti i Byen for at afstædkomme Forvirring, Andre derimod tilskrive den danske Besætning, som mærkede Borgernes Utroskab, indlodes Steen Stures Folk allerede den 17de Oktober i Byen.[93] Det lader til, at det menige Borgerskab har deelt deres Landsmænds almindelige Stemning, Had til det danske Herredømme, men at Borgemestre og Raad, i det Mindste for en Deel, tilligemed de mere Velhavende blandt Borgerstanden, have været tilbøielige til at holde den Ed, de havde svoret Kongen. Man finder i det Mindste at noget senere en af Borgemestrene, Anders Svendsen, gjorde sig mistænkt og maatte stille Borgen for Liv og Gods, fordi han havde aabnet Stadens Bom og ladet nogle Fiskere slippe ud. Dette udlagde man ham saa meget snarere til det Værste, som han ogsaa paa anden Maade havde lagt sin Stemning mod Folkepartiet for Dagen, idet han havde slaaet Armen over paa en Bonde, bandet Bønderne og bedet dem »gaae Fanden i Vold, hver hjem til Sit«[94].

Indtagelsen af Stokholm var vel for Steen Sture og hans Venner en vigtig Begivenhed formedelst det Indtryk, det maatte gjøre paa den almindelige Stemning, at nu ogsaa Rigets Hovedstad havde givet sig i deres Vold og sluttet sig til Opstanden; men det var dog egentlig Slottet, det kom an paa, og dermed havde det endnu langt frem. Dronning Christine, der var saa blød, at hun græd, naar hun ikke kunde komme til at høre en Messe, forsvarede med Heltemod det hende betroede kostbare Pant, og udholdt med Standhaftighed Savn og Lidelser, som kun sjælden falde i en saa høibaaren Qvindes Lod.

Slottet laae paa samme Holm som Staden, men adskilt fra denne ved en dyb Grav. Det var opført i Holmens nordøstlige Hjørne paa samme Sted, hvor det kongelige Slot nu ligger, og laae saaledes tæt op til det Sund, hvorigjennem Mælaren udgyder sit Vand i Strømmen, der i et bugtet Løb mellem mange Skjær staaer i Forbindelse med Havet. Dette var af Betydning for Hjælpen fra Danmark, der alene kunde komme ad denne Vei. Ligeoverfor det mod Nord og Øst laae Nørremalm med Brunkebjerg og Kæplinge- eller som det nu kaldes Blasie-Holmen, da ubebyggede ligesom de andre omkring liggende Holme, med Undtagelse af Helligaandsholmen og Graamunke- eller Ridderholmen mod Nord og Vest, der stode i Forbindelse med Staden og tilligemed den vare faldne i Fjendens Magt. Slottet var omgivet af Mure og Taarne og ansaaes for at være meget fast; en særskilt Afdeling af det udgjorde Forborgen, som laae længst mod Øst, lige ved Strømmen. Det skal have havt en Besætning af 1000 Mand, hvilket, da det forekommer i Dokumenter og siges af meer end een Samtidig, vel maa være rigtigt, men maa da forstaaes saaledes, at deri er medregnet Besætningen i Staden, som efter dennes Overgivelse vel for største Delen har søgt Tilflugt paa Slottet: thi ellers vilde

Tallet være større end man ellers regnede for en god Besætning selv for det stærkeste Slot. Hos Dronningen paa Slottet vare blandt Andre de svenske Herrer Ærkebisp Jakob Ulfsen og Ridderen Erik Trolle, Søn af Arvid Trolle paa Berqvara, der brændte af Had til Steen Sture, og ved den fremragende Deel, de havde taget i den foregaaende Kamp mod ham, ikke havde andet Valg end haardnakket Modstand. Ogsaa Ture Jensen af Slægten tre Roser, Sødskendebarn til Knud Alfsen, var paa Slottet, og for Øieblikket ivrig dansk. Dronningen havde sin Læge Dr. Karl Egen hos sig. Blandt de danske Befalingsmænd nævnes Fodermarsken Oluf Jepsen Sparre, Broder til den senere Ærkebisp i Lund Aage Sparre; Johan van Grapendorp var Anfører for en Deel tydske Knægte, som hørte til Besætningen. Stemningen hos denne var meget god, og selv de tydske Leieknægte fandt sig mod al Sædvane uden Knurren i baade at undvære deres Sold, som Dronningen savnede Midler til at betale, og den Klædning, som de skulde have havt om Efteraaret[95].

Beleiringens Førelse overlod Steen Sture, for selv at kunne være virksom paa andre Steder, til Hemming Gad. I Begyndelsen af Beleiringen viste denne sig høflig mod Dronningen, og gjorde hende nogle Tilbud, som sigtede til hendes personlige Beqvemmelighed og Sikkerhed; men da hun, enten paa Grund af de dertil knyttede Betingelser, eller for at undgaae Skinnet af, at der var nogen Mangel eller Forlegenhed paa Slottet, forkastede hans Forslag, blev han meget bister mod Dronningen selv. Han afslog at lade hende faae en Smule Viin, som hun gjennem Ærkebispen lod ham anmode om. Senere da Nød og Trængsel voxede hos de Beleirede, fandt Befalingsmændene det rigtigst, at Dronningen, om muligt, forlod Slottet, og Ture Jensen raabte ned fra Muren, at man vilde bede Steen Sture og Rigsraadet tilstæde, at Dron-

ningen maatte komme ned i Byen. Men Hemming Gad afslog det, og yttrede barsk: »Jeg formærker, at hun haver stor Brøst baade paa Viin og andre Ting, men efterdi hun vilde ikke annamme, hvad vi tidligere tilbøde hende, saa skal hun nu heller ikke faae det, med mindre hun antvorder os Slottet.« Fra Besætningen gjordes gjentagne livlige Udfald for at drive Beleirerne tilbage, naar de bleve altfor nærgaaende, blandt andet St. Andreæ Nat (29de Nov.), og Skytset blev godt betjent. Der var et svært Stykke Skyts, som hed Ingeborg (man brugte den Tid at give Skytset egne Navne), der indgjød Beleirerne en vis Respekt, saa de antegnede hver Gang det løsnedes og hvad Virkning det gjorde. Angrebet førtes med ikke mindre Kraft fra Beleirernes Side. Bispen helligholdt Langfredag (25 Marts) med en almindelig Storm, som dog heldigen sloges tilbage. Isen, som om Vinteren havde lagt sig paa Strømmen udenfor Slottet, havde hidtil sikkret Beleirerne for, at Fæstningen fik nogen Undsætning fra Søsiden. Men da Foraaret nærmede sig, begyndte man i Leiren med stor Iver at arbeide paa at faae en svær og stærk Bom istand, der, saasnart Isen brød op og aabnede Farvandet, skulde lægges over hele den brede Strøm, for derved at afskjære Slottet fra Forbindelse med Havet og saaledes umuliggjøre Hjælpen fra Danmark. Men ved Udgangen af Beleiringens sjette Maaned (Marts) var man endnu ikke færdig dermed[96].

Den Hjælp, som de Beleirede saa længselfuldt ventede, kom imidlertid ikke. Kong Hans havde, lige siden Seiladsen ved den indtrædende Vinter afbrødes, savnet enhver Efterretning fra Stokholm, og ligesaa de Beleirede fra Danmark. Han var meget bekymret baade for Slottet og Dronningen. Ad saa store Omveie som ved fra Norge at lade indsende Speidere i Sverrig, søgte han at skaffe sig nogen Underretning om, hvorledes Sagerne stode. Han

rustede sig imidlertid af alle Kræfter og var fast besluttet paa med første aabne Vande at ile Dronningen til Undsætning og tillige tilføre Kalmar de Fornødenheder af Levnetsmidler og Krigsforraad, hvortil ogsaa dette Slot høilig trængte. Allerede 13 Marts udnævnte han til Befalingsmænd for Krigsfolket, der med Flaaden skulde føres til Sverrig, Jørgen Rud, Poul Laxmand, Jørgen Parsberg og Hans Bilde, alle Medlemmer af Rigsraadet, og Svenskeren Niels Bosen Grip, der hørte til det danske Parti i Sverrig eg efter Udbruddet af Opstanden havde maattet søge til Danmark. Men Flaadens Afgang forhaledes fra den ene Uge til den anden. Kongen skulde udruste sin Datter Elisabet til hendes Bryllup og Bortreise fra Riget, og begav sig i den Anledning til Holsteen; han var nemlig ved Kontrakt formelig forpligtet til paa en bestemt Tid at sende sin Datter til hendes Brudgom i Brandenborg. Han havde ogsaa vigtige Sager at forhandle med sin Broder Frederik, hvis Bistand han ønskede til at kue Opstanden i Norge. Om Lensmandens Frue paa Vordingborg ved sit Trylleri ogsaa har bidraget til at forsinke Kongens Afreise, maa lades uafgjort; et af Kongens Breve fra denne Tid er rigtignok skrevet fra Vordingborg, med hvis Lensmand Fru Edele var gift. Der er imidlertid en anden Omstændighed, som tilstrækkelig forklarer Forhalingen med Toget. Det var Opstanden i Norge og den store Fremgang den inden føie Tid vandt. Kort efter at Kongen havde tilkjendegivet sin Beslutning med første aabne Vande at drage til Stokholm, fik han Bud om, at Knud Alfsen var falden ind i Norge, og derefter kom den ene Tidende ovenpaa den anden om Fæstningernes Fald og de Kongeliges betrængte Stilling. Nu maatte Rustningerne overordentlig udvides, da det nu ikke længer gjaldt eet, men tvende store Tog, og om Kongen end kunde overlade en Deel af Sorgen herfor til sin Søn, saa maatte dog derved

nødvendigviis indtræde en langsommere Gang i det Hele. Midt i April var Flaaden endnu ikke afseilet, men dens Afgang var nær forestaaende[97].

Beleiringens Fremgang hindredes ved den slette Forstaaelse, der herskede mellem de Beleirende indbyrdes. Den Skinsyge, hvormed Steen og Svante Sture betragtede hinanden, gik over paa deres Undergivne, de undte ikke hinanden noget Godt og den Ene glædede sig over den Andens Uheld. Jo mere den Tid nærmede sig, da man forudsaae, at Slottet maatte overgive sig, med desto større Iver afhandlede begges Tilhængere det Spørgsmaal, hvem Slottet skulde tilfalde, Steen eller Svante. Det Rimelige var, at Steen Sture som Rigsforstander fik det, men det syntes Svantes Venner ikke om. En af dem raadede ham, selv at komme til Leiren, da vilde de strax storme, »og fik I først Fodfæste paa Slottet, saa forblev det vel gjort, som gjort var«. Hemming Gad havde al sin Kraft og alle sine Talegaver nødige, for baade at ave de Urolige og dæmpe Svante Stures ulmende Misfornøielse. Han bad Svante for Guds haarde Pine og Døds Skyld ikke tillade, at Nogen »hakkede Hundehaar« mellem ham og Steen, og oprullede paany for ham den glimrende Udsigt, han havde, naar den gamle affældige Steen Sture døde[98].

Den 14 April om Natten gjorde Beleirerne Forsøg paa at udlægge den store Bom, der var af saa megen Vigtighed for at hindre den danske Flaade, som ventedes, fra at komme ind til Slottet. Den ene Ende befæstedes ved Byens Side, den anden skulde fastgjøres paa Kæplingeholmen ligeoverfor. Men ved Folkenes Ubehændighed svaiede Bommen for den stærke Strøm og drev lige ind under Slottet, hvorfra man strax kom ud med Baade og Mandskab og fastgjorde den saa forsvarligt, at efter en Tilstædeværendes Yttring store Hug

maatte skiftes, førend de kunde faae den igjen. Dette Uheld hændtes i et Hold, som tjente Steen Sture, hvilket en af Svantes Venner med synligt Velbehag strax meldte denne. Fjorten Dage efter (29 April) foretoges en Hovedstorm. Det lykkedes de Svenske at faae stukket Ild paa Bolværket ved Strømmen, og opbrænde dette med samt de Skibe og Baade, her laae. Derfra trængte de frem til Muren, og ved at lægge Ild for Porten og opbrænde den, banede de sig et Øieblik Vei ind i selve Forborgen. Men her regnede det fra alle Sider ned med Kugler, Pile og Stene, saa de Svenske igjen maatte drage sig tilbage[99].

Men dette var ogsaa den sidste Kamp; Besætningens Kræfter vare udtømte, og man maatte nu, i Beleiringens ottende Maaned, tvungen af den bittre Nød, tænke paa Underhandling og Overgivelse. Der var inden for Slottets Mure tvende Fjender, som Ingen kunde modstaae, Sult og Sygdom. Alle Forraad vare opbrugte, saa man tilsidst maatte tage sin Tilflugt til Hestekjød, der især efter hiin Tids Anskuelser var en væmmelig og modbydelig Føde. Sygdommen havde raset frygtelig. Det var et Onde, som under langvarige Beleiringer ofte i Norden anrettede gruelige Ødelæggelser blandt en Fæstnings Besætning. Denne Sygdom, bekjendt under Navn af Skjørbug, opkom ved Mangel paa Legemsbevægelse og ved den overveiende Nydelse af saltede Fødemidler; og naar den først havde fundet Indgang, gik den let over til en formelig Smitsot og blev meget dødelig. Aandedrættet blev stinkende, Svælget svullent og ømt, saa den Syge vanskelig kunde synke, derpaa bleve Gummerne tykke, Tænderne løse og ude af Stand til at tygge Maden; tilsidst hovnede Fødderne og Lamhed og Krampe indfandt sig som Forbud for Døden. Sygdommens Voldsomhed var saa stærk blandt Slottets ulykkelige Beboere, at

Hænder tilsidst manglede for at begrave de Døde og Rum til at jorde dem i; Kjældere og Taarne laae fulde af Liig, som udbredte en afskyelig Stank, der forøgede Sygdommens Hæftighed blandt de Tilbageblevne. Næsten hele Besætningen bortreves, efter Dronningens eget Udsagn ikke færre end 900 Mennesker udaf de 1000, som udgjorde Besætningen. Den Tilvæxt i Kræfter, Slottet havde faaet ved i Oktober at modtage det Krigsfolk, der havde ligget i Staden, havde ikke været til virkelig Gavn. Det havde forøget Antallet af de spisende Munde, og, da Sygdommen udbrød, givet Smitte og Dødelighed større Magt. Den Levning, som den 9 Mai drog ud af Slottets Porte, bestod af 70 Mand, magre og udtærede Skikkelser, som knap kunde bære deres Vaaben; ikkun 10 kunde regnes for fuldkommen karske. Selv uden Hensyn til, at det var en Qvinde, som her udholdt Beleiringens Farer og Møie, frembyder ikke let Nordens tidligere Historie Exempel paa et saa langvarigt og kjækt Forsvar, fortsat under Trykket af uhørte Lidelser[100].

Efter Forhandling mellem Fuldmægtige fra begge Sider i Nikolai Kirkes Kor i Stokholm vedtoges den 6 Mai følgende Overeenskomst om Overgivelsen: Dronningen maatte med sine Hoffolk og alle, der hørte til hendes Huusholdning, drage ud af Slottet og derfra medtage Alt, hvad hende eller dem tilhørte, men Intet, som var hendes Ægteherres; hun og hendes Følge skulde være fuldkommen frie Personer og blot opholde sig i Sortebrødrekloster i Stokholm, indtil Steen og Svante Sture med de andre Rigsraader fik overveiet, med hvilket Følge af Bisper eller Riddere og Frelsesmænd hun med Hæder og Ære, enten tillands eller tilskibs, bedst kunde føres tilbage til sin Husbond Kong Hans i Danmark. Derimod hele Besætningen, Herrer, Riddere og Svende, adelbaarne og uadelige, skulde være Krigsfanger; men

de skulde være »ustokkede og ublokkede med Jern, Taarn og alle Indsætninger«, blot ved deres Ord forpligtede til at opholde sig i den By, som blev dem anviist, indtil der enten gaves Løsepenge for dem eller de udvexledes mod andre Fanger; deres Eget maatte de tage med sig, men under Ed ikke Noget, som havde tilhørt deres under Beleiringen døde Kammerater; dog, om disse i Dødsstunden havde skjænket noget til Kirker og Klostre, skulde en saadan Bestemmelse ubrødelig holdes, saafremt Gaven var til indenlandske Stiftelser, var det udenrigske, skulde svenske træde isteden. De indfødte Svenske, som vare paa Slottet, skulde igjen nyde deres Eiendom og Arvegods, og Alt, hvad der var skeet, skulde være forglemt. En egen Bestemmelse var det, at de, som overgave sig, skulde indestaae for, at deres Folk ikke ved Ølgilder og andre Drikkelag tillode sig overmodige eller fornærmelige Yttringer mod Sverrig eller dets Regjering. — Ærkebispen, der under Beleiringen fra Steen og Hemming Gad havde modtaget mange Truselsbreve, og hvis Domkapittel man var gaaet haardt paa Klingen for at bevæge det til at falde fra ham, kom hiin Bestemmelse om Tilbagegivelse af Gods og Eiendom ikke ganske til Gode. Han maatte indgaae et særskilt ydmygende Forlig med Steen Sture, ved hvilket han overlod til dennes frie Villie og saaledes som hans egen Samvittighed tilsagde, at give Stiftet Erstatning for den Skade, det havde lidt, saaledes at alt Søgsmaal enten ved geistlig eller verdslig Rettergang bortfaldt. Ved at frafalde geistligt Søgsmaal og Appel til Paven gjorde Ærkebispen sig selv vaabenløs[1].

Mandagen den 9 Mai om Morgenen Klokken 8 drog Dronningen og Besætningen ud af Slottet. Den følgende Torsdag kom Kong Hans med sin Flaade for Stokholm. Han saae med Fortvivlelse i Hjærtet det fjendtlige Ban-

ner vaie fra Murens Tinde istedenfor Dannebroge, og erfarede, at Dronningen var Fange. Kun tre Dage havde det været om at gjøre, og Alt havde staaet anderledes. Han gjorde sig selv de bittreste Bebreidelser for sin Langsomhed; hans Omgivelser vare nedslagne, men priste sig dog lykkelige, at Skylden var hos Kongen og ikke hos dem. Efterat Kongen havde besindet sig noget og overveiet, hvad der var at gjøre, skrev han et Brev til det svenske Rigsraad, hvori han opfordrede det til at frigive Dronningen og hendes Følge, og lade dem komme ud til ham paa Flaaden. Men Raadet nægtede det, og tilføiede, efter Kongens Sigende, endog den Trusel, at hvis han foretog noget Fjendtligt mod Stokholm, skulde det komme til at gaae ud over Dronningen og de Folk, de havde i deres Magt. Tvivlraadig i Sindet, om han skulde angribe Stokholm eller ikke, dvælede han endnu nogle Dage i Skjærgaarden. Omsider gav han mørk og forbittret Befaling til at hidse Seil og styre tilbage til Danmark. Hofmesteren Poul Laxmand paalagde han at sørge for Kalmars Forsyning, hvilket Hverv denne med Iver og Troskab udførte[2].

Dronning Christine blev af Steen Sture og de øvrige svenske Herrer ingenlunde behandlet med den Ridderlighed, hun som Qvinde og ved sit heltemodige Forsvar af det hende betroede Slot havde saa gyldigt Krav paa. Allerede Nægtelsen at sende hende ud til Kongen var et Brud paa den indgaaede Overeenskomst. Men de gik endnu videre. Skjøndt, som Betingelse for Slottets Overgivelse, ved Rigsraadets beseglede Brev og paa Ære, Tro og Love en hurtig Hjemsendelse var hende tilsagt, holdtes hun i over atten samfulde Maaneder som Fange i Sverrig. Man vilde hellere bryde sit Ord end lade sig det kostbare Bytte slippe af Hænde. Først holdtes hun

i Graabrødreklostret i Stokholm, hvor hun endnu befandt sig seent paa Efteraaret 1502; senere flyttedes hun til Vadstena. Det var maaskee hendes eget Ønske at forlade Sverrigs urolige Hovedstad, der for hende kun havde sørgelige Minder, og ombytte det med det stille og hyggelige Vadstena ved Vetterens klare Sø, og St. Birgittes trygge Klosterbolig, hvor hun tidligere ofte havde været og kjendte alle Søstrene, og hvis Helgeninde hun høit ærede. Men det er ogsaa muligt, at den svenske Regjering har ønsket hendes Fjærnelse til et mere afsides Sted, for at afskjære hende den Leilighed, som Hovedstadens Beliggenhed ved Søen og Handelssamqvem med fremmede Lande tilbød, til at underrette Slægt og Venner om sin Stilling. Dette kunde vanskeligt, selv under en stræng Bevogtning, ganske forebygges, og det var virkelig under Opholdet i Stokholm lykkedes Dronningen ved et hemmeligt Bud at sætte sig i Forbindelse med en beslægtet Fyrste i Preussen, og meddele ham Oplysning om den sørgelige Tilstand, hvori hun befandt sig. De Efterretninger, der indløb til Kong Hans om den Behandling, Dronningen nød i Sverrig, vare ikke meget trøstelige. Det hed sig, at Steen Sture havde taget Borgen af fire Adelsmænd, at de med Liv og Gods vilde indestaae for, at Dronningen ikke fjærnede sig fra Graabrødreklosteret; at hun savnede det Fornødne til sit Ophold og ikke havde andet, end hvad hun kunde laane og faae til Gave af gode Folk i Staden; og Kongen havde det hidtil været formeent at sende hende Noget[3]. Man kunde være tilbøielig til at troe, at heri var nogen Overdrivelse, men det bestyrkes ved Dronningens egne Meddelelser. Hun var saa heldig, da hun allerede i længere end fem Maaneder havde været holdt i Fangenskab, at faae en Landsmand af sig, en Kjøbmand, »født hos os i Leipzig«, sendt som sit Bud med Breve og mundtlige Oplysninger til en

Prinds af det sachsiske Huus, Hertug Frederik, hendes Sødskendebarn, som for Tiden var Stormester for den tydske Orden i Preussen og opholdt sig i Kønigsberg. Skjøndt hun ikke havde overgivet sig som Fange, siger hun, behandledes hun dog saaledes og turde ingensteds begive sig hen. Hun nød kun ringe Ære hos de Svenske, som dog vare hendes Undersaatter, og selv havde bedet hende blive hos dem, den Gang hendes Ægtefælle maatte drage bort. Intet fremmed Menneske turde komme til hende, og intet Bud maatte hun sende bort; opdagedes det, at hun hemmelig skrev, blev det strax udlagt paa det Værste. Fra Slægt og Venner havde hun derfor i al den Tid ikke hørt et Ord, og ikke modtaget et Brev fra sin Ægtefælle fra den Dag, de sidst saae hinanden paa Stokholms Slot. Hendes hele Hofhold bestod ikke af mere end 10 til 12 Personer, og dog maatte dette ringe Tal undertiden lide Mangel paa Spise og Drikke[4].

Det vakte stor Opsigt baade i og uden for Norden, at Dronningen saaledes holdtes fangen af sine egne Undersaatter. Kong Hans opløftede høie Raab og beklagede sig for fremmede Fyrster over de Svenske, som ved denne Handling havde sat Topmaalet paa deres Ugudelighed. Da de Svenske henimod Udgangen af Aaret 1502 forsøgte at indlede Underhandlinger, svarede det danske Rigsraad dem, at der aldrig kunde blive Tale om Underhandling, med mindre de sendte Dronningen tilbage; det var Noget, man aldrig før havde hørt eller seet, at christne Undersaatter holdt deres egen, af Kirken indviede og salvede Dronning, som en Fange og borte fra hendes rette Herre og Husbonde[5]. De Svenske søgte at svække Virkningen af slige Klager og betage dem deres Braad ved Midler, i hvis Valg de ikke vare meget nøieregnende og nænsomme. De skreve til Nabofyrster og til Hansestæderne, at Kong Hans selv ikke holdt sin

Dronning i Ære og Agt, men havde ladet hende blive her i Sverrig, medens han førte en løs Person med sig ind og ud af Riget, tillands og tilvands, hvilket ikke var meget hæderligt eller sømmeligt for en christen Konge, og forargeligt for hans Undersaatter. De saarede ved denne Hentydning til Edele Kong Hans paa det Føleligste, men deres Opførsel imod Dronningen forandrede de ikke[6]. Kongen søgte fornemmelig gjennem Dronningens nysnævnte Slægtning, den preussiske Ordens Stormester, Hertug Frederik, at bevæge de Svenske til at løsgive hende. Stormesteren, der allerede efter Dronningens Begjæring havde underrettet Kurfyrst Frederik den Vise og Hertug Hans af Sachsen om deres Søsters Stilling, gjorde sig al Flid for at udføre dette Hverv, og henvendte sig ikke blot i sit eget men i hele det sachsiske Fyrstehuses Navn til de svenske Herrer. Disse svarede i Begyndelsen høfligt, at der Intet skulde være i Veien for, at Dronningen snart kunde vende hjem til Danmark; senere lode de et Ord falde om, at Prisen for Dronningens Befrielse maatte være, at Kong Hans tilbagegav de Slotte og Fæstninger, han endnu havde i Sverrig; endelig, da Hertug Frederik trængte stærkere paa dem og opfordrede dem til at beramme et Mødested for Underhandling, undlode de i lang Tid aldeles at svare ham. I Foraaret 1503 havde han endnu intet Svar faaet paa sine gjentagne Skrivelser. Dronningen vedblev at være Fange[7].

Denne Sag, der var Kong Hans saa piinlig baade for Dronningens Skyld og for den Haan og Trods han maatte lide af sine svenske Undersaatter, fik dog ikke længe Lov til udelukkende at beskjæftige hans Opmærksomhed. Den ene Bekymring afløste den anden. Det var under det fjendtlige Forhold til Kongen altfor vigtigt for Sverrig at kunne sysselsætte Danmark paa flere

Steder, til at man ikke skulde forsøge ved et Angreb paa den vestlige Grændse igjen at oppuste til Flamme den Ild, der endnu ulmede i Norge efter Knud Alfsens Drab. Heller ikke glemte man Finland mod Øst, hvor Høvedsmændene endnu ikke havde anerkjendt den nye Regjering i Stokholm. Steen Sture kan ingenlunde have været saa aflægs, som Hemming Gad, for at opmuntre den modfaldne og misfornøiede Svante Sture, vilde gjøre ham til; eller, om hans Legeme maaskee har været skrøbeligt, maa han have besiddet en Villiekraft stærk nok til at overvinde Svagheden, siden han endnu paa sine gamle Dage i Spidsen for Rigets Krigsmagt kunde færdes paa det ene Tog efter det andet. Om Sommeren 1502 drog han over til Finland for at underlægge sig denne Landsdeel. Høvedsmanden paa Aabo Slot Mogens Frille forsvarede sig tappert fra 2 Juli til 6 September, og overgav sig først, da Mytteri af de tydske Knægte, han havde paa Slottet, gjorde længere Forsvar umuligt; derimod Erik Turesen Bjelke overgav uden Sværdslag, efter en Samtale med Steen Sture, de ham betroede Slotte Viborg og Nyslot. Befalingsmændene paa de mindre Borge i Finland fulgte dette Exempel, og dermed var dette Land tabt for Kong Hans[8]. Ikke længe derefter, i Oktober Maaned, stod Steen Sture med en Hær i den anden Ende af Riget, ved den vestlige Grændse, faldt ind i Halland og begyndte at beleire Varberg. Paa samme Tid havde Mette Iversdatter, tørstende efter Hævn for Knud Alfsen, Bud og Breve inde i det sydlige Norge for, som Kong Hans udtrykker sig, paany at gjøre Almuen galen og reise den til Opstand. Dette lykkedes ogsaa, da Almuen var fuld af Uvillie mod de danske Befalingsmænd ved det friske Minde om den Udaad, der var øvet paa Knud Alfsen og af Medlidenhed med hans Børn. Mette Iversdatters Breve understøttedes ved en svensk Krigsmagt,

som under Anførsel af en Høvedsmand Erik Jønsson fra Vestergøtland gjennemstreifede det sydlige Norge, og gjennem Hedemarken og Solør henimod Aarets Slutning vendte tilbage til Værmeland. Idet han meddeelte Svante Sture Underretning om sit Tog, tilføiede han det Ønske og det Haab, at Svante selv vilde komme med en stærkere Magt, og forsikkrede ham, at Almuen i Norge havde en stor Længsel efter at mødes med ham paa Thinget udenfor Agershuus[9]. Den Beleiring, som Rigsforstanderen selv havde begyndt af Varberg, synes ikke at have havt lang Varighed, siden man senere ikke hører videre derom, og da Kong Hans strax traf Foranstaltning, formodentlig ved sin Søn Christiern, der havde Befaling over Krigsmagten i Skaane, til at møde ham sydfra, medens han paalagde Henrik Krummedige at angribe ham nordfra. Men snart efter yttrede der sig Uroligheder længere nordpaa, i Henrik Krummediges egen Nærhed. Det lykkedes ham rigtignok at fange nogle af Urostifterne, hvilke han som skyldige i Mord og Brand og Røveri, og mistænkte for endog at have villet afbrænde Konghelle og angribe Bahuus, lod dømme fra Livet paa Baholm eller Bagaholm Thing udenfor Slotsporten. Snart blev Sagen dog alvorligere, da den dristige Niels Ragvaldsen atter kom frem. Han overfaldt de Svende, som Henrik Krummedige havde liggende i Konghelle, dræbte nogle og fangede andre. Derefter satte han sig fast i Konghelle og Egnen deromkring, ligefor Henrik Krummediges Øine, som daglig fra Slotsmuren kunde see over til Konghelle, og betragte det Uvæsen, der dreves af denne forhadte og trodsige Oprører, Knud Alfsens Ven og Svante og Steen Stures Forbundsfælle. Selv havde Henrik Krummedige ikke Folk nok til at fordrive Niels Ragvaldsen fra den ubehagelige Nærhed, hvori han befandt sig. Han henvendte sig derfor til den udvalgte Konge Christiern med Begjæring om

Hjælp, som denne ogsaa lovede at sende ham fra Skaane. Men her slipper Sporet for Begivenhederne i denne Egn, fordi Kilderne svigte. Formodentlig har Henrik Krummedige ved den tilsendte Forstærkning skaffet sig Niels Ragvaldsen fra Halsen[10].

Men Kong Hans saae med Bekymring de idelig fornyede Uroligheder i de norske Grændselandskaber, og længtes inderlig efter engang at faae en Ende derpaa. Da Henrik Krummedige havde tilskrevet ham om de ny udbrudte Uroligheder, skrev han tilbage til ham igjen Dagen før Nyaarsdag 1503: »Os tykkes ganske ilde, at saa skulde skee, og vi bede Eder at betænke al Leiligheden der i Landet og forsøge, om I ikke kunne finde paa nogen Udvei eller noget Middel, som igjen kunde drage Almuen til Fred og Stadighed, saa baade Vi og I snart kunde komme til Ende med den Krig og Uvillie, som raader der i Landet«. Han paalagde ham derom strax at give sin Betænkning. Der lyder igjennem disse Kongens Ord en sagte Misnøie med Henrik Krummediges Opførsel. Det synes at være nær ved at gaae op for Kongen, at Henrik Krummedige, hvor tapper og erfaren en Mand han end var, dog ikke var den, som bedst egnede sig til at føre Befalingen i Egne, hvor Alles Hjærter havde vendt sig fra ham siden Drabet paa Knud Alfsen, og hvor han havde saa mange private Fjendskaber. Snart gjorde Kongen ogsaa et afgjørende Skridt i denne Retning. I Begyndelsen af April sendte han sin Hofsinde Otte Rud, en tapper Mand og personlig yndet af Kongen, op til Bahuus med Befaling til Henrik Krummedige at overgive Fæstningen til ham. Otte Rud medbragte tillige Beskikkelse for Henrik Krummedige til at være Lensmand paa Holbæk i Sjelland. Den bittre Pille forsødedes noget derved, at Henrik Krummedige ved samme Leilighed modtog et Brev fra Kongen, hvori denne

skjænkede ham til Eiendom alt det Gods i Nørre- og Sønderhalland, han havde til Pant af Svante Sture, hvilket ved dennes Deeltagelse i Oprøret var forbrudt til Kronen. Kongen erklærede, at han for dette Gods havde faaet »Fæ og fuldt Værd«, saa han var fornøiet. Men Henrik Krummedige var ilde tilfreds. Han skulde bort fra en Skueplads, hvor han i fjorten Aar havde spillet saa anseelig en Rolle, og sidde som Lensmand paa Holbæk, udrevet fra alle sine gamle Forhold og langt borte fra Kampen og Bevægelsen. Det behagede ham ikke. Det hed sig rigtignok i Kongens Brev, at Otte Rud blot midlertidigen og i Henrik Krummediges Navn skulde overtage Befalingen; men Otte Rud beholdt Slottet, og Henrik satte ikke siden sin Fod derpaa som Befalingsmand. Henrik bar heller ikke sin Afskedigelse med god Mine, men overlod sig til saa hæftige Udbrud af Forbittrelse mod Otte Rud, der dog var Broder til hans Hustru, at Svigerfaderen Jørgen Rud i den Anledning maatte gjøre ham de alvorligste Forestillinger. -- Men i Vigen synes det efter den Tid at være blevet roligt[11].

Men næppe en Maaned efter dette hører man pludselig, at Svante Sture selv staaer med en Hær i en anden Egn af Norge, i selve Oslo. Han var i denne By, tæt ved Fæstningen Agershuus, midt i Mai Maaned 1503. Men det er ogsaa Alt, hvad vi vide. Naar han er faldet ind i Norge og hvad han har udført, erfare vi Intet om; men vi kunne skjønne, at Meningen maa have været at gjøre et Forsøg mod Agershuus, medens Niels Ragvaldsen holdt Henrik Krummedige fast i Bahuus. At Svante imidlertid har draget sig ud af Norge igjen senest midt i Juni, fremgaaer af den Omstændighed, at man i Finland midt i Juli vidste, at han var kommen tilbage til Sverrig[12]. Det lader ikke til, at de Svenske ved disse idelige Krigstog til Norge have havt til Hensigt at sætte

sig fast i Landet. Der er i det Mindste intet Spor til, at de have vundet nogen Fæstning eller fast Punkt. Maalet synes kun at have været ved bestandig at forurolige hele den lange Grændse fra Halland op til Agershuus og Hammer (Erik Jønsson i de norske Oplande Efteraaret 1502, paa samme Tid Steen Sture i Halland; Niels Ragvaldsen Vinteren 1502 og Foraaret 1503 ved Bahuus, paa samme Tid Svante Sture i Oslo) at holde den norske Befolkning i Spænding og nære dens Misnøie, og derved sysselsætte Kong Hans saaledes, at han blev mindre istand til at foretage sig noget med Eftertryk mod Sverrig. Indfaldene i Norge synes heller ikke at have været kraftigere, end at de enkelte Slotsbefalingsmænd, i alt Fald med nogen Understøttelse fra Danmark, kunde drive dem tilbage. At Kong Christiern i dette Aar 1503 skulde have foretaget noget Krigstog til Norge, findes der i Kilderne intet Spor til. Han opholdt sig, saavidt man kan see, den meste Deel af dette Aar i Skaane, i Spidsen for den danske Krigsmagt deels for at dække dette Landskab og Halland mod Indfald fra Sverrig, der ikke vare usandsynlige, da de Svenske baade i Smaaland og Vestergøtland havde deres Stridskræfter i Bevægelse, deels for at sende Forstærkninger til andre Punkter, som kunde blive truede. Ud paa Sommeren synes en større Rolighed at være indtraadt, og snart efter skete der ogsaa i Forholdet mellem Danmark og Sverrig en Vending, der gjorde større Krigsforetagender overflødige eller utilraadelige. Kampen hendøde lidt efter lidt*).

---

*) At det Felttog i Norge i Aaret 1503, som Jahn S. 404-406 tillægger Christiern den Anden, tilligemed det formeentlige nye Slag ved Elfsborg, maa falde bort, findes oplyst i Anm. 13.

III.

Stillingen i Begyndelsen af Aaret 1503. Fjendtligheder mellem Danmark og Lybek. Underhandlinger. Hertug Frederik af Gottorp; Jens Andersen Beldenak. Den pavelige Legat Kardinal Raimund Perauld. Hans dobbelte Hverv som Afladskræmmer og Fredsmægler. Forlig mellem Danmark og Lybek. Forliget ikke opfyldt fra nogen af Siderne. Jens Andersens Uforsigtighed. Hertug Frederiks Pengetab og store Misfornøielse. Dronning Christines Løsladelse af det svenske Fangenskab. Datteren Prindsesse Elisabets Ægteskab med Kurfyrst Joachim af Brandenborg. Christines Pillegrimsfærd til Tydskland og Besøg hos Datteren. Underhandlinger med Sverrig. Rigsforstanderen Steen Stures Død. Svante Nielsen Sture Rigsforstander. Dennes Forsøg paa at forstyrre Underhandlingerne. Stilstand i Kjøbenhavn 18 Mai 1504.

Allerede i længere Tid havde Fredsunderhandlinger været i Gang, men med tvivlsom Udsigt til, at de vilde føre til et heldigt Resultat. Kong Hanses Stilling i Begyndelsen af Aaret 1503 var ikke god. Han var inderlig træt og led af den evindelige Feide med sine egne Undersaatter, hvilken Stemning klart udtrykte sig i det Brev han den sidste Dag i Aaret 1502 skrev til Henrik Krummedige. I sex Aar, fra 1497 til dette Øieblik, havde Krig raset næsten uafladelig i alle Nordens Egne, i Sverrig, i Ditmarsken, i Norge, og atter i Sverrig, med stor Blodsudgydelse og med Bekostninger, som det næsten blev umuligt i Længden at bære. I Særdeleshed havde Aaret 1502 været uheldigt for Kong Hans. Rigtignok havde hans Søn Christiern og Henrik Krummedige med kraftig Haand dæmpet Opstanden i Norge Sommeren 1502; men paa andre Punkter ledes store Tab. Sverrigs Hovedstad og dets faste Slot faldt i de Svenskes Hænder, Dronningen blev Fange, hele Finland tabtes, og Modet voxede saaledes hos de Svenske, at de endog faldt ind i det danske Landskab Halland, og ud paa Vinteren udbrøde paa ny Uroligheder i Norge, snart paa

et Punkt, snart paa et andet. Dronningens Fangenskab synes at have naget Kong Hans ligesaa meget som alle de øvrige Uheld. Det forekom ham at være en Haan og Skam for Kronen og den kongelige Værdighed, at Rigets Dronning holdtes som Fange af ulydige Undersaatter, og en stor Ydmygelse for ham selv, at han hverken havde været istand til at hindre, at det skete, eller til at straffe og hævne det, da det var skeet. Denne Betragtning formildedes ikke derved, at han maatte sige til sig selv, at hans egen Seendrægtighed var Skyld i, at denne store Ulykke ikke var bleven forebygget; og kunde han end finde paa Undskyldninger for sig selv, magtpaaliggende Sager, der holdt ham tilbage, eller urigtige Efterretninger, han havde modtaget om Tilstanden paa Slottet, saa vidste han dog godt, at hans Undersaatter dømte anderledes, at Mange dømte ham haardt for hans Langsomhed og satte den i Forbindelse med hans Kjærlighedsforstaaelse med Fru Edele og hans Ligegyldighed mod den gode Dronning Christine[13*]. Det blev ham heller ikke ubekjendt, at de Svenske ubarmhjærtigen sværtede hans Rygte og hos fremmede Fyrster og Stæder skaanselløst blottede hans ægteskabelige Utroskab. Han var derfor høist utaalmodig over sin ubehagelige Stilling. Til alt det Øvrige var der i Aaret 1502 kommet en meget alvorlig og betænkelig Omstændighed til: han var kommen i en saa hæftig Strid med Lybek og dets Forbundsfæller, de forenede vendiske Stæder, at der kun var eet Skridt til aabenbar Krig. Han havde opbragt lybske og stralsundiske Skibe, der var lagt Beslag paa lybske Fartøier og Varer i Danmark, og paa danske i Lybek, Lybek havde rustet sig af al Magt, og saasnart Søen til Foraaret blev aaben, vilde Krigen ufeilbarlig bryde ud. Det var meer end 60 Aar siden Danmarks og Hansestædernes Flaade sidst havde maalt sig med hinanden, og det

maatte komme an paa en Prøve, hvilken der nu havde Overmagten; men det var i ethvert Tilfælde indlysende, at Vanskelighederne for Danmark vilde blive overordentlig forøgede, naar Hansestæderne med deres Magt sluttede sig til Sverrig. Alt dette kunde vel indgyde Fredstanker, om de ikke forud vare der.

Ved Striden med Lybek blev Kongens Broder som Hertug i Slesvig og Holsteen og Lybeks Nabo en vigtig Person. Allerede i November 1502, da Lybek havde lagt Beslag paa de danske Skibe og arresteret Skibsfolket, skrev Kongen til Hertug Frederik som for at føle sig for, hvad Hjælp han kunde vente sig af sin Broder, og bad ham yttre sin Mening om denne Sag. Da Hertugen hertil bemærkede, at ham syntes bedst, om Striden i Mindelighed kunde bilægges, svarede Kongen, at hvis Hertugen paa en læmpelig Maade kunde bringe Tvisten til en fredelig Afgjørelse, saae han det overmaade gjerne. Hertugen tilbød derfor Lybek sin Mægling, som ogsaa antoges. Men han ønskede dog ikke at gjøre videre ved Sagen, før han havde talt med Kongen og hørt hans Villie om Fredsvilkaarene, og benyttede derfor Leiligheden, da Kongen i Begyndelsen af Aaret 1503 kom over til Slesvig, til en personlig Sammenkomst med ham paa Tørningslot i Nordslesvig. Det første Møde, som han derefter berammede allerede i Februar Maaned i Reinfeld Kloster, kom ikke istand, da Lybekkerne udebleve, angivende, at de havde faaet Forfald. Men ikke længe efter (12 Marts) aabnedes virkelig Forhandlinger i Lybek selv mellem Raadet og Hertugen; men Lybekkernes Fordringer: Tilbagegivelse af de fem tagne Skibe eller Erstatning for Skibenes og Ladningernes Værdi, og Betaling af visse Gjældskrav, som skreve sig fra Christiern den Førstes Tid, vare saadanne, at Hertugen, efter den Samtale, han havde havt med Kongen paa Tørning, aldeles ikke turde

gaae ind paa dem. Underhandlingerne bleve derfor afbrudte; men Lybekkerne lovede dog at ville holde inde med Fjendtligheder indtil Palmesøndag (9 April), og vare villige til otte Dage forinden (2 April) endnu engang at forhandle Sagen med Hertugen. Om dette Udfald lod han Kongen mundtlig underrette ved Befalingsmanden paa det kongelige Slot Segeberg, Hans Rantzau. Denne kom tilbage med den Besked, at Kongen fremdeles ønskede, at Hertugen vilde tage sig af Sagen og besøge det nye Møde, i hvilket Hans Rantzau skulde deeltage og til hvilket Kongen desuden vilde sende sin Raad den fynske Biskop Jens Andersen Beldenak. Fremdeles meldte Hans Rantzau, ligeledes mundtlig, at Kongen havde sagt, at det sidst tagne Skib, som blev bragt til Kjøbenhavn, skulde blive tilbagegivet, og ligesaa en Deel af Ladningen af et Skib, der var kommet ind under Møn. De Renter af visse Distrikter i Slesvig og Holsteen, som Lybekkerne havde Brev paa af Christiern den Første, og al anden vitterlig Gjæld, var Kongen rede til at betale; ogsaa de øvrige Skibe, som vare tagne, hvorsomhelst de vare, vilde Kongen erstatte. — Dette Sidste seer meget ud efter et Tillæg, eller en Misforstaaelse af de mundtlige Yttringer; thi naar Kongen vilde tilbagegive alle Skibene, synes den foregaaende Omtale af de enkelte Skibe overflødig, og saa var egentlig Alt indrømmet, hvad Lybek forlangte. Dette Møde, som skulde finde Sted 2 April, kom imidlertid aldrig istand. Der kom en mægtigere Mand, som tog Sagen i sin Haand[14].

Det var den pavelige Legat, Kardinal Raimund Perauld, som det var forbeholdt ved denne Leilighed at spille en Rolle i Danmarks Historie. Han var af ringe Byrd, Franskmand af Fødsel og oprindelig Augustinermunk, men havde ved sine Evner og den Lethed, hvormed han forstod at bevæge sig i Livet, hævet sig op til

Kirkens høieste Værdigheder. Alexander Borgia skjænkede ham, strax efter at han havde besteget Pavestolen, Kardinalhatten. Han var en af Afladskræmmeren Johan Tetzels nærmeste og ikke mindst mærkelige Forgjængere. I en Tid af 30 Aar, under fire Pavers Regjering, havde han forestaaet Afladshandelen i Tydskland; til hans Virksomhedskreds hørte tillige de tre nordiske Riger, og Friisland og Preussen. I hans vanskelige Kald mødte ham ikke faa Gjenvordigheder. Det var ikke længer Afladshandelens gyldne Tider: Folkene vare trætte af de idelige Krav, Veiene vare usikkre og Ærbødigheden svunden for Kirkens Personer, og fornemmelig vare Fyrsterne gjærrige og vilde have deres Deel af Byttet. For at bevæge de uvillige Folk til større Redebonhed, anvendte Kardinal Raimund alle de Kunster og nedlod sig i sine Bekjendtgjørelser om Aflad til al den Lavhed og Lurvethed, som man kun kan vente af disse den romerske Kirkes sidste fordærvede Tider. Men det frugtede ikke stort, Udbyttet blev ringe. I Rom var man ogsaa en Tid meget misfornøiet med ham, og han maatte høre ilde for den Anvendelse, han havde gjort af Pengene. Man paastod at han paa en tidligere Reise havde overladt den tydske Konge Maximilian en stor Deel af Pengene for at vinde dennes Anbefaling til at blive Kardinal, men hans Venner erklærede det for Bagvaskelse og forsikkrede, at det var Djævelen selv, der i Skikkelse af tvende Bønder havde taget Pengene fra ham. Det Meste af Udbyttet gik tabt ved Underslæb af hans Medhjælpere og de store Udgifter, som vare forbundne med Opbørselen af Afladspengene. Thi en saadan pavelig Legat kunde ikke udføre sit Hverv alene, men medbragte, eller antog underveis, en stor Mængde Subdelegater, Kommissarier og Under-Kommissarier, og en endnu større Mængde af ringere Betjente, Geistlige, der skulde høre Almuens Skrifte-

maal, Bogtrykkere, der trykkede de Millioner Afladsbreve, som udstædtes. Alle disse skulde leve og have deres Fordeel, og naar dette droges fra Indtægten og tillige den Deel, som ikke kunde nægtes Landets Fyrste, saa blev der ikke meget tilbage. Han var derfor, ihvor mange Penge der gik igjennem hans Hænder, i bestandig Pengeforlegenhed. Men det anfægtede ham ikke, han forstod at snoe sig og vinde de Mægtiges Gunst, og var i sin Omgang livlig og oprømt. Man fortæller, at da det ved den kirkelige Høitidelighed, hvormed Fastetiden indledes, var overdraget ham at strøe Aske paa Pavens Hoved, og han skulde sige: »Memento homo, quia pulvis es«, sagde han i dets Sted: »Memento Papa, quia pecuniam non habeo«. Kort efter overdroges ham af Julius den Anden den indbringende Post som Legat i Viterbo[15].

Han blev allerede i Jubelaaret 1500 af Alexander den Sjette beskikket til sin Sendelse, som gik ud paa hos de Fromme i Tydskland og Norden at indsamle Penge til en Krig mod Christenhedens Fjender, Tyrkerne. I de to første Aar, 1501 og 1502, drog han om i forskjellige Egne af Tydskland, og først i sin Legations tredie Aar nærmede han sig Danmarks Grændser. Men forud for sig sendte han allerede 1501 sine Subdelegater Doktor og Abbed Johan Speglin og Doktor Herman Andersen, Præst i Odense. Den førstnævnte var en Tydsker, den anden dansk af Fødsel, men opholdt sig ved sin Udnævnelsestid i Udlandet. Johan Speglin indgik med Hertug Frederik en formelig Kontrakt om Formen og Vilkaarene for Afladshandelen. Han fik Lov til at opreise Korset i Hertugens Besiddelser, og ved Siden af Korset en Kiste med det pavelige Vaaben; Kisterne skulde have tre Laase, og en af Nøglerne gives Hertugen i Forvaring. Naar Tiden for Afladssalget var ude, skulde Pengene fra

alle Kister samt de øvrige Ting, der vare indkomne, samles paa eet Sted, efter Hertugens Bestemmelse, og tælles og vurderes, og Hertugen have den tredie Deel deraf; de to andre Trediedele skulde forsegles og gives Hertugen i Gjæmme, indtil han erfarede, om andre Fyrster lode slige Penge gaae ud af deres Lande, da vilde han følge Exemplet. Foruden hiin Trediedeel skulde Hertugen til Slutning endnu have en god Kjendelse, og forlods skulde maanedlig udtages af Kisterne 60 Gylden til Underhold for Subdelegaten, hans Kommissarier og Tjenere. En lignende Kontrakt blev sluttet med Kong Hans baade for hans Deel af Slesvig og Holsteen, og ligeledes for Kongerigets Vedkommende; man har derfor endnu flere Afladsbreve, udstædte ikke blot i Slesvig, men ogsaa i Roeskilde, Malmø og andre Stæder, deels i Kardinal Raimunds Navn, deels af Johan Speglin og dennes Kommissarius, en Professor Johan Biltzemann fra Gripsvalde, i eget Navn[16].

Landets egne Geistlige billigede ikke alle denne Handel med Aflad. Der fandtes dem, der baade indsaae dens fordærvelige Følger for Religion og Sæder og tillige gjennemskuede den Maske, hvorunder den grove Egennytte skjulte sig. En af den katholske Kirkes sidste udmærkede Mænd i Danmark, og dens bedste Støttestav paa Reformationstiden, Munken Poul Eliesen, der selv havde været Vidne til det Uvæsen, der dreves af de af Kardinal Raimund udsendte Afladskræmmere, yttrer herom: »Ved deres Aflad, der støttede sig paa Pavebuller, eller, rettere sagt, paa deres egen, frækt tiltagne Myndighed, udslukte de Gudsfrygten hos Mange. Thi de lærte ikke Menneskene at øve Bodfærdighed, men at synde uden Sky og Frygt, og derved aabnedes først Vinduet for det lutherske Kjætteri. Og Tyrken var aldrig saa mægtig, som da man begyndte at prædike en hellig Krig mod

ham. Ved denne Prædiken bleve de christne Riger udplyndrede, men den romerske Paves Slægtninge berigede, medens Tyrken stedse vandt større Seire og det Sidste altid blev værre end det Første. Thi Pengegjærrighed, og ikke Gudsfrygt, var denne Prædikens Kilde og Grund«[17].

De pavelige Legater, som udsendtes for at samle Penge til Tyrkekrigen, havde sædvanlig tillige et andet Hverv, der laae meget nær ved det foregivne Øiemed for deres Sendelse, nemlig at mægle Fred mellem de christne Fyrster, som laae i Strid og Feide, paa det at hele Christenheden kunde forene sine Vaaben mod Arvefjenden. Det havde ogsaa det Gode ved sig, at det forøgede Legaternes Anseelse, henvendte Mængdens Opmærksomhed paa dem, og saaledes lettede Pengesamlingen, og det gav det tillige et Skin af, at det var ærlig meent med den paatænkte Tyrkekrig. I en Instrux, som Raimund Perauld under sit Ophold i Tydskland, formodentlig efter hans egen forudgaaende Indberetning, modtog fra Rom, var det udtrykkelig paalagt ham at mægle i den Strid, som var opkommen mellem Kong Hans og Staden Lybek; Paven skrev selv herom til Kong Hans, og bad ham med Tilsidesættelse af alt Andet alene at tænke paa Tyrkekrigen[18]. Som Følge heraf begav Raimund sig i April 1503 til Lybek. Han var dengang en gammel Mand, nær de 70 Aar, og lidende af Podagra, men livlig og virksom.

Den 12 April holdt Kardinalen sit Indtog i Lybek, den Tid en af Nord-Europas meest blomstrende og rige Stæder. Han modtoges som en Engel, der bragte Fred paa Jorden og Naade fra Himlen. Hele den store folkerige Stad var paa Benene. Borgemestrene og Raadet rede ham imøde ledsagede af flere hundrede Borgere i Harnisk og til Hest, efter dem fulgte hele Stadens

Geistlighed i Høitidsdragt, og derefter kom en uendelig Skare af andægtige og nysgjærrige Borgere. Kardinalen selv red paa et Muulæsel, over ham blev af tre Patricier og tre af de fornemste Kjøbmænd baaret en Himmel eller Baldakin; han ledsagedes af flere høie Geistlige fra de Stæder, hvor han sidst havde været. Det var just Ugen før Paaske, og blandende det Profane med det Hellige, modtog man ham med den samme Hymne, hvormed Jøderne fordum hilsede Christus, da han Palmesøndag drog ind i Jerusalem. Da han var indkommen i Staden, førtes han ind i Domkirken og op for Høialteret, hvor Psalmen istemmedes: Store Gud, vi love Dig.

Imidlertid nærmede sig Dagen for de Forhandlinger, der havde kaldt Kardinalen til Lybek. Med klog Beregning, baade for at fremme Afsætningen af Afladsvarerne og for at stemme Sindene til det Fredsværk, som skulde begynde, lod han Dagen forud anstille en høitidelig Procession med al den Pomp og Pragt, som mulig var. Han maatte overlade Bispen af Lybek, understøttet paa hver Side af en af de ældste Borgemestre, under en Baldakin, som de sex yngste Raadsherrer bare, at føre Monstrantsen i et stort Optog igjennem Byens festlig smykkede Gader. Selv kunde han formedelst sin Podagra ikke gaae, men maatte lade sig bære. Efter at have gjennemvandret Byen, kom den store Skare tilbage til Domkirken; men ingen Kirke kunde rumme den umaadelige Mængde. Derfor havde man under aaben Himmel opført et mandshøit Stillads, eller en Tribune, behængt med kostbare Tapeter. Paa denne var anbragt et Alter, ved hvilket Kardinalen selv holdt Gudstjeneste og læste Messen. Derefter talede han til Mængden om den hellige Fader i Rom og om sin Sendelse. Paven, der havde Magt til at løse og binde, omfattede med sin Omsorg uafladelig den hele Christenhed, baade nære og fjærne Folk. Derfor

havde han nu sendt ham herhid for at tilbyde Alle, som vilde modtage det, et Middel til at frelse baade deres egne Sjæle og deres afdøde Venners, som piintes i Skjærsilden. Og naar man ved at benytte dette Middel saaledes frelste baade sig selv og Andre, gjorde man det tillige muligt for den hellige Fader at tilintetgjøre Christenhedens evige Fjende, Tyrkerne. Men Paven var ikke blot bekymret for Christenhedens aandelige Vel, men tænkte ogsaa paa Folkenes timelige Velfærd. Derfor var han, efter Pavens Befaling, skjøndt svag paa Legemet, kommen op til det kolde Norden, til denne Stad ved Østersøens Kyst, for at stifte Fred mellem dens Borgere og Kong Hans i Danmark. Kardinalen holdt denne Tale paa Latin, da han ikke kunde Tydsk, men en af hans Medfølgere fortolkede den for Folket, og den blev tillige paa forskjellige Steder gjentagen af andre Geistlige; thi ingen enkelt Mands Røst var saa stærk, at den kunde høres af den hele store Mængde. Da Talen var endt, velsignede Kardinalen Folket og tilsagde de mange knælende Tusinder Syndernes Forladelse. Mange vare saa grebne, siger en samtidig Forfatter, at de ønskede, at de maatte døe i samme Stund, i det visse Haab, at de saa vilde fare lige ind i Himlen[19].

Saaledes forberedede aabnedes næste Dag, den 24 April, disse Forhandlinger, der vare vigtige ved deres nærmeste Maal, da det paa deres Udfald kom an, om Krig eller Fred skulde herske mellem Danmark og Hansestæderne, men endnu vigtigere ved deres Følger i Fremtiden. Thi fra dette Fredsmøde udspandt sig Forviklinger, der beredte en af Landets høieststaaende Mænd de meest uhørte Ydmygelser, og afgave et Splidens Æmne mellem Hertug Frederik og hans Broder og Brodersøn, som med mange Traade slyngede sig gjennem en lang

Række af Aar lige til den Katastrofe, der skilte Christiern den Anden ved Regjeringen.

Efter Opfordring af Kardinalen havde Hertug Frederik og Hertug Magnus af Meklenborg indfundet sig for i Forbindelse med ham at mægle i Striden mellem Lybek og Danmark; paa Kong Hanses Vegne vare tilstæde Bisp Jens Andersen og Lensmanden paa Segeberg Hans Rantzau. Denne Sidste traadte under Forhandlingerne aldeles i Skygge for den veltalende og i Statssager erfarne Jens Andersen; dog deeltog han med denne i alle officielle Skridt. Lybek var repræsenteret ved sit eget Raad og havde fra de nærmeste vendiske Stæder tilkaldt Fuldmægtige for at deeltage i Forhandlingerne, deriblandt den berømte Historieskriver og Statsmand Albert Krantz fra Hamborg. Desuden var der flere Prælater, som hørte til Kardinalens Følge eller havde indfundet sig for at gjøre ham deres Opvartning, og en Deel af de meest anseete Adelsmænd fra Slesvig og Holsteen tilligemed Bispen i Slesvig. Baade disse og Hertug Frederik vare høilig interesserede i, hvad Udfald denne Sag vilde faae.

I den talrige Forsamling fremsattes fra begge Sider nu de samme Paastande og Fordringer, som for et Aar siden vare komne frem paa det tidligere Møde i Lybek. Lybekkerne fægtede for Havets Frihed og for den fredelige Handels uforstyrrede Gang, om ogsaa Lande og Fyrster laae i Feide, og krævede Erstatning for de Skibe, som Kong Hans mod al Ret og mod deres gamle Privilegier, uden Krigserklæring, havde opbragt; kunde de ikke faae Ret med det Gode, vilde de skaffe sig den med Krig: de havde Orlogsskibe og Folk færdige. Jens Andersen svarede dem, at de havde faaet deres Privilegier i Danmark, for at det skulde være Landet til Gavn, eller i det Mindste ikke til Skade; men de havde foraarsaget Riget og Kongen stor Skade ved at tilføre

de oprørske Svenske Varer og Krigsfornødenheder, de havde ved at styrke Kongens Fjender, selv teet sig som hans Fjender. Naar de derfor, efterat Kongen gjentagne Gange havde opfordret dem til at afbryde Handelen med Sverrig, hvilket andre Stæder, f. Ex. de preussiske, efter Kongens Begjæring havde gjort[20], vedbleve at vise sig stridige: saa var det i sin Orden, at Kongen lod opbringe de Skibe, som dreve denne forbudne Handel, og de Kjøbmænd, som havde lidt derunder, maatte tage Skade for Hjemgjæld; Kongen vilde aldrig give dem den ringeste Erstatning, og heller ikke i Fremtiden, saalænge Feiden med Sverrig stod paa, taale, at Lybekkerne fortsatte Handelen med dette Land. Dette gjentog Jens Andersen med stort Eftertryk i flere Møder. Kardinal Raimund, der nok mærkede, at den hæftige og kløgtige Jens Andersen vilde blive en alvorlig Hindring for Freden især ved sin Modstand i Erstatningsspørgsmaalet, hvorom Sagen fornemmelig dreiede sig, blev engang saa ærgerlig, at han viste ham bort fra Forsamlingen, overfusede ham og kaldte ham en ubeskeden og ulærd Mand, og sagde, det var intet Under, at Fyrsterne ikke kunde holde Fred med deres Naboer, naar de havde slige Mænd i deres Raad.

Hvad enten Kong Hans aldeles havde forandret sin Mening, eller Hans Rantzau tidligere havde misforstaaet Kongens Ord, vist er det, at han nu lod begge sine Underhandlere, Jens Andersen og Hans Rantzau, skriftlig tilkjendegive, at de paa ingen Maade maatte gjøre Lybekkerne nogetsomhelst Tilsagn om Penge, hverken for Skibene eller for den Gjæld, de krævede. Saasnart disse havde faaet dette Brev, meddeelte de Hertug Frederik i Nærværelse af de holsteenske og slesvigske Raader paa Kapittelhuset i Lybek, hvor Møderne holdtes,

Kongens bestemte og udtrykkelige Forbud mod at indrømme Lybek nogen Pengegodtgjørelse.

Efter flere forgjæves Møder lod Kardinalen et snævrere Udvalg af Forsamlingen forhandle med de to Parter, og forsømte imidlertid Intet, hvorved han kunde imponere den fynske Bisp, hvis Stivhed han let kunde give Udseende af at være Trods imod selve Pavens udtalte Hensigt og Villie. Han bragte det omsider virkelig dertil, at Jens Andersen gav sit Samtykke til de Punkter, som Kardinalen i Forbindelse med de to mæglende Hertuger, Frederik og Magnus, havde vedtaget som Grundlag for en billig Overeenskomst. Det andet kongelige Sendebud, Hans Rantzau, var det ikke vanskeligt at komme ud af det med. Punkterne vare følgende: Hansestæderne skulde igjen nyde deres gamle Privilegier, og de fem tagne Skibe med deres Ladninger skulde tilbagegives eller Erstatning ydes for dem og Betaling skee inden 17 Januar næste Aar; til samme Tid skulde Resten af den Gjæld betales, som flere Borgere og gudelige Stiftelser i Lybek havde tilgode fra Christiern den Førstes Tid, og som indtil Fjendtlighedernes Udbrud havde været forrentet og afdraget ved Indtægterne af flere Distrikter i Holsteen og Slesvig; Kongen skulde stadfæste disse Punkter inden 14 Dage efter St. Hansdag. Dette var de danske Indrømmelser. Lybek paa sin Side lovede, at det i Forbindelse med de andre Hansestæder vilde arbeide paa, at det kom til Fredsunderhandlinger mellem Danmark og Sverrig, og indtil dette skete, afholde sig fra at handle paa Stokholm. Kom der intet Fredsmøde istand eller blev det frugtesløst, saa vilde man dog af Agtelse for Kongen i dette Aar aldeles afbryde Handelen med Sverrig, og siden nærmere tage under Overveielse, hvorledes man næste Aar skulde forholde sig. — Andre Tvistepunkter, som vare mellem Lybek og Dan-

mark, skulde ved Fuldmægtige afgjøres paa et Møde i Holsteen 14 Dage efter St. Hans Dag.

Lybek var tilfreds nok med Indholdet af Overeenskomsten; men det havde den store Betænkelighed, at der slet ingen Sikkerhed var for, at Kongen vilde stadfæste og opfylde den; maaskee var det fra dansk Side kun lagt an paa at forhale Tiden og standse dem i deres Krigsforetagender. Thi Kongen havde aldeles ikke gjort dem nogen Meddelelse om, at han havde givet enten den Ene eller den Anden af sine egne Underhandlere Fuldmagt til at vedtage Noget paa sine Vegne, og heller ingen af de mæglende Herrer kunde fremvise nogen Fuldmagt, uden det skulde være Kardinalen Raimund, men han handlede kun paa Pavens Vegne som dennes Sendebud. Rigtignok havde Kongen anmodet baade sin Broder og Kardinalen om at mægle i Striden, men det var aldeles privat og med udtrykkeligt Tilføiende af, at de skulde gjøre det som af egen Drift og uden at indblande hans Navn[21]. Det betydede derfor ikke Meget, at de kongelige Sendebud havde givet deres Samtykke til Punkterne; men Noget vilde det dog være, om disse Sendebud, som man maatte antage kjendte Kongens Villie, vilde indestaae for, at Traktaten blev kjendt gyldig af Kongen og af ham stadfæstet, og derom give en skriftlig Erklæring. Ogsaa dette samtykkede Jens Andersen og Hans Rantzau. Men det var endnu ikke nok. Lybek havde dog ingen Sikkerhed for, at Traktaten virkelig opfyldtes. De forlangte endnu en god og tilstrækkelig Borgen for, at Skibene enten bleve tilbagegivne eller Pengegodtgjørelse tilstaaet for dem, og for at ligeledes de andre ovennævnte Summer rigtigen bleve betalte. Her var Hertug Frederik og de tilstædeværende holsteenske og slesvigske Adelsmænd tilligemed Bispen af Slesvig og Lybek rede til at hjælpe; og Jens Andersen

og Hans Rantzau holdt sig heller ikke tilbage fra dette sidste Skridt. Hertug Frederik tilligemed alle de nævnte Prælater og Herrer gik i Borgen for, at Pengene skulde blive betalte til den bestemte Tid, ellers vilde de give sig i Indlager i Lybek, det vil sige, Alle indfinde sig i Byen som Gjældsfanger, opholde sig der paa deres egen Bekostning og ikke forlade den, før Pengene vare betalte.

Da man saaledes var enig, blev Traktaten den 29 April 1503 beseglet af de tre Mæglere, Kardinal Raimund, Hertug Frederik og Magnus. I selve Traktaten optoges en Artikkel om den Borgen, som de ovennævnte Herrer havde indgaaet, og til den føiedes en Erklæring om, at Jens Andersen og Hans Rantzau indestode for, at Kongen vilde stadfæste den[22].

Flere end een af Underhandlerne havde ved denne Traktats Afsluttelse groveligen forløbet sig. Jens Andersen og Hans Rantzau havde givet deres Samtykke til Bestemmelser, som vare i ligefrem Strid med Kongens dem tilkjendegivne Villie; de havde uden Fuldmagt lovet Kongens Stadfæstelse af Traktaten og gaaet i Borgen for Pengesummernes Betaling. Hertug Frederik havde som Mægler vedtaget Forslag, som han vidste, Kongen ikke vilde gaae ind paa, og havde gjort sig til Borgen for store Summer, som det var høist tvivlsomt, om Kongen nogensinde vilde betale.

Ganske besynderlig var den kyndige, erfarne og verdenskloge Jens Andersens Adfærd; men den er dog ikke uforklarlig. Han var af en hæftig og bevægelig Natur, der stærkt lod sig paavirke af Øieblikkets Indtryk, og bragte sig herved flere Gange i sit Liv i store Forlegenheder. Kardinalens indtrængende Forestillinger om det Ansvar, han paadrog sig ved i sit Stivsind at fremkalde et Fredsbrud, der under de givne Omstændig-

heder let kunde blive fordærveligt for hans Herre: dette, i Forbindelse med den hellige Faders Unaade, som Kardinalen lod ham skimte i Baggrunden, synes at have bevæget Jens Andersen saa stærkt, at han pludselig blev ligesaa føielig, som han før havde været stiv, og gik ind paa Alt. Han kunde ogsaa mene sig retfærdiggjort ved de Fredsunderhandlinger, som Lybek havde stillet i Udsigt, med Sverrig og hvis nødvendige Forudsætning Dronningens Frigivelse vilde være, Noget, som han vidste høiligen laae Kongen paa Hjærte. Men idet han saaledes undgik det mulige Ansvar for at have været Aarsag til en farlig Krig, paadrog han sig ubesindigen det visse og uudeblivelige Ansvar, at have handlet lige imod sin Herres Villie og paa egen Haand paadraget denne byrdefulde Forpligtelser. Det kom ham siden dyrt at staae.

Hertug Frederik og de slesvigske og holsteenske Adelsmænd bare sig ligesaa utilbørligt og letsindigt ad; men Grunden til deres Handlemaade er lettere at gjennemskue. Det var dem fremfor Alt om at gjøre, at det ikke kom til Krig mellem Danmark og Lybek; thi de laae nærmest for Døren, og over deres Land og Godser vilde det efter al Sandsynlighed først komme til at gaae ud, naar Krigen udbrød; og Krige førtes i hine Dage ikke læmpeligt, men med Røveri, Brand og Hærgning. Hertug Frederik brød sig ikke om at skjære en bred Rem af en Andens Ryg, naar han kunde sikkre sig selv. Han var endnu ikke kommet saa vidt i sin udanske Politik, som han siden naaede, at sidde neutral, naar Danmark var i Krig med Lybek. Jens Andersen var maaskee heller ikke fremmed for hiin Bevæggrund; thi hans Bispedømme Fyn, Als, Ærø, Femern, Laaland, Falster, laae heller ikke af Veien, naar den tydske Flaade løb ud.

Siden, da der blev Tvist, skjød den Ene Skylden paa den Anden og søgte Udflugter, tog Lidt fra og lagde Lidt til. Jens Andersen sagde, at han havde givet efter for Kardinalens og de tilstædeværende Fyrsters og Herrers Forestillinger, og talte Intet om den kongelige Befaling, han havde faaet. Hertug Frederik meente, at naar selve Kongens Sendebud bifaldt Bestemmelserne, kunde han ingen Betænkelighed have ved at vedtage dem; for at være Borgen havde han først undslaaet sig, men siden ladet sig bevæge dertil af de Andre og ved det Exempel, som Kongens egne Sendebud gave. Om den Meddelelse, han havde faaet om Kongens Villie, talte han ikke et Ord[28].

I den paafølgende Maaned, Mai 1503, begav Kongen sig selv over til Holsteen for at skaffe sig nærmere Oplysning om Forholdene. Her havde han paa Segeberg en Samtale med tvende lybske Borgemestre, som efter hans Ønske vare komne til ham. Kongen yttrede sig tilfreds med Udfaldet af Underhandlingerne og lovede at holde Traktaten, men forlangte, at Lybek saa ogsaa i Henhold til Bestemmelsen vedkommende Sverrig uden lang Forhaling skulde tilveiebringe et Møde, hvor svenske, hansestædiske og danske Fuldmægtige kunde arbeide paa en fredelig Udjævning af alle Stridigheder; til Mødested foreslog han Stralsund, og Tiden til næstkommende August. Endvidere begjærede han, at Lybek vilde sende tvende Raadsherrer til Sverrig for at udvirke Dronningens Frigivelse. Kardinal Raimund havde, inden han forlod Lybek, og maaskee allerede under selve Forhandlingerne tilbudt i samme Øiemed at sende et eget Bud til Sverrig. Lybekkerne vare ganske rede til at opfylde Kongens Ønsker i begge Henseender, og allerede sidst i Juni afgik et Skib med tvende Raadsherrer til Sverrig. Ved sin Tilbagekomst til Kjøbenhavn stadfæstede Kongen

virkelig Traktaten (17 Juni), dog med det Tillæg, at han forbeholdt sig de Rettigheder og Fordringer, som han igjen havde paa Lybek.

Uden Tvivl blev ved den kongelige Stadfæstelse en tung Steen lettet Jens Andersen fra Brystet. Han syntes nu retfærdiggjort. Men dersom Forholdet til Lybek snart igjen forværrede sig, og Sagen tog en saadan Vending, at Kongen maatte betragte Traktaten som ikke opfyldt fra Lybeks Side, medens dog han eller hans Efterfølger formedelst tilstødende Omstændigheder saae sig i den Nødvendighed at maatte betale den store Sum (eller dog en betydelig Deel af den), som Jens Andersen letsindigen havde indrømmet, saa vilde det atter see misligt ud for Jens Andersen, og han kunde let blive en Syndebuk for Manges Feil.

Udsigterne formørkedes meget snart. Det Møde, som ifølge Traktaten skulde holdes i Begyndelsen af Juli for at afgjøre de øvrige Tvistepunkter, fandt vel Sted; men de lybske Sendebud kunde ikke komme til Enighed med de danske, og forlode Mødet med Protester. I Augustmaaned indfandt danske Underhandlere sig efter Aftale i Stralsund; men de fandt ingen Svenske og ingen Fuldmægtige fra Hansestæderne, undtagen fra Danzig[24]; de øvrige skulle ikke have kunnet faae Leide af Hertugen af Pommern, der var i Feide med Stralsund. Men strax derpaa forsamlede Danzigs og Lybeks og flere vendiske Stæders Fuldmægtige sig i Rostok og sluttede et Forbund, som gik ud paa, at de med fælleds Kræfter og Liv og Gods vilde forsvare deres gamle Friheder og Rettigheder. Kongen havde skikket tvende Sendebud til dette Møde, men de affærdigedes med korte og utilfredsstillende Svar. Kong Hans, som nok mærkede, at Forbundet var stilet mod ham, blev ilde tilfreds. Han var meget fortørnet paa Lybek, og greb Leiligheden, hvor han kunde, til at lægge det for Dagen.

Hans Misfornøielse voxede, da han fik Grund til at antage, at man i Lybek ved Opgjørelsen af Erstatningssummen var gaaet uredeligt eller letfærdigt tilværks, idet man havde ansat Summerne efter de Skadelidtes egen Angivelse, uden nøiere Vurdering af Skibe og Ladning[25].

Imidlertid kom den fastsatte Termin den 17 Januar 1504; men ingen Penge vare komne fra Kong Hans, og der var heller ingen Udsigt til, at de vilde komme. Som Følge heraf bleve Forloverne indmanede til Lybek, hvor de ogsaa i April 1504 indfandt sig. De søgte i Begyndelsen ved forskjellige Udveie at stille Lybekkerne tilfreds og slippe fri, men Lybekkerne holdt sig til deres med Haand og Mund indgangne Borgen, og hævede først deres Forpligtelse til Indlager, da 22,000 Mark Lybsk vare udbetalte i rede Penge, og det hertugelige Slot Trittau med tilhørende Len pantsat for Resten. I Lybekkernes derom udstædte Qvittering af 3 Mai 1504 opføres Summen med 56,801 Mark; deraf hidrørte 17,300 Mark fra Christiern den Førstes Gjæld, Resten var Godtgjørelse for de opbragte Skibe. Man kan tænke, hvor nær den Sag gik Hertug Frederik, hvis ømme Sted netop Penge var. Og hele Skaden blev hans; thi han havde forskrevet sig til de holsteenske og slesvigske Adelsmænd, at han i ethvert Tilfælde vilde holde dem skadesløse. Han havde ogsaa tidlig begyndt at frygte Uraad, og derfor ikke ret længe efter, at Traktaten af 29 April 1503 var sluttet, skrevet til sin Broder, at siden han for hans Skyld var gaaet i Borgen for den store Sum, vilde han gjerne have et Gjældsbeviis af ham til Sikkerhed for, at han ikke skulde blive skadelidende. Kong Hans sendte ham imidlertid intet Gjældsbeviis, men svarede undvigende blot, at han havde allerede talt med Lybekkerne og mundtlig lovet dem at holde Traktaten.

Siden, da Hertug Frederik blev utaalmodigere, lod han ham vide, at han vel havde bedet ham at være Fredsmægler, men hverken tilladt ham eller Jens Andersen at love Lybekkerne Penge, endmindre havde han anmodet ham om at være Borgen for noget Pengeløfte, det havde han gjort paa egen Fare. Hertug Frederik fik aldrig en Hvid, saalænge Kong Hans levede. Han maatte i elleve Aar, med stadig tilbagevendende Ærgrelse, forrente og afbetale den Sum, for hvilken Trittau var pantsat, og først da den sidste Rest 8 Febr. 1515 betaltes, fik han sit Slot og Len tilbage af Lybekkerne[26].

Een Fordeel, og det en ikke ubetydelig, havde imidlertid Kong Hans af Kardinal Raimunds Mægling, den, at de Svenske omsider frigave hans Dronning. Stormesteren i Preussen, Hertug Frederik, om hvis Venskab eller Fjendskab de Svenske kun lidet brøde sig, havde, som vi have seet, Intet kunnet udrette ved sine mange Skrivelser og Forslag. En heel anden Sag var det med Lybekkerne; var der nogen Magt, hvis Ord havde Vægt i Stokholm, saa var det Lybek, hvis Understøttelse Sverrig ikke kunde undvære, enten det feidede eller underhandlede med Danmark. Desuden ledsagedes Lybekkernes Sendebud af Kardinal Raimunds Fuldmægtig, der kunde give sine Forestillinger Eftertryk ved Trusel om Kirkens Band. Lybek satte en Ære i at være Redskabet til den danske Dronnings Befrielse, og havde tillige sin Fordeel i Sigte, da det kunde haabes, at, naar Dronningen først var frigiven, Fred snart vilde paafølge, og Handelen saaledes ikke længer hindres. Det udrustede en Kraveel (saaledes kaldtes den Tids største Skibe), indrettede den med alle de Beqvemmeligheder, man kjendte, og prydede den paa det Smukkeste; hele Besætningen var klædt i Hvidt og Rødt: Alt til Ære for Dronningen, som man ventede skulde følge med tilbage.

Til paa Stadens Vegne at føre Underhandlingerne valgtes de tvende Raadsherrer Herman Messman og Bernd Bomhower. Da de i Juli Maaned kom til Stokholm, fandt de vel Hemming Gad og Steen Sture ikke uvillige; men Tiden blev trukken i Langdrag, da Steen Sture vilde have Sagen forelagt en Herredag, som først skulde indkaldes. Af samme Grund var han heller ikke tilbøielig til strax at sende Fuldmægtige til Fredsmødet i Stralsund. Midt under Underhandlingerne fortsattes Krigen, da det under Udsigten til Fred var begge Parter om at gjøre, ved nylig vundne Fordele at kunne forbedre deres Stilling og give deres Fordringer Eftertryk. De Svenske vilde gjerne have Kalmar tilbage, det eneste Slot paa Fastlandet, som endnu var i de Danskes Magt, og Kong Hans var det af samme Grund magtpaaliggende at bevare Besiddelsen deraf. Han lagde sig sidst i August udenfor Kalmar med en Flaade paa 12 Skibe, og beskjød voldsomt Byen, der havde overgivet sig til de Svenske, medens paa samme Tid hæftige Udfald gjordes fra den danske Besætning paa Slottet[27].

Ved disse Krigsforhold og andre Omstændigheder forhaledes Underhandlingerne, saa man først seent paa Aaret kom til Enighed om Dronningens Hjemsendelse. Medens Dronningen under Fangenskabet var behandlet temmelig hensynsløst, lod Steen Sture det nu være sig magtpaaliggende at vise hende den største Ære og Opmærksomhed; han selv vilde med et talrigt og prægtigt Følge af Rigets fornemste Mænd ledsage hende gjennem Landet til den danske Grændse. Før Afreisen fra Vadstena holdtes i Klosterkirken en høitidelig Gudstjeneste, under hvilken Christine frembar sin Tak til Gud for Udfrielsen af det langvarige Fangenskab. Da hun gik op til Alteret for at offre, ledede Steen Sture hende ved den høire Haand, medens ved hendes venstre Side gik en anden af

Sverrigs første Mænd, der var hende endnu mindre behagelig, Hemming Gad. Lybekkerne fik ingen Fornøielse af deres prægtig udrustede Kraveel, da Dronningen paa den sildige Aarstid ikke vilde reise over Havet. For ikke at miste Æren for Dronningens Hjemførelse, besluttede de to lybske Raadsherrer at følge hende over Land. En Mængde unge Patricier og rige Kjøbmandssønner, som havde grebet Leiligheden til under saa sjældne Omstændigheder at besøge Sverrig og vare gaaede med paa det Skib, der skulde hente hende hjem, fulgte Raadsherrernes Exempel, kjøbte sig Heste og sluttede sig til Dronningens Følge. I Decembermaaned 1503 naaede Dronningen den danske Grændse og kom til Halmstad, hvor hun modtoges af sin Søn Christiern, der med et talrigt Følge af danske Adelsmænd ledsagede hende gjennem Skaane og over til Kjøbenhavn. Det var efter fulde tre Aars Fraværelse, at hun igjen betraadte dansk Grund; og af disse tre Aar havde 8 Maaneder været tilbragte under en haard Beleiring og næsten 20 Maaneder i et piinligt Fangenskab. Næsten et Aar efter sin Hjemkomst modtog Dronningen, uvist i hvad Hensigt eller paa hvilken Foranledning, et Vidnesbyrd af det svenske Rigsraad, deels af de Herrer, som havde været med hende i Beleiringen, deels af dem, som havde beleiret hende, at hun havde holdt Stokholm Slot det længste det var muligt, ja yderligere og længere, end det kunde ventes af den Magt, hun havde; og at hun siden i Klostret i Stokholm og Vadstena havde opført sig gudeligt og christeligt og hæderligt, som det sømmede sig en høibaaren Fyrstinde. — Tvivlede Kong Hans eller nogen Anden enten om dette eller hiint?

De lybske Raadsherrer, som havde ført Dronningen hjem, ønskede meget at gjøre Kongen deres Opvartning, og ventede sig i det Mindste Tak og maaskee en Hæders-

gave. Men han vilde hverken see dem eller tale med dem. »Det var«, siger en af deres Landsmænd, der har skrevet Samtidens Historie, »alle de Drikkepenge og Tærepenge, de fik«[28].

Men Christine traf, da hun kom til Kjøbenhavn, ikke længer Kongeborgens skjønneste Prydelse, hendes eneste elskede Datter, den unge og yndige Elisabet.

Elisabet var født 1485 paa Nyborg Slot, samme Sted som hendes fire Aar ældre Broder Christiern, og opkaldt efter sin Mormoder Kurfyrstinde Elisabet af Sachsen. Hendes Skjønhed og Ynde omtales med Beundring af Samtidige, og allerede i sit fjortende Aar fandt hun en Frier. Den russiske Storfyrste Ivan Vasilievitsch ønskede at vinde hendes Haand for sin Søn Thronfølgeren Vasilius og lod ved det Gesandtskab, han 1499 sendte til Kjøbenhavn, gjøre Begjæring derom. Som tidligere antydet, var det hans Mening ved Hjælp af dette Ægteskab at lette sig Erhvervelsen af den store Landstrækning i Finland, som han gjorde Fordring paa. Men der var flere Hensyn, som maatte gjøre dette Giftermaalsforslag lidet tiltalende for Kong Hans. Han vidste, at hans Undersaatter i Sverrig aldrig vilde tilgive ham, om han knyttede en saadan Forbindelse med deres Arvefjende, og heller ikke var han tilsinds at kjøbe sin Datter Ægteskab ved at afstaae nogen Deel af sine Lande. En ikke ringere Hindring var Forskjellen i Religionen. De kjætterske Russer betragtedes med Afsky af alle rettroende Katholiker. De «afskaarne Russer«, det vil sige, de fra den sande Kirke løsrevne og udtraadte, er Tidens almindelige Udtryk for dem, og ligesaa hyppig er Talemaaden »Russer og Hedninger«. Det vilde have vakt en almindelig Forargelse saavel i Danmark som over hele den christne Verden, og rimeligviis fremkaldt Modstand fra Geistlighedens Side og Strid med Pavestolen, om

Kongen havde givet sin Datter i Ægte til en Fyrste, der tilhørte det forhadte Kirkesamfund. Kong Hans selv var ogsaa altfor god en Christen til at ville det, og Moderen, den fromme Christine, havde aldrig givet sit Samtykke dertil. Dette Ægteskab var altsaa en Umulighed. Imidlertid krævede de politiske Forhold, at man tog Sagen med saa megen Læmpe som muligt. Derfor sendtes det tidligere omtalte danske Gesandtskab til Rusland (1499-1500), der hverken gav Ja eller Nei, men fremførte Undskyldninger, hentede rimeligviis fra Prindsessens Ungdom. Ikke længe efter, og endnu inden de danske Sendebud vare komne tilbage fra Rusland, bestemte man sig imidlertid til et Skridt, der paa eengang gjorde Ende paa det russiske Frieri. Man forlovede Prindsessen med en anden Fyrste. Christine, der var ængstelig for sin Datters Skjæbne, har maaskee ikke været uvirksom til at fremkalde denne pludselige Beslutning. Der havde meldt sig en anden Frier, som baade i sig selv og paa Grund af Omstændighederne var saare velkommen. Det var den unge Kurfyrste Joachim af Brandenborg, med hvis Slægt det danske Kongehuus længe havde staaet i nøie Forbindelse: Elisabets egen Farmoder var en brandenborgsk Prindsesse. Joachim var en ung Fyrste, der gav det bedste Haab om sig; han havde faaet en omhyggelig Opdragelse og var i Besiddelse af en for sin Tid og sin Stand ualmindelig Dannelse. Ægteskabskontrakten sluttedes i Kiel den 6 Februar 1500, just som Kongen stod i Færd med at tiltræde Toget til Ditmarsken. Kongen var i en glad Stemning, oplivet ved Tanken om, at have betrygget sin Datter en lykkelig Fremtid og fuld af Haab om snart at bøie de gjenstridige Ditmarsker under Aaget. Tiden bragte i begge Henseender store Skuffelser. Der bestemtes Elisabet en Medgift af 30,000 Gylden, og des-

uden Klæder, Smykker og Klenodier, som sømmede sig en Kongedatter. Brudgommen tilsagde hende en ligesaa stor Sum, som tilligemed hiin skulde udlægges i Jordegods, saaledes at hun, hvis hun blev Enke, burde heraf have en sikker aarlig Indtægt af 6000 Gylden. Paa samme Tid sluttedes en Ægteskabspagt mellem Hertug Frederik og Joachims Søster Anna. Da imidlertid Hertug Frederik gjennem sin Moder, og Elisabet gjennem sin Farmoder i tredie og fjerde Grad vare beslægtede med deres tilkommende Ægtefæller, behøvedes der til Ægteskabets Gyldighed en pavelig Dispensation, som ogsaa med Lethed erhvervedes af Alexander den Sjette. Brylluppet skulde dog, da Elisabet endnu ikke var femten Aar, og hendes Brudgom ikke mere end 16 Aar og ikke engang som myndig Fyrste selv havde tiltraadt Regjeringen, først gaae for sig om halvandet Aar, til Høst 1501, til hvilken Tid Kong Hans selv vilde føre sin Datter til Brandenborg[29].

Begivenhederne i Sverrig gjorde imidlertid en Streg i denne Regning, saa Brylluppet først kunde holdes om Foraaret 1502, og Kongen kunde ikke personlig drage med, men maatte overlade sin Broder, der selv skulde hente sin Brud, at ledsage Elisabet til Brandenborg. Hun fik et prægtigt Følge af danske adelige Herrer, Fruer og Jomfruer. Herrerne vare tilsagte at møde i deres bedste Harnisk, med udsøgte Heste og Svende; disse skulde være iførte en Dragt, halv guul, halv hvid og graa, og efter et vist foreskrevet Snit og Mønster. Fruernes og Jomfruernes Dragt skulde være af de samme Farver og af et bestemt for Alle lige Snit. De skulde kjøre i halvt lukkede Vogne, hvis Himmel og Sidebedækning dannedes af Klæde af de samme brogede Farver, 4 Heste for hver Vogn. Den foreskrevne Dragt skulde imidlertid kun gjælde for selve Reisen og den Dag Ind-

toget skete; Dagen før Vielsen skulde alle Damer være hvidklædte, og paa selve Vielsesdagen og de følgende Høitidsdage iførte de prægtigste Klæder og de bedste Smykker, de havde[30]. Brylluppet stod i Stendal, hvilken Stad man havde valgt, fordi der i Berlin paa den Tid herskede Pest. Stendal frembød i disse Dage et glimrende Skue af den talrige Mængde af rigt og prægtigt klædte Herrer og Damer fra Danmark, Holsteen og Brandenborg, og fra Sachsen og mange andre Landskaber i Tydskland, med hvis Fyrstehuse Brud eller Brudgom vare beslægtede. Man anslog Tallet af de Heste, de Fremmede førte med sig, til 7000. Under stor Pragt og Høitid forrettedes Vielsen Søndagen den 10 April 1502 af Elisabets Morbroder, den sachsiske Prinds Ernst, der var Ærkebisp af Magdeburg[31]. De følgende Dage tilbragtes under Glæde og Lystighed med Dands og Ridderspil, Dystrenden, Stikken til Ringen. Om Onsdagen begave de øvrige Gjæster sig bort; men Holstenerne og de Danske bleve tilbage for at holde endnu en Turnering. Men under denne kom det lurende Nationalhad mellem den danske og holsteenske Adel til Udbrud. Af Legen blev Alvor; de huggede saaledes løs paa hinanden, at Nogle bleve paa Stedet, Andre dødelig saarede bares bort. Hele Byen kom i Oprør, og Borgerne grebe til deres Værge. De Danske have formodentlig gjort Begyndelsen eller ere gaaede videst; thi Forbittrelsen var især rettet mod »Guulkjolerne«, saaledes betegnede man de Danske efter deres Dragt. Kurfyrsten var høist fortørnet paa dem, og skal kun ved sin unge Hustrues Bønner have ladet sig afholde fra voldsomme Skridt mod hendes ustyrlige Landsmænd. Den næste Dag rede de i Stilhed og i smaae Hobe bort fra Byen[32].

I Ægteskabskontrakten og i en Erklæring, som udstædtes strax efter Brylluppet, havde Elisabet, og med

hende hendes Ægtefælle, gjort Afkald paa al fædrene og mødrene Arv, enten i Løsøre eller Lande og Folk, eftersom den betydelige Medgift skulde træde i Arvens Sted. Dog forbeholdtes hendes Arveret for det Tilfælde, at Kong Hanses Mandslinie aldeles uddøde. Kurfyrst Joachim maa have lagt megen Vægt paa dette Forbehold, siden han to Aar senere, da han havde faaet Skrupler over nogle Udtryk i hiint Afkald paa Arveret, til sin Beroligelse erhvervede sig en Forklaring af Kong Hans, der iøvrigt ikke sagde Andet, end hvad tidligere var sagt. Han gik endnu et Skridt videre i sin omsorgsfulde Betænksomhed for at sikkre den mulige Arv. Rigtignok bar han sig herved, selv uden Hensyn til at hiint Forbehold i sig selv slet Intet betydede, da hverken Kongeriget, eller Slesvig eller Holsteen vare arvelige, men Thronfølgen retlig beroede paa Stændernes Valg, temmelig keitet og ubehændig ad. Thi han henvendte sig 1517 til Keiser Maximilian med Bøn om, at han vilde stadfæste hans Arveret til den kongelige Deel ikke blot af Holsteen, men ogsaa af Slesvig, og bad ham tillige af særdeles Naade at ville forunde ham og hans Efterkommere den hertugelige Deel saavel af Holsteen som Slesvig, naar disse Lande engang ved Hertug Frederiks Mandslinies Uddøen »hjemfaldt til Keiseren og det hellige romerske Rige«! Maximilian føiede gjerne hans Ønske, og Keiser Karl benaadede ham senere atter med en Stadfæstelse. Det er ganske mærkeligt at see, at denne forsynlige Opmærksomhed, denne omhyggelige Fastholden selv af de fjærneste og usikkreste Arvefordringer, som i senere Tider udmærkede det preussiske Fyrstehuus og af og til bar lønnende Frugt, allerede er fremtraadt saa tidlig som i Joachim den Førstes Dage[33].

Denne sin eneste Datter, som hun nu ikke havde seet i tre Aar, og som i hendes Fraværelse havde forladt det moderlige Huus og var bleven gift, længtes Christine efter igjen at kunne slutte i sine Arme. Hendes Ophold i Kjøbenhavn, efterat hun var kommen fra Sverrig, blev derfor ikke langt. Allerede i Marts 1504 begav hun sig paa Reisen. Det var tillige en Fromhedsreise, thi Christine ønskede i Nordtydsklands tvende berømte Valfartsstæder, Wilsnack og Sternberg, at forrette sin Andagt og takke Gud, der saa naadig havde bevaret og styrket hende under store Farer og ængstende Forhold. Wilsnack i Brandenborg nær Elben besøgtes af utallige Pilegrimme fra nære og fjærne Lande, som her tilbade de tre hellige Hostier, hver med en Draabe Blod paa, der engang under Kirkens Brand vidunderlig havde bevaret sig midt i Luerne. Flere Medlemmer af det danske Kongehuus havde i tidligere Dage knælet ved dette Alter. Sternberg i Meklenborg var vel ikke saa berømt som Wilsnack, men ogsaa til dette vandrede mange fromme Christne i Tro paa dets Sakramentes mærkelige Kraft. Christines Reise gik gjennem Slesvig og Holsteen over Lybek først til Wilsnack, i hvis Kirke Dronningen andægtig bad og offrede paa Alteret. Til Berlin kom Dronningen ikke, men Datteren mødtes med hende paa Reisen, og under flere Dages Samliv havde Moder og Datter Leilighed til at fornye den gamle Fortrolighed og aabne deres Hjærter for hinanden om de mange alvorlige og vigtige Tildragelser, der i de tre Aar, de ikke havde seets, havde grebet dybt ind i Begges Liv. Moderen havde, siden hun sidst skiltes fra Elisabet, faaet en Hjærtesorg, som hun maaskee fortaug for sin Datter, hvis denne ikke allerede kjendte den af Rygtet. Datteren var den Gang lykkelig, Alt var endnu godt mellem det unge Ægtepar, og Moderen anede ikke

de store Smerter og haarde Gjenvordigheder, som Fremtiden bar i sit Skjød, og som skulde gjøre hendes Datter til en af de ulykkeligste af danske Prindsesser.

Paa Tilbagereisen besøgte Dronningen Sternberg og forrettede ligeledes her sin Andagt ved det hellige Sakramente. Her mødte hende hendes Søster Margrete, der var gift med Hertugen af Brunsvig, og fulgte med hende paa en Deel af Reisen. I Lybek tilbragte Dronningen et Par Dage og havde Raadet til Gjæst hos sig. Det var just paa den Tid, Lybekkerne havde indmanet de slesvigske og holsteenske Adelsmænd, som vare gaaede i Borgen for Betalingen af den omtalte store Pengesum. Den godlidende Christine søgte at lægge et godt Ord ind for dem og forestillede de lybske Raadsherrer, at det vist var bedst, at de lode Herrerne slippe; thi naar de hver kom hjem til sine Gaarde, kunde de dog meget bedre finde Udveie til Betaling, end naar de sad her i Lybek som Fanger. De kloge lybske Kjøbmænd smilede uden Tvivl ad dette troskyldige Raad, som de sagtens fandt temmelig enfoldigt, siden de ikke turde antage det for underfundigt: de meente, at een Fugl i Haanden var bedre end ti i Luften, og slap ikke deres Fanger. I Lybek bleve iøvrigt Mange forundrede ved at see Dronning Christine igjen; thi den Tro havde almindelig udbredt sig, at Dronningen, som i de sidste Aar havde fristet saa megen Modgang af forskjellig Art, aldrig mere vilde komme tilbage til Danmark, men blive i Tydskland. En saadan Tanke var aldrig opkommen hos Christine. Hun elskede Danmark som sit andet Fædreland, hvor hun havde levet siden sit syttende Aar; i Danmark havde hun ogsaa sin lille sex Aars Søn Frants, som alene var nok til at drage hende tilbage, og hun havde endnu Godhed for Kong Hans, ihvor meget hun kunde have

at bebreide ham. Sidst i April var hun igjen i Danmark[34].

Da Dronningen kom tilbage til Kjøbenhavn, vare Fredsunderhandlinger i fuld Gang mellem Danmark og Sverrig. Da nemlig ved Dronningens Frigivelse den Anstødssteen var ryddet af Veien, som hidtil havde bragt ethvert Forsøg paa Tilnærmelse til at strande, vare Underhandlinger strax blevne knyttede. Ogsaa var Stillingen i Sverrig bleven en Deel forandret ved Rigsforstanderen Steen Stures imidlertid indtrufne Dødsfald, som vel med Hensyn til denne Sag i sig. selv ikke gjorde synderlig fra eller til, da Styrelsens ledende Mand vedblev at være Hemming Gad, men som dog i Danmark synes at have vakt Forhaabninger om en bedre Forstaaelse, og maaskee om Mere. Steen Sture døde temmelig pludselig i Jønkøping eller en Bondeby der i Nærheden ved Midten af December 1503, da han, efter at have fulgt Dronningen til Halmstad, var paa Tilbagereisen til Stokholm. Strax var man rede til at tale om Forgiftelse, og Rygtet skaanede end ikke den gode og retsindige Christine, som i det siste Maaltid, hun holdt med Steen Sture i Smaaland, ved sin Læge Doktor Karl skulde have givet ham Gift. Denne Mistanke savnede enhver Grund og var ikke andet end et Foster af et Had, der troede de Danske istand til enhver Udaad. Det gjengjældtes fra dansk Side. Da Kong Hans erfarede at 900 Mand af de 1000, som udgjorde Stokholms Besætning, vare omkomne, kunde han ikke troe Andet, end at det var skeet ved Gift, især da der lagdes til, at faa eller ingen af de Svenske vare døde, hvilket, om det var saa, let kunde forklares af det forholdsviis ringe Antal Svenske, der var paa Slottet[35]. Bedre Tro havde de to Folk i hine Dage ikke til hinanden. Andre vidste at fortælle, ikke synderlig mere troværdigt, at Mette Iversdatter for

at skaffe Svante Regjeringen havde givet Steen Sture Gift, og at Svante listigen havde fralokket Steen Sture den Modgift, han pleiede at føre hos sig. — For at faae Tid til at forberede Valget af den nye Rigsforstander og lede det paa den, han vilde, skal Hemming Gad have betjent sig af en List. Han skjulte Steen Stures Død og foregav, at han led af en Øiensygdom, hvoraf han tidligere ofte havde været plaget. Derfor blev Ingen indladt til ham, og Værelset, hvori han laae, holdtes ganske mørkt. Paa denne Maade lykkedes det at holde Rigsforstanderens Død skjult, indtil Alt var ordnet. Svante Sture fik nu omsider sin Løn, fordi han saa taalmodigen havde føiet sig efter Hemming Gads Raad og Formaninger. Han blev valgt til Sverrigs Rigsforstander den 21 Januar 1504. Det var det roligste og mindst bestridte Valg, der var foregaaet i hele Unionstiden. Trollernes Familie og det øvrige danske Parti vare modløse ved de sidste Aars Uheld og Ydmygelser, og ingen Anden prøvede paa Modstand[36].

Allerede i Januar og Februar 1504 begyndte Underhandlingerne ved Meddelelse af Fuldmagter og gjensidige Leidebreve, og et Møde blev berammet at skulle holdes 17 Marts[37]. Men at der ved Byttet af Svante Sture for Steen Sture ikke var vundet stort, eller at den nye Rigsforstander ved Redelighed og Oprigtighed i sin Handlemaade aldeles ikke udmærkede sig fremfor den forrige, lagde sig strax paa en paafaldende Maade for Dagen. Netop ved samme Tid, som var berammet til Fredsmøde, 22 Marts 1504, udstædte Svante Sture en Proklamation til Norges Indbyggere nordenfjelds og søndenfjelds, hvori han anbefalede til dem Niels Ragvaldsen og i de hadskeste Udtryk gik løs paa Henrik Krummedige, som, siger han, efter sin Herre Kong Hanses Befaling havde gjort sig al sin Flid for i Bund og Grund at fordærve Norges

Rige. Han mindede dem om det forræderske Mord paa Knud Alfsen, som Henrik Krummedige havde været Hovedmanden for, og bad dem ikke troe ham eller andre lignende Forrædere, men derimod sætte deres fulde Lid til Sverrigs tro Mand Niels Ragvaldsen. Ham havde han nu forlenet med Dalsland, og sin Foged i Værmeland havde han befalet, naar det behøvedes, at være ham og dem til Hjælp med Mandskab. Ogsaa Svante Stures egne Krigsfolk og Ryttere skulde være rede, saasnart fornødent gjordes[38]. Niels Ragvaldsen faldt ogsaa rigtig kort efter ind i Norge i Borgesyssel, afbrændte en norsk Adelsmand Oluf Galles Gaard og slog flere af Henrik Krummediges Svende ihjel. Men enten Kong Hans for silde fik dette at vide, eller han med Forsæt lukkede Øiet derfor, da det var ham om at gjøre, engang at komme til Ro, saa afbrødes herved ikke Fredsunderhandlingerne, og den Brandfakkel, som Svante Sture havde slynget ind i Norge, synes snart igjen at være slukt[39].

Efterat Mødestedet flere Gange havde maattet forandres, fra Halmstad til Aahuus, og herfra til Kjøbenhavn, indfandt sig endelig paa sidstnævnte Sted Bisp Matthis af Strengnæs og Rigsraaden Bengt Ryning med Fuldmagt til paa Sverrigs Vegne at slutte en Overeenskomst med Kong Hans og det danske Rigsraad. Den vedtoges 18 Mai 1504 og fastsatte, at alle Fjendtligheder skulde standse og Stilstand indtræde paa et Aar, at regne fra 17 Juni d. A. til otte Dage efter St. Hans Dag 1505. Men fjorten Dage for St. Hans Dag 1505 skulde alle tre Rigers Raad komme sammen i Kalmar for at gjøre en endelig Fred og bilægge al Strid og Tvedragt. For Mellemtiden blev der for de omtvistede Punkter Kalmar Slot, Borgholm med Øland og Visborg med Gulland, hvilke alle vare i Kong Hanses Magt, gjort

den Bestemmelse, at Kalmar Slot og Stad skulde overgives til en svensk Mand, Niels Gedde, som skulde holde dem baade til Sverrigs Riges og Kong Hanses Haand; blev man ikke enig paa Fredsmødet i Kalmar, saa skulde Slottet vende tilbage til Kong Hanses og Staden til det svenske Rigsraads Haand, ligesom det var før Stilstanden; Borgholm skulde Niels Bosen Grip indtil Fredsmødet fremdeles beholde i sin Befaling (baade han og Niels Gedde vare vel svenske Mænd, men de hørte afgjort til det danske Parti, ligesom de ogsaa i Danmark havde baade Gods og Familieforbindelser); angaaende Gulland, hvor den danske Jens Holgersen Ulfstand førte Befalingen, skulde alle tre Rigers Raad paa det forestaaende Møde afgjøre, om det i Fremtiden skulde tilhøre Sverrig eller Danmark. Kong Hans erklærede sig endelig villig til at lade Knud Alfsens Børn faae deres fædrene og mødrene Gods i Norge igjen, skjøndt det ved Dom var forbrudt til Kronen[40].

Samme Aar sluttede Sverrig, hvis sidste sexaarige Stilstand med Rusland var udløbet 1503, en ny Stilstand paa 20 Aar med dette Rige[41].

Saaledes hvilede nu efter mange Aars Feide og Strid et Øiebliks Ro over alle Nordens Riger og Lande, og der var Udsigt til, at det kunde gaae over til en varig Fred, hvis man ærligt og oprigtigt vilde søge dette Maal.

Fjerde Bog.

I.

Den eetaarige Stilstand. Otte Rud paa Bahuus og Niels Ragvaldsen paa Olufsborg. Tvistigheder under Stilstanden. Mødet i Kalmar 1505. Mødets Øiemed forspildes ved Svante Stures og de øvrige svenske Herrers Udeblivelse. Det danske og norske Rigsraad fælde Dom i Sagen. Den keiserlige Stadfæstelse af Dommen. Fredspartiet i Sverrig. Nye Underhandlinger. Svante Sture søger at hindre Overeenskomst. Kong Hanses tre Vilkaar. Rigerne berede sig til ny Kamp. Baade Sverrig og Danmark søge at vinde Polen. Kong Hans fornyer Forbundet med Rusland. Tvist med Lybek om Farten paa Sverrig. Lybeks vanskelige Stilling ved denne Tid. Mødet i Kiel. Overeenskomst mellem Lybek og Danmark i Segeberg December 1506.

Det Tidskifte, til hvilket vi nu vende os, begyndte under gunstige Varsler. Paa Mødet i Kjøbenhavn var der den 18 Mai 1504 sluttet et Aars Stilstand, og efter dette Aars Udløb skulde i Kalmar i Juni 1505 Kongen og alle tre Rigers Raad træde sammen for endelig at ordne alle Sager og ved en høitidelig Fred igjen berede Norden en lykkelig Fremtid. Alle de omtvistede Forhold vare for Mellemtiden ordnede med ualmindelig Bestemthed og Forsigtighed for at forebygge, at ikke nye Stridsæmner skulde opstaae, og Forhandlingsmaaden paa selve Mødet var saa nøie bestemt, at hvis den fulgtes, maatte det komme til en Afgjørelse enten ved en mindelig Overeenskomst eller ved en Retskjendelse af de forsamlede Rigsraader. Der tillagdes derfor Mødet stor Betydning, og der var Haab om, at det vilde føre til en lykkelig Vending — men

glippede dette Haab, saa var det ogsaa vist, at den samme trøstesløse Forvirring, som tidligere havde raadet, igjen vilde indtræde.

Saa nøie man imidlertid i Kjøbenhavn havde overveiet alle Ting, havde man dog ikke taget tilstrækkeligt Hensyn til den Modstand, som efter al Rimelighed den nye Rigsforstander Svante Sture og hans Ven og Raadgiver Hemming Gad hemmelig eller aabenbart vilde vise mod enhver fredelig Afgjørelse, der blev faretruende for deres Magt, eller til det farlige Redskab, Svante Sture havde for sine Planer i den urolige Niels Ragvaldsen paa den norske Grændse. Som vi have seet, havde Svante Sture søgt at forstyrre Underhandlingerne i Kjøbenhavn ved at udstæde Proklamationer til Nordmændene, hvori han opfordrede dem til under Anførsel af Niels Ragvaldsen, hvem han udnævnte til Lensmand i det svenske Grændselandskab Dal, at reise sig til Opstand mod Kong Hans, og Niels Ragvaldsen var derefter falden ødelæggende ind i Borgesyssel. Svante Sture opnaaede imidlertid ikke sin Hensigt, da Stilstanden desuagtet blev sluttet i Kjøbenhavn. Men den nye Lensmand paa Bahuus, den djærve og dristige Otte Rud, der 1503 havde afløst Henrik Krummedige i Befalingen paa Slottet og Bestyrelsen af Vigen, var ikke tilsinds længe at taale det Uvæsen, som Niels Ragvaldsen drev i det Landskab, Kongen havde betroet hans Omsorg. Niels Ragvaldsen havde under de sidste Aars Uroligheder havt sit faste Tilhold paa det norske Slot Olufsborg i den nordlige Deel af Vigen, og da nu Svante ogsaa havde gjort ham til Lensmand i det tilgrændsende Dal, blev han dobbelt farlig. Han havde lige til den sidste Tid forurolige de norske Grændselandskaber ved idelige Indfald; det frugtede lidet, om han blev slaaet een Gang eller to Gange; thi han trak sig altid tilbage til det

stærke Olufsborg, hvorfra han snart igjen brød frem ligesaa frygtelig som før. Otte Rud besluttede derfor at hjemsøge ham i hans Rede og tage Olufsborg. Men det var ingen let Sag. Olufsborg laae ved Søen Bullaren paa en Klippe, hvis steile Sider gik næsten lodret ned i Vandet. Kun paa den nordlige Side af Klippen var der en lettere Adgang til Slottet; men dette var her, som overalt, omgivet af faste og høie Mure. Otte Rud bestemte Juleaften 1504 til Udførelsen af sin Plan. Jorden var bedækket med dyb Snee og Søerne tilfrosne. Han befalede sine Folk at drage hvide Skjorter over deres Klæder og Rustning og førte dem derpaa i den dybeste Stilhed frem ad afsides og lidet befærdede Stier. Det lykkedes dem ubemærket at naae Bullaren, hvor de lagde sig i Skjul ligeoverfor Slottet i en Huulvei paa den vestre Strand af Søen, som af Almuen endnu kaldes den danske Klev. Her oppebiede de den beleilige Stund. Henimod Midnat førte Otte Rud sine Folk paa Isen over til den anden Side af Søen, klavrede med dem opad Bjerget og steg ved Hjælp af Stiger, som de førte med sig, over Slotsmuren. Ingen Vagter vare udsatte. Hele Besætningen havde paa den festlige Aften samlet sig i Borgestuen og sad glad ved sit Jule-Øl. Pludselig stod Otte Rud og hans Følgesvende midt iblandt de fortumlede og halvt berusede Gjæster, som ingen Fjende anede. De Færreste vare skikkede til Modstand, og de, der forsøgte det, bleve nedhuggede, de Øvrige tagne til Fange. Men Niels Ragvaldsen gjorde ikke sit Ry for Kjækhed og Raadsnarhed til Skamme. Han undveg i Tummelen og slap op i et Taarn, fra hvis Trapper han med Sværd og Steenkast forsvarede sig til næste Dag, da hans Kræfter vare saa udtømte, at han maatte give sig til Fange. Hos Egnens Beboere lever endnu Mindet om »Julegildet paa Olufsborg«[1]. Niels Ragvaldsen forsvinder efter den Tid,

og han synes paa en eller anden Maade at være omkommen ikke længe efter. Kong Hans fandt saa meget Behag i denne Otte Ruds flinke Bedrift, at han skal have skjænket ham Slottet med Alt hvad dertil hørte til bestandigt Eie*).

Skjøndt det nu maatte betragtes som fuldkommen i sin Orden, at Kong Hans tugtede en oprørsk Lensmand, og han var i sin gode Ret, naar han skaffede sig Fred i sit Rige Norge, saa blev dette dog af det Parti, som for Øieblikket havde Magten i Sverrig, fremstillet som et Brud paa Stilstanden. »Et saadant Angreb paa os og vore Venner havde vi ingenlunde formodet os i denne Fredstid«, skrev det svenske Rigsraad til det danske, og det gav at forstaae, at det vilde bruge dette som en Undskyldning, hvis der skete Noget i Sverrig, som ellers vilde være uskeet[3].

Der var imidlertid en anden Omstændighed, som satte ondt Blod. Det var ved Overeenskomsten i Kjøbenhavn vedtaget, at Slottene Kalmar og Borgholm skulde forblive aldeles i den Stand, som de vare paa den Tid, Stilstanden sluttedes. Men den nye Befalingsmand paa Kalmar Niels Gedde havde ladet borttage en Deel saakaldte Skjærme eller Angrebsværker, som de Svenske tidligere havde opført mod Slottet, og ladet bortrydde adskillige Forsænkninger, hvorved de Svenske havde søgt at vanskeliggjøre Adgangen til Slottet ad Søsiden. Herover førtes alvorlig Besværing fra svensk Side. Kong Hans klagede ikke mindre stærkt over, at Almuen i Kalmar Len, som skulde svare Skat til Niels Gedde og levere paa Slottet, hvad Besætningen behøvede til sit Underhold, viste sig gjenstridig og ulydig; og det var

*) Nogle Oplysninger om Niels Ragvaldsen og Tiden for Olufsborgs Indtagelse findes i Anm. 2.

tydeligt, at Kongen meente, at Almuens Trods hemmelig næredes og støttedes af den svenske Regjering[4].

Det sees let, at de anførte gjensidige Ankeposter i sig selv kun vare af liden Betydning, og aldrig havde kunnet blive nogen virkelig Hindring for Freden, hvis Ønsket om at komme til Forstaaelse havde været oprigtigt. Men det var det ingenlunde fra Svante Stures og hans nærmeste Venners Side. Svante Sture indsaae godt, at naar det store Fredsparti, som fandtes i Rigsraadet, kom sammen i Kalmar med de danske og norske Rigsraader, saa var der stor Fare for, at man vilde enes om igjen at tage Hans til Konge, eller dog vedtage Bestemmelser i en Retning, der indskrænkede eller maaskee aldeles ophævede den Magt, Svante nylig havde vundet som Rigsforstander. Han var derfor ikke tvivlraadig i sin Beslutning, at gjøre Alt hvad han kunde for at forstyrre Mødet i Kalmar, og hans Raadgiver Hemming Gad skjød til af alle Kræfter, dreven af sit Had til Danmark og Frygt for sin egen Fremtid, hvis Kong Hans igjen kom til Magten. Svante nærede derfor de under Stilstanden opkomne Misforstaaelser med Danmark og søgte at gjøre Smaat til Stort. Han arbeidede ogsaa paa at forøge sit Parti og styrke sig for det Tilfælde, at det skulde komme til aabent Brud. Om Vinteren var han oppe hos sine gamle Venner Dalekarlene, og fik af dem saa gode Svar, som han kunde ønske sig. Tidligere havde han været ovre i Finland og ganske vundet for sig den mægtige og anseete Erik Turesen Bjelke, der betragtede sit Brud med Kong Hans som ulægeligt, siden han i Aaret 1502 saa letsindigen havde overgivet til Steen Sture den Ældre de ham betroede finske Slotte og sluttet sig til Opstanden, hvilket ogsaa havde havt til Følge, at hans og hans Families Godser i Danmark vare blevne inddragne under Kronen. Han frygtede Kong

Hanses Tilbagekomst ligesaameget som Svante Sture. Medens denne afgjort var imod Fredsmødet i Kalmar, havde han derimod ikke Noget imod Stilstandens Forlængelse, eller rettere sagt, han ønskede Intet hellere end Fortsættelsen af en Tilstand, der lod alle Hovedspørgsmaalene uafgjorte og svævende og ham selv i Besiddelsen af Magten, og som sikkrede Riget mod Krigens Ødelæggelser og Byrder. Han lod ogsaa det danske Rigsraad gjøre et Forslag om at forlænge Stilstanden og udsætte Mødet i Kalmar til et følgende Aar. Paaskudet hertil toges fra den Dyrtid, som sagdes for Tiden at herske i Kalmar og i Egnen der omkring, hvorved en Samling og et længere Ophold af mange Fremmede vilde blive særdeles byrdefuldt for Beboerne. I Danmark gjennemskuede man let, hvad der laae bag ved dette Forslag, og gik ikke ind derpaa[5].

Under disse Forhold henrandt Aaret 1504 og en Deel af det følgende, og Tiden til Mødet i Kalmar nærmede sig stærkt. Imidlertid vare de Illusioner, som Kong Hans i Begyndelsen havde gjort sig, at Steen Sture den Ældres Død skulde bevirke en Forandring i Sverrig, og at Svante Sture, der for ikke mange Aar siden havde kjæmpet mod sine egne Landsmænd for at skaffe Kong Hans Sverrigs Krone, vel vilde lade sig tale til Rette og finde sig i et rimeligt Forlig, aldeles forsvundne; og Fredspartiet i Sverrig, uden Mod til at handle og overrasket ved den Energi, hvormed Svante Sture i den første Tid optraadte, lod sig nøie med at sukke i Stilhed. Kong Hans rustede sig stærkt, opbød alle Kronens ledingspligtige Lensmænd, baade geistlige og verdslige, og udskrev Folk og Skibe af Kjøbstæderne. Ved den Tid Mødet skulde holdes, ankrede en dansk Flaade med en betydelig Landmagt ombord udenfor Kalmar. Hans Svigersøn Kurfyrst Joachim var med, ledsaget af 124

Svende. Ogsaa paa svensk Side traf man Forberedelser til at møde med Krigsmagt ved Kalmar. Det saae mere ud efter et Feltslag end et Fredsmøde[6].

Den 10 Juni, som var den for Mødets Aabning fastsatte Dag, indfandt Kong Hans sig i Kalmar, ledsaget af et betydeligt Antal danske og norske Rigsraader, verdslige og geistlige, blandt disse de tvende Ærkebisper, Birger af Lund og Gaute af Throndhjem. Foruden Kongens Svigersøn Kurfyrst Joachim, var ogsaa tilstæde et Sendebud fra hans Søstersøn, Jakob den Fjerde af Skotland, desuden Joachims Kantsler og endnu en tydsk Kantsler fra de to meklenborgske Hertuger, der den Gang havde mange Forbindelser med Danmark. Man ventede i flere Dage; men ingen svenske Herrer kom, og den Formodning, at de Svenske aldeles vilde udeblive, gik efterhaanden over til Vished. Da man havde fyldestgjort Anstanden ved at vente 14 Dage, eller Totrediedele af den Tid, som for Mødets Holdelse var fastsat, skred man den 25 Juni til Handling. Det var en i Unionstiden uddannet statsretlig Grundsætning, som ogsaa var optagen i flere offentlige Akter, at, naar Kongen blev uenig med et af Rigerne, skulde de tvende andre Rigers Raader samle sig og sidde til Doms over Kongen og det klagende Rige; og hvad de kjendte for Ret, derved skulde det blive. Denne Grundsætning var ogsaa tidligere kommen til praktisk Anvendelse, bl. A. paa det mærkelige Møde i Halmstad 1450, hvor Karl Knudsen fik at føle den knusende Vælde, som en saadan Domstol, sammensat af Rigernes første og mægtigste Mænd, kunde udøve. I Grunden er ethvert Møde af Rigernes Raad under Unionsstridighederne at betragte som en saadan Domstol, der skulde skille de Tvistende imellem. Men det var desuden udtrykkelig og bestemt udtalt i Stilstanden til Kjøbenhavn 1504, at paa Mødet i Kalmar skulde Kong Hans og Sverrigs Riges Raad

om alle Sager og Skyldinger, som den Ene kunde have til den Anden, »lide og undgjælde enten til Minde eller Rette hver paa sin Side, hvad alle tre Rigers Raad vilde finde og kjende dem imellem«. Sagen var altsaa klar. Den 25 Juni satte de danske og norske Rigsraader sig til Doms. Paa Kongens Vegne fremtraadte som Klager den danske Rigsraad og Ridder Niels Høg, der var bekjendt for den Lethed, hvormed han forstod at bruge det mundtlige Ord. Spørgsmaalet var først, hvad retlige Følger de Svenskes Udeblivelse maatte have. Niels Høg fremlagde Dokumentet, som indeholdt Overeenskomsten i Kjøbenhavn, til hvilket var hæftet Fuldmagtsbrevet, som hele det svenske Rigsraad havde udstædt til Underhandlerne. Da nu de Svenske, imod deres ved Brev og Segl stadfæstede og ved deres Ære givne Forpligtelse, uden nogen gyldig Undskyldning havde undladt at give Møde, krævede han, at de skulde dømmes som de, der af Modvillighed og Overhørighed vare udeblevne fra Retten. Dommerne fandt denne Begjæring beføiet, og afsagde en Kjendelse i Overeensstemmelse hermed. Dernæst forlangte han videre, at det maatte tillades Kongen at forfølge Sagen, tage Strax-Stævning over de svenske Herrer og faae Dom over dem. Retten fandt eenstemmigen, at dette ikke kunde nægtes. Sagen havde derefter sin Gang. Ved en Herold blev tre Dage i Rad paa Gader og Torve i Kalmar Stævning offentlig forkyndt den afdøde Rigsforstander Steen Stures Arvinger, den nuværende Rigsforstander Svante Sture tilligemed en Deel navngivne svenske Rigsraader, som virksomt havde understøttet Sturerne, at møde for det dansk-norske Rigsraads Domstol for at svare til Kong Hanses Klage mod dem, at de med Urette forholdt ham Sverrigs Rige og havde gjort sig skyldige i Oprør og Majestætsforbrydelse, eller fremføre deres Indsigelser, om de havde nogen. Da ingen

af de Stævnede gav Møde, foretoges Sagen mod de Fraværende; Klagerne hørtes, Beviserne undersøgtes og Dom afsagdes Tirsdag den 1 Juli 1505, som var den sidste Dag af de tre Uger, Mødet var ansat til at skulle vare. Ved Dommen kjendtes Kongen berettiget til fuld Besiddelse af Sverrigs Rige, og Dronningen til sit Enkegods; de navngivne svenske Herrer erklæredes for Oprørere og Majestætsforbrydere, deres Gods forbrudt til Kronen, deres Ære og personlige Rettigheder for evigt tabte[7].

Fra et juridisk Synspunkt lader der sig imod den i Kalmar brugte Fremgangsmaade intet Synderligt indvende, da den var fuldkommen grundet i den gjældende Statsret. De Svenske beklagede sig vel i deres offentlige Akter over, hvad der i Kalmar var foretaget imod dem som Fraværende, men i mere private Skrivelser omtales det som Noget, der var i sin Orden, og ikke mere end hvad man maatte vente. I politisk Henseende kunde Dommen, som Sagerne nu engang stode, ikke let skade, men muligen gavne. Det var i det Mindste at vente, at de svenske Herrer, som mistede alt det Gods, de havde i Danmark og Norge, og maatte frygte at miste ogsaa hvad de besade i Sverrig, hvis det lykkedes Kong Hans at sætte Dommen i Kraft og igjen blive Herre i dette Rige, vilde blive misfornøiede med Svante Sture, der havde bragt dem i saa stor Skade, og tilbøielige til at søge Forlig med Kongen. Det var mange Familier i Sverrig, der paa denne Maade ramtes, nemlig baade de ikke faa oprindelig danske, som i tidligere Tider havde nedsat sig i Sverrig, og de endnu flere, som ved Giftermaal efterhaanden vare komne i Besiddelse af Jordegods i Danmark og Norge. Alt sligt Gods, hvor det fandtes i Danmark eller Norge, blev i Henhold til Dommen uden videre inddraget under Kronen. Knud Alfsens store Eiendomme i Norge berørtes egentlig ikke af Dommen i

Kalmar; men om at tilbagegive dem til Knud Alfsens Børn, som Kongen i Stilstanden til Kjøbenhavn havde erklæret sig villig til, kunde der nu ikke længere være Tale; de beholdtes under Kronen og bestyredes indtil videre af den. Dette ramte personlig Mette Iversdatter, nu Svante Stures Hustru, thi det var hendes Stifbørns Gods. Det var vel ogsaa med Hensyn hertil, skjøndt der i Brevet anføres en anden Grund, at Svante Sture netop nu til Bedste for sin Hustru inddrog det Gods, som hendes Broder den danske Adelsmand Vincents Iversen Dyre (eller Lunge) til Tirsbæk besad i Østergøtland, Verend og Smaaland[8]. Ellers synes Svante Sture ikke, i det Mindste ikke i nogen vid Udstrækning, at have vovet i Sverrig at gjøre Gjengjæld mod Kong Hanses Konfiskationer i Danmark og Norge. Den større Deel af det Gods, der saaledes dømtes under Kronen, blev iøvrigt snart igjen afhændet enten ved Salg eller Gave. I den følgende Tid, endog saa seent som i Christian den Tredies og Gustav Vasas Dage, da et fredeligt Forhold var gjenoprettet mellem Rigerne, førtes der vidtløftige Forhandlinger om dette Gods, idet den svenske Regjering søgte at skaffe de skadelidte Herrers Arvinger deres Eiendom igjen. Men, som Hvitfeldt siger, »hvad solgt og borte var, det blev derved«.

De Svenske gave for deres Udeblivelse fra Kalmar siden forskjellige Undskyldninger, saasom at et Gesandtskab fra Rusland havde optaget Tiden for dem, eller at Vind og Veir havde været dem imod, og at de havde skrevet til Kalmar, at de vilde komme, saasnart de fik Bør (som om der ingen Landevei gik til Kalmar). Men adskillige Aar senere, da det kom til et aabent Brud mellem Rigsraadet og Svante Sture, kom Sandheden frem, idet Rigsraadet uden Omsvøb sagde Svante, at han, forledet af slette Raadgivere, havde hindret Mødet i Kal-

mar, og derfor maatte bære Ansvaret for, at mangen Mand for den Sags Skyld siden havde tilsat sit Liv, og at mange af Rigets Herrer havde mistet deres Gods, som de seent eller maaskee aldrig fik igjen[9].

Langt mindre vel betænkt og mindre forsvarligt end Dommen var det Skridt, som det danske Rigsraad kort efter gjorde, nemlig at henvende sig til den romersk-tydske Keiser Maximilian med Anmodning om, at han tilligemed Kurfyrsterne og alle Rigets øvrige Stænder vilde stadfæste den Dom, som det dansk-norske Rigsraad havde fældet over de Svenske, og at han, efter at have kjendt Dommen gyldig og ved Magt at stande, dernæst »med alle dem, der høre under det hellige romerske Rige, og alle andre christne Mennesker«, strængelig vilde forbyde Enhver at staae de Svenske bi med Raad eller Daad eller have noget Samqvem eller Handel med dem. Det var en i den tidligere Middelalder opkommen, men nu for længe siden fra Virkeligheden bortdød Forestilling, der her spøgede i det danske Rigsraads Hoved, nemlig at ligesom Paven var hele Christenhedens geistlige Hoved, saaledes skulde Keiseren betragtes som alle christne Folks verdslige Hoved, og være den sidste og endelig afgjørende Magt for Alle. Uden Tvivl har Kurfyrst Joachim, der overhoved i alle de Berøringer, Kongen havde med Tydskland, udfoldede en travl Virksomhed og megen Vigtighed, i Forbindelse med sin egen Kantsler og de meklenborgske Hertugers Kantsler, der vare tilstæde i Kalmar, ved Raad og Forestillinger meget bidraget til at forlede det danske Rigsraad til dette ilde betænkte Skridt, der saa lidet stemmede med de nordiske Rigers Værdighed og Selvstændighed. Keiseren modtog med Fornøielse en saa smigrende Opfordring, og gik i sin Beredvillighed endnu langt videre, end det danske Rigsraad havde forlangt. Det havde begjæret Stadfæstelse af

Dommen og Forbud mod Handel og Samqvem med de Svenske. Han gjorde ikke alene det, men satte endog ved et Edikt fra Passau af 13 November 1505 Steen Sture, Svante Sture, de anklagede Rigsraader og alle Sverrigs Indbyggere i det hellige romerske Riges Acht! Dagen efter lod han udgaae en Skrivelse til Lybek, og uden Tvivl ogsaa til de andre tydske Hansestæder, i hvilken han under Straf befaler dem at afbryde al Handelsforbindelse med de Svenske og ikke paa nogen Maade yde dem Hjælp. Opnaaelsen af denne Fordeel er den eneste taalelige Undskyldning for det danske Rigsraads Handlemaade. Men det kom an paa, hvorvidt de tydske Stæder vilde holde sig dette Forbud efterretteligt. Forøvrigt havde Kong Hans selv strax efter Mødet i Kalmar ladet udgaae Forbud til Stæderne ved Østersøen mod at drive Handel paa Sverrig. I Sverrig gjorde Forkyndelsen af Keiserens Acht kun ringe Indtryk, og man spottede over den latterlige Feiltagelse, at han havde indbefattet den for længe siden afdøde Rigsforstander Steen Sture i Achten — i det dansk-norske Rigsraads Dom var der kun Tale om Steen Stures »Arvinger«. Senere, da Partistriden i Sverrig blev bittrere, forsmaaedes det imidlertid heller ikke som et Vaaben mod Svante, at han havde paadraget Riget en keiserlig Achtserklæring[10].

Da Kong Hans betragtede Overeenskomsten i Kjøbenhavn som nu aldeles brudt og ophævet og en Krigstilstand indtraadt, beholdt han ikke alene, som var rimeligt nok, de to Slotte Kalmar og Borgholm, hvilke han tidligere havde havt og kun for Stilstandens Tid havde overdraget til de to Mænd, man var kommen overeens om at betroe dem til, men benyttede tillige Leiligheden til at bemægtige sig Kalmar Stad, som før Stilstanden havde været i Sverrigs Besiddelse. Hans Krigsfolk havde

under Mødet besat Staden, og han fandt det efter det Udfald, som Mødet havde faaet, en taabelig Ædelmodighed nu at tilbagegive sine erklærede Fjender den vigtige Stad. Men de Svenske holdt sig til Stilstandsvilkaarene, der fastsatte, at hvis man ikke blev enig paa Mødet i Kalmar, skulde Staden falde tilbage til Sverrig, og paastode derfor, at Kong Hans ved Besættelsen af Kalmarby havde gjort sig skyldig i et stort Brud paa Tro og Love. Da Kongen atter var Herre i Kalmar, straffede han paa Livet Borgemestre og Raad og flere Borgere, som for to Aar siden havde forraadt Byen til de Svenske. Dette i Forbindelse med hiint gav Svante Sture og Hemming Gad en beqvem Anledning til nu og i en Række af følgende Aar overalt at udraabe Kong Hans som en troløs og blodtørstig Tyran[11].

I Befalingen over Kalmar Slot lod Kongen Niels Gedde afløse af Jakob Trolle; men da Niels Gedde, som under Stilstanden burde have holdt sig aldeles partiløs, ved aabent at slutte sig til Kong Hans havde brudt med Rigsforstanderen og forspildt sin Stilling i Sverrig, gjorde Kongen ham til Befalingsmand paa Lykkaa i Grændselandskabet Bleking. Derimod Niels Bosen Grip, hvis hele Fortid syntes at give en sikker Borgen for hans Troskab, beholdt sin Post som Høvedsmand paa Borgholm og Øland, og den kjække og prøvede Jens Holgersen Ulfstand forblev i sin gamle Stilling paa Visborg og Gulland. Disse tre stærke Fæstninger ved Søkanten, Kalmar, Borgholm og Visborg, betroede til tappre og virksomme Mænd, vare en slem Klemme paa Sverrig, naar Krigen udbrød igjen, ligesom tre Horn i dets Side.

Saa forunderligt det lyder, saa aabnedes dog, da ikke fuldt to Maaneder vare forløbne efter det skjæbnesvangre Møde i Kalmar, hvis Udfald syntes at maatte

have fyldt Alles Sind med Vrede og Bitterhed, nye Underhandlinger. Kong Hans udstædte i Nestved den 29 August 1505 Leide for tre svenske Rigsraadsmedlemmer, der kom som Sendebud for at underhandle med det danske Rigsraad, som de skulde træffe i Lund[12]. Dette Omslag var uden Tvivl bevirket derved, at det stærke Fredsparti i Rigsraadet, understøttet ved det Indtryk, Dommen i Kalmar havde gjort paa flere Herrer, der havde Gods og Eiendom at miste i Danmark eller Norge, et Øieblik havde faaet Overvægt over Svante Sture og hans krigerske Venner. Nogle i Sverrig troede ogsaa hos de skaanske Herrer, hvis Gaarde og Gods laae først for Døren, naar Feiden fornyedes, at have mærket en stærkere Stemning for Fred, og meente heri at finde et Tilknytningspunkt for deres Fredsbestræbelser. Fornyelsen af Underhandlingerne lettedes derved, at Kong Hans, der vel aldrig frygtede Krigen, men dog hellere vilde naae sin Ret ad fredelig Vei, og hvis Vrede, som var blusset op i Kalmar, havde faaet nogen Tid til at lægge sig, gjerne greb en Leilighed til at nærme sig Fredspartiet i Sverrig og komme bort fra Beslutningen i Kalmar. Hvorom Alting er, saa enedes man omsider, efter flere Gange at have forandret Tid og Sted, om at holde et Møde i Malmø i Februar og Marts 1506[13]. I en af de flere Skrivelser, der forud vexledes mellem det svenske og danske Rigsraad, forekommer der en Yttring fra svensk Side, der er mærkelig ved den Farve den har af skandinavisk Enhedsfølelse. »Betænker vel, værdigste Herrer og gode Mænd,« hedder det, »at vi ere Alle af eet Tungemaal og næsten Alle Frænder til Kjød og Blod, saa at vi burde skifte os Godt imellem og ikke tragte indbyrdes efter hverandres Skade og Fordærv med Mord og Slag og Brand, som nu og før for de danske Kongers Skyld er hændt os til ingen Gavn paa nogen af Siderne«[14].

Smukke og sande Ord, hvis Herrerne ikke herved havde tænkt paa sig selv alene, men tillige paa de trende Frændefolk, paa det menige Folk i alle tre Riger, der ikke mindre end Herrerne, for hvis Tvist de maatte bøde, vare forenede ved Blodets og Sprogets Baand. Men man seer let, at der her kun er Tale om Rigsraads-Skandinavisme, og at der ikke utydelig gives det danske Rigsraad et Vink om at binde Hænderne paa Kong Hans, eller, naar man tager det i bedste Mening, antydes, at alle tre Rigers Raad skulde være enige om til fælleds Bedste at holde deres herskesyge Styrere i Ave.

Svante Sture, der af gode Grunde frygtede enhver Tilnærmelse til Kong Hans, var aldeles imod dette Møde, men gav dog omsider, trykket og overhængt især af de geistlige Rigsraader, et uvilligt Ja. De geistlige Medlemmer, der stode i en langt sikkrere og uafhængigere Stilling end de verdslige, kunde udtale deres Mening med større Frihed end disse, og da de, ved deres Embedsforretninger ofte hindrede fra personlig at være tilstæde i Rigsraadet, jævnlig afgave deres Erklæring skriftlig, er Eftertiden bedre istand til at danne sig en Forestilling om deres Synsmaader og Forhold til Begivenhederne end om mange af de verdslige Medlemmers. Næsten alle Bisper og de fleste høiere Geistlige, men navnlig Ærkebisp Jakob af Upsala, Bisp Otto af Vesteraas og Bisp Vincents af Skara, vare afgjort stemte for Freden. De lode Rigsforstanderen ingen Ro med deres Formaninger om, at han ikke maatte støde den Haand tilbage, som raktes, eller lukke den Udsigt til Fred, som nu aabnede sig, en Fred, som Sverrig høilig trængte til, at det engang kunde drage Aande efter den lange Feide; han skulde betænke Almuens Stemning; den var for Tiden saa gjenstridig og ulydig, at, kom der Noget paa, kunde det ligesaa let hændes, at den slog paa sine Foresatte

som paa Fjenden[15]. Rigsforstanderen gav vel efter — i det Mindste tilsyneladende, men han sørgede tillige for, at den Instrux, som Sendebudene havde at følge, blev saa indskrænkende som muligt. Hovedsagen, som de skulde stræbe at naae, var en Stilstand paa nogle Aar, i Nødsfald paa eet Aar; alle de omtvistede Spørgsmaal skulde aldeles holdes borte, og udsættes til et eller flere Møder, som man senere kunde holde under Stilstanden; blev der Stilstand, skulde hver Mand i de tre Riger, og navnlig Knud Alfsens Slægt, have sit Gods igjen; fremfor Alt maatte de vogte sig for at indrømme, at Kong Hans havde nogen Ret til Sverrig, og overhoved ikke indlade sig i nogensomhelst Drøftelse med ham eller det danske Rigsraad enten om hans Ret eller Grunden til at han mistede Sverrig; alt Sligt skulde de henskyde til de Møder, der vare stillede i Udsigt efter Stilstandens Afslutning[16].

Men ikke beroliget tilfulde herved, var Svante Sture endnu betænkt paa et Middel, hvorved han kunde gjøre Underhandlingerne aldeles frugtesløse og intetsigende. Paa en Tid, da alle eller næsten alle Bisperne vare forhindrede fra at give Møde, idet de maatte være tilstæde i Upsala i Anledning af Vincents af Skaras Indvielse til Bisp, tog han Leiligheden i Agt og sammenkaldte en Forsamling i Vadstena, hvor han med sine Venner satte den mærkelige Beslutning igjennem, at de svenske Sendebud aldeles ikke maatte fremlægge deres Fuldmagtsbrev for det danske Rigsraad. Med Forbauselse og Misfornøielse erfarede Bisperne et Skridt, der, som Ærkebispen sagde, gjorde al Underhandling umulig og de Svenskes egen Redelighed mistænkt[17]. Til ydermere Sikkerhed skrev Svante Sture allerede 23 Februar (skjøndt Leidebrevene gjaldt til 22 Marts) til Underhandlerne, at om de ikke allerede vare komne til nogen Endelighed med

det danske Rigsraad, skulde de skyndsomt begive sig tilbage[18]. Mødet i Malmø fandt vel Sted, men med et saadant Udfald, som man efter slige Forberedelser maatte vente. Det danske Rigsraad erklærede, at da de svenske Sendebud savnede Fuldmagt, var det ikke muligt at tage nogen Beslutning med dem; men man var villig til paa beleilig Tid og Sted at holde et nyt Møde, hvorom man ventede nærmere Yttring fra svensk Side. Under Samtalerne med de svenske Fuldmægtige havde det danske Rigsraad ogsaa givet at forstaae, at man var rede til aldeles at opgive de Beslutninger, der vare tagne i Kalmar, og lade Alt komme til en venlig og mindelig Afgjørelse, som Grundvold for hvilken her første Gang fremsattes de mærkelige Forslag, som i hele den følgende Tid, lige indtil Christiern den Anden selv tiltraadte Regjeringen, bleve det uforanderlige Udgangspunkt fra dansk Side for de talrige Underhandlinger, der førtes. Der opstilledes som Betingelse for Gjenoprettelse af Freden mellem Rigerne tre Vilkaar, mellem hvilke de Svenske kunde vælge det, som de fandt meest tiltalende og Riget efter Omstændighederne meest tjenligt: det ene var, at erkjende Kong Hans for deres Herre igjen og sætte ham i Besiddelse af Regjeringen; det andet, at tage Christiern, hvem de 1499 havde hyldet som Thronfølger, strax til Konge paa hans Faders Vegne; det tredie, at betale Kong Hans og hans Dronning en aarlig Sum som kongelig Indtægt af Sverrigs Rige (senere bestemt til 13,000 Mark svensk).. Dette sidste Forslag var saa forsonligt, saa billigt og saa maadeholdent, at man, især naar man tænker paa den Stemning, der nylig havde raadet i Kalmar, maa undre sig over, at det blev gjort, og endnu mere over, at det ikke blev modtaget. Det indeholdt intet Krænkende og intet Trykkende for Sverrig. Den Anerkjendelse, at Kong Hans var retmæssig Konge, som

rigtignok vilde ligge deri, at man forpligtede sig paa Rigets Vegne til at betale ham en aarlig Sum, kunde ikke være saarende; thi man havde vel, da Klager over formeentlig lidt Uret ikke bleve afhjulpne, reist sig i Opstand mod ham og paa mange Maader fornærmet ham, men aldrig formelig afsat ham fra Regjeringen eller erklæret Sverrigs Throne for ledig; Kongen vilde heller ikke ved denne Ordning faae nogen Indflydelse paa Sverrigs Styrelse, man kunde indrette sig som man vilde, med Rigsforstander eller uden Rigsforstander. Ligesaa lidet var den Afgift, som krævedes, overdreven eller byrdefuld; den medførte intet nyt Skattepaalæg, men skulde naturligviis udredes af den svenske Krones umiddelbare Gods og Len, saa ingen Anden kom til at lide derunder end i alt Fald Indehaverne af dette Gods, iblandt hvilke rigtignok var Svante Sture. Den hæderlige og forstandige Oluf Pedersen (Olaus Petri), der levede nær ved disse Tider, yttrer sig om denne Sag med sit sædvanlige sunde Omdømme. »Det havde vel,« siger han, »eftersom Leiligheden da begav sig, været det bedste Raad at betale denne Pengesum; thi Freden er vel værd, at man kjøber ham for Penge, naar man kan naae det; man koster ofte store Penge paa det, som ringere er. Det havde været bedre, at man havde taget de Penge, som anvendtes paa Orlog, og gjort Fred dermed. Saa var ikke saa mangen Mand kommet af Dage og ikke saa mangt et Skib taget i Søen, som da altid skete. Kong Hans fik undertiden mere Gods paa eet Skib, end al den Sum kunde beløbe sig til, som han begjærede; men deres Stemme, som ingen Penge vilde give, fik Overhaand«[19].

Det danske Svar og de Forslag, Sendebudene bragte tilbage, fandt en meget slet Modtagelse hos Svante Sture. Han sagde idelig og allevegne, at Alt hos de Danske gik

ud paa List og Bedrageri; det Hele havde kun været lagt an paa at forhale den gode Vintertid, der var saa beqvem for de Svenske til at hjemsøge de danske og norske Grændselandskaber, og trække det ud til Foraaret kom, da de Danske kunde bruge deres Sømagt og hærje de svenske Kyster[20]. Det var nu rigtignok sandt, at Vinteren var for de Svenske den beleiligste Tid til Krigsførelse og Sommeren for de Danske, og man kan i den følgende Tids Forhandlinger, naar der var Spørgsmaal om at slutte Stilstand, tydelig nok mærke, at begge Partier stræbte at dreie Tidsgrændsen for Vaabenhvilen hen til den Deel af Aaret, der for hvert især var beqvemmest; men i nærværende Tilfælde, hvor det var vitterligt, at Svante selv havde forstyrret Underhandlingerne, var hans Klage og Beskyldning heel grundløs, og kunde snarest vendes mod ham selv. Han holdt Møder med Bønderne, talte til dem om de Danskes Underfundighed, og om den Skat, de krævede, hvis Fred skulde holdes, og spurgte dem, om de vilde lade sig lægge i Skat for den danske Konges Skyld, hvilket Bønderne naturligviis besvarede med et kraftigt Nei! Smaalændingerne i Verend og Møre gave til Svar, at deres Skattepenge til Kong Hans skulde bestaae i Øxehug og Pileskud[21]. Fredspartiet holdt sig stille, da de Intet troede at kunne udrette mod Øieblikkets Stemning, men senere, da Stemningen havde vendt sig, og Rigsforstanderens Stilling ved Feil og Uheld var bleven mindre sikker, glemte de ikke at minde ham og Andre om, hvorledes han selv havde fordærvet en Leilighed til paa en god Maade at drage Riget og dem Alle ud af store Vanskeligheder og spare megen Blodsudgydelse.

En ny Kamp imellem Rigerne var nu uundgaaelig, og paa begge Sider saae man sig om efter Forbundsfæller. Rusland var altid for Sverrig en farlig Nabo,

dobbelt farlig, naar Ufred truede fra andre Sider. Det var derfor med stor Glæde, at man saae sig sikkret fra denne Kant, da Rusland ved et Gesandtskab til Stokholm Sommeren 1505 stadfæstede den Aaret forud sluttede tyveaarige Stilstand. Svante Sture undlod ikke i en Proklamation til Rigets Landskaber blandt andre gode Efterretninger ogsaa stærkt at fremhæve det trygge Forhold, hvori man nu var kommet til Rusland[22]. Mellem Sverrig og Polen indlededes i Begyndelsen af Aaret 1506 Underhandlinger om et Forbund. Men Interesserne vare uforenelige: Polen ønskede et Forbund rettet mod Rusland, af hvilket det den Gang truedes; men dette var ikke Sverrigs Leilighed. Sverrig attraaede Hjælp fra Polen imod Danmark; men Polen havde Betænkelighed ved at lade sig indvikle i denne Strid paa samme Tid, det maatte frygte Angreb fra en anden Kant. Underhandlingerne vare begyndte af Kong Alexander og fortsattes under hans Efterfølger Sigismund; men de gik i Langdrag, og efter et Par Aars Underhandling trak Polen sig ganske tilbage[23]. Tilsidst omvendte Forholdet sig saaledes, at Polen sluttede et Forbund, ikke med Sverrig, men med Danmark (1509). Dette var dog ikke noget egentligt Krigsforbund, men et almindeligt Venskabs og Handelsforbund; det forudsattes vel, at man, naar det krævedes, skulde hjælpe hinanden i Krig; men det blev overladt til hver især at bedømme, om det under forhaandenværende Omstændigheder var ham beleiligt at yde den Anden Krigshjælp eller ikke[24].

Strax efter Mødet i Kalmar henvendte Kong Hans sine Tanker paa sit gamle Forbund med Rusland, der, som tidligere omtalt, var blevet forstyrret og afbrudt i den Tid Sverrig erkjendte ham for Konge. Han lod et Sendebud afgaae til Rusland for at foreslaae Fornyelse af Forbundet og begjære Krigshjælp. Sendebudet var

Herolden Mester David Kock, en Mand, som mange Gange tidligere i lignende Ærinder var draget over Østersøen, og som ogsaa i den følgende Tid, baade under Kong Hans og hans Søn, idelig drog frem og tilbage paa Veien mellem Danmark og Rusland. De Svenske toge Kjende af ham og holdt Udkig med hans Reiser, som gik forbi de svenske og finske Kyster, og de betragtede hans Komme med de samme Følelser, hvormed Sømanden seer den Fugl, som bebuder Uveir, flyve omkring Skibet. Ved den Tid Mester David kom til Rusland, var imidlertid Ivan Vasilievitsch, med hvem det tidligere Forbund var sluttet, afgaaet ved Døden. Kongen sendte derfor strax efter i samme Ærinde til den nye Storfyrste Vasilius Ivanovitsch Sendebudet Anders Glob, den Samme som tilligemed Jens Andersen havde deeltaget i det mislige Gesandtskab 1499. Vasilius gik villig ind paa Forslaget og sendte 1506 en Gesandt til Kjøbenhavn, hvor et Forbund blev sluttet, der ganske stemmede med det af 1493[25]. Af sit første Forbund med Rusland havde Kong Hans kun havt Fortræd, af sit andet havde han ingen Gavn. Thi Vasilius, der havde fuldt op at gjøre med Polakkerne, holdt ubrødelig den Stilstand, der var indgaaet med Sverrig, og lod dette Rige i Ro, ihvor ofte Kong Hans ved Herolden Mester David lod ham mane og paaminde om hans Forpligtelser. Da det over hele Europa var meget ilde seet, at en christelig katholsk Fyrste indgik Forbund med de kjætterske Russer, søgte Kong Hans at sætte nogen Farve paa denne Tilnærmelse til Rusland, idet han allevegne gav at forstaae, at hans egentlige Maal var om muligt at bringe de vildfarende Russer tilbage i den rettroende Kirkes Skjød. Saaledes fremstillede Kongen Sagen for sin Søstersøn Kong Jakob den Fjerde af Skotland, og denne bragte det efter Kongens Ønske videre, idet han

underrettede baade Pave Julius den Anden, Ludvig den Tolvte af Frankrig og Henrik den Syvende af England om Kong Hanses velmeente og christelige Bestræbelser. Muligen har dog Kong Hans ved Siden af sit politiske Øiemed i denne Sag ogsaa været ledet af en virkelig Interesse for Kirken. Han var i det Mindste konseqvent i sine Bestræbelser. Thi som vi siden nærmere skulle see, optog han Sagen igjen i sine sidste Aar, paa en Tid da Forbundet med Rusland ikke længer havde nogen særdeles Vigtighed for ham, og søgte ved sine Sendebud i Rom at indlede en Tilnærmelse mellem den græske og latinske Kirke[26].

Foruden til Rusland henvendte Kong Hans sig ogsaa om Hjælp til sine gamle Forbundsvenner Frankrig, Skotland og England[27]. England ydede ham ingen Hjælp enten paa den ene eller anden Maade; Frankrig understøttede ham ved Mægling, Trusler og Formaningsbreve til hans Fjender; hans Søstersøn Jakob af Skotland ikke blot herved, men tillige til forskjellige Tider ved Tilsendelse af Krigsskibe og Leietropper.

Den nærmeste Anledning til, at Kongen bragte de gamle Forbund i Erindring hos de sidstnævnte Magter, var Forholdet til Lybek og øvrige vendiske Stæder. Det havde siden 1503 været slet og blev daglig værre, fornemmelig med Lybek, Stralsund og Vismar. Det Forlig, som Kardinal Raimund Perauld April 1503 havde mæglet, var fra først af kommet istand under mange mislige Omstændigheder og var aldrig i sine Punkter blevet gjennemført. Det var, som tidligere berørt, blevet sluttet paa Vilkaar, som Kongen forud havde erklæret, han aldrig vilde antage. Siden havde han vel stadfæstet det; men da Lybek, istedenfor efter Løfte at hjælpe ham til Fred mod Sverrig, indgik et fjendtligt Forbund imod ham, ansaae han sig løst fra enhver Forpligtelse.

Kongen klagede over Lybek, Lybek over Kongen, Alle vare misfornøiede, Ingen dog mere end Forligsmægleren Hertug Frederik, der havde lidt Tab og Skade for sin Uleilighed og aldrig kunde presse en Skilling af sin Broder af sit formeentlige Tilgodehavende. Saalænge den eetaarige Stilstand mellem Danmark og Sverrig varede, gik det dog saa nogenlunde mellem Kongen og Lybek, efterdi Handelen med Sverrig i den Tid var fri; men aldrig saasnart var Mødet i Kalmar forbi, før det ved Breve fra Kongen, det danske og norske Rigsraad blev Lybek betydet, at Handel med Sverrig ikke længer kunde tilstædes, og hvis de ikke med det Gode vilde finde sig i denne Indskrænkning, vilde Kongens Udliggere med Magt forhindre Handelen og opbringe de Skibe, som overtraadte Forbudet[28]. Snart efter kom de keiserlige Breve, som i Henhold til den over de Svenske udtalte Acht forbøde ethvert Handelssamqvem med dem. Men skjøndt Lybekkerne bleve ilde tilmode ved Keiserens Forbud og Kong Hanses Trusler, saa var dog Handelen med Sverrig altfor indbringende til, at de ikke skulde stræbe imod saa længe som muligt. Handelen fortsattes derfor i lang Tid baade fra Lybek og Nabostæderne, og fra Reval, Riga og Danzig, hvilke sidste Stæders Beliggenhed var saa gunstig for denne Handel, at Jens Holgersen Ulfstand paa Gulland, som med sine Udliggere især agtede paa den østlige Deel af Østersøen, med al sin Paapassenhed og Hurtighed ikke altid var istand til at hindre den. Men et betydeligt Antal Skibe bleve dog rundtomkring i Østersøen opbragte allerede i Aaret 1505 og langt flere i det følgende Aar. Lybek følte det haardt. Kongen ophævede desuden deres Privilegier i Danmark og Norge, og forbød dem al Handel i disse Riger. Dette var ikke Lybeks eneste Nød. Det var i Aaret 1505 ved en ubetydelig Anledning kommet i en blodig Feide med

Meklenborg, der endog havde til Følge, at det blev belagt med Rigets Acht. Denne lykkedes det vel Lybek snart igjen at faae hævet; men Feiden med Meklenborg antog en farlig Skikkelse, da de nordtydske Fyrster Hertug Henrik af Brunsvig, Kurfyrst Joachim af Brandenborg og flere Andre gjorde fælleds Sag med de meklenborgske Hertuger. Venskabet mellem Hansestæderne indbyrdes var i disse Tider heller ikke saa inderligt eller Uegennyttigheden saa stor, at Lybek hos disse sine Forbundsvenner under Striden med Danmark eller Meklenborg turde gjøre Regning paa nogen kraftig med Opoffrelse og Fare forbunden Medvirkning — tvende af de nærmeste, Rostok og Vismar i Meklenborg, vare allerede lammede ved deres Forhold til deres Landsherrer; og Hamborg undgik helst Strid med Kongen af Danmark, der som Hertug i Holsteen kunde blive dem en besværlig og farlig Nabo[29].

Det var længe siden, at Lybek havde havt at kjæmpe med saa store Forlegenheder som nu, og det greb derfor gjerne Leiligheden til at forsøge en Overeenskomst med Kong Hans. Kongen var i Junimaaned 1506 kommen til Kiel, hvor han havde aftalt et Møde med flere nordtydske Fyrster, Henrik af Brunsvig, Joachim af Brandenborg, Magnus af Lauenborg, Henrik af Lyneborg, Henrik af Meklenborg; Kongens Broder Hertug Frederik var ogsaa tilstæde. Kongen ønskede at faae en Kjendelse af Fyrsterne i den Pengetvist, han havde med sin Broder; desuden skulde der forhandles om den Strid, som Kongen og flere af Fyrsterne havde med Lybek. Denne Stad, hvor der paa samme Tid var sammenkaldt en Hansedag for at overveie Øieblikkets vanskelige Forhold, besluttede tilligemed flere af sine Forbundsvenner at sende Fuldmægtige til Fyrstemødet i Kiel. Opholdet i denne By, hvor de næsten ved hvert Skridt mødte en Fyrste, der

var fjendtligsindet mod deres Stad, og hvoraf Flere nylig havde staaet og snart igjen skulde staae i Vaaben mod den, var ikke hyggeligt for de lybske Herrer. Der var hengaaet flere Aar, siden de Danske havde været samlede i noget Møde med lybske Underhandlere, og i Mellemtiden var der samlet megen Galde og Bitterhed. Kong Hanses Vrede, der var stor nok forud, havde faaet en ny Æggelse, da Lybek faa Uger før dette Møde havde fornyet sit Forbund med de ham saa forhadte Ditmarskere. De Følelser, der herskede hos Kongen og de fleste tilstædeværende Fyrster, gave sig Luft i de Sammenkomster, der holdtes, og det med saa meget større Uforbeholdenhed, som Lybek nu syntes at være saa ydmyget og forladt, at man ingen Anledning havde til at skaane det. Kongens og Fyrsternes Følge gik endnu videre end deres Herrer. Den lybske Krønikeskriver Reimer Kock kan ikke finde Ord nok til at beskrive, hvad Lybekkerne maatte lide i Kiel. Alting i dette Møde, siger han, var ret lagt an paa at fortrædige de lybske Herrer, og hvo der kunde gjøre dem Spee og Spot, var vis paa at fortjene Tak derved. De maatte see paa, at Kongens »Sørøvere« (d. v. s. Sø-Kapitainerne) stillede sig op for dem paa Gaden og i Kirken, og drillende viste dem deres Hermelinsdragt, som de havde taget paa de kaprede lybske Skibe. Værst vare nogle unge Mennesker, der endog vare fødte i Lybek, men tjente i Kongens Kancelli. De samlede sig omkring de lybske Herrer, hvor de gik eller stode, holdt frem imod dem Graaværk og andre kostbare Varer, som vare tagne fra Lybekkerne, og øvede andre Streger imod dem af den kaadeste Art, uden Tvivl stolende paa, at Kongen ikke vilde have meget imod, om Lybekkerne fik nogen Gjengjæld for deres Fastelavnsløier i Aaret 1500 efter Nederlaget i Ditmarsken. Kom de lybske Herrer fra Gaden og Kirken

ind i Forsamlingssalen, gik det ikke bedre. Thi Kongen havde til Ordfører, siger Krøniken, en Doktor, en uforskammet Mand, et ondt Menneske, der dristelig turde sige usande Ting, skjælde og haane og tale foragteligt om de hæderlige Stæder. Meget muligt er den Doktor, som den lybske Krønike giver saa slet et Skudsmaal, ingen anden end Fyns Bisp Jens Andersen Beldenak. Han havde været med ved de tidligere Forhandlinger mellem Danmark og Lybek og var tilstæde ved alle de følgende og derfor rimeligviis ogsaa ved denne, og hans hvasse Tunge er bekjendt nok. Reimer Kock slutter ikke sin Beretning, uden at tage en lille Hævn over Kong Hans, idet han bemærker, at naar Kongen var tilstæde i Raadssalen, havde han siddende ved sin ene Side en Frue og ved den anden en Jomfru; men det var efter Folks Sigende ikke andet end to Skjøger. — Som det var at vente, kom der ikke Noget ud af Mødet for Lybeks Vedkommende. Derimod afsagde de fire Fyrster, som vare blevne til Mødets Ende, en Kjendelse i Pengestriden mellem Kongen og Hertug Frederik. Denne gik ud paa, at Kongen ikke var forpligtet at godtgjøre sin Broder de Penge, han ifølge Forliget 1503 havde betalt Lybekkerne som Erstatning for de Skibe og Varer, de havde mistet[30].

Da Hansestædernes Udsendinge kom tilbage til Lybek, besluttede man, da intet Forlig syntes opnaaeligt og man hos Fyrsterne kun mødte Haan og Overmod, at vedblive med Handelen paa Sverrig og understøtte dette Rige, samt til det Yderste fortsætte Feiden med Meklenborg. Denne rasede nu med de frygteligste gjensidige Ødelæggelser, indtil der sidst i Oktober samme Aar sluttedes en Stilstand. Denne Stilstand var ikke Kong Hans behagelig, da han havde haabet, at Meklenborgerne og

de nordtydske Fyrster skulde saaledes have sysselsat Lybekkerne, at disse for lang Tid ikke vilde kunne være ham til Hinder i Sverrig. Han reiste derfor over til Holsteen for at sætte nyt Liv i de forbundne Fyrster, som her igjen traf sammen med ham. Han haabede, at dette vilde lykkes, hvis han fik sin Broder Hertug Frederik til at forbinde sig med Meklenborgerne mod Lybek. Men det Forsøg, han herpaa gjorde, strandede baade hos Hertugen og Ridderskabet, der aldrig vidste at bringe deres Interesser i Samklang med Kongens; skjøndt Lybek just ikke havde faret læmpeligt med dem i Pengesagen, vilde de dog ikke vide af nogen Fjendtlighed mod denne Nabostad. Saaledes forstyrret i sin Plan, blev Kongen fredeligere stemt, og gik ind paa Ridderskabets Tilbud at optræde som Mægler i Striden. Lybek var fredelig stemt; thi dets Forlegenheder vare endnu store. Det havde vel opnaaet Stilstand med Meklenborg, men ingen endelig Fred, som først kom istand et Par Aar senere; Kong Hanses Sømagt var stærk nok til at vanskeliggjøre og idelig forstyrre Handelen paa Sverrig; Keiseren havde fornyet Achtserklæringen mod de Svenske og anden Gang netop ved denne Tid (23 Okt. 1506) sendt strænge Forbudsbreve til Søstæderne, saa Lybek stod Fare for, hvis det fremturede i sin Ulydighed mod Keiseren, selv at falde i Rigets Acht. Vist var det i ethvert Tilfælde, at saalænge man vedblev at staae paa en fjendtlig Fod med Kong Hans, vilde Handelen paa Sverrig være usikker, men Udelukkelsen fra Handelen paa Danmark og Norge sikker. Klogere vilde det derfor være at gaae paa Forlig, for en Tid afbryde den mislige Handel paa Sverrig og lade sig nøie med den visse Fordeel af Handelen paa Danmark og Norge. Disse Betragtninger ledede, efterat forud flere Møder paa forskjellige

Steder vare holdte, omsider under Mægling af Hamborg og Lyneborg, der havde holdt sig neutrale i Striden, til en Overeenskomst i Segeberg 7 December 1506. Lybekkerne forpligtede sig til strax at afbryde Handelen med Sverrig og med deres Forbundsvenner søge at formaae de Svenske til at underkaste sig Kong Hans. Lykkedes dette ikke, skulde Handelen fremdeles være forbudt, lige indtil Sverrig forligte sig med Kongen. Ikkun det Gods, som lybske Kjøbmænd for Øieblikket havde liggende i Sverrig, maatte det være dem tilladt frit at udføre. Den forhøiede Told, som Lybek havde taget af Kongens Undersaatter, skulde igjen nedsættes. Derimod lovede Kongen at hæve det Beslag, som var lagt paa lybsk Kjøbmandsgods i Danmark, frigive de fangne Kjøbmænd og Skibsfolk, igjen aabne Handelen paa Danmark og Norge, og fornye de gamle Privilegier. Et Punkt, hvorover Kongen paa de foregaaende Møder meget havde beklaget sig, nemlig at de Kjøbmænd, som fore med Varer mellem Hamborg og Lybek, siden Trittau var kommet i Lybeks Besiddelse, omgik Veien over Oldesloh, hvor Kongen havde sit Toldsted, og ved at drage ad Veien forbi Trittau unddroge sig for Told til Kongen, blev efter en Deel Vanskeligheder for saavidt afgjort til Kongens Fordeel, som det udtaltes, at de Kjøbmænd, der fore ad denne Vei, maatte tage Skade for Hjemgjæld, om de i den Anledning lede nogen Ulæmpe og Overlast. Denne Fred i Segeberg var dog ikke endelig, da der var en heel Deel omtvistede Punkter, blandt Andet om Erstatning for opbragte Skibe og mange andre Spørgsmaal, som bleve staaende uafgjorte. Det vedtoges derfor, at man til St. Hans Dag næste Aar vilde holde et nyt Møde i Burg paa Femern eller i Nykjøbing paa Falster for at bringe Alt til Endelighed[31].

II.

Feiden bryder ud mellem Rigerne. Aage Hansens ødelæggende Indfald i Skaane. Den danske Flaades hærjende Tog til Sverrigs Østkyst. Hemming Gad stiller sig i Spidsen for Hæren, beleirer og indtager Kalmar By. Hemming Gads Fjender; han bliver valgt til Bisp i Linkøping mod Kapitlets Villie og til Misfornøielse for de øvrige Bisper. Pavens Indblanding; Hemming Gad lyses i Band, men holder sig oppe trods sine Fjender, støttet af Svante Sture og Sverrigs Almue. Lybek søger at bevæge Svante Sture til Forlig med Kong Hans, for at der kan blive Fred paa Søen. Svante undviger Mæglingen og lader først gjøre Indfald i Bleking, paa Øland og i Halland; foreslaaer derefter Stilstand paa uantagelige Vilkaar. Krigen fortsættes. Endelig Fred mellem Lybek og Danmark under fransk og skotsk Mægling i Nykjøbing Juli 1507, meget ugunstig for Lybek.

Allerede førend Tvisten mellem Kongen og Lybek var bleven nogenlunde bilagt ved Overeenskomsten i Segeberg, var Feiden udbrudt mellem Danmark og Sverrig. Svante Sture, der gjerne, inden Vinteren gik til Ende, vilde tilføie de Danske et føleligt Slag, udsaae til Anfører den djærve Aage Hansen, Høvedsmand i Vestergøtland, der ogsaa var meer end villig til, som han udtrykte sig, at være den Første, som vovede Halsen mod de Danske. Det skulde gjælde Skaane, og Leiligheden var ret god. Med Høvedsmanden paa Varberg Peder Lykke var der Stilstand, ligesaa med Otte Rud paa Bahuus, og Knud Knudsen paa Agershuus havde nylig selv indledet Underhandling om Stilstand — Lensmændene vare nemlig beføiede til at slutte Stilstand, gjældende for det Landskab, i hvilket de førte Befaling, paa ubestemt Tid og med kort Frist til Opsigelse. Man var altsaa sikker fra disse Kanter. Desuden valgte man det Øieblik, da man vidste, at den danske Adel, navnlig den skaanske, var til en Herredag i Kjøbenhavn, og Slotte og Herregaarde i Skaane som Følge heraf blottede for Folk; thi Herrerne pleiede gjerne ved slige Leiligheder at

tage en Deel af deres bedste Svende med sig. Ved Paaskedagstide 1506 faldt Aage Hansen, understøttet af en Deel af Svante Stures egne Folk, ind i Egnen af Helsingborg og videre frem i Skaane; han havde en rivende Fremgang, hærjede og plyndrede uden at finde Modstand og vendte tilbage til Vestergøtland med et rigt Bytte. Det var Maaden, hvorpaa Krigen førtes i hine Dage. Ved samme Tid synes Svante Sture at have gjort et lignende Tog til Bleking[32]. Men saasnart Farvandet om Foraaret var blevet aabnet, løb Kong Hanses Flaade ud, og udbredte snart under ødelæggende Landgange Skræk og Forfærdelse langs alle Sverrigs østlige Kyster, hvor ikke netop en fast Borg ydede Indbyggerne Værn og Beskyttelse. Desuden hindrede den Udførsel fra Sverrig, afskar Tilførsel fra Udlandet og næsten al Forbindelse med andre Lande. Det var især paa denne Maade, at Kong Hans piinte Sverrig; thi dette Rige havde kun ganske enkelte Orlogsskibe, men Danmark en betydelig Flaade. Den tidligere nævnte svenske Historieskriver Oluf Pedersen siger derfor ikke med Urette om hele denne Feidetid: »Efterdi Kong Hans ikke havde stor Leilighed til at gjøre Indfald her i Landet, uden at han jo fik stor Skade paa sit Folk, derfor lod han altid sine Udliggere være tilsøes paa alle Farvande mod de svenske Kjøbmænd, og dermed gjorde han de Svenske større Skade og sig selv større Gavn end han kunde gjøre tillands, og hans Udliggere toge usigelig meget Gods fra de svenske Kjøbmænd«[33]. Flaaden gjorde Landgang paa forskjellige Punkter, hærjede og plyndrede; især bleve Østergøtlands Kyster haardt medtagne. I Kalmar Slot og By besad Kong Hans i disse Egne et fast Udgangspunkt for varigere Erobringer, og det lod ogsaa en Tid til, at en Deel af Østergøtland og Smaaland vilde underkaste sig ham. Almuen i Verend og Møre, der for ikke

længe siden, da Svante Sture talte til dem om Kong Hanses Tilbud, havde svaret saa djærvt og afvisende, havde nu skiftet Sind og vare meget tilbøielige til at erkjende Høvedsmanden paa Kalmar Slot Jakob Trolle for deres Herre paa Kong Hanses Vegne. De vare misfornøiede med Svante Sture og saa forbittrede paa Lensmanden paa Nykøping Slot, Steen Christersen Oxenstjerne, der lod dem uden Hjælp, at de truede med at slaae ham og alle hans Venner ihjel; de svenske Fogeder mødte Trods og Ulydighed, naar de forsøgte at samle Almuen og føre den mod Fjenden. Der var stor Fare for, at en betydelig Deel af Landet aldeles vilde falde til Kong Hans.

I denne Nød tog Svante Sture sin Tilflugt til Hemming Gad. Der kunde ingen Mand være mere skikket til det Hverv, der skulde udføres, end han. Thi han var, næst Aage Hansen, den meest uforfærdede og meest krigsøvede Mand i Landet, og tillige besad han i Forbindelse med Kløgt og Snuhed en henrivende Veltalenhed, der saa ypperlig kunde komme til Nytte, hvor man havde at gjøre med stridige og haardhalsede Bønder. Han begav sig i Begyndelsen af August, ledsaget af et ganske ringe Følge af egentlige Krigsmænd, ned til Egnen af Kalmar. I Førstningen mødte han hos Almuen den samme Ulydighed og Uvillighed som de foregaaende Befalingsmænd; men efterhaanden svandt Bøndernes Trods for hans veltalende indtrængende Ord og glødende Begeistring som Sneen svinder for Solen. Trægheden forvandlede sig til Iver. Han tog sig strax for at indeslutte og beleire Kalmarby, og arbeidede i næsten tre Maaneder med vedholdende Anstrængelse, under store Savn og jævnlig Kamp med Besætningen, paa at fremtvinge Overgivelsen. Tilsidst stormede han i Spidsen for sine Folk. Natten imellem den 22 og 23 Oktober hen-

imod Dagningen lykkedes det ham at bestige Muren ved det saakaldte Garpetaarn og trænge ind i Staden; Kampen fortsattes en Tid under stort Mandefald indenfor Muren, indtil de Danske bleve aldeles uddrevne af Staden og ind paa Slottet. Byen saae skrækkelig ud, den halve Deel af den laae i Aske, selv Kirken og Klostret vare brændte, og de fleste af Borgerne vare i den elendigste Forfatning, huusvilde, fattige og blottede for Alt. Men Kalmarby var igjen Sverrigs[34].

Der gik en Jubel gjennem alle Sverrigs Landskaber, da denne Nyhed rygtedes. Svante Sture bekjendtgjorde den ved Breve og Proklamationer rundtomkring i Riget i Udtryk, der ikke kunde have været prægtigere, om den største Seir var vundet, medens det dog kun var en halv Erobring, saalænge Kalmar Slot endnu var i de Danskes Magt. Der var vel noget Overdrevent og Beregnet heri, deels for at hæve Stemningen, der nylig havde været nedslaaet, deels for at sætte Hemming Gad, der havde saa mange Fjender i Landet, i et glimrende Lys. Men paa den anden Side var der i den lykkelige Gjenerobring af en Stad paa svensk Grund, som man meente kun at have mistet ved Forræderi og Troløshed, noget for Nationalfølelsen tiltalende, og selv uden Kalmar Slot var Kalmarby en Vinding af stor Betydning for Sverrig. Thi var Kalmarby uden Slottet kun halvt erobret for Sverrig, saa var Kalmar Slot uden Kalmarby halvt tabt for Danmark. Fæstningen med en foran sig liggende befæstet fjendtlig By var lammet i sin Virksomhed ind ad Landet til, og den Fare, som der hidtil havde været for, at de Danske ved Besiddelsen af Kalmar uden stor Vanskelighed skulde kunne gjøre sig til Herrer over en Deel af Østergøtland og Smaaland, var lykkelig forebygget, og dette havde man Hemming Gad at takke for. Han selv undervurderede ikke Betydningen af sin Bedrift,

idet han forlangte, at Ærkebispen og alle Bisper i deres Domkirker skulde holde Messer og Lovsange for Kalmars Indtagelse. De fleste af dem gjorde det med sure Miner, hvis de gjorde det[35].

Det var intet Under om de nødigen gjorde det, thi Kirkens Band svævede over Hemming Gads Hoved, og baade Ærkebispen og næsten alle Bisperne vare hans personlige Fjender. Hemming Gad, der beherskede Steen Sture den Ældre og var Svante Stures Ven og Raadgiver, havde fra den første Stund, han efter en mangeaarig Fraværelse kom tilbage til sit Fædreland, og indtil nu skabt sig en Skare Fjender saavel blandt Prælaterne som de verdslige Rigsraader. Man misundte ham den store Indflydelse, som han, der efter sin lange Udlændighed var en halv Fremmed, saa hurtig erhvervede sig; man følte sig tilbagestødt ved den Bestemthed og Myndighed, hvormed han optraadte mod Andre, medens han mod Svante Sture og Mette Iversdatter var saa ydmyg og næsten krybende; man blev idelig overvunden af ham i Raadssalen, naar han greb Ordet og med fyndig Veltalenhed klart og skarpsindigt udviklede sin Mening, uddelende drøie Slag til sine Modstandere. Man maatte bøie sig for hans Aands Overlegenhed, men hadede ham desto mere og bagtalte ham hemmelig. Og dem, hos hvem han mærkede en ugunstig Stemning, søgte han ingenlunde at forsone, men saarede dem endnu mere ved de hvasse og bidende Ord, han hensynløst udkastede mod Enhver, der var ham og hans Planer imod. Foruden hvad han forskyldte ved sin personlige Optræden, var han Gjenstand for hele det store Fredsparties Had, ligesaa fuldt som Svante Sture, eller mere end denne; thi man vidste nok, at han var Sjælen og Drivefjedren i den Politik, som Rigsforstanderen fulgte, og som syntes at gaae ud paa evig Feide og Forkastelse af hver billig Overeenskomst

med Danmark. Da man først havde fattet Ugunst til ham, tog man Alt fra den værste Side. Man forargede sig over hans krigerske Sæder og Soldatervæsen, bemærkede, at han saaes oftere i Rytterkappen end i sin geistlige Dragt, og at Eder og Forbandelser fore over hans Læber ved den mindste Anledning.

Men den svenske Geistlighed havde desuden en særlig Grund til Forbittrelse mod Hemming Gad og et Middel til at komme ham tillivs paa. Da Linkøping Stift i Slutningen af Aaret 1500 ved Dødsfald var blevet ledigt, var det ved Steen Stures og Svante Stures formaaende Indflydelse, skjøndt til stor Misfornøielse for mange af Domkapitlets Medlemmer, lykkedes at sætte Hemming Gads Valg til Bisp igjennem. Misfornøielsen voxede, da han strax efter Valget til Bedste for sine to Velyndere optraadte som en afgjort Fjende af Kong Hans. Efter Begjæring af Kapitlet, som i sin Foresattes fjendtlige Adfærd mod Kongen øinede Farer for sine og Stiftets Interesser, maatte han allerede 4 December 1501 udstæde en Erklæring, i hvilken han kundgjorde, at naar han havde givet sig i Forbund med flere af Rigets Herrer for at feide paa Kong Hans, saa havde han gjort det aldeles paa egen Haand og eget Ansvar, uden Deeltagelse, Raad, Tilskyndelse eller Samtykke af Kapitlet i Linkøping[36]. Men værre blev det, da det rygtedes i Sverrig, at Pave Alexander den Sjette, saasnart han erfoer, at Linkøping Stift var ledigt, havde af pavelig Magtfuldkommenhed udnævnt en Anden, en Kardinal Jakob Arborensis, Spanier af Fødsel, til Bisp eller Stiftets bestandige Bestyrer. Havde Kapitlet uvilligt taget imod Hemming Gad, saa vilde det nu saa meget mindre erkjende ham, som det derved udsatte sig for at komme i Strid med Kirkens Overhoved og muligen paadrage sig Band eller andre Kirkens Straffe. Han maatte

i det Mindste først rydde Hindringen i Rom af Veien og skaffe sig Pavens Stadfæstelse. Under Krigens Bulder i de tvende følgende Aar synes Sagen at have hvilet; men næppe var der i Aaret 1504 sluttet Stilstand med Danmark, før ikke blot Kapitlet indtrængende forlangte af Hemming Gad, at han skulde bringe Stiftet ud af den farlige Stilling, hvori det befandt sig, ved enten at træde tilbage eller erhverve Pavens Anerkjendelse af, at han var Stiftets lovlige Bisp, men selve det svenske Rigsraad tog Sagen i sin Haand. Paa tvende Herredage, som holdtes i Aaret 1504, forhandledes Spørgsmaalet under en Stemning, der var meget lidet gunstig for Hemming Gad. Han indfandt sig ikke paa noget af disse Møder; den ene Gang var han dog undskyldt, da han var syg og sengeliggende paa sin Gaard, formodentlig af Bekymring og Ærgrelse baade over sine egne Sager og Stilstanden med Danmark. Rigsraadet tilskrev ham efter det sidste Møde et meget alvorligt Brev, hvori det formanede ham til, efterdi Veien nu formedelst Stilstanden med Danmark igjen var aaben til Rom, at gjøre de fornødne Skridt hos Paven, paa det at ikke Domkirken i Linkøping længere skulde forblive i sin nuværende fornedrede og sørgelige Tilstand, og Almuen kunde blive beroliget; thi den var meget bekymret, forsikkrede Rigsraadet, baade paa sin Sjæls Vegne og for de Renter og Afgifter, der betaltes til ham, og som en Anden maaskee havde større Ret til og siden kunde kræve igjen. Hemming Gad svarede og lovede godt; men snart gav den paany udbrudte Feide med Danmark og den derved vanskeliggjorte Forbindelse med Rom ham et velkomment Paaskud til at undlade en Henvendelse til Paven, som han af sit nøie Kjendskab til det romerske Hof godt vidste, enten vilde blive aldeles frugtesløs eller kun faae et godt Udfald ved at udøse Penge til formaaende Mænd

i Rom, fornemmelig til den Kardinal, Paven havde skjænket Linkøping Stift[37].

Omsider kom Bandstraalen fra Rom. Under 20 Januar 1506 udstædte Julius den Anden en Bulle, hvorved han, næst at stadfæste Kardinal Jakob i Besiddelsen af Linkøping Stift, erklærede, at Hemming Gad med Urette havde trængt sig ind, og derfor uden Ophold havde at afstaae Stiftet og tilbagebetale alle de Indtægter, han havde opbaaret. Nægtede Hemming Gad, efter at være tilbørligen advaret, den hellige Fader Lydighed, da skulde han under Iagttagelse af de triste Ceremonier, som brugtes ved slige Leiligheder og som vare en Gru for alle troende Katholikker, under alle Lysenes Slukning i Kirken, Nedkastelse af tre Stene paa Kirkens Gulv og under Forbandelser fra Prædikestolen udstødes af Kirkens Skjød og overgives til evig Fordømmelse. Den samme Straf forkyndtes over Sverrigs Rigsforstander Svante Sture, hvis han fremturede i at understøtte Hemming Gad. Man feiler næppe ved i denne strænge Bulle at see en Virkning af de Forestillinger, som Kong Hans om Efteraaret 1505, strax efter Mødet i Kalmar, havde gjort hos Paven for at ramme sin farligste og hadskeste Modstander, og som i den pengegridske Kardinal Jakob maatte finde en utrættelig Talsmand og Understøtter. Kong Hans beskikkedes ogsaa lovformelig til som Fuldmægtig for Kardinalen at sætte ham i Besiddelse af Stiftet og ved verdslig Magt gjennemføre Pavens Straffedom mod Hemming Gad og dem, der understøttede ham. Det hørte ellers ikke til Kongernes Politik paa den Tid saaledes at begunstige Pavernes Indgreb i Besættelsen af Bispedømmerne ved den saakaldte Provision, og under andre Omstændigheder vilde han uden Tvivl have modsat sig en slig Indblanding. Men i dette Tilfælde var det en anden Sag, da det ganske stemmede med hans Interesse at faae

Hemming Gad fjærnet. Han gik endog videre end den romerske Kurie, idet han anmodede Paven om, eftersom Kardinal Jakob var en gammel og svagelig Mand, der let kunde bortkaldes af Døden, allerede nu at udnævne en Kongen hengiven romersk Geistlig, Leander di Perusia, til Jakobs Efterfølger, og derved afskjære Hemming Gad den Leilighed til Udflugter og Rænker, som han vist vilde bruge, om Kardinal Jakob døde uden at have nogen Eftermand. Ærkebisp Birger i Lund lod Pavens Bandbulle, ledsaget af en dansk Oversættelse, trykke og i mangfoldige Exemplarer udbrede i Sverrig. Den opsloges paa Kirkedøren i Linkøping og flere Steder. Selv den fjærne Bisp i Ragusa (til hvem tilligemed Bisperne i Roeskilde og Lybek Bullen havde været stilet med Opfordring om at drage Omsorg for dens Udførelse) sendte Breve til Sverrig med Formaning om at vise Lydighed mod Pavens Bud[38]. Den pavelige Bandbulle gjorde et stærkt Indtryk i Sverrig, og Mange var den velkommen som et Angrebsmiddel mod Hemming Gad. Han modtog, medens han stod i Leiren foran Kalmar, en Skrivelse fra Rigsraadet, udstædt 5 Oktober 1506, i hvilken man tilkjendegav ham, at man nu ikke længere kunde tillade, at Linkøpings Domkirke og Stift saaledes fordærvedes baade i geistlig og verdslig Henseende, og maatte derfor paalægge ham uden yderligere Henstand eller Omsvøb at opgive Stiftet og i Mindelighed forene sig med Kapitlet om Bispestolens Besættelse med en dertil egnet og beqvem Mand; ogsaa burde Kapitlet alene opbære alle Bispedømmets Indtægter, hvilke skulde bevares til Bedste for den Mand, som lovligen beskikkedes til Bisp. Dette Brev var beseglet ikke alene af de geistlige, men ogsaa af de verdslige Medlemmer af Rigsraadet, og selv Svante Sture havde ikke formaaet at unddrage sig for at sætte sit Segl under en Skrivelse, der gik hans troe Ven saa

nær[39]. Hemming Gad lod flere Uger gaae hen uden at svare Rigsraadet. Imidlertid arbeidede han med yderste Anstrængelse paa Kalmars Beleiring, og tog Staden omsider med Storm.

Det var i en lykkelig Stund, at Hemming Gad erobrede Kalmar; thi denne Bedrift blev ham et Skjold, hvormed han kunde dække sig mod sine Fjender — i det Mindste for en Tid. Han besvarede nu Rigsraadets Skrivelse med et Brev, hvori han spydigt takker dem for deres Omsorg for ham og hans Sager; thi han tvivlede ikke om, at de ledede af Omhu for hans sande Vel, og forsikkrer dem (hvad han flere Gange tilforn havde gjort) ved sin christelige Tro og Ære, at saasnart der blev Fred eller Stilstand mellem Rigerne, hvilket uden Tvivl meget vilde fremskyndes ved Erobringen af Kalmar, som det havde været ham forundt at fuldbringe, skulde han uden Forhaling og uden der behøvedes videre Formaning fra deres Side bringe Sagen om Linkøping Stift til en fuldkommen Ende. Han vidste nok, at han her hjemme havde mange bittre Fjender, som arbeidede paa hans Undergang, medens til samme Tid Kong Hans i Rom brugte sine Rænker for at tilintetgjøre hans Velfærd. Men han haabede, at Rigsraadet vilde betænke de store Bekostninger, han havde gjort i Rigets Tjeneste, den sure Møie og daglige Livsfare, han udstod for at forsvare Fædrelandet, og derfor ikke gjøre fælleds Sag med dem, der vilde hans Fordærv. »Den Glæde«, vedbliver han, »skal ei heller times Kong Hans og hans Parti, saalænge jeg haver Vid og Skjæl og kan sige Nei til Uret og beholder min kjære Herre Rigsforstanderens Gunst«. Han slutter sit Brev med at sige, at han just i dette Øieblik var i Færd med at gjøre et Tog til Øland, hvilket nu aldeles sysselsatte hans Sind, hvorfor hans Brev maaskee var noget uordentligt, og ikke Alt besvaret til Punkt og

Prikke; men Fædrelandets Sag bekymrede ham mere end hans egen. — Hans Fjenders Had blev vel ingenlunde formildet ved hans Forestillinger, men snarere ægget ved den trodsige Selvfølelse, hvormed han traadte dem imøde, og deres Avind forøget ved det Held, der havde ledsaget hans Gjerninger; men de bleve dog nødte til at rebe Seilene noget, hvis de ikke altfor stærkt vilde støde an mod den offentlige Mening, som nu løftede Hemming Gad høit. Rigsforstanderen tog sig nu ogsaa med Iver af sin Ven. Svante Sture havde været oppe i Dalerne, som han gjerne pleiede, naar Farer truede udenfra eller Spændingen med Rigets Herrer og Prælater steg til en betænkelig Høide. Her havde han under Samtale med Almuen faaet en Yttring fra dem til Bedste for Hemming Gad, som han ikke lod ubenyttet. Domkapitlet i Linkøping havde nemlig i Henhold til hiin Rigsraadsskrivelse besluttet at lægge Beslag paa Tienden i Stiftet og forbyde dens Ydelse til den uretmæssige Bisp. Men Svante Sture, som fra Dalerne selv begav sig ned til Kalmar og pleiede Raad med Hemming Gad, forhindrede denne Beslutnings Udførelse. Han skrev til Kapitlet og bad det vel betænke, at de ved dette Skridt berøvede Hemming Gad Midler til at udføre den vigtige Tjeneste, som paa Rigets Vegne var ham betroet. Ja det var at befrygte, at de ved deres hensynsløse Fremgangsmaade mod den fortjente Mand kunde fremkalde Uroligheder i Landet. Almuen holdt paa Hemming Gad; det havde Svante selv erfaret sidst paa Landsthinget hos Dalekarlene; thi disse erklærede, at de ingenlunde vilde tilstæde, at der gjordes Hemming Gad Uret, men bade og raadede ham at holde denne Mand i Hævd og Ære, fordi han saa troligen kjæmpede for deres fædrene Rige, ligesom en af hans Forgjængere paa Bispestolen i Linkøping, Ketil Vasa, havde gjort i gamle Kong Christierns Dage. Rigsfor-

standeren bad derfor Kapitlet endnu engang vel at betænke, hvad de gjorde. Efter denne Tilkjendegivelse havde Kapitlet ikke Mod til at sætte sin Beslutning i Værk.

Ikke mindre vigtigt var et andet Skridt, som under Rigsforstanderens og Hemming Gads Samvær i Kalmar kort forud var blevet taget. Det var en høitidelig Protest og Appel mod den pavelige Bandbulle. Den udstædtes baade i Svante Stures og Hemming Gads Navn, thi hiin var ikke mindre end denne truet af Bullen. Kong Hans havde ikke skaanet Hemming, denne sparede heller ikke Kongen. Som Indledning til Protesten anfører han de Grunde, der havde bevæget de Svenske til at opsige Kong Hans Huldskab og Troskab, og faaer derved Leilighed til at opregne Kong Hanses hele Synderegister, blandende Falsk med Sandt. Med megen Behændighed forstaaer han at fremhæve visse Punkter, som paa Paven maatte gjøre det Indtryk, at Kong Hans var en slet Katholik og et ugudeligt Menneske, som man ingen Tiltro kunde have til, mindst i kirkelige Sager. Kongen havde, hedder det, for at udrydde den sande Lære i Sverrig indgaaet Forbund med de kjætterske Russer, afstaaet disse Christenhedens Fjender et stort Stykke af Riget, og for at Forbundet med de Vantro kunde blive saa meget inderligere og varigere, havde han tilsagt Storfyrstens Søn sin Datter til Ægte; selv krænkede han Rigets Love, og sine Embedsmænd tillod han ustraffet at tyrannisere Landets Indbyggere, saa uskyldige Mennesker uden Beviisning eller Dom bleve piinte og henrettede; sin ægteviede Hustru forlod han og holdt sig offentlig til en Skjøge o. s. v. Angaaende den Sag, hvorom der egentlig var Spørgsmaal, bemærker Hemming Gad, at han ikke blot er bleven valgt overeensstemmende med de kanoniske Regler, men at Paven selv havde anbefalet

ham til Kapitlet, og at Kong Hans ved Breve til det romerske Hof havde søgt at udvirke Stadfæstelse af hans Valg. Dette klinger ikke meget rimeligt og staaer i Strid med det, Hemming Gad selv tidligere har sagt, at han af Kong Hans efter Hjemkomsten til Fædrelandet blev behandlet som en fredløs Mand og for en Pengesum maatte kjøbe sin Fred i Riget. Ligesaa usandsynligt er det, at Alexander den Sjette skulde have anbefalet Kapitlet i Linkøping at vælge ham, da Stiftet, ligesaa hurtigt som Efterretningen om, at det var ledigt, ankom til Rom, blev overdraget Kardinal Jakob, som allerede for mange Aar siden af Pave Sixtus den Fjerde havde faaet Tilsagn derom. Ved denne Protest opnaaede imidlertid Hemming Gad den Fordeel, at han, naar Ærkebispen eller Andre bragte den pavelige Bandbulle i Erindring, kunde henvise til sin Appel, og sige, at man maatte afvente Pavens nye Kjendelse, inden man foretog Noget i Sagen. At det desuden var ham en stor Vederqvægelse, at have fundet en Leilighed til at gjøre Kong Hans Gjengjæld og mætte sin dybe Forbittrelse mod ham, forstaaer sig af selv[40].

I hele to Aar og ind paa det tredie forblev Hemming Gad næsten uden Afbrydelse nede i Kalmar, snart forsvarende denne Stad mod Angreb fra Fæstningen, snart angribende og beleirende Fæstningen fra Staden. Hos sig selv, i sit Mod og sin Utrættelighed, sin Opfindsomhed og ubøielige Trods, maatte han fornemmelig søge Midlerne til at møde de store Vanskeligheder, han havde at kjæmpe med. Beleiringen af Kalmar Slot var et haabløst Arbeide, saalænge Kong Hanses Flaade var Herre paa Havet, thi Slottet laae ud til Søen, og kunde derfor idelig faae Undsætning. Kalmars Borgere lede skrækkeligt i denne Tid. I de sidste fire Aar havde deres Stad tvende Gange været indtaget efter foregaaende

haard Beleiring, og nu saae de den i ligesaa lang Tid forvandlet til en uafladelig Leir og Valplads.

Lybekkerne holdt samvittighedsfuldt det Tilsagn, de havde givet Kong Hans, at arbeide paa at tilveiebringe et Forlig mellem Kongen og hans frafaldne Rige; thi allerede 12 December 1506, kun fem Dage efter Overeenskomsten i Segeberg, skreve de til Rigsforstanderen, tilbøde deres Mægling, bade ham bestemme Tid og Sted og meddele deres Sendebud Leide. Deres Hurtighed er let forklarlig; thi det var deres egen store Fordeel, om Fred kunde komme istand mellem Rigerne; thi Handelen blev da fri; og kunde det lykkes maaskee endnu i Vinterens Løb at udvirke Fred eller Stilstand, saa Skibsfarten strax, naar Søen blev aaben til Foraaret, uhindret kunde begynde, saa havde de opnaaet noget meget Betydeligt[41]. Da Veien imidlertid paa Grund af Aarstiden maatte lægges over Land, og de svenske høiere Befalingsmænd, navnlig Aage Hansen, som kjendte Rigsforstanderens Hensigter, snarere sinkede end fremmede Budets Reise, kom Brevet Rigsforstanderen først i Hænde henimod Slutningen af Januar. Denne Skrivelse satte Rigsforstanderen i ikke ringe Forlegenhed. At støde Lybek fra sig, Sverrigs eneste Forbundsfælle, hvis Venskab i mange Maader var det saa vigtigt, vilde være meget uklogt; men paa den anden Side, nu at slutte Stilstand eller indlade sig i Fredsunderhandlinger, var ham heelt ubeleiligt og stod ham slet ikke an. Det havde lykkets ham at bringe Stemningen hos det menige Folk op til en Høide, som den længe ikke havde havt. Da han i December 1506 havde været samlet med Dalekarlene til Landsthing paa Sletten ved Tune Kirke, havde han faaet affattet en af disse hæftige og æggende Proklamationer, som sjælden forfeilede sin Virkning paa det svenske Folk. Den udgik i Dalekarlenes Navn til de

andre Landskaber, til Upland, til Østergøtland og Vestergøtland, til Smaaland og Verend. Den udbredte sig om Kong Hanses Grusomheder og hans Krigsfolks barbariske Fremgangsmaade og om Umuligheden af at faae Fred paa andet Vilkaar, end at tage denne ubarmhjærtige Herre igjen til Konge og igjen lade sig plage af hans Fogeder. Men det vilde de aldrig. De havde i de sidste Aar prøvet, hvad der kom ud af Herreskifte; ved Svante Sture vilde de staae fast, han var en indfødt svensk Mand, og man burde ikke lade Sverrig komme i Folkemunde i andre Lande, som om det aldrig kunde taale en indfødt Hersker. De havde derfor besluttet at reise sig med al den Magt, de kunde afstædkomme til Hjælp for Rigsforstanderen, og de haabede, at de andre Landskaber vilde tiltræde denne Beslutning og forsvare mod fremmed Vold og Uret Sverrigs Rige, ligesom deres kjække Fædre havde gjort[42]. Denne Proklamation virkede vidt. Desuden havde den glade Bevægelse, som Indtagelsen af Kalmar havde fremkaldt over hele Sverrig, endnu ikke lagt sig. Der var bleven bevilliget Rigsforstanderen en overordentlig Udskrivning af Folk og Fødemidler. Leiligheden var desuden særdeles gunstig i denne Vintertid til et Indfald i de danske Landskaber. Man vidste, at den unge Konge Christiern med en ringe Magt, høist et Par hundrede Svende, havde ligget paa Bahuus og siden var dragen endnu længere bort til Agershuus, saa man kunde være tryg for ham; og Kong Hans, hed det sig, var hos Fru Edele, som nok vilde holde ham fast, saa han ikke gav sig over Sundet i Krigsfærd paa denne barske Tid af Aaret. Et Indfald i de vestlige Landskaber af den raske Aage Hansen (han havde selv gjort Forslag derom) og i de østlige af Svante Sture eller hans Folk, maatte ufeilbarlig lykkes; selv om at tage Kalmar Slot kunde

der være Haab, da Isen ikke vilde tillade Undsætning fra Søsiden[43].

Under disse Omstændigheder besluttede han at skyde Besvarelsen af Lybekkernes Skrivelse ud saalænge som muligt. Han fandt i Brevet en Formfeil, som endog kunde gjøre det tvivlsomt, om Brevet virkelig var fra Lybek, sendte det til Rigsraader, som boede i forskjellige Egne af Landet, for at høre deres Betænkning, og lod imidlertid Budet holde i anstændigt Fangenskab. Budet havde ogsaa tilstaaet, at han havde Befaling med til de lybske Kjøbmænd i Stokholm, at de intet svensk Gods maatte indtage paa deres Skibe, og tillige skulde han see at faae en Fortegnelse paa Navnene af alle disse Kjøbmænd. Dette saae efter Svante Stures Mening meget mistænkeligt ud[44].

Medens det lybske Sendebud saaledes opholdtes, søgte Svante Sture at benytte Tiden paa det Bedste. I Februar Maaned 1507 lod han en Deel af den Hær, han havde samlet ved Kalmar, falde ind i Bleking. Det gjaldt Rønneby og Lykkaa, paa hvilket sidste Slot den forhadte Niels Gedde førte Befalingen. Men Toget mødte store Vanskeligheder i slet Føre, som faldt ind, i de opsvulmede Elve og Floder, hvis Broer vare afkastede, saa man med Møie og Fare maatte vade over. Rønneby naaede man ikke, men derimod Lykkaa. Slottet blev stormet og taget, hele Besætningen enten nedhugget, tagen til Fange eller brændt tilligemed Slottet. Ogsaa Byen Lykkaa blev opbrændt, og fra Egnen bortførte man med sig 12 af de meest ansete Mænd som Pant paa Landskabets Lydighed. Det var Niels Geddes Foged, der forsvarede Slottet, han selv var fraværende, syg og sengeliggende i Rønneby. Efter dette Tog skikkedes et Antal Folk over til Øland for at plyndre Øen og prøve en Overrumpling af Borgholm, hvis Nærhed var meget

hindrende, naar Noget skulde foretages mod Kalmar Slot. Nær havde det lykkets. Alle Bygningerne udenfor Murene bleve stukne i Brand, der blev lagt Ild for Porten, og det saakaldte Kivenæb, der tjente til Portens Forsvar, brændte op; herfra udbredte Ilden sig til Taget af Forborgen, og selv det egentlige Slot kom i yderste Fare, da Vinden bar paa. Forsvaret af Slottet blev meget vanskeligt, da Røgen stod Folkene lige i Ansigtet, og de maatte indskrænke sig til at kaste med Haandstene. Men de Svenske havde for ringe Magt samlet til at storme det faste Slot, saa Niels Bosen, der her førte Befalingen, og om han var falden i sine Landsmænds Hænder, næppe havde mødt en læmpelig Medfart, slap med Skrækken[45]. Aage Hansen skulde egentlig efter Aftale være falden ind i Halland paa samme Tid som disse Bevægelser skete paa Østsiden; men han fandt det tilraadeligt i nogen Tid at udsætte Indfaldet for at kunne forstærke sig ved at lade nogle af Svante Stures Folk forene sig med hans egne. Sidst i April foer han imidlertid som en Stormvind ind i Halland. Halmstad, Laholm og Vallen, alle befæstede, indtoges og afbrændtes, og Landet hærjedes. Saa stor var hans Hurtighed, at han paa een og samme Dag (7 Mai) indtog Laholm og Vallen; paa Laholm blev den kongelige Befalingsmand Maurits Jepsen Krigsfange[46]. Derimod mislykkedes ethvert Forsøg fra Svantes og Hemming Gads Side mod Kalmar Slot. Allerede i de første Dage af Marts, da Vinteren endnu i disse Egne var stræng, skaffede den flinke Jens Holgersen Ulfstand Slottet Tilførsel af Fødemidler og andre Fornødenheder, og i Begyndelsen af April krydsede han og Anders Bille med en Flaade i Kalmarsund, saa Slottet var sikkert nok[47].

Efter Togene til Bleking og Øland, og da det kunde antages, at Aage Hansen efter Aftale enten allerede

havde fuldført det Slag, han tiltænkte de vestlige Egne, eller med det Allerførste vilde gjøre det, meente Svante Sture, det kunde være Tid at tilbyde de Danske Underhandling. Afvistes Forslaget, som var rimeligt nok, blev man fri for Lybekkernes Mægling og havde dog viist sig høflig og forekommende mod dem. Der blev altsaa i Begyndelsen af Marts afsendt et Brev til det danske Rigsraad med Forslag om at lade Fuldmægtige fra begge Sider træde sammen for at handle om Stilstand paa nogle Aar, saa den langvarige Feide og Blodsudgydelse kunde faae Ende, hvilket ogsaa Sverrigs gode Naboer ved Søsiden (Hansestæderne) havde tilkjendegivet, de meget ønskede. Iøvrigt indeholdt Brevet mere af Bebreidelser og bittre Ord end venlig Imødekommen, rippede op baade i nye og gamle Sager, saa man selv uden at see paa Dateringsstedet, Kalmar, vel kunde mærke, at Hemming Gad havde havt Deel i dets Affattelse. Blandt andet forlangtes, at om Forslaget ikke antoges, skulde de danske Adelsmænd, som i Aaret 1502 tilligemed Dronning Christine bleve tagne til Fange paa Stokholms Slot, og som nu i flere Aar havde været betragtede som frie, under Tab af Ære og Skjoldmærke igjen indstille sig i Fangenskab[48]. Indtil Svar kom fra Danmark, blev Lybekkernes Bud holdt tilbage i Sverrig. De Danskes Svar paa dette Brev var holdt i en høiere Tone, end tidligere havde været vanlig. Overeenskomsten, som nys var sluttet med Lybek, lod maaskee de danske Herrer betragte Feiden med Sverrig som mindre farlig, Tonen i det svenske Brev opirrede dem, og det Angreb, som nylig var skeet fra Sverrig, gjorde dem mere pirrelige end ellers. Vel tilbageviste de ikke Forslaget om Underhandlinger (man kunde jo, yttrede de, samles i Nykjøbing, hvor ogsaa Sendebud fra Hansestæderne vilde komme, eller holde et senere Møde), men de tilføiede, at om et nyt Møde

skulde have nogen Frugt, vilde beroe paa, om de Svenske vare tilsinds at sætte Kongen i Besiddelse af sit Land og Rige igjen. Meente de end at have Noget at besvære sig over, burde det dog aldrig glemmes, hedder det, »at Begyndelsen til denne Feide og Orlog fra først af er kommen deraf, at Eders kaarede, kronede, salvede Herre og Konge voldelig er bleven trængt fra sit Rige, og at hans Fyrstinde, vor kjæreste naadige Frue, er bleven beleiret, grebet som Fange og kjørt ud af sit Land«. Om de danske Adelsmænd, der bleve tagne tilligemed Dronningen paa Stokholms Slot, skulde betragtes som Krigsfanger, maatte være tvivlsomt, saalænge det ikke var indrømmet, at hiin Beleiring var stemmende med ærlig og lovlig Krigsførsel. For Resten gjorde de Svenske vel i at huske paa, at den hellige Fader havde udtalt Kirkens Band og Keiseren Rigets Acht over dem[49]. Et saadant Svar var kun lidet egnet til at fremkalde eller nære Stemning for Fred, og Svante Sture kunde med god Anstand afbryde videre Underhandling.

Da nu Fortsættelsen af Feiden med Sverrig var vis, var det Kongen saa meget mere magtpaaliggende at komme til en endelig Fred med Lybek og paa Vilkaar, som kunde være ham nyttige under Krigen med Sverrig. Han havde gjort Alt for at drive Lybek til yderligere Eftergivenhed: derfor havde hans Krydsere saa tidlig paa Aaret været i Søen og næsten beleiret Sverrigs Kyster, saa ikke en Skude kunde slippe ind; derfor havde han bragt det keiserlige Forbud paany i Erindring hos Hansestæderne, benyttende sig af sin Svigersøn Kurfyrst Joachim af Brandenborg, der tjenstvillig sørgede for, at de keiserlige Breve anden Gang, om Foraaret 1507, bleve opslagne paa Kirkedørene i Lybek, Danzig og andre Søstæder[50]; derfor havde han bevæget Jakob den Fjerde af Skotland til tidlig om Foraaret at sende en Gesandt til

Lybek, som i sin Herres Navn formanede, advarede og truede Staden til at føie sig efter Kongens Fordringer, og gjennem den skotske Konge ogsaa udvirket, at Frankrig sendte en Gesandt, hvis Komme til Danmark hver Dag ventedes. Ved St. Hansdag 1507 aabnedes Mødet i Nykjøbing paa Falster. Her indfandt sig Fuldmægtige fra alle sex vendiske Stæder samt Danzig, af hvilke Lybeks, Stralsunds og Vismars vare Parter i Sagen, de andre Mæglere og Bisiddere. Kongen var selv tilstæde og med ham fulgte Ærkebisp Birger, Bisperne Johan Jepsen af Roeskilde og Jens Andersen af Fyn og mange andre geistlige og verdslige Herrer. Paa den skotske Konges Vegne mødte Robert Forman, Dekan ved Domkapitlet i Glasgov, ledsaget af det skotske Riges Herold; Ludvig den Tolvte havde sendt som sin Fuldmægtig Herren af Montjoye, der ogsaa i den følgende Tid jævnlig findes brugt i Forhandlinger mellem Danmark og Frankrig. Paa Kongens Vegne tog især den kløgtige og skarpsindige Jens Andersen virksom Deel i Forhandlingerne, til liden Fornøielse for Lybekkerne, der allerede paa Mødet i Segeberg havde fundet, at han var »en vankelmodig« Mand, som man ingen Vegne kunde komme med. Næsten alle Stridspunkter, selv de, der vare afgjorte ved Forliget i Segeberg, bragtes paany paa Bane. De Danske gjorde i deres Indlæg de meest overdrevne og nærgaaende Fordringer, aabenbart i den Hensigt at have Noget at slaae af paa og nøde Lybekkerne til paa deres Side at vise sig eftergivende i Spørgsmaalet om Skadeserstatning. Man gik tilbage til de ældste Tider, til Valdemar Seirs og Valdemar Atterdags Dage. Kongen yttrede selv mundtlig, at han vilde have den Borg, som hans Forfædre havde havt i Lybek. Ellers manede man frem de Pengekrav paa Lybek, som Keiser Karl den

Fjerde havde overdraget Valdemar Atterdag, Lybekkernes Indfald i Skaane i denne Konges Tid, deres Opførsel mod Christiern den Første; men især dvæledes ved den Skade, Lybek havde voldt Kong Hans ved deres Forbund med Ditmarsken og ved at ophidse og understøtte de Svenske til Opstand; hiint, om det skulde vurderes i Penge, maatte regnes for flere hundredetusinde Nobler, og den Haan og Spot, Lybekkerne gjorde ham efter Nederlaget, kunde 200,000 Gylden næppe være en tilstrækkelig Bøde for. Med Eftertryk fremhævedes, at Lybekkerne nylig paa en uretfærdig Maade havde aftvunget Kongens Broder en stor Pengesum og et af hans Slotte, skjøndt Kongen tidligere i Segeberg havde yttret, at han ingen Fuldmagt havde til at bringe dette paa Bane, og halv ironisk tilføiede: »Jeg taler for min Broder, men veed ikke engang, om det er ham til Behag, at jeg rører ved den Sag«. Saa meget opnaaedes imidlertid, at Lybekkerne gjorde betydelige Afslag i deres Erstatningskrav, og viste sig føielige i de Punkter, Kongen ellers ønskede. Engang strøg de 24 Skibe paa deres Erstatningsliste; men hermed var Kongen endnu ikke tilfreds, og tilsidst blev der kun to Skibe, som skulde gives Lybek tilbage. Viste Lybekkerne sig paastaaelige, saa var den skotske og franske Gesandt strax færdige til at true med deres Herres Vrede, ja med Kongen af Englands med, som de sagde, ikke vilde undlade at understøtte Kong Hans i hans retfærdige Sag[51].

Paa denne Maade kom Freden i Nykjøbing istand (7 Juli 1507), der blev endnu langt fordeelagtigere for Kong Hans end Forliget i Segeberg havde været. Forpligtelsen til ved Bud og Breve at gjøre sig Flid for at bevæge Sverrig til at skikke sig efter Kongens Villie, gjentoges, og skulde ikke blot gjælde Lybek, men ogsaa

de andre vendiske Stæder samt Danzig. Bestemmelsen om at Lybek ikke maatte tilføre Sverrig Fornødenheder eller udføre Varer derfra, fornyedes, men fik flere skjærpende Tillæg, der vare affattede saa klogt, at hvis de overholdtes, næsten al Handel med dette Rige maatte umuliggjøres. Hertil sigtede, at Lybekkerne heller ikke i Havne udenfor Sverrig turde indtage Varer, der vare komne fra Sverrig, og at Øvrigheden i Lybek forpligtedes til at straffe de Kjøbmænd, som overtraadte dette Bud; endvidere, at Sverrig skulde advares om, ikke at sende Varer til Lybek, men kom alligevel svenske Personer eller svensk Gods til Lybek eller dets Strømme, saa skulde Folkene anholdes og Godset lægges under Beslag, og Staden skulde ved Gesandter til Danzig, Riga og Reval i Forbindelse med Kongens Sendebud opfordre disse Stæder til at følge samme Fremgangsmaade; fremdeles, naar lybske Skibe mødte Kongens Udliggere i Søen, skulde de strax stryge Seil og forevise deres Søbreve, for at man kunde forvisse sig om, at de ingen forbudne Varer havde ombord. For disse ydmygende Indrømmelser og Underkastelsen under denne utaalelige Handelstvang erholdt Lybek den Forsikkring, at Kongen vilde igjen være dem en gunstig Herre og lade dem nyde deres gamle Privilegier, at visse dem tilkommende Renter skulde betales, et Par Skibe frigives, og nogle Punkter, der tidligere vare henviste til Voldgift, afgjøres ad den Vei[52].

Kong Hans var meget tilfreds med den franske og skotske Gesandt, som havde deeltaget i Underhandlingerne, og anbefalede dem efter deres Hjemkomst paa det Bedste hos deres Herrer, Montjoye til Befordring i verdslig Tjeneste, Robert Forman til ved første Leilighed at forfremmes til Bisp[53].

III.

Feiden mellem Rigerne fortsættes. De svenske Kyster plyndres og afspærres; Dyrtid i Sverrig. Kastelholm paa Aaland indtages af Søren Norby. Kamp ved Kalmar By og Slot. Stemningen trykket i Sverrig. Hemming Gad urokkelig. Folket bliver træt og Fredspartiet i Raadet dristigere; Hansestæderne ville atter mægle mellem Rigerne. Skriftvexling mellem Rigsraadet og Svante Sture. Erik Turesen Bjelke. Fredsunderhandlinger aabnes, medens Krigen til samme Tid gaaer sin Gang. En Række af Fredsmøder, som blive frugtesløse, da Svante Sture gjør Alt for at hindre Freden. Almuens Opæggelse. Korte Stilstande sluttede i Kjøbenhavn og Varberg. Da de Svenske gjentagne Gange udeblive fra berammede Møder, udbryder Feiden igjen. Niels Bosen og Otte Rud. Finlands Hjemsøgelse af Otte Rud og Aabos fuldstændige Udplyndring. Fred i Kjøbenhavn 17 August 1509.

Den nære Udsigt til, at Danmark ved at slutte Fred med Lybek vilde faae fri Raadighed over sine Kræfter, gjorde ingen Virkning paa Hemming Gads krigerske Stemning. Da han erfarede, hvad de Danske havde svaret paa det svenske Forslag om Underhandlinger, var det hans Raad til Svante Sture, hverken at give et bestemt Ja eller bestemt Nei, men drage Sagen i Langdrag, indtil Sommeren var gaaet; da kom den gode Vintertid, i hvilken de Svenske kunde bruge deres Kræfter. Dog burde han ikke undlade at sende et Bud ned til Mødet i Nykjøbing, for at faae Noget at høre, og erfare, hvorledes Talen gik mellem de gode Mænd, som der forsamlede sig; man kunde jo give Sendebudet nogle Hverv med, saadan »paa en løs Bovline«. Men for Resten havde det ingen Hast; thi de Danske havde jo ogsaa talt om et senere Møde, saaledes at hvis man lod være at komme til noget af de to Møder, kunde de Danske ikke røre sig før ud paa Sommeren. »Om ogsaa Herrer og Prælater«, vedbliver han, »ville have Underhandlinger og Fred, saa naar I og de, der staae udenfor Dørene (Almuen), sige Nei dertil, faae vi at see,

hvo der skyder Maalet nærmest. Et Folke-Landsthing er en mægtig Ting«[54]. Men Hemming Gad tog Feil i sin Mening om de Danskes Rørlighed. Den følgende Deel af Aaret blev ikke Begyndelsen lig. Danske Tropper satte sig strax efter Mødet i Nykjøbing i Bevægelse mod den svenske Grændse, saa Aage Hansen, Ture Jensen og Svante Sture selv nu fik nok at gjøre med at lade hugge Braader og samle Folk for at dække Vestergøtland og Smaaland mod Indfald[55]; men især fortsatte den talrige og veludrustede danske Flaade under Jens Holgersen Ulfstand og Søren Norby den Virksomhed, den allerede tidligere havde begyndt. Hele den svenske Skjærgaard var uden Forsvar og given til Priis, ligesaa selve Kystlandet ligefra Stokholm og ned til Grændsen af Bleking, da sjælden hurtigt nok Folk kunde samles til Modstand, naar Fjenden gik i Land for at hærje og plyndre[56]. Ikke bedre gik det Finland med dets store Kyststrækning. Al Skibsfart til og fra Sverrig og Finland afbrødes. Blot mellem Reval og Finland toges i kort Tid ikke mindre end tredive Kjøbmandsfartøier[57]. Store Grusomheder skulle efter de Svenskes Beretning af de Danske være udøvede baade paa Søen og paa Landet, hvilket kan være rimeligt nok, da Tidens Maade at føre Krig paa overhoved var barbarisk, og der ombord paa den danske Flaade vare flere vilde Søhaner fra fremmede Lande, som Kong Hans havde taget i sin Tjeneste, Folk, der vare blevne gamle under daglig Blodsudgydelse og ingen Naade eller Barmhjærtighed kjendte. De havde tidligere paa Nordsøen og Atlanterhavet i en eller anden Fyrstes Navn drevet Kaperi, denne mislige Haandtering, der kun ved en svag Linie er adskilt fra Sørøveri. Hansestæderne skjænkede derfor sjælden Kongens Kapitainer andet Navn end Sørøvere, og selv danske Forfattere betegne dem undertiden saaledes[58]. Handelens Spærring trykkede Sver-

rig haardt. Der opstod den føleligste Mangel paa to saa uundværlige Varer som Salt og Humle, hvilke hver Bonde behøvede i sin Huusholdning; heller ikke Viin (til Brug ved Gudstjenesten, »Messeviin«), Klæde, Lærred kunde man faae, uden i alt Fald til de meest opskruede Priser. Alle disse Ting pleiede ellers at komme fra Hansestæderne, eller fra de danske Grændselandskaber (Smaaland f. Ex. fik Salt fra Bleking), men hvilken Vei nu ogsaa ved Krigen var spærret. Medens Udlandets Varer saaledes vare udelukkede fra Sverrig, opdyngedes Landets egne Frembringelser, uden at kunne finde Udgang eller Afsætning, og Nød og Forlegenhed opstod paa alle Kanter.

Men Flaaden indskrænkede sig ikke til at hæmme Handelen og hjemsøge Kysterne; den foretog ogsaa Angreb paa faste Punkter. Ved Midten af Juli 1507 kom ni Mers-Skibe under Anførsel af Søren Norby ind for Aaland, gjorde Landgang og angrebe Slottet Kastelholm, som efter kort Modstand overgav sig. Efterat det rige og kostbare Bytte, som her fandtes, først var bragt i Sikkerhed, blev der sat Ild paa Slottet, som aldeles opbrændte, saa kun Murene stode tilbage. Høvedsmanden Steen Turesen, Broder til Erik Turesen i Finland, blev tagen til Fange. Selv hans Frue var en kort Tid i Fangenskab, men sattes paa fri Fod af den ridderlige Søren Norby; derimod maatte Steen Turesen selv følge med som Fange til Danmark. Aalandsboerne betalte en Skat, og slap derved for Plyndring. Steen Turesen maatte høre meget ilde i Sverrig, da man paastod han havde gjort sig skyldig i stor Forsømmelighed og derved ikke blot paadraget Riget Skade, men endogsaa Spot og Skam. Rigsforstanderen inddrog til Straf alle hans Len. Selv hans Broder Erik Turesen fik af Svante Sture haarde Bebreidelser, fordi han ikke i Tide var kommen Aaland

til Hjælp, og overhoved ikke var vagtsom og hurtig nok paa Søen mod de danske Krydsere[59]. Erik Turesen Bjelke, der var en stolt Herre, bar ikke med taaligt Sind denne Irettesættelse; den blev en ond Udsæd, som længe laae og groede, men siden, da andre Omstændigheder fremmede dens Væxt, spirede frem til Kiv og Strid mellem ham og Svante Sture.

Ved Kalmar førtes om Foraaret, hele Sommeren og langt ud paa Efteraaret en næsten uafbrudt og livlig Kamp, snart i det Mindre, naar Byens og Slottets Besætninger vare overladte til deres egne Kræfter, snart i det Større, naar Svante Sture bragte sine Folk Forstærkning og naar den danske Flaade understøttede Angrebet fra Slottet mod Staden. Ud paa Efteraaret, kort før den danske Flaade vendte hjem, gjordes et alvorligt Forsøg paa at tage Kalmarby. Flaaden landsatte 5 Fænniker Fodfolk (et Par Tusinde Mand), blandt hvilke Kurfyrst Joachims Folk udgjorde en egen Afdeling. De søgte, understøttede fra Fæstningen, at sætte sig fast mellem denne og Byen, men mødte en saa hæftig Modstand, at de efter en blodig Kamp igjen maatte indskibe sig. Men kunde de Danske ikke gjøre sig til Herre over Byen, saa havde de Svenske med de Angrebsmidler, de for Tiden raadede over, endnu mindre Udsigt til at indtage Slottet[59*].

Med Stemningen i Sverrig foregik i Aarets Løb under Trykket af Handelsspærringen, der medførte Standsning af Næringsveiene og allehaande Savn og Mangel, og Krigens lidet glædelige Gang, da man i det Høieste fik at høre om Modstand, aldrig om Seire, ofte om Nederlag, et mærkeligt Omsving. Den freidige Stemning, der i Slutningen af forrige Aar og Begyndelsen af dette havde raadet, afløstes af Slappelse og Mistillid. Onde Rygter gjennemfløi Landet. Var Rigsforstanderen i den nordlige

Deel af Riget, hed det i den sydlige, at han var afsat fra Høvedsmandsdømmet og Hemming Gad fra Bispedømmet; var han nede ved Kalmar, gik Ordet i de nordlige Egne, at Kalmar var indtaget af Kong Hans, Hemming Gad falden og Svante Sture saa forsagt, at han ikke trøstede sig til at drage gjennem Smaaland. Stemningen hos Stokholms Borgere var saa slet, at Svante Stures Venner frygtede for, at hans Hustru og Børn ikke der vilde være i Sikkerhed, og meente, at hvis Fjender kom for Byen, kunde det let hænde, at de Ildesindede fik mere Magt end de Velvillige. I Rigets Hovedstad var det ogsaa især, at Rygtesmedene fandt et villigt og talrigt Publikum, som begjærligen modtog de nedslaaende Tidender, der digtedes og udspredtes[60]. Det var forgjæves, at Svante Sture ved opmuntrende Skrivelser, hvori han overdrev sin Magt og nedsatte Fjendens, søgte at oplive Modet og Tilliden; Stemningen lod sig ikke saa let vende, og det sande Forhold lod sig ikke skjule[61]. Heller ikke frugtede det nu stort at holde Møder med Almuen. Folket var træt. Jo mere det gik tilbage for Svante Sture, desto modigere bleve hans Fjender, og det lod sig forudsee, at naar noget nyt Uheld stødte til, vilde de ikke tøve med at tage Ledelsen af Tingene i deres Haand, selv imod Rigsforstanderens Villie.

Medens Alle vaklede, stod Hemming Gad urokkelig som en Klippe, Svante Stures Støtte, Raadgiver og Opmuntrer, mod de fælleds Fjender trodsig og ubøielig. Han tilbragte hele dette Aar i og ved Kalmar, men den ene Dag var rigere end den anden paa Møie og Besvær, Savn og Mangler og sjælsnagende Bekymringer. De fribaarne Mænd, som Svante Sture en enkelt Gang sendte ham til Hjælp, rede bort uden Orlov og lode ham i Stikken, naar han meest behøvede dem; de tydske Knægte, han havde, stiftede Mytteri, fordi de ikke fik deres Sold betalt, og

truede med at gaae over til Fjenden. Bønderne vare uvillige og kjede af det uendelige Besvær, løb bort fra Leiren, eller indfandt sig ikke til Tjeneste, naar han udbød dem. Engang, da han sendte Bud ud i Landet, kom der fra et heelt Herred »ikke et Barn, end sige meer«. Ilden fra Slottet og Skibene maatte han besvare ved at skyde med Pile og slaae med Steen, thi han manglede »den svarte Kunst«, saaledes kaldte han i sit eiendommelige Sprog Krudtet. Han skulde forsvare en Søstad og angribe en Søfæstning, men havde ingen Skibe, knap en Baad. »Jeg og de gode Mænd«, skriver han til Svante Sture, »æde baade Lever og Lunge i os; thi vi have Intet at virke med; Fjendens Skibe fare frem lige om Næsen paa os, vi have ikke en Esping og ikke en Fjerding Krudt; for vor Herres Døds Skyld tænk paa det«[62]. Naar alt Andet svigtede, greb han til Ordet og sin Tunges Kraft, og samlede Almuen til Møder; thi han vidste, at »i et Folke-Landsthing er en mægtig Styrke«. Paa et Møde med Almuen i Møre og Verend (Syd-Smaaland) fik han dem ogsaa til at udstæde en Proklamation, der skulde være et Svar paa hiin ovenomtalte fra Dalerne, og som, fordi Hemming Gad her selv var Forfatteren, var endnu mere giftig i sit Had og mere brændende i sin Patriotisme. Han lod blandt Andet Almuen minde de lunkne Rigsraader om, hvorledes Kong Hans havde haanet deres Ære og Skjoldmærke ved under Lyd af Piber og Basuner paa Gadehjørnerne i Kalmar at lade baade dem og Rigsforstanderen udraabe som Ordbrydere og Meenedere, fordi de ikke vare komne til Kalmar for at lade sig spærre inde som Sviin i en Sti. For dette og meget Andet, som opregnes, svor Almuen med Ja og oprakte Hænder: »Vi ville leve og døe med vor kjære Herre Svante Sture og aldrig sætte Tro eller Lid til Kong Hans og hans Afføde«[63]. Men det var kun en opblussende Flamme, som

tændtes ved Hemming Gads ildfulde Ord, men sluktes igjen, naar Lyden af disse hendøde. Kun Kalmar Borgere vare ham oprigtig hengivne, betragtede ham som deres Skytsengel og vare rede til at staae med ham til sidste Mand. En Dag, da Hesten var for Døren, og han stod færdig med Støvler og Sporer for at ride til et Herred paa Landet, opstod pludselig det Raab i Byen, nu vil Bispen ride sin Vei; og Bekymringen blev saa almindelig, at han opgav Reisen for ikke at gjøre Borgerne mistrøstige[64].

Ærkebispen og Bisperne forfulgte ham med deres Had og Drillerier lige ind i Leiren. Ingen havde vel endnu havt Mod til i Riget selv at udtale Bandsættelsen mod ham, men de behandlede og betragtede ham dog i Henhold til den pavelige Bulle og hans fortsatte Ulydighed mod den som en Mand, der var sat i Band og udstødt af Kirken. Det var kun lidet, at de i den senere Tid ikke kaldte ham udvalgt Bisp, men kun »Hr. Dr. Hemming«; men de tilføiede ham den udsøgte Haan paa en offentlig Forsamling at vedtage, at de Krigsfolk, som de afgave til Rigets Tjeneste, ikke maatte blandes med Hemming Gads Folk eller have noget Samqvem med ham, den Bandsatte. Og da Rigsforstanderen ikke viste sig særdeles samvittighedsfuld i at tage Hensyn til denne Bispernes Beslutning, undlode de ikke at minde ham herom, idet de tilskreve ham: »Vi bede Eder, at I ikke begjærer af vore Folk, at de skulle omgaaes Hr. Dr. Hemming eller staae under ham; Gud forbyde, at saa skeer; thi da blive vi besmittede med ham, Kirken og os til Skade og evigt Fordærv; derfor have vi forbudet vore Folk at begive sig til ham«[65].

Men i hvordan det gik, give efter vilde Hemming Gad ikke for Ærkebisp og Bisper, og give efter for den danske Konge skulde heller ikke Svante Sture, hvis han

vilde lyde hans Raad. Den blotte Tanke derom bragte ham i Lidenskab og fremkaldte Udbrud af fnysende Vrede eller bidende Spot. »De Danske mene«, skriver han til Svante Sture, »med Keiserens Acht og Pavens Band at bringe Riget i deres Vold; det skal Fanden forbyde, med Forlov at sige. Holde vi blot ud denne Sommer, skulle vi bande dem til Vinter igjen, saa Hønsene skal gale i dem. Værer ved god Trøst og lader Eder ikke gjøre til Fodgjænger. I er saa ædel og stolt en Herre i Sind og haver et heelt kronet Rige mellem Hænderne, spiller derderfor viseligen: at stige af Hesten og lade en Anden ride, tykkes mig rimer sig ilde«. En anden Gang hedder det: »De Stokholms Borgere skrive, at fjendtligt Krigsfolk til Hest er i Vente: lad dem da komme i Gottes Donners Navn; den milde Moder Maria Mø, som hjalp 7 Kirkesogne i Ditmarsken, hun kan vel næst Guds Bistand hjælpe et heelt Kongerige. Værer ved et frit Mod, I skal see, Alting gaaer vel«. Til Svante Stures Frue, Mette Iversdatter, skriver han en Gang: »Det gaaer for Rygte her nede, at Ærkebispen vil bandsætte os for Kong Hanses og hans Kardinals Skyld. Vil han komme hid og have sin Konge og Kardinal med sig og bandsætte os her i Leiren ved Blokhusene, saa kunde det bide noget; men ville de bandsætte os for Kongens Skyld, saa ville vi slaae dem for Ærens Skyld, saa de skulle faae et tusinde Djævle, med Forlov sagt, værdige Fru Moder; forlad mig, at jeg taler saa grovt, jeg haver ikke nylig været i Fruerstuen. Min »Tillid« (han havde egne Navne for hele Svantes Familie, og dette havde han givet en af Døttrene) haver ikke nyligen avet mig; jeg er vorden saa bondeagtig og kan Intet tale, uden hvad jeg af Hjærtet mener«[66].

Der var imidlertid en Magt, som efterhaanden havde samlet en saadan Styrke, at den kunde overvælde ikke

blot Svante Sture, men selv en Hemming Gad. Det med Rigsforstanderens Styrelse misfornøiede og for en fredelig Overeenskomst med Danmark stemte Parti i Rigsraadet, til hvilket Fleertallet baade af de geistlige og verdslige Herrer hørte, havde længe i den almindelige Udmattelse og den voxende Trang til Hvile og Ro havt en Forbundsfælle i sin Modstand mod Svantes og Hemming Gads haardnakkede Krigspolitik. Pludselig indtraf en Omstændighed, som gav Partiet en dristigere Holdning og Mod til at lade sin Misfornøielse, der hidtil havde yttret sig meest i Trævenhed og stridige Indsigelser, gaae over til Handling. Det var Bud og Brev, som om Efteraaret 1507 ankom fra Hansestæderne med Opfordring til Sverrig om at forlige sig med Danmark og Tilbud om Stædernes Mægling. Det udgik ikke fra en enkelt Stad, men fra samtlige sex vendiske Stæder, Lybek, Rostok, Vismar, Stralsund, Lyneborg, Hamborg, og til disse havde endnu Danzig sluttet sig. Det tilføiedes, at Stæderne, navnlig Lybek, formedelst Keiserens strænge Forbud saae sig i den Nødvendighed ikke blot at afbryde egen Handel med Sverrig, men endogsaa at nægte svenske Varer og Skibe al Adgang til deres Havne. Rigsraadet fandt dette vigtigt nok, til strax at samle sig og paa egen Haand udskrive en Rigsdag i Stokholm, der skulde træde sammen den 7 Oktober. Saa vis var Rigsraadet paa den almindelige Stemning, at det vilde indkalde til Mødet ikke blot Herrer og Prælater, men ogsaa den menige Adel og Fuldmægtige fra Kjøbstæderne og nogle Bønder fra hver Lagsaga i Riget. Det underrettede herom Rigsforstanderen, som da var nede ved Kalmar, og bad ham indstændigen at indfinde sig ved Mødet. Men Svante Sture, som havde Mistanke om, at der laae noget Andet bag ved denne Freds-Iver, at man egentlig tragtede efter at faae Hemming Gad styrtet, hans egen Magt ind-

skrænket, eller maaskee endog vilde prøve paa aldeles at drive ham fra Styrelsen og sætte En eller Anden af Partiet ved Roret, eller at dog alt Sligt let kunde blive Følgen af en Fred med Danmark, tilveiebragt ved dette Parti, stred imod saalænge han kunde. Det kom derved til en levende og undertiden meget bitter Forhandling mellem Rigsraadet og Rigsforstanderen, der klarligen viser den hele Stilling.

Svante Stures Svar paa Rigsraadets Forslag var en Række af Indvendinger, hentede deels fra det altfor korte Varsel til Mødet, som var berammet til 7 Oktober, deels fra Rigets øieblikkelige Stilling, deels fra Fredsvilkaarenes Beskaffenhed, deels endelig fra Upaalideligheden af den mæglende Magt, Lybek med de andre Hansestæder. Han fandt det i alle Maader ubetimeligt, farligt og utilraadeligt nu at holde Møde og begynde Underhandlinger. For sin Person saae han vel gjerne, at det kunde komme til en god Forstaaelse mellem Rigerne, at sige, naar det kunde skee med den menige Mands Ja og Samtykke (dette gjentager han to Gange). Men Tiden var for kort (han gjorde den selv kortere ved først den 20 September at besvare Rigsraadets Skrivelse, som var af 2 September, og senere endnu at sende et andet Svar); Veien var lang og ond, og Føret i denne Høstens Tid slet. Det var ikke rimeligt, at de finske Herrer under en saa kort Tidsfrist kunde indfinde sig, og vanskeligt vilde Aage Hansen og andre Herrer i Vestergøtland kunne komme. Alle burde dog være tilstæde, naar en saa vigtig Sag skulde forhandles. Hvad ham selv angik, var det ham for Øieblikket aldeles umuligt at begive sig til Stokholm; thi den danske Flaade laae for Kalmar og han var daglig i Fægtning med de Folk, som den sendte i Land for at angribe Byen: nu at drage bort, var det Samme som at overgive Staden til de Danske og udsætte det omliggende

Land for Plyndring. Man maatte ogsaa have megen Betænkelighed ved at overlade Sagen i Lybekkernes Hænder, man vidste jo ikke, om de havde nogen Fuldmagt fra Kong Hans, eller hvad Synspunkt de fulgte ved deres Forsøg paa at stifte Fred, hvilke Vilkaar de ansaae for billige. Deres egen Fordeel, men ikke deres Naboers, pleie de gjerne at varetage; det viste de sidst, da de fik Dronning Christine ført ud af Riget, til liden Gavn for os. Han vidste, at der var Adskillige, som vare stemte for at tilstaae Kong Hans en aarlig Pengesum af Riget. Men han maatte spørge om, hvor de Penge skulde tages fra. Skulde der paalægges Skat, eller skulde Kronen og Ridderskabet alene bære den Tynge, det beder han dem vel overveie. Men overhoved forekom det ham tjenligere, at de, isteden for at drøfte farlige Fredsprojekter, vilde tænke paa, hvorledes man kunde bruge den tilstundende Vintertid til sin Fordeel og foretage Noget mod Danmark, og hvorledes man kunde sikkre Smaaland og Kalmar. Thi Stillingen var nu blevet meget værre end før: saalænge den svenskfødte Niels Bosen Grip var Høvedsmand paa Borgholm, kunde man dog have noget Haab om at bevare Øland for Sverrig; men han var nu bleven afløst af Otte Rud, der var en dansk Mand. Det saae stærkt ud efter, at nu Øland med Borgholm skulde gaae samme Vei som Gulland og Visborg og aldeles tabes for Sverrig. Og da Otte Rud ikke blot var dansk, men ogsaa langt dristigere og raskere end Niels Bosen, saa kunde det let hænde, at Kalmarby, Møre og Smaaland ogsaa mistedes, naar han i Forbindelse med Besætningen paa Kalmar Slot angreb dem fra det nærliggende Borgholm, der nylig var blevet forsynet med flere Folk og med Alt, hvad til Krig behøvedes. Vilde Rigsraadet, at han aldeles skulde give denne vigtige Landsdeel til Priis, nu vel, saa vilde han gjøre det,

men de skulde bære Ansvaret, og betænke, om det var hæderligt, at det Rige, som deres Fædre og Forfædre havde holdt sammen, det skulde i deres Tid formindskes.

Paa disse Svante Stures Indvendinger og Udflugter svarede Rigsraadet, at det ingenlunde var dets Hensigt at give sig Lybekkerne i Vold eller overlade Fredslutningen til dem, men kun at benytte deres Mægling, hvilken man med Tak burde modtage. Med Hensyn til Svante Stures Hentydning til, at rimeligviis Ridderskabet og Rigsraadsmedlemmerne selv kom til at spæde til, hvis en aarlig Pengesum skulde udredes til Kong Hans, bemærker Rigsraadet først, at om dette Punkt endnu ingen Beslutning var tagen, men tilføier dernæst ikke uden Bitterhed: »men kunde det saa skee, at vi maatte faae Fred, da fandtes der gode Veie til Pengene, uden at Ridderskabet behøver at betynges eller tage af sit Eget. Thi Kongen af Sverrig pleier at leve og holde sin Hofstat af Kronens Indtægter, og derfra skulle Pengene ogsaa tages. Hvo der vil indrette eller blande dette paa en anden Maade, han tragter ikke efter Andet end at bringe Splid og Søndring i Riget«. Vistnok er det ilde, bemærke de videre, at Øland og Borgholm er kommen i en dansk Mands Hænder, og Meningen er uden Tvivl, hvis vi forsøge Noget mod de danske Landskaber, da fra Kalmar Slot og Borgholm at komme bag paa os. Men just derfor ønskede de saa meget, at Rigsforstanderen vilde komme op til dem og med dem overlægge, hvad der i denne og andre Sager var at gjøre. De havde ligesaa lidet som han i Sinde at overlade Fjenden Kalmarby og et heelt Landskab.

Da nu imidlertid Rigsforstanderen ikke vilde eller ikke kunde komme, meente Rigsraadet, at det ogsaa kunde handle uden ham, og besluttede, efter at have

kaldet til Deeltagelse i dets Møder Borgemestre og Raad i Stokholm (hvilken Stad, som vi vide, for Tiden kun var lidet gunstig stemt mod Svante Sture), ikke blot at drøfte Sagen uden Rigsforstanderens Nærværelse, men ogsaa at afgjøre den. De meddeelte ham deres Beslutning, ledsaget af en Fremstilling af de Grunde, der havde ledet dem:

Der er kun tre Veie, hedder det, ad hvilke vi kunne haabe at komme ud af den nærværende truende Stilling. Den ene er ved formelig Rettergang; men den er saare mislig; thi vi ere nu stævnede for Keiseren, og Dommen allerede fældet, ja, hvad værre er, keiserlig Acht forkyndt over os, saa at, om vi end vende os til andre Dommere, maae vi høilig frygte for, at de rette sig efter hiin Dom.

Desuden, om vi ville skyde os ind under en anden Domstol, maae vi først ret nøie vide, hvad Grunde vi skulle støtte vor Sag paa, at vi ikke skulle sætte Lid til Ulid. Ville vi bringe Sagen for i Rom, da vil det koste mange Penge, og fandt man saa i Rom, hvad Gud forbyde, at vi ikke have havt tilstrækkelig Grund til at begynde denne Orlog mod Kong Hans, saa maatte vi bære de drøie Omkostninger og havde Skam og Skade til. Det er ikke nok, at vi synes, at vi have Retten paa vor Side, men det kommer an paa, at Dommeren ogsaa finder, vi have Ret.

Den anden Vei er med værgende Haand at gaae Krigen igjennem som hidtil. Men da det her gjælder vor egen og alle vore Efterkommeres Velfærd, maae vi betænke, hvad Magt og Midler vi have til at føre Krigen saaledes, at vi tvinge Kongen til at give efter. At lade det i en saadan Sag komme an paa Lykke og Tilfælde, er altfor farligt.

Krigen har allerede varet længe, og det er meget at befrygte, at Folket vil blive træt og led af denne uendelige Orlog: først Riddere og Svende, som dagligen vove deres Liv og sætte deres Gods og Gaarde og Eiendomme i Fare; dernæst Kjøbstædsmænd, som vi høre klage over de svære Skatter og Udgifter og det Meget, de miste paa Søen, som de skulde nære og bjerge sig af; endelig Bønder og Huusmænd, som begynde høit at tale om, at Salt og Humle bliver dyrt, saavelsom andre Varer, de skulle have af Kjøbmanden. Der er derfor Fare for, at de tilsidst blive uvillige, og det er dog dem, vi skulle stole paa, om vi ville sætte os til Værge mod Kongen.

Vi trues fra mange Sider, fra Gulland, Øland, Kalmar, og, om vi ikke see os vel for, nu desværre ogsaa fra Aaland; Finland svæver i Fare; ved Grændsen af Vestergøtland skal en stor Magt være samlet. Vi frygte for, at vi ikke have den Styrke, som behøves, for at møde Angreb fra saa mange Kanter.

Kongen har i disse Aar havt nok at gjøre med Hansestæderne, og alligevel gjort os megen Skade paa Søen. Hvad vil skee, nu han er fri for dem?

Mellem Konger og Fyrster er der et svoret Broderskab, saa naar En bliver fordreven, skulle de alle hjælpe ham. Derfor har Kong Hans stor Støtte af de andre Konger; men vi vide faa, der ville hjælpe os, uden Gud almægtig og vor Almue. Og naar Magten kommer, svigter maaskee ogsaa denne Hjælp.

Den tredie Vei er ved Underhandling at søge at faae Ende paa denne Krig; og denne Vei have vi endrægtelig besluttet at gaae, da de to andre ere fulde af Misligheder. Dog ville vi derved ikke tilsidesætte Forsigtighed, men komme ihu, hvor ofte vi ere blevne bedragne navnlig med Hensyn til Gulland og Visby, og

ligesaa i andre Punkter, idet kun lidet blev holdet af hvad der var tilsagt.

Skjøndt Beslutningen siges endrægtig tagen, havde der dog i Rigsraadet, uafhængig af Svante Sture og Hemming Gad, hævet sig en Røst for en mandigere Optræden og fortsat Udholdenhed til Bevarelse af Sverrigs Ære og Selvstændighed. Den kom fra den anseete Erik Turesen Bjelke, Statholder i Finland. Forhindret fra personlig at indfinde sig i Stokholm, havde han indsendt en skriftlig Betænkning. Han ivrede først og fremmest mod Hansestædernes egennyttige Indblanding i Rigernes Anliggender. Havde Stæderne meent det oprigtig med Sverrig, havde de vel fundet paa Midler til at undgaae eller omgaae det keiserlige Forbud. Man maatte ikke forhaste sig. Stæderne angrede allerede den Fred, de havde indgaaet med Kong Hans; thi de saae, at de ved at udelukke sig selv fra Handelen med Sverrig kun havde givet Hollænderne saa meget friere Indpas i Østersoen. Han vidste af Breve, han havde modtaget, at der hos Borgerskabet i de tydske Stæder herskede den største Misfornøielse over Freden, og gav man kun lidt Tid, skulde man snart faae et underligt Spil at høre i Stæderne. Det Klogeste man derfor kunde gjøre, var at give Hansestæderne den Besked, at man vilde overveie Sagen og svare dem til Foraaret; i det Høieste kunde man indrømme dem at mægle en Stilstand paa en vis Tid. Viste det sig senere, at man kunde tænke paa en virkelig Fred, skulde man aldeles holde Hansestæderne borte fra Fredsunderhandlingerne; thi de vilde kun efter Vane benytte Leiligheden til at ramme deres egen Fordeel. Men ogsaa af den Grund burde man lade Tydskerne blive udenfor, fordi Keiseren med sin Acht var optraadt, som om han var Sverrigs Herre. Den mindste Anerkjendelse heraf kunde blive et fordærveligt Exempel for Frem-

tiden. Keiseren kunde da, støttende sig herpaa, ved given Leilighed igjen ved Acht og Forbud forsøge at tvinge Sverrig, og sætte til Herre og Konge i Riget hvem ham tykkedes — det Gud forbyde skulde skee i vor Tid. Kunde man ikke paa den foreslagne Maade ved Underhandling komme til Maalet, saa var det hans Haab, at Riget var saa meget ved Magt, at det med Guds Hjælp endnu en Stund kunde holde Feiden ud; han vilde hjælpe til det Yderste, han kunde, og ikke spare sit Liv. Aaben Feide er dog bedre end en overmægtig, mistænksom og uhuld Herre: det pleier altid at tage en ond Ende. For Mangel paa Humle og Salt, Klæde og Viin skulde man ikke være saa bekymret. Man kunde jo nok faae det fra Reval, og i alt Fald havde man den Udvei, at tage med Magt hvad man behøvede fra Hansestædernes eller Hollændernes Skibe — saa stærk var man dog tilsøes, at man kunde gjøre det. Nød bryder alle Love, og man kunde jo give Værdi for det, man tog. Kong Hans vil da tilsidst blive kjed af denne Feide. Med Acht og Forbud tvinger han sig ikke Riget til, med mindre Svenskerne selv have Lyst til at gaae under Aaget, som dog forhaabentlig ikke er Tilfældet. Er det end før skeet, at et Rige er vundet med Blæk og Papir, saa skal dog Sverrig ikke vindes saa let, hvis Gud vil give Endrægtighed og indbyrdes Kjærlighed i dets Folk. — Men denne mandige Stemme fandt ikke Indgang hos det fredelskende og paa Svante Sture og Hemming Gad forbittrede Rigsraad[67].

Kong Hans, som ikke blev ubekjendt med det Omslag, der var skeet i Stemningen i Sverrig, undlod ikke ved et venligt Brev til Ærkebisp Jakob Ulfsen at styrke ham og hans Meningsfæller i deres Bestræbelser for Fredens Fornyelse[68]. Ærkebispen besvarede det efter Rigsraadets Opfordring i samme Tone, og Brevet afgik til

Danmark tilligemed Forslag om at aabne Fredsunderhandlinger, uden at Rigsraadet engang synes at have oppebiet Svante Stures Svar paa dets sidste Skrivelse[69]. De gode Ord, som kom fra det svenske Rigsraad, fandt et godt Sted hos det danske. Man svarede, at man var meget villig til igjen at aabne Underhandlinger, og yttrede det Haab, at man nok vilde blive enig, naar man kom sammen. Det svenske Rigsraad indbødes til at sende Fuldmægtige til Kjøbenhavn i Begyndelsen af April 1508, da Kongen og Rigsraadet vilde være samlede i denne By[70-71].

Men det saae alligevel ikke meget fredeligt ud. Medens man talte om Fornyelse af Fred og Venskab, fortsatte man fra begge Sider med stor Hidsighed Krigen. De Danske, formodentlig fra Halland under Anførsel af Henrik Krummedige, faldt sidst i December 1507 ind i Vestergøtland og beredte Ny Lødøse Borgere en sørgelig Juul, idet de plyndrede og afbrændte deres By. Lidt længere hen paa Vinteren, sidst i Februar 1508 gjorde de Svenske Gjengjæld ved under Anførsel af Trotte Mogensen til Eka at bryde ind i Skaane og afbrænde Væ, en den Gang betydelig Stad, nu en Landsby. Henrik Krummedige stod ved Halmstad for at dække Skaane; men enten det laae i Omstændighederne eller i hans Forsømmelighed, saa afværgedes ikke Ulykken[72]. Selv et saa afsides Punkt som Øen Anholt midt i Kattegattet, undgik ikke Krigens Ødelæggelser. Høvedsmanden i Vestergøtland, den utrættelige Aage Hansen, lod lidt efter de nysomtalte Begivenheder en Deel af sine Svende gaae ombord i Skuder og Espinger paa Gøta-Elven og sætte over til Anholt. De fandt paa denne næsten øde Ø et rigt Bytte; thi Borgerne i Varberg, Halmstad og Falkenberg, skræmmede ved Krigsurolighederne i deres Nærhed, havde bragt deres Sølv og bedste Kostbarheder over til

dette, som de troede, fuldkommen trygge Gjæmmested. Det var fra Aage Hansens Side et Slags Tak for sidst i Lødøse[73].

Uagtet disse Fjendtligheder kom dog det fra begge Sider vedtagne Fredsmøde istand. Da Tiden hertil nærmede sig, holdtes i Martsmaaned en Herredag i Vadstena for at tage en endelig Beslutning og beskikke Sendebudene. Hele Rigsraadet forlangte, at man skulde søge Fred og bringe virkelige Underhandlinger i Gang med Danmark. Svante Sture satte sig endnu stærkt imod, men gav omsider, nødig og uvillig, efter for den almindelige Fordring og samtykkede i, at tvende Rigsraader afgik til Mødet i Kjøbenhavn. Selv Hemming Gad ansaae det nu for raadeligt at prøve Underhandlingens Vei, og det var egentlig hans Ord, som omstemte Rigsforstanderen. Faa Dage forud havde han skrevet til Svante Sture og bl. A. yttret: »Beder jeg Eder for vor Herres Døds og Pines Skyld, at I finde Raad og Snilde til at faae noget Pusterum i to eller tre Aars Tid. I skulle i Sandhed finde, at det vorder Eder, Eders Børn og alle Eders Venner til langvarig Gavn og Bestand«[74]. Det var mærkelige Ord i Hemming Gads Mund. Men det viser ogsaa, hvor stærkt Trykket af den almindelige Fredsstemning har været, naar endog saa jernfast en Mand som Hemming Gad maatte bøie sig for det. Iøvrigt forstaaer det sig af sig selv, at han, ligesaa lidet som Svante Sture, meente, at dette Pusterum maatte kjøbes for en Priis, der medførte nogen Fare for Rigsforstanderens Stilling og Magt.

Paa Mødet i Kjøbenhavn vedtoges den 17 April 1508 kun en Stilstand, som skulde vare kun fra 1 Mai til otte Dage efter St. Hans Dag samme Aar. Men ved sidstnævnte Tid skulde i Ny Varberg 24 Rigsraader, tolv fra Sverrig og ligesaa mange fra Danmark og Norge, træde

sammen for som Dommere endelig at afgjøre alle Tvistemaal. De Svenske opnaaede saaledes en Stilstand i Sommertiden, som de saa meget ønskede; men til liden Nytte; thi Kong Hans kjendte altfor vel Betydningen af det Tvangsmiddel, han havde i Handelsspærringen og sin overlegne Sømagt, til at ville lade denne Fordeel sig berøve. Der blev derfor føiet den Betingelse til, at under Stilstanden skulde det med Hensyn til Udførsel af Varer fra Sverrig og Tilførsel til det forblive som hidtil, det vil sige, Handelen skulde være forbuden. Kalmar Slot og Borgholm skulde, som det forstaaer sig, forblive i Kongens Magt. Videre kom man ikke i Kjøbenhavn[75]. Man seer, at om Svante Sture ikke kunde forhindre Mødet, saa har han dog sørget for, at Sendebudene fik en saa indskrænket Fuldmagt, at Intet endelig kunde afgjøres, og at Kong Hans, for at have et Baand paa de Svenske, kun har indrømmet en ganske kort Stilstand og fastholdt Handelsspærringen. — Men i Varberg skulde Sagen afgjøres.

Det blev dog langtfra Tilfældet. I over et Aar hendroges Tiden med det ene Møde efter det andet, under bestandig gjentagne Forsikkringer om inderlig Tilbøielighed til Fred og Ønske om at komme til Forstaaelse, men ligesaa stadige Udflugter, Omsvøb, Paaskud og Undvigelser, naar det gjaldt om at gjøre Alvor af Sagen. Det kom af Partiernes Spil i Sverrig, af hvilke snart det ene, snart det andet, gyngende op og ned som paa et Vippebrædt, havde Overvægten i Raad og Beslutning. Naar man seer, at foruden Sammenkomsten i Kjøbenhavn April 1508, Møder berammedes i Varberg Juni 1508, Malmø September 1508, Kjøbenhavn November 1508, Helsingborg Januar 1509, Malmø Juni 1509 og endelig Kjøbenhavn August 1509, og at Forslaget til samtlige Møder udgik fra Sverrig, men de færreste af

dem bleve besøgte af de Svenske, og Udførelsen af de Beslutninger, som fattedes paa de Møder, hvor svenske Fuldmægtige indfandt sig, i Sverrig stødte paa Vanskeligheder, der gjorde dem frugtesløse: saa er det tydeligt, at i dette Rige tvende modsatte Kræfter vare i Bevægelse, af hvilke den ene rettede alle sine Anstrængelser paa at bringe Fredsværket istand, den anden ligesaa ivrigt arbeidede paa at forstyrre det. Vi kunne fatte os kort om disse langtrukne og vidtløftige Forhandlinger; thi Stillingen er tydelig given ved det Foregaaende, og det er den samme Historie, som gjentager sig. Vi skulle kun, forsaavidt Kilderne give Oplysning, nærmere dvæle ved Partiernes Vendinger og Bestræbelser for at naae hvert sit Maal, og ved de mellemtrædende Begivenheder, som havde Indflydelse paa Sagernes Gang.

Intet var Svante Sture fortrædeligere, og Intet forekom ham mere farligt end den Bestemmelse, som de svenske Sendebud i Kjøbenhavn vare gaaede ind paa, at de tre Rigers Raad i Varberg med uindskrænket Magtfuldkommenhed skulde afgjøre alt Mellemværende mellem ham og Kong Hans, mellem Sverrig og Danmark. Det var en Gjentagelse af den forhadte Bestemmelse, som skulde have været bragt til Udførelse i Kalmar for 3 Aar siden, og som han med saa megen Møie og Anstrængelse havde faaet forstyrret. Skulde 12 af de mod ham saa ildesindede svenske Rigsraader i Forbindelse med 8 danske og 4 norske[76] være Dommere, kunde han allerede betragte sig som domfældt. At paa Mødet i Kjøbenhavn ogsaa de tre tidligere danske Forslag mundtlig vare bragte paa Bane, behagede ham ligesaa lidet; selv det meest eftergivende af disse, Betalingen af en aarlig Pengesum til Kong Hans og hans Dronning, vilde han ikke gaae ind paa, da han forudsaae, at Udredelsen af en saa betydelig Deel af Kronens Indtægter til Konge-

huset ikke kunde skee, uden at medføre Skaar i hans egne Indkomster. Desuden laae der efter hans Mening i en saadan aarlig Betaling en betænkelig Anerkjendelse af Kong Hanses Ret. Han besluttede derfor for ingen Priis at lade det komme til en Afgjørelse ved en Kjendelse af de tre Rigers Raad eller indgaae Forlig ved at indrømme en aarlig Pengeydelse.

Han havde allerede Øvelse i at forstyrre Fredsmøder. Det Middel han hyppigst anvendte, var at forsinke Budenes Afsendelse, indtil det blev for silde. Men for Øieblikket, da Strømmen gik ham saa stærkt imod, maatte der gribes til kraftigere Midler. Han tyede til en Udvei, som han allerede havde brugt for fire Aar siden, da det var ham om at gjøre at bringe Stilstanden, som sluttedes om Foraaret 1504, til at gaae overstyr. Den Gang hidsede han Niels Ragvaldsen paa Norge; nu troede han i nogle Uroligheder, som herskede i det sydlige Norge, at have en gunstig Leilighed til at forsøge noget Lignende. Saasnart han erfarede Udfaldet af Mødet i Kjøbenhavn, lod han, i Begyndelsen af Mai 1508, nogle af Høvedsmændene i de vestlige svenske Landskaber gjøre et Indfald over den norske Grændse. Opnaaedes ikke Andet derved, saa kunde det dog bidrage til at nære og forøge den gjensidige Forbittrelse og vanskeliggjøre Underhandlinger. Vi komme senere tilbage til dette Forsøg. Dernæst begyndte han med Kraft at bearbeide den svenske Almue. Strax efter at de svenske Sendebud vare komne tilbage fra Kjøbenhavn, stævnede han Fuldmægtige fra Almuen i alle Sverrigs Landskaber sammen til et Møde (Stedet nævnes ikke) ved St. Eriks Messes Tid (18 Mai). Her talede han med Almuen og fremsatte for den Sagernes Gang og Stilling i det Lys, som han fandt det tjenligst, den skulde see dem i. At det var vedtaget, at alle tre

Rigers Raad som Dommere skulde afgjøre alle Tvistemaal, talede han ikke om; derimod dvælede han ved de tre Vilkaar, Kong Hans havde givet Valget imellem som Betingelse for Fred. Efterat han paa sin Maade havde fremstillet Betydningen af disse, »spurgte han de Tilstædeværende alvorligen til, om de end vilde have Kong Hans eller hans Søn for Herre og Konge i Riget igjen eller give ham nogen Skat eller Vederkjending«. Han fik herpaa et Svar, der var en Gjenlyd af hans Tale: »Da svarede de Alle med oprakte Hænder og forsvore Kong Hans og al hans Afføde, og sagde sig aldrig at ville skatte Kong Hans eller hans Afføde Andet, end hvad deres Fædre og Forfædre før dem gjorde paa Brunkebjerg, Holveden og andensteds, naar Danske med Magt bøde sig ind i Riget«. Beretning om dette Møde og dets Udfald lod han derpaa ved Omgangsskrivelser til alle Landskaber særlig bekjendtgjøre for Almuen[77]. For at virke paa Stemningen hos Stokholms misfornøiede Borgere brugte han en Omvei. Han henvendte sig ikke selv til dem, men lod Dalekarlene tilskrive dem et Brev, hvori de mindede Stokholmerne om det Forbund og svorne Broderskab, som fra gammel Tid bestod mellem Staden og Dalerne til gjensidig Hjælp og Forsvar, og i stærke Udtryk talte om Troskab mod Riget, Modstand til det Yderste mod Kong Hans, og Straf over dem, der satte sig op mod Rigsforstanderen. Borgemestre og Raad i Stokholm svarede i samme Stiil[78].

I de Proklamationer, Svante Sture ved denne Leilighed omsendte i Riget, fattedes ligesaa lidet som tidligere paa hadske Udgydelser mod Kong Hans og de Danske, hvem han skildrede som ikke stort bedre end Vandaler og Blodhunde. Kong Hans og hans Folk, pleiede han at sige, dyngende Udtryk paa Udtryk, røvede og plyndrede, skjændte og brændte, slog ihjel og myrdede, og

skaanede hverken Unge eller Gamle, Mænd eller Qvinder. Han forsikkrede, at naar Kong Hans igjen blev Herre i Riget, saa vilde han (det havde Kongen selv sagt) hævne sig og bære sig ad mod hele Sverrigs Ridderskab og Adel, Kjøbstædmænd, Bønder og Huusmænd, som mod Borgerne i Kalmar, der saa uskyldigen bleve tagne af Dage af den umilde Konge. Det vil med Hensyn til disse idelig gjenkommende Beskyldninger maaskee ikke være af Veien at bemærke, at hvo der tager de samtidige Beretninger fra begge Sider for sig, og ikke bliver staaende ved et enkelt Tilfælde, men betragter Forholdet i sin Heelhed, vil komme til den Overbeviisning, at de Svenske og Danske i denne Henseende slet Intet have at lade hinanden høre; thi de førte begge Krigen som vilde Barbarer, og saa gjorde endnu i anden Halvdeel af 16de Aarhundrede deres Efterkommere. Hvad særlig angaaer Henrettelsen af nogle Borgere i Kalmar, da øvedes, som tidligere bemærket, denne Strænghed af Kongen, fordi disse Mænd, efter at have svoret ham Troskab, forraadte Byen til de Svenske. Dette er det eneste bestemte Tilfælde, Svante Sture anfører, og dertil kommer han idelig tilbage, saa man maa antage, at han ikke har vidst at fremføre andre Exempler paa Grusomhed.

Efterat Almuen over hele Riget saaledes i det Store var bleven bearbeidet, holdt han i Begyndelsen af Juni 1508 en Herredag med Rigsraadet i Telge, hvorhen han ogsaa havde indbudt Sendebud fra Almuen. Rigsraadets Indflydelse var dog saa stærk, at det kunde sætte igjennem, at Mødet i Varberg skulde besøges. Men Svante Sture erklærede, at hvis Kong Hans ikke antog de Forslag, som nu gjordes (simpel Stilstand paa nogle Aar og Handelens Frihed, med Udskydelse af alle Tvistepunkter til en ubestemt Fremtid) og som vare saa billige, at man kunde være dem bekjendte for Gud og

alle christne Herrer: saa vare han og Almuen enige om at gribe til deres Værge og møde Kong Hans med Magt[79].

Saa lidet lovende vare Udsigterne for Mødet i Varberg, og noget Stort kom der heller ikke ud deraf. Ved Overeenskomsten af 30 Juni 1508 forlængedes Stilstanden til Mortens Dag samme Aar, med samme indskrænkende Betingelse som tidligere, at Udførsel og Indførsel af Kjøbmandsvarer skulde være aldeles forbuden, og ethvert Forsøg derpaa hindres af Kongens Udliggere[80]. De elleve tilstædeværende svenske Rigsraader savnede Fuldmagt til at indgaae paa noget af de tre tidligere omtalte Vilkaar, men lovede at ville bevæge deres Medbrødre i Rigsraadet og Sverrigs Indbyggere til at antage et af dem. Skjøndt Valget mellem dem skulde være frit, forlangte Kongen dog, at hvis man ikke vilde sætte ham eller hans Søn i Besiddelse af Riget, skulde man i det Mindste, for hans og Sønnens Æres Skyld, angive rimelige Grunde, hvorfor dette efter Tidens Omstændigheder ikke uden Skade for Sverrig lod sig gjøre. Iøvrigt vilde Kongen lade sig nøie med en aarlig Sum af Kronens Indtægter, hvis Størrelse ved uvildige Mænds Skjøn kunde bestemmes, og med den Anerkjendelse, at han var Sverrigs rette Konge og Svenskerne hans Undersaatter. Dette skulde endelig afgjøres og sættes i Værk paa et Møde af danske og svenske Rigsraader i Malmø sidst i September. Om den nu sluttede Stilstand skulde Kongens Udliggere have Underretning senest til 15 August[81].

Den sidste Bestemmelse gav Anledning til adskillige Misligheder. Saasnart den første Stilstand med 30 Juni var udløben, begyndte den danske Flaade under Jens Holgersen Ulfstand Fjendtligheder, og hærjede i Juli Maaned og først i August Kysterne af Østergøtland og Stokholms Skjærgaard, og hjemsøgte haardt Finland, hvor

Borgaa blev stukken i Brand og flere adelige Gaarde lagte i Aske. Den sidste Fjendtlighed forefaldt 3 August[82], og det var forsaavidt ikke noget Brud paa Stilstanden, som Freden paa Søen først skulde begynde den 15 August; men det kan vel være, at de Svenske have Ret, naar de paastaae, at Befalingsmændene paa den danske Flaade ikke vare uvidende om, at en ny Stilstand allerede var sluttet, men benyttede sig af den yderste Frist for at styre deres Lyst til Rov og Plyndring. Nede ved Kalmar gik det ikke bedre. Hemming Gad havde langt større Lyst til Feide end Stilstand, og Otte Rud paa Borgholm ansaae sig ikke bunden ved en Overeenskomst, som under hans Fraværelse Søren Norby havde indgaaet med Hemming Gad. Denne angreb derfor igjen Kalmar Slot og Otte Rud hærjede Kysterne. I den blekingske Stad Aveskjær øvedes Voldsomheder, formodentlig ved Folk, som Hemming Gad udsendte fra Kalmar[83].

Skjøndt Sligt bidrog til at sætte ondt Blod paa begge Sider, saa meente dog de Sindigere, at saadanne Udbrud af den herskende Fjendtlighed ikke let vare undgaaelige i den nærværende Mellemtilstand og ikke burde forstyrre Fredsværket. Rigsraadet var bestemt paa at forfølge sit Maal og besøge det Møde, som var berammet til Malmø den 29 September. Fuldmagtsbrevet var allerede opsat den 22 September og Sendebudene reisefærdige; men endnu i den sidste Time forhindrede Svante Sture deres Afgang, uden at bryde sig om alle Raadets Formaninger og Advarsler[84].

Imidlertid laae Kong Hans med hele det danske Rigsraad i Malmø og ventede paa, at de svenske Fuldmægtige skulde komme og slutte den endelige Fred, hvis Vilkaar vel tyktes ham slette, men som han dog for at faae Ende paa den grusomme og kostbare Krig, med ikke ringe Selvfornægtelse havde beqvemmet sig til at tage for gode.

Desto harmfuldere blev han i Sindet, da han mærkede, at de Svenske aldeles udebleve; det forekom ham, som om de Svenske vilde drive Gjæk med ham og Rigsraadet. Strax lod han ved Omgangsskrivelser bekjendtgjøre paa alle danske Landsthing og i alle Kjøbstæder, at de Svenske svigeligen vare blevne borte fra det Møde, som de med Haand og Mund og Brev og Segl havde forpligtet sig til at holde med ham og Rigsraadet for at fuldføre det Fredsværk, der var begyndt i Varberg. Nu stod derfor Krigen igjen for Døren. Og da det var at vente, at de Svenske efter Vane vilde benytte Vinteren til at falde ind over Skaanes Grændser og hærje og plyndre, var det nødvendigt at udskrive Folk af alle Rigets Kjøbstæder, som i denne Vinter skulde ligge i Landeværn i Skaane for at hjælpe Indbyggerne at dække Landet mod Indfald. Hver Kjøbstad skulde stille et Antal Folk i Forhold til sin Størrelse, og Folkene medføre Kost for hele Vinteren. Da Dyrtid under de nærværende Omstændigheder let kunde opstaae, forbød han tillige al Udførsel fra Riget af Korn og Fedevarer[85]. — Det svenske Rigsraad, som det var meget imod, at Mødet i Malmø var gaaet overstyr, begjærede imidlertid af Svante Sture, at der maatte gjøres Forsøg til at faae et nyt Møde istand. Svante, der ikke var saa uvillig til at sige Ja, naar Spørgsmaalet blot var om at beramme et Møde, som naar det gjaldt om at sende Fredsbud med Magt til at vedtage Noget, nægtede ikke sit Samtykke. Rigsraadet anholdt altsaa hos Kongen om Leide for deres Sendebud til en ny Sammenkomst. Kong Hans sendte ogsaa Leidebrevet, og Mødet skulde holdes i Kjøbenhavn inden 25 November 1508. Den 25 November kom, men ingen Svenske lode sig see i Kjøbenhavn[86]. Kong Hans rustede imidlertid hele Vinteren med stor Kraft; det var hans Hensigt til Foraaret i egen

Person at gjøre et alvorligt Tog til Sverrig. Hver fri og frelse Mand (Adelsmand) i Riget skulde møde til Leding; af Almuen udbødes hver tyvende Mand, som af de Hjemmesiddende tilbørligt skulde udrustes med Harnisk og Værge og Kost for 4 Maaneder; Lensmændene skulde have Tilsyn med Almuens Udrustning og selv skulde de ligeledes drage i Felten med saa mange faste Folk, som hver især var forpligtet at holde til Kongens Tjeneste. Orlogsskibene, baade Kongens og de private, gjordes rede. Jakob den Fjerde af Skotland, som altid pleiede at vise sig villig og tjenstfærdig mod sin Morbroder, bad han understøtte sig med saa mange Krigsskibe og Leietropper, som han formaaede, og lade dem være i Kjøbenhavn inden Christi Himmelfartsdag. En lignende Begjæring gjorde han hos Ludvig den Tolvte af Frankrig[87]. Imidlertid gjorde de Svenske et nyt Tilløb til Fred, idet de i Januar 1509 virkelig sendte Fuldmægtige til Helsingborg, der vedtoge en Stilstand aldeles paa samme Betingelser som den tidligere, hvilken skulde vare til St. Hansdag 1509, og berammede et nyt endeligt Fredsmøde. Dette skulde holdes i Malmø ved sidstnævnte Tid, og Sendebudene forpligtede sig paa Sverrigs Vegne ved Ære, Tro og Love, at Fuldmægtige skulde komme til denne By og uden videre Forhaling, Omsvøb eller Udflugter fuldgjøre et af de Vilkaar, som vare vedtagne i Varberg, ja ikke forlade Byen, før Kongen var skeet Fyldest[88]. Som Følge heraf tilmeldte Kong Hans sin Søstersøn og Kongen af Frankrig, at, da han nu havde Haab om at komme til Enighed med de Svenske, ønskede han for i Sommer ikke den begjærede Hjælp; men hvis de Svenske efter Sædvane ikke holdt Ord, vilde han udbede sig den for den næstfølgende Sommer. Sine egne Rustninger standsede Kongen alligevel ikke, men drev dem med

samme Kraft som før, og holdt sin Magt samlet, beredt paa Alt[89].

Imidlertid kom St. Hansdag, og dermed Tiden for Mødet i Malmø; men da gjentog sig det samme Spil: de Svenske kom trods deres dyre Forsikkringer heller ikke denne Gang. Der var siden Sammenkomsten i Helsingborg indtruffet Omstændigheder, der styrkede Svante Stures Halstarrighed og gjorde ham endnu mindre tilbøielig end ellers til at give efter for de Forestillinger, hvormed Rigsraadet bestormede ham. Et Fredsbrud mellem Lybek og Danmark var Dag for Dag blevet mere sandsynligt, og Lybek havde havt det ene Bud i Sverrig efter det andet med Forslag om Forbund og gjensidig Understøttelse i en tilkommende Krig med Kong Hans[90]. Under saa lovende Udsigter at indgaae den forhadte Fred med Danmark faldt Svante Sture dobbelt tungt. Han holdt derfor Rigsraadet hen med Udflugter og undvigende Ord, forhalede Tiden, indtil det atter blev. for silde. Men denne Gang havde de Svenskes Udeblivelse meget alvorlige og sørgelige Følger.

Kong Hans havde under Krigen med Sverrig altid med Omhu sørget for, at de vigtige Høvedsmandsposter paa Kalmarslot, Borgholm og Visborg bleve besatte med kjække og paalidelige Mænd. Niels Gedde, der midlertidig under Stilstanden 1504-1505 beklædte denne Post i Kalmar, var, skjøndt Svensk, ved Godsbesiddelse og Familieforbindelser knyttet til Danmark, og svarede fuldkommen til Kongens Tillid. Efter ham blev Jakob Trolle, halv dansk og halv svensk af Æt, Fader til Danmarks berømte Admiral Herluf Trolle, Befalingsmand paa Kalmarslot, og forsvarede det i flere Aar med stor Tapperhed mod Hemming Gad. Paa Visborg var Jens Holgersen Ulfstand i hele denne Tid Høvedsmand, i Tapperhed ikke overgaaet af Nogen, i Sømandsdygtighed, Hurtighed

og Utrættelighed længe anseet for den Første i Norden, indtil Søren Norby, hvis Stjerne nu begyndte at hæve sig glimrende, gjorde ham Rangen stridig. Borgholm var i en Række af Aar betroet til Niels Bosen til Vinæs, af den svenske Slægt Grip. Skjøndt Svensk af Fødsel var han dog ved sit Svogerskab med Trollerne tidlig bleven inddragen i det danske Parti og var optraadt som en afsagt Fjende af Sturerne. Da Opstanden udbrød 1501 og snart greb om sig med en uimodstaaelig Kraft, begav han sig til Danmark til Kong Hans, som ikke længe efter udnævnte ham til Befalingsmand paa Borgholm, da han i ham troede at have en Mand, som han kunde forlade sig paa. Kong Hans blev dog snart ikke ret fornøiet med ham. Han viste ingen Energi i Krigsførelsen: maaskee oprørte det hans Følelse mere end de danskfødte Høvedsmænds at plyndre og hærje Sverrigs, hans eget Fødelands Kyster. Men han lod sig ogsaa komme til Last, at Hemming Gad flere Gange uhindret hjemsøgte og plyndrede det aabne Land paa Øland, og een Gang havde han, som vi have seet, nær ved Overrumpling ladet sig fratage selve Fæstningen. Værre blev det, da han gjorde sig mistænkt for hemmelig Forbindelse med de Svenske, idet Rigsraadet allerede i September 1507 sendte ham Leide og indbød ham, den danske Høvedsmand, til at komme og tage Deel i deres Forhandlinger. Kong Hans, som vel maa have faaet Nys herom, sendte pludselig samme Efteraar Otte Rud til Borgholm for at overtage Befalingen og kaldte Niels Bosen ned til Danmark. Da han ikke formaaede at dæmpe Kongens Mistanke eller bevæge ham til længer at lade sig beholde Borgholm, sluttede han sig ved sin Tilbagekomst nærmere til de Svenske og indfandt sig paa Herredagen i Vadstena Marts 1508; og endelig sendte han 2 Juni 1508, Dagen før han formelig mod Qvittering overgav Borgholm til

Otte Rud, Kongen et Brev, hvori han i Udtryk, der vare mere bittre og trodsige end ellers brugeligt var selv i slige Skrivelser, opsagde Kongen Huldskab og Troskab. Han paastod at have lidt stor Uret: Kongen havde brudt sit Ord og Otte Rud havde bagvasket ham. Hans Stilling i den følgende Tid blev meget piinlig, da han hverken blev troet af Svenske eller Danske; disse meente at han var svensksindet, hine at han var dansksindet[91].

Otte Rud kjende vi som en dristig og uforfærdet Krigsmand og en af Kong Hanses Yndlinge. Han udmærkede sig ved sin Tapperhed i Slaget ved Elfsborg 1502, hvor han anførte Fodfolket. Næste Aar beskikkede Kongen ham til Høvedsmand paa Bahuus, hvilken Udnævnelse hos hans Formand, hans egen Svoger Henrik Krummedige, vakte ikke mindre Ærgrelse og Vrede, end senere hos Niels Bosen Underretningen om, at Otte Rud skulde være hans Efterfølger paa Borgholm. Otte Ruds Navn vandt snart en vid Berømmelse, da det lykkedes ham ved en Forening af List og Tapperhed under et natligt Anfald i Juletiden 1504 at tage det stærke Olufsborg i Vigen fra Niels Ragvaldsen. Da Christiern den Anden gjorde nogle Forandringer med Høvedsmandsposterne i Norge, mistede han allerede Efteraaret 1506 Bahuus, men fik snart efter Erstatning i Borgholm.

De svenske Kyster fik snart at føle, at der var kommen ny Slotsherre paa Borgholm. Svante Sture taler i sine Skrivelser til Rigsraadet med Bitterhed om Otte Ruds Haardhed og med Bekymring om hans Rastløshed. Naar der var Feide, hærjede han som en Viking med Jens Holgersen og Søren Norby og andre Anførere af mindre Navne Skjærgaarden og Fastlandskysten, og var der Stilstand, kappedes han med hine om at opbringe hver Handelsskude, der søgte til en svensk Havn. Da Stilstanden var udløben St. Hansdag 1509 og formedelst

de svenske Sendebuds Udebliven fra Malmø ikke fornyet, foretog han et Tog til Finland, der har sikkret hans Navn mod Glemsel i dette Landskab. Det gjaldt Finlands rige Hovedstad og Bispesæde Aabo. Ligesom ved Olufsborg valgte han Nattetimen til Angreb. Sommernatten mellem 2 og 3 August listede han sig med sit Krigsfolk ind i Byen, og skræmmede pludselig ved Lyden af Trommer og Piber Borgerne op af den trygge Søvn, hvori de laae begravne. En almindelig Plyndring begyndte, mange Borgere bleve dræbte, mange bortslæbte som Fanger. I fem Dage, fra Fredag til Tirsdag, vedblev han at plyndre, idelig førende Gods og Kostbarheder ombord paa sin Flaade. Indbyggerne flygtede for at undgaae de grumme Fjender hobeviis ud paa Landet, saa Staden blev næsten folketom, og hver Port og Gadedør stod aaben. Selv de Steder, som ellers i disse vilde Krige pleiede at agtes hellige, Kirker og Klostre, skaanedes ikke, end ikke den prægtige Domkirke. Derfra hentede han sig netop det rigeste Bytte, Bispehuen, besat med Ædelstene, Bispestaven af massivt Sølv, den kosteligt smykkede Bispekaabe, og desuden Billeder, Klenodier, Kirkekar og Redskaber af ædle Metaller eller prydede med Perler og Stene. Udplyndringen var fuldstændig: selv Bøger, der fandtes i Kirken, udmærkede ved smuk Skrift eller kostbart Bind, agtedes for et godt Bytte. Da han var færdig med at plyndre, drog han bort, truende med at komme igjen og aldeles afbrænde Staden, hvis man ikke inden en bestemt Frist betalte ham 12,000 Mark; og, hvad der giver et Begreb om Værdien af det Bytte, han gjorde, en ligesaa stor Sum forlangte han som Løsepenge for Bispehuen og Staven, hvis man vilde have dem igjen. Nogle meente, at det Hele vilde beløbe sig til en Sum, der var tyve Gange større end den aarlige Afgift, Kong Hans havde forlangt af Sverrig. Derefter

hærjedes med samme Grumhed den finske Skjærgaard samt Roslagen, det vil sige, den Strækning af den svenske Kyst, som ligger ligeoverfor Finland. Her blev Staden Øregrund brændt og plyndret. Truselen om at opbrænde Aabo, hvis han ikke fik Brandskat, synes Otte Rud dog ved Budskabet om den imidlertid sluttede Fred at være bleven hindret i at sætte i Værk. Men Byens haarde Hjemsøgelse ved Plyndring stod længe som en skrækkende Erindring. Gustav Vasa bad 33 Aar senere Sverrigs Almue at tænke paa Aaboes Skjæbne og lignende Ulykker, naar de fandt, at han krævede for meget af dem til Rigets Forsvar[92].

Geistligheden i Aabo søgte siden gjennem Ærkebisp Jakob af Upsala, hvis Ord, da han stedse havde viist sig som en Befordrer af Freden mellem Rigerne, altid pleiede at finde et godt Sted hos Kong Hans, at udvirke Tilbagegivelse af de røvede Kostbarheder. Et enkelt Stykke, den prægtige Bispehue, blev ogsaa udleveret, men først efter 7 Aars Forløb og berøvet de dyrebareste af de Ædelstene, som havde prydet den og givet den Værd. Endnu til vore Dage har i Eiby Kirke i Sjælland bevaret sig en Levning af Otte Ruds Bytte, en kunstig udarbeidet forgyldt Sølvkalk med Billeder og Prydelser[93].

En samtidig Geistlig ender sin Beretning om denne Begivenhed med de Ord, at den retfærdige Gud visselig vilde straffe den Udaad, som denne Røver og Ugudelighedens Søn havde bedrevet i Aabo. Ganske uden Opfyldelse bleve disse Ord ikke. Samvittigheden begyndte pludselig at vaagne hos den vilde Kriger, og Tanken om, at han formastelig og ugudelig havde forgrebet sig paa Kirkens Helligdomme, og at selv Præsters Blod havde flydt ved Aaboes Plyndring, fremtraadte saa truende for hans Sjæl, at han besluttede at søge Lettelse for sit ængstede Sind

ved som bodfærdig Pilegrim paa sin Fod at vandre til Christi Grav. Han begav sig paa Reisen gjennem Tydskland, men kom ikke længere end til Bayern, hvor Døden overraskede ham i Staden Landsberg[94]. Gjærrighedens Last, der ogsaa fremtræder hos ham i andre Forhold end de her omtalte, fordærvede hans Liv og smittede hans Heltenatur med Smuds. Brodersønnen, den navnkundige Søhelt fra den nordiske Syvaarskrig, var det beskikket paa de samme Farvande, hvor Farbroderen havde færdets saa vildt, senere at sprede en ny og renere Glands over Navnet Otte Rud*).

Otte Dage efter Ulykken i Aabo ankom de svenske Sendebud til Kjøbenhavn[96]; vare de komne i rette Tid, det vil sige 6 til 7 Uger tidligere, var Aabo ikke blevet plyndret og Øregrund ikke brændt. Efter lang Vaklen, snart modig ved Haab om Hjælp fra Lybek, snart nedslagen ved Misstemningen i Landet og den herskende Nød og ved Efterretningerne om den stærke Magt, Kong Hans havde rede til Angreb, gav Svante omsider sit Samtykke til at slutte Fred paa det Vilkaar, han hidtil havde forkastet, Udredelsen af en aarlig Pengesum til Kong Hans. Freden kom istand i Kjøbenhavn den 17 August 1509. En fast Fred, saaledes løde Vilkaarene, skulde herefter tillands og tilvands herske mellem de tre Riger; af den svenske Krones Indtægter skulde Kong Hans aarlig have 12,000 Mark og Dronning Christine 1,000 Mark, som hvert Aar ved St. Hansdags Tide skulde betales paa Kalmar Slot, indtil de Svenske besluttede sig til at indtage i Riget som fuldmægtig Herre og Konge enten Kong Hans eller hans Søn Christiern; Kalmars og Borgholms Slotte skulde forblive i Kongens Besiddelse; saafremt det kom til Feide mellem Danmark og Lybek, maatte Sverrig

*) Om Otte Ruds Charakteer findes flere Oplysninger i Anm. 95.

ikke yde sidstnævnte Stad nogen Hjælp eller gjøre den Tilførsel; ja de tilstædeværende svenske Fuldmægtige gik for deres egen Person et Stykke videre, idet de særligt ved et andet Dokument forpligtede sig til, at de ved deres Hjemkomst til Sverrig, hvis der blev Krig mellem Lybek og Danmark, vilde søge at sætte igjennem, at lybske Kjøbmænd, der kom til svenske Havne, skulde blive anholdte og deres Skibe og Gods lagte under Beslag: Sverrig syntes nu at skulle bytte Rolle med Lybek[97].

Dette var Udgangen paa den Feide, som nu i otte Aar, med enkelte Afbrydelser, havde raset saa grusomt mellem Rigerne. En saadan Fred havde Svante Sture kunnet faae for længe siden, om han havde villet.

Femte Bog.

I.

Kong Christiern overtager Norges Styrelse 1506. Forhold og Stemninger i Norge. Et misfornøiet svensksindet Parti. Ærkebisp Gaute. Bisp Karl af Hammer. Thorkel Jonsen udvalgt Bisp af Oslo. Rigsraaderne Knud Knudsen Baad, Niels Henriksen Gyldenløve og flere norske Herrer. Det fortrolige og venlige Forhold mellem Beboerne af de norske og svenske Grændselandskaber. Ture Jensen Lagmand i Vestergøtland, Arvid Siggesen Præst i Dalerne. Erik Valkendorf, Kong Christierns Kantsler. Forandringer med Høvedsmandsposterne paa nogle af de vigtigste Fæstninger. Paatænkte Forsøg paa Uroligheder opgives og Landet beroliges. Christierns Reise til Bergen. Opstand i Hedemarken. De kongelige Fogeder. Herluf Hyddefad. Nye Uroligheder i Solør. Thorkel Jonsen. Ugrundede Beskyldninger mod Kong Christiern.

Den Deel den udvalgte Konge Christiern allerede længe, omtrent fra hans femtende eller sextende Aar, havde taget i Regjeringsforretningerne, vandt efterhaanden i Omfang, alt som Faderen mere erkjendte, hvilken dygtig Medhjælper og paalidelig Støtte han havde i sin Søn. Under de fremskridende Aar modnedes dennes Erfaring ved stadig Øvelse baade i de Sysler, der vedkomme Statens Styrelse i Fred, og i den Omsorg og de Færdigheder, som der i Feidetid kræves af en Krigsmand og Hærfører. Han havde ved Seiren ved Elfsborg i Aaret 1502 frelst Norge for sin Fader; i de nærmest følgende Aar havde han, saavidt man af Kildernes sparsomme Antydninger for denne Tid kan skimte, havt væsentlig Deel i Styrelsen af Halland og Skaane, ført Over-

befalingen over de herværende Krigsfolk, og derfor jævnlig opholdt sig paa Helsingborg Slot. Da derpaa efter det mislykkede Fredsmøde i Kalmar 1505 Krigen det følgende Aar paany blussede op, og det var at vente, at Svante Sture ligesaalidet som tidligere Steen Sture den Ældre vilde glemme Norge — og glemte han det, vilde hans Hustru Mette Iversdatter vel minde ham derom — besluttede Kong Hans at betroe sin Søn det ligesaa vigtige som vanskelige Hverv, paa eget Ansvar og med fuld kongelig Myndighed at styre hele Norges Rige. Det var om Eftersommeren 1506, at Kong Hans beskikkede Christiern til »fuldmægtig Herre over Norges Rige, ligerviis og i alle Maader som om Kongen selv personlig var tilstæde«. Christiern havde da just fyldt sit 25de Aar[98].

At styre Norge var paa den Tid en virkelig vanskelig Opgave. Der var vel ikke hos Almuen i det Hele nogen Uvillie mod Forbindelsen med Danmark eller Tilbøielighed for Sturernes Herredømme. Tanken om Rigets Selvstændighed sysselsatte overhoved Almuen meget lidet, da Prælaterne og de verdslige Herrer ved at drage Omsorgen herfor ind under deres eget Omraade for længe siden havde afvænnet Almuen fra at bekymre sig om de almindelige Anliggender; men der var, som tidligere bemærket, hos den norske Almue en levende Følelse for personlig Selvstændighed, en pirrelig Utaalmodighed mod Fogeder, som optraadte bydende og overmodigt, og en afgjort Uvillie til at underkaste sig nye Skatter og Paalæg, der formindskede de allerede knappe Indtægter, som dens tarvelige Kaar levnede den. Desuden havde i hele det Søndenfjeldske den store Bevægelse i Sindene endnu ikke lagt sig, som var fremkaldt ved den fleeraarige Feide, der for ikke længe siden med stor Voldsomhed havde raset (1501-1504) og for hvilken mange Egne i lang Tid havde været en blodig Skueplads. Det rørte

sig endnu som Dønningen efter Stormen paa Havet. Dette gjælder fornemmelig om de Egne, hvor den myrdede Knud Alfsen havde havt Gods og Eiendomme, Hedemarken, Solør, Romerige, hvor Bønderne ikke kunde glemme den græsselige Maade, hvorpaa denne Herre var kommen af Dage, ofte talte om hans to umyndige Sønner, som opdroges i Sverrig hos Svante Sture, og spurgte, om disse Sønner vel engang vilde komme tilbage til Norge og til deres Fædrenearv. — I det vestlige Norge, navnlig i den store og blomstrende Handelsstad Bergen, var der Forhold af en heel anden Natur, men som ogsaa, naar ikke fra Regjeringens Side særdeles Aarvaagenhed anvendtes, kunde afstædkomme store Ulæmper og føde Uroligheder af sig. Det var det mægtige Hansekontor, der fandtes i denne By, og ved sine flere tusinde Betjente, Kjøbsvende, Haandværkere og Arbeidsmænd, og den store Masse af tydske Søfolk, som hver Handelsflaade om Foraaret førte til Havnen, hvor de bleve liggende til seent ud paa Efteraaret, i Grunden var Byens Herre. Den bittre Stemning, som i disse Aar herskede mellem Danmark og Lybek, afspeilede sig hos Kontoret og Søfolkene, og tidligere Dage frembøde skrækkelige Exempler paa, hvad denne Masse, naar den væbnede sig og satte sig i Bevægelse, turde vove og foretage.

Medens Stemningen hos Almuen søndenfjelds og især i de sydøstlige Landskaber var saadan, at en liden Gnist kunde fremkalde en stor Flamme og vække en Opstand, der i sig selv ikke havde noget Meed eller Maal, saa lurede der hos flere af Prælaterne og Herrerne rundtomkring i Riget en hemmelig Misfornøielse, der var farligere, fordi den var rettet mod selve Forbindelsen med Danmark og den Maade, hvorpaa Regjeringen i det Hele førtes. Disse Mænd saae med Smerte, hvorledes det i

den sidste Menneskealder Dag for Dag gik tilbage med Norges Selvstændighed som Rige, hvorledes denne stedse mere undergroves ved den Mængde danske Adelsmænd og danske Prælater, som trængte sig ind og aflagdes med Rigets bedste og vigtigste Embeder, og hvorledes den tilsidesatte indfødte Adel synlig hensygnede og ligesom visnede, saa at man kunde ane, at om Forholdene saaledes vedbleve, vilde den Tid ikke være fjærn, da den vilde være fuldkommen opløst. Dette Parti var derfor ikke utilbøielig til, naar Leilighed frembød sig, at kaste sig i Armene paa Sturerne. Betydningen af dette Parti formindskedes rigtignok derved, at det i sig selv hverken var stærkt eller talrigt: det var lammet og overfløiet — og havde allerede længe været det — af den frodigt opblomstrende danske Adel, som ved Giftermaal med rige norske Qvinder havde erhvervet sig Gods og Eiendomme, eller som, uden at have Jordbesiddelser i Norge, af Kongerne ifølge en Politik, som Omstændighederne tilraadte, sattes til Høvedsmænd i Fæstningerne og Befalingsmænd i Lenene, eller ved Kongernes Medhjælp erholdt Prælaturer og Bispedømmer. Partiet havde heller ikke synderligt Hold i Almuen, der var uden livlig Deeltagelse for slige Spørgsmaal, og fandt sig i de tilvante Forhold, naar ikke noget særdeles Tryk kom til. Men den blotte Tilværelse af et saadant Parti blandt Rigets Stormænd, om end mindre stærkt, var tilstrækkelig til i Forbindelse med det Øvrige at vanskeliggjøre Stillingen for den unge Konge og paabyde Aarvaagenhed og omskuende Forsigtighed. Desuden var der netop i det Øieblik, da Christiern tiltraadte Styrelsen af Norge, visse Omstændigheder, der gjorde Forholdene misligere end sædvanlig og gave hiint Parti en større Betydning, end det ellers vilde havt.

Paa Ærkestolen i Throndhjem sad Gaute Ivarsen, som allerede da Kong Hans ifølge tidligere Valg og gamle Overeenskomster skulde bestige Norges Throne, ved at slutte sig til Steen Sture den Ældre og lægge alle de Vanskeligheder, han kunde, i Veien for Kong Hanses Thronbestigelse, havde røbet den fjendtlige Stemning, han nærede mod Foreningen med Danmark. Dette Sind bevarede han siden og lagde saa lidet Dølgsmaal derpaa, at de Misfornøiede i Landet og Svante Stures Embedsmænd i de svenske Grændselandskaber, selv af den nu skrøbelige og alderssvage Olding, der i 32 Aar havde beklædt sit høie Embede, ventede, at han snart vilde træde frem og foretage noget Alvorligt. Bispestolen i Hammer var for et Par Aar siden bleven besat med en Mand, der selv for en meget godtroende Fyrste, hvad Christiern var langt fra at være, maatte synes at være noget tvetydig og upaalidelig. Det var Karl Jonsen, en Mand af adelig Byrd, og som det sees af det Tilnavn han fører, Jæmta, født i Jæmteland. Skjøndt saaledes Normand af Fødsel, var han dog tillige halv Svensk. Jæmteland hørte nemlig i geistlig Henseende under Sverrig og dets Kirkevæsen styredes af Ærkebispen af Upsala. Dette Forhold førte det med sig, at han i sin Ungdom som vordende Geistlig maa være bleven indledet i mange svenske Forbindelser; sandsynligviis har han studeret ved Upsala Universitet og her faaet sin første theologiske Dannelse, inden han 1486, formodentlig i en Alder af omtrent 25 Aar, som i hiin Tid var den sædvanlige for slige Udenlandsreiser, af Hammer Kapittel sendtes til Rostok for at fortsætte og udvide sine Studier. I Sverrig havde han ogsaa en Søster bosat, gift med Peder Kæmpe fra Medelpad. Dette var ikke den eneste Forbindelse, han endnu som Bisp havde i Sverrig: han var i det Mindste ikke fremmed for en af

Svante Stures trofasteste Tilhængere, Arvid Siggesen, der havde et Embede nær ved den norske Grændse[99]. Karl af Hammer kom snart til at spille en Rolle i Tidens Historie. Medens Hammers Stift havde en Bisp, der syntes af mistænkelig Troskab, havde det nærliggende Oslo Bispedømme med Rigets Hovedstad, eller dog en af dets vigtigste Byer, ganske nylig i Anders Muus, tidligere Provst i Viborg i Jylland, faaet en Styrer, der som dansk Mand vel i alle Maader var paalidelig, men som var kommen til sit Embede paa en Maade, der satte meget ondt Blod og drog alvorlige Følger efter sig. Da Oslo Stol nemlig var bleven ledig, som det synes sidst i Aaret 1505, havde Kapitlet valgt Thorkel Jonsen, en Normand, til Bisp. Men Kong Hans, der ingen Tiltro havde til Thorkel Jonsen, eller af andre Grunde var misfornøiet med Kapitlets Valg, nægtede sit Samtykke og paatrængte Kapitlet den danske Anders Muus til Bisp, hvem han derpaa ved sin Indflydelse i Rom skaffede pavelig Bekræftelse. Dette var skeet just ved den Tid Christiern opskikkedes som Styrer af Norge. Men Thorkel Jonsen flygtede forbittret til Sverrig, gav sig Svante Sture i Vold, og lod siden høre fra sig[100].

Til Modstandspartiet med meer eller mindre fjendtlige Hensigter hørte blandt de verdslige Herrer næsten alle de mere anseete og rige af de oprindelig norske Slægter, som endnu vare tilbage. Først og fremmest Knud Knudsen Baad til Morland, som egentlig var af svensk Stambyrd. Han var i Familie med den myrdede Knud Alfsen, men hørte tidligere saa lidet til dennes Parti, at han endog var iblandt dem, der for Retten optraadte som Vidner mod den myrdede Mand, og strax efter at Agershuus 1502 var tilbageerobret fra Knud Alfsens Tilhængere, blev udnævnt til Høvedsmand paa dette Slot, hvilken Post han endnu beklædte, da Christiern

kom til Norge[1]. Han fik snart, som vi skulle see, en stærk personlig Grund til Misnøie. Fremdeles Niels Henriksen Gyldenløve til Østeraad, senere Norges Rigshofmester og en af de rigeste og mægtigste Mænd paa den Tid; han var gift med den djærve og kloge Ingerd Ottesdatter af Slægten Rømer og altsaa Svoger til den i det Foregaaende ofte omtalte, Sturernes Ven og Redskab, Kong Hanses og hans Høvedsmænds uforsonlige Fjende, Niels Ragvaldsen, der havde til Ægte Ingerds Søster, den kjække Ottilia Ottesdatter. Endvidere Oluf Galle til Tomb, af gammeladelig Slægt i det sydlige Norge, og Oluf Ottesen Rømer, der var Broder til Ottilia og altsaa ligeledes Svoger af Niels Ragvaldsen. Disse Mænd tilligemed Ærkebisp Gaute og Bisp Karl af Hammer regnede de Svenske til Modstandspartiet og meente, at Svante Sture i paakommende Tilfælde vel hos dem kunde vente at ville finde Støtte.

Et saadant Parti, bestaaende af indfødte norske Slægter, har i hele Unionstiden været til, i rolige Dage slumrende og gjæmmende sin Misfornøielse hos sig selv, men i bevægede Tider trædende frem i Handling meer eller mindre kraftigt. Det var det nationale norske, men tillige efter de givne Omstændigheder, det svensksindede Parti. Knud Alfsen og Niels Ragvaldsen havde i den nærmest foregaaende Tid været dets Repræsentanter. Efter kort Hvile fremkaldte den igjen udbrudte Krig mellem Sverrig og Danmark nyt Røre, ny Spænding og Bevægelse, som det blev Christierns Opgave at dæmpe, styre eller tvinge; men da den unge Konge, efter sin Natur kraftig og energisk, uden megen Læmpe eller Hensyntagen, greb ind i Styrelsen, yttrede Modstanden sig saa meget kraftigere, og ved den Leilighed nævnes just de ovenanførte Herrer, til hvilke vel flere have sluttet sig[2].

Det søndenfjeldske Norge, hvilket i de sidste Menneskealdere af Unionstiden var blevet den egentlige Skueplads for Begivenhederne og det Tyngdepunkt, hvorom det Hele dreiede sig, var paa en overordentlig lang Strækning samgrændsende med Sverrig. Paa norsk Side var først Vigens langstrakte Kystland, derefter Borgesyssel, saa Romerige, derpaa Hedemarken og Solør og nordligere Østerdalen; paa svensk Side Vestergøtland, Dalsland, Værmeland og Dalerne. Dette Naturforhold mellem Landene gav først Anledning til en livlig Samfærdsel mellem Beboerne paa begge Sider Grændsen, og dernæst ved den idelige Berørelse til megen Overeensstemmelse i Tankegang og Synsmaader, forbunden med gjensidig Deeltagelse i hinandens Skjæbne. De blandede sig i Følelser ligesom i Sprog og Sæder. En svensk Præst i Dalerne ved Navn Arvid Siggesen, der rigtignok saae Alt i det Lys, som bedst passede for Svante Sture, skriver netop ved denne Tid: »de heroppe i Dalerne have mere Hengivenhed til norske Mænd end til nogen Almue nede i Sverrig; thi de have megen Haandtering med dem, saa de tykke deres Skade ilde være«[3]. Forbindelsen afbrødes kun, og knap da, naar der indtraadte virkelig Feide; men det maa erindres, at i disse Egne, navnlig norden for Vigen, var egentlig Krigsførsel i disse Aar sjælden; Høvedsmændene paa begge Sider sluttede gjerne Stilstand paa Opsigelse, og Freden bevaredes paa den Maade ofte meget længe. Anderledes var det mellem Halland, Skaane og Bleking og de tilgrændsende svenske Landskaber Vestergøtland og Smaaland, hvor de gjensidige Indfald vare hyppige og Stilstandene korte. Men den lange Berøringslinie mellem Rigerne og Samqvemmets Lethed aabnede dernæst ogsaa for de svenske Høvedsmænd, Fogeder, Præster og andre Embedsmænd et vidt Spillerum til paa mange Maader at bearbeide den

norske Almue, vække den til Gjenstridighed mod Kong Hanses Regjering og stemme den gunstig for Svante Sture, fremkalde Misfornøielse, naar der ingen var, og nære den, naar den var tilstæde. Speidere, som paa Grund af Sprogets Lighed og den jævnlige Samfærdsel vanskelig kunde opdages, gik frem og tilbage og bragte Besked om Alt, Breve og Bud vedligeholdt Forbindelsen. Stundum skete der ogsaa Streiftog med væbnet Magt, hvorved man omhyggelig vogtede sig for at tilføie Almuen nogen Overlast, men rettede sine Bestræbelser paa at ramme en eller anden af de kongelige Lensmænd eller Fogeder, overfalde ham paa sin Gaard og om muligt bortføre ham fangen. I Forsommeren 1506, nogen Tid før Christiern kom op, skete i saadant Øiemed et Streiftog ind i Borgesyssel af Bengt Knudsen og Oluf Bjørnsen, der synes at have været Fogeder i Dalsland og Værmeland. Hensigten var denne Gang at overrumple Oluf Galle og Knud Knudsen, hvis fjendtlige Stemning mod den danske Regjering endnu ikke havde lagt sig saaledes for Dagen, at det sikkrede dem for Efterstræbelser af de svenske Fogeder. Det tilsigtede Maal naaedes dog ikke ved dette Tog[*].

Der fandtes i de svenske Grændselandskaber et Par Mænd, som vare særdeles vel skikkede til at øve den omtalte Virksomhed. Aage Hansen, der havde Befalingen over hele Krigsmagten i Vestergøtland og de nærmest tilgrændsende Egne, befattede sig ikke synderlig med Sligt; Speideri, Forførelse af den troskyldige Almue og Alt, hvad der var beslægtet med Forræderi og Lumskhed, var fremmed for hans Natur. Han var en dristig Krigsmand, der altid var beredt til i Spidsen for sine Svende at falde ind i et fjendtligt Land og føre Feide paa hæderlig Viis, hvilket dog efter Tidens Synsmaade ikke udelukkede Plyndring, Hærgning og Brand. Iøvrigt har

han i Svante Stures Tid, saavidt man kan see, ikke gjort noget Indfald i norske Landskaber, end ikke i Vigen, men ofte derimod i Halland og Skaane. Den lavere Rolle var forbeholdt den i det Foregaaende flere Gange nævnte Ture Jensen af Slægten tre Roser, hvem det synes medfødt at bruge Krogveie og Rænker. Han var Lagmand i Vestergøtland og Dalsland, og havde i disse Egne baade betydelige Eiendomme og store Forleninger. Han fortsatte i en Række af Aar en Virksomhed, der saa ganske passede til hans lave Tænkemaade, med Spioneren, Ophidselse af Almuen, og Streiftog over Grændsen, naar der ingen Fare var forbunden dermed. Hans Virksomhed ansporedes muligen ved den Omstændighed, at noget Gods, som han havde i det sydlige Norge, ved Krigens Fornyelse var blevet inddraget under Kronen; thi han var meget gjærrig. Som Krigsmand var han stortalende, uduelig og efterladen, og havde maaskee en Lyde, som i hine Tider var usædvanlig, den at være feig.

En langt betydeligere Mand end Ture Jensen var Mester Arvid Siggesen, som i en Præsts beskedne Stilling spillede en ikke ringe politisk Rolle. Han var en gammel Ven af Svante Sture og Venskabet gik i Arv til Svantes Søn Steen Sture. I det Mindste fra 1501, og af den fortrolige Tone at slutte, som hersker i det første Brev, der er bevaret fra ham, endnu længere tilbage i Tiden, var der knyttet en nøie Forbindelse mellem ham og Svante Sture. Han var den Gang Sognepræst i Fellingsbro i Vesteraas Stift, ikke langt fra Ørebro; nogen Tid efter forflyttedes han som Præst til det historisk berømte Sogn Mora oppe i Dalerne ved Siljan Søen, og længere frem i Tiden blev han Kannik ved Domkapitlet i Vesteraas. Den fortrolige Ligemandstone, han bruger i sine Breve til Svante Sture, og som minder

om den, Hemming Gad undertiden antog i sine Skrivelser til Rigsforstanderen, er, naar man betænker den store Afstand i begges Stilling, ganske mærkelig. Han yttrer sin Mening om de vigtigste politiske Spørgsmaal og giver Svante Sture sine Raad, om hvad han skal gjøre eller lade. Men han gjorde ogsaa sin Herre store Tjenester. For det Første fik Svante Sture gjennem ham de paalideligste Oplysninger om Forholdene i Norge; og dernæst var han ham det nyttigste Redskab til at styre Dalekarlene efter sin Villie. I Begyndelsen havde han rigtignok sin Nød med de stridige Dalekarle. Han siger selv, at de hadede ham og stode ham efter Livet, og udbrøde i høie Trusler, naar han vilde tale til dem om en Skat, som Rigsforstanderen havde paabudt; han hed i den første Tid hos dem ikke andet end en »Herrehyllare« og »Lackare«[5]. Men efterhaanden vandt den kloge og veltalende Mand et saadant Herredømme over dem, at han kunde føre og lede dem, som han vilde. Dette var en stor Fordeel for Svante Sture. Naar Dalekarlene skulde bevæges til at deeltage i en Afgift lige med de øvrige Landskaber, eller til at udsende hele det vaabenføre Mandskab til Krig, eller naar Stemningen i Riget skulde hæves, for hvilket Dalerne var det bedste Udgangspunkt, eller naar Dalekarlene selv behøvede at opildnes og styrkes til fortsat Udholdenhed (thi det hændtes i Svantes Tid, at selv disse djærve og krigerske Folk stundum trættedes): saa var Mester Arvid den rette Mand for Svante Sture at henvende sig til: han kunde tale paa Dalernes Landsthing, saa Almuens Hjærter bevægedes, og han kunde opsætte Proklamationer, der bragte den Ild, som brændte i Dalerne, videre til de andre Landskaber. Svantes Søn, Steen Sture den yngre, viste Arvid Siggesen ikke mindre Gunst og Tillid, end Faderen havde gjort. Den snu Italiener Arcembold, da han i sit be-

kjendte Ærinde kom til Sverrig, var ikke seen med at bemærke dette og vinde den formaaende Mand for sig. Han tilstod ham under udtrykkelig Henviisning til den Indflydelse, han havde hos Rigsforstanderen*), de meest glimrende Ærestitler, som brugtes ved det romerske Hof, og fritog ham med Behold af alle Indtægter for de Pligter, der paalaae ham som Medlem af Domkapitlet i Vesteraas, paa det at han desto friere og stadigere kunde være om Rigsforstanderens Person[6].

Arvid Siggesen var en Hemming Gad i det Mindre. Han befattede sig ikke som denne med Krigshaandværket, men lignede ham i Veltalenhed og Greb paa at behandle Almuen, i Had til Danmark og en energisk Charakteer. Han bad Svante Sture ikke af de Danskes Sledskhed at lade sig forlede til nogen Svaghed, fraraadede ham paa det Indstændigste at gaae ind paa noget af de tre oftere omtalte Vilkaar, som Kong Hans havde opstillet som Betingelse for Freden; men kom det alligevel til en Overeenskomst med Danmark, paalagde han Rigsforstanderen ikke at glemme, deri at faae nogle Artikler indførte om Norge, paa det Normændene ogsaa i Fremtiden maatte have Tillid til Sverrig. Men kunde ingen antagelig Overeenskomst opnaaes, saa var det bedst at søge at vække Opstand i Norge og skikke nogen Krigsmagt derned: »thi bedre er det«, siger han, »at Kong Hans og hans Parti har to Riger imod sig, end at han skal have to Riger for sig at bruge mod Sverrig til dets Fordærv«[7].

Saaledes var der, enten man seer hen til Tilstanden i Norge selv, eller til Forholdene i de nærmeste Landskaber af det fjendtlige Naborige, ikke ringe Vanskeligheder og ikke faa Bekymring og Mistanke vækkende

*) Dominus gubernator, cum quo gratia polles.

Omstændigheder, der mødte den unge Konge strax, da han tiltraadte Norges Styrelse. Det var netop ogsaa, fordi Kong Hans erkjendte, at Forholdene i Norge for Tiden vare ualmindelig mislige og truende, at han besluttede at give dette Rige en egen Styrelse i sin Søn, en Beslutning, som vel ogsaa fremskyndtes ved Ønsket om, at give den Virksomhedsdrift og Handlekraft, han havde lært at kjende hos Sønnen, en større Skueplads at udfolde sig paa, end Bestyrelsen af et enkelt Landskab kunde yde. Blandt de Mænd, hvis Raad og Anskuelser fik meest Indflydelse paa Landets Styrelse under den unge Konge, var den gamle Jon Poulsen, en Normand, Norges Riges Kantsler og Provst ved Mariekirken i Oslo, en Mand, som var bleven graa i Forretningerne og tilfulde kjendte Norges hele indre Tilstand. Han var Kong Hans hengiven og nød dennes Tillid. De Svenske ventede sig Intet af ham. Kongens egen Kantsler, som han bragte op med sig og som nød hans hele Tillid, var Erik Valkendorf, en dansk Adelsmand, Provst ved Domkirken i Roeskilde. Han har uden Tvivl været hos Christiern fra dennes tidlige Ungdom; han var i det Mindste med ham i Sverrig, da han endnu ikke 18 Aar gammel hyldedes som tilkommende Konge. Det var en Mand af ualmindelige Evner og med et vidt Blik, kløgtig, virksom og praktisk, vel erfaren baade i geistlige og verdslige Sager. Han viste baade nu, og end mere siden, da han steg til den høieste geistlige Værdighed i Norge, hvad enten han ordnende greb ind i de reent geistlige Sager, eller sørgede for sin prægtige Domkirke i Throndhjem, Norges stolte Bygningsmindesmærke, eller søgte af Jordens Skjød at fremkalde nye Rigdomme for Norge ved Indretning af Bjergværker, eller han lod Øiet glide over Havet med Tanken paa at gjenopdage Norges gamle, længe glemte og tabte Skatte-

land Grønland med dets eengang blomstrende Koloni, at Norges Vel laae ham oprigtig paa Hjærte, og at han følte sig i det som i et nyt Fædreland, hvilket han skyldte Alt, hvad han kunde udrette. Ogsaa Anders Muus, den nylig ankomne Bisp i Oslo, skal have hørt til Kongens nærmere Raad, hvilket er rimeligt nok baade af Bekjendtskabet fra Danmark og af Anders Muuses Stilling i den By, hvor Christiern jævnligst opholdt sig. Anders Muus synes at have sluttet sig nær til Erik Valkendorf; begges Sol dalede ogsaa paa samme Tid[8].

Det var om Efteraaret eller i det Mindste ud paa Sommeren 1506, at Christiern kom op til Norge, og først til Landskabet Vigen. Under sit Ophold her paa Slottet Bahuus foretog han en vigtig Forandring, idet han gav denne Hovedfæstning mod den svenske Grændse en ny Befalingsmand i Niels Bild til Ravnholt*). Otte Rud, der siden 1503 havde været Høvedsmand paa Bahuus, og med stor Hæder og Dygtighed havde forestaaet denne Post, fik, som vi have seet, inden et Aar var omme, en ikke mindre vigtig Bestilling som Befalingsmand paa Borgholm. At han fjærnedes fra sin hidtilværende Post synes derfor ikke at have været foranlediget ved noget Misnøie med hans Forhold, men snarere derved, at der ved Sverrigs østlige Kyster var større Trang til denne tappre Mands Tjeneste end nu i Vigen, efterat den unge Konge selv havde overtaget Norges Styrelse, og, som det snart viste sig, jævnlig kom til Vigen og skjænkede dette Landskab og Fæstningen et opmærksomt Tilsyn. Niels Bild var ligesom sin Forgjænger Otte Rud dansk Adelsmand, hiin fra Fyn, denne fra Sjælland. Efterat Christiern havde holdt Jule-Øl paa Bahuus, begav han sig noget ind i Januar 1507 paa Reisen til Oslo. I Udde-

*) Slægterne Bild og Bille eller Bilde ere heel forskjellige.

valle modtoges han af Niels Henriksen Gyldenløve og andre norske Herrer, som derefter ledsagede ham den øvrige Deel af Reisen. Ture Jensen fortæller, at han havde beredt Kongen et Baghold, som skulde overfalde ham i Uddevalle, og forsikkrer, at Kongen ikke kunde have undgaaet at blive enten fældet eller fangen, hvis Føret blot havde holdt sig; men uheldigviis slog Veiret om, og Ture Jensen blev hjemme[9].

Da Kongen sidst i Januar 1507 var kommen til Oslo, satte han ogsaa paa den anden Hovedfæstning i det Søndenfjeldske, Agershuus, en ny Høvedsmand. Dette Skridt var endnu betydningsfuldere end Forandringen paa Bahuus; thi det var her en Normand, Knud Knudsen Baad, der maatte vige for en dansk Adelsmand Jørgen Vestenie[10]. Det var uden Tvivl en Følge af Mistro og Forsigtighed; thi Kongen havde ved sin Ankomst til Oslo forefundet Tilstanden i det sydlige Norge meget betænkelig, og de Tidender, som i de nærmest følgende Uger indløb, vare ingenlunde beroligende. Almuen paa Oplandene, især i Romerige, Hedemarken og Solør, havde siden Foraaret 1506 været i en urolig Bevægelse, og viste sig saa meget trodsigere, som Bisp Karl af Hammer stod paa en spændt Fod med Befalingsmanden paa Agershuus; Almuen troede, at Bispen paa Hammer i dette og Andet deelte dens Følelser, og at den i sin Gjenstridighed mod Kongens Lensmænd og Fogeder kunde gjøre Regning paa Medhold hos ham. Snart bragte Bispeskiftet i Oslo nyt Æmne til at nære og forøge Ophidselsen. Baade Præsteskab og Almue tog Parti for den af Kapitlet valgte Bisp Thorkel Jonsen, der var Normand og dem Alle velbekjendt som Kannik i Oslo, og hvem de ansaae for en høilig forurettet Mand; man vilde Intet have at gjøre med den fremmede danske Anders Muus, som blev Stiftet paatrængt. Faa Maaneder før Christiern

kom til Oslo, var Thorkel Jonsen flygtet over Grændsen til Sverrig, og Almue og Præsteskab nægtede at betale Afgifter og Ydelser til den danske Bisp, men gjæmte dem, indtil Thorkel Jonsen med svensk Hjælp, som man haabede, kom tilbage til sit Bispesæde. Ogsaa fra andre Kanter kom der Tidender, som maatte give den unge Konge og hans Raadgivere meget at tænke paa. Det hed sig, at de tydske Kjøbmænd i Bergen havde gjort en voldsom Opstand, dræbt den kongelige Foged Henrik Bagge, plyndret Kongsgaarden og sat Ild paa den[11]. Fra svensk Side blev den Stilstand, som havde været mellem Norge og Vestergøtland, opsagt. Det svenske Rigsraad og Svante Sture havde allerede sidst i Januar, da de beredte sig til med Kraft at føre Krigen i de østlige Egne, falde ind i Bleking og angribe Kalmar og Borgholm, givet Aage Hansen Befaling til at opsige Stilstanden og tillige paalagt ham om muligt at hjælpe Thorkel Jonsen til sit Stift igjen[12]. End værre var det, at Christiern hos selve det norske Rigsraad og de fornemste norske Herrer, som i Anledning af hans Komme havde samlet sig i Oslo, mødte en misfornøiet Stemning og stor Modstand mod de Forholdsregler, han under Rigets nærværende Tilstand meente at maatte tage. De svenske Befalingsmænd ved Grændsen, som holdt Øie med Tingenes Gang, berette, at denne Modstand udgik fra Bisp Karl af Hammer, Niels Henriksen Gyldenløve, Oluf Ottesen Rømer, Knud Knudsen Baad og Oluf Galle. Det gik saa vidt, at en af disse Herrer, Knud Knudsen Baad, i sin Harme over at have mistet Agershuus Slot og Len, besluttede at følge Thorkel Jonsens Exempel og begive sig til Sverrig. Han havde hemmelig Bud hos Aage Hansen og Ture Jensen for at begjære Leide, og Ture Jensen formodede, at flere af de andre Herrer vilde gjøre ligesaa[13]. Christiern ansaae det under disse For-

hold for nyttigt at vide, hvad Støtte han i Rigets Love vilde have for sin Myndighed mod dem, som satte sig op imod ham, og at faae en Retserklæring herom, som, naar den blev bekjendtgjort, kunde virke mindende og skrækkende paa dem, der havde Ondt i Sinde. Han sammenkaldte derfor den 13 Marts 1507 i Oslo et Møde, bestaaende deels af Rigsraader og andre anseete Herrer, deels af særlig lovkyndige Mænd, og forlangte under Henviisning til Rigets Tilstand og til den Myndighed, hvormed han af sin Fader var beklædt, som fuldmægtig Herre paa Kongens Vegne i Norges Rige, af disse med Landets Forfatning, Love og Sædvaner bekjendte Mænd en tydelig Forklaring om, hvad Straf og Revselse de burde at lide, som dristede sig til at ringeagte hans Breve og Bud, eller som endog gjorde Forsøg paa at forraade Land og Folk fra Kongen. Ingen af de ovenfor nævnte Herrer vare tilstæde paa dette Møde, uden netop Bisp Karl af Hammer, som vel oftere i den følgende Tid kom til at tænke paa den Erklæring, han selv havde været med at afgive. De Tilstædeværende svarede, at hvo der handlede imod Kongens Brev og Bud, han skulde være og blive fredløs og have forbrudt Alt, hvad han havde med at fare (d. v. s. sit rørlige Gods); og hvo der forraadte Land og Folk fra Rigets rette Herre og Konge, han havde forbrudt sit Liv, Gods, Land og Løsøre og skulde for evigt rømme Riget; og blev en Saadan greben, før det lykkedes ham at rømme, da stod hans Liv i Kongens Haand. Herom blev opsat en Erklæring og beseglet af de Tilstædeværende[14].

Ihvor truende det saae ud, drev dog Uveiret denne Gang over. Det kom ikke til aabenbare Uroligheder nu. Knud Knudsen betænkte sig dog paa at gaae paa Æventyr til Sverrig ligesom Thorkel Jonsen, og det Samme gjorde de andre Herrer, om de have havt Sligt i Sinde.

Knud Knudsens paatænkte Forræderi blev ikke bekjendt for Kong Christiern, som man seer af deres Forhold i den følgende Tid. Thorkel Jonsen vovede sig ikke ind over den norske Grændse. Hele den ydre Stilling forandrede sig i kort Tid: det svenske Rigsraad aabnede Underhandlinger med Danmark, Aage Hansen fornyede Vaabenstilstanden mellem Vestergøtland og Norge, og det tegnede til at ville komme til en varig Fred mellem Danmark og Lybek. Christiern, som for Øieblikket ønskede Rolighed paa Grændsen, behandlede Aage Hansen med udmærket Høflighed; han frigav efter dennes Begjæring med usædvanlig Føielighed et Skib, som Høvedsmanden paa Bahuus Niels Bild havde opbragt og hvorpaa der var Gods, som tilhørte Lødøse Borgere i Vestergøtland, og benyttede samme Leilighed til at bevidne Aage Hansen den Agtelse, han bar for hans retskafne og hæderlige Charakteer, som han kjendte af egen Erfaring og Otte Ruds Omtale. Siden udbrød vel igjen efter mislykkede Underhandlinger Feiden mellem Danmark og Sverrig, men Aage Hansen fandt det, som han selv siger, indtil videre ikke raadeligt at opsige Stilstanden med Norge, frygtede snarere for, at det skulde skee fra norsk Side; og i de østlige Egne bleve de Svenske hele Sommeren ved Kalmar, Aaland, Finland og hele Østersøkysten holdt varme af den danske Flaade, medens Henrik Krummedige dækkede Halland og Skaane og truede Smaaland. Christiern kunde derfor være temmelig rolig for Norge. Den speidende Ture Jensen havde den Opfindsomhed at forlægge Thinget i Dalsland til den yderste Grændse mod Vest for at lytte, om der foregik Noget i Norge; men han kunde Intet mærke. Kong Christiern selv ansaae ogsaa Tilstanden i det østlige Norge for saa betrygget baade indvortes og udvortes, at han i Juli Maaned 1507 alvorligen tænkte paa at besøge

det vestlige Norge og navnlig Bergen. Han tøvede blot efter, at der fra Danmark skulde komme Underretning om, at de Underhandlinger, som gik for sig i Nykjøbing, havde ført til en fast Fred med Lybek, og at de Orlogsskibe, han havde forlangt og utaalmodig ventede, skulde komme til Oslo. Han vilde nemlig ikke udsætte sig for i Søen at møde Hansestædernes Nordfarere, der vare rustede som Krigsskibe, og endnu mindre løbe ind i Bergens Havn, der, naar den var fuld af Hansestædernes Skibe, ikke var ulig en Hvepserede, uden at have med sig en Orlogsstyrke, der kunde indgyde dem Agtelse, som maaskee vilde forsøge Noget. Da han havde erfaret, at Freden i Nykjøbing var sluttet, og Orlogsskibene omsider vare komne, begav han sig sidst i Juli eller de første Dage af August paa Reisen til Bergen[15].

Efterat Christiern under sit Ophold i Bergen havde truffet adskillige Foranstaltninger, navnlig til Handelens Bedste, som vi senere faae Leilighed til at omtale, kom han om Efteraaret tilbage til Oslo. Vinteren syntes at ville henløbe roligt, og Christiern var endnu i Begyndelsen af Januar 1508 sysselsat med fredelige Forretninger, navnlig med en vigtig og heldbringende Omdannelse af Handelsforholdene i Oslo. Men ved Midten af denne Maaned kom pludselig Tidende, at Opstand var udbrudt i Hedemarken. Den længe gjærende Misfornøielse, som stadig næredes fra svensk Side, og som i den sidste Tid havde faaet Tilvæxt ved en Omstændighed, der i Unionstiden har fremkaldt saa mangen Bondeopstand i Norge og Sverrig, Paalæg af nye Skatter og Afgifter og Indsættelse af strænge og forhadte fremmede Fogeder, var omsider kommen til Udbrud. For at Agershuus og andre Slotte og kongelige Gaarde i paakommende Tilfælde kunde være vel forsynede med alle Fornødenheder, havde Kong Christiern i den nærmest foregaaende Tid paalagt

Bønderne flere Ydelser end vanlig og tillige sat Afgifterne høiere end de pleiede at være[16]. Til Foged i Hedemarken var nylig[17] beskikket Søren Skaaning. Der kunde ikke let findes en Mand, der var mere forhadt for Bønderne i Hedemarken end han. Han havde i de tidligere Uroligheder tjent Knud Alfsen og Niels Ragvaldsen og været Anfører for en Deel af dennes Svende; men han havde forraadt Knud Alfsen og ligeledes øvet Forræderi mod Niels Ragvaldsens Hustru, den storættede og mandige Ottilia Rømer[18]. Og ligesom for at haane Bøndernes Følelser havde han faaet Bestyrelsen af de store Eiendomme i Hedemarken og Solør, som tilhørte den Herre, han havde forraadt, og som nu efter Almuens Mening var de unge Knudsønners rette Arvegods. Han har desuden, efter hans tidligere Færd at dømme, uden Tvivl været en raa og voldsom Krigssvend, som ingen Kny eller Gjenstridighed taalte af en Bonde, uden strax eftertrykkelig at revse det. Dette har maaskee hos Kong Christiern under de stedfindende Forhold netop anbefalet ham til denne Post; men Hedemarkens Bønder behagede det ilde. Disse Bønder vare et djærvt og kjækt Folkefærd, rige og velstaaende; deres Land langs Mjøsens skjønne Bredder var paa eengang en af de frugtbareste, bedst dyrkede og bedst befolkede Egne af Norge søndenfjelds[19]. Der var i disse Egne en anden Foged Morten Tuesen, som af Almuen betragtedes med ikke synderlig gunstigere Øine. Han tjente Henrik Krummedige som Foged, og maatte dele det Had, som fra gammel Tid, men især efter Drabet paa Knud Alfsen, i det søndenfjeldske Norge hvilede over Henrik Krummedige og Alt, hvad ham tilhørte. Begge disse Fogeder vare tillige, saavidt man kan dømme af Navnene, fremmede, danske af Fødsel, og dette var en ny Grund til Ugunst hos Almuen.

Opstanden begyndte med Gjenstridighed mod Fogderne og Nægtelse af at betale Skatter. Da Fogderne beredte sig til at bruge Magt, samlede Bønderne sig, overfaldt og dræbte Morten Tuesen, tvang Søren Skaaning til at flygte og ihjelsloge de fleste af de Folk, han havde hos sig. Bønderne forstærkede sig nu fra hele Hedemarken og Solør og ordnede sig under Anførsel af Herluf Hufvodfaat, eller som hans Navn almindelig skrives, Hyddefad, en Mand, som man iøvrigt ikke kjender nærmere til, og som synes blot at have været en anseet Bonde, og i alt Fald ikke har tilhørt nogen af de fornemmere adelige Slægter. Da Christiern fik disse Tidender, brød han uopholdelig op fra Agershuus, medtagende alle de Tropper, han i en Hast kunde samle — ogsaa Bisp Karl af Hammer maatte lade sine Svende støde til hans Folk — og drog imod Bønderne. Disse traf de bedste Forsvarsanstalter, de vidste: de huggede Braader i den Skov, gjennem hvilken de antog, han maatte komme, idet de fældede Træerne paa begge Sider af den snævre Skovvei og lagde sig i Baghold ved den, efterat de tillige havde spærret Udmundingen af Veien ved Forhugninger og besat den med en stærk Afdeling. De tænkte, de skulde tage Kongen i denne Fælde. Men Christiern var fra sine tidligere Felttog altfor vel bekjendt med de svenske og norske Bønders Maade at føre Krig paa i Skovegne, til at han saaledes skulde lade sig lokke i Baghold. Han omgik Braaden og kom over Bønderne paa et aabent Sted. Der blev en haardnakket Kamp; men efterat Anføreren Herluf Hyddefad selv var falden[20] tilligemed flere af hans bedste Folk, maatte Bønderne vige; mange bleve tagne til Fange. Dette forefaldt paa den østre Side af Mjøsen omtrent i den første Uge af Februar 1508. Derpaa drog Kongen, efter at have hjemskikket Bisp Karls Folk, over til den vestre

Side af Mjøsen, for at indgyde disse Egnes Beboere, der let kunde smittes af Exemplet fra Hedemarken, en gavnlig Skræk, og vendte gjennem Thoten, Hadeland og Romerige tilbage til Agershuus. Men han fik ikke Lov at blive længe her, da nye Uroligheder snart udbrøde i Thelemarken, hvor ogsaa nogle Fogeder skulle være blevne Offer for Almuens Forbittrelse. En Mand, der stod paa Almuens Side, beretter, at Kongen i en Træfning med Bønderne blev slagen tilbage, mistede mange af sine Folk og med Nød og Næppe selv undkom[21]. Imidlertid maa Kongen dog snart have faaet Overmagten, siden man senere ikke hører videre om Uroligheder paa denne Kant.

Derimod opkom der igjen sidst i April og Begyndelsen af Mai Bevægelse i Solør og det østre Hedemarken, fremkaldt ved et Indfald fra Sverrig af den oftere nævnte landflygtige Bisp Thorkel Jonsen. Denne Mand havde ved Fortællingen om sin Skjæbne vakt megen Deeltagelse hos de svenske Bisper, og Svante Sture fandt, at der i ham var et brugeligt Redskab. Den Anbefaling, han først fik til Aage Hansen i Vestergøtland, nyttede ham imidlertid ikke stort, da Aage Hansen hele Tiden holdt Fred med Norge, for saa meget sikkrere at kunne rette sine Slag mod de danske Landskaber i Syd. Vestergøtland var heller ikke ret beqvemt for Thorkel Jonsen til at virke paa den norske Almue fra, dertil egnede sig meget bedre Værmeland. Svante Sture paalagde derfor sidst i April 1508, just paa den Tid da de svenske Rigsraader i Kjøbenhavn havde sluttet en Stilstand mellem Rigerne paa de ham saa ubehagelige Vilkaar, Befalingsmanden i Værmeland Oluf Bjørnsen at understøtte den norske Bisp. De droge med Krigsmagt ind i Solør, hvis modfaldne Indvaanere modtoge dem med aabne Arme og forsikkrede, at de gjerne vilde gaae ud Mand af Huse for at hævne den Skade og Uret, de havde lidt,

naar kun Svante Sture vilde hjælpe dem. De Krigsfolk, Bispen og Oluf Bjørnsen for Øieblikket havde med sig, vare imidlertid ikke talrige nok til med dem at foretage noget Alvorligt; de lode dog nogle blive tilbage til Trøst og Opmuntring for Almuen, og stillede større Hjælp i Udsigt, hvorom Indvaanerne inden Udgangen af Mai skulde faae nærmere Bud. I den Beretning, som Bispen sendte til Svante Sture om sit Tog, undlader han heller ikke indstændigen at bede Rigsforstanderen ret snarlig at sende Bønderne Hjælp; om det saa kun var hundrede væbnede Svende, saa kunde dermed store Ting udrettes, især om han vilde lade Knud Alfsens Børn komme med, hvilket Bønderne saa høiligen ønskede. Til videre Opmuntring for Rigsforstanderen tilføier han, at han havde spurgt, at Ærkebisp Gaute i Throndhjem lod alle Langskibe nordenfjelds gjøre rede — »hvad dette betyder, kan Eders Høihed vel selv mærke« — og Ærkebispen har ladet disse Ord falde: »hvi mon de Svenske nu ei vaagne op tilfulde; nu er stor Leilighed til at skille de Danske heelt udaf Norge, om Hjælp kommer med en Hast«. Men fra Svante Sture, som havde saa Meget at tage Vare i Sverrig selv, kom ingen Hjælp; den gamle Gaute holdt sig rolig i Throndhjem, og paa de norske Oplande blev det stillere og stillere, indtil den sidste Lyd af Uro bortdøde[22].

I samme Brev havde Thorkel Jonsen bedet Rigsforstanderen unde sig Nordmarks Herred i Værmeland, det laae saa ypperligt ved den norske Grændse, tæt op til Hedemarken og Romerige; og Oluf Bjørnsen havde kraftigen understøttet denne Bøn, idet han bemærkede, at der aldrig kunde findes en Mand, som kunde gjøre større Gavn i denne Landsende end Thorkel Jonsen. Men han fik ikke Nordmarks Herred, og nu stillede han sine Sager paa en anden Bov. Ture Jensen maatte ikke længe efter

med Harme og Forundring melde, at han maatte troe, at Rygtet havde Ret, som sagde, at Bisp Thorkel hemmelig var gaaet over til de Danske. Saaledes forholdt det sig. Han havde begjæret og faaet Leide af Kong Christiern og været hos ham allerede i Juni Maaned paa Varberg og var derfra fulgt med ham tilbage til Bahuus. Der var paa den Tid Udsigt til, at et andet norsk Bispedømme kunde blive ledigt; maaskee spekulerede han i det. Christiern sendte ham med en ret velvillig Anbefaling ned til sin Fader i Danmark. Men fra den Tid forsvinder Bisp Thorkel. Denne Mand kan ikke gjøre Krav paa synderlig Deeltagelse; naar han blot fik et godt Embede, synes det at have været ham ligemeget, om Veien dertil gik gjennem Norge, Sverrig eller Danmark og om det kostede eet Troskabsbrud mere eller mindre[23].

Oprørerne bleve strængt straffede. De mindre skyldige maatte betale haarde Bøder, de, der havde været Ledere, henrettedes med Øxen og deres Hoveder sattes paa Stage. Den lybske Krønikeskriver Reimer Kock saae, da han 1532 var i Oslo, udenfor Agershuus en Steendynge, opkastet til Mands Høide; paa den havde indtil for kort siden staaet en Kreds af Pæle, paa hvilke Forbrydernes Hoveder havde siddet, i Midten Herluf Hyddefads med en Jernkrone paa, og rundt om ham de vigtigste Deeltageres[24].

At Oprørere, der grebes med Vaaben i Hænde, straffedes paa Livet, var i hine Dage, ligesaalidet som i meget senere Tider, ikke noget Nyt, og berettiger ikke til at lægge Kong Christiern nogen særdeles Grusomhed til Last. Men ligesom man til Christierns første Optræden i Norge i Aaret 1502 har knyttet en aldeles usand og grundløs Beskyldning om, at Besætningen paa Elfsborg, som tilbød Overgivelse og bad om Naade, af ham blev behandlet med skaanselløs Grusomhed, saaledes

har man ogsaa i Anledning af sidstomtalte Opstand i Norge fremført et Paasagn, der ikke er bedre grundet, nemlig at Kongen ved denne Leilighed skal have faret frem med blodtørstig Strænghed mod den norske Adel og givet den et Knæk, som aldrig forvandtes. Hvitfeldt siger: »Han lod Mange af den norske Adel aflive, som havde faldet til de Svenske, hvilket endnu kjendes paa Adelen udi Norge«, og paa et andet Sted: »Han lod i lige Maade rette en heel Hob af den norske Adel for samme Oprørs Skyld, og holdt saaledes Huus med dennem, at det endnu kjendes paa dennem denne Dag«[25]. Og Hvitfeldts Ord have for de fleste Senere været tilstrækkelig Hjemmel til at gjentage Beskyldningen. Den findes imidlertid fremsat længe før Hvitfeldts Tid i en samtidig, men rigtignok meget ureen Kilde, et af Frederik den Førstes Stridsskrifter mod Christiern den Anden, hvilket Hvitfeldt uden Tvivl har havt for Øie[26]. »En betydelig Deel af Norges Stormænd, udryddet ved Tyrannens Sværd, hviler nu i Graven«, siger Forfatteren, og han er af den Formening, at der af den talrige norske Adel ikke levnedes flere end fire! Men selv uden at dvæle ved, at dette Skrift allerede som Stridsskrift betragtet kun har en mistænkelig Troværdighed, at dets Forfatter var en Udlænding, en af Kong Frederiks tydske Sekretærer, der havde det Hverv at gjøre Christiern den Anden saa sort som muligt, en Mand, der kjendte lidet til danske og endnu mindre til norske Forhold og idelig gjør sig skyldig i grove Vildfarelser, lader det sig af andre Grunde godtgjøre, at hiin Beskyldning ikke kan være sand, men maa betragtes som et Foster af Vankundighed og ond Villie. Det var ingen Opstand af Adelen, men en blot Bondeopstand uden andre Førere end Herluf Hyddefad, om hvem det ikke engang vides, om han var af Adel. Der var ingen af Stormændene,

som »faldt til de Svenske«; den Ene, der virkelig havde det i Sinde, og de Andre, som muligen tænkte derpaa, trak sig i Tide tilbage. Heller ikke navngiver enten Stridsskriftet, eller Hvitfeldt eller nogen senere Forfatter en eneste af de norske Adelsmænd, Christiern skal have ladet henrette, uagtet Navnene paa saadanne høitstaaende Mænd, naar de komme af Dage paa slig en Maade, ikke pleie at forglemmes, og uagtet man ellers veed at navngive hver Adelsmand, der under Christiern den Andens Regjering aflivedes enten i Danmark eller Sverrig, og oplyse de Omstændigheder, hvorunder det skete. Men ligesom hine Forfattere ikke navngive Nogen, saa savnes der heller ikke Nogen i den nærmeste Tid efter Opstanden af de Mænd, som i den Tid i Norge spillede en Rolle. Og man har dog en saa tilstrækkelig Kundskab til Norges Adelslægter i hiin Tid, at det ikke kunde undgaae Opmærksomheden, om nogen anseet Mand pludselig forsvandt. At Norges Adel saa mærkeligt aftog og ligesom skrumpede sammen, havde sin Grund i heelt andre Forhold, som tidligere ere forklarede. De nyere norske Historikere have ogsaa opgivet denne Beskyldning mod Christiern den Anden[27].

II.

Bisp Karl af Hammer; hans svenske Forbindelser; han udlægges som Ophavsmand til Urolighederne i Hedemarken. Bispen fængsles og Christiern indtager ved List hans faste Slot. De norske Bisper vægre sig ved at modtage ham i Forvaring. Herredag i Ny-Varberg. Bisp Jens Andersen Beldenak. Ærkebisp Gaute. Bisp Karls Forsøg paa at flygte. Det romerske Hof ligegyldigt ved Bispens Skjæbne. Kong Hanses »cardinalis protector«. Bispens Død og Christierns Absolution. Erik Valkendorf bliver Ærkebisp i Norge. Danskfødte Mænds Ansættelse i høie Poster i Norge.

Der var dog een høitstaaende Mand i Norge, som Opstanden i sine Følger neddrog i en Malstrøm, hvoraf

han ikke slap ud, om han end ikke blev Gjenstand for nogen blodig Dom: det var Bisp Karl af Hammer. Vi have allerede omtalt den tvetydige og mislige Stilling, hvori denne Mand under saadanne Forhold, som da fandt Sted mellem Norge og Sverrig, allerede ved sin Fødsel og Opdragelse og sine Slægtskabsforbindelser i Sverrig, som Bisp i et norsk Grændselandskab maatte befinde sig. En saadan Stilling burde have opfordret ham til megen Forsigtighed og Tilbageholdenhed; men det var saa langt fra, at han var forsigtig, at han endog gav sig selv blot og vakte grundet Mistanke om, at han havde stærke svenske Sympathier, og at de urolige Bønder i Hedemarken i ham havde en Overhyrde, som ikke vilde være meget ivrig i at indskjærpe dem deres Pligt mod deres Konge. At han paa sin Gaard modtog Besøg af sin svenske Svoger, kunde saa være; men at han havde Forbindelser med Præsten i Mora, Arvid Siggesen, Svante Stures Speider og Raadgiver, seer meget ilde ud. Forholdet mellem Begge var allerede i Aaret 1506 saadant, at da Arvid Siggesen efter Svante Stures Begjæring sendte en Speider ind i Norge for at udforske Tilstanden, var Bisp Karl af Hammer en af dem, til hvem Speideren skulde henvende sig. Speideren traf den Gang ikke Bispen hjemme og kunde derfor ikke bringe Besked fra ham personlig; men Arvid Siggesen troede dog at kunne forsikkre Svante Sture om, at Bispen vilde befordre Freden (som han fiint udtrykker sig) med Sverrig, og gjøre hvad han kunde, alt eftersom Leiligheden gav sig; han tilføiede, at Bispen havde Tvist med Kongens Befalingsmand paa Agershuus, at Almuen var misfornøiet og sluttede sig til Bispen[28]. Senere, medens Opstanden i Hedemarken stod paa, og ikke længe efter dens Udbrud, kom Bispens svenske Svoger Peder Kæmpe tillige-

med Søsteren til Hammer. De kom sidst fra Præsten i Mora, Svante Stures Fortrolige[29].

Strax da Christiern efter sit Ophold i Vigen i Begyndelsen af Aaret 1507 kom til Oslo, og Bisp Karl ligesom de andre Rigsraader indfandt sig hos ham, skal han hos Kongen kun have mødt kold Høflighed og ringe Opmærksomhed for de Raad, han kom frem med. Denne Tilsidesættelse forstaaer man let af det Foregaaende, da det for denne skarpsynede og tillige mistænksomme Fyrste vel snart er gaaet op, hvorledes det havde sig med Bispen af Hammer, og han muligen af tjenstvillige Meddelere har faaet mere at vide, end vi nu kjende[30]. Enhver Tvivl hos Kongen blev hævet, da han efter Træfningen paa Hedemarken kom tilbage til Agershuus. De fangne Oprørere udlagde nemlig i Forhøret Bisp Karl paa Hammer som Hovedmand for Opstanden og bekjendte, at han havde staaet bagved og hemmelig ophidset dem til Oprør. Her maatte nu bruges baade Hast og Forsigtighed; thi fik Bisp Karl nogen Mistanke og Tid og Leilighed til at overgive sit faste Slot til de Svenske, kunde dette have de betænkeligste Følger for Rigets Rolighed. Christiern skrev derfor strax et Brev til Bispen, affattet i venlige Udtryk, hvori han bad ham at komme ned til sig i Borgesyssel, da han behøvede hans Raad og Hjælp paa Thinget, som han der vilde holde. Da Bispen nølede, skrev han ham anden Gang til; men først da han fik det tredie Brev, begav Bispen sig paa Reisen, sigende til sin Svoger og Søster, at han haabede at komme tilbage om otte Dage. Underveis mærkede han imidlertid Uraad, og forsøgte at flygte til Sverrig, men blev greben og ført til Agershuus[31]. Nu samlede Christiern sine Krigsfolk og drog op til Hammer. Han havde omtrent 500 Mand, hvoriblandt dog kun var 60 Hofmænd eller Ryttere; Kantsler Erik Valkendorf og Bisp Anders Muus af Oslo

vare i hans Følge. Men Hammers Bispegaard var et meget stærkt Slot, liggende paa en fremspringende Pynt af Landet tæt ud imod Søen Mjøsen, med svære Mure og et høit massivt Taarn; Taarnet var jævnhøit med Domkirkens Taarn, der laae saa nær, at man fra Taarnene kunde tale sammen, naar man talede noget høit. Det kunde derfor ikke tages med Magt i en Haandevending. Christiern havde intet Skyts med sig, og det havde heller ikke hjulpet stort, da det paa Grund af Domkirkens Nærhed og Beliggenheden ved Søen var meget vanskeligt at beskyde Slottet[32]. Christiern brugte derfor List. Han kom just ottende Dagen, som man paa Slottet ventede Bispen tilbage. Da han var saa nær, at man fra Slottet kunde see ham og hans Folk, satte han sig i Bevægelse og sprængte med sine Ryttere i flyvende Fart og med Buen spændt hen imod Porten, og raabte, man skulde lukke op for ham og Bispen, de Svenske vare efter dem, vilde tage dem tilfange og overrumple Bispegaarden. Porten aabnedes i en Hast, og Christiern var Herre paa Slottet. Den Første, han spurgte efter, var Peder Kæmpe; men denne havde Aftenen forud begivet sig bort og var undkommen til Sverrig. Krigsfolket skal have huseret vildt paa Bispegaarden og hos Omegnens Bønder, og selv Kannikerne skulle ikke have sluppet for Overlast; Bispens Folk og mange af de mistænkte Bønder bleve kastede i Fængsel. Dette skete i den sidste Uge af Februar 1508. Paa Gaarden lagde Kongen en stærk Besætning, over hvilken Knud Knudsen Baad, den Samme, der tidligere som Slotsherre paa Agershuus havde havt Strid med Bispen, fik Befalingen. Ham overdroges tillige indtil videre Bestyrelsen af Bispegodset, med Samtykke, som det siden hed, af Domkapitlet; men dette Samtykke har sikkert ikke været meget frivilligt. Medens Christiern gik igjennem Slottet og gjorde sine

Anordninger, henkastede han de Ord: »Kommer her igjen en Bisp, saa kan han boe i Ladegaarden, om han vil; men Slotte og murede Gaarde skal de herefter ikke sidde paa«. — Bispens Søster fik ved Erik Valkendorfs Hjælp Lov til at drage hjem. Hun begav sig atter til Præsten i Mora, og fortalte ham, hvorledes det Hele var gaaet til, hvorefter han igjen gjorde sin Beretning til Svante Sture baade om denne Begivenhed og om hele Tilstanden i Norge[33].

En reen Sag havde Bisp Karl ikke; men hvor stor eller ringe hans Brøde har været, i hvilket Omfang han har indladt sig med Sverrig og hvor megen Deel han har havt i Bøndernes Opstand, lader sig af de Oplysninger, som nu staae til vor Raadighed, ikke med Sikkerhed afgjøre. Vist er det i ethvert Tilfælde, at hans tidligere mistænkelige Færd i Forbindelse med Fangernes Udsagn gav Anledning til at troe det Værste om ham. Christiern tvivlede ikke om, at han var skyldig i Forræderi. Men det var en heel betænkelig Sag, med Vold at føre en Bisp bort fra sit Stift, berøve ham Raadighed over sit Gods og holde ham i Fangenskab. Christiern kunde vel ligesaa godt som hans Bedstefader, den Gang denne fængslede Ærkebisp Jens Bengtsen Oxenstjerne i Sverrig, finde paa den fine Distinktion, at det ikke var Bispen og Kirkens Mand, han havde fængslet, men Lægmanden, der som Besidder af Kronens Len var ham ved Ed forbunden til Troskab; men det var ikke rimeligt, at en slig Skjælnen vilde finde megen Indgang, naar Sagen, som den maatte, bragtes for geistlige Dommere[34]. For dog at borttage det værste Anstød og bevare Skinnet af Ærbødighed for Kirken, sammenkaldte han strax efter Bispens Fængsling en Herredag, fremsatte sine Beskyldninger mod Karl af Hammer og bad, siden det ikke var tilladt, at en geistlig Mand holdtes i verdsligt Fængsel, at en eller anden af Bisperne, indtil Sagen ad Rettens

Vei kunde afgjøres, vilde tage den Anklagede i Forvaring og indestaae for ham. Men de norske Bisper bade sig forskaanede for et saa misligt Hverv[35]. Kongen gik endnu videre. Han indberettede, formodentlig efter Erik Valkendorfs Raad, Sagen til det romerske Hof, og bad Paven at ville beskikke Dommere til Sagens Undersøgelse og Paadømmelse.

Ikke længe efter, i Juni Maaned 1508, skulde der holdes en Herredag i Ny-Varberg, hvorhen Kong Christiern besluttede at begive sig. Men hvad enten han ikke troede sig sikker nok paa sin Fange paa Agershuus, eller han ønskede at have ham nærmere ved Haanden, da det var hans Agt ogsaa at forelægge de danske Prælater Sagen: lod han ham, da han selv forlod Agershuus, føre ned til Bahuus i Vigen og overgive Niels Bild til Bevogtning[36]. Paa Raadhuset i Varberg, hvor Mødet holdtes, fremstod Kong Christiern for sin egen Fader Kong Hans og de danske verdslige og geistlige Rigsraader, af hvilke sidste sex havde indfundet sig, og førte Klage over Bisp Karl af Hammer, at han havde ægget Almuen i sit Stift til Oprør og fremkaldt en Opstand, hvori mange af Kongens Folk vare komne af Dage og som nær havde kostet ham selv Livet; han havde derefter, især af Hensyn til Hammer Slots farlige Nærhed ved den svenske Grændse, fængslet Bispen, men strax tilbudet de norske Bisper at tage ham i Forvaring, naar Nogen af dem vilde indestaae for hans Tilstædeblivelse og være Borgen for, at han i den Tid Intet foretog til Skade for Kongen og Riget. Men det Ansvar havde ingen af de norske Bisper villet paatage sig. Han tilbød derfor nu paa lignende Vilkaar at overgive ham til Ærkebisp Birger af Lund eller hvilkensomhelst af de danske Prælater. Men disse havde heller ikke Lyst til at blande sig i denne mislige Sag og træde mellem Bisp

Karl og den unge forbittrede Konge med det strænge Sind. En Undtagelse gjorde Bisp Jens Andersen af Fyn, som efter sin travle og urolige Natur havde en forunderlig Lyst til at blande sig i Alt og vikle sig ind i vanskelige og tornede Sager, som han med al sin Kløgt ikke altid forstod igjen at snoe sig heelskindet ud af. Han drog Ærkebisp Birger med sig. Disse To raadede Kong Hans til selv at tage Sagen i sin Haand og personlig høre Bisp Karl; og saaledes blev det i Varberg besluttet mellem Kongen og dem. Dette var naturligviis Kong Christiern meget ubehageligt. Det havde for det Første uden al Tvivl slet ikke været hans Alvor at overgive Bisp Karl til nogen Bisp; han vilde nok helst selv bevogte sin Fange; men han vilde bevare Skinnet, gjøre Tilbudet om geistligt Fængsel, som han haabede, ingen af Bisperne vilde gaae ind paa, og saa siden bruge Afslaget som gyldig Undskyldning for, at han selv beholdt Fangen. Paa den Maade havde sikkert de norske og de andre danske Prælater ogsaa opfattet Christierns Andragende, og der behøvedes ikke en Jens Andersens Snuhed for at begribe, at dette var Meningen; men Bisp Jens vilde ikke forstaae det. Men dernæst var det ogsaa noget heelt Andet, Jens Andersen havde bragt i Forslag. Kunde Christiern end beqvemme sig til at give den fangne Bisp i Bevaring til en dansk eller norsk Prælat, som dristede sig til at paatage sig det hermed forbundne store Ansvar, saa maatte han dog harme sig og betragte det som et Indgreb i den kongelige Myndighed, der tilkom ham i Norge, at Sagen skulde tages ud af hans Haand og drages for hans Fader, for at afgjøres af denne i Samraad formodentlig med Jens Andersen og Birger. Og det var ikke blot hans Myndighed, der krænkedes. Der laae heri en stiltiende Daddel over hans hidtidige Færd i denne Sag, og det lod sig forudsee, at hver Mand

vilde sige, at Faderen og de danske Bisper havde blandet sig heri, fordi de havde Mistillid til den unge Konges Retfærdighed og Upartiskhed. Christiern glemte aldrig siden Jens Andersen dette. Men Bisp Karl kom ikke til Danmark, og hverken Kong Hans, eller Birger eller Jens Andersen fik ham nogensinde at høre eller see.

Omsider satte den norske Kirkes Overhoved, Ærkebisp Gaute i Throndhjem, sig i Bevægelse for den fængslede Bisp. Han skrev til Kong Hans og lagde ham alvorlig paa Sinde, hvor utilbørligt og ulovligt det var, at den hellige Kirkes Personer, især Bisper og Prælater, droges for Retten under Lægmands Vold og uden Lov og Dom sattes fra Alt, hvad dem tilhørte. Han bad derfor Kongen at bringe denne Sag i en bedre Skik, saa at Bisp Karl kunde komme til sit Gods og Stift igjen, og da svare for sig for sine rette Dommere. Dersom dette er Ærkebisp Gautes første Ord i denne Sag (og Brevet hentyder ikke paa noget tidligere), saa kom det temmelig seent; thi hans Brev er først skrevet 31 Mai 1508, et fuldt Fjerdingaar efter at Bisp Karl var bleven fængslet. Mellem Throndhjem og Lund er en lang Vei, saa at Ærkebisp Birger, til hvem Gaute sendte Skrivelsen med Anmodning om at besørge den til Kongen, ikke fik den førend i Juli Maaned (den 9 eller 16 Juli), altsaa efter at Herredagen i Varberg, hvor den bedst havde kunnet gjøre Virkning, allerede var forbi. Ved at sende sin norske Embedsbroders Brev til Kong Hans, mindede Birger denne om den Aftale, han i Varberg havde gjort med ham og Jens Andersen om selv at høre Bisp Karl, og tilraadede fremdeles, at dette maatte skee, ligesom han ogsaa bad Kongen at tage i nøie Betragtning de Besværinger, Ærkebisp Gaute havde fremført, hvilke han ansaae for fuldkommen grundede. Kong Hans skrev ogsaa beroligende til Gaute. Han forsikkrede, at det var

hans Hensigt, at lade Bisp Karl komme for sig for personlig at forklare sin Sag; bad Ærkebispen være ganske rolig med Hensyn til Bispegodset, thi efter hvad hans Søn havde sagt, saa havde han slet ikke befattet sig dermed, men overladt Bestyrelsen deraf paa Stiftets Vegne og med Kapitlets Samtykke til den norske Rigsraad Knud Knudsen; og endelig havde hans Søn selv skrevet til Paven og forebragt ham Sagen, saa den nu var paa god Vei til at komme i den rette Form. Men det egentlig brændende Punkt, »at Bispen holdtes fangen under Lægmands Vold«, indlod Kongen sig ikke nærmere paa, uden forsaavidt han sagde, at han vilde kalde Bispen ned til Danmark og lade ham komme for sig. Men at Kongen havde en lønlig Tvivl om, at hans Søn saa let vilde lade sig bevæge til i dette Punkt at føie sig efter hans Villie, giver Udkastet til Brevet selv et Vink om. Der havde nemlig først staaet, at Bispen skulde komme ned til Danmark til den første Herredag, som holdtes; men betænkelig over denne Yttring som altfor bestemt og bindende, slettede Kongen den igjen ud, og Bisp Karl kom, som sagt, aldrig ned til Danmark. Ligesom Gaute seent tog til Orde i Sagen, lod han det ogsaa, saavidt man veed, herved forblive, og sad siden som en rolig Tilskuer. Der er ikke Spor til, at han har gjort det Skridt, som man kunde vente af ham, at klage til Paven. Hans gamle Kraft var brudt; han var en alderstegen og svagelig Mand. Jens Andersen fortsatte imidlertid de Bestræbelser, han i Varberg havde begyndt, og vedblev at krydse Christierns Hensigter. Han gjorde Kong Christiern et formeligt skriftligt Tilbud (2 November 1508) om at ville modtage den norske Bisp og holde ham et Aar i Forvaring, naar Kongen vilde sende ham ned til ham til Modtagelse i Kjerteminde, og han forpligtede sig ved sin Ære og sin Ed til i saa Fald at ville indestaae

for ham i Et og Alt. I Mellemtiden kunde da Sagen endes enten ved mindeligt Forlig eller ad Rettens Vei, eller, om det ikke skete, Kongen faae sin Fange igjen. Christiern tog ikke ringeste Hensyn til dette Jens Andersens Tilbud[37].

Der var imidlertid allerede om Sommeren 1508, og altsaa inden Jens Andersen gjorde dette Skridt, foregaaet Noget paa Bahuus, som ikke tjente til at forbedre Bisp Karls Stilling eller gjøre Christiern mere tilbøielig til at lade ham slippe ud af sin Haand. Bispen havde gjort et Forsøg paa at flygte. Han sad formodentlig paa det faste og høie Taarn i Bahuus, »Faders Hat«, af hvilket endnu mægtige Ruiner findes, og som i hiin Tid oftere blev brugt som Statsfængsel[38]. Efter Fortællingen kom han ud af Taarnet paa følgende Maade: han skjar sine Lagener og andet Linned sønder og snoede deraf to stærke Liner, som han fastgjorde i Taarnvinduets Jernstænger. Da Alt om Natten var blevet stille paa Slottet, firede han sig ned ved Hjælp af Linerne; men da han var kommen ned noget over Halvveien, brast Linerne, og han styrtede til Jorden og brækkede sit ene Been. Frygten for at blive opdaget og greben igjen gav ham imidlertid Styrke til at krybe hen til et nærliggende Buskads, hvor han fandt et huult Træ, i hvilket han skjulte sig. Om Morgenen opdagedes det strax paa Slottet, at Bispen var flygtet, og Folk bleve i en Hast udsendte til alle Sider for at opdage ham, da man antog, han ikke kunde være langt borte. Kong Christiern, som da befandt sig paa Bahuus, steg selv til Hest for at forfølge den Bortrømte; han lod tillige en Jæger komme med sine Hunde for at efterspore Flygtningen som et Stykke Vildt. Hundene samlede sig snart gjøende om Træet, hvori han laae skjult. Kongen kom nu til og tiltalte den ulykkelige Bisp, som krøb frem i sin ynkelige

Forfatning, med de haardeste Ord. Han sagde, at hvis han ikke agtede sin kongelige Værdighed høiere, skulde han strax med egen Haand tage den Straf over ham, som han fortjente. Bispen svarede, at han var i hans Vold, og at han maatte handle med ham, som han vilde og som han kunde forsvare for Gud. Derpaa blev han igjen ført ind paa Slottet og holdt i strængere Forvaring end før. Saaledes fortæller Svaning, og Hvitfeldt gjentager det efter ham. Men paa Enkelthederne i denne Fortælling, der lader saa nøiagtig, skal man ikke stole altfor meget. Det er Svanings sædvanlige udmalende og udpyntende Maneer, som han anvender overalt, hvor Æmnet egner sig dertil[89].

Den ulykkelige Bisp sad flere Aar i Fængsel, uden at der i den Anledning fra det romerske Hofs Side gjordes noget virksomt Skridt, eller vederfores Kong Christiern nogensomhelst Ulæmpe. Den synkende Pavevælde og den stigende Fyrstemagt gjorde det i disse Dage meget lettere for Kongerne end i ældre Tider at faae Bugt med en gjenstridig eller farlig Prælat. Rollerne vare byttede: Kongerne vare nu de mægtige, næsten altid visse paa Seiren, Prælaterne de svagere, der ængsteligt saae hen til Rom, med tvivlsomt Haab, om derfra vilde komme nogen Hjælp. Der havde desuden i den sidste Tid uddannet sig en Indretning, som betydelig fremmede Kongernes Indflydelse i Rom, og ved hvis Hjælp det i de fleste Tilfælde lykkedes dem at føre Sagerne til det Udfald, som de ønskede. Det var nemlig for flere Lande, og navnlig for Danmark, blevet Skik, at de blandt Kardinalerne i Rom havde En, som (naturligviis for god Betaling) paatog sig at varetage vedkommende Lands Interesser ved Pavestolen. Han kaldtes da dette Lands Prokurator eller Fuldmægtig, hyppig ogsaa dets Protektor (cardinalis protector). Gjennem hans Haand gik Alt,

hvad der vedrørte dette Rige, og til ham henvendte sig med Freidighed Kongerne baade i gode og slette Sager, og hos ham meldte sig først de Sendebud, som de tillige jævnligen i særlige Ærinder og forsynede med Guld sendte til Rom. Paa Kong Hanses Tid besørgedes dette lønnende Hverv af Kardinal Markus, Bisp af Præneste, til hvem der fra Kong Hans endnu findes mange Skrivelser i denne Konges Brevbog. Ogsaa om Bispen af Hammers Sag skrev Kongen til Kardinal Markus, og bad ham gjøre sin Flid for, at Sagen maatte komme til en god og snar Ende[40]. Kong Hans siger i samme Brev, der synes at være fra 1510, at han allerede tidligere har skrevet ham til herom, men at han formodentlig ikke har faaet Brevet; og fra Kong Christierns Side yttres der senere, at han gjentagne Gange havde baade ved Bud og Breve forebragt Sagen for det romerske Hof, men intet Svar faaet, hvad enten Grunden var Norges store Afstand fra Rom eller Sendebudenes Forsømmelighed. Man fristes næsten til at antage, enten at det ikke forholder sig rigtigt med disse tidligere Bud og Skrivelser, eller at den kloge Kardinal Markus har fundet, at Kong Christiern og Kong Hans vare bedst tjente med, at Sagen droges i Langdrag, og at der rørtes ved den saa lidet som muligt. Hermed stemmer ogsaa Beskaffenheden af det Skridt, som Pave Julius den Anden omsider besluttede sig til at gjøre. Han beskikkede nemlig ikke norske eller danske, men to udenlandske Prælater, to Bisper i Tydskland, til at undersøge Sagen, og der er ikke ringeste Spor til, at de have gjort Noget ved den[41]. Først da Kong Christiern efter Gautes Død havde faaet paa Ærkestolen i Throndhjem en Mand, som han fuldkommen kunde forlade sig paa, sin hidtilværende Kantsler og fortrolige Raadgiver Erik Valkendorf, ansaae han det for mindre nødvendigt at beholde Bisp Karl i sit eget Værge. Han samtykkede efter

nogen Tids Forløb i at overgive ham til Ærkebispens Varetægt; men paa Reisen til Throndhjem døde den fangne Bisp i Oslo hos Bisp Anders Muus. Hans Dødsfald synes at være indtruffet sidst i Aaret 1512, og han havde saaledes siddet paa femte Aar i Fængsel, uden nogensinde at være forhørt eller have havt Leilighed til at forsvare sig enten for verdslige eller geistlige Dommere[42]. Men Kong Christiern paastod altid siden, at der ikke var skeet Bispen af Hammer mere, end hvad han havde fortjent. Og da de Svenske flere Aar efter lode ham høre hans Adfærd imod Bispen, erklærede han, at Danmarks og Norges Prælater og Raad og flere af Rigernes Indbyggere vel kjendte den Sags Leilighed og vidste, hvorledes Bispen havde handlet imod al Ære og Redelighed og krænket sin Pligt baade mod Gud og Kongen[43].

Afløsning, ikke for Band og Exkommunikation, thi slig Straf var ikke bleven udtalt over ham, men for de Kirkestraffe, han muligen kunde have paadraget sig ved at holde en geistlig Mand fangen, fik Kong Christiern inden Aarets Udgang uden Vanskelighed af en pavelig Legat Itzard Gravius, som i disse Aar drog om i de nordiske Lande for at sælge Aflad. Denne Legat var ikke ubekjendt for Kong Christiern. Han havde i December 1510 personlig været hos Kongen paa Bahuus, og fundet en usædvanlig naadig Modtagelse hos ham[44]. Men formodentlig maa Legaten Itzard ved at tilstaae en saadan Aflad være gaaet udenfor Omraadet af sin Myndighed; thi en ny kirkelig Absolution blev anseet for fornøden. Denne tildeeltes Kongen Aaret efter (1513) af den roeskildske Bisp Lage Urne og den throndhjemske Ærkebisp Erik Valkendorf, begge yndede af Kongen og ham særdeles hengivne, ifølge Fuldmagt af den nye Pave Leo den Tiende, hvem Kardinal Markus havde givet en

Fremstilling af den hele Sag, der aldeles var til Gunst for Kongen. Afløsningen foregik med al kirkelig Høitidelighed i Graabrødrekloster i Kjøbenhavn. Kongen aflagde først Ed, at han vilde underkaste sig Kirkens Kjendelse, og bad knælende om Forladelse for sin Synd, hvorpaa Bisperne tilsagde ham Absolution med Tillæg af en passende Bod. Det blev Christiern den Andens Skjæbne mange Aar senere, paa en fremmed Jordbund og under langt mere ydmygende Forhold, som angergiven Synder endnu engang at maatte bøie Knæ for en af Kirkens myndige Prælater.

Den gamle Gaute Iversen, der nu i den lange Tid af 36 Aar havde styret den norske Kirke, døde ved Midten af Mai 1510. Dyre Erfaringer fra Fortiden, og det ikke en fjærn Fortid, havde lært de danske Konger, hvilken mægtig Modstand deres Hensigter kunde møde, og hvilke Farer der kunde beredes deres Herredømme i Norge, naar der paa Ærkestolen i Throndhjem sad en Mand, der var fjendtlig sindet mod Forbindelsen med Danmark, saaledes som denne efterhaanden havde udviklet sig, og hvis Hu mere stod til Sturerne i Sverrig end til Kongerne i Danmark. Under den idelig fortsatte Strid mellem de danske Konger og deres Undersaatter i Sverrig kunde en saadan Mand næsten til enhver Tid afstædkomme de største Ulykker, og netop paa den Tid, da Gaute døde, vare Forholdene ualmindelig faretruende. Kong Christiern havde ikke overseet dette. Han saae sig om efter en Mand, til hvem denne betydningsfulde Post med Tryghed kunde betroes, og fandt ham i sin Nærhed. Han tilbød, saasnart han erfarede Gautes Død, sin Kantsler Erik Valkendorf sin Understøttelse til Erhvervelsen af Ærkestolen i Throndhjem, og da denne var villig, spildte han ingen Tid. Han forstrakte ham med Penge til Reisen og til de Udgifter, som Erhvervelsen af pavelig Stadfæstelse

altid medførte, og sendte ham forsynet med Anbefalinger afstæd til Rom. Det var nødvendigt at ile, for at ikke Kapitlet i Throndhjem skulde faae Tid til paa egen Haand at gjøre et Valg, eller om det alligevel skete, at den Nyvalgte ikke skulde finde Leilighed til at befæste sig og afstædkomme Uroligheder. Derpaa begav han sig selv ned til sin Fader i Danmark for at vinde dennes Samtykke, eller rettere sagt, da han var vis paa dette og allerede havde handlet, underrette ham om, hvad han havde gjort og bede ham skrive til Paven og Kardinalerne til Bedste for Erik Valkendorf[45]. Hertil var Kong Hans ganske villig, da der ikke let kunde gjøres et heldigere Valg; han havde desuden herved tillige den Tilfredsstillelse at kunne skaffe Fru Edeles Broder det rige Prælatur ved Roeskilde Domkirke, som Valkendorf havde havt, og som nu blev ledigt[46]. Han skrev altsaa til Paven og bad ham tage i nøie Betragtning de særlige Omstændigheder ved det nu ledige Ærkesæde i Throndhjem, som gjorde det af yderste Vigtighed baade for Kirken og Kongen, at det blev besat med en i alle Henseender paalidelig og velskikket Mand. Dette Ærkesæde, bemærkede Kongen, havde nu næsten i 12 Aar været Arnestedet for bestandige Uroligheder, og den Mand, der kom til at beklæde det, vilde ved sin Stilling udøve en afgjørende Indflydelse paa Landets Anliggender, da han var den Første i Rigsraadet og de Øvrige gjerne sluttede sig til hans Stemme: der behøvedes altsaa en Mand, som var trofast og Kongen hengiven, bekjendt med Forholdene og øvet i alle Slags Forretninger. Norge grændsede tæt op til de kjætterske og affaldne Russer: der krævedes altsaa tillige en Mand af et fast og oprigtigt kirkeligt Sind. Alle de ønskelige Egenskaber forenede sig i Erik Valkendorf, Provst i Roeskilde og i lang Tid Kantsler hos Kongens Søn i Norge: han var af prøvet Troskab,

moden Alder, lærd og from, inde i Forretningerne og af stor Erfaring baade i geistlige og verdslige Sager. Ham vilde Kongen derfor indstændig bede Paven beskikke til Ærkebisp i Norge[47]. Forsynet med saa gode Anbefalinger og med Penge, fandt Erik Valkendorf ingen Vanskeligheder i Rom. Julius den Anden havde, som han sagde, allerede medens Gaute levede, af pavelig Omsorg for den norske Kirke forbeholdt sig Besættelsen af Throndhjems Ærkesæde, naar det blev ledigt, og derved udelukket ethvert Valg af Kapitlet. Allerede 16 August 1510 udnævnte Paven Erik Valkendorf til Ærkebisp i Norge, og samme Dag afgik fra Rom til Kannikerne i Throndhjem en pavelig Skrivelse, hvori de underrettedes om Valkendorfs Beskikkelse og advaredes om, ingen Gjenstridighed at vise[48]. De havde imidlertid alligevel, uagtet den Iil der brugtes fra den anden Side, gjort Brug af deres Ret og valgt en Kannik Jens Krabbe til Ærkebisp; men hans Stilling var nu haabløs; der var for ham intet Andet at gjøre end drage sig tilbage[49]. Erik Valkendorf blev Ærkebisp, og Kapitlet forbittret baade paa ham og Kong Christiern.

Der var saaledes i Løbet af fire Aar blevet ansat i Norge fire danske Mænd i de betydningsfuldeste Poster, en nordenfjelds og tre søndenfjelds: Erik Valkendorf som Ærkebisp i Trondhjem, Anders Muus som Bisp i Oslo, Jørgen Vestenie som Høvedsmand paa Agershuus[50], og Niels Bild i samme Stilling paa Bahuus. Denne Indtrængen af danske Mænd havde vel næppe sin Grund i en bestemt Plan, der ligefrem gik ud paa at udelukke Landets Indfødte, men den var en Følge af en Politik, som de danske Konger, naar de vilde sikkre deres Regjering i Norge for Rystelser, under de forhaandenværende Forhold til Sverrig med Nødvendighed vare henviste til: de maatte paa de vigtigste Poster have

Mænd, paa hvis Troskab og Tilslutning til deres Regjering de tryggelig kunde forlade sig, og hvis Øren vilde være fuldkommen lukkede for de Svenskes Forlokkelser. At dette var Meningen, følte man meget godt i Sverrig, hvorfor man ogsaa finder, at Ansættelse af en dansk Mand i Norge ofte vakte mere Omtale og større Forbittrelse i Sverrig end i selve det paagjældende Land. Gjennemførelsen af denne Kongernes Politik fandt en naturlig Støtte paa den ene Side i Norges Svækkelse, der var en gammel Skade, hidrørende fra Forhold, der ligge langt tilbage i Tiden, og den dermed sammenhængende Tilbagegang af de fornemme norske Slægter; paa den anden Side i den mægtige, kraftige, frodigt fremblomstrende danske Adel, der ganske naturligt, uden at man behøver at antage nogen Beregning eller Plan, søgte Udvidelse der, hvor den fandt Plads. Men det var ogsaa heelt naturligt, at Normændene vare ilde tilfredse med slige Forhold og søgte, saa godt de kunde det, at stæmme den Strøm, der truede med at bortskylle deres nationale Selvstændighed. Naar de blot havde kunnet gjøre det med større Kraft og Virkning!

III.

Kong Christierns indre Styrelse af Norge. Hans første Besøg i Bergen. Han begunstiger Hollænderne, indskrænker Hansekjøbmændene. Rostoks Privilegier i Oslo; deres Oprindelse. Byens Borgere søge forgjæves under tidligere Konger at faae disse Privilegier afskaffede. De ophæves af Kong Christiern. Christiern stifter Bekjendtskab med Dyveke og Sigbrit. Erik Valkendorf.

I hvad vi hidtil have seet af Christiern den Anden under hans Styrelse af Norge, har han meest viist sig som den strænge Hersker og den hurtige Krigsmand, der qvalte aabent Oprør, ligesaa snart det traadte for Lyset,

og haardt hjemsøgte dem, der pønsede paa Forræderi. Men ved Siden heraf gik en mere fredelig Virksomhed, som selv i disse urolige Aar ikke lod sig uden stærke Vidnesbyrd og fornemmelig var rettet paa at fremhjælpe Norges Handel og Næringsveie. I begge Henseender danner hans Styrelse af Norge paa Faderens Vegne et Forbillede paa hans senere Virksomhed som selvregjerende Konge. Hans ulige blandede Natur gjør sig allerede stærkt gjældende i disse hans første Manddomsaar; og de Grundsætninger, han fulgte i den indre Statsstyrelse, navnlig for at bryde det ulidelige Handelsaag, som Hansekjøbmændene havde lagt paa hans Riger, og efterhaanden fremkalde større Drift og Selvstændighed hos sine egne Undersatter, havde en tidlig Væxt.

Det Besøg han første Gang om Eftersommeren 1507, efterat det var blevet nogenlunde roligt i de østlige Egne, gjorde i Norges vigtigste Handelsplads, men tillige Hansekjøbmændenes Hovedsæde, Bergen, maatte naturligen henlede hans Opmærksomhed paa disse Forhold; og han greb strax ind. Pludselig at fremkalde et selvstændigt Handelsliv, hvor det i mange Tider havde ligget i Dvale, var ikke muligt; men det var en god Forberedelse hertil, at indskrænke den Magt, der hidtil havde været eneraadende, skaffe den dygtige Medbeilere, selv om det ogsaa var Udlændinge, og ved deres Hjælp bryde en Aabning i de faste Linier, gjennem hvilken tilsidst ogsaa Landets Børn vilde finde en Vei for deres Virksomhed. Dette var det, Christiern den Anden gjorde i Bergen. Under 13 September 1507 tilstod han Kjøbmændene fra Hollands vigtigste Handelsby, Amsterdam, Ret til at handle i Bergen og overalt i Norges Rige, og tilsagde dem Beskyttelse mod uretvise Fogeder og Lensmænd, som vilde kræve ulovlige Afgifter af dem; de maatte ligge i Havnene og kjøbe og sælge fra Hellig Korsdag om Vaaren til fjorten

Dage efter Hellig Korsdag om Høsten (fra først i Mai til sidst i September). Dette var nemlig den gamle gjældende Tidsgrændse, som var fastsat for at forebygge den Misbrug af de fremmede Kjøbmænd, at de ved at blive Vinteren over gjorde sig bofaste i Byerne, og paa somme Steder, navnlig i Bergen, næsten trængte Borgerne ud af Byen, eller i det Mindste ved at drage al Næringsdrift til sig, gjorde de indfødte Borgere til en Samling af fattige og uselvstændige Mennesker. Dog indrømmede Kongen Hollænderne som en særdeles Begunstigelse, at tre eller fire Kjøbmænd maatte blive Vinteren over i Bergen, og drive Kjøbmandskab med de Varer, som bleve tilovers om Efteraaret; eller man kunde, om man vilde, lade Varerne blive liggende i Pakhuse fra Høst til Vaar. For at de hollandske Kjøbmænd med større Tryghed og Villighed skulde komme til Norge, gjorde Kongen i denne Forordning til deres Bedste tvende Bestemmelser, der i hine Dage, da Middelalderens barbariske Vedtægter endnu ikke havde tabt deres Kraft, vare af stor Betydning for Handelsmanden. Ved den ene fastsattes, at naar en Kjøbmand døde i Norge, skulde hans Gods og Efterladenskab ikke tilfalde Kongen, men bevares Aar og Dag, for at Arvingerne kunde gjøre deres Krav gjældende. Ved den anden sikkredes Kjøbmændene mod den ubillige Strandret, der, naar Ulykke indtraf ved Kysten, udsatte den Skibbrudne for den vilkaarligste Behandling og som oftest for Tabet af alt sit Gods. Det bestemtes nemlig, at i Strandingstilfælde maatte ingen ubuden Hjælp paatrænges Skibsfolkene, men naar de begjærede Hjælp til at frelse Godset, skulde den ydes for en rimelig Bjergeløn, og Godset iøvrigt være frit. I det Tilfælde at Strandingsgods drev i Land uden levende Menneskes Medfølge, skulde det gjæmmes Aar og Dag, for at Eiermændene kunde melde sig[51]. De Grundsæt-

ninger, hvoraf disse Bestemmelser fremgik, og som Kongen senere i sin Regjering gav Gyldighed ved en almindelig Lov, vare den Tid endnu langtfra ikke komne til almindelig Anerkjendelse i Europa, end ikke i dettes sydligere, mere dannede Lande, om end Fyrsterne baade i og udenfor Norden ved enkelte Forordninger og Tildelelse af Privilegier til visse Handelsstæder af og til havde søgt at indskrænke Misbrugen af Strandretten[52]. Ogsaa andre hollandske Stæder, navnlig Horn, benaadedes af Kongen med Handelsprivilegier i Norge[53].

Det var iøvrigt ikke noget Nyt saaledes at begunstige Nederlandenes Handel i Norge paa Hansestædernes Bekostning. Allerede Erik af Pommern havde under sin Kamp med de tydske Stæder gjort Begyndelsen dertil, og Christoffer af Bayern fulgte samme Politik. Men Christiern den Første, hvis Statsstyrelse viser sig i sin hele Svaghed i alle hans Forhold til Hansestæderne, offrede ogsaa i dette Punkt sit eget Riges Interesser for Hansekjøbmændenes Egennytte: paa deres Begjæring indskrænkede han atter de Rettigheder, der vare Hollænderne tilstaaede i Norge*). Derimod Kong Hans vendte tilbage til en sundere Politik, og forundte navnlig ved en Forordning af 1490 baade Amsterdam og øvrige hollandske Stæder de selvsamme Rettigheder i Bergen og andensteds i Norge, som Hansestæderne forud vare i Besiddelse af[54]. Ved denne, som ved mange andre af sine Regjeringsforanstaltninger, brød Christiern den Anden saaledes ikke egentlig en ny Bane, men optog hvad Godt og Forstandigt, der allerede i en ældre Tid var antydet, og førte dette videre. Der var den store Forskjel paa ham og hans Forgjængere, at hvad de havde gjort fam-

*) Om Hansestædernes tidligere Forhold til hele den nordiske Handel findes Oplysninger meddeelte i Indledningen S. 82 flg.

lende og uvisse, det gjennemførte han med klart Blik og sikker Haand; hvad der havde været spredt og enkeltstaaende, det bragte han i Sammenhæng og Plan. Og der var endnu den Forskjel, at medens hans Forgjængere sædvanlig havde ladet sig nøie med at give Forordninger, uden at bekymre sig synderlig om deres Efterlevelse, eller trykkede af Forholdene saalænge havde vedblevet at slaae af, til der næsten ikke var Noget tilbage af de oprindelige Bestemmelser: saa gjennemførte han med ubøielig Fasthed og en Strænghed, der intet Hensyn tog, de Love og Anordninger, han eengang havde givet. Han vilde være en virkelig styrende Konge, og ikke et Rør, der bevægedes af Vinden, hvad enten denne blæste fra et udenlandsk mægtigt Kjøbmandslaug, eller fra en Forening af Landets egne Stormænd.

De bergenske Hansekjøbmænd saae med sure Miner til de Privilegier, der vare indrømmede Amsterdam, og henvendte sig nogle Dage efter til den unge Konge med Begjæring om, at han ogsaa vilde give dem et Beviis paa sin Naade. De erholdt imidlertid ikke Andet end de samme humane Bestemmelser om Udøvelsen af Strandretten, som nylig vare blevne Borgerne i Amsterdam tilstaaede. Rigtignok tillod Kongen dem tillige, at de fremdeles maatte beholde deres tydske Haandværkere, som de fra gammel Tid havde i Bergen, Guldsmede, Skræddere, Bødkere, Skomagere og Andre; men i den Form, hvorunder denne Tilladelse gaves, var der i Virkeligheden mere af Unaade end Naade. Thi skjøndt det var en ældgammel Rettighed, som Hansekjøbmændene vel mindst ventede skulde kunne blive kaldt i Tvivl, blev der ved denne Leilighed til Tilladelsen føiet det ildevarslende Tillæg, at den kun skulde gjælde, indtil Kongen efter Forhandling med dem ordnede dette Forhold paa en anden Maade[55]. Hvor langt det var fra Kongens Tanke paa

nogen Maade at begunstige Hansekjøbmændene i Bergen, viste han ogsaa, da han anden Gang, i Aaret 1509, besøgte denne By, ved det Privilegium, som han da tilstod Borgerne og som netop gik ud paa at indskrænke de tydske Kjøbmænd og hæmme deres Overgreb. Det blev nemlig herved bestemt, at Byens Torv skulde være det eneste Sted, hvor man maatte handle med Bønder og andre udenbyes Folk, som kom ind for at sælge og kjøbe, og at Byens egne Borgere skulde have Ret til at kjøbe, hvad de ønskede, førend nogen Fremmed maatte kjøbe Noget. Paa Bryggen, d. e. den Deel af Havnen, hvor de tydske Kjøbmænd havde deres Pakhuse og Ladepladse, maatte ingen Smaahandel drives med Kramvarer eller Sild. Endelig fastsattes, at naar skotske eller engelske Skibe kom til Havnen, maatte Byens Borgere i en Tid af fjorten Dage alene kjøbslaae med dem, og først derefter skulde det være Kjøbmændene paa Bryggen tilladt at deeltage i Handelen[56].

I intet Tilfælde lagde imidlertid Kong Christiern den uforsonlige Uvillie, han nærede mod Hansestædernes, Landets Opkomst og Driftighed lammende Rettigheder, saa afgjørende for Dagen som ved den Maade, hvorpaa han optraadte mod de Privilegier, en af disse Stæder havde erhvervet sig i Oslo, og om hvis skadelige Følger for Byen Kongen daglig med sine egne Øine kunde overbevise sig. Det var Rostok, som i denne og Norges andre sydlige Byer spillede samme Rolle som Lybek i Bergen. Ligesom Lybekkerne i Bergen havde Rostokkerne i Oslo, Tønsberg og flere af de sydlige Kjøbstæder egne tydske Haandværkere, der vare bosatte i et eget Qvarteer, og Kjøbmændene vare i Besiddelse af det meest udstrakte Handelsprivilegium, der havde meer end halvandethundrede Aars Hævd. I dette Privilegiums Historie afspeiler sig saa klart Hansestædernes Snuhed og ud-

holdende Paatrængenhed, Kongernes Svaghed, Borgernes Nød og frugtesløse Modstræben, at det kan tjene som Exempel paa alle andre og vel fortjener, at vi dvæle et Øieblik ved det. Det blev givet af Kong Christoffer af Bayern 22 Oktober 1447 under egne Omstændigheder, som Rostokkerne førte sig til Nytte. Kongen laae den Gang med sin Flaade i den holsteenske Havn Heiligenhafen, høist fortørnet paa Lybekkerne, der mistænksomme mod den danske Konges Hensigter havde gjort Vanskeligheder ved at modtage ham i deres By, hvor han vilde holde et Møde med adskillige fremmede Fyrster. Vismar, som han derpaa henvendte sig til, gav ham ligeledes Afslag. Men Rostok tilbød meget forekommende at aabne deres Stad for ham og Fyrsterne[57]. Skjøndt Kongen ingen Brug gjorde af dette Tilbud, meente Rostokkerne dog herved at have erhvervet sig et Krav paa hans Taknemmelighed, og fremkom med Begjæring om udvidede Handelsrettigheder i det sydlige Norge, som Kongen ikke troede at kunne nægte en Stad, der saa smukt havde udmærket sig ved Tillid og Tjenstvillighed fremfor dens Naboer det trodsige Lybek og trævne Vismar. Kongen stadfæstede derfor ikke blot Rostokkernes ældre Privilegier og lovede, at de fremfor nogen anden Stads Borgere skulde nyde Gunst og Fremme i Oslo, Tønsberg og Vigen, men tilstod dem tillige heelt nye og ganske overordentlige Rettigheder. De maatte drive Handel med andre fremmede Kjøbmænd, som kom til hine Stæder, eller, som det i Tidens Sprog hed, »sælge og kjøbe Gjæst med Gjæst«; de maatte blive liggende i Vinterleie og føre egen Huusholdning, og for at dette ingen Hindring skulde møde fra Borgernes Side, forpligtedes disse udtrykkelig til at udleie deres Huse til Rostokkerne, naar disse forlangte det og betalte derfor; fremdeles tillodes det dem, at handle med Bønderne,

og endelig ikke blot at drive Handel i det Store, men ogsaa udføre deres Varer i det Smaa, eller, som det hedder, »sælge efter Alenmaal og Lispundviis«. Ved dette Privilegium vare alle de Skranker kuldkastede, som ellers ansaaes uundgaaelig nødvendige for nogenlunde at betrygge Landets egne Borgere mod aldeles at udsuges af de fremmede rige Kjøbmænd, og som vare saa grundede i den Tids Forhold, at man finder, at de mægtige Handelsstæder ved Middelhavet have maattet underkaste sig lignende Begrændsninger af de Handelsfriheder, der tilstodes dem i det græske Rige og andensteds. At de fremmede Kjøbmænd dreve indbyrdes Handel, eller »Gjæst med Gjæst«, var forbudet, fordi Varerne derved fordyredes for Byens Borgere, og de fremmede Kjøbmænd antoges at være komne for Byens Skyld, for at handle med dens Borgere, og ikke for at ombytte deres Varer indbyrdes. Grunden til, at Handelstiden var indskrænket fra Korsmesse om Vaaren til Korsmesse om Høsten, og Vinterleie og egen Huusholdning forbudt, var, som ovenfor oplyst, for at forebygge, at de Fremmede skulde blive bofaste i Byen og fortrænge Borgerne. Forbudet af Handel med »Bønder og Almue« havde sin naturlige Forklaring deri, at denne Handel efter Omstændighederne var den eneste, som var levnet Byens Borgere, og den vilde nødvendigviis rives dem af Hænderne, naar de fremmede Kjøbmænd fik Lov at deeltage i den; thi disse kunde let underbyde dem, da de handlede paa første Haand og ikke havde de Byrder og Afgifter at bære som Byens Borgere. Og maatte de tydske Kjøbmænd oven i Kjøbet udhøkre deres Varer i det Smaa, saa blev der ikke andet tilovers for Borgerne, end at blive Værter for de fremmede Gjæster.

Christoffer af Bayern døde kort efter, at han havde givet Rostokkerne dette Privilegium, og det varede et

Par Aar, inden hans Efterfølgér Christiern den Første blev erkjendt i Norge. Der maa imidlertid uden Tvivl meget snart fra Borgernes Side være gjort Indvendinger mod det nye Privilegium som stridende mod de ældre Rettigheder, Kjøbstæderne vare i Besiddelse af. Thi hver Kjøbstad havde sin Stadsret og sine Privilegier, i hvilke de forskjellige Samfundsklassers Rettigheder og gjensidige Stilling, og navnlig Betingelserne for Næringsdrift og Handel, nøie vare afpælede. At Rostokkerne have mødt Vanskeligheder, derpaa tyder i det Mindste dette, at de fandt det fornødent i Christierns fem første Regjeringsaar, at erhverve sig ikke mindre end tre forskjellige kongelige Stadfæstelser paa deres Privilegium. I den sidste Stadfæstelse fra 1455 havde Christiern ikke engang fastsat nogen Grændse for Privilegiets Varighed, medens Kong Christoffer dog kun havde givet det saaledes, at det kunde tilbagekaldes, »naar hans Naade behagede«. Snart efter gjorde imidlertid Oslo Borgere et bestemt Skridt for at blive det forhadte Privilegium qvit. De sendte om Vinteren 1457-58, da Kongen, sysselsat med de svenske Anliggender, opholdt sig i Skara, Fuldmægtige til ham for at klage over den Krænkelse, de lede i deres lovlige Rettigheder ved det Rostokkerne tilstaaede Privilegium. Rostoks Kjøbmænd undlode heller ikke at møde ved Fuldmægtige for at give Svar paa Tiltale og hævde deres nye Ret. Kongen kom herved i ikke ringe Forlegenhed, og maatte i det Brev, han herom udgav, vedgaae, at Byens og Rostoks Privilegier rigtignok »i flere Artikler og Punkter løde meget stærkt imod hinanden«; men han bad Oslo Borgere for Øieblikket at have Taalmodighed, da han havde saa vigtige Sager for, og give Tid, indtil han kom til Norge, da skulde han nøie undersøge Sagen og afgjøre den saaledes, at hver Mand skete sin Ret. Han gav dernæst nogle foreløbige

Bestemmelser, ved hvilke Rostokkernes Rettigheder i det Væsentligste bleve uforandrede.

Det varede imidlertid meget længe, inden Christiern kom til Norge, og da han omsider 1468 kom, skete der ingen Forandring. Men næste Aar gav han fra Kjøbenhavn Oslo Borgere et Brev, hvorved han tilstod dem adskillige Begunstigelser, og blandt Andet, i Henhold til Byens gamle Privilegier, forbød Handel af Gjæst med Gjæst og Vinterleie med egen Huusholdning. Men Rostokkerne vare strax paa Færde med Klager, og Kongen udstædte da, kun tre Maaneder efter Brevet til Oslo, et nyt Brev til Rostokkerne, hvori han stadfæstede alle de Rettigheder, som enten han eller hans Forfædre havde tilstaaet dem. Saaledes gik det oftere: naar Oslo Borgere klagede, gav han dem Ret, og naar Rostokkerne klagede, fik de Ret, og Breve udstædtes stemmende med Enhvers Ønske. Dette kaldtes i Tidens Sprog at give »Breve imod Breve«, og betragtedes, som det ogsaa var, for utilbørligt af en Konge, og var i Haandfæstningerne forbudt. Men det skulde paa en endnu mere paafaldende Maade vise sig, at Christiern den Første var en Boldt i Hansestædernes Hænder. Da Kongen 1474 foretog sin Romerreise, lod han sin Søn Hans, Norges tilkommende Konge, reise op til dette Land. Hans, som ingenlunde deelte sin Faders Svaghed for Hansestæderne, og under Opholdet i Landet paavirkedes af det norske Rigsraad, viste sig strax modtagelig for Oslo Borgeres velgrundede Klager. Han stadfæstede ikke længe efter sit Komme alle de Friheder og Rettigheder, som Oslo By havde faaet af ældre Konger, og særlig de Benaadninger, som hans Fader for ikke længe siden havde forundt dem, men som vare gjorte tvivlsomme ved det Brev, Rostokkerne derefter havde erhvervet. Han tilføiede, at Byens Privilegier ikke skulde kunne rokkes enten ved Breve, som

tidligere vare udgivne, eller som herefter maatte blive udstædte. Dette var at slaae en Bom for Rostokkerne. Men de vidste at hjælpe sig. Christiern den Første var paa sin Tilbagekomst fra Rom ikke kommen længere end til Holsteen, til Slottet Segeberg, førend han mødtes af Borgemestre og Raadmænd fra Rostok, der klagede haardt over hans Søn og det norske Rigsraad; thi disse havde, sagde de, krænket og aldeles tilsidesat Rostoks velerhvervede Rettigheder, som Kongens Forgjænger havde givet dem, og han selv saa mange Gange stadfæstet. Kongen blev ikke ubevæget ved disse Klager af de tydske Kjøbmænd, hvis Penge han ved saa mangen Leilighed haardt trængte til. Kjøbmændenes Venskab veiede mere hos ham end Hensynet til hans egne Undersaatters Tarv og deres ubestridelige Ret; thi Byens Privilegier vare ældre end de Rostokkerne tilstaaede Rettigheder, og havde han stadfæstet disses Privilegier, saa var det Samme ikke mindre Tilfældet med Byens. Af dette Næt, hvori han ved sin Letsindighed og stadige Trang til Hansekjøbmændenes Penge havde indviklet sig, vidste han ikke paa anden Maade at rede sig ud, end ved for Øieblikket at lade det gaae ud over de Svagere, hans egne Undersaatter, og for Resten skyde Sagen ud til Fremtiden. Han lod Borgerne i Oslo vide, at Kjøbmændene i Rostok altfor ofte havde beviist ham Velvillie og Kjærlighed, til at han saaledes kunde skille dem ved deres Privilegier, og befalede derfor Borgerne under Straffetrusel mod Overtræderne ingen Hinder at gjøre Rostokkerne. Iøvrigt lovede han, naar kom til Norge, at tage Sagen under nøie Overveielse og efter Overlæg med Rigsraadet træffe en retfærdig Afgjørelse. Men af dette Løfte hentede Oslo Borgere ikke stor Trøst; thi de mindedes Kongens Ord, givet i Skara for mange Aar siden, som endnu ventede paa Opfyldelse. I Begyndelsen

vare de endog ikke tilbøielige til at lyde det nye kongelige Brev, men vilde i Henhold til den af Kongens Søn i Forbindelse med Rigsraadet gjorte Anordning formene Rostokkerne at handle med Bønderne, holde Bod og egen Huusholdning, saa Kjøbmændene endog tænkte paa aldeles at drage bort fra Byen. Der maatte derfor et nyt kongeligt Brev til. I Christierns sidste Leveaar var der endnu adskillige Svingninger i Sagen, men Rostokkerne gik altid af med Fordelen.

Denne Christiern den Førstes store Svaghed mod Hansestæderne var, som tidligere bemærket, Anledning til, at de norske og danske Rigsraader (thi i Danmark havde Kongens Færd i dette Punkt været ikke et Haar bedre end i Norge) i hans Søns Haandfæstning indførte den Bestemmelse, at Kongen i intet af sine Riger uden Raadets Samtykke maatte tilstaae fremmede Kjøbmænd nogensomhelst Privilegier, og at hvad Norge angik, Handelen paa dette Land skulde staae aaben for alle søfarende Nationer uden Forskjel. I nogle Aar holdt Kong Hans sig dette Bud efterretteligt; men i Aaret 1487 lod han sig dog bevæge til at tilstaae Rostokkerne deres gamle Rettigheder i Oslo, saa de kunde ligge i Vinterleie, føre egen Huusholdning, handle med Bønderne efter Alenmaal og i Skippund, Lispund, Lod og Qvintin! — og to Aar efter stadfæstedes Kong Christoffers Brev ved en ordret Gjentagelse. Saaledes stode Handelsforholdene i Oslo, den Gang Christiern den Anden kom til Norge for at føre Regjeringen[58].

Ikke længe efter Tilbagekomsten fra sit første Ophold i Bergen, om Vinteren 1507, tog Kongen denne Sag for. Oslo Borgere havde nu tiet i mange Aar, uden Tvivl i Følelsen af det Frugtesløse i deres Klager; men nu da de vidste, de havde en Herre, som vilde fremme deres Tarv og hjælpe dem til Ret, toge de Bladet fra

Munden. Uden al Tvivl har Kongen selv ladet dem forstaae, at de blot skulde komme med deres Klager, saa skulde de nok finde aabne Øren for sig. Den 7 Januar 1508 mødte Borgemestre og Raadmænd og mange Borgere paa Provstegaarden i Oslo, og fremførte her for Kongen personlig og Bisp Anders Muus, Rigets Kantsler Jon Poulsen, Kongens egen Kantsler Erik Valkendorf og flere verdslige Herrer, som Kongen havde kaldet til dette Møde, deres Klager over den Uret og Skade, som de lede og længe havde lidt formedelst de rostokske Privilegier. Som Modpart vare ogsaa nogle af de rostokske Kjøbmænd stævnede til Møde for Retten, men, som det synes, ikke for Andet end for at høre Bebreidelser og onde Ord. Oslo Borgere sagde, at de lede det største Afbræk i deres Handel og Næring af Rostokkerne; thi de kunde ikke faae det Ringeste tilkjøbs af Bønderne, ikke saa meget som en Skillings Værd, enten de bøde Bønderne Guld og Sølv eller Kjøbmandsvarer. Bønderne svarede altid: »Ville Tydskerne ikke have det, saa skulle I faae det; men ville Tydskerne have det, saa faae I Intet deraf«. Tydskerne erhvervede sig ogsaa ved Kjøb faste Eiendomme i Byen, hvilket var stridende mod Loven og de Privilegier, som af fremfarne Konger vare Borgerne givne; men naar der krævedes nogen offentlig Tjeneste af Tydskerne, eller nogen almindelig Tynge paalagdes, saa vilde de ikke hjælpe til eller tage Deel deri, men sagde, det kom ikke dem ved, de hørte hjemme i Rostok. Og naar de havde samlet Pungen fuld, saa begave de sig ud af Riget til Tydskland, til Rostok og andre Stæder, med deres Rigdomme; men Fattigdommen blev her tilbage. For Sandheden af disse Paasagn mod Tydskerne førte Borgerne paa Stedet Beviser, som bleve fundne klare og afgjørende. De forsikkrede ogsaa, at tilforn, før tydske Kjøbmænd kom hid for at sælge og

kjøbe med Gjæster og Bønder hele Aaret om i Alenmaal, Lod og Qvintin, havde Oslo By fem eller sex hundrede rige og velstaaende Borgere, som kunde være Norges Rige til Hjælp og Trøst, naar Behov gjordes, medens her nu kun var 60 til 80 fattige Mænd, og dertil var ingen anden Aarsag, end at de tydske Kjøbmænd laae her og udsugede Byen. De bade derfor indstændigen Kongen at tage Byens Stilling i Betragtning og ramme dens Bedste. Efter at have hørt denne Fremstilling af Borgerne og de Beviser, hvormed de understøttede den, erklærede Kongen, at han efter forud indhentet Samtykke af sin Fader og efter Overlæg med Rigsraadet, herved gjenkaldte som fordærvelige for Riget og Oslo By alle de Friheder og Privilegier, som fordum vare Rostokkerne forundte, og bød, at for Fremtiden ingensomhelst udenlandske Kjøbmænd, der bragte Varer til Oslo, maatte handle med Bønderne eller Gjæst med Gjæst, eller ligge i Vinterleie med egen Huusholdning, men skulde tinge sig i Kost hos Borgerne og ikke drive Handel med Andre end Kjøbstædmænd, samt Prælater og Adelsmænd. En anden Sag var det, om Tydskere eller andre Udlændinger vilde fast nedsætte sig som Borgere i Oslo og skatte og skylde som andre Kjøbstædmænd: dette skulde ikke formenes Nogen, og de skulde i saa Fald nyde samme Rettigheder som andre Borgere. Men for at man dog kunde have nogen Sikkerhed for, at det virkelig var deres Alvor at tage blivende Opholdssted i Oslo, maatte de ikke vedblive at leve som Pebersvende, men skulde inden tvende Aar tage sig en Hustru, enten en indfødt eller fremmed. Den udenrigske Handel var det iøvrigt ikke Forordningens Hensigt at lægge Hindringer i Veien. Kjøbmænd fra Rostok, Vismar, Stralsund og andre tydske Stæder maatte fremdeles fare paa Oslo og afsætte deres Varer mod sædvanlig Told. Det var kun de fremmede Kjøbmænds ubil-

lige Deeltagelse i Kjøbstædnæringen, der skulde sættes en Bom for[59].

Kong Christierns første Ophold i Bergen, Eftersommeren 1507[60], er blevet mærkeligt ved et Bekjendtskab, han der gjorde, som i sine Følger kom til at gribe dybt ind i hans egen Skjæbne og tillige blev af stor Betydning for de offentlige Forhold. Det var Bekjendtskabet med Dyveke og Sigbrit. Kongens Kantsler, den senere Ærkebisp i Throndhjem, Erik Valkendorf, skal have indledet dette Bekjendtskab. Han skal nemlig af Kongen være bleven sendt forud til Bergen for at indhente paalidelige Oplysninger om Tilstanden i denne By, hvor der ifølge Rygtet skulde være forefaldet Uroligheder af betænkelig Natur. Kantsleren fandt imidlertid ved sit Komme, at Rygterne havde været falske eller meget overdrevne. Der var for Øieblikket ingen anden Uro i Staden end den, som fremkaldtes ved dens livlige Handelsrøre. Han blev forbauset ved den Vrimmel af Mennesker fra fremmede Lande, som her færdedes, ved Massen af de opdyngede udenlandske Varer, og ved det Liv og den Bevægelse, som allevegne rørte sig her. Da han for ret at nyde dette Skue vandrede omkring, fængsledes hans Øie ved Synet af tvende Qvinder, der stode i en Bod, hvor der solgtes Vafler, Bagværk og lignende Sager. Det var Kontrasten mellem disse Qvinder, der bragte ham til at studse. Den Ældre havde noget Simpelt og Plumpt i sit Ydre, det var etført og sværtbygget Fruentimmer med en stærk rød Ansigtsfarve og Kinder saa svære, at de hængte ned; der var kun een Ting, som hævede hendes Skikkelse, et Par spillende Øine, der vidnede om Kløgt og indre Liv. Ved nærmere Betragtning havde han maaskee fundet Mere i dette Ansigt; men hans Opmærksomhed blev hendraget til den, der stod ved hendes Side. Det var en ung Pige af en vid-

underlig Skjønhed, velvoxen, rank og smækker som et Rør, med fine Ansigtstræk og et blidt Udtryk; hun var bly og sagtfærdig og hendes Bevægelser og hele Væsen havde noget overordentlig Yndefuldt. Kantsleren gav sig i Tale med den Ældre, og erfarede af hende, at hun var Hollænderinde og Enke og hed Sigbrit, at hun i sit Hjem havde levet i smaa Kaar, og, da Dyrtid indfaldt i Holland, var draget til Bergen i Haab om her bedre at finde sit Udkomme ved Smaahandel. Pigen, som stod hos, var hendes Datter og hed Dyveke (d. e. den lille Due). Af Andre, som Kantsleren siden spurgte, hørte han, at Moder og Datter ansaaes for at være fattige, men skikkelige og anstændige Folk, og at navnlig Datteren havde et uanfægtet Rygte for Ærbarhed og Sædelighed.

Synet af den unge skjønne Hollænderinde havde saaledes slaaet Kantsleren, at han, da Kongen siden kom til Byen, ikke kunde bare sig for at tale til ham om den store Skjønhed, som Bergen besad, og udtømte sig i Lovtaler over en Ynde og Skjønhed, hvis Lige han sagde, han aldrig havde seet. Herved blev den unge Konges Nysgjærrighed og Begjærlighed opflammet. En Leilighed til at see den smukke Pige tilbød sig kort efter, da Staden for at hædre Kongen gjorde et Gjæstebud paa Raadhuset. Kongen lod sørge for, at Sigbrit og hendes Datter ogsaa bleve indbudne. Da Kongen saae den unge Pige, blev han aldeles indtagen af hende og sandede Kantslerens Ord, at Ingen kunde maale sig med hende i Skjønhed. Efter Bordet blev der dandset. For ikke at vække Opsigt, dandsede Kongen først med en af Byens andre Piger; men derpaa optog han den unge Hollænderinde til Dands. Under Dandsen og gjentagne Dandse og ved at tale med hende, steg hans Ruus til det Høieste. Efterat Gjæstebudet var forbi, blev der underhandlet med Moderen, og hun gjorde ikke store Vanskeligheder: Dyveke blev Kong

Christierns Frille. Han var den Gang 26 Aar. — Saaledes stiftedes en Forbindelse, hvis Følger den Gang Ingen anede; og mindst tænkte Erik Valkendorf, at den Qvinde, som han først havde seet i en Sælgebod, og som han kun havde ændset for hendes skjønne Datters Skyld, engang skulde styrte ham fra den store Høide, hvortil Kongens Naade og hans egen Dygtighed havde hævet ham. Det skete dog[61].

Ikke længe efter at Kongen var vendt tilbage fra Bergen til Oslo, lod han Dyveke og hendes Moder komme til denne By. Han lod opføre til Bolig for dem et anseeligt Huus af Grundmuur, der laae ligeoverfor Slottet, tæt ved Fjorden. Her boede de, saalænge Christiern forblev i Norge som dette Riges Styrer. En anden Bygning opførte han ikke langt derfra, men noget høiere oppe, paa selve den Høide, hvorpaa Agershuus Slot ligger, men udenfor Slotsmuren, imod Syd. Herfra var der, især om Sommeren, naar Fjordens Flade oplivedes af Seilere og Bakkerne ved begge Bredder klædtes med Grønt, en deilig Udsigt, og herfra kunde han see ned til Dyvekes Bolig. I en af Salene i denne Bygning var det, at han mange Aar efter sluttede den Traktat, hvis Misligholdelse førte ham i et Fængsel, som først Døden udløste ham fra[62].

Sjette Bog.

I.

Lybek fortryder Freden i Nykjøbing og overholder den ikke. Dets Skibe opbringes af danske Udliggere. Keiser Maximilian vindes af Lybek og gjør et fuldstændigt Omslag i sin Politik; hans mange Formaningsskrivelser til Kong Hans og andre Fyrster. Kong Hanses Forestillinger til sine kongelige Forbundsfæller og Udfald mod Hansestædernes republikanske Forfatning. Hollænderne udvide deres Handel paa Østersøen og vække derved Lybeks store Skinsyge. Nationalhad mellem begge. Lybek vil, at Handelen mellem Østersø- og Nordsølandene skal gaae ad Trave og Elben og kommer derved ogsaa i Strid med de preussiske og liflandske Stæder. Fjendtligheder mellem Danmark og Lybek begynde Foraaret 1509. Lybek lader sin Flaade gaae til Stokholm, og søger at bevæge Sverrig til at bryde den nys sluttede Fred med Danmark; men Fredspartiet i Rigsraadet seirer. Kong Hanses Tog mod Lybek; Søren Norby hærjer alle Lybeks Besiddelser. Hertug Frederik og det slesvigholsteenske Ridderskab svigte Kong Hans; Holsteen og Slesvig erklæres neutrale. Største Delen af den lybske Flaade gaaer til Grunde i en Storm. Danzig og Hamborg; Lybek forladt eller kun svagt understøttet af sine Forbundsfæller. Kong Hanses Rustninger og skarpe Forholdsregler mod Lybek. Lybekkerne hærje de danske Kyster; deres Nederlag ved Stege. Leiesoldaternes Rolle i den Tids Krige. Geert Stolterbole, Klaus Hermelinck. Bornholms Plyndring. Den lybske Flaade gaaer til Sverrig.

Christiern den Andens Holdning mod Hansestæderne i Norge og de Skridt, han i den sidste Tid havde gjort, egnede sig ikke til at dulme den Uvillie, Anger og Smerte, som den ydmygende Fred i Nykjøbing Juli 1507 snart fremkaldte i Lybek. Denne Stad, der smigrede sig med at være Østersøens Dronning, havde indrømmet, at dens Skibe, hver Gang de mødte en dansk Udligger,

skulde stryge Seil, fremvise deres Papirer og lade sig undersøge; havde forpligtet sig til aldeles at afbryde den indbringende Handel med Sverrig, baade hvad angik Indførsel af de mangfoldige Varer, som Sverrig trængte til, og Udførsel af Landets vigtige Frembringelser, Kobber, Osemund (Jernmalm), Fedevarer, Pelsværk, Tømmer, som Lybek saa vanskelig kunde undvære i sin Handel med andre Lande; ja Lybek havde forbundet sig til ikke at hente slige Varer selv fra ikke svenske Havne, som Riga og Reval, hvor de let kunde faaes, og endog gaaet saa vidt i Eftergivenhed, at det lovede at anholde sine gamle Venner de Svenske, naar de kom til Lybek med Varer. Det var Alt, hvad Kong Hans havde forlangt og kunde forlange, men meget Mere end Lybek, naar det vilde hævde sin gamle Stilling og sørge for sine Borgeres Interesser, havde kunnet indrømme. Men denne Fred var ogsaa kun kommet istand under et overordentligt Tryk paa Lybek. Keiseren havde sat Sverrig i Rigets Acht og strængelig forbudt Hansestæderne al Handel med dette Land, Sendebnd fra Frankrig og Skotland havde været tilstæde paa Mødet i Nykjøbing, truet med deres Herrers Vrede og lagt al deres Indflydelse i Vægtskaalen for at afnøde Lybek Eftergivenhed; til hine Magters Sendebud havde flere nordtydske Fyrster sluttet sig, som vel vare mindre mægtige, men farligere, fordi de vare nærmere ved Lybeks Porte; den blodige Feide med Meklenborg var da endnu ikke afgjort ved nogen endelig Fred; Lybeks Forbundsfæller, de andre Hansestæder, vare lunkne og lidet tilbøielige til Anstrængelser og Opoffrelser, af hvilke Lybek fornemmelig vilde komme til at høste Frugten; der var ingen Enighed i Hansestædernes mangehovedede Legeme, En vilde Et, en Anden et Andet; Sverrig kunde næppe hjælpe sig selv, end sige Andre; desuden herskede i Sverrig Mistillid til Hansestæderne, da man af Erfaring

vidste, at de, om de ogsaa en kort Tid lode til at ville træde mandelig op, dog snart trak sig tilbage og lode Sverrig i Stikken, naar de blot saae deres Handelsinteresser sikkrede.

Under et saadant Tryk havde Lybek indgaaet hiin trøstesløse Fred. Men man fortrød den bittert, ligesaa snart den var sluttet. Det var Borgemestre og Raad, paa hvem Trykket havde hvilet, og som derfor havde sluttet Freden; men Borgerne, som kun tænkte paa deres dybt saarede Handelsinteresser, larmede høit og overhængte Borgemestre og Raad med Klager og Forestillinger, og Raadet i Stæderne vidste af blodige Erindringer fra Fortiden, hvad det kunde føre til, naar det forblev døvt for Borgernes Røst og intet Hensyn tog til den voldsomme Almues Stemning. De Styrende i Sverrig, som havde mange Forbindelser i Stæderne og holdt nøie Øie med Tingenes Gang, ventede med Sikkerhed allerede faa Maaneder efter Freden i Nykjøbing, at det hvert Øieblik vilde komme til et voldsomt Udbrud i Lybek og andre Stæder[63]. Borgerne vedbleve ubekymrede om Forbud at fare paa Sverrig, eller hentede svenske Varer i Riga og Reval og andre østlige Stæder. Raadet saae igjennem Fingre hermed, da det ikke havde Mod til at modsætte sig det. Snart var det, som om der aldrig var sluttet nogen Fred i Nykjøbing. Men Kong Hans, der ansaae Gjennemførelsen af Fredens Bestemmelser for en nødvendig Betingelse for at bringe Sverrig til Underkastelse, var fast besluttet paa at sætte dem igjennem. Hans Udliggere under kjække og hurtige Førere feiede Østersøen fra den ene Ende til den anden selv i den strængeste Vintertid, December og Januar, til hvilken Tid Kjøbmændene ventede i det Mindste at finde Havet frit til deres Snighandel. Allerede 17 December 1507, endnu samme Aar, som Freden i Nykjøbing sluttedes,

kom det til et fjendtligt Sammenstød. En dansk Orlogssnække tog udenfor Stralsunds Havn et Skib, der kom fra Østen, ladet med Kobber, Osemund og Hør, og vilde til Lybek, hvor det havde hjemme. Men Stralsunderne kom ud og befriede med Magt det lybske Skib, som de derpaa bragte i Sikkerhed i deres Havn og siden nægtede at udlevere[64].

Raadet i Lybek saae af de gjentagne Opbringelser af deres og andre Stæders Skibe, at det var Kong Hanses Alvor at have Freden i Nykjøbing overholdt; men Borgerne vilde ikke afstaae fra den forbudne, men fordeelagtige og indbringende Fart. Et saadant Forhold kunde ikke fortsættes ret længe uden at medføre alvorlig Fare for et nyt Brud. Lybek søgte derfor at sætte sig i en bedre Stilling, end det havde været, da den sidste Fred sluttedes. Med Meklenborg tilveiebragtes lykkelig et endeligt Forlig og en fuldkommen Udsoning (15 Juli 1508). Intet havde i den foregaaende Tid været mere trykkende for Lybek end det keiserlige, ofte gjentagne Forbud; Rigets Overhoved havde derved paatrykket Handelen med Sverrig Ulovlighedens Præg, og den med Danmark sluttede Fred hvilede i det Væsentlige paa dette Forbud, var en Stadfæstelse og Gjennemførelse af det; og de nærmest tilgrændsende tydske Fyrster handlede kun i Overeensstemmelse med deres Pligt mod Riget og Keiseren, naar de hjalp Kongen af Danmark i hans Bestræbelser for at tvinge Stæderne til at overholde baade Forbudet og Freden, der gik ud paa det Samme. Kunde heri skee en Forandring, var Meget vundet for Lybek. Herpaa arbeidede Staden ogsaa saa heldigt, at den allerede 17 Februar 1508 i det keiserlige Kancelli erhvervede sig et Brev, hvorved det tidligere Forbud ophævedes og det tillodes Lybek frit at handle paa Sverrig, uagtet dette Rige var i Achten[65]. Det var et mærkeligt og

pludseligt Omslag i den keiserlige Politik: for kort Tid siden strænge Forbudsbreve og nu Tilladelse til at sætte dem tilside. Betænker man, at Maximilian ellers ikke viste nogen særdeles Iver for tydske Interesser, naar disse ikke tillige vare hans egne, og at han (i den Henseende Sidestykke til Christiern den Første i Danmark) bestandig var i Pengeforlegenhed: saa ligger den Formodning nær, at dette Omslag er blevet bevirket ved et Middel, hvortil der i den rige Hansestad ikke fattedes Udveie, Bestikkelse. Samtidig med Brevet til Lybek udgik keiserlige Breve til alle Tydsklands Fyrster med Forbud mod at yde Kong Hans nogen Hjælp i hans Strid med Lybek; Brev af lignende Indhold fik samtlige tydske Stæder ved Østersøen, ogsaa de preussiske og liflandske; og endelig fik Kong Hans selv en Opfordring fra Keiseren om at tilbagegive Lybekkerne det dem fratagne Gods, og Formaning om at holde de indgangne Traktater; havde han Noget at klage over Lybek, saa burde han forfølge Sagen ad Rettens Vei[66].

Keiserens Brev, der røbede saa stor Ustadighed og saa megen Miskjendelse af de virkelige Forhold, havde ingen Indflydelse paa Kong Hanses Fremgangsmaade. Han skrev tilbage til Keiseren, at han undrede sig over, at denne fandt Anledning til at paaminde ham, og ikke Lybek, om at holde Traktaterne, og gav derpaa en Fremstilling af Sagens rette Sammenhæng. Ogsaa til de tydske Fyrster, paa hvem Keiserens Brev kunde formodes at gjøre Indtryk, sendte Kongen saadanne Forklaringer, som Omstændighederne syntes at kræve. Men især lod Kongen sig det være magtpaaliggende at gjøre sine Forbundsvenner Skotland, Frankrig og England bekjendte med Hansestædernes, fornemmelig Lybeks og Stralsunds, hensynsløse Brud paa den nylig sluttede Fred og ægge dem til Vrede mod de trodsige og uordholdne

Stæder. Han bad dem lukke deres Havne for Stædernes Skibe og lægge Beslag paa deres Gods, og sende sig Krigshjælp, naar behøvedes. Til Frankrig og Skotland var der saa meget mere Grund til at henvende sig, som de havde været Mæglere ved den sidste Fred. De første Breve ere allerede fra Januar 1508, mange fulgte siden efter. I disse Breve udhævede han med Beregning, ikke een, men mange Gange, Stædernes republikanske Forfatning, der var fjendtlig mod al kongelig og fyrstelig Stand, og som derfor alle Konger og Fyrster burde være betænkte paa at sætte Skranker for; disse trodsige Borgere, denne gemene Pøbel (ignobile vulgus) vilde ellers tilsidst voxe Kongerne over Hovedet og afstædkomme Ulykker allevegne; det var klogt at qvæle Ondet i sin Begyndelse, og naar han kjæmpede mod det, saa førte han kun Fyrsternes fælleds Sag. Fra de forskjellige Fyrster fik Kongen meget ulige Svar. Kong Jakob af Skotland var rede til al Tjeneste, og skrev et barsk Brev til Lybekkerne, hvori han lod dem vide, at han med Vaabenmagt vilde hjælpe Kongen af Danmark ikke blot mod Oprørerne, men ogsaa mod dem, der understøttede og begunstigede Oprørerne. Lybek svarede meget blidt, at det Intet hellere ønskede, end at staae paa en god Fod med Kongen af Danmark, og ikke var sig bevidst, at have givet ham nogen Anledning til Misnøie. Frankrigs Svar til Kongen var ikke nær saa tilfredsstillende som Skotlands. Ludvig den Tolvte tilstillede rigtignok Kong Hans en Formaningsskrivelse til Lybekkerne, men Kongen var saa misfornøiet med dens Indhold, at han ingen Brug vilde gjøre af den. Han bemærkede ved den Leilighed om Hr. Montjoye, der tidligere havde været herinde som Ludvig den Tolvtes Sendebud, og da viist en Iver og Tjenstvillighed, som ikke blev ubelønnet, at han mere gav sig Skin af Om-

sorg for Kongens Interesser end lagde den for Dagen i Gjerning. Englands Konge, for hvem Handelens uforstyrrede Gang var en af de høieste Statsinteresser, svarede senere efter gjentagne Skrivelser, og da Striden allerede var skreden vidt frem, at de Privilegier, som Stæderne ifølge ældre Traktater med den tydske Hanse besade i England, ikke tillode ham at foretage noget Fjendtligt imod dem; formane dem skulde han gjerne[67].

For om muligt at bevæge Raadet i Lybek til at holde sig de Forpligtelser efterretteligt, som det selv havde bundet sig til, reiste Kongens Svigersøn Joachim af Brandenborg i Mai 1508 til Lybek. Men han fandt døve Øren for sig. Raadet, som dreves frem ved Borgerskabets ophidsede Stemning, afviste enhver Underhandling, der gik ud fra den sidste Freds Hovedbestemmelse, Afbrydelse af Handel med Sverrig. »De lybske Herrer«, siger Reimer Kock, »vilde ikke kjøbe flere Rævehaler af Kong Hans«. Senere, September 1508, var der vel Tale om at holde et Møde paa Femern, men det synes ikke engang at være blevet besøgt af Lybekkerne[68]. Saaledes gik Aaret hen med unyttige Skriverier, frugtesløse Underhandlinger, under voxende Forbittrelse. Hansestæderne vedbleve at seile i den forbudne Fart paa Sverrig, eller oftere at hente svenske Varer i de liflandske Havne, hvad heller ikke var tilladt, og de danske Udliggere vedbleve at opbringe Stædernes Skibe, det bedste de kunde. Om Vinteren rustede Kongen sig stærkt, og ligesaa Lybek.

Næste Aar strømmede en ny Regn af keiserlige Breve ud over Tydskland og Danmark, til Stæderne ved Østersøen, til mange nordtydske Fyrster og til Kong Hans[69]. Reimer Kock siger ganske oprigtig, at Lybekkerne maatte betale svære Penge i det keiserlige Kan-

celli for disse Breve*). Kong Hans skrev nye Breve til Skotland, Frankrig og England med Klager og Besværinger over Lybekkerne, som han blandt andre Ting ogsaa lagde til Last, at de havde bagvasket ham hos Keiseren. Han formanede tillige enkelte Stæder, som han vidste ikke havde synderlig Lyst til Krig, til ikke at understøtte Lybek i dets lovløse Fremgangsmaade.

Om Foraaret 1509 traadte Lybek endelig mere aabent op. De sendte Kongen en Skrivelse, hvori de erklærede ham, at de vare Kjøbmænd, som levede af deres Handel og Søfart, at Handel og Vandel efter al Ret var en fri Sag mellem Nationerne, og om de end ved den sidste Fred havde forpligtet sig til at afholde sig fra at fare paa Sverrig, saalænge Kongen var i Feide med sine Undersaatter i dette Rige, saa blev nu denne Krig saaledes trukket i Langdrag, at der ingen Ende var at see paa den, og deres handelsdrivende Borgere maatte blive aldeles ødelagte, om det saaledes skulde vedblive. De ansaae sig derfor ikke længer bundne ved hiin Fred, de vilde have fri Fart paa Sverrig, og ikke længer taale, at Kongen, som han saalænge havde gjort, forulæmpede dem i deres lovlige Erhverv paa Søen[70]. Efter en saadan Erklæring saae Kong Hans, at Krig var uundgaaelig. Lybek var ogsaa belavet herpaa, men Kong Hans ikke mindre. Om Foraaret gik en dansk Flaade i Søen for at krydse i de sydlige og vestlige Dele af Østersøen.

Forstyrrelsen af deres Handel med Sverrig var ikke det Eneste, som paa denne Tid nagede Lybekkerne; det gik dem ligesaa nær til Hjærte, at en anden søfarende Nation, Hollænderne, benyttede sig af Omstændighederne

*) »Welk breue se in der Cantzelye hebben mothen gar düre betalen«.

til at sætte sig fast i Handelen paa Østersøen og meer og meer udvide sine Forbindelser her. Hollænderne havde altid været gode Venner af Danmark, og baade Kong Hans og hans Søn Christiern yndede dem meget og begunstigede dem paa Hansestædernes Bekostning. Begge Konger søgte og fandt i Hollænderne en Modvægt mod Hansestædernes Anmasselser og Monopol. Især havde Slutningen af det femtende Aarhundrede og dernæst Tiden fra 1501 og indtil det Øieblik, hvorom vi nu tale, i hvilke Aar der var enten aabenbar Feide eller en afgjort fjendtlig Stemning mellem Danmark og Lybek, været en herlig Tid for Hollænderne. Lybekkerne saae med inderlig Græmmelse hele hollandske Handelsflaader bedække Østersøen, hidbringende Vestens Varer og udførende Østersølandenes Frembringelser. Dette bragte Lybekkerne ligesaa meget i Harnisk som Forstyrrelsen af deres Seilads paa Sverrig ved de danske Udliggere, og havde ingen ringe Deel i deres Beslutning at gribe til det yderste Middel mod Danmark. I Sverrig vare Hollænderne paa Grund af deres Venskab med Kong Hans heller ikke yndede, og det hændte sig af og til, at de Svenske uden videre, naar Leilighed tilbød sig, kaprede et hollandsk Skib mellem Finland og Lifland[71]. Fremfor andre Hansestæder nærede især Lybekkerne en usigelig Skinsyge mod deres kloge, handelsdriftige, virksomme og lykkelige Medbeilere, der forstyrrede dem i den Yndlingsplan, som de et Par Aarhundreder med Iver og Udholdenhed forfulgte, at blive Eneherrer over Østersøens Handel og ene nyde Fordelen af den, i det Høieste overladende de nærmeste vendiske Stæder nogle Smuler. Denne Skinsyge havde en gammel Rod. Den var Aarsag i den voldsomme Kamp, der udbrød paa Erik af Pommerns Tid og som førte til et Brud mellem Østersøstæderne, navnlig de vendiske, med Lybek i Spidsen, og Stæderne i Hol-

land, Zeeland og Friisland, hvilket aldrig siden lægtes. Havde det ikke været godt før, værre blev det siden. Hele det femtende Aarhundrede er opfyldt af disse Stridigheder, stundum Feide, stundum Stilstande paa kortere eller længere Tid, ingen endelig Fred eller varig Udsoning. I Begyndelsen af det 16de Aarhundrede blussede Nidkjærheden hos Lybek, formedelst de nysomtalte Forhold, op med forøgede Flammer. I Aaret 1507 vedtoges paa en Hansedag, at man ikke vilde tillade nogen Hollænder at handle og kjøbslaae i Lifland, og for at lægge Hollænderne saa megen Vanskelighed som muligt i Veien i disse Egne, gjenoplivedes et gammelt Forbud fra 1423, at man i Lifland ikke maatte give nogen hollandsk Handelslærling Leilighed til at lære Russisk[72]. Under disse Forhold udviklede sig i Aarenes Løb et bittert Nationalhad mellem Lybekkerne og Hollænderne, og det var ved denne Tid paa sit Høieste. Øgenavne, hvormed de benævnte hinanden, udtrykte den herskende Stemning. Lybekkerne kaldte Hollænderne for »Hasenköppe«, og en Hollænder kunde tirre en Lybekker til Raseri, naar han nævnede Ordet »Badeqwast«[73].

Men Lybek gik videre end til blot at ville have Hollænderne udelukkede fra Østersøen. Det vilde ogsaa, at Østersøstæderne, navnlig de liflandske og preussiske, ikke maatte føre deres Varer gjennem Sundet til hollandske Havne, men skulde bringe dem til Lybek, som skulde være Mellempladsen for hele Handelen mellem Østen og Vesten. Lybeks Mening var, at de østlige Stæder skulde bringe deres Varer til Trave, derfra skulde de føres ad Elben til Hamborg, og derfra til Hansestædernes store Kontor og Stapelstad Brygge i Flandern. I denne By skulde saa den videre Forhandling og Omsætning gaae for sig. Det var vel ikke for alle Varers Vedkommende, men dog, naar Korn undtages, for de

vigtigste af Østersølandenes Frembringelser, at Lybek opstillede denne Fordring. Den gjaldt de saakaldte Stapelvarer, hvortil regnedes: Vox, Hør, Hamp, Reb og Tougværk, Tran, Talg og Smør, alle Slags Skind og Huder, Osemund (Jernmalm) og alt Slags Jernarbeide o. fl. a. Denne Fordring rettedes til Riga, Reval, Dorpat og Danzig, som vare Hovedudførselstæder for hine Varer. De tre første Stæder nægtede man ligefrem Ret til at bringe deres Varer gjennem Sundet, og af Danzig krævede man i det Mindste, om det endelig vilde føre sine Varer den lange Vei omkring Skagen istedenfor til Trave, saa skulde det bringe dem til Hansestædernes Kontor og Stapel i Brygge, og ikke til de hollandske Stæder. Disse Fordringer gjorde Lybek netop i disse Aar stærkt gjældende, paa en Tid da der overalt i Europa begyndte at røre sig en Trang til større Frihed i Handel og Vandel, da nye Baner brødes, nye Veie aabnedes og gamle Baand sprængtes. Havde Lybek kunnet sætte disse Fordringer igjennem, havde rigtignok alle dets længe nærede Ønsker været kronede, dets gamle Drøm om Herredømme paa Østersøen været opfyldt; men de østlige Stæder vilde ikke underkaste sig disse Indskrænkninger; de liflandske Stæder og det blomstrende og mægtige Danzig fandt sig vel ved Handel og Omsætning med Hollænderne, og vilde ikke lade sig den fratage paa Lybeks Bud. Lybek sagde, det var saaledes »gammel Ret«, men Danzig og de andre Stæder fandt, det var stor Uret og i Strid med deres vigtigste Interesser. De saae vel, at Lybek ved sin Stræben efter at drage Østersøhandelen til Trave og tildeels lukke Sundet for de østlige Stæder, kun tragtede efter at gjøre sig til Handelens Formynder, skumme Fløden af og levne de Andre den ringere Fordeel. Det allerede i længere Tid løsnede Forbund mellem Stæderne slappedes end mere ved den Misstemning, som denne

Strid i Interesser fremkaldte. Dette blev ikke uden Betydning ved den følgende Krig med Danmark[74].

Da en Deel af den danske Flaade paa sin Togt i Østersøen Foraaret 1509 nærmede sig Travemynde for at afskjære Lybek Tilførsel og opsnappe en Flaade af 8 Skibe, som man vidste ventedes hjem fra Reval, hvor den havde indladet svenske Varer, fremkaldte dette en saadan Bevægelse i Lybek, at Raadet strax lagde Beslag paa alt dansk Gods og lod fængsle alle Danske, som fandtes i Staden, deriblandt en Deel Bønder fra Laaland og Falster, som pleiede paa deres egne Smaaskuder at bringe deres Korn til Lybek for at sælge det. Otte Dage efter ankom rigtig den ventede Flaade fra Lifland, efter Tidernes Leilighed indrettet baade til Handel og Forsvar mod fjendtligt Angreb. Det kom til en Kamp, i hvilken det lykkedes de Danske under Kysten af Meklenborg at tage det største af Lybekkernes Skibe og tre mindre; Resten slap ind i Trave. Nu blev der ogsaa i Danmark lagt Beslag paa lybsk Gods og alle Lybekkere fængslede. Tillige udstædtes et almindeligt Forbud mod Handel med Lybek, og særdeles mod at tilføre Staden Qvæg, Fedevarer og Korn[75].

Imidlertid forberededes i Lybek et stort Foretagende. Der udrustedes en mægtig Flaade paa 18* Orlogsskibe, for største Delen svære Kraveeler, nogle paa 300 Læster og flere af dem nybyggede; den blev vel forsynet med Skyts og fortrinligt Mandskab. Det var en af de bedst udrustede Flaader, som nogensinde var udgaaet fra Lybeks Havn. Flaaden havde ombord en Mængde Varer, som Salt, Humle, Korn, Klæde, hvorpaa der var stor Trang i Sverrig; thi didhen var Flaadens Bestemmelse. Den 14 September 1509 lettede den Anker og satte Seil fra Trave under Anførsel af de to lybske Raadsherrer Herman Meszman og Berend Bomhower. De skulde føre Flaaden til

Stokholm, afsætte Varerne, underhandle med Svante Sture og Rigsraadet om en nærmere Forbindelse mellem Sverrig og Lybek; de havde tillige i Befaling paa Farten til Sverrig at tilføie de danske Kyster al den Skade, de kunde. De landede paa Bornholm og gjorde Strandhug, hærjede, plyndrede og brændte, og aftvang ikke desmindre Beboerne en Brandskat. Det Samme vilde de have gjort paa Gulland; men det slog feil, da her var en dansk Besætning i Visby, som kunde værge Landet; de mistede tværtimod et af deres Skibe, som kom paa Grund og blev taget. Først i Oktober ankom de i Stokholms Skjær, hvor de vare velkomne Gjæster, om ikke for Andet saa for de Varer, de bragte, og den gode Afsætning, der nu vilde blive paa svenske Varer[76].

Kort før den lybske Flaade ankom, var Freden mellem Danmark og Sverrig bleven sluttet i Kjøbenhavn (17 August 1509). Det var hverken Svante Stures eller Lybekkernes Skyld, at den kom istand. Svante Sture havde stræbt imod, saa længe han kunde, og Lybekkerne havde i den lange Tid, Fredsunderhandlingerne stode paa, sendt det ene Bud til Sverrig efter det andet for at hindre Freden og drage Sverrig over paa Lybeks Side. Et Sendebud var der i Februar 1509, et andet i April, et tredie i Juli og August[77]. Men Fredslængselen i Sverrig var saa almindelig og Herrerne i Raadet om dette Punkt saa samdrægtige, at Lybekkerne den Gang Intet havde udrettet. Man havde heller ikke glemt, at Lybek ved at slutte Freden i Nykjøbing havde ladt Sverrig i Stikken. Stemningen var endnu fremdeles for at bevare Freden med Danmark. Netop i de samme Dage, da Flaaden kom til Skjærgaarden og lybske Herrer for at indlede Underhandlinger indfandt sig i Stokholm, hvor de hos Svante Sture og Hemming Gad fandt den største Imødekommen, vedtog Rigsraadet (12 Oktober) eendrægtigen,

at den i Freden fastsatte Sum af 12,000 Mark skulde betales Kong Hans, og 1000 Mark hans Dronning, og gjorde Bestemmelser om, hvorledes disse Penge skulde udredes[78]. Et Krigsforbund mellem Sverrig og Lybek var der derfor under disse Omstændigheder ingen Udsigt til at faae afsluttet. Derimod kom man overeens om, at lybske Handlende skulde nyde Frihed og Sikkerhed tillands og vands i Sverrig, og svenske Undersaatter ligeledes have Frihed til at færdes paa Handelens Vegne i Lybek (14 Oktober)[79]. Herom var hele Rigsraadet og alle Svenske enige, thi det faldt haardt at undvære Tilførsel fra Lybek; og en saadan Traktat kunde ogsaa sluttes uden at krænke Ordlyden af den sidste Fred med Danmark; thi den bestemte kun, at Forbindelsen med Lybek skulde afbrydes, naar Danmark kom i Krig med denne Stad; men, saa forunderligt det end lyder, ansaaes en egentlig Krig endnu ikke at finde Sted, uagtet den var i god Gang og førtes med megen Grusomhed. Ingen af Parterne havde endnu erklæret den anden Krig; Lybek havde kun tilkjendegivet Kongen, at det ikke ansaae sig for bundet ved Nykjøbing-Freden; først i næste Aar kom det med en Krigserklæring. Den lybske Flaade blev længe liggende i Stokholms Skjærgaard, deels, som der siges, for at indtage en rigtig god og stor Hjemladning, deels vel ogsaa for at oppebie den Tid, da den danske Flaade kunde antages at være gaaet i Vinterleie og der saaledes ikke var Fare for, at den lybske Flaade i sin lidet slagfærdige Stand skulde komme til Sammenstød med den. Den begav sig, til sin Ulykke, tilsøes saa seent paa Aaret, at den ikke kom ud i Østersøen før ind i November Maaned[80].

Imidlertid pønsede Kong Hans paa at tilføie Lybek et alvorligt Slag. Leiligheden var god. Lybeks Flaade og bedste Krigsfolk vare langt borte, og Stadens Forsvar

overladt til lidet vaabenøvede Borgere. Ved et hurtigt Anfald kunde det maaskee lykkes at tage Staden, bemægtige sig dens Havn Travemynde eller forsænke denne. Han stolede herved, skjøndt rigtignok temmelig letsindigt, paa Hjælp fra sin Broder Frederik. Kongen havde i sin Tjeneste en betydelig Mængde fremmede Krigsknægte, som han havde brugt under Feiden med Sverrig. Disse vare, nu da Freden var sluttet i Kjøbenhavn, paa rede Haand. De samledes paa Falster, hvorfra der var en kort Overfart til den holsteenske Kyst. Anførselen betroedes til Søren Norby, der var lige kjæk og kyndig, hvad enten han fra Skibsdækket ledede den blodige Kamp paa Bølgerne, eller han paa Landet i Spidsen for sine Fænneker gjennembrød de fjendtlige Linier. Knægtene udskibedes paa en Flaade af 30 til 40 Skuder og Jagter, som styrede mod den holsteenske Kyst. Ankomne her den 18 Oktober 1509 bleve Skuderne strandsatte ved Hafkrug mellem Neustadt og Travemynde, og Krigsfolket vadede med Lethed i Land ad den flade Strand. Det var et rigt og frugtbart Land, som Krigsknægtene fandt for sig, Holsteens skjønne Østkyst, omhyggeligt dyrket og bugnende af Velstand. Lybeks Domkapittel og øvrige geistlige Stiftelser havde her store Besiddelser. Over disse gik det ud; Knægtene vare rigtignok tydske, men de kjendte intet Landsmandsskab, naar det gjaldt om Bytte; Alt blev plyndret og ødelagt med Ild og Sværd, Byttet solgt i det nærliggende Neustadt. Angrebet kom Lybek aldeles uventet og den største Bestyrtelse opstod, da brandlidte og plyndrede Flygtninge bragte det første Bud herom til Staden. I en Hast sendte man hvad Krigsfolk man havde til Travemynde, for at sikkre dette vigtige Punkt; Borgerne besatte Byens Volde og Værker. Da Egnen omkring Hafkrug vel var ødelagt, droge Knægtene videre mod Syd og Øst, bestandig brændende

og skjændende. De marscherede forbi Travemynde, uden at forsøge noget Angreb; thi dette Punkt var stærkt befæstet med Grave og Volde, rigelig besatte med Kanoner, og Knægtene havde intet svært Skyts, som først ventedes, naar Kong Hans kom med Orlogsflaaden og den anden Afdeling af Hæren. Derpaa vendte de sig mod Vest over Ratkau til Swartau, forbi Lybek, hvor man fra de yderste Værker sendte nogle Kanonkugler efter dem; derefter videre over Krempelstorf, Stockelstorf og Steinrade, opfyldende Alt paa deres Vei med Brand og Ødelæggelse. Siden droge de til Reinfeld og leirede sig i Klostret her; endelig satte de sig fast ved Oldesloh, hvor de endnu en Tid fortsatte deres Uvæsen. En stor Strækning Land var ødelagt, nogle og tyve Landsbyer lagte i Aske. Det var Gjengjæld med Rente for Bornholms Plyndring. Naar Borgerne paa Lybeks Volde, omgivne af jamrende Flygtninge, saae ud enten i Øst, Nord eller Vest, mødtes deres Øine om Dagen af sorte Røgskyer, som allevegne hævede sig i Veiret, og om Natten af en uhyggelig Lysning fra Flammerne af de rundtomkring brændende Byer. Borgerne betragtede dette Skue med hjælpeløs Fortvivlelse; de yttrede vel Lyst til at gaae ud mod Fjenden; men Raadet vilde ikke tillade, at Borgerne med liden Udsigt til Held vovede deres Liv mod de vilde og krigsøvede Landsknægte. Fra Nabostæderne kom ingen Hjælp i denne Trængselstid. Hamborgs og Lyneborgs Venskab for Lybek var ikke stort, i alt Fald var deres Egennytte større; thi disse Stæder tilførte Knægtene Levnetsmidler, Drikkevarer, Sko og Klæder og Alt hvad de behøvede, og kjøbte igjen af dem for halv Priis, hvad de havde plyndret fra Lybek. Det Eneste der fra Lybek selv skete, var, at en Deel af Besætningen i Travemynde, efterat Knægtene havde fjærnet sig, drog ud til Hafkrug og deels bortførte, deels op-

brændte 23 af de Skuder, som laae paa Stranden. De aflagde tillige et Besøg i Neustadt, hvis Borgere bleve tvungne til at udlevere alt det Bytte, de havde kjøbt af Fjenden. At de slap for saa godt Kjøb, kom uden Tvivl deraf, at Staden stod under Hertug Frederik[81].

Ikke længe efter at Hærens første Afdeling var falden ind i Lybekkernes Besiddelser, kom Kong Hans med sin Flaade til Heiligenhafen og landsatte den anden Afdeling, som fra Heiligenhafen og Oldenborg udbredte sig videre i Holsteen for at forene sig med de øvrige Tropper og derefter foretage Noget mod Lybek selv. Kongen havde herved haabet paa Medvirkning fra sin Broder Frederiks Side; men Broderen gjorde ham en slem Streg i Regningen.

Blandt de mange Fyrster, til hvem Keiser Maximilian havde sendt Formaningsskrivelser, var ogsaa Hertug Frederik. I den sidste af de keiserlige Skrivelser (15 Juni 1509) fremførtes der endog bestemte Sigtelser mod ham, som at han var i Ledtog med Kongen af Danmark for at overfalde Lybek, ødelægge Havnen ved Travemynde og forstyrre Skibsfarten. Hertug Frederik blev meget forbauset over, at man kunde tiltroe ham Sligt, og forsikkrede Keiseren, hvad han og med god Samvittighed kunde gjøre, at han var heel uskyldig og at noget Saadant aldrig var kommet ham i Tanker. Hans følgende Opførsel gav snart et tilstrækkeligt Beviis paa Oprigtigheden af hans Forsikkringer. Uagtet der mellem ham og hans Broder bestod en Traktat af 1490, hvori der, for at forebygge en af de Ulæmper, som let kunde følge af Delingen, naar hver Fyrste fulgte sin egen Politik og den Ene indgik Forbindelser, som den Anden ikke deelte, viselig var fastsat, at intetsomhelst Forbund med fremmede Fyrster eller Stæder maatte indgaaes af den Ene uden den Andens Samtykke og Deeltagelse, satte

han sig aldeles ud herover og indlod sig uden sin Broders Vidende i Underhandlinger med Lybek. Han skuffede Kong Hans, som uden Tvivl, da han deelte Landene med ham, i hiin Bestemmelse havde seet en Betryggelse for, at hans Broder ikke sluttede eensidige og for Rigets Interesser skadelige Forbindelser med andre Fyrster, og navnlig med »Stæderne«[82]. Underhandlinger mellem Hertug Frederik og Lybek begyndte allerede i September, da Staden ved Flaadens Afgang til Sverrig følte sig blottet og udsat. Foranlediget ved en Skrivelse fra Raadet i Lybek, sammenkaldte Hertug Frederik Ridderskabet til et Møde ved Levensaa. I denne Forsamling af Adelsmænd, der, om og en Deel af dem havde Godser i Slesvig, dog saa godt som alle stammede fra Holsteen, var der ikke stor Sympathi at vente for Danmarks eller den danske Konges Sag. Man enedes let om, at det var bedst, at Slesvig og Holsteen bevarede god Forstaaelse med Lybek, og sade stille, medens Feiden gik for sig mellem det øvrige Rige og Lybek. Denne Stad ønskede dog at opnaae endnu Mere: den begjærede endog, at Hertug Frederik og Ridderskabet udtrykkelig skulde forpligte sig til at gaae fjendtlig til Værks mod Kong Hans og begynde Krig med Danmark, hvis Kong Hans fra Slesvig eller Holsteen gjorde noget Angreb paa Lybek, eller modtog nogen Hjælp fra disse Lande, selv om det ikke var mere, end at hans Udliggere fik Levnetsmidler derfra. At indgaae dette havde Frederik og Ridderskabet dog Betænkelighed ved, og Underhandlingen forhaledes noget. Imidlertid vare Lyneborg og Hamborg, efterat Kongen var kommen over til Holsteen, optraadte som Mæglere og havde forsøgt at stifte Forlig mellem ham og Lybek. Kongen var ikke uvillig hertil, at sige, naar Nykjøbing-Fredens Bestemmelser bleve lagte til Grund for Forliget; under den Forudsætning vilde han

gjerne lade Striden afgjøre ved Voldgiftsmænd. Men Lybek vilde ikke høre tale om Nykjøbing-Freden eller et Forlig, som hvilede paa den, og denne Underhandling gik derfor istaae. Desto ivrigere vare Lybekkerne for at komme til Enighed med Hertug Frederik. De frafaldt hiin Artikkel, der kunde medføre, at Hertugen selv kom til at tage Deel i Krigen mod Danmark, og nu beseglededes, 12 November 1509, en Traktat, hvori det fastsattes, at Slesvig og Holsteen, baade for den hertugelige og kongelige Deels Vedkommende, under denne Feide skulde holde sig fuldkommen neutrale, og at Handel og Samqvem mellem disse Lande og Lybek skulde have sin vante Gang som i Fredstid.

Da Lybek og Hertug Frederik saaledes vare blevne enige, forelagdes Traktaten for Kong Hans med Opfordring til at tiltræde den. Med modstræbende Sind stadfæstede han den tre Dage efter (15 November). Han kunde vanskelig, efter at Sagen var kommen saa vidt, nægte sit Samtykke. Hans Medregent og hele Ridderskabet vare enige om at ville have Fred med Lybek; vilde han fremtvinge en anden Beslutning, hørte det ikke til de umulige Ting, at de gik endnu videre og ligefrem gjorde fælleds Sag med Lybek. Desuden begyndte hans Stilling i Holsteen at blive mislig; det var seent paa Aaret, saa man hver Dag kunde vente at høre, at Lybekkernes Flaade med det betydelige Krigsmandskab, den havde ombord, var kommen hjem fra Sverrig. Han maatte tænke paa at drage sig tilbage. Efter at have stadfæstet hiin Traktat, og afskediget de tøilesløse Landsknægte, som derpaa droge til Tydskland, begav han sig selv til Danmark igjen[83].

Han var ilde tilfreds med sin Reise til Holsteen, og havde Grund dertil. Foretagendet, der var beregnet paa Mere, var blevet til et reent Plyndringstog, uden at med-

føre nogen varig Fordeel, og han havde faaet et nyt Beviis paa, hvor lidet han kunde stole paa sin Broder. For Slægt og Venner klagede han over, at hans egen Broder havde ladet ham uden Hjælp[84]. Men Lybekkerne havde heller ikke Aarsag til at glæde sig over dette Aars Begivenheder. Alle deres Besiddelser i Holsteen vare ødelagte i Bund og Grund, og snart efter indtraf en større Ulykke.

Den lybske Flaade, som saa seent paa Aaret havde forladt Stokholm, blev i November Maaned mellem Kurland og Danzig overfaldet af en af de voldsomme Efteraarsstorme, som undertiden hjemsøge denne Deel af Østersøen. Nogle Skibe sank midt i Havet, fordi, siges der, Kjøbmændene af Gjærrighed havde ladet dem saa stærkt, at de ikke kunde holde det haarde Veir ud; andre kastedes mod Kysten og sondersloges; fem store Kraveeler forgik med Mand og Muus; nogle slap ind til Danzig uden Master og Roer. Af den prægtige Flaade paa 18 Skibe, de bedste Lybek eiede, og udrustede med sjælden Omsorg, kom kun 6 ilde tilredte tilbage til Lybeks Havn[85].

Stor Sorg og Jammer opstod i Lybek over denne ulykkelige Begivenhed. Nogen Misstemning yttrede sig ogsaa mod Raadet, som om det ikke var uden Skyld; men det varede ikke længe; thi Krigen var i sig selv populær, som en Krig, der førtes for Handelens Interesser, altid maatte være i Lybek. For end mere at vække Folket og ægge dets Krigslyst, sammenkaldte Raadet i Januar Maaned 1510 det menige Borgerskab, holdt Taler til det og opregnede, idet det blandede Sandt med Falsk, Gammelt med Nyt, Kong Hanses mangfoldige Forsyndelser mod Staden. Lybeks Fortjeneste af Dronning Christines Befrielse af det svenske Fangenskab blev atter draget frem som Beviis paa, hvor utaknemmelig Kong

Hans var. Raadet spurgte derpaa Folket, om det kunde gjøre Regning paa dets Bistand til Fortsættelsen af Krigen med Danmark. Mængden svarede med Ja og høie Raab, at det vilde vove Liv og Gods for Lybeks Frihed og Ret.

Paa sine egne Borgere var Raadet altsaa vis; men der behøvedes til den forestaaende Kamp ogsaa Hjælp fra de forbundne Stæder. Her vare Udsigterne ikke lovende. Raadet havde allerede tidligere skrevet til de forskjellige Medlemmer af Hanseforbundet med Bøn om Hjælp, idet det gjorde gjældende, at Lybek alene førte denne Kamp for samtlige Hansestæders fælleds Bedste. Men lidet tilfredsstillende Svar indløb fra de fleste Stæder, der fandt, at Interesserne dog ikke ganske vare de samme, og heller ikke ret kunde overbevise sig om, at Lybek var saa uegennyttigt, som det gav sig Mine af. Danzig, der var en af de mægtigste Stæder, og mere end de andre følte sig saaret og tilbagestødt ved Lybeks Tragten efter at lukke Handelens Alfarvei gjennem Sundet for at bringe Varerne til at gaae over Lybek, havde allerede i Sommeren 1509 nægtet at afbryde Handelen med Danmark og erklæret, at det dog ikke fandt, at Hanseforbundet havde lidt saa store Krænkelser af Danmark, at man derover skulde indlade sig i en vanskelig og bekostelig Krig[86]. Lybek var derfor henviist til sine nærmeste Venner, de vendiske Stæder, hvortil regnedes foruden Lybek selv, Hamborg, Lyneborg, Rostok, Vismar, Stralsund. Disse Stæder, som gjerne i de tidligere Kampe med Danmark havde staaet sammen, vare knyttede til hverandre ved gamle Forbund og ved det vigtige Fælledsprivilegium, som de fremfor de øvrige Stæder fra ældre Tid vare i Besiddelse af, Toldfrihed i Øresund. Et Møde holdtes med disse Stæder i Lybek sidst i Januar Maaned 1510[87]. Men Lybek maatte med Sorg

opdage, at selv blandt disse Udkaarne var Hengivenheden og Villigheden kun svag. Hamborg vilde slet ikke have Noget med Krigen at bestille. I denne Stads Borgemester, Herman Langebeck, havde Kong Hans en hengiven Mand[88], hvis Raad saa meget lettere fandt Indgang hos Borgerne, som det var indlysende, at Staden ved at sidde stille i denne Feide kunde høste uvurdeerlige Handelsfordele. Kong Hans havde ogsaa meer end eengang bedet Borgerne vel drage sig til Minde, at han som Hertug til Holsteen var deres Landsfyrste og Arveherre. Lyneborg vilde overmaade nødigt inddrages i Krigen, det frygtede for sin Salthandel i Østersøen, som Hollænderne under en Krig maaskee vilde rive til sig, hvis ikke de Danske, hvad der var ligesaa galt, udvidede den Fart, de allerede havde begyndt paa Frankrig efter Salt. Af de andre Stæder var Stralsund den eneste, der viste nogen Iver og Redebonhed til at staae Last og Brast med Lybek. Rostok og Vismar tilligemed Lyneborg lovede vel Bidrag af Folk og Penge til Krigens Førelse; men disse Bidrag indkom seendrægtigt og trævent, og man mærkede under Krigen ikke stort til disse Stæders Deeltagelse.

Lybekkerne harmede sig meget over de andre Stæders Ligegyldighed og Vrangvillighed, især Hamborgs og Danzigs. De betragtede med skjæve Blikke den Fordeel, disse to Stæder gjorde sig ved at forblive neutrale, og beskyldte dem for af skammelig Egennytte at tilsidesætte det almindelige Bedste. Men herved var Intet at gjøre; det indre Sammenhold i Hanseforbundet løste sig mere og mere. Hamborg og Danzig høstede, det ene i Nordsøen, det andet i Østersøen, næsten alene de Handelens Frugter, som de før havde maattet dele med Mange. Hamborg, der havde en tryg Seilads til Norge, tilbød Lybek og de andre vendiske Stæder at føre deres Varer

frem og tilbage; men disse, som i dette Tilbud saae egennyttige Planer skjulte under Tjenstvillighedens Maske, betakkede sig herfor[89]. Danzig, i bedste Forstaaelse med Kong Hans, tilførte Danmark Alt, hvad det behøvede, og udførte igjen Danmarks overflødige Varer, begge Dele med overordentlig Vinding; det var i disse Aar tillige ene om de rige Sildefiskerier ved Skaane. Kunde Lybekkerne ikke forhindre dette, saa vilde de i det Mindste formene deres gamle forhadte Medbeilere, Hollænderne, der desuden baade i Hansestæderne og Sverrig vare mistænkte for underhaanden at understøtte Danmark, Adgangen til Østersøen. De lode bekjendtgjøre overalt i Hollands, Zeelands og Friislands Stæder, at deres Kjøbmænd under Tab af Skib og Gods ikke maatte fare gjennem Øresund. Hine Lande brøde sig imidlertid ikke om dette Forbud, men sendte som sædvanlig Skibe til Østersøen gjennem Sundet, idet de erklærede, at da Lybek ikke eiede Kysterne af Øresund, saa havde de ikke noget at byde eller befale over dette Farvand[90]. Under alt dette rustede Lybek sig af al Magt og søgte at bøde paa den Skade, det forrige Aar havde lidt. Tillige lod Keiser Maximilian paa Lybeks Begjæring tredie Gang en Strøm af Breve udgaae. Selv Kongen af Skotland blev hjemsøgt med et keiserligt Brev[91]. Omsider, da Krigen allerede et Aar havde været i fuld Gang, forkyndte Lybek Danmark Feide 21 April 1510[92].

Kong Hans beredte sig imidlertid til at møde den kommende Storm, som, hvis Sverrig tillige brød Freden, hvad ikke var usandsynligt, kunde blive farlig nok. Han paalagde allerede om Vinteren sine Lensmæd at holde sig rede med deres Folk til at tjene enten tillands eller vands, naar Behov gjordes, og sammenkaldte for at erholde større Midler til Krigens Førelse en Rigsdag til Kallundborg 3 Marts 1510. Paa denne Rigsdag, hvor

foruden Adelen og Rigsraadet ogsaa tvende Borgemestre og tvende Raadmænd fra hver Kjøbstad bleve tilkaldte, bevilgedes Kongen en overordentlig Skat af 20 Skilling af hver Bonde (en Tønde Rug gjaldt da 8 Skilling); Kjøbstæderne skulde betale det Dobbelte af den sædvanlige Byskat, desuden udrede Skibe og Folk, samt levere Brød og Øl til Flaaden[93]. Af Kongens Forbundsfæller, hos hvem han atter klagede over Lybekkernes Fremfærd og deres medfødte Had til Alt, hvad der bar Konge- eller Fyrstenavn, hjalp ingen ham uden hans Søstersøn Jakob den Fjerde, der sendte ham Skibe og Folk og skal have lagt Beslag paa Lybekkernes Gods og forbudt dem Handel i Skotland. Kongen greb imidlertid selv til et overordentligt Skridt, idet han paa en Maade erklærede Lybekkerne for fredløse paa Havet. Han lod nemlig bekjendtgjøre i de omliggende Lande, navnlig England og Skotland, at Enhver, der vilde det, kunde faae hans kongelige Fuldmagtsbrev til at forfølge Lybekkerne overalt paa Havene, kapre deres Skibe og Gods, og bringe Byttet til danske Havne for at sælge og dele det; selv forbeholdt Kongen sig en Fjerdedeel af Byttet[94]. Havet bedækkedes snart som Følge af denne Bekjendtgjørelse af vilde Fribyttere, blandt hvilke især de to skotske Brødre Robert og Anders Barton erhvervede sig en frygtelig Navnkundighed. Senere, opirret ved Lybekkernes Plyndringer, gik Kongen endnu videre. Ikke nøiet med som sædvanlig at lægge Beslag paa de fjendtlige Hansestæders Gods, som fandtes i Riget, paalagde han Kjøbstædøvrighederne overalt efter foregaaende nøiagtig Undersøgelse at forfatte Registre over, hvad Borgerne i deres By skyldte til Kjøbmænd i Lybek, Vismar, Rostok, Stralsund, derpaa indkræve Pengene og indsende dem til Kongen[95]. Dette er det første Exempel paa Forgribelse mod privat Eiendom af denne Art, som forekommer i Danmark. For at for-

hindre Overfald paa de sydlige danske Øer, der formedelst deres Nærliggenhed ved Lybek vare meget udsatte, befalede han, at Vagt skulde holdes af Almuen overalt paa Stranden, Baunerne tændes, saasnart en Fjende viste sig, og Lensmændene understøtte Almuens Anstrængelser for at hindre Fjendens Landgang. Et større Angreb kunde vel paa denne Maade, naar der blev Tid til at samle Kræfterne, med Held tilbageslaaes; men mindre Overfald af lybske Skibe, der flakkede om og hvor de saae deres Leilighed, pludselig landede og gjorde Strandhug, kunde vanskelig forebygges. Det skete ogsaa, hvis man kan troe den lybske Krønike, saa hyppigt, at Kystboerne aldrig nogen Aften lagde sig rolig tilsengs. Lybekkerne efterlignede ogsaa snart det Exempel, som Kongen havde givet, ved at udstæde Kaperbreve, eller, som de træffende kaldte dem, »Stjælebreve«, til dem af deres Medborgere, der vilde krydse efter danske Skibe. Slemt havde det seet ud, om de Alle havde været saa virksomme som Lybekkeren Kort Kønig, der med nogle Jagter i kort Tid paa de danske Strømme skal have opbragt 40 Skuder[96]. Ifald man kan lide paa Efterretninger fra Rigets Fjender, der imidlertid ofte udgive for Sandt, hvad der kun er deres eget Ønske og Forhaabning, skal Stemningen i Danmark ved Krigens Udbrud have været meget trykket. Hemming Gad oplivedes ved et Brev, der fortalte, at de Danske vare forknytte og modfaldne over Lybekkernes forventede Angreb, og flittigere til at bede og synge, end de nogensinde før havde været[97]. De Danske viste dog snart, at de kunde Andet end bede og synge.

I April begyndte Fjendtlighederne. Da Lybekkerne nogen Tid forgjæves havde ventet paa deres seendrægtige Forbundsfællers Skibe, lode de sex af deres egne løbe ud. Uheldigviis var den danske Flaade endnu ikke

stridsfærdig. Først i Marts havde Rigsdagen i Kallundborg bevilget Kongen Midler til Rustning og Krig, og Flaaden, af hvis Skibe kun en Deel tilhørte Kongen og Riget, medens de andre stilledes af Bisper og Kjøbstæder og enkelte Lensmænd, kunde først efterhaanden samles; nogle Skibe laae i Norge, og nogle Hjælpeskibe ventedes fra Udlandet. Derfor spillede Lybekkerne en Tidlang Mester paa Strømmene mellem de danske Øer. Tre danske Skibe vare dog løbne ud, deriblandt det største, Admiralskibet Svanen. Mellem disse og de sex lybske Skibe kom det ved Gedsør til en hidsig Træfning, i hvilken Svanen fik Roret bortskudt og blev saa ilde tilredet, at det med de andre maatte søge Kjøbenhavns Rhed og lægge sig indenfor Refshalegattet (Kongedybet). Lybekkerne gik derpaa i Land paa Langeland og begyndte at brænde og plyndre. Men Bønderne samlede sig til Modværge. I Begyndelsen betænkte de sig noget paa med deres ubedækkede Legemer at gaae imod Lybekkernes fuldt rustede Knægte. Men en Mand, fortælles der, gav dem et godt Raad, som de strax fulgte. De samlede i Hast alt det huuslige Linned, de kunde overkomme, Lagener, Fruentimmerklokker og Særke, og omviklede dermed Arme, Bryst og Hals. Deres Angrebsvaaben vare ikke synderlig kunstigere end deres Bedækning, de bestode blot af Slynger og Stene. Det var en underlig Krigshob, men den sloges tappert, saa tappert, at Lybekkerne, efter at have lidt betydeligt Tab af Folk, aldeles bleve fordrevne fra Øen[98].

Lybekkerne løb derpaa tilbage til Trave, og efter nogen Tids Forløb, forstærkede til 14 Skibe, atter ud i Østersøen. Det gjaldt nu Møn. Det aabne Land blev først plyndret og brændt, derpaa angrebes Stege, hvorhen Bønderne havde frelst det Bedste af deres Gods. Stege var befæstet med Grave, Volde og Plankeværk,

dets Borgere modige og bestemte paa at forsvare deres By og dem, der havde tyet ind til dem. Den kongelige Lensmand var Anders Bilde, en kjæk Mand, endnu ung, men allerede vel forsøgt i Krig baade tillands i Norge, hvor han havde tjent under Kong Christiern i Felttoget 1502, og tilsøes ved Sverrigs Østkyst, hvor han havde feidet tilligemed Jens Holgersen Ulfstand. Lybekkernes Knægte, anførte af Gert Stolterbole, forsøgte 1 Juni 1510 en Storm mod Staden, paa hvis Volde ikke blot Mænd, men ogsaa Qvinder mødte til Forsvar, givende et Exempel, som ikke skulde blive det eneste i Danmarks Historie. En Deel af Knægtene kom over Graven og op paa Volden, men modtoges her af en saa voldsom Regn af Bøssekugler, Pile og Stene, og af Qvinderne med kogende Vand og flydende Tjære, at deres Mod hurtigt kjølnedes, og de søgte Frelse tilbage over Graven, efterladende paa Voldens Skrænt og Fod Døde og Saarede i Mængde. Høvedsmanden Gert Stolterbole blev selv dødelig saaret. Paa samme Tid skete Udfald fra Byen. Der kom nu saadan en Rædsel over de tydske Knægte, at de, skjøndt de vare flere Tusinde i Tallet, flygtede i den største Forvirring, og tilsidst, da Bymændene og Slotsbesætningen bestandig trængte paa, styrtede sig i Havet, og vadede saa langt ud, at Vandet naaede dem op i Armhulen, indtil Skibene endelig toge dem op[90].

Efter den ublide Modtagelse ved Stege seilede Lybekkernes Flaade op i Sundet. Her forsøgte de dog ingen Landgang; thi man var paa begge Sider beredt paa at tage imod dem; paa den sjællandske Side var Kong Hans selv tilstæde for at afværge Landgang, om den forsøgtes. I Nærheden af Helsingør toge Lybekkerne en Deel danske Handelsskuder, som ikke i Tide havde søgt Havn. De seilede derpaa hjemefter, men gave forinden til Afsked Helsingør to Gange det glatte Lag fra alle

Flaadens Skibe. Dog skete der efter Borgernes Sigende ingen anden Skade i Byen, end at en Kat fik Laaret skudt over[100].

Ved samme Tid toge Stralsunderne (Andre sige Lybekkerne) udenfor Gripsvalde otte svære hollandske Skibe, ladede med Rug og Hvede; senere bleve andre hollandske Skibe opbragte under den skaanske Kyst. Hermed var Løsenet givet til Krig med Stæderne i Holland, Zeeland og Friisland[1].

Da den lybske Flaade efter sin Togt i Østersøen, hvor den vel havde gjort Skade nok, men ellers ikke kunde rose sig af glimrende Bedrifter, kom tilbage til Trave, opstod der Mytteri mellem de mange fremmede Knægte, som Lybek og de andre Stæder havde taget i Sold. Det var det sædvanlige Middel, som Stæderne grebe til, naar Feide udbrød, at tage Leieknægte i Tjeneste. Det Samme gjorde man i Danmark og Sverrig og flere Europas Lande for at bøde paa Utilstrækkeligheden af Udbuddet af den indfødte Befolkning; oftest var det Fodtropper, Landsknægte, der leiedes, men ikke sjældent ogsaa de kostbarere Ryttere. Norden for Alperne var denne Skik allerede mere end hundrede Aar gammel, i Europas sydligere Lande meget ældre, og her kunde Høvdingerne for slige Hobe af Leieknægte under heldige Omstændigheder svinge sig op til politisk Magt og Herredømme. Dette hændtes vel ikke i Nord-Europa, men ogsaa her fandtes der i sidste Halvdeel af femtende og Begyndelsen af sextende Aarhundrede Høvdinger, hvis Navn var vel bekjendt fra Øvre-Rhin til Øresund, og til hvis Faner, naar Opraab skete, Knægte strømmede i tusindviis. Det var de evindelige Feider og Krige, som baade nærede og fortærede denne Udvæxt paa Samfundet, men ikke fortærede den saa hurtigt som den voxede. Det var en udødelig Skare. Næsten alle Stænder gave Bi-

drag dertil, Borger-, Bonde- og Adelstand. Der fandtes ikke let nogen Landsby i Tydskland, og endnu mindre nogen Kjøbstad, hvorfra ikke flere eller færre af dette Slags Krigsmænd vare udgaaede, og ikke mange blandt Tydsklands utallige adelige Borge, hvor ikke en eller flere af de yngre Sønner paa den Maade søgte et standsmæssigt Erhverv. Overalt var der Mennesker, som kjededes ved et regelmæssigt Liv og stadigt Arbeide, eller som under Tidernes Forstyrrethed intet Arbeide kunde faae, eller som ved Forsømmelse og Uorden vare komne i Forlegenheder, eller lede under Trykket af uretfærdige Samfundsforhold. Saadanne tyede til Høvedsmandens Fane for at ombytte deres tidligere Kaar med Leiesoldatens frie, æventyrlige, tøilesløse Liv, der lokkede med Bytte og tillige var langt mindre farefuldt og blodigt, end man sædvanlig forestiller sig. De Adelige bleve gjerne høiere eller lavere Befalingsmænd (Dobbeltsoldnere), eller valgte Ryttertjenesten, der var mere anseet og bedre lønnet. Selv Adelsmænd, der havde Gods og Borge, skaffede sig under en egen Form en Bifortjeneste af Krigshaandværket. De sluttede Kontrakt med en Fyrste om at holde til hans Tjeneste, naar Krig udbrød, 6, 10 eller flere Ryttere, og derfor opbære af Fyrsten en aarlig Løn, ligemeget om der virkelig blev Brug for deres Tjeneste eller ikke. Rytterne behøvede de naturligviis ikke stadig at underholde, da det var let at skaffe dem tilveie, naar det krævedes. Dette var ganske almindeligt i Tydskland, og mange tydske Adelsmænd have indgaaet dette Slags Forpligtelser med danske Konger. Det var i det Smaa, hvad siden Subsidietraktater mellem meer og mindre mægtige Fyrster bleve i det Større. Tydskland forsynede overhoved alle omliggende Lande med Leieknægte og Ryttere. Danmark havde dog tillige i Skotland et andet Forraadskammer. Dette Land var

yderlig fattigt, knap istand til at nære sin Befolkning, Folket stridbart og i en Deel af Landet under deres Klanshøvdinger fra Barnsbeen vante til Vaaben og Krigsfærd. De søgte derfor gjerne fremmed Krigstjeneste, og i den sidste Tid paa Grund af Forbindelsen mellem begge Landes Fyrstehuse jævnligen i Danmark. Mange Skotter vare dog Sømænd og foretrak Havets Æventyr for Landets.

Naar Landsknægtene ikke vare tagne i Tjeneste af nogen Fyrste eller Stad, leirede de sig uden at spørge om Forlov paa hvilketsomhelst Sted, der syntes dem beqvemt i et af de mangfoldige Herskaber, hvori Tydskland var deelt, og bleve en sand Plage for Indvaanerne, paa hvis Bekostning de for det Meste levede. Dette kaldte de at »ligge paa Garde«. For at kunne gjøre dette med Sikkerhed holdt de sig gjerne samlede i store Hobe, ofte paa flere tusinde Mand. Naar Landsherren derfor ikke var saa stærk, at han kunde tilbagevise Vold med Magt, maatte han finde sig i, at de ubudne Gjæster udsugede hans Land, eller med Underhandlinger og med det Gode bevæge dem til at drage andensteds hen. Deres Tjeneste var tilfals for den, som betalte dem, og derfor hændtes det ikke sjældent, at de, naar de en Tid havde tjent en Fyrste og faaet deres Afsked, maaskee en Maaned eller to senere fandtes i hans Fjendes Leir. I nærværende Krig tjente de samme Knægte i det ene Felttog Kong Hans, i det andet Lybekkerne. — Det var kostbare Krigsfolk. Den sædvanlige Sold for en menig Knægt var 4 Gylden om Maaneden (efter Kornpriserne det Samme som 16 Tønder Rug), for en Rytter 10 Gylden, og betydelig større for de mange høiere og lavere Officerer; den øverste Høvedsmand fik fra 50 til 100 Gylden om Maaneden. Udgiften forøgedes ogsaa derved, at Fyrsten meget ofte blev nødt til at tage flere Folk, end han

ønskede. Vilde han kun have halvandet Tusinde Mand, men Hoben bestod af to eller halvtredie Tusinde, maatte han tage dem alle; thi Hoben vilde ikke skilles ad. Paa Grund af Udgifternes Storhed leiede Fyrsterne dem kun paa kort Tid, 2, 3, høit 4 Maaneder, til et enkelt Felttog eller enkelt Krigsforetagende, og dette var en af Hovedgrundene til det Usammenhængende og Resultatløse, som ofte viser sig i hine Tiders Krige. De vare desuden ligesaa slette Soldater, som de vare kostbare. Høvedsmanden søgte at spare sine Folk saa meget som muligt, da hans Betydning og Anseelse formindskedes i samme Grad, som hans Hob blev mindre, og at udrette saa Lidet som muligt, for at der ogsaa i den følgende Tid kunde blive Noget at gjøre for ham og hans Folk. Disse gik i Kampen uden nogen af de Følelser, der ellers besjæle Soldaten, der fægter for sit Land; Haab om Bytte og en Tillægssold var det Eneste, der drev dem frem. De vovede sig derfor ikke yderligt, men søgte helst at hytte deres Skind. Hændte det sig, som vel kunde skee, at de kom til at staae overfor gamle Kammerater, da er det ikke uden Exempel, at Fægtningen blev heel blodløs og skrømtet. Tugt og Orden kunde der ikke synderlig være Tale om i en saadan Hob; i at plyndre og udsuge et Land og mishandle Befolkningen stod den ene Hob ikke tilbage for den anden; og Frygten herfor virkede langt mere, end det de udrettede ved Vaabenkamp. Tøilesløse, raae og vilde vare de altid, stundum grusomme, ikke skaanende Barnet i Vuggen. Med saadanne Soldater maatte Krigene blive, hvad de i høi Grad vare, baade planløse og barbariske[2].

Knægtene viste sig, som sagt, da de kom tilbage til Trave, meget gjenstridige og urolige. De forlangte flere Officerer, hvilket vilde medføre forøget Udgift for Stæderne, og større Andeel i Byttet, og vægrede sig ved at gaae

ombord, før deres Fordringer bleve opfyldte. Lybekkerne vare ikke mere fornøiede med Knægtene, end disse med dem. De kaldte Knægtene »feige Hunde«, der kun duede til at brænde og plyndre, men ikke til at slaaes. Men Lybek maatte dog føie sig. I den faldne Gert Stolterboles Sted beskikkedes Klaus Hermelinck til Høvedsmand. Han var tagen i Tjeneste af Lybek i Aaret 1506 under den meklenborgske Feide og forekommer i de følgende 30 Aar uafladelig i alle de Krige, som førtes i de nordiske Riger og Nordtydskland, tjenende snart paa den ene Side, snart paa den anden. Vi ville derfor oftere møde ham i det Følgende. Hans Charakteer kjendes deels af hans Handlinger, deels af en Mængde Breve fra hans Haand, som Tilfældet har bevaret[3]. Han var fordringsfuld, vigtig og stortalende, færdig til at give Raad, hvor han ikke blev spurgt, i Besiddelse af ikke ringe Gave til at omgaaes Knægtene, som derfor gjerne fulgte hans Fane; om han var nogen synderlig dygtig Krigsmand, er tvivlsomt; han var i det Mindste ofte uheldig i sine Foretagender. Ved sine Krigstog, i hvilke rigtignok Plyndring var Hovedbedriften, erhvervede han sig imidlertid Rigdom, saa at han kunde kjøbe sig et stort Landgods i Brunsvig med Slot, flere Flækker og Landsbyer og store Skove. Ved hans Beskikkelse til Høvedsmand blev Stillingen ikke bedre for Lybek; thi han sluttede sig ganske til Knægtene og istemte deres Klager. Og nu kom en ny Besværing frem. Knægtene sagde, de vare altfor faatallige til denne store Feide; der laae i Gelderland og i Stiftet Utrecht en Hob paa halvandet Tusinde Mand, dem burde Lybek ogsaa tage i Tjeneste; før disse kom og forenedes med dem, vilde de ikke gaae ombord. Raadet maatte give efter og med betydelige Bekostninger endnu antage denne Hob. Klaus Hermelinck gjorde dernæst store Forberedelser med Anskaffelse

af svært Skyts og Krigsmaskiner, som om hans Tanke var, siger den lybske Krønike, at alle Danmarks Fæstninger skulde indtages; men hans egentlige Mening med disse storladne Forberedelser var kun at trække Tiden ud, for at Knægtene saa meget længre kunde ligge i Mag og uden Fare tære deres Sold. Ved alt dette skete et Ophold af 6 Uger, i hvilke Flaaden laae uvirksom. Lybekkernes Græmmelse herover var saa meget større, som de erfarede, at de danske Udliggere imidlertid benyttede den gode Leilighed til at opbringe det ene Handelsskib efter det andet; engang (27 Juni 1510) toge de endog i een rig Fangst 5 lybske Skibe med Ladninger saa kostbare, at de vurderedes til 200,000 Mark lybsk[4].

Denne Begivenhed fremskyndede Flaadens Udløben. I Juli Maaned stak den i Søen. Det var en vældig Flaade; den bestod ifølge en samtidig dansk Angivelse af 24 Mersskibe og 6 Jagter, Lybekkerne selv angive den til 36 Skibe, Jagterne medregnede, og den skal have havt 7000 Mand ombord. Den var tilveiebragt ved de fem Stæders forenede Kræfter; men Lybek havde baaret den største Byrde, og den langt overveiende Deel af Skibene tilhørte denne Stad; Stralsund stillede 3 svære Skibe. Flaaden satte Kaasen til Bornholm, hvor den ankrede den 11 Juli 1510. Uden at bryde sig om de Bandbreve, som Ærkebispen af Lund havde ladet opslaae paa alle Kirkedøre, truende hver den med evig Straf, som vovede at øve nogen Vold mod Kirkens Land Bornholm, satte Knægtene fra Borde og begyndte strax at plyndre, brænde og skjænde. Men Baunerne lyste snart omkap med de brændende Gaarde og kaldte Bornholmerne under Vaaben. De samlede sig til Modværge og søgte, understøttede af Ærkebispens Folk paa Hammershuus, at hindre Fjendens Fremgang; men efter en hidsig Træfning, hvori de tabte et halvhundrede Mand, maatte de trække sig tilbage til Slottet, og overlade Knægtene Landet til

Plyndring. Underhandlinger aabnedes dog snart, og førte til, at Lybekkerne mod en Brandskat af 8000 Lod Sølv lovede at skaane Landet og drage bort. For at udrede denne store Sum maatte Qvinderne hengive deres Smykker og selv Kirkens hellige Kar bringes til Offer; for en Deel af Summen, som endda ikke kunde skaffes tilveie, toge Lybekkerne Gidsler. Uagtet der betaltes Brandskat, bortførtes dog fra Øen en stor Mængde Qvæg og Fedevarer. Landsknægtene udmærkede sig paa deres Tog til Bornholm ved en Raahed, der endog overgik det, man ellers var vant til af dem. Der berettes saaledes, at de end ikke skaanede en Mand, der nærmede sig til dem som Parlamentær med det da brugelige Tegn, en Hat ophængt paa en Stang. Da han vilde tale til dem, grebe de ham og skare Munden op paa ham[5].

Medens Flaaden laae til Ankers under Bornholm, ankom et lille Skib fra Sverrig med Bud fra Svante Sture og Opfordring om at komme til Kalmarsund, hvor han befandt sig med sin Krigsmagt. Didhen styrede derpaa den lybske Flaade.

II.

Fredspartiet i Sverrig bukker under. Svante Sture og Hemming Gad tilveiebringe et Forbund med nogle af Rigets Herrer og tvinge de øvrige til at føie sig. Erik Turesen Bjelke. Fredsbrud med Danmark og Krigsforbund med Lybek. Stort Gesandtskab til Lybek. Hemming Gad. Den lybske Flaade forstærket med svenske Skibe hjemsøger de danske Kyster. Henrik Krummedige tilføier dem et Nederlag ved Nakskov. Mytteri af Lybeks Leieknægte. Hemming Gad i Lybek. Kalmar Slot og Borgholm erobres af de Svenske. Almuen i de norske, svenske og danske Grændselandskaber. Bondefrede. Aage Hansens Nederlag og Fald i Fantehule. Det Indtryk, som denne Begivenhed frembringer i Sverrig. Christierns seirrige Indfald i Vestergøtland og Smaaland. Svante Sture vaklende og holdningsløs. Christiern gjør et godt Indtryk paa Almuen i Vestergøtland.

I Sverrig var der i de sex Maaneder, som forløb, siden Lybekkerne med deres Flaade i Oktober 1509 havde

været ved Stokholm, foregaaet en stor Forandring i den politiske Stilling. Den Gang var Rigsraadet fast besluttet paa at holde den med Danmark nys indgangne Fred, og gjorde allerede Forberedelser til den første Udbetaling af den Sum, som Kong Hans og hans Dronning ifølge Freden aarlig skulde have af Sverrig. Alt hvad Svante Sture og hans Venner den Gang kunde sætte igjennem var, at der sluttedes et simpelt Handelsforbund med Lybek. Men snart fik Svante Sture, nu sikker paa virksom Hjælp fra Lybek, Mod til at prøve noget Mere, og Hemming Gad, der siden Freden i Kjøbenhavn ikke havde seet mange glade Dage, men for det Meste opholdt sig paa sin Gaard Rønø, fortærende sig i Harme over, at hans forhadte Fjender, Ærkebispen og de andre Prælater, nu syntes aldeles at ville gaae af med Seiren, fik nyt Liv og ny Kraft til at handle. Underhandling indlededes med adskillige Herrer, af hvem man snarest haabede Tilslutning. Niels Bosen Grip, der i mange Aar havde været en Forkjæmper for det danske Parti, men som nylig misfornøiet og klagende over Forurettelse af Kong Hans var gaaet over til Svante Sture, var villig til at understøtte dennes Planer, greb maaskee endog gjerne denne Leilighed til at vise, at han nu igjen var bleven en ægte svensk Mand og intet mere vilde have med de Danske at gjøre. Den urolige Aand, Steen Christersen Oxenstjerne, sagde aldrig Nei til nogen Forbindelse, der gik ud paa at omstyrte det Bestaaende. Den uværdige og letfærdige Ture Jensen, Lagmand i Vestergøtland, kjende vi fra det Foregaaende: han gik, hvorhen Strømmen førte, eller Fordelen vinkede ham. Han ventede Belønning af Rigsforstanderen ved nye Len, hvorom næsten hvert af hans Breve til denne indeholder Begjæring. Af ædlere Malm var Aage Hansen, Befalingsmand i Vestergøtland. Han saae gjerne et Brud med

Danmark; thi hans Liv og Lyst var Krig og Feide, og som ægte Svensk hadede han Forbindelsen med Danmark, hvori han kun saae sit Fædrelands Nedværdigelse. Hans personlige Forhold til Rigsforstanderen, hvori der i den foregaaende Tid oftere spores nogen Forstemning, var blevet godt, siden han (Januar 1508) var bleven aflagt med det gode Ørebro Len. Til de Nævnte kom endnu tvende Mænd, der ere mindre bekjendte og mindre fremtrædende i Tidens Historie, Trotte og Johan Mogensen. Flere end disse 6 Herrer formaaede Svante Sture og Hemming Gad ikke at vinde for deres Plan til at omstyrte den nylig sluttede Fred med Danmark; de øvrige verdslige Herrer i Rigsraadet holdt sig tilbage, og ikke en eneste Bisp eller Prælat vilde slutte sig til dem.

Den 2den Marts 1510 holdt Svante Sture og Hemming Gad i Vesteraas et Møde med fem af de anførte Herrer. Ture Jensen var ikke personlig tilstæde, men sendte siden en skriftlig Tiltrædelse. De sluttede her et formeligt Forbund indbyrdes, truende haardt alle dem, som vilde forsøge paa at modsætte sig deres Planer. De udstædte herom en Erklæring, hvori de sige, at de svenske Sendebud, som sluttede Freden i Kjøbenhavn, aldeles havde overtraadt deres Fuldmagt ved at tilsige Kong Hans en Pengesum af Riget, uden som Betingelse herfor at erholde Forsikkring om Tilbagegivelsen af Fæstningerne Kalmar og Borgholm. Kun paa dette Vilkaar havde det været dem tilladt at love Kong Hans Penge af Riget. Derfor erklærede de forbundne Herrer Freden, der efter deres Sigende ogsaa i andre Punkter var brudt af Kong Hans, for aldeles ugyldig, og forkyndte hermed offentlig, at de havde indgaaet en Forening, som de vilde opfordre alle brave svenske Mænd at slutte sig til, i det Øiemed at forhindre, at Sverrig betalte nogen Penge til deres og

Rigets aabenbare Fjende Kong Hans, før han tilbagegav Fæstningerne Kalmar og Borgholm. Dersom Nogen, han være Geistlig eller Verdslig, skulde djærves til lønlig eller aabenbar at sige, gjøre eller stemple Noget imod dette Forbund, saa vilde de Alle i Forening uden al Naade straffe ham saaledes, at det skulde blive til Skræk og Advarsel for alle Andre, som pønsede paa Rigets Fordærv[6]. Saa dristigt vovede disse faa Mænd at tale. Men i deres Erklæring var der en Usandhed. Usandt var det, at de svenske Sendebud ved at indgaae hine Betingelser havde handlet imod Fuldmagt; thi de Bestemmelser, som vedtoges i Kjøbenhavn, havde forud paa gjentagne Møder i Aarene 1508 og 1509 været under Forhandling; Kong Hans havde gjentagne Gange erklæret dem for det Ringeste, han vilde nøies med, og givet Sverrig Valget mellem dem eller Krig; herom havde de svenske Sendebud ved Hjemkomsten givet Beretning til Rigsraadet, og naar man, efter at dette var gaaet forud, ikke afbrød Underhandlingerne, men sendte Gesandter for at slutte Fred, ligger heri, at man har givet dem Fuldmagt til at slutte den paa de Vilkaar, som vare de eneste muelige. Desuden havde Svante Sture i November 1508, da der var Spørgsmaal om Instrux for Sendebudene, som skulde gaae til Danmark, selv yttret, at om man ikke paa nogen Maade kunde faae Kalmar og Borgholm tilbage, saa fik det blive dermed som det var, naar kun ikke Byen Kalmar og Lenet afstodes[7]. Latterligt var det ogsaa at troe, at Kong Hans for et Tilsagn om Penge, som maaskee ikke blev opfyldt, eller om det opfyldtes det ene Aar, maaskee blev brudt det næste, skulde opgive den vigtige Fordeel, han havde i Hænde, skulde bortgive for »Blæk og Papir«, som man pleiede at sige, tvende stærke Fæstninger. En saa stor Enfoldighed havde Kong Hans aldrig givet Nogen Ret til at tiltroe

ham. I en Skrivelse, som siden sendtes fra Sverrig til det danske Rigsraad, var der heller ikke ringeste Tale enten om Borgholm eller Kalmar; derimod fremførtes en Deel Besværinger mod Kong Hans, som dog for den, der vidste hvorledes Alting var gaaet til før og efter Freden, ikke havde meget at betyde. Til Slutning hedder det, at man »mistrøstede sig« til at udbetale den fastsatte Pengesum, da man ikke troede at kunne sætte Lid til, at Kong Hans vilde holde den indgangne Fred, som han jo i flere Punkter allerede havde krænket. Dog var man nu som altid beredt til venlig Underhandling[8].

Hvor mange eller hvor faa af Sverrigs Herrer der siden sluttede sig til Svante Stures og Hemming Gads lille Forening for at bryde Freden med Danmark og atter fremmane Hadets og Ødelæggelsens onde Aander over de tre Riger, gives der ingen Oplysning om. Sagtens har her som sædvanlig de enkelte Modige og Bestemte draget de mange Ubestemte og Vaklende med sig. Med villigt Sind og fri Beslutning gjorde næppe Mange det; thi baade Herrerne og det menige Folk vare trætte af den evige Feide, og Prælaterne, som aldrig havde yndet Svante Sture, vare i de sidste Aar blevne endnu mere ugunstigt stemte, fordi han lod den forhadte og bandlyste Hemming Gad raade i Alt. Skjøndt der endnu ikke viser sig Spor til aaben Modstand, saa fattedes der dog ikke paa alvorlig Indsigelse mod den Vei, Svante Sture havde slaaet ind paa. Saaledes fra den anseete Erik Turesen Bjelke, øverste Befalingsmand i Finland. Denne Mand nærede en afgjort Mistillid til Lybekkerne. Han var tilstæde i Stokholm i Oktober 1509, da Handelstraktaten sluttedes med Lybek, og yttrede da sin ringe Tro til denne Stad ved at forlange, at Lybekkerne først skulde fremsende deres Exemplar af Traktaten, inden Sverrig afgav sit, da man ellers kunde

frygte Svig af dem, og heri samstemte Ærkebispen med ham[9]. Senere, da Svante Sture havde besluttet Krig med Danmark, skrev han til Erik Turesen og opfordrede ham til at komme til Sverrig med sine Skibe og Folk for at deeltage i Feiden. Men Erik Turesen svarede uden Omsvøb, at, da han sidst var i Stokholm, blev Intet saadant besluttet, men tværtimod at man skulde holde Freden med Danmark og betale den Pengesum, man var kommen overeens om. Med den Tanke reiste han hjem og derpaa forlod han sig. Nu maatte han høre Andet. Nu skulde der atter være Feide og Orlog. »Men«, siger han, »Rigets Velfærd sættes saalænge paa Spil hos Lybek og de tydske Stæder, at det tilsidst bliver Sverrigs Ulykke. Godt var det derfor, om I vilde styre Rigets Sager efter Rigsraadets Raad«. Han gaaer derpaa over til sine private Anliggender og bruger her mod Rigsforstanderen saa bittre, ja truende Ord, at denne næppe havde ladet det gaae saaledes hen, hvis Klogskab ikke havde budt ham at vogte sig for indre Feide, allerhelst med en Mand som Erik Turesen Bjelke, paa samme Tid som han brød Freden med Danmark. I Ærkebispens Brevvexling med Rigsforstanderen røber sig ved denne Tid stor Bekymring, Frygt og Ængstelse, blandet med undertrykt Vrede. Saadan var overhoved Stemningen hos alle Bisperne[10].

Da Kong Hans mærkede, at han ikke havde Andet end Krig at vente af Sverrig, havde han atter ladet Mester David Herold begynde sin ildevarslende Fart mellem Danmark og Rusland. Storfyrst Vasilius skulde opfordres til ifølge det bestaaende Forbund at bryde Freden med Sverrig, hvis dette Rige begyndte Krig med Danmark. Men Vasilius fandt sig bedre tjent med Fred og gik lige den modsatte Vei af den, Kong Hans ønskede. Han indgik en Traktat med Sverrig, hvorved den tyve-

aarige Stilstand, som var sluttet 1504 og som Russerne ærligen havde holdt, forvandledes til en tredsindstyveaarig[11]. Det skete netop i de samme Dage, da Svante Sture sluttede den omtalte Forening i Vesteraas, og det var ham en ikke ringe Beroligelse at see sig saaledes betrygget fra den Kant, hvorfra ellers altid Fare truede. Støttet paa Hemming Gad gik han nu sin bestemte Gang. Han opbød Rigets Krigsmagt tillands og tilvands for at begynde Beleiringen af Kalmar Slot og Borgholm, disse to vigtige Punkter, om hvis Besiddelse der nu i saa mange Aar var kjæmpet saa haardt. Han begav sig selv ned til Kalmar tilligemed Hemming Gad, sin Søn Steen, der nu var voxen og vaabenfør, og flere af sine nærmeste Tilhængere. Herfra sendte han Bud til den lybske Flaade, som laae under Bornholm. Den kom til Kalmarsund i den anden Halvdeel af Juli 1510.

Nu kunde Svante Sture gjøre, hvad han i Oktober 1509 havde ønsket, men ikke vovet, nemlig indgaae et formeligt Krigsforbund med Lybek og de vendiske Stæder mod Danmark. Efter at have forhandlet Sagen med de lybske Raadsherrer, som vare ombord paa Flaaden, og foreløbig vedtaget de Vilkaar, som fra begge Sider kunde være antagelige, besluttede han at sende et anseeligt Gesandtskab, bestaaende af 6 Medlemmer af Rigsraadet, til Lybek for endelig at afslutte Forbundet[12]. Tillige skulde alle de Skibe, man havde til sin Raadighed, strax forene sig med den lybske Flaade, for at deeltage i det forestaaende Tog mod Danmark. Hemming Gag gik ombord glad i Hu. Bispehue og Kaabe lagdes til Side og Brynie og Hjelm, som havde hvilet, siden han uvillig havde maattet forlade Leiren ved Kalmar for meer end et Aar siden, toges atter frem. Han havde saa ofte seet de Danske med fjendtligt Sværd hærje hans Fædrelands Kyster; nu var Gjengjældelsens Time kommen, nu skulde

han fryde sine Øine ved Synet af brændende danske Kjøbstæder, Landsbyer og Klostre. Med ham steg ombord Rigsforstanderens Søn, Steen Sture den Yngre, nu 17 eller 18 Aar gammel, der skulde begynde at øve sig i Vaabenfærd og vinde sig Navn og Yndest blandt sine Landsmænd; endvidere Niels Bosen Grip og Steen Christersen Oxenstjerne. Her var altsaa foruden Rigsforstanderens Søn tre af Hovedmændene for Vesteraas-Foreningen. Disse Herrer i Forbindelse med tvende andre Rigsraadsmedlemmer Aage Joriensen og Holger Karlsen havde Fuldmagt til at indgaae Forbundet med Lybek [13].

I Begyndelsen af August styrede Flaaden, omtrent 40 Skibe stærk, ud af Kalmarsund og ned til Blekings Kyst. Stæder og Landsbyer langs Kysten hjemsøgtes med Ild og Sværd; noget dybere ind i Landet lagdes Aveskjær i Aske. Ruinerne af denne engang blomstrende By, der senere ramtes af andre Ulykker, sees endnu i Nærheden af det nye Christianopel. Den 9 August forlod man Bleking og seilede over til det frugtbare Laaland, der lovede de plyndringslystne Landsknægte og Baadsfolk det rigeste Bytte. Det aabne Land blev frygtelig udplyndret, og naar man havde røvet saa meget man vilde, blev Resten overgivet til de Alt fortærende Luer. Det gik ikke Kjøbstæderne bedre end Landet: Rødby blev afbrændt kort efter Landgangen, Nakskov gik op i Luer den 13 August; fra denne By bortførtes som Seirstegn tvende af Kirkens Klokker, der siden kom til at kalde St. Gertruds Menighed i Lybek til Andagt og Gudstjeneste. Klostre agtedes ikke mere hellige end Kirker, uagtet en Bisp var med paa Toget. Halsted Kloster, hvorhen Adelen og andre Velstaaende, stolende paa Stedets Hellighed, havde bragt deres Kostbarheder, vinkede altfor indbydende til, at Landsknægte og Baads-

folk kunde modstaae Fristelsen. Tydske og Svenske, Søfolk og Knægte kappedes med hinanden om at trænge over Murene og ind i Bygningen for først at faae deres Deel i det rige Bytte. Klostrets Beboere slap ikke for Haan og Overlast af de kaade og rovsyge Fjender, og maatte være glade ved at slippe med Livet, da Luerne begyndte at hærje den udplyndrede Bygning[14]. Saalænge det blot gjaldt om at plyndre, var Alt vel og godt. Men da de lybske Raadsherrer, der vare med paa Stadens Vegne, begyndte at tale til Høvedsmændene og Knægtene om at storme og indtage et eller andet fast Punkt, helst Nykjøbing Slot paa Falster, fandt de døve Øren for sig. Man vilde ikke til det, uagtet det meget svære Skyts, de mange Krigsmaskiner og Stiger, Klaus Hermelinck just i et saadant Øiemed havde medtaget paa Flaaden. Knægtene længtes efter at komme tilbage til Lybek for at bringe deres rige Bytte i Sikkerhed. Det nyttede ikke engang at Raadsherrerne fristede dem med Tilbud om at maatte plyndre det gode Land Fyn. Knægtene svarede, de havde nu brændt Bøndergaarde nok i Aar for deres Sold; der skulde ogsaa være Noget at brænde og Noget at fortjene ad Aare.

Men medens Knægtene ørkesløst dreve Tiden hen paa Laaland med Sviren og Fraadsen og Sværmen, var Hævneren i Nærheden. Den mægtige Flaade, Lybekkerne i Forening med de vendiske Stæder havde bragt i Søen, siden ogsaa forøget med Sverrigs Skibe, havde nødt den danske Flaade til at holde sig inde, formodentlig paa Kjøbenhavns Rhed. Omsider havde Kongen faaet saamange Skibe samlede, at han troede at kunne gaae angrebsviis tilværks. Anførselen betroede han til Henrik Krummedige. Denne Mand, der tidligere, som vi have seet, havde spillet en saa betydelig Rolle i Norge, men derefter i et Slags Unaade havde maattet ombytte Ba-

huus med Holbæk, var i de sidstse Aar igjen bleven brugt, havde faaet Laholm Slot i Halland (1508) og udmærket sig mod de Svenske i Vestergøtland. Ham gjorde Kongen til »sin øverste Kapitain og Høvedsmand for alle de andre Sø-Kapitainer«, og befalede ham at gaae løs paa Fjenden. Henrik Krummedige viste sig Kongens Tillid værdig. Faa Dage efter sin Udnævnelse overfaldt han (17 eller 18 August) de trygge Landsknægte i Nærheden af Nakskov og tilføiede dem et saadant Nederlag, at de tabte al videre Lyst baade til Krig og Plyndring[15]. Hvad de ikke før havde begjæret at komme tilbage til Lybek, saa gjorde de det nu. Og de lybske Baadsfolk, der ellers havde viist mere Lydighed og Tugt end Knægtene, begyndte nu ogsaa, da de mærkede, at Krigen blev alvorlig, at blive bekymrede for deres Bytte og længes efter Hjemmet. De stemmede i med Knægtene, og tilsidst lød over hele Flaaden, baade fra Baadsmænd og Knægte, Raabet: til Trave! til Trave! De lybske Raadsherrer maatte give efter, især da den Mistanke begyndte at opstaae hos dem, at de troløse Landsknægte kunde faae i Sinde at bemægtige sig Flaaden, føre den til Kjøbenhavn og overgive den til Kongen af Danmark. Altsaa seilede hele Flaaden, baade de lybske og vendiske Stæders Skibe og den svenske Afdeling, ad Lybek til. Under Femern mødte de et Skib udsendt fra Lybek med Forstærkninger og alle Slags Fornødenheder; men det gjorde ingen Forandring i Stemning og Beslutning. Ankomne til Trave den 23 August bleve Landsknægtene først lagte som Besætning i Travemynde; men snart fik Lybekkerne Betænkelighed ved at lade dette vigtige Punkt være i Hænderne paa de fremmede upaalidelige Knægte, der maaskee i næste Øieblik kunde forraade Fæstningen til de Danske. Man fik dem altsaa under et Paaskud forlagte til Lybek, og Trave-

mynde besat med Borgere. Men i Lybek dreve Landsknægtene paa Gader og Stræder, om Dagen og om Natten, i deres Overmod og Voldsomhed et skrækkeligt Uvæsen, saa Raadet ikke saae nogen anden Udvei end at befale alle Borgere at væbne sig, og var glad ved tilsidst at faae Knægtene godvillig ud af Byen endnu før den Tid var udløben, for hvilken de vare tagne i Tjeneste. Saaledes bleve anden Gang i Aar Frugterne af den store Sørustning for en stor Deel forspildte for Lybek og de vendiske Stæder.

Ikke længe efter at Flaaden med de svenske Herrer ombord var ankommen til Lybek, kom Forbundet istand mellem denne Stad og Sverrig. Begge forpligtede sig til med al deres Magt tillands og vands af yderste Evne at understøtte hinanden i Kampen med Danmark, og ingen Stilstand eller Fred at indgaae uden efter fælleds Overeenskomst. Gjorde man i Krigen ved forenede Kræfter Erobringer af Land, Slotte eller Stæder, og nogle af disse vare beqvemt beliggende for Lybek, skulde Sverrig uden Indvending strax overgive dem til sin Forbundsfælle, men hørte de under Sverrigs Krone eller laae beqvemt paa dets Grændse, var Lybek ikke mindre forpligtet til uvægerlig at afstaae dem til Sverrig. Det lader til, at Lybek allerede ved denne Tid har kastet lystne Blikke paa Bornholm, som det under Frederik den Første virkelig kom i Besiddelse af, og som ganske vist var beqvemt beliggende for dem*). Denne Traktat vedtoges paa et stort Hansemøde i Lybek (17 Sept. 1510), ved hvilket Udsendinge fra Stralsund, Rostok, Vismar, Lyneborg, Hamborg vare tilstæde. Men det ringe Sammenhold, der herskede selv i dette snævrere Forbund af de vendiske Stæder, røbede sig ogsaa ved denne

---

*) »bepassligh bolegen«.

Leilighed. Thi kun Lybek hængte sit Segl under Traktaten, de Øvrige stadfæstede den kun ved et mundtligt Ja og Samtykke, uden at ville binde deres Stæder ved at besegle den[15*].

Kong Hans erfarede snart, at Hemming Gad var kommen til Lybek, og at han indrettede sig paa at blive der i længere Tid, uden Tvivl for at smede Planer til Danmarks Fordærv, drive Lybek frem og staae det bi med Raad og Anslag, som hans kløgtige Hoved kunde fostre og hans rige Erfaring og, om det gjaldt, selv hans Sværd kunde understøtte. Det var imidlertid ikke Kongens Agt at lade denne farlige Mand blive aldeles uforstyrret i sin Nærhed. Han skrev til tvende indflydelsesrige Mænd ved det romerske Hof, af hvilke den ene var den tidligere nævnte Kardinal Markus, som pleiede at varetage Kongens Interesser ved Pavestolen, den anden var Kardinal Jakob, som havde en stærk personlig Interesse ved i denne Sag at fremme Kongens Ønsker: det var nemlig ham, hvem Paven havde skjænket Linkøping Stift, hvilket Hemming Gad gjorde ham stridigt. Kongen bad dem indtrængende at forestille den hellige Fader Pave Julius, hvorledes Hemming Gad dyngede den ene Forbrydelse oven paa den anden, saa hans Maal nu maatte være fyldt; hvorledes denne ugudelige Mand, denne selvgjorte Bisp, bandlyst og exkommuniceret vedblev at trodse baade Gud og Mennesker. Nu i Sommer var han, skjøndt han havde modtaget geistlig Vielse, gaaet til Orlogs med Kongens Fjender og havde været med at hærje og plyndre Kongens, hans egen rette Herres, Lande. Det var at handle som en Viking og ikke som en geistlig Mand, og en stor Forargelse for hele Christenheden. For Tiden opholdt han sig hos de Samme, hvem han havde tjent i Krigen, Lybekkerne, nydende hos dem stor Ære og Anseelse. Kongens Begjæring var derfor, at

Kardinalerne hos Paven vilde udvirke en Befaling til Bispen af Lybek, at han skulde gribe og fængsle Hemming Gad, og sende ham til Rom, for at hans Forhold kunde undersøges og han faae den Løn, som hans Gjerninger fortjente[16]. Der er ingen Tvivl om, at de to Kardinaler, især Jakob, med al Nidkjærhed have røgtet Kongens Hverv. Men der maa have viist sig Vanskeligheder, som ikke lode sig overvinde. Det er ikke bekjendt, at der skete Noget fra Pavens Side, eller at Hemming Gad blev forulæmpet under sit Ophold i Lybek, uden i alt Fald af sine Kreditorer; thi da han under sit lange Ophold ikke fra Hjemmet blev forsynet med Pengemidler, blev han nødt til at sætte sig i en betydelig Gjæld. Han forblev i Lybek i hele to Aar[17], anvendende sine store Aandsgaver og hele sin Villies stærke Energi for at tjene sit Fædrelands Sag og holde Lybek fast i det Forbund, det havde indgaaet med Sverrig. Først da ogsaa Lybek svigtede og sluttede Fred med Danmark, vendte han mistrøstig tilbage til Hjemmet. Her fandt han sin gamle Herre Svante Sture død, og andre store Forandringer indtraadte, der lode ham ane, at hans Fremtid i Sverrig ikke vilde blive som hans Fortid.

Da den svenske Flaade, som laae i Lybeks Havn, om Efteraaret skulde tilbage til Sverrig, havde man Betænkelighed ved at lade den løbe ud alene, da den i det Høieste bestod af 9 og det ikke store Skibe, og saaledes let kunde blive et Bytte for en større dansk Søstyrke, som mødte den. Det var saa meget mere betænkeligt, som den foruden de fire svenske Rigsraader skulde hjemføre Rigsforstanderens egen Søn Steen Sture. Lybek lod derfor 12 svære Skibe gaae i Søen for at ledsage de svenske Skibe hjem. De kom ikke alene i god Behold til Sverrig, men den forenede Flaade havde paa Reisen

didop et Held, der havde vigtige Følger. Den traf under Bornholm 8 danske Skibe, som skulde bringe Undsætning til det beleirede Borgholm. Den jagede dem og tvang dem til at søge Tilflugt i Visbyes Havn[18]. Dette havde Borgholms Fald til Følge. Denne Fæstning havde længe været haardt beleiret, men blev tappert forsvaret af Knud Rud, der havde faaet Befalingen, da hans Broder Otte Rud, urolig i sin Samvittighed over Plyndringen af Aabo Domkirke, var dragen i Pilegrimsfærd til Jerusalem. Da den længselfuldt ventede Undsætning udeblev, og Mangel af Fødemidler og drikkeligt Vand gjorde længre Modstand umulig, maatte Knud Rud den 24 November 1510 overgive Borgholm, efter at have udholdt 18 Ugers Beleiring. Flere danske Adelsmænd og 133 udvalgte Knægte, som udgjorde Besætningen, bleve Krigsfanger. Allerede noget tidligere, i September Maaned, var Kalmarslot faldet i de Svenskes Hænder[19]. Saaledes mistede Danmark næsten paa een Gang disse tvende vigtige Punkter, som det nu i 13 Aar, siden 1497, havde besiddet. Tidligere havde Sverrig i mange Aar anstrængt sig for at tage dem tilbage, men ikke kunnet naae det, fordi de idelig fik Tilførsel fra Søsiden. Men nu da den udbrudte Søkrig med Lybek gjorde Forbindelsen usikker og afbrudt, maatte de uundgaaelig falde.

Paa samme Tid, som der kjæmpedes tilsøes, var Krigen bleven ført tillands paa flere Steder. Med Krigens Fornyelse fornyedes ogsaa Udsigten til en Gjentagelse af alle de Lidelser, som den ulykkelige Almue i de danske, svenske og norske Grændselandskaber under idelige Indfald og Plyndringstog, snart fra den ene, snart fra den anden Side, i den foregaaende Tid saa tidt og saa længe havde været udsat for. Disse Krigens Forstyrrelser, hvad enten de medførte ligefrem Vold og Fjendtlighed, eller blot Afbrydelse af det vanlige Samqvem, Handel og

Vandel mellem Landskaberne, vare saa meget ulideligere for Grændseboerne, som der overalt mellem dem, baade Danske, Svenske og Norske, herskede den broderligste og venligste Forstaaelse, uforstyrret, saa vidt det stod til dem, af de Krige og Feider, som de Mægtiges Herskesyge og Ærgjærrighed bragte over Rigerne. Her, hos disse Folk, som boede paa de vide Grændsestrøg mellem de tre Riger, fandtes der, om nogensteds, en virkelig skandinavisk Folkefølelse, som vi ellers i Unionens Historie kun altfor meget savne. Her under dagligt Samqvem og fælleds Sprog lærte Folkene at kjende sig som Et, oprundne af det samme Blod, stemmende i Sæder og Tankegang, og den naturlige Enhedsfølelse understøttedes ved Fælledskab i Interesser. Naar nu Feide udbrød mellem Rigerne, var Almuen i disse Grændselandskaber ilde stædt. Men den fornægtede ikke sin Følelse og brød ikke Baandet. Den fandt i sin Nød paa et Middel, der, om det ikke aldeles kunde hæve Ondet, dog kunde formindske og lindre det. Det var de mærkværdige Bondefrede, ved hvilke Almuen i de samgrændsende Landskaber forbandt sig til under den mellem Rigerne bestaaende Feide at bevare den gamle gode Forstaaelse og det vante fredelige Samqvem, advare hverandre og hjælpe hverandre mod Vold og Fare, og i den forstyrrede Tid ved fælleds Kræfter støtte Lov og Orden og Ro i deres Land. Det var netop i Unionens sidste Tider, fra Slutningen af 15de Aarhundrede og derefter længere frem, da Hadet mellem de raadende Herrer var stærkest og blodigst, at Kjærligheden mellem Folkene paa denne Maade stadfæstede sig. Skjøndt det ligger i Omstændighederne, at ikke Meget er blevet skriftlig forhandlet eller optegnet om slige Forbindelser, og at endnu Mindre af det, der optegnedes, har undgaaet Tidens Ødelæggelser, saa er dog saa Meget bevaret, at man deraf kan danne sig en be-

stemt Forestilling om disse Bondefredes Beskaffenhed og Udstrækning i Rum og Tid. Man har Bondefrede sluttede mellem Vigen og paa den anden Side Dalsland, mellem Halland og Skaane og paa den anden Side Vestergøtland, mellem Skaane og Bleking og paa den anden Side Smaaland med dets forskjellige mindre Landskaber. Altsaa fra Grændseaaen Brøms langs den hele vidtstrakte Grændse mellem de tre Riger indtil Dalerne og de tilsvarende Grændse-Egne i Norge strakte sig dette Fredsbaand. At vi fra disse sidste Landskaber nu intet Dokument besidde om nogen Bondefreds Afslutning, er uden Tvivl blot Tilfældets Værk. I ethvert Tilfælde var Forbindelsen mellem Folkene ogsaa i disse nordligere Egne saa nøie og inderlig, at, som tidligere anført, en Mand, der særdeles nøie kjendte Almuen, endogsaa meente, at Dalekarlene havde større Hengivenhed for deres norske Naboer end for deres egne Landsmænd nede i Sverrig. Adskillige af de nævnte Bondefrede ere gjentagne Gange blevne fornyede, altsom Ufreden mellem Rigerne fornyedes.

Undertiden bleve disse Bondefrede sluttede lønligt, eller i det Mindste indledede ved hemmelig Underhandling, da man maatte frygte for, at den kongelige Lensmand, om han erfarede det, vilde lægge Hindringer i Veien, maaskee endog forfølge Ophavsmændene med Straf; til andre Tider satte man alle Hensyn tilside og handlede i Følelsen af sin Styrke fuldkommen aabenlyst. Et Exempel paa det første Slags kan følgende Brev være, der ogsaa ved sin Affattelsesform røber, at det er udgaaet fra Almues-Mænd: »Alle, som bygge i Skaane og i Halland til alle Dannemænd, som bygge og boe i Vestergøtland: Venskab og Bröderskab tilforn sendt med vor Herre Jesu Christo og Hr. Sante Knud! Kjære Dannemænd, maae I vide, at vi skriver Eder lønlige til for den Skyld, at vi tør ikke aabenbart, og beder vi

Eder gjerne for Guds Skyld, at I vil vel gjøre og skrive os til, hvad Eders Mening er, om Udbud kommer, om I enten vil sidde med Ro eller stride paa os, hvilket vi intet begjærer. Sidder stille! vi skulle aldrig være paa Eders Værste; og skulle vi endelig ud, saa bør enhver Forstandig hindre Sine, at de ikke oftere skulle udbyde den stakkels Almue ..... Mere tør vi ikke sige herom. Hermed byde vi Eder Gud og Sante Knud. Skrevet i Skaane Dagen for Ste Luce Dag«.

En af de mærkeligste Bondefrede sluttedes netop ved den Tid, hvorom vi nu handle. Den 9 August 1510 samlede sig paa Hjortsberga Landsthing i Albo Herred i Smaaland (vestlig for Vexiø) de svenske Bønder fra Landskabet Verends fem Herreder, samt begge Møre Herreder og Sønderbo og Vestbo Herreder, alle i Smaaland, med de danske Bønder fra Blekings fire Herreder, begge Gødinge eller Gynge Herreder i Nordskaane og Sendebud fra andre skaanske Herreder. Det var et ypperligt Folkefærd, som her mødtes. Gøngeboerne, hvis Land, skovrigt og bakket og fuldt af Søer, men velbefolket, indbefattede 36 Sogne, havde den Gang, og bevarede til sildige Tider, Ry for at være de kjækkeste og stridbareste af Skaanes Indvaanere, ligesom de ogsaa udmærkede sig ved deres Vedhængenhed ved de fædrene Sæder og Skikke. Det samme gode Lov havde i Smaaland Verendsboerne og Møreboerne. Bondemændene samlede sig paa Thinge over Tusinde i Tallet, Alle vel rustede, og samtalede om, hvad de nu havde at gjøre, da Feide atter var optændt imellem Rigerne. De bleve enige om at slutte og holde en god Fred imellem sig og vedtoge visse Artikler, der af Alle ubrødelig skulde iagttages. Disse Artikler oplyse ikke blot det, som her nærmest var Spørgsmaal om, men ogsaa andre mærkelige Sider af Livet i disse Egne. Ved den første Artikel

borttoge de fra deres Forbindelse Charakteren af Oprør eller Frafald fra deres rette Herre, idet de fastsatte, at hvert Landskab uvægerlig skulde vedblive at skatte til den Landsherre, som det fra gammel Tid af pleiede. Men dersom den ene Herre vilde gjøre Indfald i den andens Land, saa skulde Almuen advare hinanden, og Ingen følge sin Herre længre end til Landemærket. Hver Mand maatte frit fare fra det ene Land til det andet, handle, kjøbe og sælge efter sit Behov. Men Tyende maatte ikke drive herreløst omkring i Herrederne. Dersom Fogderne for Penge saae igjennem Fingre hermed, saa skulde Bønderne forene sig og hjælpe hverandre for at tvinge alt løst Folk til at tage fast Tjeneste. Dersom ildesindede Mennesker, benyttende sig af Tidernes Urolighed, vilde samle sig for at drive Stimands Værk, stjæle og røve fra det ene Herred til det andet, skulde alle Herreder staae imod sligt Uvæsen, hindre og straffe det. I ethvert Sogn skulde der tilskikkes en Rodemester og en Fjerdingsmand, som skulde paasee, at hver Mand havde sit Vaaben og Værge færdigt, og straffe de Forsømmelige med en Bøde af 3 Mark. Naar Bønderne skulde opbydes, skulde Budkavlen gaae, men Ingen maatte sende den ud (opskjære den) uden Fogeden, eller Rodemesteren eller Fjerdingsmanden, og den maatte ikke bæres fra By til By af Smaadrenge eller Qvindfolk, men kun af Bonden selv, som ogsaa, naar han afgav den, skulde sige Grunden, hvorfor den udgik. Dersom Nogen forsømte dette, eller ikke var rede med Vaaben og fuldt Værge og strax fulgte, saa skulde han være Allemands Forræder, og hans Brøde ikke kunne sones med Bøder, men straffes paa Livet.

Naturligviis vare Bønderne, naar de kom sammen til et saadant Møde, ikke i synderlig god Stemning mod den, som var Ophavsmanden til Landefredens For-

styrrelse, og det var i dette Tilfælde Svante Nielsen Sture. Derfor gav ogsaa en af dennes Høvedsmænd, som opholdt sig i disse Egne, ham ved denne Leilighed det Raad, at han skulde lade Bud og Skrivelser afgaae til Bønderne for at forklare dem, hvorledes det hang sammen med denne nye Feide mod Kong Hans, og vise dem, at hele Uretten laae hos Kongen, saa Krigen var ikke andet end et nødtvungent Forsvar. »Skeer det ikke«, vedbliver Brevskriveren, »da er det at frygte, at Bønderne faae en anden Prædiken at høre, som ikke er os nyttig, og Adskilligt fortælles dem, som ikke vil gjøre godt«. Svante Sture har formodentlig fulgt dette Raad[20].

Da Krigene mellem Danmark og Sverrig efter Unionens Opløsning fortsattes med samme Raseri, eller førtes endnu vildere og mere ødelæggende end før, følte Grændseboerne, hvis Samdrægtighed og gjensidige Vellvillie bevarede sig gjennem Tiderne, uden at berøres af det Had, der glødede hos begge Rigers erobresyge Styrere, fremdeles Trang til ved det gamle Middel at betrygge sig noget mod Krigens Onder. Bønderne fortsatte med en mærkværdig Udholdenhed disse Bestræbelser langt ned i Tiden. Bondefrede forekomme endnu i den anden Halvdeel af det syttende Aarhundrede. Under den blodige Krig mellem Karl den Ellevte og Christian den Femte, for hvilken Skaane især var Skuepladsen tilligemed de tilgrændsende Dele af Smaaland, sluttede i Aaret 1676 »efter gammel Sædvane« Sognet Virestad i Smaaland »en almindelig, sikker og kraftig Bondefred« med Sognene Loshult og Ousby i Gjøngeherred, og man forpligtede sig gjensidig til ikke blot at holde Fred indbyrdes, men ogsaa efter Evne afvende fra hinanden al Ulæmpe, som disse Tider kunde medføre. Men i disse sidste Bondefrede viser ikke blot Sproget, der er spæk-

ket med fransk-latinske Ord, men den hele tamme og mere spagfærdige Tone, at Tiderne ere betydelig forandrede. Man fandt det nu fornødent at tilføie det forsigtige Forbehold: »Hvad Øvrigheden og Militien vil have frem, det præjudicere vi ikke«[21].

Just den samme Dag som Verends, Møres, Blekings og Skaanes Bønder sluttede deres Fred paa Hjortsberga Landsthing, 9 August 1510, opsagde Aage Hansen og Ture Jensen paa Rigsforstanderens Befaling den Stilstand, der hidtil havde fundet Sted mellem Vestergøtland paa den ene Side og Skaane og Halland paa den anden[22]. Det var, som vi vide, ofte Tilfældet i den Tid, at Befalingsmanden i et enkelt Landskab for dettes Vedkommende sluttede en Stilstand med Nabolandskabet, uagtet Rigerne ellers vare i Krig, hvilken Stilstand med vis Frist og Varsel igjen kunde opsiges. Ikke længe efter satte Aage Hansen sig i Bevægelse for at falde ind i Skaane og overskred snart Grændsen med 700 sværtrustede Ryttere. Det var efter hine Tiders Forhold, især naar Talen er om Rytteri, en meget betydelig Krigsstyrke. Tyge Krabbe, som var Høvedsmand paa Helsingborg og øverste Befalingsmand i Skaane, opbød, saasnart han fik Kundskab om, at Fjenden nærmede sig, Adelen i Skaane med de Krigsfolk, den havde paa sine Gaarde, omtrent 400 Ryttere, og fik desuden hidkaldt noget Fodfolk fra Kjøbstaden Væ. Efter at have ladet Fjenderne udspeide ved en Bonde Thord, der var bekjendt for sin Snildhed og oftere havde ladet sig bruge i slige Ærinder, traf han sine Foranstaltninger. Aage Hansen, hvis Agt var at gjæste Skaane med Plyndring og Hærgning, som han tidligere oftere ustraffet havde gjort, var netop kommen ind over Grændsen til Nørre Aasbo Herred. Egnen heromkring er skovrig og bakket, fuld af Søer og Moser, en Green af Hallands Aas strækker sig herind.

Aage Hansens Vei gik igjennem et dybt Dalstrøg, omgivet paa Siderne af Skrænter tæt bevoxede med Skov, i Midten Mosegrund. Det førte i Almuens Mund det betegnende Navn Fantehullet[23]. Ubetænksom gav Aage Hansen sig med sine Folk ind i denne farlige Fordybning; men da han kom hen imod Udgangen, saae han, at Tyge Krabbe havde besat Skrænterne og gjorde ham Veien stridig. Der var intet andet Valg end at bane sig Vei med Sværdet, eller forsøge et Tilbagetog under meget mislige Forhold. Aage Hansen valgte, som var at vente af hans kjække Natur, det Første. Der opstod nu en hæftig Kamp, under hvilken de Svenske søgte at trænge de Danske fra Skrænterne og saaledes skaffe sig Luft. Men de Danske lode sig ikke rokke, og Striden var længe uafgjort, indtil Aage Hansen, der, skjøndt den Dag syg og lidende, altid var i Spidsen for sine Folk, ramt af et Landsestik, som Lars Frost, en af Ærkebisp Birgers Krigsmænd, tilføiede ham, dødelig saaret styrtede af Hesten. Ved Anførerens Fald opstod Forvirring blandt de Svenske, de Danske brøde ned fra Skrænterne, dreve dem ud paa Mosegrunden, fældede Mange og toge Mange til Fange, Resten, hvoriblandt Ture Jensen, søgte Frelse i Flugt. Dette skete den 27 August 1510. Seirherren Tyge Krabbe omtaler i sine Optegnelser sin Bedrift paa følgende korte og fyndige Maade: »Tirsdag efter Bartholomæi da stod det Slag ved Fantehule mellem mig og Hr. Aage Hansen, og fik jeg Død paa hannem«. Liget af den faldne svenske Høvding blev lagt paa en Kulsviers Vogn, som just fandtes ved Haanden, og ført til Helsingborg. Her sørgede Tyge Krabbes Hustru, Fru Anne Nielsdatter Rosenkrands, for at det stædedes til Jorden med de Æresbeviisninger, som tilkom en saa hæderlig og kjæk Krigsmand, og med den kirkelige Pomp,

som i hiin Tid var vanlig. Hans Kiste hensattes i Sortebrødrenes Kirke udenfor Helsingborg.

Efterretningen om det vundne Slag og Aage Hansens Fald, der kom til Kjøbenhavn faa Dage efter, at Tidende var bragt om den Seir, Henrik Krummedige havde vundet paa Laaland over Lybekkerne, vakte stor Glæde baade i Staden og ved Hoffet. Lars Frost blev optagen i Adelstanden, og Tyge Krabbe, som overleverede Kongen det svenske Hovedbanner, der tilligemed flere andre Faner var taget i Slaget, fik baade Tak og Berømmelse. Han førte selv Banneret foran Kongen, da det i høitidelig Procession bragtes til Frue Kirke og ophængtes under Hvælvingen. Kongen betragtede den vundne Seir for saa vigtig, at han særlig underrettede sine Forbundsfæller om det Held, der havde ledsaget hans Vaaben.

Men i Sverrig gjorde Efterretningen om Aage Hansens Fald et dybt og sørgeligt Indtryk. Han var paa den Tid Sverrigs første Hærfører og havde længe været Rigets Skjold og Arm paa hele Vestsiden. Det varede længe, inden Vestgøterne vilde troe, at deres kjække og seirvante Høvedsmand var falden, og da det viste sig at være en kun altfor sand Tidende, bleve de heelt fortvivlede og mistrøstige; thi han havde vidst at indgyde sine Undergivne ligesaa megen Kjærlighed og Hengivenhed som sine Fjender Frygt og Skræk. Ogsaa i de andre Landskaber, hvorhen Rygtet bragte Budskab om denne Tildragelse, fremkaldte det Klager og Mismod, blandet med Yttringer af Utilfredshed over den Maade, hvorpaa Rigsforstanderen styrede Tingene. Dennes Uvenner fik herved Mod til at komme frem med Bebreidelser, som Frygten tidligere havde tilbageholdt, og til høilydt at raabe paa Nødvendigheden af at slutte Fred. Ærkebisp Jakob især var en ivrig Fredsprædikant. Indtraf der noget Heldigt, raadede han til at benytte Leiligheden til

at faae en god Fred; ramte et eller andet Uheld, raadede han til strax at indgaae Fred, for at den ikke ved fortsat Uheld skulde blive altfor ugunstig. Lybekkerne troede han ikke, men meente, at de ved første Leilighed, uden at bryde sig om Sverrig, vilde slutte en særskilt Fred med Danmark. Som Ærkebispen tænkte og talte Mange. Da Tidende kom om Slaget ved Fantehulen, tog han heraf Anledning til at tilskrive Rigsforstanderen disse alvorlige Linier: »Naar de Lybske faae at vide, hvorledes det er gaaet Aage Hansen og de andre Vestgøter i Skaane (Gud forbarme sig derover), er det troligt, at de blive endnu mere tilbøielige til Fred. Den almægtige Gud give os bedre Tidende fra de gode svenske Mænd og Folk, som uddroge paa samme Tid som hine. Det er ingenlunde raadeligt, at Flere saaledes udsendes. Det er ikke uden Aarsag sat i vor Lovbog, at svenske Mænd skulle ikke være pligtige at fare længre end til Landemærket. Gud forlade dem, som have raadet imod dette Bud. Gud give os blot Magt til at beskjærme os her i vort eget Land«. — Ikke længe efter lykkedes det Svante Sture at erobre Kalmar og Borgholm. Men selv denne lykkelige Begivenhed formaaede ikke at udslette det Indtryk, Aage Hansens Død havde frembragt, eller hæve det Mismod, som mere og mere slog Rod. Og det saa meget mindre, som selve de Landskaber, Aage Hansens Tapperhed hidtil havde beskjærmet, snart bleve Gjenstand for et fjendtligt Indfald, der slet ingen Modstand mødte. Det skete fra Norge under Kong Christiern[24].

Fra Norge, som Christiern den Anden styrede, høre vi i Krigens Aar 1509 og 1510 Intet. Det er ikke fordi Intet skete her, men fordi Kilderne, som i den nærmest foregaaende Tid, hvad dette Land angaaer, vare sparsomme nok, nu aldeles svigte. At Kongen dog i disse Aar ikke har været uvirksom, see vi af enkelte Antyd-

ninger, som leilighedsviis forekomme. Han havde Anslag fore mod Lybekkernes Bergenfarere, han ventede utaalmodig til et større Foretagende skotske Hjælpetropper, som skulde komme til Marstrand, han udrustede Skibe og sendte Forstærkninger til Danmark, naar det behøvedes o. s. v. Men nogen klar og udførlig Oplysning søge vi forgjæves. Først i de sidste Maaneder af 1510 begynder det at klare sig. Han rustede da stærkt for at gjøre et Indfald i Sverrig. Om Efteraaret udgik til Norges forskjellige Egne Opbud til Leding. Paa somme Steder mødtes hans Befaling med Vrangvillighed. Oldermændene for de tydske Kjøbmænd i Bergen vare, som man kunde vente, kun lidet villige til at yde den Krigshjælp, de vare pligtige til, og søgte Udflugter. Kannikerne i Throndhjem, som ikke kunde glemme, at Kongen havde tilsidesat Kapitlets Valgret og paatvunget dem en Ærkebisp, som de ikke ønskede, vare meget seendrægtige. Tre Gange maatte Kongen skrive dem til, og sidste Gang meget alvorligt, betydende dem, at dersom de ikke ufortøvet sendte det befalede Krigsmandskab, skulde de ikke undgaae Tiltale, hvis for deres Forsømmelses Skyld nogen Skade ramte ham eller Riget[25]. Foruden i Norge samledes ogsaa Tropper i Danmark, og af fremmede medtoges en Deel skotske Leieknægte, »uchristelige Skotter«, som Ture Jensen kaldte dem. Hele Styrken forenedes i Vigen omkring Bahuus, og didned begav Kong Christiern sig selv fra Agershuus mod Udgangen af Aaret. Størrelsen af hans Hær findes ikke angivet; rigtignok siges etsteds, at han havde 6000 Ryttere; men denne aldeles urimelige Angivelse forekommer i en Skrivelse fra en af hans Fogeder til et svensk Herred, som opfordres til Underkastelse, og er beregnet paa at vise, at Modstand var unyttig. Trækker man det Halve fra, vil Tallet endda blive meget rundeligt. Rygtet om det

forestaaende Indfald udbredte sig til Sverrig som sædvanlig med store Overdrivelser. Det hed sig, at man vilde falde ind med fire Hære fra fire forskjellige Punkter og ganske undertvinge Sverrig; hvo der underkastede sig, skulde faae Fred; men dersom man satte sig til Modværge, »da skal den græde, i Vuggen ligger«. Først vilde det gjælde Vestergøtland; thi Kong Christiern skulde selv have sagt, at han engang i Vinter vilde slaae sit Banner op i Vestergøtland og hyldes for Herre og Konge eller derover lade sit Liv. Ture Jensen, der nu alene skulde lede Vestergøtlands Forsvar, var ilde tilmode. Han havde ikke længer Aage Hansen til Skjold, han stolede ikke paa Almuen og heller ikke paa sig selv. Mismodig skrev han til Rigsforstanderen: »Vi have saa føie Trøst af Almuen; de love fuldt godt, naar der ingen Fare er; men skulle vi ud, da have vi dem ligesaa snart paa Halsen af os som med os«. Den nærmeste Støtte skulde han have fra Rigsforstanderens Søn Steen Sture den Yngre, som efter Aage Hansens Død af sin Fader havde faaet det vigtige Ørebro Slot med det dertil hørende store Len. Men foruden at den unge Steen endnu ikke havde megen Krigserfaring, var Forstaaelsen ikke synderlig god imellem dem. Steen havde ingen Agtelse for Ture, og denne var forbittret paa Steen, fordi han for ikke længe siden havde maattet afstaae et af sine Len til ham[26].

I de første Dage af Januar 1511 faldt Christiern ind i Vestergøtland. Foran ham gik Proklamationer til de forskjellige Herreder i Landet, hvori Indbyggerne opfordredes til at hylde ham og betale den Skat, Landgilde og Sagøre, som de pligtige vare; gjorde de det, skulde de fare i Fred, ellers tage Skade for Hjemgjæld[27]. Christiern mødte ingen Modstand, hvor han drog frem: ikke af Almuen, som villig hyldede ham og betalte den Skat,

han krævede, men heller ikke af Krigsmagten, som var for svag til at udrette Noget. Rigsforstanderen havde, skjøndt advaret af Ture Jensen og Andre, forsømt at sætte Landet i Forsvarsstand. Han havde vel befalet nogle Tropper at samle sig til 13 Januar, men deels var det for faa, deels opbødes de for silde, naar de fra de øvre Landskaber skulde ned til Vestergøtland. Christiern udbredte sig først i Landets nordre Deel og trængte op lige til Venerns Bred, hvor Leckø Slot, tilhørende Bispen af Skara og beliggende paa Øen Kolland tæt ved Kysten, blev beleiret. Bispegaarden Bryniulfsbo plyndredes, og Skara stod i flere Dage i stor Skræk for at blive overgivet til Luerne, men frelste sig, da det udredede en betydelig Brandskat. Men i Domkirken anrettedes stort Ustyr af Soldaterne, som brøde Kister, Skabe og Gjemmer op, og udtoge, hvad der var i dem, og Kannikernes velfyldte Fadebure bleve tømte. Skara forlod Kongen den 30 Januar og vendte sig derpaa gjennem den sydlige Deel af Landet og ind i Smaaland til Jønkøping, hvor han ankom 2 Februar. Den gode Vintertid, som baade fra svensk og dansk Side gjerne valgtes til slige Indfald, lettede Bevægelsen, og medførte tillige den Fordeel, at man overalt fandt Bondens Lader vel fyldte. Befalingsmændene og en Deel af Adelen i Smaaland havde holdt en Samling med Bønderne i de nærmeste Herreder omkring Jønkøping og opfordret dem til at hugge Braader i Skovene og omkring Byen og lægge sig der til Landeværn mod Fjenden. Men Bønderne svarede reent ud: »De vilde ingen Braader gjøre eller ligge i, men sidde hjemme i Fred hos sig selv«. Der skete derfor ingen Modstand, og Byen maatte betale Brandskat. Da Christiern rettede sin Marsch mod Jønkøping, opstod stort Røre og Bekymring i Sverrigs østlige Landskaber. Det hed sig, at han vilde gaae over Holveden ind i Øster-

gøtland, hjemsøge Hemming Gads Bispegaarde i Linkøping og Rønø, derpaa drage mod Stokholm og beleire denne By; Andre gjættede, at hans Agt var at gaae lige mod Kalmar og tilbagetage denne Fæstning, som nylig var tabt. For at forhindre et Indbrud i Østergøtland, opbødes Enhver, som havde fyldt 15 Aar, og Passerne paa Holveden besattes med en stærk Magt. Men alle slige Planer vare langt fra Christierns Tanker, og med den Krigsstyrke, han havde, maaskee en 3 til 4000 Mand, næsten udelukkende Rytteri, kunde sligt heller ikke falde ham ind[28].

Rigsforstanderen udviklede langtfra ikke den Hurtighed til Landets Forsvar, som Omstændighederne krævede. Uagtet der kom Brev paa Brev til ham fra Vestergøtland med den indstændigste Bøn om Hjælp, var han den 5 Februar, medens Christiern i god Ro og Mag laae i Jønkøping, ikke kommen videre end til at holde en Herredag i Vesteraas, hvorfra han udsendte Breve til Landskaberne om at komme de betrængte Dele af Riget til Hjælp. Selv reiste han derpaa op til Dalerne for at reise Almuen her. Hans Søn Steen havde trukket sig op til Værmeland; Ture Jensen klagede og jamrede over sine Sædegaarde, som begge vare blevne brændte, og sagde, at hvis Rigsforstanderen ikke vilde lægge et Herred til hans hidtilværende Len, saa vidste han ikke andet end at tye op til Upland, for at faae Tag over Hovedet. Han havde nemlig Gods i Upland.

Efterat Christiern havde opholdt sig i fem Dage uforstyrret i Jønkøping, beredte han sig til Opbrud. Han lagde Veien sydlig gjennem Smaaland ind i Halland til Halmstad. Han mødte ingen Hindring, Bønderne lagde ham ikke saa meget som en Braade i Veien, men hyldede ham allevegne og gik ham til Haande. Ved Midten af Februar var han indenfor Hallands Grændser, efterat

han med Raskhed og Hurtighed i en Tid af 6 Uger havde gjennemfaret en stor Deel af Sverrig, fra Venerns Bredder til Skaanes Grændser. Efterat han selv med Hovedstyrken var dragen ind i Halland, vedbleve endnu enkelte Rytterhobe at gjennemstreife Vestergøtland og inddrive Skat. Da Christiern allerede var over Grændsen, fik Rigsforstanderen omsider en betydelig Magt paa Benene i de øvre Landskaber, nogle Steder opbødes hver tredie, andre hver fjerde Mand. Svantes kloge Hustru Mette Iversdatter raadede ham ogsaa til, at han »for et Rygtes Skyld« og for at Almuen ikke skulde lægge ham nogen Forsømmelse til Last, endelig maatte samle en Krigshob og forfølge Fjenden, der, som hun sagde, var paa Flugt. Men endnu den 17 Februar vare ingen Tropper komne til Vestergøtland, og der skete Intet siden. Svante Nielsen synes ikke at have kunnet bestemme sig. Han var bekymret for Stokholm. Thi det var blevet et almindelig udbredt og troet Rygte, at Christiern med de første aabne Vande vilde gaae med en Flaade til Stokholm og angribe denne By og maaskee Fæstningerne i Finland. Dette meldte ikke blot Ture Jensen, men ogsaa Rigsforstanderens egen Søn, som gav sin Fader det Raad, først at sørge for Stokholms og de finske Fæstningers Sikkerhed, men dernæst saasnart som muligt komme ned til Vestergøtland, navnlig for Almuens Skyld. Der synes ogsaa at have manglet Orden og Styrelse. Saaledes skrev en Høvedsmand til Rigsforstanderen, at han havde reist en betydelig Magt, men vidste ikke, hvorhen han skulde vende sig »med denne store og grove Almue«, der drog omkring og fortærede Landet. Enden blev, at Intet skete[29].

Dette Indfald af Christiern den Anden skadede meget Svante Sture, der herved havde viist sig saa holdningsløs og seendrægtig. Lydigheden hos de Store, der

allerede længe havde været vaklende, slappedes end mere, da Frygten for hans Handlekraft, der hidtil havde avet de Misfornøiede, svækkedes ved hans sidste Færd. Man mærkede, at Hemming Gad ikke længer var hjemme. Og end farligere var Indtrykket paa den skadelidende Almue, der vaandede sig ved sit Tab og lod mange bittre Ord høre, fordi en fjendtlig Hær saaledes uden Modstand havde kunnet gjennemfare to store Landskaber. Kong Christiern havde vundet i Anseelse og befæstet sit gamle Ry for at være en dygtig Høvding og Krigsmand. Selv de ugrundede Rygter, som gik og fandt Tiltro endog hos de bedst underrettede Mænd i Sverrig, om de store Ting og dristige Foretagender, han med en forholdsviis ringe Magt vilde udføre, vise, hvilken Mening man nærede om ham. Og paa den svenske Almue gjorde den Læmpelighed, hvormed hans Krigstog, naar man til Maalestok tager hiin Tids sædvanlige Maade at føre Krigen paa, i det Hele var blevet udført, et særdeles gunstigt Indtryk. Vold og Brand synes kun at være øvet mod offentlig Eiendom, Embedsmænds og Fogeders Gaarde, som Ture Jensens, Niels Kafles og Andres, og om der end paa enkelte Steder er blevet plyndret, som i Nærheden af Jønkøping, saa var dette dog ikke det Almindelige; Kongen lod sig nøie med af Landalmuen at tage Skat og Landgilde, af Kjøbstæderne Brandskat; ikke en Draabe Blod synes at være bleven spildt paa hele Toget. Det var ikke den Maade, Krig ellers førtes paa i hine Dage. At Christiern den Anden under dette Tog har gjort et godt Indtryk paa Almuen i Vestergøtland, derom har man en mærkelig Yttring nogle Aar senere fra den svenske Befalingsmand i dette Landskab Erik Abrahamsen Leionhufvud. Han skriver nemlig til Rigsforstanderen, at Almuen i Vestergøtland siden Christiern den Andens Tog var »ganske skrøbelig« (upaalidelig); flere Bønder

bevarede endnu Breve, som de havde faaet af Kongen, da han sidst var herinde, »og de samtale endnu fast paa hans Bedste, naar de kunne finde Leilighed dertil«[30].

III.

Fredsmægling. Keiser Maximilian. Lagé Urnes frugtesløse Sendelse til Keiseren. Den danske Flaade. Kong Hans Skaberen af den danske Flaade i den nyere Tid. Lybeks Anstrængelser og Nød. Hansemødet i Lybek ved Pindsetid 1511. Fjendtligheder med Stæderne i Holland, Friisland og Zeeland. Den store hollandske Kjøbmandsflaade. Den danske Flaade hjemsøger Nordtydsklands Kyster og Havne. Den lybske Flaade løber ud. Hæftigt Søslag under Bornholm mellem denne og den danske Flaade. Lybekkerne tilintetgjøre en hollandsk Handelsflaade paa 250 Skibe. Jens Holgersen Ulfstand.

Vintertiden havde afbrudt Kampen paa Havet mellem Danmark og Lybek, og denne Hviletid benyttedes af flere Stæder og Fyrster, der i Fortsættelsen af denne Strid, som nu havde varet i to Aar, øinede Ulæmper og Farer for sig selv eller deres Venner, til at arbeide paa Fredens Gjenoprettelse. Hamborg, der var kommen i saa skjæv en Stilling til sine gamle Forbundsfæller, de andre vendiske Stæder, tilbød sin Mægling i Forbindelse med Lyneborg. Kurfyrst Joachim af Brandenborg, der ugjerne saae sin Svigerfader i en spændt og næsten fjendtlig Stilling til det tydske Rige og dets af ham høit ærede Overhoved Keiser Maximilian, og som efter sin travle Natur altid havde Lyst til at mægle og underhandle, tog sig med største Iver af Fredsværket. Keiser Maximilian selv begyndte, efterat hans Undersaatter, Stæderne i Holland, Zeeland, Friisland, Braband vare blevne inddragne i Striden og haardt forulæmpede af de vendiske Stæder, at betragte Sagen med andre Øine. Tidligere var han nærmest optraadt med sin Myndighed som Lybeks Forsvarer, men fra Begyndelsen af Aaret 1511 lagde han,

uden ganske at opgive sin første Rolle, især Vind paa at tilveiebringe en fredelig Løsning af en Strid, der lod til at ville berøre ham nærmere, end han selv først havde tænkt. Han udnævnte den ene Fredskommissarius efter den anden, og udsendte til de forskjellige Parter en Mængde Breve med Formaninger til Forligelighed og Forslag om en Vaabenstilstand paa billige Vilkaar, indtil endelig Fred kunde komme istand. Blandt de foreslagne Betingelser var, at Keiserens Undersaatter i Nederlandene i denne Mellemtid frit maatte handle paa Østersøen, og Lybek og de andre vendiske Stæder handle paa Sverrig. Dette Sidste var nok til at umuliggjøre enhver Overeenskomst med Kong Hans; thi Kongen var fast besluttet paa at fortsætte Krigen til det Yderste, saalænge Hansestæderne ikke gik ind paa at opfylde Hovedbestemmelsen i Nykjøbing-Freden, Afbrydelse af Handelen paa Sverrig. Lybek var naturligviis meget villigt til at antage Keiserens Forslag. Kurfyrst Joachim kom i Marts 1511 til Lybek og begav sig derfra til Kongen i Rendsborg; men maatte fortrædelig vende tilbage med uforrettet Sag, da Kongen aldeles Intet vilde høre om Vaabenstilstand eller Fred paa de foreslagne Betingelser. Han var saa meget fastere i sin Beslutning, som han gjorde sig Haab om at faae Hjælp fra Stæderne i Nederlandene mod den fælleds Fjende[81].

Skjøndt Kong Hans saaledes tilbageviste Keiserens Forslag, var det ham dog ikke ligegyldigt, hvilken Stilling denne indtog i denne Sag. Der var vel ingen Fare for, at Keiseren paa en mere virksom Maade end hidtil skulde blande sig i Striden, om ikke af anden Grund, saa fordi han selv ved den Tid havde fuldt op at gjøre i Nord-Italien, hvor han i Forbindelse med Ludvig den Tolvte af Frankrig med ringe Held førte Krig mod Venedig og siden ogsaa mod Pave Julius den Anden. Men

de Breve, som Keiseren flere Gange havde ladet udgaae til de nordtydske Fyrster, med Forbud mod at hjælpe Kong Hans og Paalæg at understøtte Lybek, havde gjort flere af disse Fyrster betænkelige ved at indgaae Forbund med Kongen eller paa anden Maade understøtte ham mod Hansestæderne. Da et Forbund med de meklenborgske Hertuger mod Rostok og Vismar eller med Hertugen af Pommern mod Stralsund kunde være af megen Nytte, havde Kongen gjort flere Skridt for at rydde den omtalte Hindring af Veien. Først henvendte han sig gjennem sin Søstersøn Kong Jakob den Fjerde af Skotland til Ludvig den Tolvte med Anmodning om, at han, der baade var Danmarks gamle Forbundsven og nu tillige nøie forbunden med Keiser Maximilian, vilde anvende sin Indflydelse hos denne for at bevæge ham til at tilbagekalde Forbudsbrevene og unddrage Lybek en Beskyttelse, som det saa lidet fortjente[32]. Dette Skridt synes imidlertid ingen Følger at have havt. Ludvig den Tolvte og Maximilian, skjøndt Forbundsfæller, vare ikke altid de bedste Venner, og endte omsider med at blive heelt Uvenner. Kong Hans besluttede sig derfor til at lade et eget Sendebud afgaae til Keiseren. Dertil valgte han Dr. Lage Urne, en Mand, der var vel erfaren baade i verdslige og geistlige Sager, agtet og yndet af Kongen, ved hvis Hjælp han snart efter blev kaldet til Bispesædet i Roeskilde, det anseeligste i Danmark næstefter Ærkestolen i Lund. Han afgik i December 1510 og traf i Begyndelsen af det følgende Aar Keiseren i det sydvestlige Tydskland, hvor han reiste omkring fra den ene Stad til den anden i Breisgau, Burgund og Lothringen; Lage Urne tilligemed flere fremmede Sendebud maatte følge det omflakkende keiserlige Hof[33]. Han fik en meget hæderlig Modtagelse, og, som han med Fornøielse omtaler, ved offentlige Leiligheder den første Plads efter

Keiseren, fremfor Gesandter fra England, Saxen og andre Lande; men i selve det Hverv, han havde, mødte han store Vanskeligheder. Det var forgjæves, at han foreholdt Keiseren, at han selv havde erklæret de Svenske i Rigets Acht og forbudt Lybek al Handel med dette Rige, at Lybekkerne havde i Freden i Nykjøbing selv høitidelig forpligtet sig til at afholde sig fra denne forbudte Handel, men siden brudt Freden og, uden Krigserklæring, overfaldet Kongens Lande med Mord og Brand. Disse velgrundede Forestillinger mødte kun døve Øren hos Keiseren. Noget mere Indtryk gjorde det vel paa denne, da Lage Urne stærkt fremhævede, at en af Hovedgrundene, hvorfor Lybekkerne havde angrebet Danmark, var for at tilintetgjøre Hollands, Zeelands og Brabands Handel og formene dem Adgang til Rigets Strømme og gjennem disse til hele Østersøen, hvilket vilde blive hans Undersaatter til ubodelig Skade. Men Keiseren havde sat sin Hu til at faae en Fred eller i det Mindste en Vaabenstilstand antagen, og haabede, at det skulde lykkes (det var netop ved denne Tid han beskikkede de mange Fredskommissarier), og han hørte derfor ugjerne, at Lage Urne ifølge sin Instrux ikke kunde indlade sig paa nogen Underhandling om Fred, med mindre Lybeks Udelukkelse fra Farten paa Sverrig blev Grundlaget for den. »Det er mig ikke vel taget«, siger Lage Urne, »at jeg ikke raader til Freds«. Det var under disse Omstændigheder Lage Urne ikke lidet til Hinder, at Kurfyrst Joachim, meget unøiagtigen og kun halv sandt, ved denne Tid lod Keiseren melde, at Kong Hans underhandlede med Lybek om Fred; Lybekkerne, som ogsaa havde deres Sendebud hos Keiseren, gjentoge dette og pralede deraf. Medens han hos Hoffet og dets Omgivelser saaledes kun fandt ringe Indgang for sine Forestillinger, havde han den Fornøielse her at træffe sammen med det hamborgske Sende-

bud Dr. Kranz, den bekjendte Historieskriver, med hvem han omgikkes fortroligt, og hvis Dom om Lybeks Adfærd ikke var meget forskjellig fra hans egen[34]. Efter forgjæves at have ventet paa bedre Svar fra Keiseren, maatte Lage Urne tilsidst beqvemme sig til at reise hjem, uden at have udrettet Noget. Skjøndt hans Sendelse saaledes mislykkedes, og de keiserlige Forbudsbreve bleve ved Magt, var dog Ærbødigheden for Keiserens Navn eller Frygten for hans Arm ikke større hos Hertug Bugislav af Pommern, end at han nogle Maaneder efter Lage Urnes Hjemkomst (12 Juli 1511) indgik et formeligt Angrebs- og Forsvarsforbund med Kong Hans, rettet imod Staden Stralsund, hvis Landsherre han var, men med hvilken han længe havde ligget i Tvist. Og Hertugerne af Meklenborg vare ikke langt fra at følge den pommerske Hertugs Exempel[35].

Kong Hans havde under selve Krigen arbeidet paa at bringe den danske Flaade op til en saadan Størrelse, at den kunde maale sig med den mægtige Flaade, som Hansestæderne vare istand til at bringe i Søen. En Levning af det gamle opløste Ledingsvæsen var det endnu, at Bisperne stillede Orlogsskibe til Rigets Tjeneste, ligesaa Kjøbstæderne baade Folk og Skibe, anførte af nogle af vedkommende Byes Borgemestre og Raadmænd; ogsaa paalaae det endnu enkelte af de større Lensmænd ifølge en særlig Forpligtelse at udrede et Skib. Men alt dette forslog langtfra ikke til de nye Tiders Krav. Kongen maatte derfor selv bygge Skibe, eller, naar dette ikke gik hurtigt nok, paa anden Maade søge at forøge Søstyrken. Kong Hans gjorde dette med en saadan Iver, at han kan betragtes som den egentlige Grundlægger af en selvstændig dansk Orlogsflaade. Flere af hans nærmeste Forgjængere paa Thronen havde vel enkelte egne Skibe, men en heel Rigsflaade, som siden af de følgende

Konger uafbrudt er bleven vedligeholdt, er først skabt af denne Konge. Og ligesom der, efter det gamle Ledingsvæsens Opløsning, først under denne Konge kan være Tale om en dansk Flaade, saa aabnes ogsaa først under ham med Søheltene Jens Holgersen Ulfstand, Otte Rud og Søren Norby den lange Række af kjække Søkrigere, som gjennem Aarhundreder under lysende Bedrifter have ført det danske Flag med Ære over Havene. Kong Hans synes at have havt ikke blot megen Interesse for Flaaden, men ogsaa særlige Indsigter i Skibbygningsvæsenet. Der findes i det Mindste fra ham en Mængde specielle Befalinger til hans Skibbygger Mester Hans og Andre, der havde med Flaaden at gjøre, som tyde herpaa. Han giver Befaling om, hvorledes det skulde forholdes med Skibenes Oplægning, naar de om Efteraaret efter endt Togt kom i Havn, og om Takkelagens omhyggelige Bevaring; han bestemmer, hvad Tømmer, der skal anskaffes, dets Længde og Bredde, siger hvor det skal tages og hvormange Træer, der skal fældes, o. s. v.[36] De ypperlige Egeskove i Nørre- og Sønderjylland, i Holsteen, Sjælland, Halland lode Flaaden ikke savne godt Bygningstømmer. Derimod var man i Forlegenhed for de høie Mastetræer; disse kom sædvanlig fra Preussen over Danzig. Dog forstod man ogsaa at sammensætte Masten til svære Orlogsskibe af flere Stykker; Søren Norby lod Masten paa sit Admiralskib sammenføie af ni Stykker[37]. Hør og Hamp og Tougværk fik man fra Riga og Danzig, undertiden ogsaa fra Holland. Under Krigen byggede Kongen Skibet Engelen, samt Maria, som lidt senere blev færdigt. Det var de største og stærkeste Skibe, man endnu havde seet paa Østersøen, hvert paa 400 Læster, og som derfor ogsaa vakte baade Beundring og Misundelse hos Lybekkerne, der endnu ikke vare i Besiddelse af saa svære Skibe. Hvert af dem havde for-

uden Baadsfolkene en Besætning af 500 Skytter med ligesaa mange Ildvaaben, foruden det sværere Skyts[38]. Hovedværftet var i Kjøbenhavn og her var Flaadens Leie ved Bremerholm. Men der var ogsaa kongelige Skibbyggerier i Kallundborg, Sønderborg og andre Rigets Søhavne. Engelen var bygget i Kallundborg, men fik sin Udrustning i Kjøbenhavn. Men da der ikke kunde bygges saa hurtigt, som Omstændighederne krævede, hjalp Kongen sig med at bestille Skibe byggede i Udlandet, navnlig i London, eller kjøbte færdige Skibe især i England og Skotland, eller fik sin Flaade forstærket ved Skibe, som hans Forbundsfæller, især Søstersønnen Kong Jakob i Skotland, sendte ham til Hjælp[39]. Flere Skibe, der senere nævnes med Berømmelse, som Lezard (Snogen), Leon, Peter fra Hull, vare engelske og skotske, og røbe allerede ved Navnet deres fremmede Oprindelse. De hjemmebyggede Skibe fik ofte kirkelige Navne; de bleve ogsaa, naar de løb af Stapelen, med kirkelige Ceremonier indviede og døbte af en Bisp eller anden fornem Geistlig[40]. Et Middel var der endnu, som man greb til i Nøden; det var, af de fremmede Kjøbmandsskibe, der kom i Sundet eller til Rigets Havne, at tage de større og stærkere, der vare skikkede til Orlogstjeneste, og mod Erstatning til Eieren bruge dem i Krigen. Sligt skete under Kong Hans, og før og senere, og Lignende fandt Sted i Middelalderen i alle Europas Lande, som havde en Sømagt[41]. I Krigens tredie Aar 1511 var Kong Hans saa vel forberedt, at han kunde lade en Flaade paa 20 dygtige Orlogsskibe gaae i Søen.

Ogsaa Lybek rustede sig om Vinteren 1510-11 med yderste Anstrængelse og gjorde sig, efterat det Glimt af Haab om Udsoning, som Kurfyrst Joachims Mæglingsforsøg et Øieblik havde vakt, igjen var forsvundet, fattet paa en haard Kamp. De tvende foregaaende Aar havde

Held og Uheld været omtrent ligelig deelt. Nu da man tredie Gang skulde prøve Kræfterne, var det at vente, at Krigens endelige Udfald vilde afgjøres, og ingen Anstrængelse turde derfor spares. Men Lybek var nær ved at segne under Vægten af en Kamp, hvis Byrder det næsten ene maatte bære. Havet havde slugt næsten en heel Flaade, saa kostbar og prægtig som nogen, der var udgaaet fra Lybeks Havn; Landsknægtenes Ulydighed og Feighed havde berøvet det Frugterne af de enkelte Fordele, det havde vundet; Sverrig, deelt i sit Indre af fjendtlige Partier, uden synderlig Sømagt og angrebet af Danmark, var en Forbundsfælle, der var mere trængende til Hjælp end istand til at yde Andre den. Og nu havde Lybek ved sin hensynsløse Fremfærd mod de nederlandske Stæder paadraget sig en ny og farlig Fjende. For om muligt at bevæge de andre Hansestæder til at overtage en Deel af Krigens Byrder, sammenkaldte Lybekkerne ved Pindsedags Tide en Hansedag i deres Stad. Men det blev et lidet opbyggeligt Møde for Lybek. Fuldmægtige fra Danzig havde indfundet sig her, ikke for at tilsige nogen Hjælp, men for at overvælde Lybekkerne med Klager og Bebreidelser, og for at kræve tilbage nogle danzigske Skibe, som Lybek havde dristet sig til at opbringe i Sundet. Danzig erklærede at ville forblive fuldkommen neutralt i denne Krig og forbeholdt sig uindskrænket Frihed til at handle, hvor det vilde og med hvem det vilde. Det var forgjæves, at Lybek forsikkrede, at det førte denne Feide ikke for sin egen Nyttes Skyld, men til Fordeel for alle Hansestæder, og at Alle derfor burde tage Deel i den og bære dens Byrder. Danzigerne lyttede til denne Forsikkring med et spottende og vantro Smiil. For at det ikke skulde komme til det Yderste, tilbagegav Lybek de tagne Skibe, og Danzigs Fuldmægtige gave derefter nogle Løfter, som Staden siden

ikke holdt. Danzigerne vedbleve, sige Lybekkerne, at søge Naade og Gunst hos Kongen af Danmark og vise sig hulde og troe mod ham, for at vinde Benaadninger og Særrettigheder for sig, som heller ikke udebleve. De forsynede Danmark med alle de Varer, det behøvede, saa Danmark ingen Nød havde, og Hollænderne modtoge de i deres Havn, handlede og kjøbsloge med dem, som om de ingen bedre Venner havde. Hamborg opførte sig ikke stort bedre end Danzig. Man skulde snarere troe, det var i Forbund med Kongen af Danmark end med sine gamle Venner, de vendiske Stæder. Særligt ærgrede det Lybeks Borgere, at Hamborg skikkede Kongen Tømmermænd, da han byggede Engelen, ligesom Riga og Danzig lode ham faae Kabel og Tougværk. Selv Ditmarsken glemte sin gamle Taknemmelighedspligt mod Lybek. For at sikkre sig for, at det ikke skulde gaae som 1509, og Staden, naar Flaaden og Krigsfolket var gaaet tilsøes, være udsat for at overfaldes af den danske Krigsmagt, havde man anmodet Ditmarsken om at lægge 600 Mand i Besætning i Staden, hvilke Lybek vilde besolde og underholde. Men Ditmarsken, glemmende de Tjenester, som Lybek tidligere havde gjort det, da det var stædt i Fare, nægtede en Haandsrækning her, hvor det høilig gjordes behov, og som kunde gives, uden at det kostede noget Offer. »Det gik Lybek i denne Tid«, siger Stadens Krønike med Smerte og Vrede, »ligesom vor Herre Jesus, da han blev fangen i Gethsemane Have; alle hans Disciple løb og lode ham ene; selv Petrus fornægtede ham og svor høit, han ikke kjendte ham«. De enkelte Stæder, der fra Begyndelsen af havde deeltaget i Krigen, Rostok, Vismar, Stralsund, lovede vel at holde ud med Lybek, og tilsagde deres Bidrag til Krigens Førelse. Men Pengene indkom langsomt, og Stralsund kunde ikke blive færdigt med sine Skibe[42].

Medens af disse Grunde den lybske Flaades Udløben forhaledes fra den ene Maaned til den anden, forsømte Kong Hans ikke Leiligheden. Anførselen over Flaaden betroede han til den kjække Jens Holgersen Ulfstand, hvem han om Sommeren 1509, da han nu havde nærmere Brug for hans Dygtighed og Erfaring, havde ladet fratræde sin Post som Lensmand paa Gulland og Høvedsmand paa Visborg, hvor han saalænge havde været en Skræk for de svenske Kyster og Farvande, og i flere Aar ved sin Virksomhed og Paapassenhed forhindret Kalmars og Borgholms hver Dag truende Fald, der heller ikke udeblev længe efter at han var bortkaldt. Under Jens Holgersen befalede Søren Norby og en anden dygtig Sømand Tileman Gisel. I Mai Maaned var Flaaden i Søen. Dens første Forretning var at ledsage en stor hollandsk Kjøbmandsflaade, der var ankommen til Sundet og frygtede for Hansestædernes Krydsere, gjennem Østersøen til Kysterne af Preussen og Lifland, hvor den skulde indtage sin Ladning. I Nederlandene havde man om Foraaret, da Tiden til Skibsfartens Aabning nærmede sig, været i stor Uro og Bevægelse. Lybek havde det foregaaende Aar forbudt de nederlandske Stæder Farten gjennem Sundet og ved at opbringe flere Skibe i Gjerningen viist, at det var dets Alvor at udelukke Hollænderne fra Østersøen. Det var at forudsee, at det Samme vilde gjentage sig i Aar, hvis Hollænderne vovede at komme i disse Farvande. Forbittrelse og Bekymring herskede i alle de Stæder, som handlede paa Østersøen. Det Had, som et meer end hundredaarigt Handelsnid havde avlet og næret, blussede op med forøget Kraft, ledsaget af Ængstelse for den Ødelæggelse, som vilde ramme utallige Kjøbmænd, hvis blot i eet Aar den uundværlige Handel paa Østersøen blev afbrudt. Stæderne i Holland, Friisland og Zeeland og Staden Antverpen be-

stormede Margrete, Keiser Maximilians Datter, som paa sin Faders Vegne bestyrede disse Lande, med Bønner om ikke at lade den Handel, hvorpaa Stædernes Velfærd beroede, uden Beskyttelse mod Lybeks Voldsomheder og misundelige Egennytte. Margrete vilde nødigen gjøre noget Skridt, som muligen kunde komme i Strid med hendes Faders Politik, men maatte tilsidst give efter for Stædernes paatrængende Begjæringer og den almindelige Ophidselse, der hos de paa engang flegmatiske og urolige Hollændere, let, som saa ofte tidligere, kunde gaae over til aaben Trods og Oprør. Hun gav Befaling til at lægge Beslag paa alt lybsk Gods og alle Kjøbmandsvarer, som fandtes i Landene, og at arrestere de lybske Handlende, hvor de fandtes. Hun tillod tillige Stæderne at lade Kjøbmandsflaaden ledsage af Orlogsskibe. Endvidere anbefalede hun sin Fader at stadfæste og fornye det ældre Forbund mellem Burgund og Danmark, som Karl den Dristige havde sluttet. Det vilde efter hendes Mening være det bedste Middel til at forebygge, at ikke Kongen af Danmark ved de store Tilbud, som hun vidste Lybekkerne havde gjort ham, lod sig bevæge til aldeles at forbyde Nederlænderne Handelen paa Østersøen, hvilket vilde blive til ubodelig Skade for Keiserens Undersaatter i disse Lande. Der var i Anledning af disse vanskelige Forhold kommet et Sendebud til hende fra Kong Hans, som allerede nu havde opholdt sig saa længe, at han var nærved at blive utaalmodig. Hun ønskede derfor snart at kunne give ham et tilfredsstillende Svar. Saaledes betragtede Margrete Sagen. Da imidlertid intet Forbund ved denne Tid vides at være sluttet eller fornyet mellem Danmark og Burgund, maa Keiseren, som ogsaa af hans tidligere Holdning i denne Sag var at vente, ikke have fundet sig foranlediget til at gaae ind paa sin Datters Forslag[43].

Den Flaade, som afgik til Østersøen, bestod af i det Mindste 250 Handelsskibe. Da Havet aldrig i hine Tider var fuldkommen sikkert og frit for Kapere og Sørøvere, var det Regel selv i Fredstid, saa meget mere da i Feidetid, at Kjøbmandsskibene afgik i en samlet Flaade, for at de gjensidig kunde være hverandre til Hjælp, om Noget kom paa. Det brugtes saaledes baade paa de nordlige Have og af Stæderne ved Middelhavet. Denne Sædvane understøttedes endnu af et andet Hensyn, der var grundet i Tidens herskende Laugsaand. Man sørgede nemlig herved for, at alle Kjøbmænd kom til at sælge og kjøbe paa lige gunstige eller ugunstige Vilkaar, med samme Udsigt til Vinding. Det var ikke tilladt nogen Kjøbmand at seile før sig selv eller paa en anden Tid, end naar den samlede Flaade afgik, da han saa, fri for Konkurrence, vilde have Leilighed til utilbørlig at berige sig fremfor de Andre. Den store hollandske Kjøbmandsflaade ledsagedes kun af fire Orlogsskibe, en Styrke, som var aldeles utilstrækkelig til at møde de Farer, som lurede. Maaskee kom det af ilde betænkt Sparsomhed, maaskee undervurderede man Faren eller stolede paa den danske Flaade. Denne bragte Kjøbmandsflaaden ogsaa, som nys bemærket, trygt til dens Bestemmelsessted, Preussen og Lifland.

Efterat Jens Holgersen havde udført dette Hverv, kom han tilbage til Østersøens vestlige Kyster. Hensigten var at løbe langs hele den tydske Kyst fra Trave til Oder og hjemsøge den med Ild og Sværd til Gjengjæld for de Ødelæggelser, Lybekkerne den foregaaende Sommer havde øvet paa de danske Øer, samt tillige, om muligt, brænde og tilintetgjøre Hansestædernes Skibe, der endnu laae i Havn. Anført af Jens Holgersen, Søren Norby og Tileman Gisel kom den danske Flaade den 1 Juni 1511 for Trave; men Travemynde var vel forsvaret af

flere nye og ældre Værker, og Lybekkerne havde været saa forsigtige, at trække deres Skibe høiere op i Floden, saa her Intet af Betydenhed udrettedes. Derefter sattes Kaasen mod Vismar, for hvis Havn Flaaden ankom Torsdag for Pindse om Eftermiddagen den 5 Juni. Alt var her i den dybeste Tryghed, som om der var Fred og ingen Fare; Stadens Forsvarsværker vare ubesatte, ingen Vagter udstillede, Havnen ubeskyttet; der var Marked i Byen, og Borgerne optagne af de Sysler og Adspredelser, som ved slig Leilighed pleie at finde Sted. Vægteren paa et af Stadens Taarne opdagede imidlertid, at en stor Flaade af 20 Seilere nærmede sig Havnen og ilede til Borgemesteren for at bringe ham denne foruroligende Tidende; han tilføiede tillige af sin egen Formodning, at det vel kunde være den danske Flaade. Men Borgemesteren, der synes at have glemt, at Staden var i Feide med Danmark, overvældede Budbringeren med Bebreidelser som den, der gjorde Larm uden Grund, og jog ham bort med vrede Ord. Snart blev det imidlertid kun altfor vist, at det var den danske Flaade. Nu opstod en græsselig Forvirring, Borgerne løb omkring, siger et Øienvidne, som en Flok forvildede Faar. Stadens Skyts stod i et Aflukke paa Raadhuset. Nogle styrtede derhen for at tage det ud; men da man kom derhen, kunde man ikke finde Nøglerne, og vidste ikke, hvem der havde dem i Gjæmme. Imidlertid gik de Danske i Land, opbrændte Landsbyerne, hærjede hele Egnen og ødelagde Byens Udenværker; i Havnen laae 14 Skibe, de bleve alle tagne og bortførte eller brændte. Der var i Staden en anden Borgemester Gorries Sarnekow, som havde en Jagt. I et Anstød af fortvivlet Mod eller fuldkommen Aandsforvirring kastede han sig med nogle Flere i Jagten og gav sig til at angribe den danske Flaade. Det havde ingen

anden Følge, end at han og hans Medfølgere bleve tagne til Fange.

Derpaa styrede Flaaden til Rostoks Havn Varnemynde. Selve Havnen var beskyttet af det faste Fyrtaarn, der var vel besat med Skyts. Men Skibsfolket gik i Land og hærjede begge Bredder af Varnov med Brand og Plyndring, indtil Rostokkerne ved Røgen og Luerne bragtes paa Benene og droge ud for at forsvare deres Eiendom. Efterat Byttet var bragt i Sikkerhed, seilede Flaaden videre til Rygen, hvor Stralsunds Borgere havde store Besiddelser. Landgangen skete ved Jasmund den 10 Juni, som var Tirsdag i Pindseugen, og alle Landsbyer og Godser, som tilhørte Stralsund, bleve stukne i Brand, plyndrede og hærjede; men Hertugens og Adelens Godser bleve ikke rørte. Baade Hertug Bugislav og den pommerske Adel vare nemlig i Strid med Borgerne, og gik de Danske gjerne tilhaande ved deres Ødelæggelser. Paa Efterretning herom rustede Stralsunds Borgere sig og droge ud, 800 Mand stærke tilfods, desuden Skyts og en Deel Ryttere. De satte over til Rygen paa Baade og Pramme. Men de lede et fuldkomment Nederlag, mistede alt deres Skyts, Mange faldt, en Deel bleve fangne, Resten frelste sig tilbage i Baadene, under Forbandelser over dem, der havde forraadt dem. — Hermed var den første Deel af Togtet til Ende, og Jens Holgersen forlod Tydsklands skrækslagne Kyster. Men da han havde overbeviist sig om, at Hansestædernes Flaade ikke for det Første kunde løbe ud, besluttede han ogsaa at hjemsøge Østersøens fjærnere Lande. Han angreb Øland. Men Befalingsmanden paa Kalmar, som nu var svensk Besiddelse, havde i Tide tilført Øen Forstærkninger, saa Jens Holgersen her mødte en Modstand, som han ikke havde ventet. Han maatte, efter at have lidt betydeligt Tab, indskibe sig igjen. Men paa

Tilbagereisen blev den ligeoverfor liggende svenske Kyst haardt medtaget. Fjorten Sogne søndenfor Kalmar skulle være blevne brændte og plyndrede[44]. I Juli kom Flaaden tilbage paa Kjøbenhavns Rhed, efter i et Par Maaneder overalt, hvor den kom, at have udbredt Skræk og Ødelæggelse paa en Maade, som levende minder om de Danskes Vikingetog i gamle Dage. Det havde været en lidet glædelig Pindsetid for Borgerne i de tydske Stæder dette Aar.

Lybekkerne havde længe overladt Østersøen til de Danske. Endelig St. Anne Dag 26 Juli vare de saa vidt, at de kunde lade deres Flaade løbe ud. Den bestod af 18 gode Orlogsskibe, med hvilke Stralsundernes tre Skibe skulde forene sig. Paa Admiralskibet Maria førte tvende Raadsherrer Befalingen, Frits Grawert af patricisk Slægt, og Herman Falck, der var Kjøbmand. Hele Lybek strømmede ud til Travemynde for at see den Flaade seile, til hvilken nu Lybeks Lykke var betroet, og som bar bort med sig til farefuld Kamp saa mange Medborgere, dyrebare Slægtninge og Venner. Mændenes Hustruer og Døttre knælede paa Stranden, og opsendte Bønner, idet deres Øine fulgte den bortseilende Flaade, til Guds hellige Moder Maria og Sante Anne, at de vilde føre den med Seir tilbage. Flaaden laae en halv Snees Dage til Ankers ved Rygen, først i Nydyb, derpaa under Jasmund, ventende paa Stralsunderne, som aldrig kunde blive færdige. Medens de laae her, sendte de Speidere til Øresund for at see, hvad den danske Flaade tog sig for, og hvor stærk den var. Disse kom tilbage og berettede, at Kongen havde ladet hele Flaaden lægge ind i Refshalegat (Kongedybet), og at den ikke mere i Sommer vilde gaae i Søen. Efter denne Tidende besluttede de lybske Admiraler, uden længer at bie paa Stralsunderne, at lette Anker og lægge sig under Bornholm,

hvor man havde let ved at faae Levnetsmidler. Efter at have ligget her en Dag eller to, beredte de sig til, for dog at gjøre Noget med den store Magt, de havde, at lade Krigsfolket gaae i Land og storme Hammershuus. Men just om Morgenen, som dette skulde gaae for sig, bemærkede man paa Land en paafaldende Bevægelse med Løben og Riden, og snart lød det fra Manden, som havde Udkig i Masten, at den danske Flaade, 20 Seilere stærk, var i Sigte, og kjendelig blandt de øvrige Engelen, der, siger den lybske Krønike, naar den seilede mellem de andre Skibe, saae ud som en Høne mellem sine Kyllinger, saa stor var den.

Da Admiralerne hørte dette uventede Budskab, og indsaae, at deres Speidere altsaa havde bragt heel urigtig Besked, befalede de strax at hidse Seil, og søgte rum Sø. De Danske, som saae det, troede, at Lybekkerne flygtede, og begyndte allerede at hovere over deres lette Seir. Men Lybekkerne vendte snart om; de havde kun søgt Søen for at ordne sig til Slag, og meget Blod skulde flyde, før de atter viste deres Bagstavne. Jens Holgersen ordnede sin Flaade saaledes, at de største Skibe lagdes paa hver af Fløiene, de mindre i Midten, og nogle holdtes tilbage for at bringe Undsætning, hvor behøvedes. Lybekkerne lagde sig i Linie ligeoverfor den danske Flaade. Besætningen paa den danske Flaade angives af Lybekkerne til 7000 Mand; deres egen Styrke angive de til langt ringere; men da Forskjellen paa Flaadernes Størrelse ikke var betydelig, 20 mod 18 Skibe, saa har vel Mandsstyrken heller ikke været meget forskjellig. Før Striden begyndte, talte Jens Holgersen og Søren Norby til Folkene, og opfordrede dem til mandigen at stride for deres Fædreland mod de gamle forhadte Fjender. Deres Ord besvaredes af Mandskabet med jublende Kampraab. Det Samme gjentog sig ombord paa Lybekkernes Flaade.

Paa begge Sider brændte man af Begjærlighed efter at prøve Styrke med hinanden. I Førstningen kjæmpede begge Flaader i Linie, beskydende hinanden med den voldsomste Ild; en Hagl af Steenkugler og Jernklodder krydsede Luften, sønderrev Takkelagen og gjennemborede Skibenes Sider. Senere, naar et Skib paa en af Siderne kom i Fare, brødes Ordenen, og tilsidst fægtede Skib mod Skib, eller flere lagde sig om eet. Det danske Admiralskib Engelen og den lybske Maria søgte hinanden, og mellem disse tvende store Skibe opstod en Kamp saa voldsom og haardnakket, at Beretningen næsten glemmer hele den øvrige Flaade for at dvæle ved disse. Besætningen paa hvert af disse Skibe søgte at foregaae deres Landsmænd med Exempel paa Tapperhed og forvovent Mod; Blodet flød strømmeviis. Det var det hæftigste og blodigste Slag, som i Aarhundreder var fægtet paa Østersøens Vande. Hele den lange Sommerdag den 9 August, fra om Morgenen til den sildige Aften varede den haarde Strid. Et af de mindre danske Skibe, tilhørende Bispen af Ribe, blev taget; fem af de lybske bleve saa ilde tilredte, at de vare ukampdygtige. Det indbrydende Mørke gjorde Ende paa Slaget. Lybekkerne søgte rum Sø; den danske Flaade vedblev at krydse ved Bornholm.

De Danske betragtede sig som Seierherrer; men Lybekkerne tilskreve sig ogsaa Seiren. De mindedes aarlig den 9 August ved en Takkefest i Fruekirke i Lybek; men de Danske paastaae, at det var for at takke Gud, ikke for Seiren, men fordi han havde frelst dem for fuldkommen Tilintetgjørelse. Lybekkerne tale Intet om de fem forskudte og ødelagte Skibe, de Danske Intet om Bispen af Ribes Skib, som toges. De Danske sige, at de Lybske tilsidst vendte Forstavnen bort og flygtede; Lybekkerne paastaae, at der ingen Tale eller Tanke var om Flugt, men at en hæftig Storm af Sydost gjorde det

umuligt at blive paa Stedet og tvang dem til at staae tilsøes. Imellem saa stridige Beretninger er det vel sikkrest at antage, at Tab og Fordeel omtrent have været ligestore paa begge Sider, og at begge Parter have gjort deres Pligt og kjæmpet som brave Mænd.

Stralsunderne havde det Sagn paa sig, at de altid kom bagefter. Dette stadfæstede sig ogsaa her, men paa en for Stralsunds Borgere meget følelig og ubehagelig Maade. Langt om længe havde de faaet deres tre Skibe seilklare og styrede med dem over mod Bornholm, hvor de efter tidligere Aftale maatte vente at finde den lybske Flaade. Men Stillingen havde paa en Dag forandret sig, og de seilede nu lige midt ind i den danske Flaade. To af de stralsundske Skibe bleve tagne, det tredie undkom med Nød og Næppe.

Den store hollandske Kjøbmandsflaade, som om Foraaret var kommen til Østersøen, havde indtaget sin Ladning i Riga, Reval, Kønigsberg og Danzig, og laae nu udenfor Weichselen ved Landtungen Hela, beredt paa snart at fare hjem. Der var omtrent halvtrediehundrede Skibe ladede med disse Egnes værdifulde Varer, Rug, Hør, Hamp, Tougværk, Vox og Kobber, det Sidste indtaget i Danzig, hvorhid det bragtes fra Ungarn ned ad Weichselfloden. Ved Kjøbmandsflaaden laae de fire hollandske Orlogsskibe, som skulde beskytte den paa Hjemfarten. Da Lybekkerne efter Slaget ved Bornholm seilede dybere ind i Østersøen, fik de underveis Nys om, at den rige hollandske Flaade laae samlet ved Hela. Et glad Haab om et umaadeligt Bytte opfyldte strax de lybske Admiraler og deres Mandskab; alle Seil bleve satte til for saa snart som muligt at komme til det ønskede Maal. Det var Mandagen den 11 August, to Dage efter Slaget. Da de fire hollandske Orlogsmænd saae de mange Skibe i Opseiling mod sig, tvivlede de ikke om, at det var den

danske Flaade, og seilede dem imøde. Men stor blev deres Forfærdelse, da de kom nærmere og istedenfor Dannebrog saae Lybeks Flag vaie med den sorte dobbelthovedede Ørn, med Stadens Farver, hvid og rød, paa Brystet. De søgte ilsomt Frelse i Flugten, overladende Kjøbmændene til deres Skjæbne. Lybekkerne gave sig ikke Tid til at forfølge dem, men kastede sig over de hollandske Skibe som gridske Høge over en Flok skræmmede Duer. Paa Modstand var der ikke at tænke, Modløshed og Fortvivlelse betog Alle. Allevegne lød fra Lybekkerne det haanende og truende »Hasenköppe«, men Hollænderne glemte denne Gang at svare med deres »Badeqwast«; de gjorde i dets Sted Løfter om, hvis Gud frelste dem med Livet af denne Vaande, at valfarte til det hellige Blod i Wilsnack og Sternberg. Hvor de kunde det, forlode de Skibene, kastede sig i Baadene og søgte at frelse sig i Land, eller styrtede sig, uden at tænke paa den store Afstand, i Havet for svømmende at naae Kysten. Lybekkerne havde intet Andet at gjøre end at udvælge som Bytte de bedste og rigest ladede Skibe, thi at føre dem alle med sig var umuligt. De udtoge i det Hele kun 18; de øvrige stak de i Brand eller borede i Sænk; fra de mange brændende Skibe fløď det smeltede Vox som Olie paa Havet; andre Fartøier, som vare forladte af Mandskabet, dreve omkring i Søen uden Styre og strandede tilsidst paa Kysten; en Deel, hvor Mandskabet havde bevaret en Smule Overlæg og Besindighed, vare saa heldige under den almindelige Forvirring ubemærkede at unddrage sig ved Flugten. Det var den største Skade, som i mange Tider var ramt Hollænderne, og det rigeste Bytte, som var tilfaldet Lybekkerne.

Men det gjaldt nu om at bringe Byttet i Sikkerhed og komme vel hjem til Lybek. De fire flygtende hol-

landske Orlogsskibe søgte til den danske Flaade og underrettede Jens Holgersen om Ulykken ved Hela. Han satte sig strax i Bevægelse for at indhente den lybske Flaade og om muligt fratage den sit Bytte. Hans Flaade, forøget med de to erobrede stralsundiske og de fire hollandske, udgjorde nu 25 Skibe, medens Lybekkerne kun havde 18 og deraf flere saa ilde tilredte, at de ikke duede til Kamp. Kunde han i Tide naae den lybske Flaade og afskjære den fra Trave, vilde Udfaldet næppe være tvivlsomt. Han traf den den 14 August under Meklenborgs Kyst stræbende med alle Seil at naae Travemynde. De lybske Admiraler Frits Grawert og Herman Falck viste i denne vanskelige Stilling baade Dygtighed og Kjækhed. Medens en Deel af deres Skibe dækkede Byttet, søgte de med de største og bedste af de øvrige at opholde Forfølgerne. I Spidsen af disse var Jens Holgersen paa Engelen. Men Engelen fik flere Skud langskibs, der bortmeiede Mandskabet, og Forkastellet blev heelt forskudt, og endelig gjorde en fordærvelig Kugle Roret ubrugeligt. Herved nødtes Jens Holgersen til at lade Seilene falde og lægge bi. De øvrige Skibe misforstode dette som et Signal fra Admiralen til at holde inde med Forfølgelsen og standsede ligeledes. Saaledes lykkedes det Lybekkerne, til Jens Holgersens store Harm, med deres Bytte i god Behold at naae Travemynde og glide indenfor denne Havns vel forvarede Værker[45].

Siden den Tid forefaldt intet af Betydenhed i Søkrigen. Den danske Flaade forblev Herre paa Østersøen. Lybek var udtømt, og begyndte nu, til megen Sorg for Hemming Gad, alvorligere end før at tænke paa Fred.

Kong Hans var vel tilfreds med sin tappre Admiral, og gav ham til Beviis paa sin Paaskjønnelse af hans store Tjenester et Vidnesbyrd saa hæderligt, som sjældent

en Undersaat har faaet af sin Konge. Han siger deri, at Jens Holgersen baade før og nu har tjent ham og beviist sig som en ærlig trofast dansk Mand, hvem han ikke noksom kunde takke. »Var det saa«, vedbliver Kongen, »hvad Gud naadelig forbyde, at os Noget tilkom eller vi bortkaldtes fra denne Verden, førend vi finge belønnet den tro Tjeneste og Fasthed, han os beviist haver, da bede vi vor kjære Søn, høibaarne Fyrste, Hr. Christiern, udvalgt Konge til Danmark, Norge og Sverrig, at han efter vor Død betænker ham og hans Børn og ikke lader hans Tjenester blive ubelønnede. Var det saa, det Gud afvende, at Nogen vilde os paa Halsen træde, eller fortrænge vor kjære Søn, da er han den Mand, og saa tro og fast, at vor kjære Søn maa fuldkommelig sætte Tro og Love til ham, og intet tvivle, at han undfalder eller svigter ham i nogen Maade«[46].

Medens Vaabnene hvilede i Østersøen, foregik vigtige Ting i Sverrig. Didhen vende vi os nu.

IV.

Den svenske Almues Stemning i Krigens sidste Aar; den er træt og misfornøiet. Stor Nød i Sverrig med Dyrtid, Fattigdom og Pest. Slet Forhold mellem Svante Sture og Geistligheden. Ærkebisp Jakob Ulfsen og Bisperne. Adelen trodsig og misfornøiet. Svante Sture raadvild og vaklende, Hemming Gad fraværende. Svantes Fjendskab med Erik Turesen Bjelke. Steen Christersen Oxenstjerne griber til Vaaben mod Rigsforstanderen. Hæftig Strid mellem Svante Sture og Rigsraadet. Møde i Strengnæs; Rigsraadet forlanger, at Svante skal nedlægge Rigsforstanderskabet. Indre Uroligheder. Svante Stures Død.

Svante Nielsen Sture havde langtfra ikke det faste Hold paa Sverrigs bevægelige Almue, som Steen Sture den Ældre havde havt, eller det kyndige og sikkre Greb i Regjeringens Tøiler, hvorved hiin havde forstaaet at føre Riget i Behold gjennem de største Vanskeligheder,

bevare sin egen Magt og tvinge urolige og gjenstridige Stormænd. Det laae ikke i Tiderne, de vare vanskelige for begge og ikke meget forskjellige. Men Svante Nielsen besad hverken den Overlegenhed i Aanden, der behersker Forholdene og gjør Menneskene næsten imod deres Villie underdanige og føielige, eller de Hjærtets Egenskaber, der skabe Hengivenhed og Villighed baade hos Mængden og de Enkelte. Kun bekymret om sit Eget, tænkte han lidet paa Andre; han var vaklende og uselvstændig, kun fast, indtil Stædighed, i ikke at ville slutte Fred med Danmark, som kunde udsætte hans Magt for Fare. Han havde heller ikke enten Lykke eller Evne til ved lysende Krigsbedrifter at kaste Glands over sit Navn og sit Herredømme og rive Mængden med sig.

Man kan gjennem en Mængde Yttringer fra den svenske Almue i næsten alle Rigets Landskaber forfølge dens Stemning fra det ene Aar til det andet, og see, hvorledes Utilfredshed, Misnøie med Rigsforstanderens Foranstaltninger, Utaalmodighed over paalagte Byrder og Lede ved den evindelige Krig overalt komme til Orde. Stærke ere de især i Aarene 1507-1508, da han saa stædig stæmmede sig imod den Længsel efter Fred, som da opfyldte Alle, baade Lave og Høie, og endnu stærkere i Aarene 1510-11, da Trangen til Fred var den samme, men Misstemningen større, idet gjentagne Ulykker i Krigen og Nød og Elendighed i det Indre gjorde Alle mistrøstige, modfaldne og utilfredse. Men for Resten komme slige Yttringer os imøde under hele hans Regjering. Allerede i hans første Aar melder hans Hustru Mette Iversdatter ham, at Bønderne vare saa misfornøiede, at de dristede sig til at sige, at førend de skulde hjælpe ham, skulde de gaae Mand af Huse og slaae hver af hans Ryttere ihjel, som de kunde finde[47]. I de nærmest følgende Aar lyder det gjentagne Gange fra for-

skjellige Sider, at Almuen er ganske gjenstridig og underlig i sin Tale over hele Landet, saa man snarere kunde frygte for at faae dem imod sig, om Fjenden kom, end vente, at de vilde gaae med[48]. Da Søren Norby i Aaret 1507 havde indtaget Kastelholm paa Aaland og paalagt Indvaanerne Brandskat, kom kort efter en svensk Foged og forlangte Skat paa Rigsforstanderens Vegne. Men Aalandsboerne svarede ham: »Vi have sammenbragt vor Skat, men vi ville ikke udlevere den, førend Hr. Svante kommer med stor Magt; og kommer Kong Hans (hvilken disse to Sogne kalde deres Herre og Konge), da ville vi antvorde ham Skatten«. Og de spurgte Skattekræveren: »Hvor var Hr. Svante i Sommer, da vi bleve røvede og plyndrede, og der Ingen var blandt svenske Herrer, som vilde os forsvare«[49]. Paa samme Tid berettede en af Svante Stures Lensmænd fra Verend (den sydlige Deel af Smaaland), at Beboerne paa hans Begjæring om Skat ikkun gave studse og trodsige Svar. De sagde, »at efterdi de selv maatte skaffe sig Fred, saa vilde de bringe os Skatten i Paal-Øxer, Armborst og Køllesiag; anden Hjælp vilde de ikke yde Rigsforstanderen, førend de fik at vide, hvem der vilde blive deres Herre og Høvedsmand«[50]. Selv Hemming Gad, i de Aar han laae før Kalmar, klager mange Gange bitterlig over Bønderne i Smaaland, Verend og Møre, for deres Vrangvillighed, Gjenstridighed og Ulyst til at lade sig bruge mod Fjenden[51]. Var der ellers Nogen, som forstod at vende Almuens Sind, saa var det Hemming Gad; og han forsømte ingen Leilighed, som frembød sig, til at gjøre en saa nyttig Brug af sin mægtige Veltalenhed. Altid opmærksom paa Almuens Stemning, undgik det ham ikke, at denne om Sommeren 1509 i Østergøtland var ualmindelig slet. I Drikkestuer og ved alle Samqvem gav dens Misfornøielse sig Luft i bittre Yttringer mod Rigsfor-

standeren og Rigets Herrer. Disse, sagdé man, holdt mange Møder, men Almuen fik ingen Underretning om deres Beslutninger eller Oplysning om Sagernes Stilling, ligesaa lidet som nogen Hjælp fra Herrerne, naar det behøvedes mod den overmægtige Fjendes Anfald. Anderledes var det i gamle Steen Stures Dage. Om den danske Konge havde Ret til Rigets Besiddelse eller ikke, kunde de ikke dømme om; »men vi vide dog heller ikke«, hørte man dem jævnlig yttre, »at Kongen har gjort os noget imod, siden Ingen oplyser os derom ved Breve eller Ord; og da Ingen bringer os Styrke eller Hjælp, saa vide vi intet andet Raad, end at gaae den tilhaande, som haver den største Magt«. For at modvirke denne Stemning, sammenkaldte Hemming Gad, uden at give sig Tid til at indhente Rigsforstanderens Samtykke, i Forbindelse med nogle tilstædeværende Rigsraader, Østergøtlands Almue til et Møde eller Bursprog, som det kaldtes, paa Torvet i Søderkøping. Almuen indfandt sig talrig fra de forskjellige Herreder i Østergøtland. Nu holdt Hemming Gad en af sine sædvanlige Taler, hvori Beregning og glødende Begeistring vare saa forunderlig blandede. Han gjorde Almuen bekjendt med saa Meget af Tingenes Stilling, som han fandt tjenligt, men for Resten talte han til deres Fædrelandskjærlighed, indaandede dem Tillid til deres egen Styrke og ofte prøvede Tapperhed, og udslyngede Haan og Foragt mod de Danske og de Danskes Konge. Talen forfeilede ikke sin Virkning. Bønderne samlede sig i Hobe paa Torvet, talede sammen og sagde: »Nu vide vi, hvad vi skulle rette os efter, før vare vi galne som andre vilde Dyr«. Dog kunde Virkningen af en saadan Tale, naar den almindelige Tilstand blev den samme, ikke vare ret længe eller væsentlig forandre den herskende Stemning. Og Bønderne vare dog heller ikke blevne mere overtydede,

end at de til samme Tid truende tilføiede, at hvis Herrerne igjen forlode dem, og naar Fjenden kom, trak sig ind paa deres befæstede Gaarde og Slotte, som ofte før var skeet, saa vilde de betale dem med samme Skjæppe, som dem tilmaaltes[52]. Ikke længe efter drog Hemming Gad ogsaa til Udlandet, og der var nu Ingen, der saaledes som han forstod ved sine Ords Vælde at fængsle Almuens Sind og Tanker. Misstemning slog i disse Trængselsaar allevegne Rod. I Finland, der 1509 blev saa haardt hjemsøgt af Otte Rud og de andre danske Høvdinger, var Stemningen meget nedslagen; Ulydighed mod Svante Stures Regjering begyndte at yttre sig, og mange ønskede at ombytte den med Kong Hanses[53]. Hvad Ture Jensen sidst i Aaret 1510 dømte om Vestergøternes Troskab, have vi allerede fortalt, og nogle Maaneder efter i det følgende Aar hedder det fra en Anden, at man maa see at faae Fred; »thi denne Almue her i Vestergøtland og flere Steder i Riget knarker og knurrer over den evindelige Orlog og bliver meer og meer ulydig og overhørig«[54]. Et Tidernes Tegn, næsten mere betydningsfuldt end noget andet, var det, at selv Dalekarlene, blandt alle djærve Svenske de djærveste, begyndte at ledes ved Krigen. Da der om Efteraaret 1510 kom Udbud til dem, undsloge de sig ved at drage ud og tilbøde Penge isteden[55].

Som alt bemærket var det fornemmelig Grændselandskaberne, der haardest lede af Krigens Plager, hvilket, foruden de allerede omtalte Bondefrede, stundum fremkaldte heelt besynderlige Fænomener. Vestbo Herred, der ligger paa Smaalands Grændse op til Halland, blev i Aaret 1507 af Kong Hans opfordret til at yde ham Skat. Herredet indlod sig i den Anledning i Underhandling med Henrik Krummedige, der førte Befaling over de nærstaaende danske Tropper, og et Bud fra Herredet afgik endog til Kjøbenhavn og bragte Brev tilbage med fra

Kongen. Svante Sture, som fik Kundskab herom, gav Herredet en skarp Irettesættelse med mange strænge Trusler. Om Sommeren 1511 fornyedes Herredets Nød, da Kongen atter skrev til dem om Skat og Svante Sture sendte dem Brev med samme Fordring. I denne Vaande, da Ulydighed var farlig, mod hvilken Side den saa vistes, samlede sig Vestbo Herred med Mændene fra 9 andre Herreder i Smaaland til Thing i Rydeholm for grundigen at overlægge denne vanskelige Sag. Efter at Sagen var bleven drøftet paa Thinge, kom de til en Beslutning, som de meddeelte Kong Hans. »Vi have overveiet og fundet«, sige de, »at give vi Ed. Naade vor Skat, da have vi vort eget Rige os til Fordærv; give vi derimod Hr. Svante vor Skat, da have vi Ed. Naade paa os med saadan fordærvelig Skade, som os overgik i Vinters; thi ville vi holde vor Skat inde hos os, indtil vi høre, at Gud giver Naade til, at I kunne forliges og det kan komme i en bedre Maade«[56]. En ganske næm Udvei, hvis ellers de to stridende Herrer vilde finde sig deri.

Der var endnu i Rigets indre Tilstand andre Omstændigheder, der nærede og forøgede den herskende uhyggelige Stemning. Den langvarige Afbrydelse af Handelen formedelst Havets Usikkerhed og Havnenes Spærring ved de danske Udliggere, paa samme Tid som Krigsrustningen uafladelig baade af Borgere og Bønder krævede nye Offre, fremkaldte Næringsløshed, Fattigdom og Dyrtid. Et Herremøde var berammet Foraaret 1510 at skulle holdes i Strengnæs; men formedelst den herskende Nød, besluttedes hellere at holde det i Telge; men saa klages der fra denne By, at Nøden og Fattigdommen ikke var mindre her end i Strengnæs. I Upsala var til samme Tid Elendigheden saa stor, at Borgerne talte om at flytte ud af Byen og nedsætte sig paa Landet ved de Marker, de eiede, for saaledes at unddrage sig de Byrder, der

paahvilede Kjøbstaden[57]. Der var Mangel paa de uundværligste Varer, som Salt, Humle, Klæde, og Priserne naaede en utrolig Høide. Om Efteraaret 1510 kostede i Stokholm et Stykke hollandsk (leidisk) Klæde den uhørte Priis af 30 Mark, og næste Aar hedder det fra Kalmar-Egnen, at der var almindelig Klage og Jammer over Dyrtid paa Salt, Humle og Klæde[58]. Pestens Plage føiede sig til den øvrige Elendighed. Den rasede i Upland, Smaaland og Dalerne, og formodentlig i flere Landskaber. I Dalerne var den saa hæftig, at mange af Bjergværkerne maatte nedlægges; i Upsala døde i et halvt Aars Tid 22 Klerker, saa der blev Mangel paa Geistlige til at udføre de gudstjenstlige Forretninger[59]. Som om Bægeret ikke var fuldt, kom om Efteraaret 1510 til Sverrigs Landskaber den smertelige Tidende, at Rigets bedste Krigsmand og længe dets Skjold mod Danmark og Norge, Aage Hansen, hvis blotte Navn havde været nok til at oplive den Forsagte, var falden i Skaane, og den følgende Vinter gjorde Christiern den Anden sit Indfald i Sverrig, gjennemstreifede hele Vestergøtland og Smaaland, uden at møde Modstand, fordi Rigsforstanderen ikke i Tide havde føiet Anstalter. Man kan ikke undre sig over, at Almuen under saadanne Forhold tabte Tilliden til sin Styrer, baade til hans Lykke og Dygtighed, at Svante Stures Fjender hoverede, og Alle længtes efter Forandring og en Udvei af den nuværende sørgelige Tilstand. Onde Rygter, som altid pleie at avles i mørke Tider, gjennemfløi Landet. Gjentagne Gange hed det snart hist, snart her, at Rigsraadet havde afsat Svante Sture fra sin Værdighed. Medens Aage Hansen levede, nævntes han som hans Efterfølger, siden udsaae Rygtet Erik Turesen Bjelke, Statholder i Finland, til at beklæde den ledige Post. Rigsforstanderen frygtede for Forræderi, i det Mindste gjorde hans Omgivelser det. Deres Breve

ved denne Tid ere fulde af Formaninger til at agte sig vel for Forræderi, ikke sove i Telt eller paa noget Sted, hvor han kunde være udsat for Overfald, og altid være omgiven af en paalidelig Vagt. Det var en bitter Tid for Svante Sture, han var fuld af Bekymring, syg og lidende. Hans Hustru Mette Iversdatter var utrættelig med at advare ham mod Farer, der kunde true, og i hans sygelige Tilstand som kyndig Qvinde meddele ham Lægeraad. Hun ængstede sig for sin egen Fremtid, hvis Svante Sture faldt fra, og hun havde Grund dertil. Hendes Natur og hendes Fortid var saadan, at hun ikke let kunde vække Tillid eller Hengivenhed hos Nogen, og hun havde brugt sin Indflydelse hos Svante Sture saaledes, at hun i sin nærmeste Kreds havde skabt sig bittre Fjender. Hendes Stifsøn, Steen Sture den Yngre, hadede hende[60].

Det var langtfra, at Svante Sture hos de høiere Stænder, Prælaterne og Adelen, havde nogen Støtte mod Borgerstandens og Landalmuens voxende Uvillie og Misnøie. Med den svenske Geistligheds Hoved Ærkebisp Jakob Ulfsen havde han i tidligere Dage, for en 13 til 14 Aar siden, staaet paa en meget fortrolig og venskabelig Fod. De havde i Fælledskab reist Opstandens Fane mod Steen Sture den Ældre, og de havde været enige om at indkalde Kong Hans til Sverrig og sætte ham paa Thronen. Men Forholdet havde siden forandret sig. Svante forligede sig efter nogle Aars Forløb med Steen Sture og greb tilligemed ham til Vaaben mod Kong Hans, medens Jakob Ulfsen blev Kongens Sag tro, saa vidt Omstændighederne tillode det, og derfor af Seirherrerne maatte taale de dybeste Ydmygelser. Svante Sture søgte siden at drage et Slør over sit Forhold fra 1496 til 1500, og at lade Skyggen for hvad da skete falde paa Ærkebispen, som derfor ved hver Leilighed blev lagt for Had

og mistænkeliggjort. Dette kunde saa meget lettere skee, som Ærkebispen i den følgende Tid heller ikke fornægtede sin vedvarende Sympathi for Unionen, og altid viste sig ivrig for at tilveiebringe i det Mindste et fredeligt Forhold mellem Rigerne. Snart kom ogsaa Striden til om Hemming Gads Adkomst til Linkøpings Bispestol, hvilken Ærkebispen, efter at Hemming Gad var bleven banlyst af Paven, af al Magt bestred, og hvorved han paadrog sig et giftigt og uforsonligt Had hos denne Svante Stures fortrolige Ven og indflydelsesrige Raadgiver. Ærkebispen havde iøvrigt i denne Strid, der endnu var brændende og uafgjort, alle Prælaterne og uden Tvivl hele den svenske Geistlighed paa sin Side. I de sidste Aar havde Forholdet mellem Ærkebispen og Svante været om muligt endnu slettere end før. Ved Svantes Hof omtaltes Ærkebispen altid i de hadskeste Udtryk; hans Svende, naar de kom til Leding eller i andre Hverv, vare udsatte for Forhaanelser og Forurettelser, ikke blot af Rigsforstanderens Folk, men af ham selv; om Ærkebispen lod Svante stundum falde Ord saa truende og ildevarslende, at de hos denne vakte den største Bekymring og Frygt[61]. Der var andre Prælater foruden Ærkebispen, som troede særlig at have Grund til Klage over Rigsforstanderen. Bisp Otte af Vesteraas, der 1507 havde faaet sig tildømt Tienden af hele Bergslagen, klagede senere og endnu 1511 over, at ham forholdtes, hvad der med Rette tilkom ham; han havde maattet afstaae et af sine Len og kunde ikke faae den Lod i Sala Sølvværk, som han paastod ifølge Breve og Privilegier ikke kunde nægtes ham. Bisp Matthis af Strengnæs beskyldte Rigsforstanderen for Uordholdenhed og Brud paa Tilsagn, som han ved Brev og Segl havde stadfæstet. Svante Sture selv og Rigsraadet havde nemlig først givet Bispen Lensbrev paa Rekarnes to Herreder i Sødermanland; men senere havde

Svante givet Niels Bosen Grip Brev paa de samme to Herreder. Ærkebispen understøttede kraftigen Bispens Besværing[62].

Den svenske Adel var det i disse Tider altid vanskeligt at gjøre tilpas, og selv om Svante Sture havde været mere feilfri, end han var, havde han næppe undgaaet Anstød. Der var hos Sverrigs Adel i hele Unionstiden en Selvraadighedens Aand, der ikke kunde finde sig i Herrebud eller Lovens Tvang, en urolig Aand, der evig utilfreds med det Bestaaende altid tragtede efter Forandring, og altid gav den Uret, som havde Magten; dertil en Gridskhed efter Jordegods og Eiendomsforøgelse, for hvis Skyld, naar man blot kunde finde et Skin af Ret, eller en Adkomst, nok saa tvivlsom, man ikke tog i Betænkning at sætte Fædrelandets Ro og Velfærd paa Spil. Derfor var Regjeringen i Sverrig saa brydsom og vanskelig saavel for de danske Konger som for de selvvalgte indfødte Styrere, og derfor begges Herredømme saa ustadigt og usikkert, derfor idelige Partier, Opstande og Omvæltninger uden Hvile eller Ro. — En rig Kilde til Misnøie i Svante Stures Tid var Bortgivelsen af Lenene. En mistede et Len, før den Tid var omme, i hvilken han havde haabet at beholde det; en Anden fik ikke det Len, han havde gjort sikker Regning paa eller endog faaet Løfte om; en Tredie fik et mindre godt Len, end han meente, han efter sine Fortjenester kunde gjøre Krav paa; stundum gaves Løfter og Breve paa det samme Len til flere end En. Slige Klager ere nu heller ikke usædvanlige i tidligere Dage; men ikke at tale om, at enhver Ulæmpe og Besværing i Tider, da Staten lider under Modgang og Vanheld og Utilfredshed allevegne raader, faaer forøget Vægt og Betydning, saa bleve de Fordele og Benaadninger, Svante Sture som Statens øverste Styrer havde det i sin Magt at bortgive, virkelig ikke ud-

deelte af ham med ligelig Haand. Han gjorde sig selv til Partimand. Det kan undskyldes, at han ikke viste dem synderlig Gunst, som vitterlig vare dansksindede og tragtede efter Fornyelsen af Foreningen med Danmark; men værre var det, at han ogsaa med sin hele Ugunst forfulgte dem, som blot arbeidede paa at tilveiebringe Fred mellem Rigerne, eller som endog efter hans egen og Rigsraadets Opfordring paa Rigets Vegne udførte hertil sigtende Hverv. Et af de Besværingspunkter, som Rigsraadet i sin Heelhed fremførte mod ham, gaaer netop ud herpaa. Rigsraadet siger herom: »I have ilde lønnet dem, som paa Rigets Vegne have faret til Danmark, taget deres Len fra dem imod Eders Ed, Brev og Løfte og alle vores Villie; og saa har I tilmed bragt disse Mænd i ondt Rygte hos Folket«[63]. Det var heller ikke frit for, at Svante Sture i sin Velmagts Tid, da han havde et fastere Fodfæste end nu, havde behandlet enkelte mægtige og formaaende Mænd temmelig hensynsløst og bydende, og ikke brudt sig om at støde dem for Hovedet. De glemte det ikke siden, og skjøde til, da Vognen begyndte at helde. I alle disse Forhold synes Mette Iversdatter, som man af enkelte Antydninger kan skjønne, med sine Qvindeluner og sit Fruentimmerhad at have øvet en ikke heldig Indflydelse.

Af de flere Fjendskaber, Svante Sture havde paadraget sig med enkelte Stormænd, var intet farligere end det, der var opkommet mellem ham og Steen Christersen Oxenstjerne samt Erik Turesen Bjelke, den Samme, hvem Rygtet allerede havde nævnet som hans Efterfølger i Regjeringen. Oprindelsen og Sammenhængen af Striden med Steen Christersen kjende vi ikke fuldstændig; men desbedre ere vi underrettede om Gangen i Tvisten med Erik Turesen Bjelke, og den kan tjene til

Exempel paa, hvorledes slige Stridigheder begyndte og voxede.

Der var paa den Tid i Sverrig ikke mange Mænd, som i Anseelse kunde maale sig med Erik Turesen Bjelke. Han var baade en dygtig Mand og en mægtig Mand. Han var af Kong Hans sidst i det femtende Aarhundrede bleven aflagt med Viborgs og St. Olufsborgs betydelige Len i Finland og havde nu i en Række af Aar været Øverstbefalende i dette Landskab. Det var formedelst Russernes farlige Nærhed ingen let Stilling, der var ham given, men han udviste i denne saa megen Dygtighed og Klogskab, at han herved end mere befæstede den Agtelse og Tillid, han nød. Skjøndt som oftest fraværende udøvede han dog Indflydelse paa Rigsraadets Beslutninger ved at indsende sin skriftlige Betænkning, naar vigtige og vanskelige Sager skulde afgjøres, og hans kyndige Raad blev ikke upaaagtet. Den Vægt, hans personlige Egenskaber gav ham, forøgedes ved Rigdom og Glandsen af et berømt Slægtnavn. Bjelkernes Familie var gammel og anseet og besad i Upland og flere Steder i Riget store Godser. Faderen Ture Turesen Bjelke havde under Karl Knudsens og Christiern den Førstes urolige Regjering spillet en betydelig Rolle. Under Partiernes Strid havde Faderen staaet paa den danske Side; han var Christiern den Førstes Marsk og fægtede i Slaget paa Brunkebjerg mod sine egne Landsmænd. Moderen Ingerid Kørning var en dansk adelig Dame, og en Søster til Erik Turesen var gift i Danmark. Der var saaledes flere Baand, der knyttede Erik Turesen til dette Land, og dette var formodentlig Grunden til, at Kong Hans betroede ham den vigtige Post i Finland. Men disse Baand brast alle, da han, efterat Steen og Svante Sture 1502 havde seiret i Opstanden, sveg Kong Hans og uden Sværdslag overgav de ham betroede

Slotte*). Som Følge heraf bleve hans Familiebesiddelser i Danmark inddragne under Kronen. Fra den Tid vendte han ganske sin Hu bort fra Danmark og sluttede sig til Sturerne og deres Politik. Om dette Punkt var derfor i en Række af Aar ingen Uenighed mellem ham og Svante Sture. Grunden til deres Splid lagdes i Aaret 1507 i Anledning af Slottet Kastelholms Indtagelse. Søren Norby tog det ved Overrumpling, afbrændte det og bortførte Befalingsmanden Steen Turesen, Broder til Erik, som Fange. Svante Sture blev høilig opbragt herover, beskyldte Steen Turesen, om ikke for Feighed, saa dog for en strafværdig Forsømmelighed, og inddrog alle de Len, han havde af Kronen. Dette gik Erik Turesen, som var meget familiekjær, nær til Hjærte. Men end mere forbittredes han, da Svante Sture gjorde ham selv alvorlige Bebreidelser, paastaaende, at det i Grunden var hans Skyld, at Ulykken var hændt paa Kastelholm, thi havde han været agtpaagivende og hurtig med sine Krydsere, som han burde, saa havde det kunnet være forebygget. Han lod ham tillige høre, at nylig havde i kort Tid trende smaa danske Udliggere under Kysten af Finland borttaget over 30 svenske Fartøier. Dette maatte tilskrives hans Forsømmelse, og kunde aldrig være skeet, hvis han havde gjort sin Pligt. Disse Ord krænkede Erik Turesen dybt, og han blev aldrig Svante god fra den Dag af. Hans Harme voxede, da han hørte, at Svante Sture viste sig meget stræng mod hans Broderkone Fru Anna Sparre. Hun bønfaldt Rigsforstanderen om, under sin Mands Fangenskab at maatte beholde de Len, han havde havt af Kronen, eller i det Mindste et, som laae nær ved hendes Eiendomsgaard. Hele Rigsraadet understøttede og anbefalede hendes Bønskrift. Men Svante svarede koldt,

*) See ovenfor S. 308.

hendes Mand havde ladet Fjenderne indtage og opbrænde Kronens Slot; han vidste ikke rettere, end at Kronlenenes Bestemmelse var, at tjene til Vedligeholdelse af Rigets Slotte; Kastelholm skulde opbygges igjen, og dertil maatte Indtægterne af Lenene anvendes; hun kunde intet Len faae[64]. I sine følgende Breve klager Erik Turesen over, at der under hans Fraværelse vederfores ham og hans Paarørende mange Ting i Sverrig, som strede imod Ret og Billighed; men især kom hans Galde i Bevægelse ved en fortrædelig Tildragelse, som indtraf det følgende Aar. Et Orlogsskib, som han selv havde ladet bygge og udruste, for, som han siger, at bruge det mod Rigets Fjender, havde Svante Stures Foged i Aabo, medens det laae i Havnen, bemægtiget sig og lagt under Beslag, og tvende Gange afviist Erik Turesens Svende, som krævede det tilbage. Erik Turesen betegnede dette ikke uden Grund som en stor Haan og Vold, der var overgaaet ham og havde gjort ham til Spot for hele Riget og gjort det umuligt for ham at sørge for Landets Forsvar. Fogeden i Aabo har næppe vovet at gjøre Sligt paa egen Haand, og man forstaaer ikke let, hvorledes Svante turde tillade sig en saadan Fremfærd mod en af Rigets første Mænd; men naar man seer, at Svantes fortrolige Ven, Præsten i Dalerne, Arvid Siggesen, i sine Breve stikler paa Erik Turesen, fordi han sad saa stille i Finland og gjorde Riget saa liden Tjeneste af sit store Len, ledes man til at antage, at Svante Sture har havt samme Mening om Statholderen i Finland og i et Øieblik af opbrusende Vrede har tilladt sig denne voldsomme Handling og taget Skibet, for selv at bruge det, naar Erik Turesen ikke vilde[65].

Medens Erik Turesens Stilling til Svante Sture saaledes forandrede sig, ændredes ogsaa efterhaanden for en Deel hans Betragtning af Rigets politiske Forhold. Tid-

ligere havde han været mod Forlig med Kong Hans, uden i alt Fald paa Betingelser, som denne ikke kunde gaae ind paa. Senere meente han dog, at Freden paa de i Aaret 1509 antagne Vilkaar var Sverrig tjenligst, og misbilligede i stærke Udtryk, at Svante brød denne Fred. Af Lybek havde han aldrig været en Ven, men fra 1510 udtaler han sig med en langt større Hæftighed og Mistro mod denne Stads Kjøbmandspolitik og spaaer Sverrig Ulykke af Forbundet med den. Han stod nu ganske paa samme Punkt som de andre misfornøiede Rigsraader. Tonen i hans Breve til Svante Sture bliver stedse bittrere og ligefrem truende, og Klagemaalene baade paa hans egne og hans Slægts og Venners Vegne hobe sig. Han havde søgt Rigsforstanderen, skriver han til denne, om at forlenes med et vist Sogn, men herpaa intet Svar faaet; det fik saa at være; han saae vel, at han og de, ham tilhørte, vare slet anskrevne. Han kunde finde sig heri, naar han og hans Paarørende kun i Fred maatte beholde, hvad der var deres Eiendom, uden at forurettes af Svante og hans Fogeder. Men nu havde han erfaret, at Svante havde frataget hans Brødre deres Len og berøvet hans Svoger Niels Bese (Erik Turesen var gift med Gunild Bese, Datter af Rigsraaden Johan Steensen Bese) ikke blot hvad han havde til Len af Kronen, men endog hans eget Jordegods, som han lovlig havde tilkjøbt sig. Niels Bese havde søgt Tilflugt hos ham i Finland, og han vilde forsvare ham, indtil han ad Rettens Vei kunde faae Opreisning. »Jeg beder Eder«, skriver han tilsidst, »at I ikke vedbliver saaledes at trænge mig og mine Venner og flere andre Mænd fra Eder, saa vi omsider nødes til at opsige Eder vor Lydighed. I veed selv, hvad Skade og Fordærv, jeg og mine Søskende og flere gode Mænd have lidt og endnu dagligen lide paa vore Eiendomme og Gods i Danmark formedelst denne langvarige Feide og

Orlog, som vi dog ikke have voldet. Det er ikke tilbørligt, at vi skulle miste baade her og hist.« Dette Brev er fra Sommeren 1510[66].

Om Foraaret 1511 holdtes en Herredag i Stokholm. Det var at vente, at den længe gjærende Misfornøielse her vilde komme til Udbrud, og at Herrerne og Prælaterne vilde gribe Leiligheden til at tilfredsstille deres bittre Nag mod Rigsforstanderen. Men der kom en Dæmper, som endnu en Tid nedslog Lidenskabens Ild hos dem, der ikke vare blottede for alt Overlæg, og qvalte de Planer, der vare i Bevægelse. Erik Turesen Bjelke havde ikke indfundet sig paa Mødet, han var bleven syg, og snart kom Tidende, at han var bortkaldt ved Døden[67]. Den Mand savnedes altsaa, til hvis Ledelse Alle med Tillid vilde have hengivet sig. Men var Erik Turesen borte, saa var Steen Christersen Oxenstjerne tilbage, denne urolige Aand, som vi møde paa ethvert Punkt i Tidens Historie, hvor Modsætningen var kommet saa vidt, at der blot behøvedes et lille Stød, for at Spændingen kunde briste og give sig Luft i Vold og Blod. Det var ham, som under Kong Hans i Aaret 1501 først af Alle løftede Brandfaklen og gav Løsenet til den Kamp, som nu i en lang Række af Aar havde sønderslidt Nordens Riger og krævet Strømme af Blod; det var ham, som, om han end ikke var Begynderen, saa dog strax sluttede sig til de Faa, der den 2 Marts 1510 med Svante Sture indgik Forbund om at tvinge Rigsraadet og alle Modstandere til at bryde Freden med Danmark; det var endelig ham, som nu atter slyngede en Brandfakkel ud over Sverrig som Løsen til Borgerkrig. Og det blev ikke sidste Gang. Vi skulle endnu oftere, naar Tidens Uro stiger høit, træffe hans ildevarslende Spor. Havde Steen Christersen i sin Strid med Svante Sture ikke større Ret end i sin Tvist med Kong Hans, imod hvem

han greb til Vaaben for et Laxefiskeri, som han selv kort tilforn havde været med om at tildømme Kongen, saa var den temmelig svag*). Om Forhandlingerne paa Mødet og Stridens Sammenhæng have vi iøvrigt kun liden Underretning. Saameget vide vi dog, at et af Stridspunkterne var Sognet Vændel i Upland, som Steen Christersen krævede som sit og som Rigsforstanderen ligeledes gjorde Fordring paa, og at der, inden Herredagen opløstes, ved Rigsraadets Mægling paa Graamunkeholmen sluttedes et Forlig, eller som det kaldes, »Dagtingning og Reces« mellem Steen og Svante. Maaskee har Erik Turesens Udeblivelse et Øieblik bragt Steen Christersen til at betvinge sin ellers utæmmelige Lidenskab. Men det varede ikke længe.

Allerede i Juli 1511 greb han til Vaaben. Forud gik en Skriftvexling mellem ham og Svante. Steen Christersens Brev gløder af Vrede og Forbittrelse; han beskylder Svante Sture, hvis Fogeder, siger han, gik paa Mordsti efter hans Liv, for alt Uhæderligt; han stikler ogsaa paa Mette Iversdatter som den, der havde Deel i Forfølgelsen mod ham og ikke var fri for Mistanke om at have medvirket til, at Johan Nielsen, en Slægtning af Ærkebispen af Upsala, var kommen af Dage. Svante Sture svarede ikke mindre hidsigt og kastede Beskyldningerne tilbage paa Steen Christersen som Løgn[68]. Allerede midt i Juli kom det til en Træfning mellem en af Svante Stures Fogeder og Bønderne i Upland, især fra Norunda Herred, hvor Steen Christersen havde sin Gaard Salesta beliggende. Bønderne bleve slagne og flygtede deels til Skoven, deels ind paa Gaarden. Fogeden vilde gjerne have angrebet denne, men den var vel befæstet og omgiven med dybe Grave, saa han ikke

*) See tidligere S. 325.

dristede sig til at foretage mere, før han fik Forstærkning fra Svante. Derom bad han indstændig, idet han forsikkrede, at Svante ellers vilde miste Skatten af hele Upland. »Det bliver ikke til Eders Bedste, om Steen Christersen skal være Eders Foged i Upland«. Steen Christersen lod sig ingenlunde skræmme af det første Uheld. Han lod Ordet gaae, »at han vilde strække sin Dug 20 Alen længre inden Juul«, hvis ham ikke holdtes, hvad ham var lovet[69]. Herrerne og Prælaterne i Rigsraadet kjendte altfor godt Steen Christersens Dumdristighed og fremfusende Letsindighed til, at de lige strax og ved aaben Deeltagelse vilde gjøre hans Sag til deres. De bleve noget tilbageholdne efter at have mistet Erik Turesen som Fører. Men ved deres Ord og Holdning lagde de ikke Dølgsmaal paa deres Samstemning med Steen Christersen og deres Lyst til at ydmyge og stække Rigsforstanderen. Denne blev ikke længe uvidende om deres Hensigter. Strax ved Begyndelsen af Urolighederne foreslog Ærkebispen ham at indkalde en ny Herredag, og tilkjendegav ham, at han vilde fortørne hele Raadet, hvis han forinden foretog noget Fjendtligt mod Steen Christersen. Med Hensyn til det Første yttrede Rigsforstanderen, at Herredag kunde han ikke holde nu, eftersom han var syg, og om det Sidste bemærkede han, at det kom ham underligt for, at Prælaterne og Rigets gode Mænd vilde styrke Steen Christersen og slaae sig til ham, istedenfor at støtte Rigsforstanderen i sin gode Ret. Flere Forsøg gjordes for at bringe Steen Christersen og Svante Sture sammen for Rigsraadet og mægle Forlig mellem dem; men forgjæves, da Svante Sture stadigen vægrede sig ved i Steen Christersens Nærværelse at forhandle Sagen med Rigsraaderne. Disse pleiede imidlertid Raad indbyrdes, og efterhaanden enedes de fleste baade geistlige og verdslige Herrer om den Fremgangsmaade, de

vilde følge imod Rigsforstanderen. Man vedtog at holde en Herredag sidst i September i Strengnæs. Men Svante Sture nægtede at stadfæste denne Beslutning. Rigsraadet brød sig ikke herom. Ærkebispen tilskrev Svante, at Herredagen ligefuldt skulde holdes, og, tilføiede han, »det er bedst, at I aflader at lytte til andre Raadgiveres Tale, og følger Rigsens Raads Raad efter, som Eders Pligt er«. Det var længe siden den gamle Ærkebisp Jakob Ulfsen havde talt i en saadan Tone til en Rigsforstander; han havde ikke gjort det siden 1496, da han i Samraad med den, til hvem han nu skrev, beredte sig til Opstand mod den gamle Steen Sture. Men han vidste, han havde Ryggen dækket. Urolighederne bredte sig videre i Landet, fra Upland til Vestmanland, og sandsynligviis ogsaa til Sødermanland, hvor Steen Christersen havde det faste Slot Nykøping til Len. Det var i alt Fald et godt Tilflugtssted, om det andensteds gik galt. Paa Stokholm var Rigsforstanderen sikker, da han havde Slottet med en paalidelig Besætning i sin Magt, og Borgemester og Raad synes denne Gang at have været velstemte mod ham, i det Mindste opfordrede de deres gamle Forbundsvenner og »svorne Brødre«, Dalekarlene, til med dem at staae fast ved Rigsforstanderen. Steen Christersen drog omkring i Landet og lod sig hylde af Almuen; kry af sin Fremgang og den Støtte, han nu aabenbart fandt hos Rigsraadet, erklærede han, at Hr. Svante aldrig skulde blive hans Herre mere, og sagde, at han havde sikker Kundskab om, at Herrerne i Rigsraadet paa Mødet i Strengnæs vilde sætte Svante fra Høvedsmandsdømmet i Sverrig[70].

Saaledes var det ogsaa. De Rygter, som saalænge havde fløiet omkring i Landet om Rigsforstanderens Afsættelse, skulde nu blive til Virkelighed. Sidst i September 1511 samlede Rigsraadet sig i Strengnæs, forud

enigt om de Beslutninger, det vilde tage. Af verdslige Herrer havde femten indfundet sig, af Bisperne kun de tre nærmeste, men som ogsaa vare de, der vare nærmest interesserede i denne Sag, nemlig Ærkebispen af Upsala, Bisp Matthis af Strengnæs og Bisp Otte af Vesteraas. Blandt de verdslige Herrer fandtes ikke blot de, der vare Svantes afgjorte og vitterlige Modstandere, som Steen Christersen, Steen Turesen (Broder til Erik), Erik Trolle, men ogsaa flere, som i den foregaaende Tid havde gjældt for hans Venner og Tilhængere og viist sig som saadanne, som Erik Johansen Vasa (Fader til Gustav), Holger Karlsen, Johan Jønsen, Trotte Monsen, Niels Bosen. De tvende Sidste havde endog været Medlemmer af Svantes Forbund af 2 Marts 1510 i Vesteraas.

De 18 Rigsraader vare enige om, at Svante Sture ikke længer kunde vedblive at styre Sverrig, uden det blev Rigets Fordærv. De udnævnte fire af deres Midte, som skulde forestaae Regjeringen, indtil der blev Fred, og opfordrede Svante til at nedlægge sit Embede som Rigsforstander. Deres Skrivelse til ham ledsagede de af en lang Række af Besværinger: Han havde ved efter slette Raadgiveres Tilskyndelse at forhindre de Svenskes Deeltagelse i Mødet i Kalmar 1505 været Aarsag til, at mange Mænd havde mistet de Godser, de eiede i Danmark og Norge. Han havde siden forstyrret den ene Fredsunderhandling efter den anden, uagtet det var med hans eget Minde, at de begyndtes, og hindret, at Sendebudene afgik til den berammede Tid; denne Fremgangsmaade kunde man blandt Andet takke for, at Aabo blev plyndret. Freden, som derefter blev sluttet, var atter bleven brudt. I den følgende Krig gav Gud vel Naade til, at Sverrig vandt Kalmar og Borgholm; men saa mistede det igjen den gode Mand Hr. Aage Hansen, foruden mange Andre, som tilsatte baade Liv og Gods; og

Sverrig var ved idelige Skatter og Paalæg blevet saa udtømt, at det ikke længer kunde forsvare sig selv. Den Skade, Sverrig havde lidt, overgik langt Værdien af den Sum Penge, som lovedes Kong Hans. Da Svante Sture valgtes til Rigsforstander, forpligtede han sig ved Ed til at overholde visse Artikler; men disse havde han i mange Maader brudt, især derved, at han fratog de Mænd, som i Rigets Ærinder gik til Danmark, deres Forleninger, og desuden lagde dem for Had og viste dem Foragt i Ord og Gjerning. Ikke mindre dadelværdigt var det, at han imod Kjøbernes Villie og uden Erstatning tilbagetog Gods, han selv havde solgt, endog fra Enker og faderløse Børn, som det dog var hans Pligt især at beskjærme og hjælpe til Rette. Mange Mænd havde ogsaa uden Lov og Dom mistet deres Arvegods. Han slog en ulovlig Mønt, der var saa slet, at Kronen, Kirken og Ridderskabet derved mistede aarlig en Femtedeel af deres Indtægter. Med Bortgivelsen af Rigets Slotte og Len gik det vilkaarligt og ulovligt til; det Samme gjaldt om Beskikkelsen af Herredshøvdinger og Lagmænd. Han havde ofte ulovligen og uden Rigsraadets Samtykke lagt Skatter paa Adelens og Prælaternes Fæstebønder, »hvilket aldrig tilforn nogen Konge eller Rigsforstander har gjort«. Disse og endnu flere Besværingspunkter sendte Raadet til Rigsforstanderen, idet det bad ham i sin egen Samvittighed at randsage, om ei saa var tilgaaet, som her var sagt.

Rigsforstanderen lod disse og mange grove Beskyldninger ikke uden Svar; men vi kjende det kun af Rigsraadets Gjensvar, i hvilket blot enkelte Punkter berøres, nærmest de, som angik den ydre Politik. Først fralagde han sig Skylden for, at Underhandlingerne med Danmark ikke vilde lykkes; han havde tidt nok, sagde han, givet sit Samtykke til, at Forsøg gjordes for at

komme til Fred eller Stilstand. Men her kunde Rigsraadet seirrigt gjendrive ham ved at henvise til vitterlige Kjendsgjerninger og den Medfart, der mødte dem, der havde ladet sig bruge i Underhandlingerne med Danmark. Svante Sture havde yttret, at han vilde efterlade Riget i en bedre Stand, end det var, da han overtog Styrelsen, og derved pukkende henviist til Erobringen af Kalmar og Borgholm. Hertil bemærkede Rigsraadet, at vel burde man takke Gud for, at disse Fæstninger igjen vare komne til Riget (det havde iøvrigt kostet Sverrig mangen skjøn Penning og mange Liv); men dersom man vilde overveie alle de Ulykker, der havde hjemsøgt Sverrig siden 1505 og indtil nu, med Stæders Plyndring og Afbrændelse, hele Landskabers Ødelæggelse, Søfartens Standsning, utallige Skibes Opbringelse, Kjøbstædernes Forarmelse, Landets Udmattelse, mange kjække Mænds Død: da vilde man komme til et heelt andet Resultat end Svante Sture; og for alle disse Ulykker bar han, og ingen Anden, Skylden. Han sagde, at han gjerne vilde have Fred, og dog nægtede han stadig at ville indrømme Kong Hans en Pengesum af Riget; men at forkaste det eneste mulige Vilkaar, under hvilket man kunde opnaae Fred, var det Samme som at forkaste Freden selv. Den menige Mand i Riget vilde endelig have Fred, og Enden paa det vilde tilsidst blive, at Almuen selv bragte Kong Hans til Regjeringen, hvad hele Raadet vilde ansee for en Ulykke, men Ingen komme til at føle mere end Svante Sture og hans Venner. Rigsforstanderen tilbød at ville nedlægge sin Magt til næstkommende Faste eller Paaske, kun ikke strax; thi da, sagde han, vilde der blive Tvedragt i Riget, og Kong Hans finde Leilighed til at komme ind. Men Rigsraadet bemærkede tværtimod: Fortsættelsen af hans Regimente vilde netop føde Tvedragt af sig, og fremkalde den Ulykke, som Alle ønskede at forebygge;

som Stemningen var i Riget, maatte Fred sluttes; men Fred og Svante Stures Vedbliven som Rigsforstander vare to uforenelige Ting; han var en evig Hindring for Freden; ikke engang Underhandling kunde man begynde; thi Ingen vilde troe, at han meente, hvad han lovede. Raadet maatte derfor fordre, at han strax og uden Henstand nedlagde Regjeringen. De lode ham tillige vide, at de havde ladet deres Besværinger og Forestillinger indføre i Rigets Register og i Stokholms Stads Tænkebog, og vilde lade det Hele kundgjøre for Almnen i Riget, paa det at Alle maatte see, at de vare undskyldte, og at han alene voldte de Ulykker, som nu kunde komme. Hertil svarede Rigsforstanderen, at han haabede at maatte nyde den samme Ret, som ikke nægtedes den fattigste Bonde i Riget, ikke at blive dømt, før han var hørt og havde havt Leilighed til at forsvare sig. Naar de forlangte, at han strax og uden Henstand skulde nedlægge Regjeringen, da holdt han sig til, hvad han før havde sagt, og derved vilde han blive. De kunde, om de vilde, fremsætte deres Klager og Beskyldninger for Almuen, og indføre dem i Rigets Register og Stokholms Tænkebog. Han havde ikke handlet anderledes, end han nok skulde vide at forsvare sin Færd.

Hermed afbrydes disse mærkelige Forhandlinger; i det Mindste afbrydes her Beretningerne om dem. Det er ogsaa rimeligt nok, at Svante Sture, hellere end at bøie Nakken for sine forhadte Fjender, har foretrukket aaben Kamp. Blev han uheldig, kunde han dog ikke let tabe mere, end om han nu kjøbte Fred og besluttede sig til at leve af Rigsraadets Naade. Rigsraadet havde nemlig tilbudt ham gode Forleninger, om han vilde nedlægge sin Værdighed som Rigsforstander[71].

I Oktober og November fortsattes Kampen i Upland. Svante Sture skaanede nu ikke længer dem, der havde

taget Parti med Steen Christersen, og denne sparede ikke Svante Stures Venner. Blandt andet indtog og plyndrede han en Gaard, der tilhørte Josef Pedersen, Svantes Foged i Aabo, den Samme, som for ikke længe siden saa haardt havde krænket Erik Turesen i Finland. Svantes Befalingsmænd beleirede flere Adelsmænds Gaarde og skaanede ikke Upsala Stifts Gods eller Klerker, hvorfor Ærkebispèn truede dem strængt. Selv havde Ærkebispen sine Svende samlede til sit Forsvar[72]. Hvorledes det gik paa andre Kanter i Riget, savne vi Underretning om. Men da flere af de fjendtlige Rigsraader i de sydlige og vestlige Landskaber havde Slotte og Len og Almuens Stemning var saa slet, er det næppe gaaet af uden Uroligheder. Ved Juletid drog Svante Sture op til Dalerne, efter Sigende for at træffe Aftale om Driften af et Bjergværk; men hans sande Øiemed var uden Tvivl, hos Stureslægtens gamle og troe Venner at reise en Hær mod sine Fjender. Anden Nyaarsdag 1512 var han samlet med en Deel Bergmænd i en Sal paa Vesteraas Slot. Just som han talte til dem, blev han pludselig dødbleg og segnede om. Man bragte ham udenfor Døren i den friske Luft; men hans Liv var udslukt, endnu før man vel fik sat i hans Haand det indviede brændende Lys, som i Dødsstunden pleiede at rækkes enhver troende Christen, og næsten ikke agtedes mindre nødvendigt end det hellige Sakrament[73].

De store Krænkelser, der i den sidste Tid vare overgaaede ham, have uden Tvivl forkortet hans Dage. En af hans Venner sagde, at han i Dødsens Stund havde maattet tømme en bitter Drik[74]. Dette er sandt. Men heri var en Nemesis, Svante havde ogsaa iskjænket Steen Sture paa hans gamle Dage et bedsk Bæger. Sverrig har Svante kun lidet at takke; hele hans Regjering var en Række af Trængselsaar, fulde af Nød og Lidelser for

Folket. Man bør hos ham ikke tale om Fædrelandskjærlighed eller uegennyttig Omhu for Sverrigs Selvstændighed. For at hævne sig paa Steen Sture indkaldte han den danske Konge og hjalp ham til Thronen; siden sveg han Kong Hans, hævede sig selv til Magten, og førte til sin Dødstime en fortvivlet Kamp for at beholde den. Handlede han som Fædrelandsven ved den Kamp, han førte mod Danmark fra 1501 til 1512, saa forraadte han sit Land ved 1496 at styrte den Mand, der med langt større Dygtighed, Kjækhed og Held havde kjæmpet for den Sag, som Svante siden gjorde sig til Bannerfører for. Men i det ene Tilfælde som i det andet ledede han af sine onde Lidenskaber, Hævngjærrighed, Egennytte og Herskesyge.

V.

Tilnærmelse mellem de stridende Magter. Efter en Træfning ved Bahuus Stilstand paa den svensk-norske Grændse mellem Kong Christiern og Steen Sture den Yngre. Krigen med Hansestæderne hendøer. Lybeks Udmattelse. Kurfyrst Joachims Mæglingsforslag; Lybekkerne ville tilkjøbe sig Hollændernes Udelukkelse fra Østersøen. Kong Hanses Afslag. Underhandlinger med de Svenske i Halmstad, med Lybekkerne i Flensborg. Fred i Malmø paa fordeelagtige Vilkaar for Danmark med Lybek og de andre vendiske Stæder. Sammesteds Overeenskomst mellem Sverrig og Danmark paa Grundlag af den sidste kjøbenhavnske Fred. — Kong Hanses sidste Tid. Hans Forhold til Striden mellem Pavestolen og Ludvig den Tolvte. Den danske Geistligheds Holdning. Jens Andersen Beldenak. Danske Sendebud afgaae til Rom. Kong Hanses Bestræbelser for at tilveiebringe et venskabeligt Forhold mellem Pavestolen og de schismatiske Russer. Jakob den Fjerde af Skotland kræver Forbundshjælp og søger at bevæge Kong Hans til Deeltagelse i Krigen mellem Frankrig og England, men møder bestemt Afslag. Kong Hanses Død og Charakteer.

Ved Svante Stures pludselige Død fik Fredspartiet i Sverrig Overhaand, og der var nu temmelig sikker Udsigt til, at den ødelæggende Feide omsider vilde faae

Ende. Krigen var i det sidste Aar ogsaa kun ført mat paa den svensk-norske Grændse. Kong Christiern havde i Foraaret 1511 begyndt at befæste Grændsefæstningen Elfsborg, som siden 1502, da han selv indtog og opbrændte den, havde ligget i Ruiner. Hans Hensigt hermed var deels fuldkommen at sikkre sig Herredømmet over Gøta-Elvens Udløb, deels ved Hjælp af denne Fæstning i Forbindelse med Bahuus at holde Befolkningen i Vestergøtland i Ave og tvinge den til at betale sig, og ikke Svante Sture, Skat. Svantes Søn, den unge Sture, førte Befalingen over den svenske Styrke i dette Landskab; han maatte forlade sig paa sig selv; thi fra Ture Jensen, der var Lagmand og havde betydelige Len i Vestergøtland, var der, som han siger, ingen Hjælp at vente, naar Fjenderne kom. Den 15 Juni 1511 forefaldt ved Bahuus en Træfning mellem Steen Sture og Christiern den Anden eller dennes Folk. Slaget synes at have været uafgjørende; men Christiern lod sig forlyde med, at han ved St. Olufs Dags Tide (sidst i Juli) vilde komme og hente Skatten i Vestergøtland, ligesom han havde gjort ved Aarets Begyndelse. Dette var Steen Sture bestemt paa at forhindre. Han vilde denne Gang, skriver han til sin Fader, forsvare Landet, eller derover lade sit Liv. Der blev heller ikke noget af Indfaldet; i August Maaned aabnedes Underhandlinger, som ledede til en Stilstand, der uden Tvivl kom meget beleilig for Rigsforstanderen; thi ved denne Tid havde Steen Christersen begyndt sin Opstand, til hvilken snart hele Raadet sluttede sig. I Anledning af Underhandlingerne om Stilstanden mødtes Christiern og den unge Steen Sture personlig ved Bahuus, og her vexledes for første og sidste Gang Ord mellem disse tvende Herrer, der snart skulde føre en dødelig Kamp om Sverrigs Rige[75].

Ogsaa med Lybek var Kampen sagtnet, eller rettere aldeles hørt op. Efter de hæftige og blodige Slag i Østersøen i August Maaned 1511 hører man ikke siden tale om Krigsforetagender fra den ene eller den anden Side. Lybek formaaede ikke længer at bære Krigens Byrder og længtes efter Fred. I flere Aar havde det maattet savne sin indbringende Handel paa Norge og Danmark, Farten paa Sverrig og Lifland og Estland var formedelst de danske Krydsere usikker og farefuld, at slippe gjennem Øresund eller Belterne næsten umuligt; naar Handel og Næringsveie laae stille, udtørredes ogsaa de Kilder, hvoraf Midler skulde øses til Krigens Førelse, Nød og Misnøie udbredte sig blandt Borgerne. Fra de tre andre Stæder, Stralsund, Rostok og Vismar, som tilligemed Lybek havde taget virksom Deel i Krigen, var kun ringe Støtte at vente; de lede af de samme Onder, som Lybek, og lige fra Krigens Begyndelse havde Lybek klaget over, at den Hjælp, de ydede, var knap og seendrægtig; de lammedes ogsaa i den sidste Tid af deres Landsherrer, som Kong Hans havde draget paa sin Side. Til de øvrige mislige Omstændigheder kom den Feide, hvori de vendiske Stæder vare blevne indviklede med Stæderne i Holland, Zeeland og Friisland, af hvilke man maatte vente, at de vilde anstrænge deres yderste Kræfter for at hævne deres store Handelsflaades forsmædelige Ødelæggelse i Østersøen sidste Sommer. Lybek var derfor rede til at kjøbe Freden af Kong Hans selv med betydelige Opoffrelser. Med Slesvig og Holsteen kunde dog Lybek glæde sig ved et godt Forhold. Der var rigtignok om Sommeren 1510 kommen en Kurre paa Traaden, idet Lybek besværede sig over, at man i Slesvig og Holsteen ikke strængt nok iagttog Neutraliteten. Kong Hans, opmærksom paa dette, greb strax Leiligheden til at minde Ridderskabet om, hvad det skyldte ham, hvis Lybek

skulde gjøre noget Brud paa den indgangne Traktat. Men efterat nogle Udsendinge fra Hertug Frederik og Ridderskabet havde været i Lybek og talt med Raadet, blev Alt godt igjen[76].

Den travle Kurfyrst Joachim af Brandenborg, der følte sig saa lykkelig, naar han kunde komme til at mægle, skjøndt han som oftest intet Held havde med sig, lod ikke Fredsstemningen i Lybek gaae ubenyttet hen. Efter at have forsikkret sig om Lybeks Samstemming, sendte han om Efteraaret 1511 sin Svigerfader følgende Forslag til en Overeenskomst: Kong Hans skulde bevilge Lybek og Sverrig en Stilstand paa 3, 4 indtil 6 Aar, i hvilken Tid al Feide skulde hvile og Handel og Vandel baade tilsøes og tillands have sin frie Gang efter gammel Sædvane. Dersom Kongen vilde gaae ind herpaa, saa troede han med Bestemthed at kunne forsikkre Kongen om en god Sum Penge af Lybek, en 15 til 20,000 Gylden, og desuden i Løbet af omtrent 20 Aar en aarlig Kjendelse under Navn af Skytspenge paa 5 til 800 Gylden. Ja dersom Kongen vilde forpligte sig til ikke at lade mere end et bestemt indskrænket Antal hollandske Skibe komme gjennem Øresund, saa var han overbeviist om at kunne forskaffe Kongen denne aarlige Kjendelse af Lybek til evig Tid. Saadant var det Forslag, som Joachim efter Aftale med Lybek fremsatte. Det gik egentlig paa ægte Kjøbmandsviis ud paa, for Penge at tilhandle sig en fordeelagtig Fred, og tillige indbefattede det et Forsøg paa ved at bestikke Kongen af Danmark at faae Hollænderne udelukkede fra Østersøen. Det var slige farlige og lokkende Tilbud fra Lybeks Side, Regentinde Margrete i Nederlandene havde faaet Nys om, og hvorfor hun samme Foraar indstændigen havde tilraadet sin Fader Keiseren i sine nederburgundiske Landes Interesse at nærme sig Danmark og fornye

det gamle Forbund med dette Rige. Der var imidlertid ingen Fare for, at Kong Hans skulde gaae ind paa slige Forslag. Han svarede sin Svigersøn (9 December 1511), at han havde overveiet Sagen med sit Raad, men fundet disse Tilbud aldeles uantagelige, da de vilde blive hans Undersaatter til stor Skade i deres Handel og Næring, og Kronen til Forkortelse i Told og anden Rettighed, og tilføiede han med Værdighed: »Strømmene i vore Lande ere frie, og Vi ere ikke tilsinds, til Skade for Riget og til Fordeel for Lybekkerne, at lukke dem for nogen søfarende Nation«[77]. Man synes i disse Ord at høre Kong Christierns Røst; han tog i disse Aar virksom Deel i enhver vigtig Sags Afgjørelse. Danmark kunde saa meget mindre gaae ind paa Joachims Forslag, som deri ikke var Tale om Kongens Ret til Sverrig eller nogen Indrømmelse fra dette Riges Side. Men det var Kong Hanses faste og urokkelige Beslutning, ikke at hvile, før han havde faaet sin og sin Søns Ret til dette Rige anerkjendt i det Mindste i samme Omfang, som det var skeet i den sidste, af Sverrig saa uforsvarlig brudte, Fred i Kjøbenhavn 1509. — Til videre Underhandling med Lybek berammedes imidlertid et Møde i Flensborg.

Det varede ikke længe, inden Underhandlinger ogsaa kom i Gang med Sverrig, hvis allerede stærke Tilbøielighed til Fred forøgedes ved den Betragtning, at det let kunde komme til at staae ene, naar det ikke uden lang Forhaling slog ind paa samme Vei som Lybek. Ærkebisp Birger havde brevvexlet med nogle af de svenske Bisper, og kunde snart melde Kongen, at det svenske Rigsraad ønskede, at et Fredsmøde maatte komme istand, og i den Anledning havde udbedet sig Leide for sine Udsendinge. Endnu i December 1511 afgik Leidebrevene til de svenske Fuldmægtige til et Møde i Halmstad ved Kyndelmisse Tid (2 Februar) 1512. Men det

svenske Rigsraad yttrede tillige det Ønske, at Underhandlingerne maatte føres med Deeltagelse af deres Forbundsvenner Lybekkerne. Ogsaa hertil var Kongen villig og sendte Rigsraadet de fornødne Leidebreve for Lybekkerne[78]. Til den berammede Tid indfandt sig i Halmstad tvende geistlige Herrer, Bisp Matthias af Strengnæs og Ærkedegnen sammesteds Jørgen Nielsen, og to verdslige, Holger Karlsen og Bengt Abiørnsen, med Fuldmagt fra det svenske Rigsraad til at slutte en Overeenskomst med Kong Hans. Fra dansk Side mødte Kong Christiern selv, desuden Ærkebisp Birger og fem verdslige Herrer, blandt hvilke Tønne Parsberg, Henrik Krummedige og Tyge Krabbe vare de mærkeligste. De svenske Sendebud vare denne Gang meget imødekommende og gjorde ikke de Vanskeligheder, som tidligere havde hæmmet og forstyrret saa mangen Underhandling. De danske Fuldmægtige meldte snart Kongen, at Underhandlingerne havde god Fremgang, saa de haabede, at Alting vilde gaae som Kongen ønskede. Det var ogsaa et Tegn paa, at de svenske Sendebud denne Gang meente det oprigtigt med deres Fredsforsikkringer, at de havde yttret det Ønske, inden de reiste hjem at kunne hilse paa Kongen og personlig komme ham til Ords. Men een Ting var der dog, som foruroligede dem, det var, at Lybekkerne, uagtet der for længe siden var skrevet til dem, slet ikke lode til at ville komme til Mødet; fire Uger vare nu hengangne siden Mødets Begyndelse, og de udebleve endnu. Og de svenske Fuldmægtige lagde Vægt paa, ikke endelig at afslutte Noget uden Lybekkernes Deeltagelse; dette var rimeligviis endog udtrykkelig foreskrevet dem i deres Instrux fra Hjemmet. De begjærede derfor af Kongen, at Lybekkerne anden Gang maatte indbydes til et Møde, som skulde holdes i April Maaned i Malmø, hvilket Kongen villigen indrømmede, skjøndt hans Fuldmægtige

i Halmstad i Begyndelsen havde gjort en Deel Indvendinger[79].

Aarsagen til at Lybekkerne udebleve fra Halmstad, var uden Tvivl ingen anden, end at de til samme Tid (Februar 1512) havde berammet et Møde med Kongen i Flensborg. Kong Hans begav sig selv derover; den uundværlige Kurfyrst Joachim var ogsaa tilstæde. Et lille Træk, som ved denne Leilighed fortælles om Kong Hans, viser, at han var glad og oprømt ved den nære Udsigt til en god Ende paa den lange og besværlige Feide. Han spøgede godmodigt med, at hans bittre Fjender Lybekkerne nu vare blevne føielige og imødekommende. »Nu kniber det«, sagde han smilende til de Nærmeststaaende, idet han spændte Kaarden om sig, før han gik ind i Salen, hvor de lybske Borgemestre ventede ham, »nu kniber det, da jeg skal i Færd med Lybekkerne; mod To kan jeg nok staae mig, men kommer der Flere og blive de mig for stærke, maae I komme mig til Hjælp«. Paa Lybeks Vegne havde indfundet sig Borgemestrene Herman Meyger og Thomas von Wickeden samt Sekretæren Mester Johan Rohde, en forretningsdygtig Mand, som i den følgende Tid jævnlig findes brugt af Lybek i politiske Sager. I Flensborg forhandledes nu i flere Uger de forskjellige Tvistepunkter, og da det var Lybeks Alvor at komme til en fredelig Afgjørelse, kom man efterhaanden til Enighed. Ligesom i Halmstad Danmarks og Sverrigs Mellemværende i Hovedsagen var ordnet, saaledes fastsattes i Flensborg for Danmarks og Lybeks Vedkommende de væsentligste Punkter, som kom til at danne Grundlaget for Freden i Malmø, saa at man i denne Stad ikke havde stort mere at gjøre, end endelig at gjennemgaae dem og føre dem i Pennen.

I Malmø mødtes i April Maaned en talrig Forsamling af Herrer og Sendebud fra de forskjellige Magter,

som vare interesserede i Sagen. Her var Kong Hans og Kong Christiern, Ærkebisp Birger og hele det danske Rigsraad, de tidligere nævnte fire svenske Herrer, de nysanførte Fuldmægtige fra Lybek, særskilte Sendebud fra de øvrige fem vendiske Stæder, en Udsending fra Kong Jakob af Skotland ved Navn Andreas Brownhill; og formodentlig var Kurfyrst Joachim af Brandenborg, som nys havde været i Flensborg, ogsaa her tilstæde. Et Sendebud fra Ludvig den Tolvte, Pierre Cordier, var ligeledes ved denne Tid i Malmø; men han havde et særligt Hverv, som ikke stod i Forbindelse med det, der havde bragt de andre Herrer derhen. Det store Fredsværk fuldbyrdedes ved fire Traktater, to Hovedtraktater og tvende mindre, som alle vedtoges og besegledes den 23 April 1512. Hovedpunktet i Overeenskomsten med Sverrig var, at det, som ved Freden i Kjøbenhavn 1509 var vedtaget, skulde endeligen sættes i Værk ved et Møde af 24 Rigsraader fra alle tre Riger, 12 fra Danmark og Norge, 12 fra Sverrig, som næste Aar ved Midsommers Tid skulde træde sammen i Kjøbenhavn med uigjenkaldelig Fuldmagt til enten at antage Kong Hans eller hans Søn til Sverrigs Konge, eller ogsaa fastsætte en passende Pengesum, som aarligen af Sverrigs Krones Indtægter skulde betales Kong Hans, og efter hans Død hans Søn. Kunde de 24 Rigsraader ikke blive enige, skulde de vendiske Stæder træde til som Mæglere; men hvis Enighed endda ikke opnaaedes, da skulde Stæderne forene sig med den Part, som vilde holde Traktaten, imod dem, som nægtede at opfylde dens Bestemmelser. I Mellemtiden og indtil det nævnte Møde var holdt, skulde Handel og Skibsfart paa Sverrig være fri; om det skulde saaledes vedblive, beroede paa Udfaldet af hiint Møde. — Mellem Danmark og de sex vendiske Stæder, Lybek, Hamborg, Lyneborg, Vismar, Rostok, Stralsund, sluttedes

samme Dag en fast og ubrødelig Fred; de forrige Handelsforhold gjenoprettedes saavel for Kongens Undersaatter som for Stædernes Borgere; adskillige Misbrug, som med tvungent Salg og tvungne Priser for Varerne, skulde for Fremtiden paa begge Sider være afskaffede; med Øresundstolden skulde det have sit Forblivende ved gammel Sædvane, og de sex Stæder altsaa beholde den Toldfrihed, de havde i Sundet; ellers bekræftedes i Almindelighed disse Stæders Privilegier; ønskede nogen Stad en særlig Bekræftelse paa sine Rettigheder, var Kongen villig til, naar Privilegiebrevet forelagdes ham, og han havde gjort sig bekjendt med dets Indhold, at give det sin Stadfæstelse. Opkom for Fremtiden ny Tvist, skulde den afgjøres ved Voldgiftskjendelse ved fire af Kongen og fire af Stæderne valgte Mænd. Kongen lovede ogsaa, naar han blev Herre i Sverrig, at hjælpe Stæderne til at faae den høie Told af 10 af Hundrede, som de i Stokholm maatte betale, nedsat til det Halve, 5 af Hundrede. Vigtig for Øieblikkets Forhold og mærkelig med Hensyn til de Forsøg, Lybek underhaanden havde gjort hos Kongen for at faae Hollænderne udelukkede af Østersøen, er den Bestemmelse i Traktaten, at under den stedfindende Feide mellem de vendiske Stæder og Stæderne i Holland, Zeeland og Friisland maatte begge Parter ligesom tidligere frit fare paa Rigets Strømme og komme til dets Havne og Toldsteder for at drive fredelig Handel, men ingen af dem maatte øve Fjendtlighed mod hinanden enten under Norge, eller i Farvandet mellem Skagens Rev og Falsterbo Rev, eller under Skaane, Bleking og Gulland.

Nogle meget vigtige og væsentlige Bestemmelser fandt ikke Plads i selve Fredsbrevet, men indførtes i tvende særskilte Akter. Ved den ene af disse forpligtede alle de vendiske Stæder sig til, hvis Sverrig paa det be-

rammede Møde ikke vilde finde sig i Ret og Billighed efter de 24 Rigsraaders Kjendelse, saa vilde Stæderne, til Ære for Gud og Retten og for almeen Velfærds Skyld, afbryde al Handel med Sverrig, hverken tilføre det Fornødenheder eller hente dets Varer eller paa nogen Maade hjælpe eller styrke det, og saaledes vilde de forholde sig, lige indtil de Svenske fuldelig kom til Forlig og Enighed med Kong Hans og hans Søn Christiern. Denne Bestemmelse var meget fordeelagtig for Kong Hans, og dens Optagelse klogt beregnet; thi herved bleve Hansestæderne selv heilig interesserede i, at Kong Hanses og hans Søns Ret kom til Anerkjendelse i Sverrig, da de ellers om kort Tid igjen maatte miste deres vigtige og indbringende Handel med dette Rige. Og herved var indrømmet fra Hansestædernes Side, hvad der egentlig havde været Kjernen i den foregaaende Strid, at de ikke maatte føre Handel med Sverrig, saalænge dette Rige vedblev at nægte Kongen sin Ret og modsatte sig Opfyldelsen af Bestemmelserne i Freden 1509. — Ved den anden Akt forpligtede Lybek sig (uden Deeltagelse af de fem andre Stæder) til at betale Kong Hans den Sum af 30,000 Gylden, hvilken aarlig skulde afdrages med halvtredietusinde Gylden, indtil den i Løbet af 12 Aar var fuld betalt[80].

Saa fordeelagtige vare denne Freds Bestemmelser for Kong Hans, og saa lidet fornøielige for Lybekkerne. At de vendiske Stæders Privilegier stadfæstedes, fulgte af sig selv, naar Fred overhoved skulde komme istand. Deres Bestaaen havde kun været afbrudt ved Krigen, og denne havde ikke dreiet sig om dem, men først og fornemmelig om Frihed til at handle paa Sverrig, og siden tillige om Hollændernes Handel i Østersøen. Denne opnaaede de saalidet ved Freden at faae forbudet, at de end ikke, uden at bryde Freden, turde angribe deres

Fjender og Handelsmedbeilere under Norge, i Kattegattet, i Sundet eller ved Danmarks vidtstrakte Kyster i Østersøen. Handelsfrihed paa Sverrig sikkredes dem kun for en stakket Tid, og de havde ved Freden paa en Maade bundet Hænderne paa sig saaledes, at de maatte gjøre Kongens Sag i Sverrig til deres egen. Endelig havde Lybek maattet forskrive sig for en i hine Tider meget betydelig Sum, der kunde betragtes som Betaling af Krigsomkostningerne. At man i Lybek var lidet fornøiet med Freden og helst saae den begravet i Glemsel, har man et paafaldende Vidnesbyrd om i den Omstændighed, at den lybske Historieskriver Reimer Kock, som levede samtidig med Begivenhederne og skrev nogle Aar senere, aldrig kunde faae at vide, hvad den indeholdt. Han siger, at han, uagtet al anvendt Flid, ikke kunde faae mere at vide, end at Stædernes Privilegier bleve bekræftede[81].

Med den lykkelig tilendebragte Krig med Lybek og Overeenskomsten med Sverrig, der stillede en varig Fred med dette Rige i Udsigt, var Kong Hanses Dagværk omtrent til Ende. Han levede ikke et Aar efter den Tid. Vi have endnu kun at omtale de Forsøg, som i hans sidste Regjeringsaar gjordes paa at inddrage ham i den store Strid, der brændte i det sydlige Europa, og hvorledes han stillede sig til denne Sag.

Striden førtes mellem Ludvig den Tolvte og Keiser Maximilian paa den ene Side, og paa den anden Pave Julius og Ferdinand den Katholske, til hvilke Venedig og siden ogsaa England sluttede sig, og ved Englands Deeltagelse droges ogsaa Skotland ind i Kampen som Frankrigs Forbundsfælle. Krigen dreiede sig om Herredømmet i Italien, men begge Parter brugte ved Siden af verdslige ogsaa kirkelige Vaaben, og det var først nærmest fra den kirkelige Side, at man søgte at gjøre Kong Hans

til Deeltager i Striden. For at ramme deres farligste Modstander Pave Julius den Anden, der tillige var den meest forhadte, fordi han tidligere havde været deres Forbundsfælle, men nu forladt dem og stillet sig i Spidsen for hele dette farlige Forbund, som han døbte med Navnet det hellige, havde Ludvig den Tolvte og Keiser Maximilian ved Hjælp af nogle misfornøiede og frafaldne Kardinaler søgt at faae en Kirkeforsamling istand, der skulde fordømme Pavens Handlemaade og stemple hans Færd som ugudelig og kjættersk. Kirkeforsamlingen skulde holdes i Pisa og træde sammen om Efteraaret 1511. Baade Ludvig den Tolvte og Maximilian gjorde sig den største Umage for at vinde Kong Hans og bevæge ham til at erkjende og beskikke Konciliet i Pisa. Kong Hans betragtedes som en mægtig Fyrste, Herre i to eller tre Kongeriger, hvis Stemme i denne Sag ikke vilde være uden Vægt; han var desuden ved gamle Forbund knyttet til Frankrig, og Slægtskabet mellem ham og den skotske Konge, der stod i den nøieste Forbindelse med Frankrig, styrkede Haabet om at vinde hans Bistand. Keiser Maximilian, skjøndt han for et halvt Aar siden kun havde viist sig lidet imødekommende mod Danmark, da Lage Urne var hos ham som Kong Hanses Sendebud i Anledning af Striden med Lybek, skrev til Kongen (14 Juni 1511) og bad ham paa det Indstændigste at sende Fuldmægtige til Kirkeforsamlingen i Pisa. Han udlod sig tillige med største Bitterhed om Pave Julius, der, som han sagde, teede sig snarere som en gemeen Soldat end som en hellig Pave og ikke undsaae sig ved offentlig at kalde Keiseren og hans Landsmænd »Barbarer« og true med aldeles at fordrive dem fra Italiens Jordbund[82]. Keiserens Opfordring understøttedes ved en Omgangsskrivelse, som de separatistiske Kardinaler lode udgaae til den katholske Christenhed, hvori de under haarde Be-

skyldninger mod Paven formanede alle rettroende Bisper til at give Møde i Pisa. Men Julius den Anden var ikke seen. Saasnart han erfarede Planen om et separatistisk Koncilium i Pisa, udstædte han en Bulle (18 Juli), hvori han i de voldsomste Udtryk fordømte de frafaldne Kardinaler og udskrev et almindeligt Lateran-Koncilium, som skulde træde sammen i Rom i April 1512[83].

Den danske Geistlighed, vant til Lydighed og Ærbødighed mod Kirkens Overhoved, var kun lidet tilbøielig til at slutte sig til hans Fjender. Da Ærkebisp Birger modtog Pavens Bulle, ilede han som en tro Kirkens Mand med at sende sin Kantsler Adser Pedersen, Kantor ved Lunde Domkapittel, om til Rigets Bisper for at opfordre dem til at begive sig til det af Paven udskrevne Koncilium i Rom. Bullen var kommen silde til Danmark og Ærkebispen gav sig derfor ikke engang Tid til at sammenkalde Bisperne til Raadslagning med Kongen om en saa vigtig Sag. Han stod sig den Gang ikke synderlig godt med Kongen, og især var dennes Søn Christiern ilde tilfreds baade med Ærkebispen og Kantsler Adser og fuld af Mistanke mod begge. Bisperne, der helst vilde undgaae Pengeudgift og personlig Uleilighed ved en Reise til Rom, valgte Bisp Jens Andersen af Fyn, der var saa dreven i den kanoniske Ret, kløgtig og verdenserfaren, til at repræsentere den danske Kirke i Rom og gjøre Undskyldning for de Øvriges Fraværelse. En enkelt Bisp var dog misfornøiet med den Maade, hvorpaa Sagen blev taget, og yttrede til Kongen, at han ikke kunde see nogen Nytte deraf, men kun Pengespilde[84]. Det var heller ikke Kong Hanses Mening, at det just skulde gaae ganske saaledes, som Birger og Fleertallet af Bisperne havde besluttet. I det Væsentlige var han dog enig med sin Geistlighed. Det var langt fra hans

Tanke at bryde med Paven og erkjende det separatistiske Koncil i Pisa. Det vilde stredet baade mod den kirkelige Fromhed og den Ærbødighed mod Pavens Person, hvori han var opdragen, og mod store Interesser, som gjorde det vigtigt for ham at bevare det Venskab med Pavestolen, som ved mange tidligere Leiligheder havde været ham til saa stor Nytte. Hans Søn Christiern havde endnu ikke faaet Afløsning fra Rom for sit Forhold mod Bisp Karl af Hammer, Bispestolen i Roeskilde kunde hver Dag ventes at blive ledig, da Bisp Johan Jepsen laae dødssyg, og dette Embede ønskede Kongen gjerne besat med en ham behagelig Mand; og foruden disse var der for Øieblikket flere andre Sager, hvis heldige Udfald beroede paa, at Paven var velvillig stemt mod Kongen og Riget. Men at sende den Mand, som Bisperne havde udpeget, Jens Andersen af Fyn, til Rom, stod ham slet ikke an; thi den fordums Yndling havde aldeles tabt hans Gunst, og istedenfor at sende ham som Fuldmægtig til Rom, tænkte han paa at sende en alvorlig Klage over ham til Paven. Han gav sig imidlertid Tid og saae Tingene an; Ærkebisp Birger fik have Taalmodighed. Krigen med Sverrig og Hansestæderne var endnu ikke endt, skjøndt det tegnede til Fred.

Men Ludvig den Tolvte, som ingen Virkning sporede af sine eller sin Forbundsfælle Maximilians Opfordringer, eller af den skotske Konges Bestræbelser for at bevæge sin Morbroder til at tage Parti i Striden, besluttede endelig ved et eget Sendebud til Danmark at fremskynde Kong Hans og bevæge ham til virksom Optræden. I de første Dage af Marts 1512 kom det franske Sendebud Doktor Pierre Cordier til Kjøbenhavn. Han kom sidst fra Skotland, hvor han havde været i lignende Anledning og heldigen udført sit Ærinde. Han ledsagedes af et skotsk Sendebud Andreas Brownhill, der skulde

understøtte hans Andragende hos Kong Hans, og tillige paa sin Herres Vegne tage Deel i det Fredsmøde, som var berammet med Hansestæderne[85]. Pierre Cordier maatte vente i nogen Tid, inden han kunde røgte sit Hverv, da Kongen var fraværende i Flensborg, hvor han førte de tidligere omtalte Underhandlinger med Lybekkerne. Efter sin Tilbagekomst modtog han det franske Sendebud i Malmø, hvor der i Anledning af det store Fredsmøde var en talrig Forsamling af Fyrster og Herrer fra Tydskland og de nordiske Riger. Pierre Cordier søgte i en latinsk Oration med megen Veltalenhed at gjøre det indlysende for Kongen og Bisperne, at det vilde være til den christne Kirkes sande Tarv og Bedste, at de sluttede sig til Frankrig og Keiseren, godkjendte Konciliet i Pisa og sendte Fuldmægtige til det. Efter den Stemning, der herskede baade hos Kongen og Bisperne, var det imidlertid vanskeligt at overtyde dem om dette, og skjøndt Sendebudet modtog mange Beviser paa Høflighed og Venlighed baade af Kongen og Rigets Herrer, som han i sin Beretning med Velbehag dvæler ved, naaede han dog ikke sit Maal. Kongen besluttede efter Overlæg med Rigsraadet at vælge en Vei, som ikke kunde være Paven anstødelig, og som dog kunde være hans Forbundsfæller nyttig, hvis de paa en god Maade vilde drage sig ud af den falske Stilling, hvori de vare komne ved deres uheldige Koncilium i Pisa. Han vilde optræde mæglende for at gjøre Ende paa en Splid, der var til Forargelse for den christne Kirke, og i dette Øiemed foreslaae et Sted til Koncilium, som hverken var Rom eller Pisa, men et neutralt Sted paa denne Side Rhinen. Men Paven var den, som maatte bestemme og anordne Mødet, og derfor vilde han med det Første lade et Gesandtskab afgaae til Rom med sit For-

slag. Med denne Besked vendte Pierre Cordier tilbage til Frankrig[86].

Ikke længe efter afgik det danske Gesandtskab til Rom. Det bestod af tre Geistlige, af hvilke den egentlige Ordfører var Johan Wulff, kongelig Sekretær og Domherre i Haderslev, der ogsaa tidligere havde været brugt i Sendelser til Rom. Foruden deres Hovedhverv havde Sendebudene adskillige andre Ærinder, der nærmere vedrørte Kongen og Riget, saasom om Besættelsen af Bispestolen i Roeskilde, der kort før de reiste var bleven ledig ved Johan Jepsens Fratrædelse, om visse Benaadninger for Kongens Kantsler Ove Bilde, om Reliqvier o. s. v. Paa Hertug Frederik af Gottorps Vegne skulde Johan Wulff tillige ansøge om, at Hertugen maatte raade over Indtægterne af den Jubelaflad, som var tilstaaet visse Kirker i Slesvig. Endelig medbragte Johan Wulff til Rom en alvorlig Klage fra Kongen over Bisp Jens Andersens pligtstridige Adfærd[87]. Det danske Gesandtskab blev vel optaget i Rom, da Paven fandt sig fuldkommen tilfredsstillet ved den Erklæring, som Johan Wulff paa Kongens Vegne afgav, at det tilkom Paven alene at træffe Bestemmelser om et almindeligt Koncilium. Sagen havde imidlertid nu tabt sin Betydning, da Lateran-Konciliet allerede var traadt sammen og i fuld Virksomhed og snart vandt almindelig Tilslutning, medens Konciliet i Pisa havde maattet forlade denne By og derefter begivet sig til Mailand, hvor det, afmægtigt i sin Kamp mod Julius den Anden, snart opløste sig. Endogsaa Keiser Maximilian erkjendte Lateran-Konciliet, forlod Frankrigs Parti og indgik Forbund med sine forrige Fjender. Han skrev nu til Kong Hans i en heel anden Tone, talte ikke længer om noget Separat-Koncilium, men bad ham blot mægle mellem de stridende Fyrster, for at alle derefter kunde forene deres Kræfter

til et Tog mod hele Christenhedens farlige Fjender, de vantroe Tyrker[88].

Kong Hans havde under sit Forsøg paa at mægle i Kirkestriden gjenoptaget sin Yndlingstanke, at føre de kjætterske Russer tilbage til den katholske Kirkes Skjød. Som vi have seet, havde han allerede 1507 været virksom i den Retning og i den Anledning henvendt sig til flere Fyrster, næppe blot af Iver for Kirken, men tillige for at give sin Forbindelse med disse Kjættere, der ikke kunde andet end vække Forargelse hos strænge Katholikker og i Sverrig ogsaa blev benyttet som et Angrebsvaaben imod ham, et bedre Udseende[89]. Storfyrst Vasilius selv var stemt herfor, vel ikke saa meget fordi han tænkte paa en virkelig Forening af begge Kirker, som fordi han ønskede at træde i nærmere Forbindelse med det vestlige Europas Lande og Fyrster. Ved nærværende Leilighed bragte Kong Hans Sagen i Bevægelse, idet han paalagde sine Sendebud at tilkjendegive Paven, at han ved et eget Bud havde opfordret Storfyrsten til at sende Fuldmægtige til det forestaaende Koncilium, da det syntes ham, at Storfyrsten ikke burde savnes blandt de christne Fyrster. Deraf vilde forhaabentlig fremspire noget Godt for den christne Kirke, og Paven troede han det vilde være til særdeles Behag, at see de frafaldne Russer for første Gang deeltage i et Koncilium og saaledes erkjende hans Myndighed[90]. Dette førte vel nu for Øieblikket ikke til videre, men dannede dog Indledningen til den Forbindelse mellem Pavestolen og Rusland, som snart efter kom i Gang, og under Julius den Andens Efterfølgere Leo den Tiende, Hadrian den Sjette og Klemens den Syvende vedligeholdtes ved gjensidige Gesandtskaber[91].

Det kirkelige Stridspunkt traadte efterhaanden aldeles i Baggrunden, men desto hæftigere førtes Kampen med Vaaben. Frankrig, ladt i Stikken af sin Forbunds-

fælle Maximilian, stod i Aaret 1512 ene paa Kamppladsen mod sine mange Fjender, og Sagerne gik høist uheldigt. Den eneste, der i denne Nød ikke svigtede Frankrig, var Skotland. Forbindelsen mellem Frankrig og Skotland var gammel: Frankrig brugte Skotland til at bide England i Hælen, naar det blev angrebet af dette Rige; og Skotland fandt sædvanlig en villig, om end ikke uegennyttig, Forbundsfælle og Hjælper i Frankrig under sine evindelige Kampe med sin mægtige Nabo England. Den ædelmodige, men lidet betænksomme Jakob den Fjerde indgik Krigsforbund med Frankrig og rustede sig til at angribe England. Ligesom han tidligere havde været særdeles virksom med at understøtte Frankrigs Bestræbelser for at drage Kong Hans ind i Kirkestriden, saaledes gjorde han sig nu største Umage for at formaae ham til at tage Deel i Krigen. Jo farligere Frankrigs Stilling blev, og jo mere truende Udsigterne ved Skotlands Sydgrændse, desto mere paatrængende og indstændige bleve hans Bønner om Krigshjælp. Han overvældede sin Morbroder med Breve og Bud; han gjorde gjældende, at Forbundspligten krævede en saadan Hjælp, at Leiligheden var saa gunstig, som det kunde ønskes: Kong Hans havde jo nylig faaet Fred med sine Fjender, og maatte derfor have Folk og Skibe paa rede Haand, hvoraf han uden stort Offer kunde sende sine betrængte Forbundsvenner nogle til Hjælp; han mindede om, at han ikke havde svigtet sin Morbroder i Nøden, men ærligen opfyldt sin Forbundspligt[92]. Men Kong Hans, der havde været saa forsigtig i Kirkestriden, var endnu mere tilbageholden, da der blev Spørgsmaal om virksom Deeltagelse i Krigen. Han havde nu i de tolv sidste Aar næsten uafladelig prøvet Krig og Feide, han var træt og længtes efter Fred og Ro. Kong Jakob udrettede ikke Noget med sine Forestillinger; han modtog om Sommeren

1512 et afgjørende Nei fra sin Morbroder. Denne mindede ham i sit Svar om, at Danmark ikke skyldte Frankrig Noget; thi det havde i den sidste besværlige Feide, som Danmark havde ført, aldeles ikke ydet det nogen Hjælp. Desuden stod Danmark ikke mindre i Forbund med England end med Frankrig, og England havde ligesaalidet gjort Danmark noget Ondt, som Frankrig havde gjort det Godt. Han raadede sin Søstersøn indstændig til at holde Fred med England og huske paa, at den engelske Konge var hans Frænde (Jakob var gift med Henrik den Ottendes Søster). Dersom England vilde gjøre Skotland Uret, tilbød han sin Mægling, og skulde dette ikke hjælpe, saa vilde han ikke glemme, hvor redelig og trofast den skotske Konge havde opfyldt sine Forpligtelser, men i Nødsfald komme ham tilhjælp med Vaaben og Værge. For Øieblikket kunde han imidlertid Intet gjøre. Thi efterat han havde faaet Fred med Hansestæderne, havde han givet sine Krigsfolk Afsked, solgt nogle af sine Skibe og ladet andre løbe vesterpaa med Kjøbmandsvarer[93]. Jakob den Fjerde lod sig dog ikke afskrække ved dette Afslag, men vedblev at bestorme Kong Hans med Bønner. Men dette blev dennes sidste Ord i denne Sag. Den fortsatte sig under endnu langt ulykkeligere Forhold for Skotland ind under hans Søn Christierns Regjering, i hvis Historie vi skulle komme tilbage til den.

Kong Hans var endnu i en kraftig Alder af 58 Aar og nød en god Helbred, men et Tilfælde forkortede hans Dage. Han besluttede efter Sædvane at reise omkring i Riget for at sidde i Retterthing, høre og dømme Sager, og udøve andre Kongepligter, som ved personlig Nærværelse i Landskaberne bedre lod sig varetage end fra Hovedstaden. Han begav sig paa Reisen til Fyn og

Nørrejylland meget seent paa Aaret, i de sidste Dage af December 1512, ledsaget af Dronning Christine, sin Søn Christiern og flere af Rigets Herrer. Efter Sagnet skal han have anet sin nærforestaaende Død og før sin Afreise gjort sit Testamente, skjænket Gaver til Kirker og Klostre og betænkt sine Venner og nærmeste Mænd[94]. En voldsom Storm under Overfarten over Store Belt, der bragte ham og hans Følge i Livsfare, skal have givet hans Dødstanker ny Næring. Imidlertid seer man dog af en Mængde Breve, som han udgav paa de forskjellige Opholdssteder under Reisen, at Regjeringsforretningerne levende have sysselsat ham. Et af Maalene for hans Reise var Byen Ribe, hvor han vilde overvære Bisp Lage Urnes Indvielse, som skulde forrettes af Bisp Iver Munk i Ribe. Under Opholdet i denne By indtraf der en voldsom Flod af Vesterhavet, som i længere Tid satte baade Byen og Omegnen i flere Miles Strækning under Vand. Ligesom beleiret af Vandene, maatte Kongen dvæle længre i Byen, end han havde havt i Sinde; men da Vandet omsider var faldet noget, gav han sig paa Reisen nordefter. Paa Veien skulde man passere Tarmkjær, der er Navnet paa et Par Vandløb, som drage sig gjennem et sumpigt Strøg og staae i Forbindelse med Skjernaa. Men baade denne Aa og Tarmkjær vare formedelst Havfloden opsvulmede og havde udbredt sig over det omliggende flade Land, saa hverken Sti eller Vei eller Vadsted kunde kjendes. Betroende sig til en Veiviser vilde Kongen dog ride gjennem Tarmkjær, men Hesten snublede, og Kongen styrtede i Vandet og forslog sig slemt. Det var midt i den strængeste Vintertid, de allersidste Dage af Januar eller de første af Februar[95]. Dette blev Kongens Helsot. Han fortsatte Reisen over Viborg til Aalborg; men snart efter Ankomsten til denne

By faldt han i en Sygdom, der endte med Døden, 20 Februar 1513.

Om end Hans ikke kan regnes blandt de sjældent begavede og udmærkede Fyrster, saa hævede han sig dog ved flere fortrinlige Egenskaber over det Middelmaadige, og indtager en ikke uhæderlig Plads i Rækken af Nordens Konger. Han havde et sundt Blik for sine Rigers Interesser, navnlig med Hensyn til Forholdet til Slesvig, som hans Fader havde forqvaklet, og til Hansestæderne, for hvilke hans Fader bøiede sig næsten ydmygt. Kong Hans gjorde hvad han kunde med Hensyn til Slesvig, og han brød med Hansestæderne. Under ham fremtræder først en bestemt Retning og Stræben, som siden med endnu større Kraft og Konseqvents fortsattes af hans Søn Christiern, efter at frigjøre Norden fra den forsmædelige Afhængighed af Hansestæderne, og at knække denne Magt, hvis fortsatte Vælde vilde være en evig Hindring for de nordiske Rigers Opkomst og selvstændige Udvikling. Han bragte denne Sag et godt Stød fremad; Hansestæderne trak i Kampen med ham det kortere Straa, og nødtes for første Gang i mange Tider til at slutte en ufordeelagtig Fred med Danmark. Netop af Hensyn til Hansestæderne sørgede han med saa megen Iver og Omhu for Danmarks Søværn, og grundlagde den Flaade, som siden altid fornyet, meer end een Gang har været Danmarks Frelse og ofte dets Hæder. Han besad en sjælden Villiestyrke og en Udholdenhed, som aldrig trættedes, heri vidt forskjellig fra sin Fader Christiern den Første, der var svag af Charakteer og en Boldt for de skiftende Omstændigheder. Kong Hans viste dette mod Sverrig: han var langsom til at drage Sværdet og udtømte først alle Fredens Midler, men da han havde draget det, nedlagde han det ikke, før han havde bragt sin Ret til An-

erkjendelse. Han lagde det ikke mindre for Dagen imod Hansestæderne og sin Broder Hertug Frederik. Havde han villet følge en mageligere Politik, taale Alt, hvad Sturerne bøde ham, føie sin Broder Frederik og Ridderskabet i Holsteen og være Ven med Hansestæderne, da vilde han være kommen let over mange Vanskeligheder og have ført en roligere Regjering, istedenfor at han nu havde onde Tider, brydsomme Forhold, Møie og Besvær næsten hele Livet igjennem at drages med; men hans Ære havde været mindre. Og han naaede dog ogsaa ad den Vei, han fulgte, tilsidst det Maal, han tragtede efter. I sit Forhold til andre fremmede Magter var han forsigtig og tilbageholden, og lod sig ikke friste til at forsøge paa at løfte Byrder, som han ikke kunde magte. I Rigets indre Styrelse var han flittig og arbeidsom. Understøttet af et stærkt og kraftigt Legeme, skyede han ikke Arbeidet og trættedes ikke ved Møie og Besvær. Han tog virksom Deel i alle de forskjellige Bestyrelsesgrene, og reiste flittigen om i Riget for at have Tilsyn med Retspleien og Forvaltningen. Han havde et godt Lov paa sig for Ærlighed, Oprigtighed og Retfærdighed; han var tarvelig i sin Levemaade og Klædedragt, yndede ikke fremmede Skikke, men elskede dansk Sprog og danske Sæder, var omgjængelig og ligefrem mod Høie og Lave, Munterhed og Spøg faldt ham let i Munden. Adelen gav han ikke større Raaderum, end han var nødt til, og denne Stand var ogsaa, som det viste sig strax efter hans Død, kun lidet tilfreds med hans Regjering. Der er enkelte Træk i hans Liv af Mistænksomhed, Hensynsløshed og Haardhed, for ikke at sige Grusomhed, som hans Fremfærd mod Poul Laxman og Henrettelsen af den uden Tvivl uskyldige Rentemester Anders, som have kastet en mørk Skygge paa hans ellers

retfærdige Vandel; men disse Gjerninger have tildeels en sørgelig Undskyldning i den mørke Melankoli, der undertiden overfaldt ham og drev ham næsten til Vanvid. En anden Klage kunde hans ædle Hustru Christine fremføre, hvem han ved sit letfærdige Levnet voldte stor Harm og Qvide. Men disse enkelte Pletter kunne ikke forstyrre det hele Billede af en retsindig Mand, hvis Idræt og Stræben i det Hele gik ud paa det Gode. Alle de Forfattere, der have skrevet om ham — ogsaa de svenske — omtale ham med Velvillie og Agtelse.

Anmærkninger og Beviissteder.

---

1. Handl. rör. Skand. Hist. I. 39.

2. Bergfalks Afhandling i Frey 1841, S. 197 flg.

3. Om Tiden for Skattefrihedens Indførelse og dens Omfang se P. A. Munchs Undersøgelse i det norske Folks Historie, 4 D. 1 B. S. 577 flg. og hans øvrige Bemærkninger sammesteds om de Forandringer, som skete under Magnus Lagabøter.

4. Norges gamle Love III. 75.

5. Norges gamle Love III. 160.

6. Norges gamle Love III. 178.

7. Detmars Chronik, herausgeg. von Grautoff, 1 Th. S. 159; Lübeckisches Urkundenbuch 1 Th. S. 441.

8. Traktaterne af 1343, 1361, 1370 hos Sartorius-Lappenberg 2 B.

9. Sartorius-Lappenberg 1 B. S. 210, Anm.

10. Vid. Selskabs Skrifter, ældste Saml., 7 B. S. 314-15 (Dokumenter af 1288 og 1303); jfr. S. 305-6.

11. P. A. Munch, Det norske Folks Historie, 4 D. 2 B. S. 660.

12. P. A. Munch, anf. St. S. 666.

13. Diplom. Norv. II. 546-47.

14. N. Dsk. Mag. 6 B. S. 24-25. Budstikken 6 Aarg. S. 627-28.

15. Hvitf. V. 10.

16. Frederik den Førstes Haandfæstning i Saml. til Nsk. F. Sprog og Hist. 1 B. S. 7. Ogsaa i et Brev fra det norske Rigsraad til Gustav Vasa af 8 Sept. 1524 (anført sammesteds Anm. 2) forekommer Ordet og de Indgiftede stilles lige med Indfødte med Hensyn til Forleninger med Rigets Slotte og Fæstninger.

17. Lange, Norsk Tidsskrift, 1 B. S. 221.

18. Frederik den Førstes Stridsskrift mod Christiern den Anden: Responsio ad calumnias patruelis fol. E 4 v, »restabant ex multis quatuor, ni fallor«.

19. Hadorph, Bilager til Riimkr., S. 167-68.

20. Hadorph, anf. St. S. 152.

21. Erklæringen fra Bahuus er af 26 Februar: Sendebudene fra Oslo ankom til Danmark ved Midfaste Søndag (Dipl. Norv. III. 582) eller 23 Marts, og maae altsaa være afgaaede fra Oslo, snart efter at hiin Beslutning var tagen i Bahuus.

22. Jahn, Unionskongernes Hist. S. 527.

23. Tre af dem nævnes i det Mindste med blandt Udstæderne af Brevet af 3 Juli 1449, skjøndt de ikke have beseglet det, se Diplom. Norv. III. 583, jfr. Hadorph, S. 152. Det bliver vel noget tvivlsomt, om de have været tilstæde; men paa den anden Side kan man af den Omstændighed, at de ikke have medbeseglet Brevet, ikke slutte, at de ikke have været tilstæde; thi Brevet af 3 Juli er ikke en Rigsraadsbeslutning, men en Bekjendtgjørelse om en saadan Beslutning til en Deel af Landet, og en saadan behøvede ikke at besegles af alle tilstædeværende Rigsraader. Et mærkeligt Exempel herpaa forekommer i et Dokument hos Jahn, S. 564-65, angaaende Kongevalget i Danmark 1481. I modsat Retning kan det bemærkes, at det overhoved er forbundet med megen Vanskelighed at gjøre Slutninger af et Dokument om en Persons Nærværelse eller Fraværelse; thi selv om Vedkommendes Segl hænger under Dokumentet, er det oftere beviisligt, at han, til den Tid Dokumentet udstædtes, var et andet Sted. Man sendte nemlig ikke saa sjældent sit Signet hen, for at lade det paatrykke ved en Anden.

24. Diplom. Norv. III. 585 flg.

25. Hadorph, anf. St. S. 166 flg., Brevet af 24 Nov. 1449, jfr. S. 163-66, Brevet af 4 Nov. 1449.

26. Hadorph, anf. St. S. 175.

27. Jahn, Unionskongerne, S. 532.

28. Saml. til Nsk. F. og Sprogs Hist. 4 B. S. 344.

29. Dette var allerede udtrykt i Christiern den Førstes Haandfæstning Aaret forud med de Ord: »Skal Norges Rige have sit frie Kaar efter Vores Dage, om Vi ei have Barn efter Os«. Hvitf. V. 10.

30. Diplom. Norv. III. 614; jfr. Handl. rör. Skand. Hist. XXXVI. 35.

31. I det fortjenstfulde Værk, hvormed Prof. R. Keyser har beriget Nordens Litteratur, den norske Kirkes Historie, antager han, 2 B. S. 570. 580 (ligesom Jahn endnu bestemtere S. 343), at Kong Hanses Valg 1458 »paa en Maade« havde tabt sin Gyldighed derved, at Kong Christiern i en Akt af 1476 havde indrømmet, at naar han selv først var tagen til Konge i Sverrig, skulde Valget af hans Efterfølger afgjøres paa et Rigs-

møde i Halmstad eller Kalmar (Hadorph, S. 298). Men denne Indrømmelse var jo knyttet dertil, at man paa det samme Møde, hvor denne Akt udstædtes, havde forpligtet sig til, næste Aar at tage Christiern til Konge i Sverrig. Men da næste Aar kom, undslog man sig derfor (Hvitf. V. 269), og Christiern blev hverken da eller senere sat i Besiddelse af Sverrigs Throne. Da saaledes Betingelsen ikke opfyldtes, faldt uimodsigelig ogsaa Indrømmelsen bort. Heller ikke finder man i den følgende Tid denne Akt paaberaabt, derimod henviser senere ikke blot Kong Hans, men selv det svenske Rigsraad til Valget 1458 som begrundende en lovlig Adkomst til den svenske Throne (se Kong Hanses Paaberaabelse Hadorph, S. 357-58 og Hvitf. VI. 127-29; og det svenske Rigsraads Hadorph. S. 363-64 og Hvitf. VI. 137-38). Ogsaa ved Christiern den Andens Valg 1499 henvises til hans Faders Valg 1458, se Hvitf. VI. 156.

32. Hadorph, Bilagor til Riimkr. S. 302 flg.

33. Det norske Rigsraad meldte Steen Sture 1 Febr. 1482, at de ikke kunde komme til Mødet i Kalmar, men ønskede at samles med de Svenske i Ny Lødøse (Hadorph, S. 304). De Danske erklærede, gjerne at ville mødes med de Norske i Lødøse istedenfor Kalmar, selv om de Svenske ikke indfandt sig i Lødøse (smstds. 307). Men de Norske ønskede intet Særmøde med de Danske, uden Deeltagelse af de Svenske, og der blev derfor intet af Mødet i Lødøse. De kom imidlertid heller ikke til Kalmar; thi Steen Sture underrettede dem saa seent derom, at det ikke blev dem muligt at komme (smstds. 307). Derimod er der en Modsigelse mellem det norske og danske Rigsraads Yttringer, naar hiint siger, at det ikke af det danske Rigsraad blev underrettet om, at Mødet i Kalmar dog kom istand (S. 307), medens det danske Rigsraad paastaaer, at det har givet det norske denne Underretning (S. 308).

34. Hadorph, S. 309-13.

35. Diplom. Norv. III. 686.

36. Handl. rör. Skand. Hist. XVIII. 33-34.

37. Olai Petri Chrön. S. Rer. Suec. I. 2. 326; Sv. Riimkr. smstds. S. 183-84.

38. Olaus Petri S. 327, Sv. Riimkr. S. 187 i S. Rer. Suec. I. 2; Hvitf. VI. 68. 71-72. Adskillige nye Oplysninger om Iver Axelsen Thott og hans Strid med Steen Sture findes i Caspar Weinreichs Danziger Chronik, herausgeg. von Hirsch und Vossberg, Berlin 1855, S. 47-49. 52.

39. Hadorph, anf. St. S. 321.

40. Handl. rör. Skand. Hist. XVIII. 28. 17.

41. Handvesten der Stad Amsterdam, 1748, fol., S. 53, indført i et Brev fra Kongen af 24 Aug. 1443 til Befalingsmanden i Bergen.

42. Paus, Forordn. og Priv. for Norge, 2 B. S. 265. Forordningen af 1444 smstds. S. 259-64.

43. Den udførlige Fortælling herom hos Ericus Olai (S. Rer. Suec. II. 1. 152), skjøndt hidrørende fra en Samtidig eller nær Tiden levende — han døde 1486, maa vel forkastes, da Lybeks egne Krøniker Intet have derom.

44. Lambeccii Rer. Hamb. lib. II. p. 91; H. Knudsen, Diplom. Christierni primi p. 216. 219. 221; Nordalbing. Studien 5 B. S. 100.

45. H. Knudsen anførte St. S. 275. 320. 340. 346 o. fl. St.; Detmars Chronik, herausgeg. von Grautoff, 2 Th. S. 299; jfr. Nordalb. Studien 6 B. S. 115.

46. Handvesten der Stad Amsterdam S. 53-55.

47. Willebrandt, Hansische Chronik, Bilag S. 71-72.

48. Rigsarkivar Lange, Beretn. om en Reise til nordtydske Arkiver, Tidsskriftet Nor 3 B., og særskilt S. 66.

49. Handvesten der Stad Amsterdam, S. 55.

50. Willebrandt, Bilag S. 74-75.

51. Om Kongens modsigende Holdning i Tvisten med Rostok se Rigsarkivar Langes interessante Afhandling i Norsk Tidskr. for Vidskb. og Litt. 1 B. S. 269 flg.

52. Willebrandt, Bilag S. 71.

53. Hvitf. VI. 261 flg.; Detmars Chronik, 2 Th. S. 400.

54. Hadorph, Bilagor, S. 328. 331 og de tilsvarende Steder i den dansk-norske Haandfæstning, Saml. til Nsk. F. og Sprogs Hist. 4 B. S. 358. 361.

55. Traktaterne findes hos Hvitfeldt og Dumont corps diplomatique Tom. III. P. II., de hollandske i Handvesten der Stad Amsterdam S. 55-56. Christiern den Første sluttede vel ogsaa Traktater med adskillige fremmede Magter, i hvilke Handelen i Forbigaaende nævnes; men det kunde efter de Omstændigheder, som da raadede, ingen synderlig Betydning have.

56. Aktstykket hos Jahn, S. 651.

57. Udateret Udkast i Gemeinsch. Archiv cap. XXVI, som indeholder en Instrux for Sendebudene. Tiden for denne Instrux lader sig af Indholdet ikke nøie bestemme; men i det utrykte Stridsskrift, som gaaer under Pii Servilii Ligurini Navn, siges, at Holstenernes Fuldmægtige kom, da Kongen allerede var »laborans morbo sontico«, og at han døde omtrent 6 Maaneder derefter — »post tempus vix mensium sex«; Tiden bliver alt-

saa seent paa Efteraaret 1480. Sendebudene navngives ikke i Instruxen; men i et af Frederik den Førstes Indlæg ved Underhandlingerne i Bordesholm (Gemeinsch. Archiv, cap. XIII.), i hvilket den samme Sag omtales, siges det, at det var Benedict von Ahlefeld til Borchhorst, Godske Ranzau til Sønderborg, Siwerd Brockdorp til Vindeby, Otte Sehested til Kohoved, og Enewald Souenbroder, Domprovst i Slesvig, som i den Anledning kom til Kjøbenhavn »kort før Kongens Død«. Ordene selv i Instruxen lyde saaledes: «Tom ersten sint wij zijne koninglike gnade biddende, dat de sijk dessen landen wat vaker beualen wolden, vmme mennigerleije nütticheit willen, de syner gnaden vnd dessen landen daer aff entstan mochten. Tom andernn male, ift id sijk denn so io vorlepe, van mennichfoldicheit zijner gnade werue, vnd so vorlettede, dat zijne gnade hijr sus nicht komen konde, dat vns denne zijne gnade toschicken wolde zynen jungesten zone, hijr mijt vns to lande to wesende, vnd de hijr mochte vp getogen werden, dessen zijner gnade landen vnd vns allen to troste vnd nütticheit«. Hos Jahn, S. 344, meddeles et Stykke heraf, men unøiagtigt. Det Øvrige af Instruxen handler om Sager, som ikke vedrøre dette Æmne. Paa Instruxen findes en mærkelig Paategning med gammel Skrift, som det synes Kantsler Wolfgang Utenhofs Haand, saaledes lydende: »Hijr findestu, dass dij herschafft vnd landschafft jn Holsten herzcog Friderichen zw jrem herrn aus Dennemarck gefordert haben. Et hoc est fundamentum pro Jure et Justicia Fridericj ducis contra regem Johannem et eius liberos.«

58. Aktstykket hos Christiani, Gesch. der Herzogth. Schl. u. Holst. unter dem Oldenb. Hause, 1 Th. S. 534.

59. Knudsen, Diplomatar. Christierni primi, S. 375. 380. 359; Hvitf. V. 280-81.

60. Hvitf. IV. 675-76.

61. Jahn S. 563-65; Christiani anf. St. S. 533.

62. Hun var i Rendsborg 10 Okt. 1481, se Büsching Magazin für Hist. u. Gesch. 17 Th. S. 277.

63. Christiani anf. St. S. 533-40 har meddeelt de interessante Protokoller over disse Møder.

64. Hvitf. VI. 4; jfr. Uddragene i Quellensammlung der schl. holst. lauenb. Gesellsch. 2 B. 1863, S. 36.

65. Hvitf. VI. 6.

66. Hvitf. VIII. 3. Heri havde Kong Hans fuldkommen Ret; thi de danske Rigsraader, som vare tilstæde og hængte deres Segl under, handlede kun som Vitterlighedsvidner (»to

merer witlicheid«), se Jensen u. Hegewisch S. 57 eller Antislesv. holst. Fragm. 7 H. S. 26.

67. At Spørgsmaalet om en Deling af Norge har været paa Bane antydes af Hvitfeldt VI. 7 og VIII. 3-4, og udførligere hos Svaning Chron. Joannis fol. N 2, som Hvitfeldt vel har havt for Øie.

68. I Angivelserne om Frederik den Førstes Fødselsaar hersker stor Uovereensstemmelse. Hvitfeldt har paa forskjellige Steder fire forskjellige Aar, af hvilke det meest urimelige, 1456, ogsaa findes i Cypræi Annales S. 426. Cornelius Scepper i sit Stridsskrift responsio ad duas epist. fol. C 2 v sætter Frederiks Alder 1490 omtrentlig til 27 Aar, saa Fødselsaaret bliver 1463, men for denne Angivelse spotter Modskriftet ham. I nogle Optegnelser af Frederiks Læge Dr. Matthæus von Otten (Noodt Beyträge 2 B. 3 Stück S. 441) hedder det: »obiit ætatis 63 eius maiestati climacterio«; derefter vilde Fødselsaaret altsaa blive 1470. Paa denne Angivelse synes man at maatte kunne stole, men dens Paalidelighed svækkes noget derved, at der ellers i disse Optegnelser findes Unøiagtigheder, som dog maaskee skrive sig fra den skjødesløse Afskrift. Lackmann (Einleitung 1 Th. S. 105) antager Aaret 1473 og Rektor Hojer (i et Program for Slesvig Domskole 1749 von den Namen Christian und Friedrich) Aaret 1470. Af de Nyere holde ellers de Fleste sig til den af Hvitfeldts Angivelser, som er udtrykt med den største Bestemthed, nemlig (VIII. 1) at Frederik er født 1471 Tirsdag før vor Frue Fødselsdag (3 Sept.), hvortil Hvitfeldt endnu føier, at Frederik var 16 Aar yngre end Hans, der fødtes 1455. At i det Mindste Aaret er det rigtige, faaer en betydelig Bestyrkelse ved de samtidige Optegnelser af Marsken Tyge Krabhe (Geh. Ark.), der ved at omtale Slaget ved Brunkebjerg (11 Okt. 1471) siger: »var Kong Frederik født St. Birgitte Dag (7 Okt.) næst tilforn«.

69. N. D. Mag. 1 B. S. 297-98.

70. I Stridsskrifterne omtales oftere med stor Bitterhed Erhvervelsen af Kanonikatet i Køln, men ingensteds yttres et Ord om, at Frederik blev sendt til denne By, eller blot at der var Tale derom. Og dog var dette et altfor indbydende Æmne for de ordrige Stridsskriftforfattere og for stemmende med deres Skrifters Tendents, til at de skulde have forbigaaet det. De kunde umuligt undlade at benytte en saa graverende Omstændighed, et saa taknemmeligt Æmne, der gav dem Anledning til at tale om Landflygtighed fra Fædrelandet, Ensomhed paa det fremmede uvante Sted, Adskillelse fra den dyrebare Moder, fra

Barndomsvenner og Legekammerater, den ældre Broders haarde Hjærte o. s. v. Men desuden siges i de utrykte Stridsskrifter paa flere Steder udtrykkelig, at Frederik tilbragte sin Ungdom paa Gottorp og der opdroges. Kilden til Fortællingen om Opholdet i Køln er, saavidt jeg har kunnet finde, ingen anden end Joh. Petersens Chronica von Holsten S. 132, Udg. af 1599, og ikke engang Texten selv, men en Randglose sammesteds. Derfra er det gaaet over til Hvitfeldt og Andre.

71. Michelsen, Nordfriesland im Mittelalter, S. 272.

72. Brevet findes i Scepperi responsio ad duas epistolas fol. C. 3.

73. De forskjellige Fremstillinger afvige i flere Punkter ikke saa lidet fra hinanden. I Almindelighed kan erindres, at de utrykte sædvanlig gaae endnu videre end de trykte i ubeviislige eller ligefrem falske Paastande.

74. Dette opdigtede Valg fortælles kun i de utrykte Skrifter og i Indlæggene fra 1522; de trykte lade sig nøie med undertiden at omtale Begjæringen om Frederiks Oversendelse til Holsteen, som om det var et Valg. At intet Valg har fundet Sted, men at hiin Begjæring betragtedes som Grundvold for Hertug Frederiks Ret (fundamentum pro jure et justicia Frederici) fremgaaer ogsaa af hiin gamle Antegnelse, som er meddeelt ovenfor S. 631 Anm. 57.

75. »Kegen ores seligen vaders priuilegia, segel, breue, ede, geloffliche tosage vnnd beuel«, hedder det i Hertug Frederiks Indlæg under Forhandlingerne med Chr. 2.

76. Hvitf. VI. 113.

77. Sagen omtales i Ærkebisp Jakob Ulfsens Brevvexling med Steen Sture den Ældre, Handl. rör. Skand. Hist. XVIII. 28 og tillige af Olaus Petri, Scr. R. Suec. I. 2. 328.

78. Hadorph, Bilagor, S. 349. 351.

79. Handl. rör. Skand. Hist. XVIII. 76-77; Olaus Petri anf. St. S. 328-29. I et Brev fra det svenske Rigsraad til Raadet i Danzig (blandt Biblioth. Styffes Afskrifter fra denne Byes Arkiv, som velvilligen have været Forfatteren meddeelte til Benyttelse), dat. Kalmar ipso die Egidii 1495, siges dog, at Stilstanden fornyedes (paa ubestemt Tid), hvilket ikke er aldeles i Strid med de to andre anførte sikkre Kilders Udsagn.

80. En Hovedkilde for denne Tids og de nærmest foregaaende og følgende Aars Begivenheder er Jakob Ulfsens Kopibog i Handl. rör. Skand. Hist. XVIII B. og en lignende Kopibog i XXII B.

81. Kong Hanses Brev til det sv. Rigsraad (Jahn, S. 571) er af 15 Jan. 1496 og maa være kommet til Stokholm kort før Steen Stures Tilbagekomst fra Finland. Kongens Brev til Storfyrsten findes i Handl. rør. Skand. Hist. XXII. 16. Steen Stures Paalæg til Befalingsmændene i Viborg om at skikke Budet tilbage (smstds. S. 57), var dog betinget, nemlig hvis de skjønnede, at det kunde skee uden Fare og Fordærv for Landet; men man kjendte vel Steen Stures Mening, og Budet blev virkelig sendt tilbage.

82. Oplysninger om Slægtforholdene findes hos Stiernmann, Uggla, Hofmann, og i Stamtavlerne hos E. M. Fant, dissert. hist. de illustr. familiis in Suecia circa tempora Gustavi primi I-II. 1788, og Chron. Geneal. Christinæ Gyldenstiernæ 1786, samt hos Schrøder monum. diplom. Suecana I-IX. 1820-22, og flere Steder i Danske Magazin. Lindorm Bjørnsen nævnes som en af Steen Stures Tilhængere i Bispen af Skaras Brev i Dsk. Mag. 3 R. 2 B. S. 26-27.

83. Handl. rör. Skand. Hist. XVIII. 101-102.

84. Kröningssvärd och Lidén, Diplom. Dalekarlicum I. 159-65.

85. Tydske Leietropper forekomme i Steen Stures og den følgende Tid jævnlig i Brug i Sverrig ligesom i Danmark.

86. Tyge Krabbes Optegnelser i Klevenfeldts Samlinger, Geh. Ark.

87. Handl. rör. Skand. Hist. XXII. 20 flg.

88. Hadorph, Bilagor, S. 359.

89. Dsk. Mag. 3 R. 2 B. S. 21-26.

90. N. Dsk. Mag. 5 B. S. 149.

91. Tyge Krabbes Optegnelser i Geh. Ark., Hvitf. VI. 126.

92. Hadorph anf. St. S. 358; Hvitf. VI. 126-30; D. Mag. 3 R. 2 B. S. 26.

93. Vid. Selskb. Skr. ældste Saml. VII. 384.

94. Hvitf. VI. 130-31; Folkevisen i Dsk. Mag. 3 R. 1 B. S. 148-50.

95. Hvitf. VI. 132; Dsk. Mag. 3 R. 1 B. S. 153. Jahn lader Kongen uden gyldig Hjemmel være tilstæde i Slagene baade ved Rotebro og Stokholm. Svaning, der synes at antage, at Kongen ikke turde savnes ved nogen vigtig Begivenhed, lader ham endog personlig undsætte Stæke; og Olaus Petri omtaler Kongen som nærværende ved Stokholm 24 August; men han forlod først Kalmar 25 September.

96. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 21-22. 25-27.

97. Hvitf. VI. 132-40: Svaning Chron. Joannis fol. T 3 flg.; Olaus Petri anf. St. S. 332-33; Sv. Riimkr. anf. St. S. 197-98; Hadorph S. 365-66.

98. Dokument udstædt Tirsd. for vor Frue concept. 1497, Geh. Ark. Svenske Hovedsamling.

99. Befalingsmanden paa Vesteraas Niels Bysse blev Kongen tro under Opstanden 1501 og forsvarede Slottet med megen Tapperhed.

100. Se den samtidige Fortegnelse over de forskjellige Slags Len i Sverrig, Handl. rör. Skand. Hist. XVIII. 180 flg.

1. Diplom. Langeb. under 17 Dec. 1497. Naar E. M. Fant i diss. de commoratione Regis Joh. P. I. p. 6 nævner de fire Slotte, Stokholm, Kalmar, Nykøping, Ørebro, saa er dette for Nykøpings Vedkommende urigtigt, thi det var overdraget Steen Sture; Slottene navngives slet ikke i Dokumentet.

2. Diplom. Dalekarl. I. 166; Hvitf. VI. 133-34; Grönblad, Nya Källor till Finlands Medeltidshistoria, 1 B. Köpenhamn 1857, S. 95; Spegel, Skriftlige Bewis til Sv. Kyrckio-Historien, S. 68-69.

3. Hadorph anf. St. S. 363-64.

4. Olaus Petri anf. St. S. 332-33; Svaning, Chron. Joan. fol. T 4 v; Messenii Scondia illustr. IV. 58.

5. Giörwell, Svenska Magazinet 1766, 8vo, S. 733; Diarium Wadstenense p. 203 (S. Rer. Suec. I. 1); Diplom. Dalekarl. I. 281 (Dagen er 31, ikke 21, Jan.).

6. Det er urigtigt, naar Jahn (S. 371) antager, at Kongen allerede midt i Aaret 1498 vendte tilbage til Sverrig og derefter opholdt sig et heelt Aar i dette Rige. Han var overhoved slet ikke i Sverrig 1498, undtagen lige i Begyndelsen af Aaret, da han var paa Hjemreisen fra Opholdet det foregaaende Aar. Den 10 Jan. 1499 var Kongen i Skara, den 17 Jan. paa Ørebro. Af en Række Dok. deels i Geh. Ark., deels i Peringskølds Diplom. i Stokholm fra 10 Jan. til 28 Juni 1499 fremgaaer med Sikkerhed baade Varigheden af Kongens Ophold, og hvilke Steder han besøgte.

7. Hvitf. VI. 147-52 (Originalbrevene findes endnu i Geh. Ark.); Olaus Petri anf. St. S. 333.

8. Grønblad anf. St. S. 109-13; Hadorph S. 380-81. Hvitfeldt følger sin egen Tanke (og Andre have igjen fulgt ham), naar han VI. 158 i den berørte Omstændighed seer den væsentlige Aarsag til den følgende Opstand; han veed slet ikke af, at Steen Sture fik Erstatning. Olaus Petri nævner slet ikke Sagen, ligesaa lidt den svenske Riimkrønike. Jahn har først

fremdraget det Dok., der giver det rette Synspunkt for Bedømmelsen.

9. Landsloven af 1442 S. II, Udgaven af 1608.

10. Hadorph anf. St. S. 367-71. Brevet udstædtes 22 Juni, men Handlingen foregik 29 Mai.

11. Olof Wingqvist, Om den svenska Riksdagens uppkomst och utbildning, i Tidskrift för Litteratur, 1852, S. 391.

12. Hadorph, Biärköa Rätten, Stokh. 1687, fol., blandt Tillæg af gamla Stadgar, S. 70-71.

13. Diarium Wadstenense, anf. St. S. 204.

14. Den 18 Sept. (Onsd. efter Hell. Kors exalt.) 1499 afsagde Christiern i Søderkøping Dom i en Sag vedkommende Askeby Kloster i Østergøtland (Langeb. Dipl.). I et Brev fra Steen til Svante Sture, Søderkøp. Torsd. før Matthie (skal være Matthæi, 19 Sept.), omtales Steen Stures Følgeskab med Christiern og dennes Deeltagelse i en anden offentlig Sag (Stur. Arkiv). I et andet nogle Aar yngre Brev (samme Samling) omtales leilighedsviis Skibet.

15. Brev fra Steen Sture til Sønnen Svante Sture, dat. ex Nicopia in cena dom. (16 April) 1500, Stur. Arkiv. Jahn har paa mere end een Maade misforstaaet dette Brev, hvoraf han S. 388 Anm. 2 meddeler et Uddrag.

16. Gronblad, Nya Källor, 1 B. S. 118.

17. Stur. Ark. Brev fra Ærkeb. Jakob Ulfsen, dat. die Thome 1500.

18. Kong Hans til Stormester Frederik i Preussen, dat. Flensburg am Dage Elisabet viduæ 1501 (Afskrifter fra Kønigsberg i Geh. Ark.); Kong Hans til Byen Svenborg, Kbhvn. St. Matthei Apost. 1501, Topograf. Saml. Geh. Ark.

19. Jahn, S. 389, Anm. 4.

20. De Uddrag, Molbech har gjort af Dronning Christines Regnskabsbøger (Nordisk Tidsskr. for Hist. 1 B. S. 447 flg.) ere, som det vil vise sig, naar den i Dsk. Mag. 4 R. 1 B. begyndte fuldstændige Udgivelse fortsættes, aldeles uefterrettelige og forvirrende. Han har ikke fulgt den Orden, som bruges i Regnskabsbøgerne, men kastet Notitserne imellem hverandre, hvorved de blive aldeles ubrugelige til chronologiske Bestemmelser; og den Regnskabsbog, som betegnes med Aaret 1500, handler ikke om dette Aar alene, men om 1500, 1501, 1502 og har tillige som det synes mod Slutningen nogle Notitser fra 1503. Herved er Molbech (anf. St. S. 433) kommen til at antage, at Dronning Christine er reist op til Sverrig før Kong Hans, og ikke een Gang, men gjentagne Gange i Aaret 1500

reist frem og tilbage mellem Sverrig og Danmark. Dette er aldeles urigtigt. Dronning Christine var i Danmark i Aaret 1500 og reiste tilligemed Kongen op til Sverrig i Januar 1501. Jahn har (S. 388. 389) gjentaget Feilen, idet han følger Molbech.

21. Grønblad, anf. St. S. 117-18.

22. Grønblad, S. 123.

23. Den utrykte Fortsættelse af det Brev, hvoraf Grønblad S. 96-97 har givet et Brudstykke; jfr. Hadorph S. 378, og et Brev, som nu er trykt i det nylig udkomne 3 B. 2 H. S. 553 af Reuterdahls Svenska Kyrkans Hist. Men der staaer i Overskriften urigtigen Steen Sture for Svante Sture.

24. Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 43.

25. Spegel, Skriftlige Bewis til Sv. K. Hist. S. 69.

26. Brevet hos Hvitfeldt VI. 178.

27. Det ovenfor (Note 18) anførte Brev fra Kong Hans til Stormester Frederik af Preussen.

28. Dommen er af 25 Mai 1500 og læses i Dipl. Dalekarl. I. 174-75.

29. E. M. Fant, Diss. de commoratione Regis Johannis in Suecia I. p. 8.

30. Kong Hanses egen Beretning til Stormester Frederik, dat. Flensburg am Dage Elisabet viduæ 1501, Afskrift fra Kønigsb. Arkiv. Her har man Forklaringen af Svanings besynderlige og vidtløftige Fortælling (Chron. Joan. fol. Z-Z 4) om Steen Stures Svig og Kong Hanses List, som Hvitfeldt VI. 174 flg. med Forkortelser gjentager. Man vilde, hvis man ikke havde hiint Brev af Kong Hans, ikke være ubeføiet til at forkaste Svanings Fortælling som Fabel og Digt. Men nu seer man, at han dog har havt Grund for sig, men efter sin Sædvane udsmykket, udmalet og overdrevet, og ligeledes efter sin Vane, forvirret Tid og Sted. Det tilsigtede Sted i Kong Hanses Brev lyder, efterat der forud er talt om, at Kongen vendte tilbage til Stokholm, saaledes: »Hebben wii warhafftigen erfarenn, wo wii twe daghfart dar uth vnsem Ryke furder vort hadden getogen, weren wii myt vnnsem volcke durch hemeliche ordeneringe des genanten hern Stens Sturen von sinen byplichtern vnde buren, de he vpp gelegeliche stede jegen vnns van vor togeschicket vnde vorgaddert hadde, vnde van eme, sinen denerenn vnde knechten van achter to vorretlichen dalegetogen*) vnde geslagen worden. So wii dar denne vnse Rykesreder van nyge vorschreuen vnde geheschet hebben laten, is de genante her Sten Sture, so alle ander vnse

*) nedlagt.

Rykesreder vilgenant dar to stede by vnns synt gekomen, alleine uthgebleuen, vnde sick dar nicht hefft willen beualen, er wii em vnse geleyde gegeuen vnde darto myt gyszelen besorget hadden.« Der findes et andet Stykke blandt de kønigsb. Afskrifter, indeholdende Rygter fra Stokholm i Anledning af Uenigheden mellem Steen Sture og Kongen. Derefter skulde Tvisten være opkommen, fordi Steen Sture forsinkede sig paa Veien, da han skulde ledsage Kongen. I den Anledning skulde Kongen have brugt meget nærgaaende Udtryk mod Steen Sture og truet at tage ham med til Danmark, og Steen Sture derpaa have svaret med Trods. Men da det selv kun anmelder sig som Rygte, kan derpaa ikke lægges videre Vægt.

31. I en meget mærkelig Skrivelse, som findes i det Palmskøldske Diplomatar. i Stokholm, dateret Rönö die sctor. Philippi et Jacobi 1509, stilet til Abbedisse, Konfessor, Brødre og Søstre i et unævnt Kloster (formodentlig Vadstena), giver Hemming Gad adskillige Oplysninger om sit tidligere Liv. Heri forekommer den Yttring: »Vi have menige Rigsens Raads Brev og under Rigsens Klemme, i hvilket de bepligte sig til at holde os skadesløse om al Kost og Tæring, vi vitterlig gjøre kunne til Rigsens Nytte imod Kong Kristiern, som da ankede paa Riget med Dronning Dorothea om Ørebro Slot.« Heraf er det altsaa vist, at Hemming Gad allerede i Kong Christierns Tid, mellem 1478 og 1481, er bleven udskikket til Rom, hvad der ogsaa siges i den gamle linkøpingske Bispekrønike i E. Benzelii Monum. vet. eccl., og gjentages af Messenius, som undertiden har havt gode Kilder for sig, i Scond. illustr. tom. IV. p. 38. Prof. Kall Rasmussen feiler altsaa, naar han i sin Afhandling om to Fragmenter af en Codex af Saxo (Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. og særskilt S. 9) antager Aaret 1488 som det tidligste, i hvilket Hemming Gad har været i Rom. Han gjør ogsaa Hemming Gad meget for ung, naar han siger, at han i Aaret 1509, i hvilket han skal have holdt den berygtede Philippica mod de Danske, næppe har været 50 Aar gammel. Dette vilde føre til den Urimelighed, at han i en Alder af 20 Aar skulde være sendt som Sverrigs Fuldmægtig til Rom. I det nævnte Brev i Palmskølds Samling, som netop er fra 1509, omtaler han sig ogsaa som en Olding, taler om sin gamle krogede Ryg, hvilket ikke ret vel passer paa en Mand, der knap er 50 Aar. Iøvrigt blive de Grunde, som Kall Rasmussen med saa megen Lærdom har anført mod Ægtheden af den Hemming Gad tillagte Tale, urokkede. Det Resultat, hvortil han er kommen, vil kun bestyrkes, naar man betragter

den saakaldte Tales indre Beskaffenhed. Det er ingen Tale, men en langtrukken historisk Afhandling, der hos Johannes Magnus (Udgaven af 1617) udgjør 29 fiint og tættrykte Sider, belagt med Beviissteder og spækket med Citater. Intet svensk Rigsraad vilde ved en Leilighed, hvor det gjaldt om at tage en Beslutning i et truende og farefuldt Øieblik, holde ud at høre en saadan Tale. Der forekommer desuden Yttringer deri, hvis faktiske Urigtighed maatte være enhver af Tilhørerne bekjendt, og som det derfor aldrig kunde falde Hemming Gad ind at fremføre for dem. Og uagtet Talen siges holdt 1509 for at bevise det Rigtige i at slutte Forbund med Lybek, findes der ikke en eneste Hentydning til de øieblikkelige Forhold og Spørgsmaalets praktiske Side. Endelig er Stilen i dette udtværede Væv saa ulig som muligt med Hemming Gads ildfulde fyndige Foredrag, som vi kjende fra hans Breve.

32. Blandt Sturernes Papirer findes et Brev af Hemming Gad af smudsigt Indhold.

33. Hemming Gads ovenanførte Brev, dat. Rönö die Philippi et Jacobi 1509.

34. Han var endnu i Rom i Foraaret 1499, se Celsii Bullarium S. 209.

35. Hvad Joh. Magnus beretter herom i Hist. Gothor. Sveonumque S. 871-72 (Udgaven af 1617), og ligesaa Svaning, Chron. Joan. fol. Nn. v, bekræftes af Kong Hanses Brev til en romersk Kardinal, Aarsb. fra Geh. Ark. 1 B. S. 41.

36. Rhyzelii Bispekrønike, 2 D. S. 144, hvor den urigtige Angivelse 1 D. S. 119, at han var en Finne, berigtiges.

37. Joh. Magnus anf. St. S. 863, jfr. J. M. Fant, De commoratione Regis Johannis p. 5.

38. Det om Gjælden, Salg af Arvegods, Nægtelse af Søderkøping, forekommer i Dokumenter; det om Ørebro ligger i Forholdene og stadfæstes af det Følgende; for Resten jfr. Grønblad, S. 129-30.

39. Celsii Bullarium, S. 210.

40. Hadorph, Bilagor, S. 373; jfr. Diar. Fratr. Min. Stockh. S. Rer. Suec. I. 1. p. 79. Diariet retter selv sin urigtige Angivelse af Mødets Begyndelse (24 Juni), idet det siger, at det varede omtrent 6 Uger og endte 10 Juli. Mødet aabnedes omtrent 30 Mai.

41. Hadorph, S. 380.

42. Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 13.

43. Dsk. Kong. Hist. Geh. Ark. Fasc. III, Brev fra Svante Sture til Kongen, udateret Udkast, men fra denne Tid.

44. Dette maa sluttes af deres Erklæringer af 1 og 2 August (Hadorph, S. 372-77); heri opregnes nemlig de egentlige Besværingspunkter, som de i Stokholm overgave Kongen; men blandt disse forekommer ikke det om Rusland. Siden tilføies i Erklæringerne Forbundet med Rusland som en Tillægsgrund, der bestyrkede dem i deres Forsæt at opsige Kongen Huldskab og Troskab.

45. Svaning, Chron. Joan. fol. Aa; Hvitf. VI. 176.

46. Olaus Petri, anf. St. S. 333.

47. Stur. Ark. Borgm. og Raad i Stokholm til Svante Sture, Onsd. efter Laurentii 1501 (ved Omtale af hans tidligere Yttringer); smstds. Svante Sture til Henr. Krummedige die lunæ XII mensis Julii 1501.

48. Grønblad, Nya Källor, S. 123.

49. Stur. Ark. B. Rynning til Svante Sture, udateret; jfr. Grønblad, S. 130.

50. Svaning efterfulgt af Hvitfeldt.

51. Kongens tidligere anførte Brev til Stormester Frederik.

52. Brevet hos Hvitfeldt VI. 178-79. 182.

53. Hemming Gad fremsætter dette i et Brev til det danske Rigsraad (Grønblad, S. 132-33); men ikke blot siger Olaus Petri S. 333, at de »lätes vara tillfrijds«, og lignende Udtryk har Diar. Fratr. Min. Stockh. S. Rer. Suec. I. 1. p. 79: »simulantes se contentos«; men en af Hovedmændene, Svante Sture, i sit ovenanførte Brev af 12 Juli til Henrik Krummedige, udtaler sin Tilfredshed med Herredagens Udfald; og endelig siger Kong Hans selv, at »Alt var vel forligt« (D. Mag. 3 R. 2 B. S. 37). Saaledes fremstilles ogsaa Sagen efter preussiske Arkivkilder af Faber i Beiträge zur Kunde Preussens, 6 B. 1824, S. 526, jfr. S. 528, Anm.

54. Grønblad, anf. St. S. 133.

55. Hadorph, Bilagor, S. 372. Hadorph har ikke altid havt gode Afskrifter for sig. Dette Brev er hos ham dateret St. Pauli Dag, hvilken urimelige Datering har givet Anledning til adskillige vildledende Gisninger. Det skal være Petri ad vincula, 1 August. Det strax paafølgende Dokument S. 374-75 har det urigtige Aar 1501 for 1502. Ligesaa slemt, eller værre end den urigtige Datering, er det, at i førstnævnte Dokument Navnene paa de Sammensvorne ere feilagtigt angivne: istedenfor Knut Eskilszon skal der læses Knut Alsson (Alfson), og istedenfor Johan Manszon skal det hedde Johan Bessze. Disse urigtige Navne ere fra Hadorph gaaede over til Andre.

56. Grønblad, S. 127.

57. Hadorph, S. 372-82; Grønblad, S. 124-26. 132-34; Hvitf. VI. 181-82; flere utrykte Breve blandt Sturernes Papirer.

58. Freden mellem Sverrig og Rusland 1497, der ellers ingensteds omtales, fremgaaer allerede temmmelig tydeligt af Yttringer i et Brev, som nu er trykt hos Grønblad S. 145-46, jævnførte med Steen Stures Ord i Handl. rör. Skand. Hist. XVIII. 91-92. Steen Sture har altsaa, da Angrebet fra Danmark truede med at blive Alvor, og indre Fjender desuden trængte ham, søgt Fred med Rusland. Dette finder nu sin fuldkomne Stadfæstelse i den af C. Schirren udgivne Nachricht von Quellen zur Gesch. Russlands vornehmlich aus schwed. Archiven, Petersburg 1860, S. 61, hvor Fredsdokumentet, dat. Store Nougord 3 Marts 1497, omtales, og Overeenskomsten siges sluttet paa Grundlag af Freden 1323 mellem Magnus Smek og Fyrst Georg.

59. Grønblad, S. 103 jævnført med S. 121.

60. B. E. Hildebrand, Diplom. Suecan. vol. III. 607.

61. Grønblad, anf. St. S. 103.

62. Chron. Skib. Scr. R. Dan. II. 561.

63. Grønblad, S. 119: »Star scriffuit j edert breff, at edert raad i Sverigis rike haffue sakt edher, at« o. s. v.

64. Chron. Skib. henfører denne Sendelse til 1499, russiske Kilder til 1500, se Karamsin, Gesch. Ruslands, 6 B. S. 213; Strahl, Gesch. Ruslands, 2 B. 1839, S. 313. 402. Der behøver imidlertid ingen videre Modsigelse at være, da Gesandtskabet kan have strakt sig fra det ene Aar til det andet. — Om Fangerne se Grønblad S. 121.

65. Chron. Skib. S. R. Dan. II. 561.

66. Hvitf. VI. 178.

67. »Der oberste Gebietiger in Liefland« til Stormester Frederik, dat. Ruyen des Sundages na Jacobi apost. 1499, og dat. Wenden 1500 (uden Dag), i Afskrifter fra Kønigsberg; Napiersky, Index corporis hist. diplom. Livoniæ etc., vol. II. Nr. 2392; Richter, Gesch. der deutsch. Ostseeprovinzen, 1 Th. 2 B., Riga 1858, S. 234. Det Forbund, som Arndt, Liefländ. Chronik, 2 Th. S. 175, omtaler som sluttet mellem Hærmesteren og Kongen af Danmarks Fuldmægtige mod Rusland, i Walck Donnerstags nach Mariæ Geburt (12 Sept.) 1499, kan ikke have været andet end foreløbigt, da der underhandledes efter den Tid. Naar Richter bemærker, at Forbundet senere ikke kom til Udførelse, da har dette sin naturlige Forklaring deri, at Opstanden i Sverrig nødvendiggjorde et Omslag i Kong Hanses Politik mod Rusland.

68. Olaus Petri, anf. St. S. 330, Handl. rör. Skand. Hist. XVIII. 38.

68*. Diar. Fratr. Min. Stockh. Scr. R. Suec. I. 1. p. 79-80.

69. Hadorph, Bilagor, S. 375-77.

70. Dsk. Mag. 3 R. 2 B. S. 36-37.

71. Hadorph, Bilagor, S. 378.

72. Olaus Petri, S. 333.

73. I Diplom. Dalekarl. I. 177 er det Brev, der melder hans Mord, urigtigen henført til 23 April 1501 for 8 April 1502.

74. Hos Hadorph S. 381 staaer rigtignok Søderkøping, men der findes et Brev fra Svante Sture (Dsk. Kong. Hist. Fasc. III), hvori han takker Kongen for Forleningen af Søderkøping, men beder endnu om Norkøping med samt Laxefiskeriet.

75. Hadorph, S. 381.

76. Svaning, Chron. Joan. fol. Aa 3.

77. Hadorph, Bilagor, S. 377, Olaus Petri, S. 333.

78. Stur. Ark. Brev af Ingeborg Aakesdatter, Nykøp. Mand. eft. Assumpt. Mariæ, og Grønblad S. 127.

79. Grønblad, S. 133. Svartsiø Slot, som ligeledes nævnes her, blev uden Tvivl endnu senere angrebet fra Stokholm.

80. Grønblad, S. 127.

81. Stur. Ark. Brev fra Borgm. og Raad i Stokh. Onsdag efter Laurentii 1501.

82. Stur. Ark. Arvid Trolle til H. Gad, octava assumpt. Mariæ 1501, og Grønblad S. 127.

82*. Diar. Fratr. Minor. Stockh. anf. St. S. 79-80; Dipl. Dalekarl. I. 177, hvor dog Dateringen maa rettes som anført i Note 73.

83. De almindelige Kilder og desuden G. Waitzes Afhandl. i Zeitschrift des Vereins für Lübecks Gesch. 2 H. 1858, S. 129 flg., der er støttet paa Arkivdok. og andre utrykte Kilder.

84. Olaus Petri S. 334 henfører disse Skibes Sendelse til Stokholm til August 1502.

85. Krantzii Wandaliæ lib. XIV. cap. 29; Reimer Kochs haandskrevne lybske Krønike under Aar 1502; Hvitf. VI. 192 flg.; Svaning, Chron. Joan. fol. Bb 4 flg. Da de forskjellige Haandskrifter af Reimer Koch have Afvigelser, bemærker jeg, at jeg følger Hdskr. Nr. 303 i Ny kongl. Saml. fol. paa det kongl. Bibl. Allerede i dette Stykke viser sig strax en Forskjellighed, idet G. Waitz i sin nysanførte Afhandl. S. 137 efter sit Haandskrift taler om to »schwedische« Skibe, medens der i det af mig benyttede læses: »sundeske« (fra Stralsund), hvilket uden Tvivl er det rigtige.

86. Hvitf. VI. 194. Kongen af Skotland udskrev endog til denne Krigsrustning en Skat af 12,000 Pund, se Lange, Norsk Tidsskr. 4 Aarg. S. 83, Anm.

87. Hvitf. VI. 195; Frederici regis ad Christierni patruelis calumnias respons. fol. C 3 v. Heraf sees, at Forhandlingen ikke, som Hvitfeldt siger, foregik skriftlig, men ved et personligt Møde paa Segeberg, paa samme Tid som Prindsesse Elisabet sendtes til Brandenborg; Kongen var, som man af flere Dok. seer, paa Segeberg sidst i Marts og først i April 1502. Hvitfeldt siger, at Frederik forlangte Halvdelen af de 10 sidste Aars Indtægter, men Frederik siger selv, at han begjærede »reditus a morte paterna«. Det Samme har Hvitfeldt ogsaa VII. 5 i Modsigelse med sin Yttring VI. 195.

88. Hertil flere Træk i hendes Regnskabsbøger og i hendes Breve, f. Ex. et til hendes Slotsfoged Oluf Falster, dat. Odense St. Georgii Dag 1513 (Dsk. Saml. Nr. 565 b).

89. F. Ex. hendes Brev til Fru Anne Rudsdatter, dat. Flensborg Mand. eft. Ambros. Dag 1500, Registr. 26 i Geh. Ark. Nr. 5.

90. Pavebullen er af 25 Febr. 1497, Sønnen fødtes 15 Juli 1497; jfr. Reg. Dan. Nr. 5104.

91. Julius den Andens Brev, dat. Romæ sexto Kal. Decemb. 1503, Langeb. Diplom.

92. Geh. Ark. Dsk. K. Hist. Fasc. X. I Forhandlingerne om Christiern den Andens Haandfæstning 1513 hedder det: »Mene Danmarcks Riges Raad kæære, ath nogher theres metbrødre ære kommen paa konnynghens schriffuelse oc meste ther hallssen offuer oc inghen reth epther ganghen«.

93. D. Mag. 3 R. 3 B. S. 225. Anm. 28.

94. Aaret 1498, til hvilket dette af Flere henføres, var Kongen slet ikke i Sverrig; at det var Vinteren 1501, følger baade af Riimkrøniken anf. St. S. 198 og af et Brev, som senere skal anføres.

95. Afskrifter fra Kønigsbergs Arkiv, Brev fra det svenske Rigsraad til den tydske Ordensmester, dat. Stokholm am auende Petri et Pauli 1502. I en senere svensk offentlig Erklæring (Handl. rör. Skand. Hist. XX. 20) hedder det ogsaa: «Relicta propria uxore in dicto Regno Suecie cuidam publice adherens adultere in Daciam navigauit«.

96. Wegener, Abrahamstrup 1 B. S. 43. Anm. 3. 5, S. 45-46.

97. Topogr. Saml. i Geh. Ark., Roeskilde Nr. 94, Brev fra Kongen til Erik Valkendorf, udateret, men af 1510; Meddelelser fra Geh. Ark. 1 B. S. 37. 38. 43-45.

98. Brevet findes i Stur. Ark., dat. Ghaasene Torsdag eft. vor Frue concept. 1506. Det, som om dette Punkt kan læses af det ilde medhandlede Brev, er følgende: »käre frendhe, gaar her och ffor ryckthe, ath k[ung]h Hans hawer acthet ath ridhe i Skaane i ar [men mik h]oppess m... ath ffruw Ädhle taker haanem wäl then ressen aff«. I et Brev af 1507 fra Bisp. Ingemar (Handl. rör. Skand. Hist. XX. 184) forekomme Yttringer, der gaae i samme Retning.

99. Hvitf. VI. 202; Wegener, anf. St. S. 49, Anm. 1.

100. Kong Hanses Regnskabsbog for 1487, Geh. Ark.

1. Werlauff, Nyt hist. Tidsskr. 5 B. S. 335-36. Høibrostræde, der begyndte paa Amagertorv ligeoverfor Læderstræde og løb op til Høibro, er som bekjendt forsvundet siden Ildebranden 1795.

2. Kjøbenhavns Jordebog af 1496 i Pontopp. Orig. S. 432.

3. Ikke, som det almindelig hedder, Kong Hanses senere Svigersøn Joachim, der var yngre end Christiern, og først blev Kurfyrste 1499.

4. Chron. Joan. fol. X 1; S. R. Dan. VIII. 356.

5. Dipl. Norv. I. 753; Saml. Chr. secund. Nr. 47, Brev fra Klaus Pedersen, Rom 21 Sept. 1521; Hvitf. VII. 35.

6. Exempel forekommer i en Gesandtskabsberetning af Jürgen Klingenbeck der af Stormester Albrecht af Preussen var sendt til Danmark, dat. Kopenhagen am abent Philippi und Jacobi 1518 (Afskrifter fra Kønigsberg).

7. »Le dict Roy est renommé bon marinier et prend plus de plaisir à la mer qu' à la terre«, hedder det i Gesandtskabsberetningen trykt hos Fr. Cygnæus, Bidrag till de nordeurop. Folks Hist., 1 D., Helsingfors 1848, S. 291.

8. C. J. Brandt har den Fortjeneste at have fremdraget dem.

9. Sanctuarium Birgerianum i Suhms ældre Saml. 1 B. 3 H. S. 28.

10. Nyerups Reiser til Stokholm 1810 og 1812, S. 48. 187.

11. S. R. Dan. VIII. 487-89.

12. Geh. Ark. Registr. 10, Hyldinger Nr. 12.

13. Kong Hanses Regnskabsbog for 1487, Geh. Ark. Hyldingen i Odense og Ringsted nævnes ikke udtrykkelig, men af flere Notitser i Regnskabsbogen er det klart, at den har fundet Sted og i den anførte Orden. Ogsaa omtaler Bisp Lage Urne leilighedsviis i et meget senere Brev (21 Mai 1514, Dske Saml. i Geh. Ark. Fasc. 604) Laaland og Falster som de eneste Lande, hvori Kongen ikke var hyldet før sin Kroning, og raader ham ikke at forsømme det.

14. Hvitf. VI. 72-74 har givet et ikke meget nøiagtigt Uddrag af Brevet; Originalen findes i Geh. Ark. Registr. 10, Hyldinger Nr. 13.

15. Diplom. Norv. II. 703.

16. Svaning, Chron. Joan. fol. S 2; Hvitf. VI. 124.

17. Reimer Kocks lybske Krønike; vedkommende Sted trykt i Quellensamml. der schl. holst. lauenb. Gesellsch. 2 B. S. 37.

18. Det var først et heelt Aar efter sin Faders Død, at Kong Hans, skjøndt han tidligere var valgt til Konge, fik sig Slotslovene overdragne af Rigsraadet, og dette betragtedes endda som en særlig Gunst. Da det nemlig paa Grund af Forholdene trak saa længe ud med hans Kroning og Haandfæstningens Vedtagelse, lod Rigsraadet sig finde villigt til forinden at overdrage ham den fulde Udøvelse af Kongemagten (Hvitf. VI. 3).

19. Jeg har i Angivelsen af Christiern den Andens Fødselsdag fulgt den samtidige og med Kongen nøie bekjendte Christiern Winther, der i en Række af Aar havde været hans Sekretær. Han siger, at Kongens »natiuitet indganger paa thend første dag julij« (Breve og Aktst. til Chr. 2 og Fred. 1, 1 B. S. 528), og bemærker dette netop i Anledning af en astrologisk Undersøgelse, ved hvilken Nøiagtighed i Sligt var en nødvendig Fordring. Sagen er af ringe Vigtighed; ellers angives 2 Juli som Fødselsdagen; Urigtigheden af adskillige andre Angivelser findes flere Steder oplyst. — Den eneste fuldstændige Angivelse af Christierns Sødskende skyldes den vel underrettede Georg Spalatin i Menckenii Scr. R. Germ. II. col. 1101. — For det Almindelige i Kongens Ungdomshistorie er Svaning Kilden, hvem Hvitfeldt heri ligefrem følger Svaning siger, at han har sine Efterretninger herom fra Jens Mikkelsen Mønbo (saaledes er hans Navn, ikke Hans Mønbo), der kjendte Kongehuset og var med blandt Kongens Udlændighedsfæller. Men det er tydeligt, at Svaning baade her og mange andre Steder i sit Skrift tillige følger omløbende Rygter. — Med Hensyn til Kongens Færdighed i Latin kan erindres, at Kongen dog, som rimeligt var, kunde komme i Forlegenhed, naar en fremmed Gesandt holdt en pyntelig Oration med udsøgte Floskler; han maatte da tye til sin Kantsler om Hjælp (Cygnæus, anf. St. S. 286: »il est aucunement latin et bien entendit la plus part de ce que luy dis, le reste se fict exposer par ses Prelats et Chancelier«). — Til Oplysning af Dronning Christines Tænkemaade findes Bidrag ikke blot i de almindelige Regnskabsbøger, men ogsaa i Regnskaberne for Ribes og Koldings Øxen- og Hestetold, af hvilken en Deel var hende tillagt; disse indeholde en ligesaa

broget Mangfoldighed af Notitser som hine. Træk til hendes Omsorg for Graabrødrene findes bl. A. ogsaa i O. H. Møllers Program 1775, »Vermischte Nachrichten und Urkunden über Ludolphus Naamani und den Franciscanerorden«, S. 22, og Terpager Ripæ Cimbricæ, S. 400. — Om end Altertavlen i Odense maaskee er begyndt allerede 1497 (Vedel Simonsen, Bidrag til Odense Byes Hist. 2 B. 1 H. S. 49 flg., jfr. D. Mag. 1 B. S. 24-26), maa den dog seent være bleven færdig, hvis Christiern den Andens Søn Hans er en af de derpaa afbildede Figurer. Foruden Mülertzes Program (1813) om Altertavlen haves nu af K. F. Viborg en udførligere Beskrivelse med Afbildning i Kirkehistor. Saml. 2 B. S. 425 flg., hvor dog det Historiske er mindre tilfredsstillende. — Kong Hanses Forhold til Edele Mikkelsdatter nægtes med nogle Omsvøb af Svaning i Chron. Joan. fol. Bb v, men betyder ikke stort hos denne Forfatter, der tog sig meget i Agt for at støde; at Molbech i Nord. Tidsskr. 1 B. S. 449 ogsaa nægter det, maa skrives paa Flygtigheds og Glemsomheds Regning. I Wegeners Abrahamstrup 1 B. S. 42-49 findes flere Oplysninger om Edele og hendes Ægtefælle meddeelte efter Dokumenter. — Hans Bogbinder forekommer ofte allerede i den ældste Regnskabsbog, Kong Hanses for 1487 (Dsk. Saml. Nr. 223). At Hans Bogbinder den Ældre skulde have været en født Tydsker, har jeg ingensteds fundet noget Spor til; men af Tillægsnavnet Metzenheim maa vel sluttes, at Familien stammer fra Tydskland; i et Dok. af 10 Juni 1495 (Gulland Nr. 8 b Geh. Ark.) forekommer det i den oprindeligere Form »Meysenheym«; en By Meisenheim ligger i det sydvestlige Tydskland mellem Mosel og Rhin, hørende til Hessen-Homburg. Werlauff har gjort Hans Bogbinder den Ældre og hans Sønner til Gjenstand for flere Afhandlinger (Hist. Tidsskr. 3 B. og N. hist. Tisskr. 5 B.), samlet det tidligere Bekjendte og forøget det med mange nye Oplysninger, navnlig er Slægtskabsforholdet sikkert oplyst. At Borgemester Ambrosius og Hans Bogbinder den Yngre vare Brødre fremgaaer iøvrigt ogsaa af en Yttring, som forekommer i en Beretning om Jørgen Wullenwevers Fængsling og Forhør (Gemeinsch. Archiv cap. XXIX. Nr. 11), hvori det hedder: »das ist durch Benedict von der Wische geschehen vnd Hanszen Buchbinder, Ambrosius Bruder«. — Den Tid, jeg har anført for Christierns forskjellige Hyldinger, støtter sig paa Arkivdokumenter eller samtidige Efterretninger, og derefter kan de modsigende og vildledende Angivelser som findes hos Hvitfeldt, Svaning, Chron. Skibyense, Corn. Scepper o. Fl. berigtiges. Jfr. min Afhandling i Oversigt

over Vidsk. Selsk. Forhandlinger for 1859, S. 132 flg. Naar Hvitfeldt VII. 3 taler om, at Christiern den Anden 1497 blev hyldet paa Viborg Landsthing og andre Landsthing, saa er det uden Tvivl en Misforstaaelse; han har ikke omtalt eller ikke vidst, at Christiern allerede var hyldet paa Landsthingene 1487; og ved at omtale Valget 1497 synes han at tilføie Hyldingen paa Landsthing som Noget, der forstod sig af sig selv. En ny Hylding og Edsaflæggelse af Undersaatterne er i sig selv lidet sandsynlig. Desuden kan Kong Hans ikke — hvad der dog vel maatte forudsættes som næsten nødvendigt — have været tilstæde ved disse Hyldinger; thi Valget i Kjøbenhavn 1497 foregik ved Christi Legems Tide, d. e. 25 Mai (Hvitf. VI. 124, og Chron. Joan. fol. S 2 tyder til samme Tid); men sidst i Mai, hele Juni og Juli var Kong Hans, som sees af Dokumenter, først i Kjøbenhavn, siden i Skaane, sysselsat med Toget til Sverrig, saa der ingen Tid blev til Omreise til Landsthingene. Misforstaaelsen synes at være kommen deraf, at Hyldingen i Viborg 1487 flere Steder (Chron. Skib., Chron. Joannis og i en skriftlig Optegnelse fra 16de Aarh. af Christiern Nielsen Juel) urigtigen henføres til samme Dag, festum corp. Christi, som Valget i Kjøbenhavn 1497 fandt Sted.

20. N. D. Mag. 6 B. S. 1 flg.; Saml. til nske Folks Sprog og Hist. 6 B. S. 134 flg.

21. Om Alf Knudsen og hans Sønner se Rigsarkivar Langes meget oplysende og paa Dokumenter støttede Afhandling om Besidderne af Giske Gaard i Norsk Tidsskr. for Vidsk. og Litt. 4 B. S. 71 flg. Forfatteren, der til Tab for Nordens Historie bortreves altfor tidlig, har meddeelt mig adskillige Tillæg til hiin Afhandling.

22. Hadorph, Bilagor, S. 302. 305. 312.

23. Diplom. Norv. II. 729.

24. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 2-5.

25. Nske Saml. i Geh. Ark. 3 Afdel. Fasc. III. Dok. udstædt sabbato quatuor temp. ante domin. Reminisc. 1494 og et udateret Stykke blandt Adel. Breve paa Kgl. Bibl.

26. D. Saml. Fasc. 604, Geh. Ark., Brev dat. die Augustini 1515.

27. Forfatteren til Chron. Skib. p. 562: »Simplici ingenio magis quam perverso, cujus simplicitate ad rebellionem abusi sunt Sveci quidam proditores«. Det gjentages af Svaning, Chron. Joan. fol. Bb 2, og af Hvitf. VI. 189.

28. Geh. Ark. Registr. 51, Dok. udstædt Baholm feria quinta post visitat. Mariæ 1493.

29. Diplom. Norv. II. 731. 734.

30. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 29, jfr. Diplom. Norv. II. 720.
31. Diplom. Dalekarl. I. 177 (1502).
32. Stur. Ark., Brev dat. Løverd. efter Egidii 1507.
33. Vid. Selsk. Skr. ældste Saml. VII. 355.
34. Efter Dok. i Geh. Ark. og Kgl. Bibl.
35. Norske Saml. Geh. Ark. Registr. 77. Nr. 153, Brev til Kantsler Joh. Friis, dat. Eykieland annunciat. Mariæ 1541. Med Hensyn til Udtrykket »Hune« kan erindres, at den bekjendte Niels Dakke ogsaa brugte dette Ord, idet han sagde, at han vilde reise en »Hune« Hær for at udrydde alle Adelsmænd.
36. Udgaven af 1632, S. 46.
37. Dipl. Norv. II. 731; Klageskrivelsen smstds. S. 734-35.
38. Klage fra Almuen i »sydre luthen Gudbransdala« i Agershuus Len, dat. sab. ante Martini ep. 1497, Dipl. Langeb.
39. Diplom. Norv. II. 732.
40. Diplom. Norv. I. 716.
41. Nsk. Saml. Geh. Ark. 2 Afd. Fasc. XV, Dommen i Lasse Skjolds Sag Nicolai Aften 1498; Dsk. Mag. 3 R. 2 B. S. 29, Dommen i Arild Kanes Sag, jfr. Pal. Müller, Jens Andersen Beldenak, 2den Udg., S. 4. 138-39.
42. Diplom. Norv. V. 705. (Tune, Robygdelagen og Solør fik han ifølge Dokumentet uden al Afgift, og ikke som det i Overskriften anf. St. hedder, mod aarlig Afgift).
43. Fred. 1.s norske Registrant i Geh. Ark. fol. 3, dat. Korsør Sønd. eft. vor Frue visitat. (8 Juli) 1498. Et Uddrag heraf er trykt i Saml. til nsk. Folks Hist. 6 B. S. 7.
44. Tiden fremgaaer af D. Mag. 3 R. 2 B. S. 30, ifølge hvilket Peder Griis 13 Marts 1499 endnu var Lensmand paa Tønsberg, sammenlignet med S. 32-33 smstds., hvor han nævnes som Høvedsmand paa Agershuus 19 August 1499.
45. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 33-34.
46. Nsk. Saml. Geh. Ark. Fasc. IV., Forlig sluttet i Auross Sønd. før Juleaften 1499.
47. Schrøder, Monumenta dipl. Suec. Upsaliæ 1820-21, p. 64.
48. Den 7 Marts (Thomæ Aquin. Dag) 1501 modtog han i Stokholm en Qvittering, Langebeks Diplom.
49. Hadorph, Bilagor, S. 381, D. Mag. 3 R. 2 B. S. 36.
50. Hadorph, anf. St. S. 372. (Der skal nemlig læses Knut Alfson for Knut Eskilszon).
51. Hadorph, S. 373-74.
52. Stur. Ark. »Knud Alfsen bliver heroppe«, siger Steen Sture i et Brev fra Dalerne 1501, udateret, men fra sidst i August eller først i September. Jfr. Grønblad, S. 124.

53. Kongens Brev af 9 Sept., D. Mag. 3 R. 2 B. S. 38. (Naar den ældre Jahn, Unionskongernes Hist. S. 394, taler om Knud Alfsens Gods i Nerike, kommer det af en Mislæsning Nerikæ for Norikæ). Det norske RRds. Brev til Vos, dat. Bergen die exalt. crucis 1501, Langeb. Diplom.; Brevet af 28 Okt. i D. Mag. 3 R. 2 B. S. 39; »Omlle« Skibrede smstds. S. 40 maa vel være en Mislæsning for »Anille«, Aaret bliver 1501. At Knud Alfsen tidlig maa være bleven dreven ud af Norge igjen, sluttes af Udtrykket i Brevet af 20 Dec. smstds. S. 41, jfr. Brevet af 2 Febr. S. 44.

54. Stamtavlen hos Fant, Chron. genealog. Christinæ Gyllenstiernæ; Hist. Tidsskr. 3 B. S. 609; Danske Atlas IV. 442; Handl. rör. Skand. Hist. V. 3-4.

55. Stur. Ark., H. Gad til Svante Sture, dat. die Egidii 1501.

56. Schrøder, Monumenta Suecana p. 56.

57. Kong Hanses Breve af 23 Sept., 23 Nov., 20 Dec. 1501, 10 og 12 Jan. 1502, i Dsk. Mag. 3 R. 2 B. S. 38. 40. 41. 42. 43; Schrøder, Monumenta Suec. anf. St.

58. Kong Hanses Breve af 5 og 13 Jan. 1502, Dsk. Mag. 3 R. 2 B. S. 41-43.

59. Niels Ragvaldsen i Aaby kalder Svante Sture ham i Dok. udstædt Fred. før Frue Dag annunciat. 1504. En Niels Ragvaldsen forekommer i Sverrig 1496-97 (Handl. rör. Skand. Hist. XVIII. 40. 113 og fl. St.), men jeg veed ikke om det er den samme Person.

60. Stur. Ark. Arvid Siggesen, »Kirkepræst i Follendsbro«, til Svante Sture, dat. Skara Reminiscere Søndag 1502 (20 Febr.); Sivord Skytte til Svante Sture, dat. Etag Mand. eft. Frue Dag 1502 (28 Marts).

61. Diplom. Norv. I. 754.

62. Arvid Siggesens nys anførte Brev.

63. Stur. Ark. Erik Jønsson til Svante Sture, dat. Etag anden Sønd. eft. quasimodog. 1502; at Beleiringen varede ind paa Sommeren erfares leilighedsviis af et senere Brev af samme Erik Jønsson (20 Nov. 1502); Erik Gyldenstjerne til Svante Sture; dat. Lødøse domin. Lætare 1502.

64. Dsk. Saml. Geh. Ark. Fasc. 391. Et enkelt Exempel findes hos Hübertz, Aktst. vedkommende Aarhuus, 1 B. S. 90.

65. Kong Hans var allerede 15 Juni, Viti og Modesti Dag, i Kjøbenhavn, sysselsat med Regjeringssager, se Terpager, Ripæ Cimbricæ, S. 407.

66. Kong Hanses Beretning til den preussiske Stormester Frederik, dat. Copenh. am auende vnszer leuen Frauwen Himmel-

fart 1502, blandt Afskrifter fra Kønigsberg, i Forbindelse med Knud Alfsens Brev til Svante Sture, dat. Lena Søndag før Jacobi 1502, i Dsk. Kong. Hist. Fasc. III. Christiern kom »Torsdag næst för St. Margrete Dag Midaftens Tid«; regnes Margrete Dag for 20 Juli, bliver det 14 Juli; regnes den derimod for 13 Juli, bliver Ankomsten en Uge tidligere.

67. Chron. Joan. fol. Cc 4 - Dd, sammenholdt med Knud Alfsens Brev, D. Kong. Hist. Fasc. III, dat. Lena Sønd. før Jacobi 1502.

68. Forf. til Chron. Skibyense og Olaus Petri.

69. Schrøder, Monumenta Suec. p. 60. Et andet Dok. af lignende Indhold læses i Schrøders Disputats om Erik Eriksen Gyldenstjerne, Upsala 1851, S. 6-7; smstds. hans Gravskrift i Skara Domkirke, m. m.

70. Kong Hanses tidligere omtalte Brev til Stormester Frederik; Olaus Petri S. 334; Stiernman, Höfdinga-Minne, 2 D. S. 76.

71. D. Mag. 3 R. 3 B. S. 294-95; Vedel Simonsen, De danske Ruder, 1 H. S. 142.

72. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 46-50; Hvitf. VI. 189-92; Chron. Skib. S. R. Dan. II. 562; Olaus Petri, anf. St. S. 334. Mellem de forskjellige Aftryk af Dommen hos Hvitfeldt, D. Mag. 3 R., og nu sidst i Dipl. Norv. V. 712 findes en Deel Uovereensstemmelser.

73. Chron. Skib., anf. St. S. 564: »Fuerat tota vita sumptuosus et inutilis«. Der findes paa forskjellige Steder i utrykte Kilder flere Træk om ham, som stadfæste og skjærpe denne Dom.

74. Stur. Ark. Brev af Mette Iversdatter, dat. Vadstena ipso die Agate virg. 1507. Søren Skaaning forekommer ogsaa senere som en upaalidelig Partigjænger.

75. Stur. Ark. I et Brev stilet til Nordmændene, Fred. før vor Frue Dag annunc. 1504, siger Svante Sture: »og ligger den ærlige gode Mand endnu paa Morde paa Agershuus, der hver christen Mand maa ynke sig over«.

76. Om Sagen mellem Oluf Oxe og Poul Laxmand se Ryge, Peder Oxes Levnet, S. 16-20, jfr. Wegener, Om Udgravningen af Asserboes og Søborgs Ruiner, Annaler for nord. Oldkynd. og Hist., 1851, særskilt Aftryk S. 22 flg.

77. Jahn, S. 579-80.

78. Kong Hans til Stormester Frederik af Preussen, dat. in den swedeschen Scheren am Sonauende in den pinxten 1502 (Afskrifter fra Kønigsb. Arkiv); heri fremsættes Mistanken om Forgiftelsen. I et iøvrigt ligelydende Brev til Danzig siges, at der ingen Mangel var paa Levnetsmidler, da Slottet overgav sig.

79. Poul Laxmand til Kong Hans, dat. Søllesburgh, Mand. før St. Bodulphi Dag 1502 (13 Juni), Langeb. Diplomat.

80. Chron. Skib. i Script. R. D. II. 562-64, Svaning, Chron. Joan. fol. Bb 2, Hvitf. VI. 186, Hist. Foren. Tidsskr. 3 B. S. 608.

81. Hist. Foren. Tidsskr. anf. St. S. 309.

81*. I Lunde Kapittels Brevregistrant 2 Afdeling (Rigsarkivet i Stokh.) findes en stærk Klage til det danske Rigsraad mod Poul Laxmand og Niels Hack af Ærkebisp Birger, dat. in profesto Calixti papæ 1501.

82. Chron. Skib. anf. St. S. 563.

83. Hvitf. Bispekrønike fol. zij-ziij; Hvitfeldts Kilde er Magni Matthiæ series episc. Lund. p. 214. Birger omtaler selv Kjøbet af Poul Laxmands Gods i sit Sanctuarium (Suhms ældre Saml. I. 3 H. S. 32) paa en Maade, som bringer til at tænke paa Ordsproget: »qui s'excuse, s'accuse«.

84. Johan Jepsens Breve til Kong Hans i Dsk. Saml. Fasc. 604, Geh. Ark.

85. Vedkommende Dokumenter ere trykte i Rosenvinges og Molbechs Afhandlinger anf. St. i Hist. Tidsskr. 3 B.

86. Afdøde Rosenvinge har gjort dette Æmne til Gjenstand for en egen Afhandling i Hist. Foren. Tidsskr. 3 B., men som lider af stor Ensidighed og i nogle Tilfælde støtter sig paa faktisk urigtige Forudsætninger. For at svække Betydningen af det svenske Rigsraads Erklæringer, yttrer han Tvivl om, at ret mange af de Rigsraader, som udstædte Vidnesbyrdet, i Aaret 1502 havde Sæde i det svenske Rigsraad, og bemærker, at han kun har truffet een af dem anført som Rigsraad i et Diplom af 1501. Det er imidlertid vist, at af de 9 Rigsraader, som 1513 vare tilstæde i Kjøbenhavn, havde i Aaret 1502 i det Mindste de sex Sæde i det svenske Rigsraad, nemlig Bisp Otte af Vesteraas, Bisp Matthias af Strengnæs, Erik Trolle, Ture Jensen, Peder Turesen, Johan Arnesen. Han finder det ogsaa en meget betænkelig Omstændighed, at Vidnesbyrdet først aflagdes 1512 og 1513, ti til elleve Aar efter Begivenheden; men han overseer derved, at Vidnesbyrdet ikke kunde æskes, saalænge der var Opstand i Sverrig og Krig mellem Rigerne, og at det blev krævet og aflagt, saasnart det var muligt, uden nogensomhelst Forhaling, umiddelbart efter Freden i Malmø. For at svække det Vidnesbyrd, som er aflagt af Rigsraadet angaaende Steen Stures Yttringer, bemærker Rosenvinge, at Poul Laxmand meget vel kan have indladt sig i forræderske Forbindelser med de Svenske uden umiddelbart at have forhandlet med Steen Sture. Om det har været middel-

bart eller umiddelbart gjør Intet til Sagen; men Enhver, der kjender noget til Forholdene i Sverrig ved den Tid, maa vide, at Steen Sture, Rigets Forstander, mindst af Alle kunde forblive uvidende om et Tilbud af Understøttelse fra den første Embedsmand i Danmark og Befalingsmanden over den Krigsmagt, som befandt sig ved Sverrigs Kyster og i Stokholms Skjær. Desuden var Steen Sture jo ogsaa Medlem af Rigsraadet, og Anklagen gaaer netop ud paa, at Poul Laxmand har indladt sig i forræderske Forbindelser ikke med nogle enkelte og ubekjendte Mænd i Sverrig, men med hele Rigsraadet (»alt Sveriges Riiges Raad«) og sendt en Opfordring til hele Rigsraadet om at falde fra Kongen. I Anledning af denne Anklage afgiver det svenske Rigsraad under Ed den Erklæring, at hverken de selv eller Steen Sture vidste noget om et saadant forrædersk Forsøg af Poul Laxmand. Naar Sagen staaer saaledes, er det aldeles utilbørligt, at man for at svække et klart Vidnesbyrd og lige imod Domsaktens Ord opstiller saadanne Formodninger, som at Poul Laxmand har forhandlet med en eller anden ubekjendt Mand, at Steen Sture var uvidende derom, at kun nogle enkelte Rigsraader vidste deraf, og at netop ingen af dem var iblandt de Rigsraader, der afgave Vidnesbyrdet. Videre siger Rosenvinge, at de svenske Rigsraader ikke kunde erklære Poul Laxmand skyldig, »uden tillige at fælde sig selv«; det er vanskeligt at see, hvad Meningen skal være af disse Ord. Spørgsmaalet var jo ikke om, at det svenske Rigsraad skulde afsige Dom i Sagen; der krævedes af dem kun den faktiske Oplysning, om Poul Laxmand havde knyttet Forbindelse med dem og opfordret dem til Frafald fra Kong Hans. Om dette besvaredes bekræftende eller benægtende, gjorde for det svenske Rigsraads Vedkommende hverken fra eller til; det kunde personlig være dem ganske ligegyldigt. Desuden afgaves Erklæringen jo ogsaa af nogle af Kong Hanses troeste Mænd i Sverrig, f. Ex. Erik Trolle. Han kunde da ikke fælde sig selv ved, som det hedder, »at erklære Poul Laxmand skyldig«. — Men Rosenvinge søger ogsaa Beviser for Poul Laxmands Brøde i dennes egne Breve, og fremdrager en Yttring, han skal have brugt, for at gjøre det sandsynligt, at Poul Laxmand, kort før den ulykkelige Begivenhed indtraf, har følt sig foruroliget af sin Bevidsthed og søgt at retfærdiggjøre sig for Kongen mod Beskyldninger, som muligen kunde komme. Rosenvinge siger (anførte St. S. 583) støttet paa et Citat hos Jahn (Unionskongerne S. 403): »Under Poul Laxmands Ophold i Sverrig antog hans Adfærd et saa mistænkeligt Udseende, at han i sin

sidste Rapport til Kongen, faa Dage før hans Ankomst til Kjøbenhavn og før hans Død, fandt sig foranlediget til at skrive: »Ville Andre lægge mig Noget til Last, da have de ingen Kundskab om Tingene«. Dersom dette forholdt sig saaledes, kunde det rigtignok vække Formodning om, at Poul Laxmand ikke havde en reen Fod at staae paa, at han i Sverrig havde begaaet Noget, som han maatte frygte for kunde vække Mistanke og Uvillie hos Kongen, og give hans Fjender Leilighed til Angreb og Anklage. Sat i Forbindelse med det, som siden skete, kunde denne Yttring kaste et Lys paa Sagen, som ikke blev til Poul Laxmands Fordeel. Men det Hele beroer paa en fuldkommen Misforstaaelse. Jahn har, som han saa ofte gjør, læst Dokumentet flygtigt og ganske misforstaaet Brevets Indhold. De Ord, som han anfører deraf, findes slet ikke deri. Efterat Poul Laxmand i dette Brev (dat. Sølvitsborg Mand. før Botulphi 1502 d. e. 13 Juni) først har anført, hvad han har gjort for at sikkre Kalmarslot, tilføier han, at Folkene paa en Deel Skibe, som ligge langs Kysten mellem Kalmar og Sølvitsborg, begive sig bort (nemlig for at undgaae Krigstjeneste). Han sender derfor Kongen en Fortegnelse over de Personer, som han har givet Orlov eller Afsked, og tilføier saa: Dersom Andre (end de, der findes navngivne paa Listen) ville beraabe sig paa mig, saa gjøre de det uden Hjemmel eller Tilladelse (»will andre skywde paa mig ther om haffue engen tilstandelsæ«). Det er disse Ord, der paa en saa forunderlig Maade ere blevne misforstaaede og forvanskede. Til Slutning skal jeg endnu bemærke, at man ingenlunde saa freidigen, som Rosenvinge og Molbech gjøre, tør beraabe sig paa den Berømmelse for Fromhed og Retfærdighed, som nogle senere Forfattere (Svaning, Hvitfeldt, Olaus Petri) have tillagt Kong Hans, og deraf drage Slutninger med Hensyn til hans Forhold til Poul Laxmands Sag. Thi ikke at tale om Henrettelsen af Renteskriveren Anders, findes der en Klage af det danske Rigsraad over Kong Hans, der fremkom strax efter Kongens Død, hvori bl. A. den haarde Sigtelse fremføres, at flere af Raadets Medlemmer, som kom til Kongen efter hans Opfordring, mistede deres Liv, uden at nogen Retsundersøgelse paafulgte.

Vor lærde og skarpsindige Historiker Professor Paludan-Müller har i en Skrivelse meddeelt mig en ny Opfattelse af Retsforfølgelsen mod Poul Laxmand, til hvilken jeg, da vedkommende Afsnit allerede var trykt, i Texten ikke har kunnet tage Hensyn. Ladende Spørgsmaalet om Poul Laxmands Skyld eller Uskyld aldeles udenfor, fæster han Opmærksomheden paa

Processen, da det, selv om Laxmand var skyldig, maa beroe paa Beskaffenheden af denne, hvorvidt man kan finde den mod ham brugte Fremgangsmaade tilbørlig og retfærdig eller ikke. Den abnorme Fremgangsmaade, at Rigsraadet dømmer den døde Mand efter Anklagen og forlanger, at Arvingerne skulle modbevise den, og da de vægre sig herved, tildømmer Kronen Godset, som ikke længer var Laxmands, men Arvingernes, ja endog Hustruens Gods, finder han, bliver først forstaaelig, naar man antager, at Sagen er paadømt ikke efter dansk Lov, men efter Romerretten. Den brugte Fremgangsmaade stemmer ganske med de i Romerretten opstillede Bestemmelser og Grundsætninger. Saaledes i corp. jur. civil., cod. lib. IX. tit. VIII ad legem Juliam majestatis, cap. 6, hedder det udtrykkelig: »Majestatis rei etiam post mortem tenentur et confiscatur eorum substantia; et post mortem hoc crimen moveri incipit, et memoria defuncti damnatur et res ejus heredibus auferuntur; nam ex eo tempore quo hanc cogitationem subiit, propter cogitationem dignus est poena«. — § 3. »Et mortuo eo res ejus servantur, quia existente herede agi oportet«. — At Beviisbyrden kastes over paa Arvingerne er overeensstemmende med Digestæ lib. 48. tit. 4 ad legem Juliam majestatis, cap. 11, hvor Ulpian siger: »Is qui in reatu decedit, integri status decedit .... nisi forte quis majestatis reus fuit; nam hoc crimine, nisi a successoribus purgetur, hereditas fisco adjudicatur. Plane non quisquis legis Juliæ majestatis reus est, in eadem conditione est, sed qui perduellionis reus est, hostili animo adversus Rempublicam vel principem animatus cet.». Sammenholder man disse Bestemmelser med Rigsraadets Dom og Sjællandsfar Landsthingsdom, vil man let komme til den Overbeviisning, at Kongen, formodentlig efter sin kyndige Raadgiver Jens Andersens Anviisning, har valgt, efter som Beskyldningerne først reistes efter Laxmands Død, at tage Sagen som crimen majestatis et perduellionis, hvilket kunde skee deels ved at fremføre den Afdødes ærerørige Ord om Kongen, deels ved at anklage ham for forræderske Forbindelser med de Svenske. Der skulde da begyndes med at seqvestrere Godset og opfordre Arvingerne til at afbevise Beskyldningerne. Derefter maatte Sagen bringes for Rigsraadet. Da danske Love ikke sloge til i dette Tilfælde, maatte Romerretten benyttes som subsidiær Ret. Gik Rigsraadet ind herpaa, og vilde eller kunde Arvingerne ikke modbevise Anklagen, saa maatte Rigsraadet nødvendigviis dømme Laxmand efter Kongens Klage og fradømme Arvingerne Godset. — Det lader sig ikke nægte, at ved denne Prof. Paludan-

Müllers Forklaring bliver Processen mod Poul Laxmand ligesaa let forstaaelig, som det ellers er vanskeligt at bringe den i Overeensstemmelse med danske Retsforestillinger og Love. Rigtignok havde Romerretten paa ingen Maade Lovgyldighed i Danmark, men der er mange Spor til, at den i Praxis har sneget sig ind og er kommen til Anvendelse.

87. Grønblad, anf. St. S. 128 øverst.

88. Det siges i en gammel Antegnelse til Olai Petri haandskrevne Krønike, Upsala Bibl., Fant, De secunda et tertia commorat. Johannis regis in Suecia, p. 7. Geijer, Sv. Folk. Hist. 1 B. 1832, S. 273 Anm., kalder hende: »en fru af elakt rykte, Svante Stures älskarinne«.

89. Hvis Valget af en historisk Personlighed til digterisk Behandling har nogen Betydning, har A. Munch ikke været heldig i sit Valg, naar han i Fortællingen: »En Aften paa Akershuus Slot« (Billeder fra Nord og Syd) gjør Mette Iversdatter til en Heltinde og en Forsvarer af sin Mand og Norge. Det er tvivlsomt, om hun var sin Mand tro; hun havde næppe nogen sær Kjærlighed til sit nye Fædreland Norge (skjøndt vel til det Gods, hun der havde); var 1502 rimeligviis ikke paa Agershuus; og Agershuus blev endelig ikke forsvaret, men strax overgivet efter Knud Alfsens Drab (se Kong Hanses Brev af 27 Sept. 1502 i Dsk. Mag. 3 R. 2 B. S. 50, der er Svar paa et tidligere af Henrik Krummedige, skrevet strax efter Knud Alfsens Død).

90. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 50-51.

91. Hvitf. VI. 177-81; Jahn, S. 577-78; Grønblad, S. 131-34.

92. Grønblad, S. 136; A. J. Arwidsson, Handl. till Finlands Häfder, 1 D. S. 198.

93. Hadorph, S. 381-82; Fant, De commorat. sec. Johannis, p. 10; Diarium fratr. min. Stokh. S. R. Suec. I. 1. 76; Olaus Petri, S. 333-34; Hvitf. VI. 182.

94. Stur. Pap., Hem. Gad til Svante Sture, dat. ex Holmis die S. Nicolai 1501.

95. Optegnelser fra Beleiringstiden i D. Kong. Hist. Fasc. III; Brev fra Dron. Christine til Johan van Grapendorp, dat. Stockh. am Auende Katharine 1501, smstds. Fasc. II.

96. Stur. Pap., Hem. Gad til Sv. Nielsen, dat. ex Holmis die Nicolai 1501; Samme til Samme. ex Holmis domin. sexagesime 1502; Knud Skriver til Sv. Nielsen, dat. Stokh. Fred. eft. Tiburcii et Valer. 1502; Chron. Joan. fol. Bb 2. Jahn har flere Misforstaaelser i sin Beskrivelse af Beleiringen.

97. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 41. 43. 44; Jahn, Dok. S. 579; Elisabets Ægteskabskontrakt af 6 Febr. 1500; endnu den 17 April 1502 stiftede Kongen en Messe for et heldigt Udfald af Toget og Dronningens Befrielse, D. Mag. 1 B. S. 103.

98. Stur. Pap., Knud Skriver til Sv. Nielsen, dat. Stokh. Fred. efter Tiburcii et Valer. 1502; Grønblad, S. 130-31.

99. Stur. Pap., Knud Skrivers anførte Brev, og Knud Eskilsen til Sv. Sture, dat. Stokh. Fred. eft. Hellig Korsdag 1502; jfr. Diar. frat. min. Stokh. S. R. Suec. I. 1. 76-77.

100. Dron. Christines Brev til Kongen af Skotland, Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 53, uden Tvivl opsat af en Læge, formodentlig Karl Egen eller Alex. Kinghorn; jfr. Epistolæ Reg. Scot. Edinb. 1722, vol. I, p. 69-70; Chron. Skib. anf. St. S. 562; Chron. Joan. fol. Bb 3; Olaus Petri, anf. St. S. 334; Svenske Riimkrøn. S. 198-99.

1. Overgivelsesakten, dat. Fred. eft. Hellig Torsdag 1502, Langeb. Dipl.; Forliget med Ærkebispen, dat. Stokh. St. Joh. Baptiste Dag 1502, i Peringskølds Diplom. i Stokholm, forskjelligt fra Dok. hos Hadorph S. 383; Hemming Gads tidligere nævnte Breve.

2. Kong Hanses egen Beretning til den preussiske Stormestet Frederik (og ligelydende til flere af Kongens Slægtninge og Forbundsvenner; det til Sachsen trykt i Fryxells Handlingar IV. 9), dat. in den swedeschen Scheren am Sonauende in den Pinxten 1502 (14 eller 21 Mai), Afskr. fra Kønigsb.; desuden de sædvanlige Kilder: Svaning, Hvitfeldt, Olaus Petri samt den danske Riimkrønike. — Jahn S. 399 er imod de gamle og tildeels samtidige Forfatteres eenstemmige Beretning kommen til den besynderlige Mening, at Kongen ikke selv var med paa Toget til Stokholm. Han støtter sig til en formeentlig Ratifikation, som Kongen skal have givet i Kjøbenhavn 26 Mai (Torsdag efter Urbani) paa Overgivelsesakten af 6 Mai 1502. Men det tilsigtede Dok. er for det Første ingen Ratifikation, for det Andet er det ikke udstædt af Kongen personlig. Det er et af Rigskantsleren Jørgen Marsvin udstædt Vidnesbyrd om, at Dr. Karl Egen (Dronningens Læge) havde for Retten fremlagt et Dokument om Stokholms Slots Overgivelse, og at dette Dokument var i alle Maader uskadt og i behørig Form og saaledes lydende (det indføres derpaa). Slige af Rigskantsleren paa Embedsvegne udgivne Retsdokumenter udstædtes som bekjendt i Kongens Navn; men man maa derfra, ligesaa lidet som fra vore nuværende Proklamata, ikke slutte til Kongens Tilstædeværelse. Dokumentet har ogsaa den sædvanlige Slutnings-

formular: »datum nostro sub sigillo ad causas, teste justiciario nostro« etc. Da denne Grund saaledes falder bort, er der ingen Anledning til at tvivle om den gamle Beretning; men til Overflod haves et diplomatisk Beviis i Kongens egen Skrivelse til Stormester Frederik* af Preussen, som ovenfor er nævnt. Denne Antagelse, at Kongen ikke var med paa Toget, og at Poul Laxmand var Anfører, har ikke været uden Indflydelse paa Opfattelsen af Forholdet mellem Kongen og Rigshofmesteren.

3. Kong Hans til Stormester Frederik, dat. Copenhagen am auende vnszer leuen Frauwen Himmelfart 1502, Københ. Afskr. i Geh. Ark. Sidst i Oktober afgik der dog ifølge Christines Regnskabsbøger 200 Gylden fra Danmark til Dronningen.

4. Dron. Christine til Stormester Frederik, dat. Stockh. ym Grawbruder Kloster, Mittwoch nach Dionysii 1502; Stormester Frederik til Kurfyrsten af Sachsen am tag Nicolai 1502, Afskr. fra Kønigsb. Arkiv.

5. Det danske Rigsraad til det svenske die Sti Marsi (Martini) episc. 1502, Dipl. Langeb.; jfr. Hadorph S. 385.

6. Det sv. Rigsraad til Stormester Frederik, dat. Stokh. am auende Petri et Pauli apost. 1502. Afskr. fra Kønigsb.

7. Stormester Frederik til K. Hans, Dinstag nach Barthol. 1502, og samme Dag til de Svenske. Kong Hans til Stormesteren, dat. Kallundborg, Donrestags nach crucis (exalt.) 1502; de Svenske til Stormesteren, Stokh. auf St. Siluestri tage 1502; Stormesteren til K. Hans, Mittwoch am tage Kathedra Petri 1503, og til de Svenske, Freitag nach Inuocauit 1503 (Afskrifter fra Kønigsb. Ark.).

8. Pauli Juusten, Chron. episc. Finl., edid. H. G. Porthan, Aboæ 1799, p. 29. 641-43; Stiernman, Höfd-Minne, 2 B. S. 367; Grønblad, S. 136 flg.

9. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 50-51, Kong Hanses Breve af 14 og 23 Okt. 1502; Stur. Ark., Erik Jønsson til Sv. Sture, dat. Morasthe i Eedhesokn Sønd. for Clementsdag 1502.

10. Dok. hos Behrmann, 2 B. S. 13; D. Mag. 3 R. 2 B. S. 51-53, Breve af 31 Dec. 1502, 21 Jan. og 14 Febr. 1503. I det hos Behrmann aftrykte Dok. findes foruden flere mindre betydende Feil, den væsentlige, at der er læst Laholm (i det sydlige Halland) for Baholm (Bagaholm), den Holm, hvorpaa Bahuus laae. Istedenfor »her for almwgen«, skal læses »pa her Stens wegne«, o. s. v.

11. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 51-54, Brevene af 31 Dec. 1502 og 12 April 1503; Kong Hanses Brev, dat. Kbhvn. St. Ambrosii Dag (4 April) 1503, Diplom. Langeb. (heri kaldes

H. Krummedige allerede »vor Embedsmand paa Holbæk«); Vedel Simonsen, Ruderne, 1 H. S. 68. 132.

12. Svante Stures Tog til Oslo bevises af en Qvittering udstædt af ham i denne By Søndag før St. Halvards Dag 1503 for et Laan af St. Halvards Domkirkes Kapittel, meddeelt i Rigsarkivar Langes Indberetning om sin Reise i Nordtydskland, Tidsskriftet Nor 3 B., særskilt Aftryk S. 76, og af et Brev i Stur. Ark. fra en Amund Staghe til Svante, dat. 20 Dag Jule 1504, hvori Brevskriveren omtaler det Tab, han har lidt ved at følge Svante til Oslo. Tilbagekomsten fra Norge omtales i Brevet hos Grønblad S. 145.

13. Jahn har S. 404-6 en udførlig Fortælling om et heelt Felttog, som Christiern i Aaret 1503 skal have gjort i Norge, paa hvilket han først i Egnen af Oslo skal have dæmpet en Opstand af Nordmændene, derpaa være falden ind i Vestergøtland, afbrændt Nylødøse, slaaet en svensk Hær under Anførsel af Knud Karlsen, en uægte Søn af Karl Knudsen, som selv faldt, og derpaa leveret et nyt hæftigt Slag ved Elfsborg mod Aage Hansen, forskjelligt fra det af Jahn tidligere omtalte, der leveredes 1502, hvorefter en Stilstand skal være sluttet og Christiern være gaaet tilbage til Skaane. Men hele dette Felttog maa, som uden Hjemmel i Kilderne, i Strid med dem, og beroende paa en Misforstaaelse af dem, aldeles falde bort. Den eneste Kilde, Jahn anfører, er Svaning (og Hvitfeldt, som afskriver ham); for Resten undrer han sig over de svenske Kilders Taushed om dette Felttog, og at Aage Hansen i sine Breve ikke omtaler det.

Hvad nu først Hovedpunktet, Slaget ved Elfsborg, angaaer, da henføre baade Svaning og Hvitfeldt det til 1502, men Jahn sætter det stiltiende til 1503. Vistnok er der ikke meget at lide paa Svanings Aarstal, men foruden at man dog ikke uden Hjemmel og Grund vilkaarlig tør forandre dem, saa har Svaning paa anden Maade saa bestemt som muligt fastsat Tiden. Det skete nemlig efter hans Fortælling strax efter at Elfsborg havde overgivet sig, Befalingsmanden paa Slottet var Erik Gyldenstjerne, han blev kort efter ihjelslagen af Krigsfolket, Fæstningen blev strax efter Slaget opbrændt af Christiern: alt dette vide vi af Knud Alfsens Brev at være skeet i Juli 1502, og det Slag, som Knud Alfsen omtaler med Anførelse af alle disse Omstændigheder, er det selvsamme som Svaning beskriver. Ogsaa i andre Ting, som i Omtalen af de danske Orlogsskibe, der laae i Flodens Munding tæt ved Valpladsen, og af den danske Høvedsmands, Otte Ruds Nærværelse og Deel-

tagelse i Slaget, stemme Begge orereens; endogsaa Dagen for Slaget angiver Svaning saaledes, at den stemmer med Knud Alfsens. Svaning siger, at det leveredes Dagen efter at Slottet var overgivet til Kongen, hvilket skete om Mandagen 18 Juli (eller 11te, eftersom man regner Margrete Dag for 13 eller 20 Juli); Slagdagen var altsaa Tirsdagen 19de Juli, til hvilken Dag Knud Alfsen ogsaa henfører den. Knud Alfsen, som dvæler ved sin egen Person, nævner vel ikke Aage Hansen; men at han var Anfører for Hæren, fremgaaer af andre samtidige Dokumenter. Uagtet denne Overeensstemmelse i det Væsentlige, har Jahn af de tvende Beretninger om den samme Begivenhed dannet tvende Slag, der skulde være forefaldne paa samme Sted, det ene 1502, det andet 1503.

Men foruden det Anførte, som fremgaaer af en Sammenligning af de to Beretninger, kan der fra et Dokument hentes et bestemt Beviis for, at det af Svaning beskrevne Slag ikke kan have fundet Sted i Aaret 1503. Svaning fortæller nemlig, at der i Anledning af Slaget opkom en hæftig Strid mellem de to øverste Anførere Otte Rud og Anders Bilde, idet hiin beskyldte denne for feig at have ladet ham i Stikken, hvilken Tvist blev Gjenstand for Rettergang og Dom. Dommen, afsagt af Kongen og Rigsraadet St. Marcelli Dag 1506, haves endnu (Geh. Ark. Registr. 69. Fasc. XV, meddeelt i det Væsentlige hos Vedel Simonsen, Ruderne, 1 H. S. 132). I Dommen siger Kongen, at Tvisten opkom »den Tid Anders Bilde og Otte Rud vare skikkede med vor kjære Søn for Elfsborg mod vore og Rigets Fjender«. Men i Udtrykket, at skikkes med Krigsmagt for Elfsborg, ligger, at det var en Fæstning og at den skulde beleires; og heraf følger, at den Begivenhed, som Svaning omtaler, ikke kan have fundet Sted i Aaret 1503, thi Elfsborg var allerede i Juli 1502 afbrændt og ødelagt.

De øvrige Tildragelser, hvormed det formeentlige Felttog af 1503 udfyldes, ere Brudstykker af Begivenheder, som, om de have nogensteds hjemme, høre til Aarene 1502 og 1508. Kampen i Egnen af Oslo hører til Herluf Hyddefads Opstand 1508, Ny-Lødøses Opbrændelse til 1502, den svenske Høvedsmand Knud Karlsens Fald (om det overhoved dermed har sin Rigtighed) maa henføres til Tiden mellem 1502 og 1508. Det hviler alene paa Svanings Autoritet; han og efter ham Hvitfeldt henfører det til 1502, men Begge sætte det i Forbindelse med Opstanden af Herluf Hyddefad, som fandt Sted 1508. De svenske Forfattere vide herom ikke mere end hvad de have fra Svaning eller Hvitfeldt; Messenius tilføier dog, at han var en Søn af

42*

Kong Karl Knudsen; og da Karl Knudsen ved sin Død ingen ægte Sønner efterlod, rettes dette af de Senere til »en uægte Søn«; men i saa Fald hed han ikke Knud Karlsen, men Karl Karlsen. — Den eneste Kildeforfatter, der har Noget om Christiern den Andens Ophold i Norge 1503, er Reimer Koch, som under dette Aar omtaler Urolighederne ved Oslo og Hovedmændenes Afstraffelse ved Christiern. Men Reimer Koch taler her, formedelst den Sammenblanding af Herluf Hyddefads Opstand med nogle Aar ældre Tildragelser, som meget tidlig er kommen ind hos Krønikeskriverne, om Begivenheder, der høre til Aaret 1508; og til denne Tid har Jahn selv et andet Sted (S. 452) rigtigen henført hans Ord.

Det her omhandlede Punkt er sikkert nok. Men skjøndt det ved Benyttelse af flere hidtil ubekjendte eller overseete Dokumenter har været mig muligt at give Begivenhederne under Opstanden i Norge 1501, 1502 og 1503 større Sammenhæng og Sikkerhed, saa er der dog adskillige Punkter, skjøndt mindre væsentlige, hvorom paa Grund af Kildernes Utilstrækkelighed ikke fuldkommen Vished har kunnet opnaaes. At Marstrand under disse Uroligheder blev ødelagt, og Sarpsborg indtaget, er vist nok, men Tiden er usikker, thi det omtales først leilighedsviis i et Dok. af 1515 (Dipl. Norv. I. 754). En Tidsbestemmelse giver dog et Brev af Mette Iversdatter (Stur. Pap.) skrevet i Vadstena ipso die Agathe virg. 1507 (5 Febr.) om Søren Skaaning, som havde forladt Kong Christierns Tjeneste og ønskede at komme til Sverrig og tjene Svante Sture. Hun beder Svante, kun at lade ham komme, men saa lade ham staae sin Ret »for den store Forrædelse, han gjorde paa Hr. Knud, hvis Sjæl Gud naade, og paa Niels Ragvaldsens Hustru«. Søren Skaaning, der, efterat Marstrand var ødelagt, beleirede Sarpsborg, maa altsaa før Knud Alfsen blev dræbt være gaaet over paa det danske Parti, og hine Begivenheder altsaa falde før den Tid. Jeg har derfor henført dem til Indfaldet Foraaret 1502, og ikke til 1503; men umuligt var det dog ikke, at det kunde være skeet ved Indfaldet i de sidste Maaneder af Aaret 1501, skjøndt dette bliver mindre sandsynligt, da det var et kort og hurtigt Indfald, under hvilket det ikke let kunde gaae an, som der siges i Dok. af 1515, at give Borgerne i Sarpsborg en halv Maaneds Stilstand og Betænkningstid.

Jeg har antaget, at Christiern den Anden undsatte Bahuus, før han beleirede og indtog Elfsborg. Dette kan bestyrkes ved mange Grunde, men jeg skal indskrænke mig til

at anføre, at Kong Hans i den korte Beretning, han sendte Stormester Frederik om sin Søns Foretagender i Norge (dat. am auende uns. l. Frauwen Himmelfart 1502), siger at Christiern befriede Bahuus fra Beleiring, og strax derpaa (alszo vort) drog ind i Sverrig, indtog to Fæstninger, leverede Slag o. s. v. Er dette nu rigtigt, saa følger ogsaa deraf med stor Sandsynlighed, at Christierns Tog er skeet tilskibs; thi tillands, fra Halland, kunde han formedelst den mellemliggende Fæstning Elfsborg og den svenske Hær ikke let komme til Bahuus, uden i alt Fald at levere et Slag; det bestyrkes ogsaa af Knud Alfsens Yttring om, at Christiern havde Orlogsskibe liggende i Gøta-Elvens Munding.

13*. Svaning, Chron. Joan. fol. Bb v, henfører netop Folketalen om Kongens Forbindelse med Fru Edele til den Tid, da han forberedte sin Datters Bryllup, det er den samme Tid, som han beredte sig til Toget til Stokholm.

14. I Gemeinsch. Archiv findes baade om disse første Forhandlinger og Sagens hele øvrige Gang tvende udførlige Fremstillinger af Hertug Frederik selv, den ene uden Aar og Dag til K. Hans, den anden til Christiern den Anden, sendt faa Dage efter Kong Hanses Død, Sondages Oculi (1513), og en Skrivelse af Juni 1512 til Kong Hans angaaende Bisp Jens Andersens Forhold. Alt er her naturligviis beregnet paa, at stille Hertugens Forhold i det fordeelagtigste Lys. Jfr. Alb. Krantzii Wandaliæ lib. XIV. cap. 29.

15. Ciaconius, Vitæ pontif. Roman. et Cardinalium, Udg. af 1677, tom. III. col. 172; Aubery, Hist. generale des Cardinaux, vol. II. p. 629; Joh. Erh. Kappe, Kleine Nachlese von Reformationsurkunden, 4 Th. Leipzig 1733, S. 372 flg.

16. Kardinal Raimunds Beskikkelse af Johan Speglin og Herman Andersen til sine Subdelegater, dat. Romæ 3 Nov. 1500, findes i Arnemagn. Saml. paa Univ. Bibl., og smstds. et Dok. af 8 Sept. 1501, hvorved Johan Speglin og Herman Andersen udnævne deres Subcommissarier og give dem Instrux; Joh. Speglins Kontrakt med Hertug Frederik, dat. Slesvig am dage St. Andree 1501, i Gemeinsch. Archiv, jfr. Hvitf. VI. 186; smstds. et Brev, hvorved Keiser Maximilian opfordrer Hertug Frederik til at yde Pengehjælp mod Tyrkerne i Anledning af det »Cruciat vnd Jubileum«, som Keiseren vil lade forkynde over hele Christenheden, dat. Ynsprugg 16 Jan. 1502. At Kong Hans ogsaa har sluttet en Kontrakt for Kongerigets Vedkommende, kan sluttes af et Brev af den følgende Afladshandler Izard Gravius, dat. Nyborg 12 April 1511, hvorved han erklærer

Kong Hans berettiget til at beholde omtrent 2000 Gylden fra Fyens Stift af de Afladspenge, som samledes i Danmark i Pave Alexander den Sjettes Tid. — Et af Afladsbrevene er trykt i Kirkehist. Saml. 2 B. S. 388. Brevene udstædtes vel i Legatens Navn, men ikke med hans sædvanlige Segl, men med et »sigillo ad hoc ordinato«. Derfor kan man fra et Brev ikke slutte til Legatens Tilstædeværelse paa Stedet, hvilken Bemærkning gjælder en saadan Slutning, som man fra et Afladsbrev har gjort til Legatens Tilstædeværelse i Lybek 1490, se Archiv für Staats- und Kirchen-Gesch. der Herzogth. Schl. u. Holst. 2 B. S. 564. Han reiste iøvrigt i Tydskland 1489-90.

17. Chron. Skib., anf. St. p. 563.

18. J. E. Kappe, Kleine Nachlese, anf. St. S. 412; af Chron. Joan. fol. Bb v seer man, at Svaning har vidst noget herom; jfr. Chron. Skib. p. 563.

19. Reimer Kocks haandskrevne lybske Krønike; Alb. Krantzii Wandaliæ lib. XIV. 30; nogle Yttringer i Raimunds Proklamationer hos Kappe ere tillige benyttede.

20. Dette siges i et af Stormester Frederiks Breve til Kong Hans.

21. N. D. Mag. 3 B. S. 214: »occasione non tamquam a rege sumpta«.

22. Hertug Frederiks ovenanførte Skrivelser; Alb. Krantz, anf. St. cap. 30; Reimer Kocks lybske Krønike under Aar 1503; Dsk. Mag. 3 B. S. 204. 212 flg.; Behrmann, 2 B. S. 17; Zeitschr. des Vereins für Lüb. Gesch. 2 B. S. 138 flg.

23. Hverken Hertug Frederik i sine Skrivelser eller Bisp Jens Andersen i sit Indlæg tager ringeste Hensyn til den skriftlige Befaling, de i Lybek modtoge fra Kongen.

24. Danzig var ved en Skrivelse fra Kong Hans, dat. Segeberg 26 Mai 1503, anmodet om at sende Fuldmægtige til Stralsund til St. Laurentii Tid for at mægle Fred mellem ham og Lybek (Styffes Afskrifter fra Danzigs Arkiv).

25. N. D. Mag. 3 B. S. 216. 217. Derimod er det en Misforstaaelse, naar Flere have antaget, at i Erstatningssummen ogsaa optoges Værdien af de Skibe, som vare tagne senere end det af Kardinalen mæglede Forlig. Det vilde været altfor grovt. Der har fra først til sidst kun været Tale om de samme fem Skibe, og de senere Dateringer i Lybekkernes Qvittering angaae Tiden for Beviislighedernes (»de certificatien«) Indgivelse, ikke for Skibenes Opbringelse. Dette er forsaavidt af Betydning, som, hvis hiin Forudsætning var rigtig, deraf vilde følge, at Kong Hans allerede i Aaret 1503 havde begyndt Fjendtlig-

heder mod Lybekkerne ved at opbringe deres Skibe. Dertil er der intet Spor.

26. De tidligere nævnte Kilder. I Gemeinsch. Arch. findes Lybekkernes sidste Qvittering, dat. Donredages in den achtedagen tho Lichtmesszen 1515, og Brev af samme Dag, hvorved de tilbagegive Trittau. I Hertug Frederiks Skrivelse til Christiern den Anden strax efter Kong Hanses Død er der ikke Spor til, at han har faaet det Ringeste i sin Broders Tid, ligesaa lidt som i de mange andre Papirer, der findes om dette Pengeforhold. Hvitfeldts modsatte Angivelse (VII. 65 og VIII. 9) synes blot foranlediget derved, at Christiern den Anden kun forpligtede sig til at betale 30,000 Gylden eller 45,000 Mark Lybsk. Men denne Nedsættelse har sin naturlige Forklaring deri, at af den hele Sum 56,801 Mark Lybsk udgjorde ifølge Lybekkernes Qvittering Christiern den Førstes Gjæld 17,300 Mk. 8 Sk., hvortil maaskee endnu burde lægges Renten for de to Aar 1502 og 1503. Men Halvdelen heraf, eller 8,650 Mk. 4 Sk., tilkom det Hertug Frederik som den ene af Christierns to Sønner selv at bære. Drages denne Halvdeel fra Hovedsummen, udkommer 48,150 Mk. 12 Sk., som altsaa bliver den Sum, hvorom der kunde være Tale. Men dette bliver, naar i Overeensstemmelse med Lybekkernes Qvittering en Gylden regnes for 1½ Mark, med et rundt Tal 30,000 Gylden, egentlig et Par Tusinde Gylden mere; et saadant lille Afslag har Hertug Frederik vel gjerne fundet sig i, da han maatte betragte det, han fik, som fundne Penge. — Hvorledes Christiern den Anden af Jens Andersen kunde kræve 80,000 Gylden, uagtet Lybekkernes Qvittering kun lød paa 56,801 Mark, skal blive oplyst, naar vi komme til denne Konges Strid med den fynske Bisp.

27. Reimer Kock under Aar 1503; Stur. Ark., Niels Klaussen til Svante Sture, Stegeholm fer. 2 post (ikke ante) Barthol. (1503). Reimer Kocks ivrige og patriotiske Benægtelse af, at Kardinalens Sendebud var med som Underhandler, betyder Intet mod den velunderrettede Alb. Krantzii Vidnesbyrd (Dan. lib. VIII. 41. lib. IX. 3), der selv var tilstæde paa Mødet i Lybek og tog virksom Deel i Forhandlingerne. Olaus Petri hentyder ogsaa til Nærværelsen af et Sendebud fra Kardinalen.

28. Reimer Kock 1503; Alb. Krantz anf. St.; Svenske Riimkrønike S. 200; Hvitf. VI. 206; Chron. Joan. fol. Ee v; det svenske Vidnesbyrd, udstædt paa Severini episc. et conf. Dag 1504, Geh. Ark. Svensk Hovedsaml. Reg. 14.

29. Akterne vedkommende Elisabets Giftermaal findes i Geh. Ark. Registr. 14.

30. D. Mag. 3 R. 3 B. S. 293-94.

31. At Domin. miseric. (10 April), som Reimer Kock, Cypræus og Flere have, er den rigtige Dag, og ikke, som Andre angive, en Dag i Mai Maaned, følger deraf, at ifølge Ægteskabskontrakten skulde Medgiften først udbetales efter Vielsen (eller omtrent samtidig med den); men denne Betaling seer man af Dok. er allerede skeet 13 April.

32. Reimer Kocks haandskrevne Krønike under Aar 1502. Om Prindsesse Elisabet se iøvrigt Forfatterens Skildring af hendes Skjæbne i Dansk Maanedsskrift, udg. af Steenstrup. 3 B. 1856.

33. Ægteskabskontrakten og de øvrige herhid hørende Dok. ere først trykte i Raumers Codex Diplom. Brandenb. II. p. 205 flg. Derfra ere de gaaede over i Helwings i Aaret 1846 udgivne Bog: »Erbansprüche des kön. preus. Hauses auf die Herzogth. Schleswig-Holstein«, og Falck fandt dem herefter 1847 vigtige nok til at føie dem til sine »wichtigste Urkunden«. De findes iøvrigt her i Geh. Ark., og det hos Raumer og de Andre som udateret trykte og til Aaret 1508 henførte Dok. er fire Aar ældre, dat. Segeberg Montag nach der heil. Leichnamstag 1504.

34. Dron. Christines Regnskabsbøger i Geh. Ark.; Reimer Kock under Aar 1504; Alb. Krantzii Daniæ lib. IX. 3; Chron. Joan. fol. Ee 2 v.

35. »Daruth wii anders nicht vormercken, sunder dat de moten vorgeuen sin«, hedder det i det tidligere anførte Brev fra Kong Hans til Stormester Frederik.

36. Svenske Riimkrøn. S. 200; Olaus Petri, S. 335; Joh. Magni Hist. Goth. Sveonumque, lib. XXIII. cap. XV; Messenii Scondia, tom. IV. p. 62. — Steen Stures Dødsdag er usikker; dog er det kun Riimkrøniken, som henfører den til November; de øvrige Kilder have alle December. Diarium Wadsten. og Alb. Krantz omtale ikke Dødsfaldet, og Reimer Kock angiver ikke Dagen.

37. Svante Stures og sv. Rigsraads Fuldmagt, dat. Stokh. domin. sexag. (11 Febr.) 1504, Langeb. Dipl.

38. Stur. Ark., Svante Stures Proklamation skrevet i Smaaland Fredag før Frue Dag annunc. 1504.

39. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 144.

40. Traktaten i Kbhvn. St. Eriks Dag 1504 hos Hadorph S. 390, hos hvem ogsaa Leidebrevene findes S. 387 flg.

41. Pauli Juusteen, Chronicon, edid. Porthan, p. 643; Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 32-38. 26-31; ligeledes omtalt hos Schirren, Nachricht von Quellen zur Gesch. Ruslands, Petersb. 1860, S. 61.

1. Chron. Joan. fol. Dd 2, Hvitf. VI. 200, Holmberg, Bohusläns Hist. och Beskrifning, 1842, 1 D. S. 101, 2 D. S. 251.

2. Svaning, og efter ham Hvitfeldt, siger, at Kong Hans skjænkede Otte Rud Olufsborg og tilliggende Gods. Det turde dog være, at det er en Misforstaaelse eller en unøiagtig Angivelse af den Gave, som Kong Hans fire Aar senere gjorde Otte Rud af alt Niels Ragvaldsens konfiskerede Gods, hvorom Dok. haves, udstædt Palmesøndag 1508, i Uddrag hos Vedel Simonsen, Ruderne, 1 H. S. 133. — Niels Ragvaldsens Navn er blevet underlig vanskabt af Svaning, der kalder ham Niels Rautzen, hvilket Hvitfeldt gjentager, medens han et andet Sted (VI. 191) kalder ham Niels Faursøn. Hiin første Forvanskning har man siden forbedret til Niels Rantzau, og heraf er den Snurrighed kommen, at i Hofmans danske Adelsmænd er den norske Niels Ragvaldsen bleven optagen blandt de holsteenske Rantzauer. — Hvad Tiden for Olufsborgs Indtagelse angaaer, da angiver Svaning den, efter at have omtalt Slaget ved Elfsborg 1502, mindre bestemt ved Udtrykket »per hæc tempora«; men Hvitfeldt henfører den til 1502. At Indtagelsen ikke kan være skeet før ved Juletid 1503, følger deraf, at denne Bedrift allevegne tillægges Otte Rud som Høvedsmand paa Bahuus, hvilket han først blev April 1503. At han virkelig, som Svaning og Hvitfeldt sige, var Høvedsmand paa Bahuus, den Gang han indtog Olufsborg, kan godtgjøres ved et Dokument (Wieselgren de la Gard. Arkiv, 3 B. S. 24), i hvilket en Borger i Konghelle (som hørte under Bahuus) ved denne Tid betegner ham som »sin Huusbonde paa vor naadige Herres (Kongens) Vegne«. At imidlertid Indtagelsen først er skeet Julen 1504, fremgaaer med Sikkerhed af et Brev af 11 Febr. 1505 fra det svenske Rigsraad til det danske (Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 71), i hvilket Otte Ruds Anfald paa Niels Ragvaldsen fremstilles som Brud paa Stilstanden af 18 Mai 1504. Paa lignende Maade omtales denne Begivenhed af Erik Turesen i et Brev af 13 Marts 1505 hos Grønblad S. 226. 228.

3. Handl. rør. Skand. Hist. XIX. 71; Grønblad, S. 226. 228.

4. Stur. Ark., Brev fra Borgm. og Raad i Kalmar til Svante Sture, Mortens Aften 1504; Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 17. 70 flg. 64. 76-78. I et Brev fra det sv. Rigsraad til Danzig, dat. Stokh. 11 (eller 14) Mai 1505, siges, at Skandserne ved Kalmar under Stilstanden, som skulde vare til St. Hans Dag, ere blevne angrebne af de Danske og Mord og Plyndring begaaet af dem. (Styffes Afskr. af Dok. i Danzig.)

5. Grønblad, S. 213-14. 226-28; Handl. anf. St. S. 73-76.

6. Dipl. Langeb., Fortegnelse over den danske Krigsmagt ved Kalmar 24 Juni 1505. At ogsaa de Svenske rustede, fremgaaer af Arwidsson, Handl. til Finlands Hist. VII. 65-66, hvor Bisp Lars af Aabo, 12 Aug. 1505, gjør Undskyldning for, at hans Orlogsskib ikke havde kunnet komme tilstæde ved Kalmar.

7. Dommen og Forhandlingerne findes hos Hvitf. VI. 214 flg. og Chron. Joan. fol. gg seq.; ogsaa Thorkelin i sine Analecta p. 151 seq. har villet meddele Dommen, som han siger, efter Originalen; men det er kun en Stump og meget unøiagtig.

8. Stur. Ark., Brev af Svante Sture, dat. Stokh. vor Frue Aften Assumpt. 1505.

9. Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 131-32. XX. 255. 258.

10. Det danske Rigsraads Skrivelse til Keiseren og de tydske Stænder findes hos Hvitf. VI. 222 flg.; Keiserens Stadfæstelse af Dommen under 13 Nov. i Langebeks Diplom. jfr. Zeitschr. für Lüb. Gesch. 1 B. S. 144. Det af Hvitf. VI. 236 flg. og Svaning, Chron. Joan. fol. Hh seq., meddeelte Dokument, udstædt af Keiseren i Grätz 2 Okt. 1506, maa være en Gjentagelse og Fornyelse af den tidligere Erklæring. — At det svenske Rigsraad senere ligeoverfor Rigsforstanderen lagde Vægt paa den keiserlige Achtserklæring, sees af dets Yttringer, Handl. rør. Skand. Hist. XX. 211.

11. Om Besættelsen af Kalmar 1505 se Handl. rör. Skand. Hist. XX. 13-14. 71. Ogsaa Hvitf. VI. 208 omtaler Sagen, men paa en aldeles forvirret Maade.

12. Hadorph, anf. St. S. 399.

13. De forskjellige Leidebreve og gjensidige Forklaringer findes hos Hadorph S. 400-404; Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 103. 125. 130.

14. Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 137-38.

15. Handl. XIX. 113-15. 111. 116-17. 118-19.

16. Handl. XIX. 131-36.

17. Handl. XIX. 140.

18. Handl. XIX. 141.

19. Handl. XIX. 143. 146. 157; Olaus Petri p. 335. Man kan være uvis, om ikke oprindelig Forslaget om Betaling af en aarlig Sum til Kong Hans er udgaaet fra Sverrig; Udtrykkene i Handl. XIX. 146 om den hemmelige Raadslagning paa Geddenæs, hvis Indhold de Danske havde faaet Nys om, synes at tyde paa noget Saadant; men man veed Intet nærmere derom, og Ordene paa anførte Sted ere for ubestemte til at bygge Noget derpaa.

20. Handl. XIX. 147. 148-49. XX. 71-72.

21. Handl. XIX. 157-58.

22. Grønblad, S. 281; Udgiveren har henført dette udaterede Dok. til 1506, om Sommeren; men Indholdet viser noksom, at det er fra Sommeren 1505. Der hentydes ogsaa til disse Forhandlinger med Rusland i det svenske Rigsraads Skrivelse i Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 131 nederst, hvor Talen er om Tiden, da Mødet i Kalmar holdtes, altsaa Sommeren 1505.

23. Handl. XX. 3-17. 231-36; jfr. Grønblad S. 297 i Anm. og S. 338. Om disse Underhandlinger mellem Polen og Sverrig findes nogle Oplysninger i et Brev fra en landflygtig Svensk til Christiern 2 (Geh. Ark. Reg. 22, Polen Nr. 1). Det er udateret, men maa være fra 1518 eller 1519. Brevskriveren sender Kongen en Afskrift af det Forbund, som Erik af Pommern 1419 sluttede med Polen, og tilføier paa Bagsiden af Afskriften, hvad han efter Hukommelsen veed om de sidste Underhandlinger mellem Sverrig og Polen. Han siger: Nogle Aar før Svante Sture døde, sendte Kongen af Polen sin Kantsler og Sekretær Dr. Vilhelmus til Sverrig med en Afskrift af Forbundet af 1419 og foreslog dets Fornyelse med passende Ændringer. Forslaget blev vel optaget, og efter et halvt Aars Forløb vendte det polske Sendebud tilbage, ledsaget af Mester Werner, Ærkedegn i Linkøping, som skulde fortsætte Underhandlingerne i Polen. Efter vel forrettet Sag kom Mester Werner tilbage, og Aftalen var, at fire svenske Rigsraader næste Aar ved Pindsedagstide skulde komme til Polen for at stadfæste Overeenskomsten. Men imidlertid døde Hr. Svante, og ingen Sendebud afgik til Polen. — Der findes ogsaa i Haandskriftsamlingen paa Brokind et Kreditiv af Kong Sigismund for Johan Kycknez til at underhandle med Sverrig, dat. 16 April 1509, se Histor. Handlingar, 3 D. 1863, S. 413, Nr. 12.

24. Hvitfeldt VI. 266 har Uddrag af Traktaten sluttet i Kjøbenhavn 24 Aug. 1509; hos Dogiel, Codex. Diplomat. Poloniæ, tom. I. p. 355-57, findes Sigismunds Stadfæstelse, dat. Krakau 19 Marts 1510, og Kong Hanses givet i Kjøbenhavn 30 Juli 1510; i hiin siges, at det under Erik af Pommern 23 Juni 1419 mellem Danmark og Polen sluttede Forbund skulde betragtes som medindbefattet i nærværende Traktat.

25. Grønblad S. 85 (Udkastet til Traktaten); 275; Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 54; allerede 9 Sept. 1505 havde man i Finland Nys om, at Mester David var kommen til Rusland; han maa altsaa være afsendt meget snart efter Mødet i Kalmar, se Grønblad S. 249.

26. Epistolæ Regum Scot. vol. I. p. 85; Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 56-57; P. W. Becker, Commentat. de reb. inter Joan. et Christ. II ac Ludovicum XII et Jacobum IV actis, p. 101.

27. Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 5-6.

28. Reimer Kocks hdskr. Lybske Krøn. under Aar 1505, jfr. Grønblad S. 249.

29. Reimer Kock 1506; Rudloff, Handb. der Meklenb. Gesch. 3 Th. 1 B. 2te Auflage, 1821, S. 20 flg.; Handl. rör. Skand. Hist. XX. 45.

30. Reimer Kock under Aar 1506; Bolten, Ditmarsische Gesch. 3 Th. S. 189 flg.; N. D. Mag. 3 B. S. 217.

31. Reimer Kock 1506; Rudloff anf. St. S. 22 flg.; det keiserlige Forbudsbrev af 23 Okt. 1506 i Langebeks Diplom.; Zeitschr. des Vereins für Lüb. Gesch. 1 B. S. 145 flg.; Hvitf. VI. 246; Scepper, Responsio adversus Lubec. fol. D iij. Fredsakten af 7 Dec. 1506 er bedst trykt i Abdruck der Urkunden betreffenden den zollfreien Transitverkehr zwischen Lübeck und Hamburg, 1838, S. 73.

32. Handl. rör. Skand. XIX. 148. 150. 158-59. 161. Joh. Magni Goth. Sveonumque Hist. Udg. af 1617 p. 868. lib. XXIII. cap. XVIII. I selve de samtidige Dokumenter omtales egentlig kun Forberedelsen til Indfaldet, Tiden og Retningen, men ikke Udfaldet; dette berettes imidlertid i Begyndelsen af det anførte Kapittel af Joh. Magnus. Man skal ikke gjerne beraabe sig paa Forfattere som Joh. Magnus, Messenius, den sidste Deel af Riimkrøniken; men har man af sikkre Kilder Tiden bestemt og Situationen klaret, kan man undertiden med Fordeel benytte dem til Supplering. Det Indfald, som derefter omtales at være skeet »sequenti anno«, er, som man andenstedsfra med Sikkerhed veed, Indfaldet i Halland Foraaret 1507; det førstomtalte bliver altsaa Toget i Aaret 1506, skjøndt det urigtigt tillægges Svante Sture. Sidstnævntes Tog til Bleking kjendes kun af en Yttring i et Brev af Hemming Gad, Kalmar Mand. før purif. Mariæ 1507 (1 Febr.), i Stur. Pap., hvori han nævner Svantes Tog til Bleking «ifjor«.

33. Olaus Petri, S. R. Suec. vol. I. 2. p. 335.

34. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 72; Grønblad S. 268; Handl. XX. 37. 35. 38. 56-60; Stur. Ark. H. Gad til Svante Sture, Kalmar 3 Nov. 1506.

35. Handl. XX. 44. 62; Grønblad S. 288; Handl. XX. 68. 61. 59.

36. Hadorph, anf. St. S. 382.

37. Celsii Bullarium p. 210; Handl. XIX. 68; Stur. Ark., H. Gad til Jon Jønsson, dat. Rønø St. Olavi Dag 1504.

38. Celsii Bullarium p. 212; flere Dokumenter om denne Sag findes i Geh. Ark. Registr. 14, Nr. 161 flg.; Kard. Jakobs Fuldmagt af 21 August 1506 i Langeb. Dipl.; Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 3-4.

39. Handl. XX. 26; jfr. Diar. Vadsten. S. R. Suec. I. 1. 207.

40. Handl. XX. 29. 33, jfr. Diplomat. Dalekarl. I. 199. At Sixtus den Fjerde havde givet Kard. Jakob Løfte om Linkøping Stift, siges i Dok. af 21 Aug. 1506, Dipl. Langeb.

41. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 91.

42. Dipl. Dalekarlicum I. 199.

43. Handl. XX. 76. 78. Stur. Pap., Aage Hansen til Svante Sture, Etag Fred. eft. St. Pauls Dag 1507.

44. Handl. XX. 93. 96.

45. Handl. XX. 98. 100. 123.

46. Bexell, Hallands Historia och Beskrifning. 1 D. S. 176 Anm. (efter en Antegnelse i Halmstads Arkiv); Joh. Magni Goth. Sveonumque Hist. p. 869; at det er den samme Begivenhed, Joh. Magnus sigter til, følger deraf, at han omtaler Maurits Jepsens Tilfangetagelse; denne befandt sig endnu om Sommeren 1507 som Fange hos Aage Hansen, se Handl. XX. 148. 150.

47. Handl. XX. 99-100. 124.

48. Handl. XX. 102. 108-9.

49. Handl. XX. 131.

50. Reimer Kocks hdskr. lybske Krønike under Aar 1507, Langeb. Dipl. under 21 Mai 1507.

51. Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 16 Nr. 25, S. 54 Nr. 6, S. 9 Nr. 13, S. 55 Nr. 7; Zeitschr. des Vereins f. Lüb. Gesch. 1 B. S. 148 flg.; D. Mag. 3 B. S. 201 flg.; Jahn, S. 407, Anm.; Scepper, Responsio ad artic. Lubecens. fol. Diij-iiij.

52. Traktaten findes hos Reimer Kock og i Udtog hos Hvitfeldt, samt hos Willebrandt, men paa sidste Sted meget unøiagtigt, og Meningen forstyrret, derved at en heel vigtig Sætning er udfaldet.

53. Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 10 Nr. 15, S. 12 Nr. 16. Om de skotske Sendebuds Ophold i Kjøbenhavn og deres Nærværelse ved en Disputats af Lage Urne 25 Mai 1507, se Thura de infantia Acad. Hafn. p. 28, jfr. Hofman, Danske Adelsmænd, 3 B. S. 273.

54. Stur. Ark., H. Gad til Svante Sture, Kalmar xx die Aprilis 1507.

55. Handl. XX. 141. 152; Grønblad, S. 329-30. 333; D. Mag. 3 R. 2 B. 145-46.

56. Grønblad, S. 308. 311.

57. Handl. XX. 167. 174.

58. F. Ex. Forfatteren til Chron. Skib. S. R. D. II. 563; imod den Liste, han opfører over »piratæ«, lader der sig dog gjøre flere Indsigelser, da Benævnelsen ingenlunde passer paa alle.

59. Handl. XX. 137. 174. 177-78, Chron. Joan. fol. Ji. v., Grønblad S. 326. Hr. Grønblad er ellers her som paa flere Steder for slem mod de Danske, idet han i Indholdsangivelsen tillægger dem adskilligt Ondt, hvorom Intet findes i selve Dokumentet. Han siger, at de have »plundrat Åland« og »föröfvat stort öfvervåld«: i Brevet staaer tværtimod, at Aaland ikke blev plyndret, da Indbyggerne betalte Brandskat, og der tales intet om Vold, med mindre efter en usædvanlig Talebrug Slottets Indtagelse skal regnes dertil. — Naar Jahn, S. 424, siger, at Erik Johansen Vasa var Høvedsmand paa Kastelholm, og at Steen Turesen kun tilfældigviis befandt sig paa Slottet, maa det beroe paa en Misforstaaelse. Den almindelige Beretning, at Steen Turesens Hustru ogsaa blev bortført som Fange, er, som det sees af de anførte Kilder, urigtig.

59*. Handl. XX. 180. 201.

60. Handl. XX. 152-53. 181, jfr. 96. 217.

61. Grønblad S. 330; i dette Brev, som er fra August 1507, siger Svante Sture, at 3000 Bønder fra Smaaland allerede ere i Kalmar, og Alle, som ere femten Aar, sidde rede over alt Møre; men anderledes lyder det i et Brev fra samme Tid (dat. Borgholm fer. sexta ante assumpt. Marie, 13 Aug. 1507, i Dsk. Kong. Hist. Fasc. III) fra Niels Bosen, der fra det nærliggende Borgholm havde sine Speidere ude, nemlig at Hemming Gad for otte Dage siden kom til Kalmar med 800 eller 900 Bønder, som han havde samlet, og med hvilke han havde i Sinde at storme Slottet; men Bønderne vilde ingenlunde og turde ikke heller, og dermed droge de sin Vei meste Parten.

62. Stur. Ark., H. Gad til Sv. Sture, die Joh. ante portam lat. 1507; til Mette Iversdatter 2 Juni 1507; til Sv. Sture fer. sexta infra oct. Epiph. 1507; xx og xxii die Aprilis 1507; til Mette Iversdatter xxi die April. 1507; til Svante Sture, Kalmar vor Frue Dag visitat. 1507.

63. Stur. Arkiv, Proklamation fra Møratorp Thing, Hellig Kors Dag 1507.

64. Stur. Arkiv, H. Gad til Sv. Sture, Kalmar St. Mauricii Dag 1507.

65. Stur. Arkiv, Bisp Matthias til Sv. Sture, Strengnæs dominica infra oct. Epiph. 1508.

66. Stur. Arkiv, H. Gad til Sv. Sture, Kalmar xxij die Aprilis 1507; til Mette Iversdatter 2 Juni 1507; Grønblad, S. 333.

67. Handl. XX. 193-224.

68. Handl. XX. 214-15. 216. 217-18.

69. Rigsraadet skrev til Svante Sture sidste Gang den 12 November; men Brevet til det danske Rigsraad er dateret allerede 18 November »octava Martini«, og 6 Dage vare ikke tilstrækkelige til at Bud kunde gaae frem og tilbage mellem Kalmar og Stokholm. Hadorph, som i sine egne Bemærkninger iøvrigt ikke er meget efterrettelig, siger ogsaa S. 404, at »Leiden begjæredes af nogle Herrer, som hemligen stemplede mod Hr. Steen (Svante) Sture«.

70-71. Handl. XX. 242.

72. Olaus Petri p. 335, Chron. Joan. fol. Ii v, D. Mag. 3 R. 2 B. S. 146. Olaus Petri siger, at Ny Lødøse opbrændtes Anno domini 1508 ved Julen, og Væ ikke længe efter; men da Nytaar i hiin Tid næsten altid regnedes fra Juul, bliver det efter vor Tidsregning Julen 1507. Dette fremgaaer ogsaa med Sikkerhed af et Brev fra Kong Hans (Styffes Förteckning på Pergamentsbref i Christianstads Rådhus-Arkiv, Stockh. 1854, S. 11), som er af 28 April 1508, i hvilket Kongen paa 10 Aar fritager Staden Væ for Byskat, fordi de Svenske ved deres Indfald i Skaane nylig havde afbrændt den, og af et utrykt Brev af H. Gad, der er dateret 6 Marts 1508, i hvilket det lykkelig fuldbragte Tog i Skaane omtales, og Hr. Trotte nævnes som Anfører; endelig angiver Mogens Madsen (Magnus Matthiæ) i sin utrykte Series Reg. Dan. med Bestemthed Tiden for de to Begivenheder til December 1507 og Februar 1508 og stadfæster Tidsangivelsen ved et latinsk Vers.

73. Stur. Arkiv, Aage Hansen til Svante Sture, Örebro in profesto compassionis Marie 1508 (13 April).

74. Stur. Arkiv, H. Gad til Sv. Sture; Brevet er skrevet fra Liwngby sexta Marcii 1508; kort efter dets Modtagelse gav Svante Sture Samtykke til Afsendelse af Sendebudene, hvis Fuldmagtsbrev er af 16 Marts.

75. Hadorph, anf. St. S. 406, Hvitf. VI. 250.

76. Handl. XX. 263.

77. Stur. Arkiv, Brev fra Sv. Sture til Indbyggerne i Smaaland, udateret, men efter Indholdet fra først i Juni 1508.

78. Diplomat. Dalekarl. I. 207.

79. Nysanførte Proklamation til Smaaland.

80. Hadorph S. 411 feiler groveligen naar han i Indholdsfortegnelsen af Dokumentet siger, at Handelen skulde være fri. Baade af dette Dokument og de andre Vaabenstilstandsakter fremgaaer det med tydelige Ord, at stræng Handelsspærring skulde finde Sted. Det Samme sees af Udtoget i Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 20.

81. Hadorph, S. 410-14.

82. Handl. XX. 269 nederst, »Dominici confessoris Aften«.

83. Handl. XX. 266. 269-70. 280; Grønblad, S. 385; Dsk. K. Hist. Fasc. III, Otte Rud til K. Hans, Sølvitsborg Torsdag, som er Hellig Legems Dag 1508.

84. Dipl. Langeb. under 22 Sept. 1508; Handl. XX. 258.

85. Dsk. Saml. Fasc. 659, Kong Hans til Indb. paa Laaland og Falster, Malmø die St. Fransisci 1508; smstds. Fasc. 601, Kong Hans til Oluf Holgersen, Kbhvn. St. Birgitte Dag 1508; Registr. 51, Sverrig, Kong Hans til Randers (og flere jydske Stæder) samme Dag.

86. Hadorph, S. 414. Der er i Kilderne intet Spor til, at dette Møde er blevet besøgt.

87. Dokument hos Jahn, S. 581; Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 22.

88. Hadorph, S. 415.

89. Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 23; Dsk. Saml. Fasc. 564, Kong Hans til Oluf Holgersen, Sorø Kloster St. Vincentii Dag 1509.

90. Grønblad, S. 415-16. 422-23. 430.

91. Stur. Arkiv, Sv. Rigsraad til Niels Bosen, 3 Sept. 1507, jfr. Handl. XX. 191. 201-202; Rääfs Dipl. i Riks-Ark. i Stockh., Svante Stures Leidebrev for Niels Bosen, Kalmar Allehelgens Dag 1507; Dsk. Kong. Hist. Fasc. III, N. Bosen til Kong Hans, Hwrffwæ die St. Lucie virg. 1507; Dipl. Dalekarl. I. 208, hvor hans Nærværelse paa Herredagen i Vadstena Marts 1508 omtales; Dsk. Kong. Hist. Fasc. III, N. Bosen til Kong Hans, Kureholm feria sexta post. ascens. Dom. 1508 (2 Juni), Opsigelsesbrev; Vedel Simonsen om de danske Ruders Adelsslægt, I. 134, Otte Ruds Qvittering til Niels Bosen for Inventarium paa Borgholm, udstædt Løverd. eft. Chr. Himmelfart 1508 (3 Juni).

92. Pauli Juusten Chronicon, edid. Porthan, p. 31-32; Reimer Kocks lybske Krønike ved Aar 1509; Svaning Chron. Joan. fol. Kk 4; Magni Matthiæ Series Regum Daniæ nævner Søren Norby som Anfører tilligemed Otte Rud; men Juustens finske Krønike har alene sidstnævnte, og i et Brev fra Naaden-

dals Kloster (Arwidsson, Handl. til Finlands Häfder, VI. 118) skrevet 10 Okt. 1509, altsaa strax efter Begivenheden, nævnes ligeledes blot Otte Rud; Grønblad S. 435, Bisp Johans Beretning; flere Breve smstds. S. 430-34, 436-42; Gustav Vasas Registratur under Aar 1542 i Riks-Ark. i Stokh.

93. Om Udlevering af de røvede Klenodier Grønblad S. 453. 643, jfr. Vedel Simonsen, Ruderne, I. 118; om Kalken i Eiby Kirke se Kall Rasmussens Afhandling i Kirkehist. Saml. 2 B. S. 416 flg. At Aabo blev opbrændt, siger Olaus Petri anf. St. S. 335; men de samtidige Beretninger tale ikke om nogen Brand, i det Mindste ingen almindelig; et saa mærkeligt Træk af Stadens Ulykke vilde heller ikke Juusten have ladet uomtalt.

94. Hvitf. VI. 201. 276. At ogsaa Præster omkom ved Aaboes Plyndring, siges i Bisp Johans Beretning.

95. Foruden Aabo Byes og Domkirkes, selv efter hiin Tids i slige Sager lidet nøieregnende Synsmaade raae og uforsvarlige Plyndring, er der flere Træk, der vise, at Otte Ruds herskende Last var Gjærrighed. Efter Indtagelsen af Olufsborg tvang han en Guldsmed til at gjøre sig et falsk Signet ved at efterstikke Niels Ragvaldsens Hustrues, Ottilias, Segl. Herom haves Guldsmedens Vidnesbyrd, De la Gard. Arkiv, 3 D. S. 24. Tvisten med hans Svoger Henrik Krummedige var en Pengestrid, hvori Otte Rud ikke havde Retten paa sin Side; han vilde, at H. Krummedige endnu en Tid skulde underholde Besætningen paa Bahuus, uagtet dette Slot var overdraget ham, og H. Krummedige allerede udnævnt til Befalingsmand paa Holbæk, se dette Skrift S. 311 og S. 657 Anm. 11, jfr. Vedel Simonsen, Ruderne, S. 68. 132. — Hans hæftige Strid med Niels Bosen, skjøndt i flere Punkter Paastand staaer mod Paastand, viser ham ikke i noget gunstigt Lys, men lader baade Gjærrighed, Uædelmodighed og Mangel paa Redelighed stærkt skinne igjennem. I sit Opsigelsesbrev til Kongen (2 Juni 1508) siger Niels Bosen, at Otte Rud havde bagvasket ham ved at foregive, at N. Bosen ikke holdt mere end 40 Karle paa Borgholms Slot; dette gjendriver han ved at indsende en Liste, hvorpaa der navngives 70 til 80 Karle. Overhoved havde Otte Rud, siger han, behandlet ham, hans Hustru og hans Folk paa Slottet saaledes, at han vilde klage derover for alle hæderlige Fyrster og redelige Mænd. Da Niels Bosen kom til Sverrig, fortalte han ogsaa meget Ondt om Otte Rud, blandt Andet at Otte Rud ikke holdt Breve eller Ord, og at han forlangte Penge for, at N. Bosens Svende, der vare faldne, maatte blive jordede. Det benægtede dog Otte Rud i en Skrivelse til Svante Sture, hvori

han besværer sig over, at »N. Bosen lader sin Mund fast løbe paa mig for Eder og andre gode Mænd i Sverrig«, og med Hensyn til hiin Anklage siger: »det løi han mig paa som ingen god Mand«. Han tilbyder at svare for sig om disse og andre Beskyldninger »for gode Mænd, hvor de samles fleest« (Stur. Arkiv, O. Rud til Sv. Nielsen, Borgholm Hell. Korsdag exalt. 1508). Derimod beskyldte igjen Otte Rud i en Skrivelse til Kong Hans Niels Bosen for at have medtaget af Borgholms Inventarium forskjellige Gjenstande til en Værdi af 1000 Gylden, og beder i den Anledning Kongen unde sig til Forlening det Gods, Niels Bosen besad i Danmark som Arv efter sin Hustru (D. Kong. Hist. Fasc. III, O. Rud til K. Hans, Sølvitsborg, Torsdag, som er hellig Legems Dag 1508).

96. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 258: »ved Sancti Laurentii Tid«. Siden søgte Svante Stures Parti at retfærdiggjøre sig for Udeblivelsen fra Malmø St. Hans Dag 1509 og dens Følger ved at sige, at Kong Hans ved Brev underrettedes om, at Sendebudene ikke kunde komme lige til den berammede Dag, men allerede vare paa Veien, hvilket Brev Kongen modtog 22 Juni (Grønblad, S. 458). Det kan vel være, at et saadant Brev er afsendt, thi Kong Hans udstædte 28 Juni et nyt Leide (Hadorph, S. 418); men foruden at Kong Hans ikke havde Grund til at sætte større Lid til dette Brev, end til mange tidligere, saa seer det noget besynderligt ud med den Yttring, »at Sendebudene allerede vare paa Veien«. Thi da hiint Brev maa være afgaaet midt i Juni og Sendebudene først kom 10 August, have disse maattet reise med en mærkværdig Langsomhed, idet de brugte næsten 2 Maaneder om Veien. Kong Hans ventede en god Stund paa Budene, og gav først Befaling til Fjendtlighed, da han paany saae sig bedragen. Angrebet paa Aabo skete 2-3 August, det vil sige fem til sex Uger efter hiint Brevs Modtagelse. Senere, da det svenske Rigsraad var blevet uenigt med Svante Sture, udtrykker det sig ogsaa ganske anderledes om dette Punkt, idet det lægger ham til Last, at Mødet i Malmø blev forsømt »og derfor blev Aabo plyndret« (Handl. XX. 258-59).

97. Hadorph, S. 419; de svenske Sendebuds særlige Forpligtelse i Langeb. Dipl. under 19 August 1509.

98. Stur. Arkiv, i et Brev fra Ture Jensen til Sv. Sture, dat. Falem St. Petri vincula (1 Aug.) 1506, meldes: »her er for Tidende«, at den unge Herre skal annamme alt Norge og ligge tilfelts mod denne Landsende, og at Otte Rud skal miste Slottet (Bahuus) til Michelsdag; i et anonymt Brev, dat. Danzig, den ander dach na sunte Olaffs dach (30 Juli) 1506, hedder

det ligeledes, ifølge Efterretninger fra Lybek, at Kong Hans har sendt sin Søn til Norge, og man siger, han skal krones der. Det er vel kun Rygter, men de bestyrke hinanden, og Ture Jensen havde Leilighed til at faae god Kundskab. I alt Fald finde vi Christiern ud paa Efteraaret paa Bahuus og snart optrædende med kongelig Magt. Udtrykkene om hans Myndighed ere hentede fra Dok. hos Jahn S. 584. At Christiern, som man ofte seer anført, allerede fra 1502 havde Styrelsen af Norge, er urigtigt.

99. Hvitfeldts Bispekrønike, fol. Ff., i Fortegnelsen over Hammers Bisper, og Peder Claussøn, Norges Beskrivelse, 1632, S. 37, kalde ham begge Jæmpte; i Ramus, Norges Beskrivelse S. 81, siges han var en Riddermands Mand. Hans svenske Svogerskab berøres i et mærkeligt Brev af Arvid Siggesen af 29 Febr. 1508, som siden nærmere skal omtales; mere om ham af Lange i Nsk. Saml. 1 B. (8vo) S. 80.

100. Saml. til Nsk. Folks og Sprogs Hist. 4 B. S. 542; Dok. hos Jahn, S. 582. Anders Muus kalder sig allerede »Bischof von Anslo« i et Brev dateret Helsingør 22 Juli 1506, skrevet til Staden Danzig, formodentlig just da han var paa Opreisen til Norge (Styffes Afskrifter fra Danzigs Arkiv).

1. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 48. 50. At Knud Knudsen ved Christierns Ankomst til Norge endnu var Høvedsmand paa Agershuus, slutter jeg af et Brev af Aage Hansen, Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 152, af 2 April 1506, i hvilket Aage Hansen nævner Knud Knudsen i Forbindelse med Befalingsmændene i de andre Grændselandskaber, Vigen og Halland, nemlig Otte Rud paa Bahuus, og Peder Lykke paa Varberg.

2. Handl. XX. 126-27; Proklamation af Svante Sture til Dalerne i Stur. Arkiv, udateret, men fra Midten af April 1507, i hvilket det Samme udførligere omtales. At der paa begge Steder tales om, at Kongen vil give Norge en ny Lov og afskaffe St. Olufs, maa beroe paa en urigtig Opfattelse. Der sigtes formodentlig til en eller anden vigtig Foranstaltning af Christiern, som mødte Modstand.

3. Arvid Siggesens Brev af 29 Febr. 1508.

4. Stur. Arkiv, Bengt Knudsen til Sv. Sture, dat. Værmeland vor Frue Dag 1506; Dsk. K. Hist. Fasc. III, Ture Jensen til Sv. Sture, dat. Falem Løverd. efter Hell. Kors Dag (uden Aar), og i Stur. Arkiv en udateret Skrivelse af Sv. Sture, der synes at være Svar paa Ture Jensens Brev.

5. Stur. Arkiv, Arvid Siggesen til Svante Nielsen, dat. Skara Reminiscere Sønd. 1502, og Mora Mand. eft. Hell. Kors invent. 1505.

6. Registr. 51, Sverrig, aabent Brev af Arcembold, dat. Upsaliæ quinto Kal. Febr. 1518, og Registr. 77, Norge 2den Afdel., Brev af Arcembold, dat. Upsaliæ sept. Kal. Febr. 1518; han kaldes her artium magister og Kannik i Vesteraas og sancte sedis apost. accolitus capellanus, og Arcembold udnævner ham til sancti palatii comitem et aulæ Lateranensis militem quoad civitatem et dioecesin Bergensem, hvorved ikke maa tænkes paa Bergen i Norge, men paa Benævnelserne for Dalerne, Sølvberget, Jernberget o. s. v. — Jahn kalder ham urigtigen Knud Siggesen, og andre Steder endog Behrend Siggesen, og »Kapellan i Mora«. Kapellan i Underskriften paa et Brev til en fornemmere Mand er, som bekjendt, ofte et blot Underdanigheds Udtryk.

7. Stur. Arkiv, Arvid Siggesens Brev af 29 Febr. 1508.

8. Provsten i Oslo, Rigskantsleren Jon Poulsen, nævnes i det nys anførte Brev som Kong Christierns ypperste Raadgiver, tilligemed Anders Muus og flere Danske.

9. Den 3 Jan. 1507 var Christiern endnu paa Bahuus, se Langes Reiseberetn. S. 76; men allerede Torsdag efter St. Henrici Dag (1507), 21 Jan., giver Ture Jensen fra Falem Beretning om sit paatænkte Overfald (Stur. Arkiv).

10. I Dok. hos Jahn S. 584 kaldes han Jørgen Westenn; men der staaer tydelig i Originalen Westenny, altsaa den bekjendte danske adelige Familie.

11. Handl. XX. 127 og den tidligere anførte Proklamation fra Sv. Sture til Dalerne fra midt i April 1507, i hvilken Fogdens Navn, Henrik Bagge, angives. Hvor lidet eller hvor meget der er rigtigt i disse Efterretninger fra Bergen, lader sig paa Grund af Kildernes Mangelfuldhed ikke oplyse; men Rygtet har i alt Fald i det østre Norge gjort sin Virkning. Dersom Listen hos Sagen og Foss, Bergens Beskriv. S. 652, i hvilken Aar 1504 Henrik Bagge og 1506 Magnus Jonsøn nævnes som kongelige Fogder i Bergen, er tilforladelig, vilde det ikke passe ilde med de svenske Efterretninger, forudsat at Magnus Jonsøn blev ansat sidst i Aaret; thi Urolighederne skulle have fundet Sted om Vinteren 1506-1507.

12. Handl. XX. 95. 97.

13. Handl. XX. 126-27.

14. Dok. hos Jahn, S. 584.

15. Dsk. K. Hist. Fasc. III, Christiern den Anden til Aage Hansen, dat. Agershuus Jacobi Apost. Dag 1507; Stur. Arkiv, Ture Jensen til Sv. Sture, dat. Seem Margrete Aften 1507.

16. Forhøielse af Afgifter og Ydelser omtales i Arvid Siggesens Brev af 29 Febr. 1508 (Stur. Ark.), og i Ærkebisp

Gautes Skrivelse i D. Mag. 4 B. S. 182-83, og nægtes ikke i Kong Hanses Svar smstds. S. 184-85.

17. At Søren Skaaning først i den sidste Tid, og rimeligviis af Christiern den Anden, var ansat som Foged, følger af Ture Jensens Udtryk i Brev til Sv. Sture, dat. Frøkindherred Sønd. efter quasimodog. (18 April) 1507, »Søren Skaaning er vorden Foged paa Hedemarken«. Desuden nævnes Foraaret 1506 en anden Foged, Gunnar Finkelson, som Bestyrer af Knud Alfsens Gods, se Dok. hos Jahn, S. 583.

18. Stur. Arkiv, Mette Iversdatter til Svante Sture, dat. Vadstena ipso die Agathe virg. 1507; hun beder Svante, at hvis Søren Skaaning kommer til Sverrig, han da vil »lade ham staae sin Ret for den store Forrædelse, han gjorde paa Hr. Knud, hvis Sjæl Gud naade, og paa Niels Ragvaldsens Hustru«. Jfr. Dipl. Norv. I. 754. Jahn siger urigtigen S. 452, at Søren Skaaning blev dræbt af Bønderne under Opstanden 1508. Det Brev, han anfører, omtaler det kun som et Rygte, og Brevskriveren tilføier endog, at det er uvist. Søren Skaaning forekommer i flere Breve fra 1517 som Foged i Vigen. Et af disse er trykt hos Lignell, Beskrifning öfver Dal, I. 127-28.

19. J. C. Berg i Thaarups Magazin for Danmarks og Norges Beskrivelse, 2 B. S. 211-12, Anm.

20. At Herluf Hyddefad faldt i Kampen (altsaa ikke blev fangen og lagt paa Pinebænken), siges udtrykkelig i Arvid Siggesens udførlige Beretning; denne bør man følge og ikke Svanings løse og fantastiske Fortællinger, som gjentages af Hvitfeldt, der blot hist og her vilkaarligen og paa Skjøn forandrer dem lidt, eller stundum retter et aabenbart forfalsket Navn. Arvid Siggesens Brev er, som sees af en Skrivelse fra Olaf Jonsen til Sv. Sture, dat. Vesteraas Askeonsdag (8 Marts) 1508, nedskrevet efter Meddelelser fra Bisp Karls Søster, som kom fra Hammer til Mora, og er altsaa, bortseet fra den fjendske Tone og mørke Farve, fuldkommen paalideligt. For nærmere at kunne bestemme Begivenhedernes Tidsfølge, er det af Vigtighed at kjende Datum for dette Brev: Stedet »Ex Mora« lader sig uden særdeles Vanskelighed læse; med yderste Møie kan man ogsaa see, at der staaer: »fer. tertia post Matthie«; Aaret 1508 følger af Indholdet; altsaa bliver Dateringen: Mora 29 Febr. 1508. Da Karls Søster vel har brugt en tre eller fire Dage for at komme fra Hammer til Mora, er Bispen altsaa tagen tilfange i sidste Uge af Februar 1508. Træfningen paa Hedemarken maa have staaet i den første Uge af samme Maaned; den mellemliggende Tid udfyldes af de Dage, som medgik efter Træfningen

til Toget vesten om Mjøsen og tilbage til Agershuus, Afsendelse herfra af tre Bud til Bispen paa Hammer, og otte Dage, som laae mellem Bispens Afreise fra Hammer og Christierns Ankomst til dette Slot. — Hos Jahn S. 585 er meddeelt et mindre Brudstykke af dette mærkelige Brev, uden Sted eller Dag eller Navns Underskrift; men dette Brudstykke er aftrykt efter en saa forunderlig feilfuld Afskrift, at det er aldeles ubrugeligt. Brevet vil derfor senere blive trykt. — Jahn S. 452 siger, at Christiern selv blev beleiret paa Biskopshammer af de oprørske Bønder. Men det støtter sig kun paa et ikke meget paalideligt Rygte, der kommer frem omtrent en Maaned efter Træfningen i Hedemarken og meget langt fra Begivenhedernes Skueplads. Det er nemlig et Brev fra en Anders Eriksen, dat. Branstorp (som ligger i Vartofte Herred ved Vetterens Bred) Fredag før Fastelavn (3 Marts) 1508, i hvilket Efterretningen indledes med de Ord: »Her gaaer for sand Tidende, at« o. s. v. Dersom Kongen var bleven beleiret paa Hammer, vilde Bispens Søster næppe have ladet dette uomtalt for Arvid Siggesen, og endnu mindre vilde Kong Christiern, naar han klagede over, at Bispen havde ægget Bønderne til Opstand mod ham, have undladt at fremhæve en saa graverende Omstændighed som den, at Bispen endog paa sit eget Slot havde beredet ham dette Baghold.

21. Stur. Arkiv, Bisp Thorkel Jonsen til Sv. Sture, dat. Brennskogh crastino crucis (4 Mai) 1508.

22. Stur. Arkiv, Oluf Bjørnsen til Sv. Sture, dat. Værmeland quint fer. post fest. quasimod. 1508, og nysanførte Brev af Bisp Thorkel.

23. Dsk. K. Hist. Fasc. III, Christiern til K. Hans, dat. Bahuus Tirsd. før Marie Magdal. 1508; Stur. Arkiv, Ture Jensen til Sv. Sture, dat. Falem sti Laurentii Aften 1508.

24. Reimer Kocks lybske Krønike, under Aar 1503; han henfører nemlig Begivenheden urigtigen til dette Aar.

25. Hvitf. VI. 196. VII. 7.

26. Fred. 1mi responsio ad Christierni patruelis calumnias, fol. E 4 v.

27. R. Keyser, Den norske Kirkes Hist. 2 B. S. 596; Lange, Norsk Tidsskr. 1 B. S. 250.

28. Jahn, Dok. S. 583. I Linie 15 fra neden skal læses »rettergangh« for »vtgangh«, og hvor Punkterne staae, læses »frydh«.

29. Arvid Siggesens Brev af 29 Febr. 1508.

30. Svanings Fortælling om Brevet fra Kong Hans til Bispen af Hammer gjør man sikkrest i at slaae en Streg over:

Forholdet er let forklarligt uden et saadant Brev, og Svaning er en daarlig Autoritet for det. Antagelsen af et saadant Brev, der stillede den 25-aarige Christiern i et Slags Afhængigheds-forhold til Bispen af Hammer, er heller ikke ret i Tone med det Forhold, man ellers bliver vaer allerede i flere Aar mellem Christiern og hans Fader. Og vilde Kong Hans endelig anbefale sin Søn til en af de norske Rigsraader, er det besynderligt, at han valgte Bispen af Hammer, som først ganske nylig var kommen ind i denne Forsamling, og kun kunde have forholdsviis ringe Kjendskab til Forretningerne, og ikke den erfarne, med hele Rigets Tilstand fortrolige og Kongen hengivne gamle norske Rigskantsler Jon Poulsen.

31. At Bisp Karl, som Christiern paastod, gjorde Forsøg paa at flygte til Sverrig, finder jeg ingen tilstrækkelig Grund til at tvivle om.

32. Den gamle Beskrivelse af Hammer i Thaarups Magazin 2 B. med J. C. Bergs Anmærkninger. I et Brev fra Mogens Gyldenstjerne til Frederik den Første, dat. Agershuus Tirsdag eft. Barthol. 1531, omtales Vanskeligheden ved at komme for Hammer med Skyts.

33. Arvid Siggesens Brev af 29 Febr. 1508; D. Mag. 4 B. S. 185; Dipl. Norv. III. 757 (Oppebørselsqvittering af Knud Knudsen). Med den Yttring om Bispernes faste Gaarde, som her tillægges Christiern den Anden, kan sammenlignes en lignende Udtalelse fra Sverrig, som kom frem 1495 under Striden mellem Ærkebisp Jakob Ulfsen og Steen Sture den Ældre, se Handl. rör. Skand. Hist. XVIII. 20.

34. Christiern I.s Opfattelse anføres hos Olaus Petri p. 307.

35. Arvid Siggesen i sit oftenævnte Brev af 29 Febr. 1508 siger, at Christiern har udskrevet en Herredag; og da Christiern i Varberg Juni 1508 offentlig erklærede, at han havde tilbudt de norske Bisper at tage Karl af Hammer i Forvaring (D. Mag. 4 B. S. 187), maa man antage, at det er skeet paa hiin Herredag; thi at Kongen skulde ville opdigte Noget, hvis Usandhed strax maatte blive vitterlig, er ikke troligt. Iøvrigt mener Arvid Siggesen, efter de slette Tanker, han har om Christiern, at Kongen blot sammenkaldte denne Herredag for at faae Leilighed til at fange Ærkebisp Gaute, Niels Henriksen Gyldenløve og de andre Indfødte ligesom Bispen af Hammer. — Henvendelsen til Paven omtales i Kong Hanses Brev D. Mag. 4 B. S. 185.

36. At Bispen af Hammer er bleven flyttet fra Agershuus til Bahuus, og det meget tidligt, følger af et Brev af

Ture Jensen til Sv. Sture, dat. Falem Laurentii Aften 1508 (Stur. Arkiv), hvori han omtaler, at Bisp Karl af Hammer, »som greben var paa Bahuus«, skal være undkommet af Fængslet. Den rimeligste Tid bliver den Gang, da Christiern selv drog ned til Varberg. I ethvert Tilfælde bliver Forskjellen paa Tiden ikke stor; lidt før eller lidt senere. At en Flytning fra Agershuus er foregaaet, følger ogsaa temmelig tydeligt af den gamle Beretning (D. Mag. 4 B. S. 190): »dum in itinere versus Nidrosiam constitutus esset, Aslouie diem suum clausit extremum«, hvilket Udtryk ikke vel kunde bruges, om Fængselsstedet var Agershuus umiddelbart ved Oslo, men passer godt, naar Bahuus var Reisens Udgangspunkt.

37. Dokumenter i D. Mag. 4 B. S. 182-88. Det siges rigtignok ikke i Beretningen, om Forslaget udgik fra Birger eller Jens Andersen, men efter Begges Charakteer er det meer end rimeligt, at Jens Andersen var den handlende.

38. Her skulde Niels Ragvaldsen have siddet, om man fik fat paa ham, se Kong Hanses Brev D. Mag. 3 R. 2 B. S. 43.

39. Svaning, Vita Chr. IIdi, lib. I. cap. IV; Hvitf. VII. 7-9. Ture Jensen i Brev fra Falem Laurentii Aften 1508 omtaler som et Rygte, at Bisp Karl er udkommet af Fængslet paa Bahuus, og at Ingen veed, hvor han er. Da vi vide, at Bisp Karl har gjort et Forsøg paa at flygte, er det rimeligt, at der sigtes hertil, og jeg har derfor fulgt den Tidsbestemmelse, der hermed er given, som sandsynlig; vis er den naturligviis ikke. Til nogen Bestyrkelse, forsaavidt man vil lægge Vægt paa Svanings og Hvitfeldts Beretning om, at Christiern var tilstæde paa Bahuus, da Bispen flygtede, tjener det, at Kongen virkelig den 18 Juli opholdt sig paa Slottet, og den Dag udstædte et Brev herfra.

40. Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 38 nederst. Skrivelsen staaer mellem Breve fra 1510, hvilket dog i denne Kopibog ikke afgiver en aldeles sikker Grund for Tidsbestemmelse.

41. D. Mag. 4 B. S. 191.

42. Bisp Karl af Hammer er rimeligviis død 1512, og snarest mod Aarets Slutning. I den gamle Beskrivelse af Hammer, udgivet af J. C. Berg (Thaarups Magazin 2 B. S. 275), siges han var Bisp til 1512; hans Efterfølger Mogens nævnes som valgt 28 Januar 1513 (Dipl. Norv. II. 768) og han selv omtales som død i Legaten Itzards Brev fra Laholm 17 Dec. 1512 (D. Mag. 4 B. S. 190).

43. Chr. 2 til Ærkebisp Birger, Hafnie die x^m^ militum mart. 1517 (Saml. Chr. II. Fasc. XXXVIII).

44. Chr. 2 til Domkapitlet i Throndhjem, Bahuus die St. Johannis apost. et evang. 1511 (27 Dec. 1510) i Langebeks Dipl. I Henhold til en Skrivelse, de havde modtaget fra den herværende pavelige Legat Itzard, der skulde »annamme St. Peders Penge eller den Romerskat, som hans Hellighed bør her af Riget at have«, indskjærper han alvorligen Kapitlet at indsamle Afgiften i Throndhjems Stift og inden en vis Frist sende den til Agershuus. Formodentlig har Legaten lovet Kongen en god Deel af Summen, hvilket var den sædvanlige Praxis.

45. Topograf. Saml. Roeskilde Nr. 94, K. Hans til Erik Valkendorf, uden Tid og Sted, men omtrent fra Juni eller Juli 1510. — Ærkebisp Gautes Dødstid, midt i Mai 1510, angives S. R. D. VI. 617, jfr. S. R. Suec. I. 1. 201 Noten.

46. Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 37 Nr. 51. S. 38 Nr. 52. S. 43 Nr. 62. S. 44 Nr. 64. S. 45 Nr. 66.

47. Smstds. S. 36-37 Nr. 49-50.

48. Dipl. Norv. IV. 772; Brevet til Kannikerne i Throndhjem, af samme Dag, i Langebeks Dipl.

49. Hvitf. Bispekrønike fol. Ee 4 nævner Johannes Krabbe som valgt 1510; lidt mere om ham i Pontop. Annal. II. 744.

50. Iøvrigt forekommer allerede 7 Jan. 1508 en Anden som »Embedsmand« paa Agershuus, nemlig en Mattis Sørensen; uden Tvivl har han ogsaa været Dansk, se Dipl. Norv. III. 752.

51. Norske Samlinger, 8vo, 1 B. S. 586; i Geh. Ark. findes flere gamle Vidisser af denne Forordning, men Originalen synes forsvunden.

52. I Frankrig bleve lignende Bestemmelser til Gunst for Strandede, som findes i Christiern den Andens Love, først gjorte gjældende ved en Ordinance af 1543, og endnu 1567 var en særskilt Forordning derom nødvendig for Landskabet Bretagne, se Pardessus collection de lois maritimes, tome I. p. 317 flg., jfr. tome II introduction p. CXIV flg.

53. Dipl. Langeb. under 8 Aug. 1511.

54. Tydske Kancellies Arkiv, Privilegium dat. Kopenhauen am Sond. Judica 1490.

55. Dipl. Langeb. under 24 Sept. 1507, ogsaa trykt, skjøndt mindre nøiagtigt, i Tillægene til Willebrandts Hansische Chronik S. 84.

56. Paus, Gamle Forordninger og Privilegier for Norge, S. 280.

57. Detmars Chronik, 2 B. S. 110-11.

58. Arkivar Lange, der nys ved en altfor tidlig Død er blevet bortrykket fra sit Fædreland og den historiske Viden-

skab, har i Norsk Tidsskrift 1 B. 1847 S. 268 flg. givet en interessant Fremstilling af det Rostokske Privilegiums Historie, hvilken her er fulgt.

59. Dipl. Norv. III. 752.

60. Saalænge man ikke finder bestemtere Angivelser, maa man vedblive at følge Hvitfeldt, som henfører Kongens Bekjendtskab med Dyveke til Opholdet i Bergen 1507. Vel kunde man være tilbøielig til snarere at fæste Tro til Herluf Larsen, der i sine Optegnelser om Bergen (Norske Saml. 8vo S. 656) siger, at det var under det andet Ophold 1509, at Kongen blev bekjendt med Dyveke; men foruden at Herluf Larsen først skrev i de sidste Aar af det 16de Aarhundrede, saa viser han sig netop her utilforladelig i Tidsangivelsen, idet han urigtigen henfører Kongens første Ophold til 1506.

61. For Enkelthederne maa Svaning svare, og Hvitfeldt, der følger ham. Saameget tør man imidlertid med Sandsynlighed antage, at Beskrivelsen af Dyveke og Sigbrit i det Væsentlige er træffende, da Svaning uden Tvivl i Kjøbenhavn maa have havt Leilighed til at see Sigbrit, forbi hvis Huus han selv siger, han oftere passerede, og af Øienvidner sikkert ofte har hørt Dyveke beskrive. Der er en anden Samtidig, som omtaler Dyvekes sjældne Skjønhed efter et Portræt, han havde seet. Det er den lybske Krønikeskriver Reimer Kook. Han siger i sin haandskrevne Krønike under Aar 1514: »Duueke, eine auerschwinde schone suuerlicke Minnske (wenthe yck hebbe er Connterfey geseen)«.

62. Reimer Kock under Aar 1503; Svaning, Hist. Chr. II, lib. I. cap. V; Hvitf. VII. 13-14.

63. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 220; Tiden er November 1507.

64. Stralsundische Chronik, herausgeg. von Mohnike u. Zober, S. 216.

65. Lünigs Reichs-Archiv, Part. gen. vol. I. S. 496.

66. G. Waitz i Zeitschr. des Vereins für Lüb. Gesch. 1 B. S. 154.

67. Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 17-19, 57-59, 19-20, 34. 62-63. Yttringer om Stædernes republikanske Forfatning f. Ex. S. 33. 46 o. fl. St

68. Reimer Kock under Aar 1508; Zeitschr. d. V. für Lüb. Gesch. 1 B. S. 154. Til Mødet paa Femern sigtes vel i de Ord, som forekomme i Dok. hos Grønblad S. 376-77.

69. Westphalen monumenta, Vol. IV. 1100; Zeitschr. für Lüb. Gesch. 1 B. S. 155-56.

70. Hvitf. VI. 261-62. Kong Hans sigter til denne Erklæring fra Lybek i et Brev til Kong Jakob af Skotland af 24 Mai 1509 (Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 24): »ut datis ad nos epistolis palam faterentur, se quolibet indifferenter navigaturos«. Jfr. Svaning, Chron. Joan. fol. Kk.

71. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 175. 168 (en Holk fra Kampen).

72. G. Waitz, Lübeck unter Jürgen Wullenwever, 1 B. S. 251; Sartorius, Gesch. des Hanseat. Bundes, 3 B. S. 248 Anm.

73. Haansordet »Badeqwast« (Kost, som bruges i Badstuer, Badekost) skal først være brugt imod Lybekkerne i Anledning af Slaget i Øresund 1427, hvor de flygtede og lode de Andre i Stikken, og antyde, at de ikke opførte sig bedre, end om de havde fægtet under en Kost som Krigsfane. Der spilles maaskee ogsaa paa det bekjendte Udtryk »Hans Qvast«. Se Zeitschr. d. V. für Lüb. Gesch. 1 B. S. 118 Anm. Maaskee har Kosten en mere almindelig symbolsk Betydning hos Sømændene. I Krigene mellem Hollænderne og Englænderne sidst i forrige Aarhundrede forekommer det i Mindste, at de Sidste efter en Seir i et Søslag have opsat en Kost for at haane de Overvundne.

74. Wurm i Allg. Zeitschr. für Gesch., herausgeg. von A. Schmidt, 5 B. S. 250-57; Burmeister, Beiträge zur Gesch. Europas aus d. Archiven der Hansestädte, S. 104 flg.; G. Waitz, Jürgen Wullenwever, 1 B. S. 251-52.

75. Hvitf. VI. 262, Kong Hanses Breve hos Svaning, Chron. Joan. fol. Kk og Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 25-26, R. Kock og H. Bonnus Chronica. De Sidste tale kun om eet erobret Skib, men Kong Hans siger i Brevet 20 Juli at fire toges, og ligesaa Svaning. — Det er overgaaet Hvitfeldt, at han har fortalt de samme Begivenheder i denne Krig to Gange under forskjellige Aar, saaledes VI. 262 og 275 baade 1509 og 1510 om de danske Øers Plyndring o. s. v. Det hører blot til 1510.

76. Reimer Kock og H. Bonnus Chronica.

77. Grønblad, S. 415-16. 422-23. 430. Altsaa er det urigtigt, naar den lybske Krønike siger, at Opfordringen om Hjælp udgik fra Sverrig.

78. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 282 flg.

79. Sverrigs Forpligtelse herom, dat. Stockh. am dage Calixti 1509 (Styffes Afskrift fra Lybeks Arkiv); Lybeks Forpligtelse af 29 Nov. 1509 (Geh. Ark. Registr. 14, Sverrig). Det er derfor ganske urigtigt, naar den lybske Krønike og Hvit-

feldt og siden alle de Følgende sige, at Forbund mellem Sverrig og Lybek mod Danmark blev sluttet ved denne Leilighed 1509. Det skete først næste Aar, da den lybske Flaade anden Gang var i Sverrig.

80. Reimer Kocks og H. Bonni lybske Krøniker.

81. Reimer Kock, Bonnus. — J. B. Mielck, Nachrichten von Neustadt, i Büschings Mag. für Hist. u. Geogr. 6 B. S. 166. Nogle Forfattere sige, at Bestemmelsen var strax at gaae til Travemynde for at bemægtige sig denne Havn, men at en stærk Storm fra Nord forstyrrede denne Plan og nødte Tropperne til at gaae i Land ved Hafkrug. Men at angribe Travemynde med smaae Skuder uden Skyts, var ikke let muligt, og den lybske Krønike, der støtter sig paa samtidige Optegnelser, siger, at det var stille Veir, da Fjenden landede ved Hafkrug, saa man maa antage, at denne Landsætning har været forsætlig.

82. Hvitf. VI. 264. — Hertug Frederiks Svar til Keiseren, dateret Hadersleuen 21 Juli 1509, i Hertugens Kopiebog i Geh. Ark. — Traktat af 11 Aug. 1490 hos Scepper Resp. ad duas ep. Fred. ducis, fol. C ij og Hvitf. VIII. 6.

83. Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 32-34, Hvitf. VI. 264-65, jfr. Svaning fol. Ii 3 v, Waitz i Zeitschr. für Lüb. Gesch. 1 B. S. 157-59: Quellensamml. der schl. holst. Gesellsch. 2 B., 1863, S. 38; Kong Hanses Stadfæstelse af 15 Nov. er blandt flere Steder trykt hos Jensen u. Hegewisch, Priv. der schl. holst. Ritterschaft, S. 101 flg. Waitz yttrer Tvivl om, at Traktaten mellem Lybek og Hertug Frederik virkelig er sluttet den 12 Nov., og ikke snarere vedtaget først efter at Kong Hans ved Dok. af 15 Nov. havde givet sit Samtykke. Dersom det var Tilfældet, havde Hertug Frederik i det Mindste i Formen undgaaet at overtræde Traktaten af 1490. Men det maa bemærkes, at Lybeks Overeenskomst med Hertug Frederik under Stadens Segl findes i Gemeinschaftl. Archiv og er dateret am Mandage na Sunte Martini 1509, d. e. 12 Nov.

84. Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 33.

85. Reimer Kock og Herman Bonnus.

86. Reimer Kock, Zeitschr. f. Lüb. Gesch. 1 B. S. 155.

87. Lange, Arkivberetn. S. 78-79, Reimer Kock.

88. Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 42 Nr. 58; Hvitf. VI. 275. 277.

89. Lange, anf. St. S. 80.

90. Velius, Chroniick van Hoorn, 1648, S. 98-99; G. Waitz, Lübeck unter Jürg. Wullenwever, 1 B. S. 254-55. At Hollænderne

vare mistænkte i Sverrig, sees af Handl. rör. Skand. Hist. XX. 175. 168, og Grønblad, S. 487 nederst.

91. Epistolæ Regum Scotorum, Edinburgh 1722, vol. I. 112, Kong Jakobs Svar; Keiserens Brev er af 6 April 1510.

92. Hvitf. VI. 271 flg.; Svaning, Chron. Joan. fol. Ll 2.

93. Dsk. Saml. i Geh. Ark. Fasc. 564, K. Hans til H. Krummedige, Nyborg Sønd. eft. Andr. Apost. 1509; Lasse E.... til H. Gad, Søderkøp. Paaskeaften 1510, i Stur. Ark. Skattens Størrelse støtter sig vel ikke paa nogen officiel Angivelse, men Beretningen stemmer med det, som ellers forekommer i disse Tider.

94. Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 35 og flere Breve fra det følgende Aar; jfr. Svaning, Chron. Joan. fol. Kk 3.

95. Topograf. Saml. i Geh. Ark. Svenborg Nr. 8, K. Hans til denne By, Nykjøb. St. Petri og Pauli Dag 1510. Der findes kun dette Brev, men der er ingen Grund til at antage, at Foranstaltningen har indskrænket sig til denne By alene.

96. Topograf. Saml. Stege Nr. 8, K. Hans til Anders Bilde, dat. Korsør domin. invoc. 1510, om at holde Strandvagt o. s. v.; lignende Brev fik Lensmanden paa Falster Oluf Holgersen. — Om Lybekkernes Kaperier se Reimer Kocks og H. Bonni Krøniker.

97. Stur. Ark., Lasse E.... til H. Gad, Søderkøp. Paaskeaften 1510.

98. Svaning, Chron. Joan. fol. Ll 2-3, H. Bonnus, R. Kock 1510.

99. Svaning, fol. Ll 4, Reimer Kock.

100. Svaning, fol. Mm, R. Kock.

1. Stralsundische Chronik. herausgeg. von Mohnike und Zober, S. 217; Velius, Chroniick van Hoorn, S. 99; jfr. Le Glay, Correspondance de l'empereur Maximilien I, Paris 1839, vol. I. 321-22.

2. Skildringen af Leieknægtevæsenet for største Delen efter Dokumenter.

3. I Christiern den Andens udenlandske Arkiv.

4. Stralsund. Chronik, S. 217.

5. Ærkebisp Birger til K. Hans, dat. Lund die divis. apost. 1510, Geh. Ark. Dsk. Kong. Hist.: iøvrigt Reimer Kock og H. Bonnus.

6. Geh. Ark. Registr. 14, Sverrig; Hvitf. VI. 267 har et Uddrag af Brevet.

7. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 281; Brevet er af Nov. 1508, da det er fremkaldt ved Brev af 13 Nov. 1508, S. 279.

8. Grønblad, S. 458-59.

9. Grønblad, S. 444.

10. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 287 flg., 291 flg.

11. Handl. XX. 271 flg.; Schirren, Nachricht von Qvellen zur Geschichte Ruslands, Petersburg 1860, S. 62.

12. Forbundet dat. Lybek die Lamberti (17 Sept.) 1510, efter Originalen i Lybeks Arkiv meddeelt Forfatteren af Bibliothekar Styffe.

13. De svenske Herrer findes navngivne i nysanførte Dok. Ogsaa Reimer Kock nævner nogle af dem.

14. Reimer Kock kalder det »ein beschlaten ryck iunckfrowen Closter in Lalannde, S. Brigittenordens«, og siger, at Baadsfolkene »dreuen mith denn Begynen (d. e. Nonnerne) gröthen moethwillenn«. Dette vilde passe paa Maribo Kloster, og ikke paa Halsted. Imidlertid har jeg fulgt Hvitfeldts Autoritet (VI. 275), som siger, det var Halsted Kloster. Det er imidlertid et Spørgsmaal, om Hvitfeldt har havt Andet for sig end Svanings Udtryk: »monasterium vicinum Nachscouio«. Svaning tilligemed H. Bonnus ere hans Kilder for disse Begivenheder. Danske Atlas III. 264. 318 gjentager blot Hvitfeldt, og Daugaard giver ingen Oplysning.

15. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 149-51, Svaning Nn 2. Skjøndt Slaget havde den vigtige Følge, at Lybekkerne forlode Laaland, overdriver Jahn S. 447 det dog, naar han siger Lybekkerne mistede over 400 Døde og Fanger. Anføreren H. Krummedige siger i det Brev, som Jahn selv citerer, at omtrent 20 bleve fangne og en Deel dræbte, og Aage Brade siges heller ikke fangen, men farlig saaret.

15*. Det tidligere anførte Dokument i Lybeks Arkiv, dat. Lybek die Lamberti 1510.

16. Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 41.

17. Det hedder allevegne, at H. Gad kun blev Vinteren over i Lybek; men at han forblev der i to Aar, sees af et Brev i Lybeks Arkiv (meddeelt mig af Bibliothekar Styffe) fra Steen Sture den Yngre til Raadet i Lybek, dat. tom Stokholm am auende vincula Petri (31 Juli) 1512, hvori han siger, at H. Gad efter sit lange Ophold i Lybek i disse Dage er kommen tilbage.

18. Hvitf. VI. 276, R. Kock, H. Bonnus.

19. Olaus Petri, S. 335-36; Hvitf. VI. 276; Svaning, Chron. Joan., fol. Oo. Svante Sture til Raadet i Lybek, dat. up Borcholme des Mytwekens na katherine 1510.

20. Forslaget fra Bønderne i Skaane og Halland til Vestergøterne findes i Stur. Arkiv; det har intet Aar, men det hører til Sturernes Tid, og er sandsynligviis et af de ældste Dokumenter af dette Slags. Flere Breve fra den Stur. Samling om Forbund mellem Vigen og Dal ere trykte hos Lignell, Grefskapet Dal, 1 B. 1851, S. 126-31. Bondefreden 1510 paa Hjortsberga mellem Smaaland, Skaane og Bleking findes i Handl. rör. Skand. Hist. XX. 293-95, og oplyses videre af et Brev i Stur. Arkiv fra Johan Monsen til Sv. Sture, dat. Løverd. næst ad vincula Petri (3 Aug.) 1510. Hos Hvitf. VII. 220 meddeles en anden Bondefred mellem Værmeland (skal være Smaaland) og Bleking, sluttet paa Hjortsberga Landsthing 14 Mai 1520. Atter 1525 sluttedes en Bondefred mellem Værend og Bleking paa Hjortsberga Landsthing Mandag Rogationum før ascens. Dom. (22 Mai), hvilken findes i Geh. Ark. Saml. Skaane, Halland og Bleking. Under Dakkefeiden 1542 gave disse Forbindelser mellem Bønderne i de to Landskaber Anledning til mange Forhandlinger, da Christian den Tredie vilde forbyde dem, hvorom ogsaa en Deel Breve haves. Der findes et Hjortsberga baade i Smaaland, Albo Herred, og i Bleking, Medelstad Herred; men her menes det førstnævnte, i det Mindste hvad Mødet 1510 angaaer, og vistnok ogsaa 1520 og de følgende Aar.

21. Sven Bring, Dissertatio de Gothungia, Londini Gothorum, 1745, S. 35-36.

22. Dsk. Kong. Hist. Fasc. III. Aage Hansen og Ture Jensen til K. Hans, dat. Scara vig. Laurentii 1510.

23. Stedet »Fantehullet« eller »Fantehule« forekommer ikke, saavidt jeg har kunnet finde, i noget geografisk Skrift eller paa noget Kaart, og man kunde derfor fristes til at antage Navnet for forvansket (»hullet« f. Ex. for den hyppige Endelse »hult« d. v. s. Krat). Men enhver Tvivl forsvinder ved den bestemte Angivelse, som findes i Mogens Madsens (Magni Matthiæ) haandskrevne Series Regum Daniæ. Han siger nemlig, at »spelunca vulgo dicta Fanttehulle« ligger paa Grændsen af Sverrig og Skaane i Sognet Ørkelliungc i Nørre Aasbo Herred. Da han levede nær Tiden, var født i Helsingborg, kun faa Mile fra det omtalte mærkelige Sted, hvilket han vel som Dreng oftere havde seet, staaer hans Ord til fuldt Troende. Ogsaa Tyge Krabbe i sine Optegnelser (som rigtignok kun haves i Peder Dyrskjøts lidet efterrettelige Afskrift) har denne Form af Navnet. Det synes at have været en populær Benævnelse, der ikke har fundet Vei til Kaartene. Ordet savner heller ikke en rimelig Forklaring. »Fante« er en gammel og

endnu brugelig Benævnelse paa Landstrygere og omvankende Folk (se Eilert Sundt, Om Fante- eller Landstrygerfolket i Norge, 1850, S. 2 flg.). »Fantehullet« har altsaa været et Sted, hvor slige hjemløse Landstrygere havde deres Tilhold. Om egentlige Zigeunere eller Tatere kan der endnu ikke være Tale, thi det var netop først ved denne Tid, at Zigeunerne begyndte at udbrede sig baade i Danmark og Sverrig.

24. Svaning, Chron. Joan. fol. Mm-Mm 3, Hvitf. VI. 273-74, Magni Matthiæ series Regum Daniæ, Haandskr. paa kgl. Bibl. Gamle Saml. Nr. 2447, 4to; Tyge Krabbes Optegnelser om sit Liv, Geh. Ark. blandt Peder Dyrskjøts Afskrifter; Danske Riimkrønike, Molbechs Udg., S. 284-85; Svenske Riimkrønike i S. R. Suec. I. 2. 201. — Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 39; Stur. Arkiv, Bengt Knutsen til Sv. Sture, dat. Sønderbo Onsd. før Nativ. Mar. 1510; Grønblad, S. 486-87.

25. Lange, Arkivberetn. S. 79, om de tydske Oldermænds Vægring; Christiern til Domkapitlet i Throndhjem, i Langebeks Dipl. under 21 Okt. 1510.

26. Vid. Selskb. Skr. ældste Saml. 7 B. S. 373 øverst.

27. Dsk. Kong. Hist. Fasc. III, K. Hans til Sønderbo Herred, dat. Helsingborg Fred. eft. Hell. 3 Kong. 1511.

28. Rygterne udviklede sig efterhaanden, som Christiern skred frem paa sit Tog. Før Toget begyndte, hed det, at der skulde skee et Indfald fra fire Punkter med fire forskjellige Hære; det kom fra en Guldsmed Dirik i Ny-Lødøse; da Christiern kom ned imod Jønkøping, hed det snart, at han vilde gaae ind i Østergøtland og mod Stokholm, snart at han vilde gaae mod Kalmar og Borgholm; dette Rygte kom fra saa fraliggende Punkter som Ørebro og Vesteraas, fra en Foged og fra Fru Mette; endelig, da Christiern var kommen tilbage til Halland, meldte Ture Jensen og Steen Sture oppe fra Venerns Kyst, at nu vilde det dog blive Alvor med Angreb paa Stokholm, thi Christiern vilde til Foraaret foretage Toget tilsøes. Disse forskjellige Rygter slaaer Jahn (S. 454) sammen til eet, og forvexlende (som han oftere gjør) Rygter, der selv betegne sig som saadanne, med paalidelige Efterretninger, laver han deraf en »Operationsplan«. Flere Hære skulde falde ind i Sverrig, forene sig ved Jønkøping, derpaa drage ind i Østergøtland og op mod Stokholm, og saa skulde den danske Flaade ogsaa komme for Stokholm (uden Hensyn til Søkrigen med Lybek!) og foretage et combineret Angreb. Der er i Kilderne ikke Spor til, at der fra dansk Side har været Tanke om Sligt. Jahn har en underlig Mani efter at udfinde »Operationsplaner«

og »de strategiske Bevægelsers« Hensigter, selv om Kildernes Oplysninger ere nok saa fattige. Naar man læser hans Beskrivelse over Slaget ved Falkøping eller ved Leaby, som han kalder det, i Dronning Margretes Tid, skulde man troe han havde været med i et foregaaende Krigsraad og selv taget Deel i Slaget.

29. Foruden de alt anførte Steder findes Oplysninger om Christiern den Andens Tog i en Mængde Breve, især i det sturiske Arkiv: Dirik Guldsmeds Brev fra Ny-Lødøse, udateret, men fra Slutningen af 1510; Ture Jensen til Sv. Sture, dat. Scara domin. prima adventus 1510, Kolandsherred domin. septuagesimæ 1511 og flere udaterede Skrivelser; Ærkebisp Jakob, dat. manso presbyt. Bäling die xv (i Julen) 1511 d. e. 8 Januar; Bisp Vincents af Skara, dat. Brynolfsbo Hell. tre Kongers Nat 1511, og Korsøen fer. 3 post. convers. Pauli 1511, og Herred in profesto purific. Mar. 1511; Steen Sture, dat. ex Frosberg fer. 4 post. convers. Pauli 1511, og Kolandsherred Mand. eft. Sigfridi 1511, og sammestedsfra Mand. før St. Peders Dag 1511; Erik Trolle og Flere, dat. Trobo eller Trebo Thing Mandag eft. Sigfridi (1511); Svante Nielsen og flere Rigsraader til Indbyggerne i Gestringeland, dat. Vesteraas Onsd. efter Kyndelmisse 1511; Borgemester og Raad i Jønkøping til Sv. Nielsen, dat. Onsdag før Kyndelmisse 1511; Gustav Torstenson Slotsfoged til Fru Mette, dat. Ørebro Sønd. eft. Dorotheæ virg. 1511; Jens Torbiørnsen til Aase Herreds Indbyggere, dat. Gammel Lødøse dom. infra oct. epiph. 1511; Kong Christiern til Indbyggerne i Østbo Herred, dat. Enekøping (d. e. Jønkøping) Onsdag efter vor Frue purific. 1511; Anne Karlsdatter til Sv. Nielsen, dat. Fogelvik St. Thome Dag de Aquino 1511 — disse tilligemed nogle udaterede Stykker findes alle i Stur. Ark. — Mette Iversdatters Brev i Vid. S. Skr. 7 B. S. 379, og smstds. S. 378 et Brev fra Bisp Otto af Vesteraas. Endvidere Styffe, Fortegn. over Jønkøping Arkiv S. 63-64, Anm. (Særskilt Aftr. af Handl. rör. Skand. Hist. XXXII.)

30. Stur. Ark., Erik Abramsen til Steen Sture, dat. Skara Skjærtorsdag 1517.

31. Zeitschr. für Lüb. Gesch. 1 B. S. 165-68; Le Glay, Correspondance de l'empereur Maximilien, tom. I. p. 321; Van den Bergh, Correspondance de Marguerite d'Autriche, tom. I. p. 254 flg.; Reimer Kock 1511.

32. Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 39-40.

33. Hvitf. VI. 266 henfører heelt urigtigen Lage Urnes Sendelse til 1509; baade ifølge hans egen Rapport og Kong

Hanses Brev i Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 47, Nr. 69, kan han ikke være reist før sidst paa Aaret 1510 eller maaskee først i Begyndelsen af 1511.

34. Lage Urnes Beretning om sine Underhandlinger hos Keiseren, dat. ex. Sletstat ultima Marcii 1511, Dsk. Saml. Fasc. 604, og hans udaterede Instrux, Dsk. Kong. Hist. Fasc. IIII.

35. Dipl. Langebek under 12 Juli 1511, jfr. Hvitf. VI. 279, A. G. Schwartz, Pommersch-Rügianische Lehn-Historie, 1740, S. 677-80; Reimer Kocks lybske Krønike 1511.

36. I Dske Saml. og flere Saml. i Geh. Ark. findes mange Breve herom.

37. Saml. Chr. II. Fasc. 40.

38. Svaning, Chron. Joan. fol. Mm 4; Hvitf. VI. 277; Reimer Kock 1511. Størrelsen af Besætningen paa Maria, der var af samme Størrelse som Engelen, angives hos Joh. Reygerberg, Chroniick van Zeelandt, verbetert door M. Z. Boxhorn, Middelburgh. 1644, 4to, vol. II. S. 409.

39. Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 21. 23 og flere Steder i Kong Hanses Brevbog.

40. Det omtales f. Ex. i et Brev fra Holger Karlsen til Steen Sture, dat. Stegeborg Palme Mandag 1517, Stur. Ark.

41. J. F. V. Schlegel i sin Statsret S. 327, og før ham Svaning fol. Ll 3, troe, at det var et Privilegium særligt for de danske Konger og gjældende netop om Øresund. Hvitfeldt VI. 280 vidste dog allerede bedre Besked.

42. Reimer Kocks haandskr. lybske Krønike.

43. Van den Bergh, Correspondance de Marguerite d'Autriche, tom. I. 1845, p. 254-58. Den af Udgiveren tilføiede Anmærkning indeholder meer end een historisk Feil. Velius, Chroniick van Hoorn, 1648, S. 99.

44. Reimer Kock (der om Vismar taler som Øienvidne); en samtidig plattydsk Vise, meddeelt i Zeitschr. f. Lüb. Gesch. 1 H. 1855, S. 96 flg.; Berckmanns stralsundische Chronik, S. 17; H. Bonni lybske Krønike; Svaning, Chron. Joan. fol. Nn 3 flg.; Magni Matthiæ series Regum Daniæ; Jahn, S. 458.

45. Den anførte plattydske Vise, Reimer Kock, Svaning fol. Oo 2 flg.; Magni Matthiæ series Reg. Dan.

46. Hofman, Danske Adelsmænd, 3 B. S. 392; Hvitf. VI. 282.

47. Grønblad, S. 188.

48. Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 112. 115. 116-17. 119; XX. 35-36. 37-38; Jahn, S. 422, Anm. 2.

49. Grønblad, S. 344.

50. Stur. Ark., Bengt Eriksen til Sv. Nielsen, dat. ud. St. Sønd. adventus 1507.

51. Mange utrykte Breve i Stur. Ark.; af trykte Yttringer kan mærkes Handl. rör. Skand. Hist. XX. 56-57, og Adskilligt, som anføres hos Jahn, S. 421-22.

52. Stur. Ark., H. Gad og flere Herrer til Sv. Sture, dat. Søderkøp. sabbato infra oct. Laurentii 1509.

53. Grønblad, S. 438. 439. 442.

54. Stur. Ark., Bisp Vincents af Skara til Sv. Sture, dat. ex Bryniolfsbo domin. rogation. 1511.

55. Vid. Selsk. Skr. ældste Række, 7 B. S. 374-75.

56. Dsk. Mag. 3 R. 2 B. S. 145-46; Svante Stures Skrivelse til Almuen i Vestbo Herred, udateret, Nr. 124 i den registrerede Deel af Stur. Ark.; Vestbo Herred til K. Hans, dat. Bartholomæi Aften 1511, i Dsk. Kong. Hist. Fasc. III.

57. Stur. Ark., Ærkebisp Jakob til Sv. Sture, die decem millium militum 1510, og die xv (d. v. s. 15de Dag Jule) 1511.

58. Grønblad, S. 487; Stur. Ark., Johan Monsen til Sv. Sture, dat. Kalmar Fred. næst vor Frue nativ. 1511.

59. Vid. S. Skr. 7 B. S. 374-75 og S. 361 Nr. IV.; Stur. Ark., Bisp Ingemar af Vexiø til Sv. Sture, dat. ex manerio nostro Kronoberg fer. 5 ante Clement. pap. et mart. 1510, Ærkeb. Jakob til Sv. Sture, dat. Upsala die divis. apost. 1511.

60. Stur. Ark., Erik Trolle paa Berqvara til Sv. Nielsen, dat. Fred. før Barthol. (1510); Niels Skriver til Steen Sture d. Yngre, dat. Kollandsherred Dagen eft. St. Eriksdag 1511; Peder Monsen til Sv. Sture, dat. Vestbo Onsd. før Margrete Dag 1511. — Mette Iversdatter til Sv. Sture, dat. Stokholm Onsdag eft. nativ. Mariæ (1510); Samme til Samme, dat. Svartsiø Mand. før St. Joh. ante portam lat. 1511; Grønblad, S. 503.

61. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 291-92.

62, Dalin, Svea Rikes Hist. II. 861, hvor Brevet af 1507 anføres; Vid. S. Skr. 7 B. S. 378; Stur. Ark., Ærkeb. Jakob til Sv. Sture, dat. ex manso presbyt. Lagundaherred die circumcis. domini 1509; Bisp. Matthias til Sv. Sture, dat. Strengnæs fer. 4 ante Lætare 1509, og endnu et Brev af 18 Sept. 1509.

63. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 252.

64. Handl. XX. 174. 177-78. 228-30, jfr. 225 nederst.

65. Handl. XX. 266. 268-69; Stur. Ark., Arvid Siggesen til Sv. Sture, dat. ex Mora fer. 3 post Matthiæ (29 Febr. 1508).

66. Handl. XX. 289-90.

67. Den 22 Juni 1511 var Erik Turesens Død bekjendt i det vestlige Sverrig; den omtales i et Brev af Steen Sture den

Yngre, dat. Kollandsherred domin. post corp. Christi 1511, Stur. Ark.; jfr. Grønblad, S. 143.

68. Handl. XIX. 170-76. Steen Christersens Sigtelser mod Mette Iversdatter ere formedelst deres Korthed, og fordi vi ikke kjende selve Tildragelserne, noget utydelige. Naar man imidlertid sammenholder Steens Yttringer S. 171-72 med Svantes Svar S. 174-75 og S. 175 nederst, kan man ikke vel faae anden Mening ud deraf end den, som i Texten er udtrykt.

69. Stur. Ark., Lasse Andersen til Sv. Sture, dat. Upsala die Mergarie (sic) 1511; Ørjan Nielsen til Samme, dat. Svartsiø St. Olavi Dag (1511).

70. Handl. rör. Skand. Hist. XIX. 174; Stur. Ark., Ærkeb. Jakob til Rigsforstanderen, dat. ex Stæke fer. 3 infra oct. assumpt. Mariæ 1511. — Borgemester og Raad i Stokh. til Dalerne, 9 Juli 1511 i Dipl. Dalekarl. I. 217, Samme til Indbyggerne i Vesteraas Stift, Fred. før Bartholomei 1511, Stur. Ark.; Anders Jønsson til Sv. Sture, dat. Salaborg Fred. eft. Barthol. (1511) i Vid. S. Skr. 7 B. S. 375-76; Staffen Hendriksen til Sv. Sture, dat. Upsala Fred. før Michaelis (1511), Stur. Ark.

71. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 249-62. Der har været vexlet flere Skrivelser mellem begge Parter end de, som nu haves, og disse sidste ere ikke blevne trykte i den rette Tidsfølge; Nr. 164 er det første, Nr. 163 det andet og Nr. 162 det tredie. Det er Skade, at disse vigtige og interessante Aktstykker savne Angivelse baade af Tid og Sted. Begge Dele lade sig dog med temmelig Sikkerhed bestemme. At Aaret er 1511, fremgaaer deraf, at Overgivelsen af Borgholm, som fandt Sted 24 Nov. 1510, omtales (S. 254. 259), og Fasten nævnes (S. 260) som forgangen. Endvidere forudsættes det som muligt (S. 253), at Hansestædernes Flaade snart vilde komme til Kalmar, hvorved Tiden føres ind paa Sommeren 1511. En Angivelse af Stedet for Forhandlingerne og nærmere Bestemmelse af Tiden findes i tvende ovenfor anførte Breve i Stur. Ark. I et Brev fra Ærkebispen af 19 August 1511 (fer. 3 infra oct. Assumpt. Mar.) siges, at Rigsraadet har berammet en Herredag at holdes i S t r e n g n æ s, og at Rigsforstanderen, om han endelig vilde til Kalmar, endnu kunde komme tilbage i rette Tid. I et Brev fra Staffen Hendriksen af 26 Sept. (Fredag før St. Michaelis) anføres endelig den Yttring af Steen Christersen, at Rigsraadet paa n æ r v æ r e n d e Herredag vilde afsætte Rigsforstanderen. Af det Anførte følger, at Forhandlingerne mellem Svante og Rigsraadet ere førte paa en Herredag i Strengnæs, som holdtes sidst i September og Begyndelsen af Oktober 1511.

Det vilde iovrigt være meget heldigt, om man kunde opdage flere Brevskaber og Aktstykker til Oplysning af denne mærkelige Herredag og Steen Christersens Opstand, der endnu har flere Dunkelheder. Forunderligt er det, at Strinnholm i sit nyeste Arbeide, hvoraf første Deel udkom 1857, aldeles ikke har benyttet de vigtige Samlinger, der allerede for 25 Aar siden ere trykte i Handl. rör. Skand. Hist., ligesaalidet som det utrykte sturiske Arkiv, uden hvilket Sturernes Historie ikke lader sig skrive blot nogenlunde tilfredsstillende. Grønblad har heller ikke benyttet Handl. rör. Skand. Hist.

72. Stur. Ark., Bengt Eriksen til Sv. Sture, dat. ved Danmarks Kirke Løverd. før Simonis og Judæ 1511; Ærkeb. Jakob til Bengt Eriksen og Bengt Larensen, dat. Upsala St. Martini Aften 1511; Grønblad, S. 547. 673, hvor Indtagelsen af Josef Pedersens Gaard leilighedsviis nævnes.

73. Svenske Riimkrønike, S. R. Suec. I. 2. 202.

74. Stur. Ark., Olof Jonssen til Steen Sture d. Yngre. dat. Vesteraas Tirsdag for Matthias Dag 1514.

75. Stur. Ark., Niels Skriver til Steen Svantesen Sture, dat. Kollandsherred Dagen eft. St. Erik 1511; smstds. Steen Svantesen til sin Fader, dat. Kollandsherred domin. post corp. Chr. 1511; N. Dsk. Mag. IV. 78, jfr. Handl. rør. Skand. Hist. XXIV. 106.

76. Zeitschr. d. V. für Lüb. Gesch. 1 B. S. 162-63 og Hans Rantzows Forklaring til K. Hans om Udfaldet af Ridderskabets Forhandlinger med Raadet i Lybek, dat. tom Nyenhuse Sund. nach Marg. 1510, Dsk. Kong. Hist. Fasc. III.

77. Kong Hans til Kurf. Joachim, dat. Helsschennor dingstdages nah Conc. Marie 1511, Saml. Chr. secundus Fasc. 37.

78. Dok. hos Jahn S. 587 c. Men heri staaer Intet om foregaaende Underhandling i Stokholm med tvende lybske Raadsherrer, som Jahn S. 465 taler om, men blot at Leidebrevet blev sendt fra Stokholm med tvende lybske Borgere. Leidebrevene for de svenske Herrer findes hos Hadorph S. 423-24.

79. Dokumenter hos Jahn, S. 586-88.

80. Anekdoten om Kong Hans paa Mødet i Flensborg fortælles af Svaning, Chron. Joan. fol. Pp 2; Hvitfeldt VI. 283 henfører urigtigen Mødet i Flensborg til 22 Nov. 1511; at det er holdt i Februar og Marts fremgaaer af Brevene hos Jahn, S. 388, af 1 Marts 1512, hvor Kongens Fraværelse omtales; jfr. P. W. Becker, De rebus inter Joannem etc. p. 52 nota 5. Om Forhandlingerne paa Mødet i Flensborg se Waitz i Zeitschr. d. V. für Lüb. Gesch. 1 B. S. 170. Uddragene af Traktaterne

hos Hvitf. VI. 284 flg. ere meget unøiagtige, tildeels urigtige, hvilket ogsaa gjælder om Uddraget hos Jahn S. 466. Gode Afskrifter af alle Traktater findes i Langebeks Dipl.; Lybeks Pengeforskrivning er trykt i N. D. Mag. 3 B. S. 234.

81. Reimer Kocks haandskr. lybske Krøn. ved Aar 1512.

82. Langeb. Diplom., Maximilians Skrivelse dat. Inspruck, die xiv Junii 1511.

83. Langeb. Diplom., Pavens Bulle under 18 Juli 1511, sammesteds de separatistiske Kardinalers Skrivelse.

84. Skrivelse, udateret, men rimeligviis fra sidst i Aaret 1511, fra en Bisp til K. Hans, Dsk. Saml. i Geh. Ark. Fasc. 66 b.

85. Epistolæ Reg. Scotor. vol. I. 129.

86. I P. W. Beckers Disputats De rebus inter Joannem etc. S. 29 flg. findes udførlige Oplysninger om Pierre Cordiers Sendelse til Skotland og Danmark; S. 100-102 Kong Hanses Svar til Ludvig den Tolvte.

87. Hvitf. VI. 294-96; Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 49, 2 B. Tillæg S. 47-48. Med Hensyn til Hertug Frederiks Begjæring om Raadighed over Afladspengene kan bemærkes, at der ved denne Tid forekommer flere Exempler paa, at Paverne have bevilliget Fyrster at indsamle Afladspenge i reent verdslige Øiemed. Kurfyrsten af Saxen fik saaledes omtrent 1504 Tilladelse til at sælge Afladsbreve og anvende de indkomne Penge til at bygge en Bro for over Elben, se Spieker, Gesch. Luthers, 1 B., Berlin 1818, S. 226.

88. Diplom. Langeb., Maximilian til Kong Hans, dat. in civitate Treuirensi ....ta Maij 1512.

89. Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 56-57, jfr. nærværende Skrift S. 369-70.

90. Rainaldi Annales ecclesiast. Udg. af 1754, vol. XI. p. 633, Uddrag af P. de Grassis Diarium; jfr. Grammii Notæ in Meurs., coll. 726-28; Dok. hos P. W. Becker anf. St. S. 101; Svaning, Chron. Joan. fol. Qq 3 v. Da Christiern den Anden 1513 sendte David Herold til Rusland, blev denne Sag atter bragt paa Bane.

91. Herrmann, Gesch. Ruslands, 3 B. S. 54; Gram, Notæ in Meurs. anf. St.

92. Epist. Reg. Scotor., Edinb. 1722, vol. I. 129. 146-48. 148-50. 165; jfr. Geh. Ark. Aarsberetn. 1 B. S. 64-65.

93. Hvitf. VI. 290.

94. Hvis det er saa som Svaning Chron. Joan. fol. Qq 3 og efter ham Hvitf. VI. 300 siger, at Kong Hans gjorde sit Testamente i Kjøbenhavn før sin Afreise, saa er det af dem

anførte Aar 1513 falsk; thi allerede 23 Dec. (Torsd. eft. St. Thome) 1512 var Kongen paa den anden Side store Belt, da han den Dag har skrevet et Brev fra Nyborg, Dsk. Saml. Fasc. 669. Rimeligviis gjorde han først Testamente i Aalborg, og Fortællingen om hans Dødsanelser er formodentlig kun et Sagn.

95. Svaning, Chron. Joan. fol. Qq4-Rr, Hist. Chr. secundi lib. I. cap. VI. 3, Hvitf. VI. 302 flg. Saa nøie Svaning (hvem Hvitfeldt følger) er i sine Angivelser af Tiden baade efter den romerske og christelige Kalender, saa ere de dog urigtige. Han lader Kong Hans den 24 Januar komme til Aalborg, men da var han endnu i Ribe, og 6 Februar var han i Viborg, som sees af Breve, han paa disse Dage har skrevet i hine Byer (Pauli conversionis Aften og Dorotheæ Dag, Dsk. Saml. Fasc. 669). Da han endnu den 6 Febr. var i Viborg, og Reisen til Aalborg maatte tage nogen Tid, kan hans Ophold i sidstnævnte By før hans Død næppe have været stort mere end en Uge. At han døde den 20 Febr. fremgaaer af et Brev fra Christiern den Anden, der findes trykt hos Behrman, 2 B. S. 35, men saa unøiagtigt, at en heel Linie er udeglemt.

T

